Bilhorod-Dnistrovskyi Memorial Book

Akerman va-`ayarot ha-mahoz

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY – NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
YIZKOR BOOK PROJECT

NEW YORK, NEW YORK AND AMHERST, MASSACHUSETTS

THE STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY PROVIDES
ON-DEMAND REPRINTS OF MODERN YIDDISH LITERATURE

•

MAJOR FUNDING FOR THE
YIZKOR BOOK PROJECT WAS PROVIDED BY:
Harry and Lillian Freedman Fund
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
David and Barbara Margulies
The Nash Family Foundation
Harris Rosen
David and Sylvia Steiner
Ruth Taubman

•

Original publication data

TITLE	Akerman va-`ayarot ha-mahoz : sefer `edut ve-zikaron / merakez ha-ma`arekhet, Nisan Amitai (Stambul).
IMPRINT	Tel-Aviv : Irgun yots'e Akerman veha-sevivah, 1983.
DESCRIPT	511 p. : ill., ports. ; 29 cm.
SUBJECT	Jews – Ukraine – Bilhorad-Dnistrovskyi Holocaust, Jewish (1939-1945) -- Ukraine -- Bilhorod-Dnistrovskyi. Bilhorod-Dnistrovskyi (Ukraine) -- Ethnic relations.
ADD'L NAME	Amitai, Nisan

THIS BOOK MEETS A.N.S.I. STANDARDS FOR
PAPER PERMANENCE AND LIBRARY BINDING.

PRINTED IN THE U.S.A.

הים השחור
אקרמן
ביירמצ'ה
סאראטה
טאטארבונאר
ארצ'יז
קיליה
טארוטינה
צ'אדיר-
לונגה
בולגראד

ג
ו
טאַלמאַז
באַנדאַר
קאושאַן
פּטרובקה
(ייהופּץ)
רומאנובקה
קישינוב
צ׳ימישליה
פאראס
האנצ׳אשט

אקרמן

ועיירות-
המחוז

ספר
עדות
וזכרון

הודפס בדפוס ש. סגל בע"מ
סמטת מנורת המאור 8, ת"א
טלפונים: 267796, 295605

אקרמן ועיירות המחוז

ספר עדות וזכרון

מרכז המערכת: ניסן אמיתי (סטמבול)
חברי המערכת: ברוך קמין
שילדקראוט ישראל
בריליאנט שמואל
שכטר צבי
גורפיל שמואל

בהוצאת אירגון יוצאי אקרמן והסביבה תל־אביב תשמ״ג - 1983

תקוני טעויות

עמוד 15 בטבלא למטה כתוב אהיום צ״ל אורהיוב
עמוד 31 טור א שורה 3 מלמעלה כתוב עם צ״ל על
עמוד 55 טור ב שורה 19 מלמעלה כתוב הרבץ צ״ל הרב
עמוד 69 טור א שורה 1 מלמעלה כתוב מענואלי צ״ל מיניאלי
עמוד 112 טור א שורה 3 מלמעלה כתוב עבר צ״ל עברו
עמוד 112 טור ב שורה 8 מלמעלה כתוב היא צ״ל הוא
עמוד 182 טור ב שורה 10 מלמעלה כתוב אל צ״ל אלא
עמוד 202 טור ב שורה 2 מלמעלה כתוב החום צ״ל החור
עמוד 205 טור ב שורה 2 מלמעלה כתוב אל צ״ל לא
עמוד 208 טור א שורה 7 מלמטה כתוב לאחר צ״ל לאחד
עמוד 218 טור א שורה 4 מלמעלה כתוב מנל צ״ל מנהל
עמוד 237 מאמר ״אחי יעקב ברגר ז״ל״ נשמט שם המחבר: יהושע הררי ז״ל
עמוד 246 מאמר ״דב הררי ז״ל״ נשמט שם המחבר: ברוך קמין
עמוד 268 טור א שורה 1 צריך להיות נולד להוריו חיים ואסתר.
עמוד 274 טור ב שורה 15 מלמעלה כתוב למוד צ״ל למדו
עמוד 276 טור ב שורה 19 מלמעלה כתוב אחר צ״ל אחד
עמוד 283 טור א שורה 14 מלמעלה כתוב חיבור צ״ל חיברו
עמוד 283 טור א שורה 18 מלמעלה כתוב יהודיי צ״ל יהודי
עמוד 284 טור ב שורה 10 מלמעלה כתוב התבלטו צ״ל שהתבלטו
עמוד 295 טור ב שורה 21 מלמעלה כתוב כמפקד צ״ל כמפקח
עמוד 298 טור א שורה 19 מלמעלה כתוב 26.3.1981 צ״ל 26.8.1981
עמוד 298 טור א שורה 27 מלמעלה כתוב מבניותיו צ״ל מבנותיו
עמוד 298 טור ב שורה 30 מלמעלה כתוב במקצועות צ״ל במקצועו
עמוד 307 טור ב׳ שורה 1 מלמעלה כתוב פרוטסטנים צ״ל פרוטסטנטים
עמוד 344 טור ב׳ שורה 2 מלמעלה כתוב טטרבונה צ״ל טטרבונר
עמוד 346 טור א שורה 17 מלמטה כתוב היטלריזים צ״ל היטלריזם
עמוד 361 טור א שורה 20 מלמטה כתוב שהייתי צ״ל כשהייתי
עמוד 361 טור ב׳ שורה 19 מלמעלה כתוב למשק צ״ל למשחק
עמוד 370 טור ב שורה 2 מלמעלה כתוב מפניו צ״ל בפניו.

תקוני טעויות בתמונות

עמוד 38 – צריך להיות כתוב: קב׳ חברי ״הסמואובורונה״ (ההגנה העצמית) עם הסופר אברהם לודויפול.
יושבים מימין: יעקב איכט, מאיר סטארץ, אברהם לודויפול, מ. קומורובסקי, ז. פערליס.
עומדים: צבי שפירא, יעקב פערליס, חנא שפירא.

עמוד 166 בכיתוב התמונה שורה ראשונה כתוב גרט צ״ל גכט.
שורה שלישית כתוב אץ צ״ל א. דוידזון.

עמוד 170 בכיתוב בתמונה למטה כתוב אידב צימרמן צ״ל אידה.

הועד הצבורי להוצאת הספר

תוכן העניינים

עמוד

אישים ודמויות ז״ל

יוצאי אקרמן בישראל ובתפוצות

בנים שנפלו במלחמות ישראל

עמוד

טרוטינו

ארציז

טטרבונאר

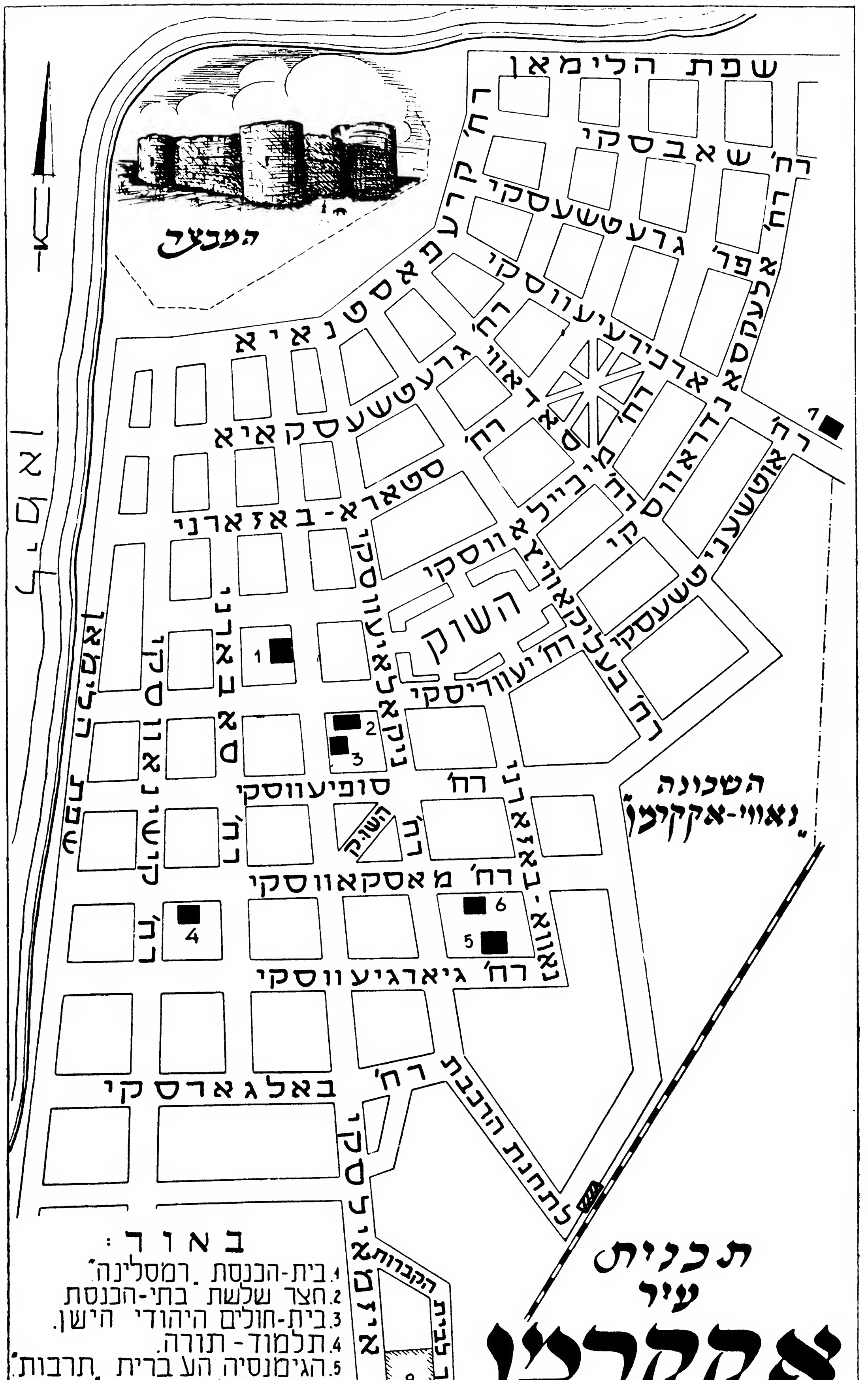
סרטה

##ביירמצ׳ה

שאבא

תכנית עיר
אקקרמן
שפת הלימאן
המבצר
השוק
השכונה
„נאווי-אקקירמן"
רח׳ שאבסקי
ספאסנאיא
גרעטשעסקאיא
סטארא-באזארני
רח׳ יעווריסקי
רח׳ סופיעווסקי
רח׳ מאסקאווסקי
רח׳ גיארגיעווסקי
באלגארסקי
לתחנת הרכבת
הקברות
באור:
1. בית-הכנסת „רמסלינה"
2. חצר שלשת בתי-הכנסת
3. בית-חולים היהודי הישן.
4. תלמוד-תורה.
5. הגימנסיה העברית „תרבות".
6. הבנק העברי.
7. בית-חולים היהודי החדש.
8. בית הקברות היהודי.

בפתח הספר

שנים רבות עברו מאז נחרבה הקהילה היהודית באקרמן והקהילות היותר קטנות בעיירות שבמחוז. רבים מיוצאי הקהילות האלה שנמצאים עתה בישראל חשו צורך נפשי להציג יד לקהילות אלו ולהעלות מעמק־הבכא זכרם של מוסדות ואישים שכה יקרו לנו. מטעמים שונים נדחתה הוצאת ספר הזכרון, וגם עתה, עם הופעת הספר הזה, איננו בטוחים, כי הצלחנו לעצב כראוי את דמותן של הקהילות שאבדו. לא עמדו לרשותנו מקורות אינפורמציה, גנזכים וחומר תיעודי היסטורי. עם אבדן היהודים – אבדו גם הרבה מקורות וזכרונות, ולא נשאר לנו אלא להסתמך על מה שנשאר, על שרידים, אחד מעיר ושניים ממשפחה, על אגרות ממרחקים, על זכרונות שהיתה בהם יד הזמן וכד'. היו אמנם בינינו גם חברים שחשבו, כי נוכח כל אלה אין ברירה אלא לוותר ולתת להן לאקרמן היהודית לטרוטינו, ארציז, טטרבונאר, סראטה, ביירמצ'ה, שאבא וכל יתר העיירות, לרדת לעמק הנשייה, אך ראוי לציין, כי רבים־רבים לא השלימו עם המחשבה שיאבד זכרם של הורינו, אחינו ואחיותינו, של כל יקירינו שהנחילו לנו מורשת זו שלאורה אנו הולכים. ליוותה אותם ההכרה, כי זו אולי ההזדמנות האחרונה להציל את מה שניתן להצלה, שהרי משנה לשנה פוחת והולך מיספרם של אלה שזוכרים עדיין את אשר היה שם והמסוגלים לצרף תג לתג, רסיס לרסיס כעדות לדורות הבאים. אם בכל זאת נשארו אי־אלה נושאים ועניינים שלא מוצו בספר הזה – יש לזקוף אותם על חשבון התנאים שהיינו כפויים להם.

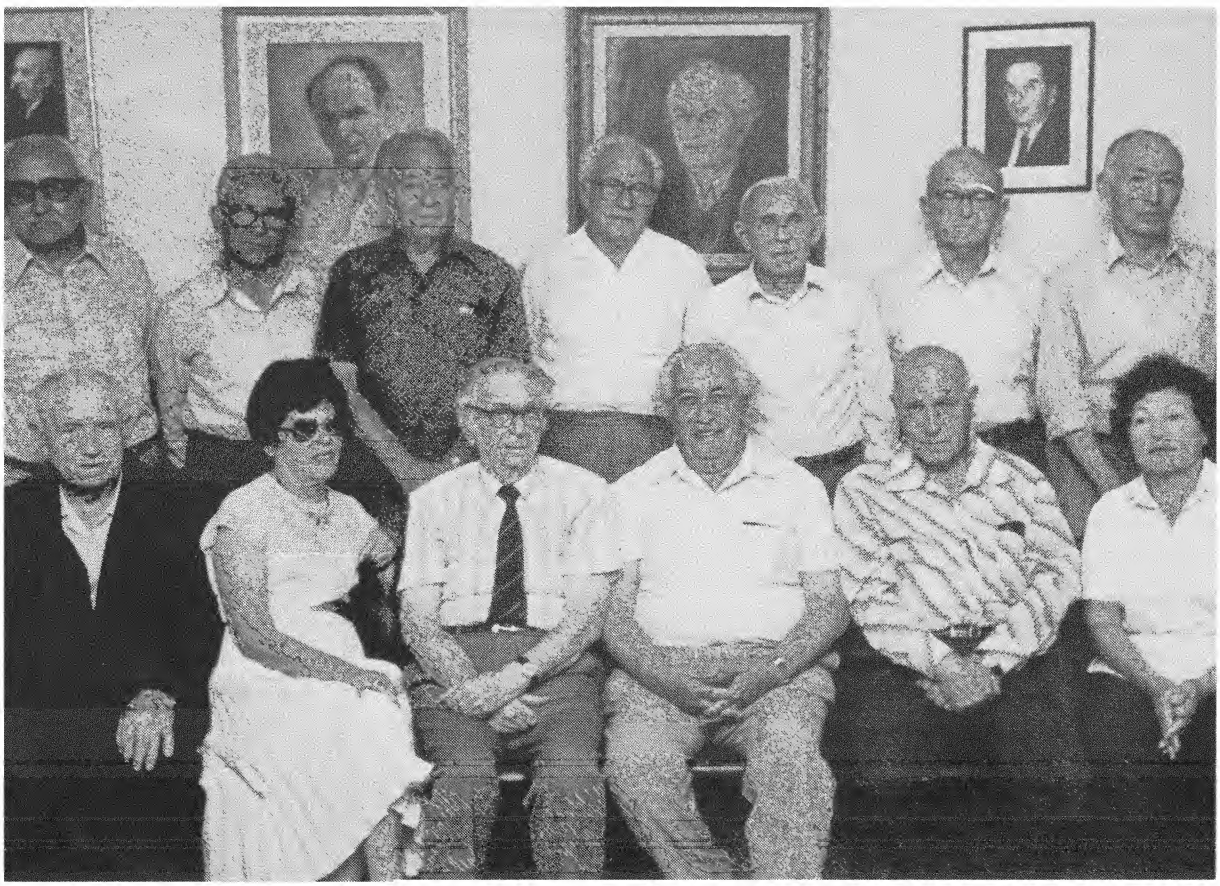
גם הפרק המתאר את החורבן הגדול, ואשר כל אחד מאתנו היה רוצה לדעת את כל פרטיו, לא מוצה עד תום. מערכת הקובץ הזה לא ראתה את עצמה כבעלת זכות פסיקה והכרעה בפרטים שלא הובהרו די הצורך על דרכם האחרונה של הקדושים. נתנו לעדים שונים (בעיקר עדי־שמיעה) לספר או לכתוב בלשונם. יש לקחת בחשבון שלא כל התיאורים המובאים בספר נכתבו סמוך לזמן ההתרחשות, כאשר הדברים עוד היו טריים בזכרון. בהרבה מקרים עשתה השיכחה את שלה, אך אם בעקבות הופעתו של הקובץ הזה יתגלו אי־אלה מקורות נוספים או אנשים שיוכלו לזרוק אור על דברים שראויים להארה – נעשה כמיטב יכולתנו כדי לצרפם כנספח לספר.

שנים רבות עברו מאז הורם המסך ונתגלה לפנינו מחזה־האימים, אך אלו לא השכיחו ולא החלישו כהוא־זה את היגון הגדול של הכלל והפרט, ובעיקר כאב לבנו על שמרבית הקרבנות של השואה האיומה לא זכו אפילו למצבה על קברם. ייחדנו איפוא מדור מיוחד בסוף הספר להנצחת זכרם וכן גם זכרם של אנשי אקרמן ועיירות המחוז שנפלו במערכות ישראל או נפטרו בישראל. כל הדברים והפרטים שמובאים במדור זה – על אחריותם של המנציחים.

הננו רואים צורך להודות לכל מי שעזר לנו, ברוב או במעט, בין אם על ידי כתיבה, עדות, תמונות וכד' ובין אם על ידי עזרה במימון ההוצאה. יעמדו כולם על הברכה.

דצמבר 1982
טבת, תשמ"ג

מערכת **"ספר אקרמן ועיירות המחוז"**

מערכת הספר

יושבים מימין לשמאל: שושנה רמבה (הררית) ניסן אמתי (סטמבול) ברוך קמין (קמינקר) ישראל שילדקראוט חוה ברנע (דורפמן), אהרן קמינקר.
עומדים מימין לשמאל: שמואל בריליאנט, אשר ברודסקי, צבי שכטר, בנימין גיקר, שמואל גבר, מנחם ביידר, גורפיל שמואל.

חסרים חברי המערכת: בנימין גרשפלד, ברוריה הרציון (שורצמן), יעקב (יני) שטינברג, יוסף גור־אריה.

ניסן אמיתי (סטמבול)

הקהילה היהודית באקרמן מראשיתה ועד חורבנה

מקורות מעטים היו ברשותנו לצורכי כתיבת החיבור הזה, ואין זו אשמתנו. מסתבר, כי מעטים חקרו עד תום את תולדותיה של העיר הזו, שעברו עליה גלגולים ומשטרים שונים ותהפוכות רבות במשך מאות שנות קיומה. גם נסיונותינו להתחקות אחרי מקורות יותר מאוחרים, חוברות וקונטרסים שנתפרסמו לאחר כיבוש העיר בידי הסובייטים, אף הם עלו בתוהו, שכן מצאנו כי גם לגבי עברה של העיר נקטו היסטוריונים ורושמי רשומות סוביטיים אמת־מידה שלהם, שכידוע אינה מצטיינת באוביקטיביות יתירה. לא היתה לנו איפוא אלא ברירה אחת - להסתייע בחומר ומובאות מתוך אנציקלופדיות שונות וכן גם בתיעוד שעמד לרשותם של כמה חוקרים. גם כשגילינו אי־אלו סתירות בין מקורות שונים - לא ניסינו ליישר את ההדורים ועל פי רוב הבאנו את הגירסאות השונות מבלי שנטלנו על עצמנו להיות "הכתוב השלישי המכריע ביניהם". לא היתה לנו כל יומרה לחדש הלכה בענין קורותיה הקדר־מות של אקרמן, שכן ידענו כי קוראי הספר הזה מעוניינים בעיקר בידע על חיי היהודים בעיר ויצירתם מראשית התהוותו של הישוב היהודי באקרמן ועד הסוף המר, ולנושא זה היתה נתונה דעתנו בעיקר משהתחלנו לנבור בגינזכים וגניזות, בעתונים ישנים ובכל המקורות שנזדמנו לידינו. כותב השורות האלו אינו היסטוריון או חוקר ולפיכך אין לראות את הדב־רים הבאים אלא כנסיון של סיכום דברים שנכתבו או נאמרו בהזדמנויות שונות בנושא זה.

*

ספק אם מצויות הרבה ערים בעולם אשר השם שלהן שונה כל כך הרבה פעמים על־ידי כל מיני שליטים ומשטרים שהתחלפו בה כמעט חדשות לבקרים, כפי שזה קרה עם אקרמן עירנו. המעניין הוא, שבכל השמות משובץ איך שהוא התואר לבן. אין ספק, כי היה משהוא בצביונה המיוחד של אקרמן שהדגיש במיוחד את הלבן. אולי משום שברק השמש היה כאן אחר מאשר בערים אחרות, ואולי משום שהשמים הכחולים שהשתקפו במימי הלימן הכחילו כאן מכחול ואצלו לעיר איזה גון לבן חריף? על כל פנים, הלבן הוא חלק משמה של אקרמן בכל הלשונות ובכל הזמנים

נשתמרו מימצאים ארכיאולוגיים המעידים, כי כבר שלושת אלפים שנה לפני הספירה הנוצרית היתה קיימת על גדות הלימן אוכלוסיה שידעה להכין כלי־נשק מברזל, גידלו בעלי־חיים ודגו דגים. כן גם ידוע לנו כי במחצית האלף הראשון לפנה"ס יישבו את הצד המזרחי של הלימן שבטים של סקיתים ואילו את הצד הדרומי - שבטים פרנקיים־גוטיים. במאה הששית לפנה"ס קם ישוב על גדות הלימן בשם אופיוס - הלא היא אקרמן לעתיד. הרודוט היווני שעסק גם בחקר השבטים שגרו בסביבות הלימן מכנה את אופיוס בשם טירס. (אגב היונים קראו ללימן הדניסטר טירס).

מחבר הערך **בילגורוד דניסטרובסקי** באנציקלופדיה הישראלית (ר' כרך 8 עמוד 435), שמסתמך על מחקרים של נ. יורגה, ו. הייד, מ.א. הלוי, א. הוניגמן ואחרים, קובע, כי "ב.ד. (בילגורוד דניסטרובסקי) שוכנת במקום שבו נוסדה ע"י בני מילטוס סמוך לשנת 650 לפסה"נ המושבה טירס (TYRAS = צור?). לפי אמיאנוס מרקלינוס (41.8.XXII) היתה טיראס קודם לכן מוש־בה מסחרית של הפיניקים. כמושבה יונית היתה טיראס נתונה במשך תקופה קצרה לשלטונות של הדיאדוך (יר־רש 1) ליסימאכוס, ובמאות ה־3 וה־2 לפסה"נ זכתה לפ־

1) כך נקראו מפקדי הצבא, שאחרי מות אלכסנדר מוקדון חלקו ביניהם את ממלכתו.

ריחה מרובה. בימיו של קלאודיוס קיסר שלטו בה הרו־מאים שפטרו אותה ממסים והעניקו לה זכויות מכס. ב־שנת 238 לסה"נ השתלטו על העיר שבטים גרמניים. במ־אה ה־6 נכללת בתחום מושבו של שבט האנטים הונדי, שהתישב באותה סביבה אחר מפלתם של ההונים. לאחר מכן, עוד לפני המאה ה־9, ישבו שם השבטים הסלא־וויים של הלוביצים והטיורצים. שלטון הכוזרים נתפשט על טיראס, כמו על כמה ישובים אחרים, שהיו בעבר מושבות של מילטוס".

נאמנה עלינו עדותו של אמיאנוס מרקליוס, שכן החפי־רות שנערכו בזמנים שונים בסמוך לגדות הלימן והד־ניסטר גילו יסודות של בתים, בתי־מלאכה, שרידים של מערכות לאספקת מים, ביוב ומטבעות, שיש בהם כדי לאשר עדותו.

יש לשער, כי טיראס השתרעה על שטח של 200 דונאם בערך. הרחובות שנתגלו נמתחו לאורך גדות הלימן בצורה אנכית ל"אקרופול" שהיווה את החלק המרכזי של העיר ואשר עתה עומד שם המבצר. נמלה של העיר בימי־קדם היה במקום שעתה נמצא שם המזח, ולמקום זה הגיעו סירות ואוניות ממקומות מרוחקים ועליהן מטעני סחורות שונות, כי טיראס היתה עיר חופשית וקשרי המיסחר שלה היו ענפים מאד.

תושבי העיר עסקו בעיקר בעבודת־אדמה, גידול בקר ובמלאכות שונות וקשריהם עם הישובים שהשתרעו מדרום ומצפון הים השחור היו הדוקים מאד. הם ייצאו בקר, דבש, גרעינים, דגים, עורות ושעווה, וייבאו כלים יקרים, דברי־אמנות וקישוטים. קרוב לודאי כי בימי האימפריה הרומית היתה טיראס מרכז מסחרי לסביבה והעובדה שהוענקו לה זכויות־יתר ודאי גרמה לכך שתגדל ותשגשג.

עם התפוררותה של האימפריה הרומית ניסו כל מיני שבטים להשתלט עליה. מצבה הגיאוגראפי, שכנותה ללימן, שהתברך בדגה רבה תודות למימיו המתוקים, האדמה השחורה והפוריה, הקשר לים השחור וכו' – כל אלה היה בהם כדי לגרות את יצרם של השבטים. עוד בשנת 238 לספירה השתלטו על העיר, כמסופר לעיל, שבטים גרמניים־גוטיים, אך הם גורשו ע"י ההו־נים במסעות הכיבוש שלהם באירופה והם גם ששינו את שם העיר וקראו לה **טוריס**. כפי שנהגו בכל מקום נהגו ההונים גם כאן – הכחידו והשמידו כל סימן לתרבות אנושית שהתפתחה בעיר ובסביבה.

לאחר מפלת ההונים והתפוררות שלטונם בשנת 451 לספירה, השתלטו על העיר שבטים שונים, אך אף אחד מהם לא החזיק בה מעמד במשך זמן רב, פרט לשבטים הסלאביים של הטיורצ'ים ששהו בעיר זמן ממושך יותר, והם גם שהסבו את שמה ל**בלגורוד**, דהיינו עיר לבנה.

(במאמר מוסגר ראוי לציין, כי כל השבטים שכבשו את העיר שינו את שמה פחות או יותר, אך בכל השמות שהדביקו לעיר נשתמרה המלה ל ב ן, בין אם היא סמוכה לעיר ובין אם למבצר. הביזנטים כינו אותה לבקופול או אספרו קסטרו – המבצר הלבן – הטטארים־אק־לובה, הגנואים – מונקסטרו או מאורוקסטרו, ההונגרים – פאריי־וואר, הרומנים – צ'טטה־אלבה, התורכים – אק־קרמן, והרוסים – בלגורוד ומשנת 1812 עם כיבושה המשיכו בשם הטורקי אק־קרמן ובאחרונה משנת 1940 כינוה הרוסים – בלגורוד דניסטרובסקי. גם ר' יואל סירקיס בעל הב"ח מזכיר את "עיר לבנה" בספר שאלות ותשובות. גם הכרוניקון הרוסי נסטור (מת בשנת 1100 בערך) מזכיר את העיר.

אין ספק, כי העובדה שהעיר עברה תכופות מיד ליד, משבט לשבט, הטביעה את חותמה על התפתחותה, והיא ידעה תקופות גיאות ושפל לחילופין. ידוע, כי במאה ה־14 היה בעיר ישוב של סוחרי ג'נובה (גינואה), שקראו לה בשם מונקסטרו. אליהם הצטרפו אח"כ אחרים, שמוצאם היה מראגוזה. במאה ה־15 היתה העיר ברשותם של המולדאוים, ומשום מקומה על פר־שת דרכים בין לבוב וקרים היתה לה חשיבות מסחרית ניכרת. בימי השליט אלכסנדר הטוב ALEXANDRU CEL BUN הגיעה האוכלוסיה של העיר ל־20,000 תושבים, מולדובנים, יהודים, יוונים, בולגרים, ארמנים וסלוב־נים. הרכב מגוון זה של האוכלוסיה מעיד, כי היה לה לעיר כוח מושך ותדמיתה היתה כ"חלון לעולם".

גם התורכים שלטו בעיר במשך תקופות ארוכות. עוד בשנת 1420 תקעו יתד בעיר, אך נסוגו לאחר קרבות. בשנת 1454 התקיפו התורכים את העיר מצד הלימן, אך התקפותיהם נהדפו. בשנת 1475 שמו התורכים מצור על העיר ועל המבצר, שהיו בידי המולדובנים, נגרמו אבידות גדולות לשני הצדדים הלוחמים מבלי שהתור־כים הצליחו להשתלט על העיר. רק ב־1484 החליט הסולטאן ביאזט השני לכבוש את העיר בכל מחיר, בראותו בה עמדת־מפתח להשתלטות על גליציה ופולין. לפי המסופר התנהלו קרבות בלתי פוסקים במשך 15 יום וב־16 באוגוסט של אותה שנה נפל המבצר בידי התורכים שערכו טבח בתושבי העיר המתגוננים וקרוב לארבעת אלפים גברים ונשים נמכרו כעבדים. התורכים הרסו את העיר ומכל תושביה הקודמים נשארו בה רק כ־200 איש. הטורקים כינו את העיר אק־קרמן (שפרושו "המבצר הלבן").

מני אז נערכו קרבות רבים בין התורכים, המולדובנים והרוסים על השלטון בעיר, שעברה מיד ליד, כשכל כובש משתדל להשאיר בה את רישומו ותרבותו. רק בשנת 1812 נכבשה העיר על ידי הרוסים אשר שלטו בה למעלה ממאה שנים עד 1918, ועם זאת מתחיל פרק חדש בתולדות העיר שהופכת עד־מהרה לעיר רוסית

לכל דבר. בשנת 1918 עוברת העיר לשלטון הרומנים ולאחר מלחמת העולם השניה היא חוזרת שוב לשלטון רוסי, שמכתירים אותה בשם בלגורוד-דניסטרובסקי.

המבצר

אקרמן נודעה בעולם בזכות המבצר שליד הלימן שיצאו לו מוניטין. מי ומתי התחילו בבניית המבצר הזה? - דבר זה שנוי במחלוקת עד עצם היום הזה. מכל הסברות הרווחות בנושא זה סבירה ביותר ההנחה, שאנשי ג'נובה (גינואה) שהתגוררו במקום במשך זמן־מה, הם־הם שיזמו את הקמת המבצר ואף הניחו את היסודות הראשונים, ובנו אותו והשלמתו היתה בתקופה מאוחרת יותר, בשלהי המאה ה־15 בימי שלטו־נם של המולדובנים. באחד המגדלים שבמבצר חקוקה הודעה שהמבצר ניבנה בימי שלטונו של סטפאן "ירא השמים" המולדובני. המבצר בנוי לפי דגם ומתכונת של המבצרים הביזנטיים או האירופיים בימי הביניים, משתרע על שטח של כ־400 דונם, ואילו יחד עם הככר הגדולה סביבו - קרוב לשמונה מאות דונם. עשרים ושש צריחים ומגדלים מזדקרים במבצר. קירותיו הם בלתי חדירים לקלעים, שכן עוביים מגיע עד כדי 5 מטר. אורך הקירות מבחוץ מגיע עד כדי 2 קילומטרים וגובהם ל־11 מטרים. עמדות ואשנבי־ירי קבועים בתוך הקירות. ממזרח, מדרום וממערב מוקף המבצר בתעלה שעומקה הגיעה עד כדי 21 מטרים ורחבה עד ל־10 מטרים. גם עתה, לאחר שהתעלה נתכסתה בגושי אדמה מגיעה עומקה במקומות מסויימים עד ל־14 מטרים. התעלה נחפרה 3 מטרים מתחת לפני הלימן ויש בה סכרים לעצירת המים. בעתות מלחמה ממלאים את התעלה במים כדי להקשות על האויב את הגישה למבצר. גשר מתרומם היה נטוי מעל התעלה בכניסה למבצר. שלוש חצרות בתוך המבצר, כשלכל אחת מהן יעד שלה. החצר הכי גדולה שימשה לבתי מגורים לשעת מצור, החצר השניה - לחיל־מצב, ואילו השלי־שית, הקטנה מכולן, למפקדה.

קליעים תקועים בתוך קירות המבצר הבלתי חדירים מעידים על קרבות שהתנהלו במקום. הרבה שנים היה תותח ישן וחלוד, עזוב בתוך ככר המבצר עד שהרומנים העבירוהו למוזיאון ההיסטורי של העיר.

הכניסה למבצר בזמננו (לאחר שיפוץ)

אגדות רבות רווחו בפי העם על המגדל וצריחיו. כל דור הוסיף נופך משלו לאגדות אלו וקשה להבחין בין דמיון ומציאות באגדות אלו שהוסיפו להילת המסתורין והרומנטיקה של המבצר שהוא מעין סימן היכר וסימן ייחוד של העיר אקרמן זה דורות רבים.

על האוכלוסיה והחיים הכלכליים

ההיסטוריון אנטוני באבל קובע בספרו "לה בסראביה" (LA BESARABIE PARIS 1926) כי טיראס היתה העיר העתיקה ביותר בבסרביה, ואין להסביר עובדה זו אלא בתנאים הפיסיים־גיאוגרפיים של המקום. לא ייפלא ששבטי הסקיתים שנדדו עם עדריהם בסביבה וכן גם ימאי הפניקים שהגיעו אליה בתקופה יותר מאוחרת בספינותיהם, בחרו דווקא בטיראס כמקום להתישבותם. אדמת הצ'רנוזיום הפוריה, שמניבה יבולים גדולים בשנים גשומות, אגמי מים מתוקים שופעים דגים רבים, מישורים למרעה עבור עדרי הצאן והבקר ולגידול סוסים, מקום מתאים ונוח לעגינת סירות־דייג וספינות מסחר – כלום יכלו למצוא מקום מתאים יותר לצרכיהם? אכן, התנאים האלה קבעו את התפתחות הכלכלית של העיר. התושבים בסביבה גידלו חיטה ושעורה, שיפון ותירס, ירקות למיניהם, עצי־פרי וכרמים על שטחים עצומים, ותודות לפוריות האדמה ולשפע הגרעינים שהניבה אפשר היה בימי החורף לגדל עופות־בית וחיות־בית למיניהן. טבעי הדבר שהיבול הרב שנצטבר בגורן וביקב הניע את התושבים לטפח יחסי־מסחר עם הישובים שלחוף הים השחור ולייצא את תנובת האדמה הפוריה. המסחר התנהל בדרכי הלימן והים השחור והגיע עד לקרים, יוון, רומא וכו'. תושבי העיר והאיזור ייצאו בקר, דבש, גרעינים, עורות, שעווה, יין וכיוצא באלה, וכך הונח היסוד לכלכלה פורחת ומשגשגת שהסתמנה בעיקר במאה השניה והשלישית לספה"נ. 1) לאחר שהעיר נכבשה ע"י הרומאים שהגיעו אליה לאחר כיבוש חבל דקיה, עמדו גם הכובשים החדשים עד־מהרה על טיבה המיוחד של העיר ועל חשיבותה לפיתוח הכלכלה באזור, ובכך מסתברת כנראה הפריווילגיה המיוחדת שהעניק לה לעיר קלאודיוס קיסר בשחררו את התושבים ממסים ובהגדירו אותה כעיר חופשית. סירות וספינות רבות היו נוהרות אליה בדרך הים השחור, כשהלימן לא היה קפוא, ומצטיידות ביבול ותבואות שנזקקו להם. אין לנו מידע מוסמך על המצב הכלכלי בעיר בימי הפלישות והשלטון של השבטים הנודדים – תקופה שנמשכה קרוב לאלף שנים – אך יש סמוכין והוכחות לקוניונקטורה הכלכלית הטובה שנוצרה בסביבה עם ראשית ההתישבות של הגנואים והרגוזים. הגנואים יישמו כאן את נסיונם המבורך באיטליה, הרחיבו את קשרי המסחר בכל הכיוונים והשפיעו במידה רבה שחבל ארץ זה יפרח וישגשג כפי שלא היה לפני כן.

1) קליוצ'ניק: בלגורוד דניסטרובסקי, 1973.

אין לשכוח, כי שטחיה הגדולים של בסרביה היו עזובים ונטושים ובלי דרכים תקינות. התנחלו עליהם ערב־רב של עמים שהביאו אתם בליל־לשונות, מעין "מגדל בבל" שבימי התנ"ך. גם הדרכים הבודדות שהיו קיימות היו בחזקת סכנה ומעשי שוד וביזה היו שכיחים מאד. הגינואים הנודעים בחריצותם שהקימו את המבצרים באקרמן בבנדרי, סורוקה וחוטין בצפון בסרביה, ידעו כי בראש ובראשונה הם חייבים להבטיח את דרכי השיירות המובילות מרכולת צפונה, שאם לא כן לא יוכלו לשווק את סחורותיהם, והם אמנם נרתמו למשימה זו והצליחו בה. מיקומה של אקרמן על פרשת דרכים בין דרום פולין וקרים, הפך אותה לעמדה איסטרטגית וכלכלית חשובה ביותר, וכך הפכו אקרמן וקיליה למרכזים מסחריים חשובים ביותר. הסוחרים הממולחים של גנואה ורגוזה הידקו את הקשרים המסחריים עם קושטא, ארצות אסיה הקטנה והנמלים השונים לאורך חופי הים השחור, ובמיוחד – נמל כאפא בקרים. סוחרים מפולין היו מגיעים לאקרמן וקונים יין, סוסים, גרעיני תבואה וכו' ומעבירים אותם צפונה. גם לאחר כיבוש האזור על ידי המולדובנים לא נפסקו הקשרים האלה ואקרמן והסביבה מוסיפות למלא תפקיד של ממגורה ומספקת סחורות לכל הסביבה הקרובה והרחוקה. היסטוריונים רומניים, וביניהם נ. יורגה (N. IORGA) מעלים על נס את העובדה שהנסיך המולדובני אלכסנדר הטוב העניק פריבילגיות לסוחרי לבוב שהיו נוהרים בדרכי וולכיה לערי החוף של הים השחור ואקרמן ביניהן. פריבילגיות מיוחדות אלו חודשו מפעם לפעם ע"י הנסיכים המולדובנים האחרים.

דבר הלמד מעניינו, כי גם לאחר שאקרמן נפלה בידי התורכים לא הקיץ הקץ על פוריותה וסגולותיה המיוחדות והיא הוסיפה להיות מרכז מסחרי־כלכלי חשוב, אם כי עברה עליה תקופת שפל מסויימת עד שהתורכים התבססו בשלטונם. לפי עדויות מסויימות נמצאו באקרמן כ־20,000 תושבים לפני הכבוש ע"י התורכים.

התנופה הגדולה בפיתוח העיר ומקורות הכלכלה התחילה עם הכיבוש הרוסי בשנת 1812. צעדיהם הראשונים מוכיחים, כי היה להם לרוסים עניין מיוחד בפיתוח חבל־ארץ זה. הם ערכו מעין "טרנספר" של האוכלוסיה והעבירו את הטאטארים והמולדובנים שלא אהדו את הרוסים לעמקי רוסיה. רבים מהם לא המתינו עד שיעבירו אותם. הידיעות על צעדי הדיכוי של הרוסים לגבי האכרים, חובת הגיוס לצבא וכו' הבריחו אותם לוולכיה ומולדובה. האוכלוסיה במקום נעשתה דלילה מאד וכדי ליישב מחדש את השטחים, וביחוד את אזור

ה"בודז'אק" א) השומם בדרום שהתרוקן עקב גירושם של הטאטארים הרבים שהיוו את מרבית אוכלוסיתו, היה צורך להביא לכאן קולוניסטים חדשים מאזורים מרוחקים ולהוציא מוניטין טובים לאזור הזה.

ב־21.5.1816, ארבע שנים לאחר היכון השלטון הרוסי, נתן הצאר אלכסנדר הראשון הוראה לגנראל באחמ־טייב, שהיה הנציב של רוסיה בבסרביה, כי עליו לדאוג במיוחד לקולוניזציה בערבות ה"בודז'אק" ולראות בכך תפקיד דחוף ביותר, במסגרת יישוב קולוניסטים בבסרביה. ניתן גם היתר לנציב להעניק לקולוניסטים זכויות־יתר והטבות שונות כדי למשוך אותם להתישבות בבסרביה. במסגרת המדיניות הזו הובאו מתיישבים גרמנים, בולגרים וצרפתים מלותרינגיה, שווייץ, בולג־ריה וסרביה והוענק להם מעמד של מתישבים זרים עם זכויות מיוחדות והקלות רבות. לכל משפחה ניתנו 60 דיסטינות של קרקע (כשש מאות דונם בערך) והם פוטרו מחובת השירות בצבא. נוסף על כך נהנו המתיש־בים החדשים ממידה מסויימת של אוטונומיה אדמיניס־טראטיבית ותרבותית לרבות פיטור מתשלום מסים לתקופה ממושכת, אשראי זול לפיתוח המשק ועוד הנחות מסוג זה. גם מהמחוזות הפנימיים של רוסיה הובאו כעשרים אלף איכרים ואף הם נהנו מכל ההנחות שהוענקו למתישבים הזרים.

כתוצאה מהמדיניות הרוסית הזאת התחילה התפתחות כלכלית חשובה בחבל ה"בודז'אק" שכלל גם את אקרמן ובנדרי שהיוו יחידה אחת.* במיוחד הסתמנה התנופה הכלכלית באקרמן לאחר שבשנת 1818 הופרדה ממחוז בנדרי והפכה לעיר מחוזית.

הטבלא הניתנת להלן מוכיחה את גידול האוכלוסיה בערי המחוז של בסרביה משנת 1816/17 עד שנת 1858, כשנערך מפקד אוכלוסין בערי בסרביה: *

העיר	מספר התושבים בערי המחוז		הגידול
	1816/1817	1858	%
חוטין	1500	13121	774.7
סורוקה	2025	5410	167.2
באלץ	3100	8.077	160.5
אורהיום	?	4305	?
קישינוב	5000	82683	1553.7
באנדאר	1738	15188	773.8
אקרמן (1808)	1670	19936	1093.8

מטבלא זו אנו למדים, כי מבחינת קצב הגידול של האוכלוסיה רק קישינוב עולה על אקרמן, וזאת משום שבשנת 1818 הוכרזה קישינוב כעיר הבירה של בסרביה והשלטונות היו מעוניינים מאד בהגדלת האוכלוסיה של העיר. מסתבר איפוא, כי במשך חמשת העשורים הראשונים של השלטון הרוסי גדלה האוכלוסיה באקרמן ב־18266 תושבים. בשנת 1897 נערך שוב מיפקד האוכלוסיה ובאקרמן נפקדו 28258 תושבים, כלומר – גידול ב־8322 תושבים במשך ארב־עים שנה, מה שמוכיח ירידה ניכרת מבחינת החשיבות הכלכלית שנתנה אותות בתנועת האוכלוסין. ראוי לציין, כי במילון האנציקלופדי של ברוקאוז אפרון 1890 מובא אומדן של 41178 תושבים באקרמן לשנת 1885, אך אומדן זה אינו נראה סביר, שכן קשה להעלות על הדעת שבמשך 12 שנים, כלומר עד שנת 1897, נידל־דלה האוכלוסיה ב־12 אלף נפש.

בדצמבר 1930 ערך השלטון הרומני מיפקד אוכלוסין בערי בסרביה ואליבא דמיפקד זה נמצאה באותה שנה באקרמן אוכלוסיה של 34485 תושבים. הווה אומר, שבמשך 33 שנים גדלה אוכלוסית העיר רק ב־6227 תושבים. יש להניח שחלק מהם היו תושבים שברחו בזמן המהפכה ברוסיה והתישבו בעיר.

במילון ברוקאוז הנ"ל אנו מוצאים סטאטיסטיקה על מקורות הפרנסה של תושבי אקרמן והסביבה הקרובה בשנת 1885. בשנה זו היו באקרמן 304 גני ירקות ו־2085 בוסתני פירות וכרמים, 13 מפעלים תעשיתיים, 551 עסקי־מיסחר. יריד מחוזי היה נערך באקרמן מדי שנה בין ה־6 עד ה־28 בדצמבר ונקרא בשם היריד הניקולייבי Nikolajevskaja Jarmorka המוצרים העיקריים שנסחרו ביריד הזה היו: מלח, דגים, שומן, צמר ובעיקר יין. הכנסות העיריה הגיעו בשנה זו (?)

לסכום של 46248 רובל ואילו ההוצאות לסכום של 47218 רובל. הון מוסדות האשראי – 20455 רובל (בין המוסדות האלה כלול גם בית המכס ו־3 בתי מרקחת (?)

עם הכיבוש הרומני נותקה אקרמן מרוסיה ומנמלה העיקרי אודיסה והפכה לעיר־גבולין. מעבר הסחורות מרוסיה לבסרביה חוסל ובעקבות כל אלה הוחמר מאד המצב הכלכלי. לרומנים לא היה ענין מיוחד לפתח את האיזור. נהפוך הוא, מטרתם היתה למשוך אוכלוסיה לרומניה ולהגביר את הרומניזציה של האיזור אשר בו בלטה וניכרה מאד השפעת הרוסים מבחינה תרבותית וכלכלית. במידה שהיה שיווק הרי הוא היה מכוון בעי־קר כלפי הצפון. אמנם עוד המשיכו לבוא לאקרמן סוחרים מפולין כדי לקנות יינות ותבואות, אך אקרמן בתקופה זו לא היתה כבר עיר־מעבר מסחרית שדרכה זרמו ועברו סחורות צפונה ודרומה.

מעטות הן הידיעות על התפתחותה של העיר במשך המחצית הראשונה של המאה ה־19. מתוך כתבה שנת־פרסמה בעתון "אודסקי ווסטניק" ODESSKIJ

א) ברדז'אק – מחוזות בנדרי ואקרמן.

*) לפי "אינציקלופדיה של גלויות" – א. פלדמן.

VESTNIK אנו למדים, כי התושבים באקרמן והמחוז מפתחים את ענף היין ומרבים בנטיעת כרמים ובשנת 1842 מצויים כבר בעיר 800 כרמי גפנים, ופירושו של דבר הוא, כי מראשית הכיבוש הרוסי עד מועד פרסומה של הכתבה – 1842 – גדלו שטחי הכרמים ב־150%.

אם להסתמך על קליוצ'ניק היה יבול תעשית היין בשנת 1821 40,000 דליים ואילו לקראת שנות הששים של המאה שחלפה הסתכם היבול במיליון דליים בערך. מאותו מקור אנו למדים, כי בשלהי המאה ה־19 היו קיימים באקרמן שלושה מפעלי־סוכר קטנים, 2 מפעלי טבק ו־4 מפעלים לתעשית צמר־גפן. גם האנציקלופדיה של ברוקאוז, בדומה לקליוצ'ניק, מציינת כי באקרמן פעילות 72 טחנות קמח ובנמל קיימים 5 מעגנים ושמר־נים נקודת־דייג ליד נהר הלימן וחופי הים השחור. קליוצ'ניק מציין גם, כי עם הכרזת אקרמן כעיר־מחוז בשנת 1818 היו בה 500 ביקתות למגורי התושבים, ואילו בשנת 1860 היו כבר 600 בניני־אבן מתוך 2953 הבנינים שנועדו למגורים.

תקופת שפל כלכלית עברה על העיר לאחר שהשלטונות הרוסיים התחילו בפיתוח העיר אודיסה ונמלה, שהפך עד־מהרה לנמל המרכזי בים השחור עבור אוקראינה ורוסיה. גם פיתוח הנמלים של קילייה, רני, בראילה וגאלאץ על הדנובה גרמו במידה ניכרת לירידה במעמ־דה של אקרמן כעיר־מעבר ליבוא ויצוא סחורות. ייצור היין וגידולי התבואה אמנם נמשך, אך הנמלים הנ"ל גרמו לפיחות ניכר בהתפתחות נמל אקרמן וכתוצאה מכך חלפו ימי הגיאות הכלכלית של העיר והנמל והסתמנה תקופת שפל שארכה זמן רב.

גם בתעשיה חלה הקפאה מסויימת בתקופת השלטון הרוסי וכן גם בימי השלטון הרומני. פרט לכמה מפעלי תעשיה זעירים שהעסיקו פועלים מעטים בתעשית לבנים, רעפים, שימורי דגים וכו' אין לציין כל התקד־מות. ענף היצוא העיקרי היה שיווק הדגים. י. שילד־קרויט מפרט בספרו את כל סוגי הדגים ששווקו מאקרמן:

"קרפיונים וסודקים גדולים, כבדי־משקל, "יאריטשני קאפאל", קוליסים (סקומבריות) "כעגאלים", ביצ'קים טריים ומפרפרים מהלימן, פוטיות גדולות ורחבות ופחוסות עם עצמות מסמרות, "בוציות", "ריבצות" מסודקות ומיובשות. ה"יאריצ'ני קאפאל" היה שוק חשוב מאד של אקרמן בגלל טעמו המיוחד. בתקופה שה"קאפאל" בים היה עדיין צעיר ורך ומתחיל לגדול ולהתפתח, היו גודרים בגדר־סורגים שטח מסויים בים. מכינים מזון־דגים שהיה משמש פתיון לקאפלים הזעי־רים והכחושים אשר היו צפים ומשתחלים דרך הסורגים אל תוך השטח המסוים. שם נשארים הקפאלים שבועות אחדים, מתפטמים יפה, גדלים במהירות ומשמינים. מתוך השטח המסורג אין הם יכולים להימלט חזרה לים, היות והרווח בין הסורגים בתוך המים היה צר למדי".

פרט לאלה היו גם מתקינים תעלות רחבות שהובילו מהם לחוף, והדגים הזעירים של ה"קאפאל" היו נמש־כים לתוכם, כמקלט מפני הדגים הטורפים. השטחים האלה המגודרים היו קרויים "יאריקים" והדגה – "יאריצ'ני קאפאל".

תעשיית היין באקרמן היתה בשלביה הראשונים פרימיטיבית למדי ואת הענבים היו דורכים ברגלים לתוך עריבות גדולות. דבר הלמד מעניינו שלא היתה זו דרך היגיינית ביותר, ולא כל שכן שהדריכה נעשתה בגיתי מרתפים, מה שגרם למיפגעים ולקויים בבריאו־תם של העוסקים בכך. רק לאחר זמן הופעלו מכבשים לצורך הסחיטה של היין שנעשתה לא במרתפים אלא בחצרות הבתים.

התחבורה

אקרמן לא הצטיינה בתחבורה מודרנית. כלי התחבורה העיקריים בעיר ומחוץ לעיר היו העגלות וה"בינדיוגות" (עגלות ארוכות, פתוחות וצרות). התעבורה בעיר עצמה היתה על ידי "דרוז'קות" (כרכרות רתומות לסוס אחד) או "פייטונים" (כרכרות רתומות לשני סוסים). לפני מלחמת העולם הראשונה הופעלה רכבת מאקרמן צפו־נה לקישינייב ולאחר הכיבוש הרומני הופעל קו גם לרומניה. בו בזמן התחילו בהנחת קוי־רכבת מאקרמן לאודיסה, אך עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה הופסקה העבודה בקו זה ואף לא הושלמה בתקופת הכיבוש הרומני. י. שילדקרויט מתאר בספרו דרך חדשה של תחבורה מודרנית כביכול שהוחל בה לפני מלחמת העולם הראשונה:

"אחד התושבים הנוצריים האמידים של אקרמן־פימילידיא שמו – עלה במחשבתו לזכות את העיר באמצעי תחבורה, זול, נוח ו"מודרני". לשם כך הסיע בעיר "קונקה" (מין "טראם" קטן משוך בסוסים). ברחובות העיר הונחו אז פסי ברזל צרים אשר חצו חלק מהרחובות איזמאילובסקי, סופיבסקי, ניקולייבסקי, מיכאילובסקי, ואלכסנדרובסקי ולאורך כל הרחוב אשר על שפת הלימן (לימאניא) והגיעה עד לטחנת הקמח הגדולה של האחים אסוואדורוב. ברחוב הגדול והארוך איזמאילסקי ובכיכר העיר אשר לפני המצודה היה הקו העיקרי של תעבורת־המשאות: סוס אחד בריתמה היה מושך בקלות, בהחליקו על הפסים המצוחצחים עשרות קרונות ברזל, סגורים ופתוחים העמוסים עד למעלה ראש באלפי שקי תבואה שהוצאו מהאמברים. הביאו אותם אל המעגנים ושם הריקו את תכולתם לתוך האס־דות והדוברות".

פימילידיא זה היה בעל יוזמה וזיכה את אקרמן גם באמצעי תחבורה יותר מודרני כשהחליף את הסוס בקטר גדול ומיושן "שהיה מושך בזחילה ותוך נשיפה כבדה וחריקה, שרשרת ארוכה של קרוניות ופלטפור־מות עמוסות וגדושות, שמילא את הרחובות בעשן שחור, מזוהם ומחניק, שהיה פולט מקרביו הנושנים והמשומשים ובשריקתו הפראית היה משבית את מנוחת התושבים ואת התנועה הנורמלית בחבל זה של העיר והיה מעלה את חמתם של האוכלוסין, שהיו מקללים ומשלחים את כל חלומותיהם הרעים על ראשו של ה'שד השחור'." רק לאחר כמה שנים חיסלו דרך זו של תחבורה ופימילידיא "יצא נקי מנכסיו".

בתי הבראה

ענף חשוב בכלכלה של אקרמן היוו בתי ההבראה וההחלמה שהיו בסביבתה, כגון: בוריסובקה, בורנאס, סארגייבקה טוזלה, בודאקי, קארדון, בוגאז ושאבא. כל אחד מאלה היו לו סגולות משלו. כך למשל יצאו מוניטין לבודאקי תודות ל"ים המלח" שלה, כלומר – אותן אמבטיות־מלח שחולי ריאומטיזם היו מקבלים בבתי המרחץ שלה נוסף על אמבטיות־בוץ, וחולי שגרון היו נוהרים אליה מכל קצווי הארץ. קארדון, הסמוכה לבודאקי, על שפת הים השחור, הצטיינה במשכנותיה, וילות להשכרה שנועדו כמובן לבעלי־יכולת, שאבא זכתה לפרסום רב תודות לזן מיוחד של ענבים קטנים ורודים־בהירים שהיו מתוקים כדבש ("אלוורנה") ורבים ראו בהם מעין תרופה לחולי ריאות ואנמיה. אלפי אנשים מהצפון ומרומניה היו ממלאים את בתי ההבראה האלה עד אפס מקום בעונת הקיץ, שהיתה עונת גיאות כלכלית לאקרמן. היתה זו אמנם עונה קצרה – חודשיים בלבד – אך היה זה "תור הזהב" של אקרמן והסביבה. החקלאים, הסוחרים והאומנים למיניהם היו מצפים בקוצר־רוח לעונה זו שהיתה מכסה את הגרעונות של כל השנה והכל נשכרו ממנה. וכך מתאר י. שילדקרויט את העונה הברוכה בספרו: "משהתחילה עונת ההבראה היתה העיר פושטת את מחלצותיה הנוקשות, "שמה רגליה" בפשטות ובנוחיות בתוך נעלי־בית, מתלבשת "נאגליז'ה" ונוהגת דרך חירות של "מבריאים". תושבי אקרמן היו מעבירים את נשיהם וטפם אל מקום ההבראה ("קוראורט" בלע"ז) וההעלים היו נשארים עזובים וגלמודים בעיר לנהל עסקיהם ומצפים בקוצר־רוח ליום השבת וליום ראשון כשהיו באים להתארח אצל המשפחה במקום ההבראה".

בית הכנסת בכפר הנופש (קורדון–בודאקי) בבית ההבראה של מ. ברג

תולדות הקהילה היהודית באקרמן

מתי באו היהודים הראשונים לאקרמן? מי ומי היו הראשונים ומה הניע אותם להתישב בעיר זו? לצערנו אין לנו עד היום מונוגרפיות היסטוריות רציניות על הקהילות היהודיות הראשונות בבסרביה וממילא אין לנו גם חומר תעודתי מהימן אשר עליו נוכל להתבסס בנסותנו להשיב לשאלות הנ"ל. על כל פנים אין בידינו כמעט שום חומר דוקומנטארי על ר א ש י ת התישבות היהודים באקרמן. העדויות הראשונות על הימצאות יהודים בעיר, ואף אלו מועטות מאד, עניינן הוא במאה ה־15 לספירה ומסתמכות על מקורות־חוץ־היסטוריונים או תיירים שנזדמנו למקום או איזכורים כלשהם בספרים שונים. גם על ימי שלטונם של התורכים נשתמרו תעודות מעטות, אם כי אין ספק, כי אז היו כבר יהודים לא מעטים בעיר, בכל אופן, מי שירצה להגיע לחקר המציאות של הימים ההם ולגולל תמונה של חיי היהודים אז, עיסוקיהם ואורח־חייהם, תחסר לו התשתית הראשונה וייאלץ להסתמך בעיקר על השערות וניחושים. לא ייפלא איפוא, כי גם אנו, גישתנו באפילה משניסינו לחפש תשובה לשאלות שהוצגו לעיל.

איזכור ראשון על יהודים באקרמן, והוא מובא גם במחקריהם של א. פלדמן, מ. דודזון ואחרים, על תולדות היהודים בבסרביה, מוסב למאה הראשונה. אחד השליחים של ישו אנדריוס, אחיו של פטרוס הקדוש, שנשלח כדי להביא את בשורת הנצרות לישובים בחופי הים השחור, מספר כי הגיע לעיר טירס ומצא שם יוונים ויהודים. עצם העובדה שהשליח הזה מזכיר יהודים, מוכיחה לדעת היסטוריונים, כי לא מדובר על מתי־מיספר, אלא על יהודים רבים. יתכן גם, כי עצם הימצאם של יהודים בטירס היא הסיבה האמיתית למסעו של אנדריוס למקומות ההם. גם היסטוריונים רומניים שונים מדגישים את עובדת מציאותם של יהודים בטירס, היא אקרמן בעתיד, מבלי שיביאו פרטים נוספים.

האם היו יהודים באקרמן בימי פלישות השבטים השונים לבסרביה עד המאה ה־11? גם לשאלה זו אין בפינו תשובה מהימנה. יש להניח, כי הפלישות של הברבארים והמלחמות הרבות שהתנהלו באיזור הבריחו את התושבים מהסביבה וביניהם גם את היהודים. אנו נאחזים בעדות של ההיסטוריון הרוסי נסטור (נפטר בשנת 1100 בערך) כי בטירס היה גם שלטון של **הכוזרים**, לעומת זה אין ספק, כי במאות הי"ג והי"ד היו יהודים באקרמן, בין אם באו יחד עם האיטלקים מגינואה שהתישבו באקרמן ועשו רבות למען ביסוס המיסחר והכלכלה בעיר, ובין אם הגיעו בדרכים אחרות לאחר השגשוג הכלכלי שהסתמן בעיר ובסביבה. יש גם מקום לסברה, כי חלק מהיהודים הכוזרים, שמוזכרים ברשימותיו של נסטור, נשאר במקום וקיים אורח־חיים יהודי על כל המשתמע ממושג זה.

המיטרופוליט גריגור קאמבלאק CAMBLAC מחבר הסיפור על חייו של המעונה הנוצרי הקדוש יואן החדש, שנרצח על ידי הטאטארים בשנת 1330 בערך, מזכיר בספורו ישוב יהודי שהיה בתקופה ההיא באקרמן ואף מציין שהאוכלוסיה היהודית בעיר התרכזה בשכונה מיוחדת. המיטרופוליט הזה של מולדביה חי במחצית הראשונה של המאה הט"ו וקרוב לודאי שהסיפור שלו מושתת על סיפורי־עם וסברות שרווחו באקרמן במחצית הראשונה של המאה ה־15. לדעתו של א. פלדמן ב"אנציקלופדיה של גלויות" הסתמך ההיסטוריון הרומני נ. יורגה על הסיפור הנ"ל כשכתב, כי אקרמן היתה "מלאה יהודים" במחצית הראשונה של המאה ה־14 והם באו לשם בעקבות כיבוש העיר בידי הטאטארים.

ידיעות יותר מהימנות על קהילה יהודית באקרמן מוסבות לתקופת שלטונם של המולדובנים במאה ה־15, שגילו יחס סובלני לגבי היהודים. בימי שלטונו של הנסיך המולדובני סטפן הגדול (במחצית השניה של המאה ה־15) הגיעו הרבה יהודים לערי חוף הים השחור, וביניהן – אקרמן וקיליה. במאמר על יהדות בסרביה מאת מ. דוידזון שנתפרסם בכתב־עת "גשרים" נאמר בין היתר: "הא' כאליפא במחברתו הפופולארית על בסרביה שהופיעה בשנת 1914, כשהוא מגיע לתקופת נסיכותו של סטפאן הגדול, וכשהוא מדבר על הרכב החומר האנושי של הישובים בערי החוף אקרמן וקיליה, הוא מונה מלבד המולדובנים בתור תושבי המקום גם את היוונים, האיטלינים והארמנים, אך לבו לא נתנו להזכיר את מציאותם של היהודים כאן, אם כי הכל מודים וכבר הוכח על פי תעודות היסטוריות שאין להכחישן, כי בשבת סטיפן הגדול על כסא נסיכותו כבר התקיים באקרמן ישוב יהודי חזק ורב־ערך".

סתם מ. דוידזון ולא פירש על סמך מה הגיע למסקנה

כי ״ישוב יהודי חזק ורב־ערך היה באקרמן בימי סטיפאן הגדול ויתכן כי קביעה זו רחוקה מדיוק היסטורי, אך לעומת זה ידוע שבארמונו של סטיפאן הגדול התגורר יועץ יהודי ושמו יצחק בן בנימין שור, שהיתה לו השפעה ניכרת על עניני המדינה. ראוי גם לציין, כי הרופא היהודי של מלך פרס, יצחק בג, שביקר באיזור הזה אישר אף הוא הימצאותם של יהודים באיזור, והרי זו אסמכתא נוספת המחזקת את קביעתנו כי בתקופה זו היתה כבר קהילה יהודית באקרמן. יש לשער שיהודים רבים מביזנטיון נמשכו לאיזור זה, שהיה לו מה להציע ליהודים, ובמיוחד אמורים הדברים בתקופת גירוש ספרד, כשהמגורשים ניסו למצוא אחיזה מחוץ לתחומי שלטון האינקוויזיציה.

הידיעות המהימנות הראשונות על נוכחות מאסיווית של יהודים על אדמת בסרביה קשורות עם הסחר המז־רחי בין פולין לבין המדינות שבחופי הים השחור, ואשר בו נטלו חלק סוחרים יהודיים מפולין בסוף המאה ה־14 ובמאה ה־15. גם סוחרים יהודיים מקושטא שהיתה כבר בידי התורכים עברו בערי בסרביה בדרכם לפולין, ויש להניח כי לא מעטים מהם השתהו במקום לזמן קצר או ארוך. לפי תעודות שנתגלו בארכיון העירוני של לבוב (למברג) מסתבר, כי בשנים 1467–1479 היו פעילים בסחר שבין לבוב וקושטא שלושה יהודים ספרדים מקושטא שהיו להם גם סוכנים ועוז־רים. אמנם בתעודות אלו לא נזכר במפורש שמה של אקרמן אלא קיליה וראני כמקומות בהם ישבו יהודים, אולם יש להניח, כי גם יהודי אקרמן, עיר מבצר ונמל, השתתפו בסחר זה.

החל מהמאה ה־15 ובעיקר מהמאה ה־16 יש כבר ידיעות רבות על יהודים בבסרביה ובאקרמן. המיוחד בידיעות אלו הוא, שמקורן הוא **יהודי**. במקורות שונים אנו מוצאים מידע על סוחרים מפולין שעוברים בערי בסרביה (קיליה, ראני ואקרמן) לצורכי מיסחר. שליטי פולין זיגמונט אוגוסט השני וסטפאן בטורי, מעניקים הנחות וזכויות מיוחדות לסוחרים או סוכנים יהודיים שמפתחים את המיסחר בין פולין ותורכיה. הדים לתנועה זו של סוחרים יהודיים מערי פולין בערי בסר־ביה בסוף המאה ה־16 ובראשית המאה ה־17 נשתמרו בספרי שאלות ותשובות של הרבנים בתקופה זו: ר׳ יואל סירקיש (הב״ח), ר׳ בנימין־אהרון בר׳ אברהם סלניק; ר׳ מאיר בן גדליה מלובלין (המהר״ם מלובלין). 1558–1616 מאחת התשובות של הב״ח שנכתבה בשנת 1591 אנו למדים, כי באותה שנה היתה כבר אקרמן קהילה יהודית עם רב ודיינים.

וכך נאמר בתעודה זו:

״בפנינו אנחנו צעירי ק״ק לבנה באו אלינו... כתבנו וחתמנו שמותינו פה הנה עיר לבנה יום ב׳ י״ז סיון השנ״א... אני אברהם בר׳ שלמה שליט״א... כתבנו פה ק״ק לבנה... בנימין בהר״ר אליעזר... עד יעקב בהר״ר יוסף דיין. יודא בהר״ר י״ט דיין, שלמה בהר״ר יעקב דיין״.

יש לציין, כי במשך תקופה מסויימת התנהלה העליה מפולין ומגרמניה לארץ ישראל דרך אקרמן. מ. דוידזון במאמרו ב״גשרים״ כותב:

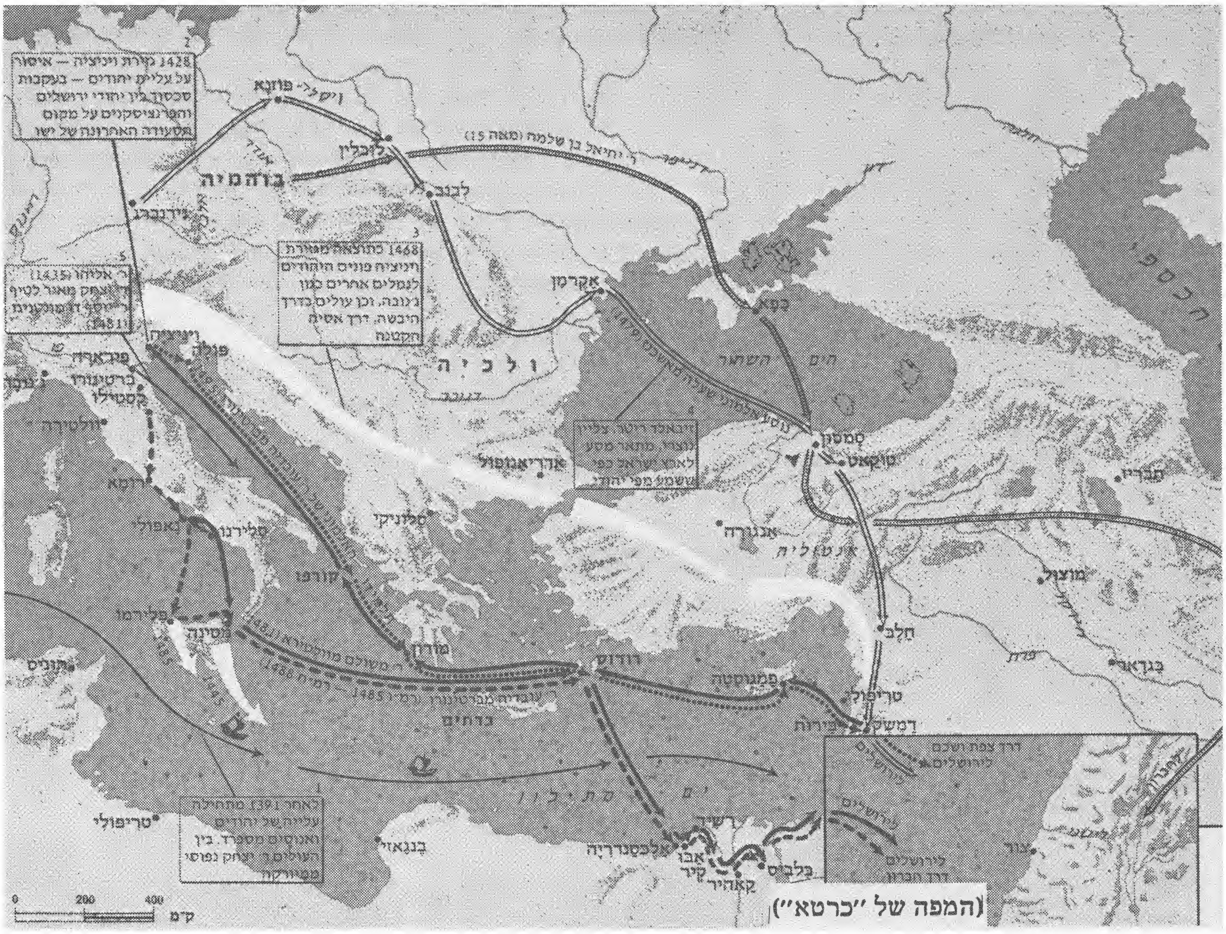
״יש לשער שאולי כל הפופולריות והפרסום שהיו בימים ההם לנגב בסרביה בכלל לבין אקרמן בפרט, אולי זה בא גם בזכותה של ארץ הצבי אשר כל התפוצה בגולה חתרה אליה, ובכל מאמציה חיפשה את הדרך הכי קרובה והכי נוחה להגיע אליה, וכבר אז נמצאו רבים שבחרו את הדרך הזו אקרמן - ארץ ישראל להכי קצרה ונוחה״.

עוד עדות המאשרת את נוחיות הדרך הזו לנוסעים לארץ ישראל באה מהנוסע ריטר זבלר שברשימותיו משנת 1479 מייעץ ליהודים הבאים מארצות גרמניה לירושלים שיעשו את דרכם ביבשה: ״ראשית (יסעו) מנירנברג לפוזן אשר בפולין - ע׳ מילין גרמניים. מפוזן ללובלין - אף היא פולין - כס׳ מילין גרמניים, מלובלין ללמברג - כל׳ מילין גרמניים, מלמברג דרך הואלאכי (לשוטץ - חוטין) כל׳ מילין גרמניים, מחוטין לויסנ־בורג (אקרמן) שעל הים, היא עיר בקצה הוולאכי, כל׳ מילין גרמניים, מויסנבורג ע״פ הים חמישה או ששה ימי נסיעה לצשומשין (סמסון) היא עיר בתורקיאה, ומסמסון כששה־שבעה ימי נסיעה עד שוקת וכו׳.

אקרמן היתה איפוא תחנת־מעבר חשובה בדרך העליה של יהודים לארץ ישראל ויהיה זה סביר להניח, כי לא רק מחמת התנאים הגיאוגרפיים אלא משום שנמצאו בה יהודים שהיה בידם לסייע לעולים לא״י להמשיך דרכם מאקרמן והלאה. לא פחות סבירה היא ההנחה, כי היו בין העולים גם כאלה שהשתהו באקרמן זמן־מה ואף השתקעו בה לאחר שנוכחו, כי יוכלו להתקיים ולהתפרנס בעיר זו.

קראים

פרק בפני עצמו הוא ענין הקראים באקרמן. כידוע התרכזו קראים רבים בחצי האי קרים ומשם התפשטו על פני הסביבה. במחצית המאה ה־16 אנו מוצאים כבר את חכמי הקראים דלהלן באקרמן: ר׳ יהודה בן אליהו תשבי, שהשלים והעתיק שם בשנים רע״א - רע״ח את הספר ״יסוד מקרא״, שנכתב ע״י סבו אברהם בן יהודה; ר׳ כלב בן אליהו טרנו, שהעתיק באקרמן בשנת רצ״א את הספר ״עץ החיים״ ובשנת ש״ג את הספר ״גן העדן״ שניהם לר׳ אהרן בן אליהו ניקומידיאו, וגם החכם

נתיב העליה לארץ־ישראל במאה ה־14 דרך אקרמן

הקראי הנודע ר' כלב אפנדופולו בן אליהו ואחיו שמואל רמתי (מתוך אנציקלופדיה של גלויות). האחרון המכונה ר' כלב אבא, שהיה תלמידו של ר' אליהו מבושיצי "התגורר באחרית ימיו בעיר לבן (ויסבורג־אקרמן) וימת בה בשנת ר"ע (1509). בספר מליצות ושירים שלו הנקרא "גן המלך" תמצאנה ג"כ שתי קינות על אשר נתגרשו עם ה' מארצות הלועזיים ומארצות רוסיה וליטאווי" ("גשרים" – מ. דוידזון).

א. פלדמן מזכיר במחקרו כי במחצית השניה של המאה ה־16 שהו באקרמן חכמי הקראים: שמואל בן שלמה רמתי, המכונה גם רמתי מאקרמן, ואליעזר בן יוסף צדיק. יש יסוד להשערה, כי קהילה קראית המשיכה להתקיים באקרמן גם במשך המאה ה־17. בבית־העלמין של הקראים בצופוט־קלעה אשר בקרים נמצא ציון (מצבה?) "לזכר כ"ר יצחק היקר המכונה צ'סלי בן אליה הזקן. מת באכ–קרמן ביום ח'לאב שנת התכ"ד. עדות מסייעת נוספת לקביעה הנ"ל היא ספר־תורה שנמצא בעיר עם הכתובת "בית הכנסת של הקהילה הקראית בעקקערמאן" ואשר צויין עליו, כי הוא משנת 1500 (ספר התורה הועבר לקושטא)

י. שילדקאוט מספר בספרו:

״בבית־העלמין העתיק והעזוב של אקרמן, שבמרוצת הימים הפך לכרם פרטי ובזמן מאוחר יותר הוקם שם הרובע האקרמני החדש NOVI AKERMAN ״נמצאה שם בשעת החפירות לירית אבן־פינה לבית חדש, אבן־מצבה ארוכה וצרה בצורה של גג משופע. משני צדי האבן, לאורכה ולרוחבה, היו חרותות עמוק אותיות, המסודרות בשורות קצרות ושוות. הכתובת על האבן היתה, כנראה, שיר תהילה לנפטר יהודי אקרמני חשוב ונשוא־פנים. ההספד כתוב בחרוזים עם מלים חצויות במקומות, בצורה כזו שחלק מהמלה נשאר בשורה אחת והחלק השני הועבר לשורה השניה, דבר שהיה מקל כנראה למחבר לשמור על מידת השורה או למען יקבל את החרוז הדרוש, כפי שהיו נוהגים חורזי החרוזים והפייטנים של אותו הזמן.

יילל ומספד לאח
הרבה כאבי במר
ובגולת שבי הלא
דרכי פעליו לטוב
היום שלישי לש
בשלש לחודש באב,
רם הוא כארז על קו
תושב ושכיר בכו
נפשו לחיים לעד

יקר ונחמד ואח
יצחק במותו במר
צדק לבושו מלא
עם אל ואדם בטוב
בוע ונפטר וש
הוא מר ביגון ואב
מתו ועתה תקו
ענו וצדיק ל–
יזהר כזהר לעד

הבעיר בקרבי לאח
צרחה צעקה ומר
פס נא במרחק ולא
קנה בחלקו לטוב
כב נא לארץ וש
הרפ״ז לשנת יאו׳
נגו לנפקד מקו
זכר חסדי –)
עולם ינון כעד

יגון באנחתי
אצעק לשועתי
אראה לחמדתי
שם משכנתי
פל בו לרוחתי
הניא בשלותי
מו תוך חבורתי
– לשועתי
משכיל לאורתי
ככתוב: **אור זרוע לצדיק**

להלן כותב שילדקראוט:

״האבן הזו היתה מונחת זמן רב בחצר בית הכנסת ואנשים רבים יגעו לחקור ולפענח את האותיות הפגו־מות מרוב שנים והמחוקות – הרבה זמן, חדשים רבים, היו מתעסקים אנשים בפענוח התוכן של אבן המצבה הלזו. התעניינו באבן גם אנשים מערים אחרות של בסראביה, שבאו במיוחד לאקרמן לסייע בידי חוקרי המצבה הזו (מ. דודזון ואחרים). ואלה הם העסקנים האקרמניים אשר יגעו בפענוח התוכן של האבן: המורה מ. סטארץ, המנהל יעקב ברגר, ר׳ חיים קאמינקר, ר׳ הירש ברודצקי, ר׳ אהרון כהן, ר׳ דוד בארקוביץ, יעקב רבינוביץ, לייב שוחט, כותב השורות האלה, ועוד אחדים״.

עלי להוסיף, כי בשיחה שהיתה לי עם מר צ. מיניאלי הדגיש איש־שיחי, כי מי שתרם תרומה מכרעת לפענו־חה של הכתובת על אבן־המצבה היה ההיסטוריון א.א. הרכבי שהובא במיוחד מפטרבורג או מאודיסה לפענוח הכתובת. ד״ר א.א. הרכבי עסק בחקר תולדות הקראים ומחקריו הרבים בנושאים היסטוריים משמשים עד היום חומר לימוד באוניברסיטאות שונות.

לפי האותיות הראשונות שבראש כל שורה מסתבר, כי שמו של הנפטר היה יהודה בר תנך(?). אין לדעת לאיזו עדה השתייך הנפטר ומחבר נוסח המצבה, אך קרוב לודאי שהמצבה היא מראשית המאה ה־16 – שנת תרפ״ז (1527) מסתבר איפוא, כי כבר אז היתה באקרמן קהילה יהודית עם אנשים צדיקים וענוים וכו׳.

נוסח המצבה הועתק על קלף בשני עותקים ונמסר למשמרת לועד הקהילה ולבית־המדרש. את אבן־המצבה עצמה הציבו במקום מיוחד בבית הקברות.

בימי השלטון התורכי

תנועת המיסחר מפולין ורוסיה לתורכיה שעברה דרך אקרמן הביאה כנראה מתישבים יהודים רבים לאקרמן בתקופת התורכים. אין ידיעות מהימנות על מצבם הכלכלי של היהודים באותה תקופה ומעמדם החוקי, אך יש להניח, כי הם נהנו מחופש הפולחן הדתי ויכלו לעסוק באין מפריע בעיסוקיהם. ידיעות שונות מאש־רות, כי היהודים שישבו בערבות הבודז'ק שהיה מיושב ברובו על ידי הטאטארים, לא סבלו מרדיפות ואף זכו להגנה משפטית של השלטונות בשעת הצורך. מתבקשת איפוא המסקנה שגם יהודי אקרמן לא הופלו לרעה והורשו לעסוק בכל מלאכה.

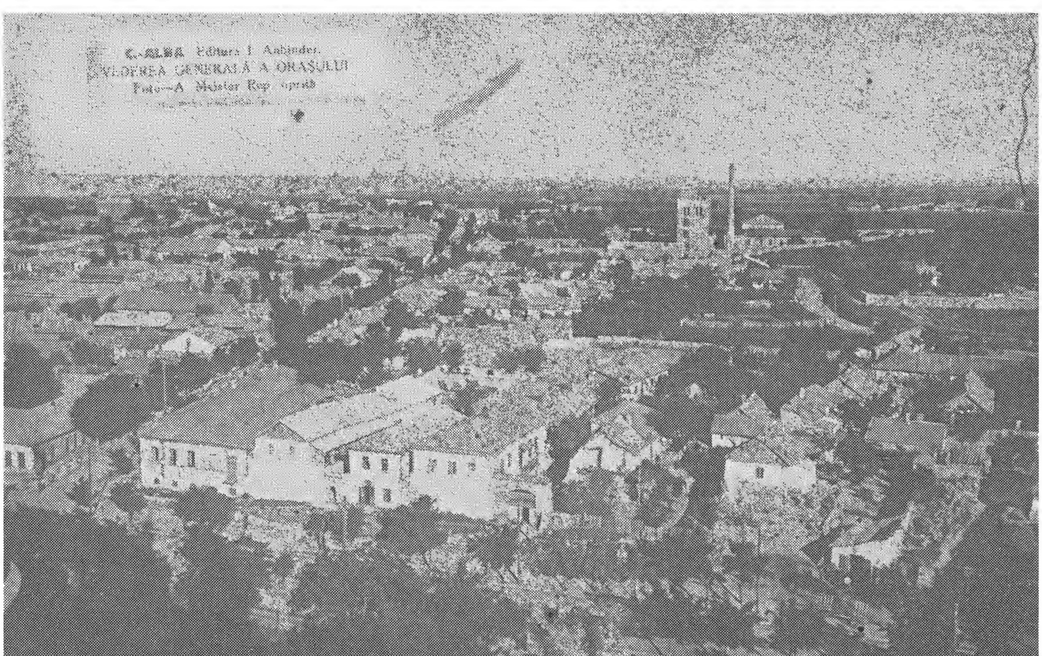
היהודים שישבו בערי המיבצר – ואקרמן היא אחת מהן – סחרו ביי"ש, טבאק, עורות, תבואה ויינות. מפולין היו מביאים אלמוגים, חוטי־כותנה, קפה, בשמים, חומרי ריפוד ובדים וכן גם משקאות חריפים.

גם במאה ה־18 היתה אקרמן דרך־מעבר לסחורות שהובלו לערים אשר על חופי הים השחור, אך במידה פחותה מאשר לפני כן. גרמה לכך, כאמור, התפתחותן של דרכי תעבורה חדשות בבראילה, גאלאץ, איסמאיל ואחרות, שהאטו את קצב התנועה דרך אקרמן.

היהודים עסקו גם במלאכות שונות. ככבל קהילה יהודית היו גם כאן קצבים, שהם בבחינת הכרח לכל קהילה, חייטים יהודיים, שאף הם בבחינת הכרח מחמת איסור השעטנז, מוזגים וחוכרים יהודיים וכד'.

אין בידינו מידע מהימן על דפוסי האירגון של הקהילה היהודית בתקופה זו, אך יש להניח כי היו כאלה, שהרי חיי ציבור יהודיים התגבשו כבר באותו זמן בהרבה קהילות יהודיות. לא ידוע לנו על בתי הכנסת שהיו אז ועל הייחוד שבהם. אם גם נשתמרו תעודות ועדויות כלשהן על חייהם והתפתחותם של ישובים יהודיים שונים בבסרביה, עירוניים וכפריים, וכן גם על בתי כנסת ומוסדות צדקה שונים, הרי לא כן הדבר לגבי אקרמן. עד תקופת הכיבוש הרוסי של האיזור אנו מגששים באפילה. המלחמות התכופות בין הרוסים והתורכים בשלהי המאה ה־18 על השליטה בבסרביה היו להן השלכות על התפתחות הקהילה היהודית באקרמן, שהיתה אחת מזירות הקרבות, ודלדלו את האוכלוסיה היהודית במקום. רק לאחר תבוסת התור־כים ולאחר שאקרמן עבר לשלטון רוסי בשנת 1812 מתגלים מקורות אינפורמציה על מצבם וחייהם של היהודים באקרמן, כפי שיוסבר להלן.

מראה כללי של אקרמן

יהודי אקרמן תחת שלטון הצארים במאה הי"ט

לאחר הסכם בוקרשט משנת 1812 עברו שטחי בסרביה מהתורכים לידי הרוסים. המלחמות התכופות שהתנהלו בשטחים אלה לפני כן דלדלו את החבל הזה ותושביו. עם כניסת הרוסים ברחו המוני תושבים מהערים והכפ־רים, שכן נפל עליהם פחד הרוסים והשלטון הצארי שהתפרסם בנגישות ובשעבוד האכרים לאצילים. ביחוד גדל פחדם של הכפריים שחששו לגיוס כפייה של האוכ־לוסין לצבא, מסים וגזירות כלכליות שונות ונגישות האדמיניסטרציה הרוסית. הצעדים הראשונים של המשטר החדש היו – הגליית התושבים הטאטאטרים שהיו חשודים כאוהדי התורכים, לתוככי רוסיה. ערבות הבודז'ק (מחוזות אקרמן ובנדרי) שממו, האוכלוסיה פחתה והשפל הכלכלי היה מורגש היטב.

גם היהודים ברחו מהמחוז למקומות שניראו להם בטוחים ומבטיחים יותר והאוכלוסיה בחבל דללה עד כדי כך שהשלטונות הרוסיים התחילו לראות אותו כמקום מתאים לגלות בשביל אלימנטים לא רצויים להם (גם המשורר הפולני הגדול אדם מיצקיביץ היה בין המוגלים לסביבת אקרמן, ומכאן אולי איזכור ערבות אקרמן באחד משיריו, וכן גם המשורר הרוסי פושקין).

ברבות הימים הגיעו כנראה השלטונות למסקנה, כי דלילות החבל מזמינה כובשים חדשים ולפיכך החליטו לנקוט במדיניות אחרת. בהוראות שניתנו ע"י הצאר אלכסנדר הראשון ב־1816 לנציב בסרביה בוחמטייב נאמר, כי עליו לדאוג למשיכת תושבים חדשים לבסר־ביה, וביחוד לחבל בודז'אק השומם. כתוצאה ממדיניות זו הגיעו לבסרביה המוני מתישבים חדשים וביניהם צרפתים, שוויצרים, גרמנים, בולגרים, סרבים ואחרים, וכן גם הועברו לכאן אנשים ממחוזות רוסיים אחרים. התנופה המחודשת לפיתוח החבל הביאה לכאן גם המוני תושבים ביוזמת עצמם, ועם אלה היו גם יהודים רבים, שקיוו לשקם חייהם בחבל ארץ זה, שנראה להם כבעל סיכויים רבים להתפתחות כלכלית. השלטונות העניקו הקלות רבות למתישבים החדשים, חילקו להם אדמות, הלוואות בתנאים נוחים לעיבוד הקרקעות ואף שחרור מחובת השירות הצבאי. בד בבד עם כל ההקלות האלו נפתחו שווקיה של רוסיה לתוצרת וליבול של בסרביה ובראשית שנות הארבעים שימשה כבר בסרביה בבחינת ממגורה גדולה של נמל אודיסה.

תנועת האוכלוסיה היהודית

אין לדעת בדיוק כמה יהודים נמצאו באקרמן בראשית המאה ה־19. לפי חומר שנמצא באחד התיקים שהיו גנוזים בארכיוני הדיוואנים (מושלים) של וולאכיה ומולדביה נמצאו באקרמן בשנת 1808 רק 90 יהודים בלבד. גם על יסוד מפקד האוכלוסין שנערך בשנת1817 אין להגיע לאומדן פחות או יותר מדוייק על מיספר היהודים בשנת המיפקד, שכן אקרמן כלולה במיפקד זה בתחומי מחוז בנדארי מבלי שתהיה הפרדה לצורכי הסטאטיסטיקה בין בנדארי ואקרמן. מאידך ידוע לנו, כי מחמת המציק ברחו יהודים מפולין לבסרביה ומחו־זות הדרום.

גם הבצורת שפקדה את פולין והשפל הכלכלי היו בין גורמי ההגירה לדרום בסרביה, וביטוי־מה ניתן לכך באחד מסיפוריו של מנדלי מוכר ספרים בשם "די ענטדעקונג פון וואלין". וכך נאמר בסיפור זה: "פאר צרות האט ער (מיין זיידע) בשעת דעם גרויסן הונגער זיך אוועקגעלאזט קיין וואהלין, געגידערט קיין קישי־נעוו די הויפט־שטאט פון בעסאראביע־א לאנד וואס פליסט מילך און האניג, האט געקנעלט אינאיינעם מיט א סך דלפוניוקער זיין גלייכן און געגאסן פיל גוטס, און געגעסן מאמאליגע, פארביסן מיט קאדע, געטרונקען וויין און געלעבט רוהיג ארענטליך־פיין ווי גאט האט געבאט, גליך מיט די יידן און ניט געוווסט פון קיין בייז" (בתרגום חפשי: מרוב צרות יצא סבי בימי הרעב הגדול לווהלין, ירד לקישינייב, בירתה של בסרביה – ארץ זבת חלב ודבש, עסק במלמדות יחד עם עוד דלפונים כמוהו ונהנה מכל טוב, אכל ממליגה, קינח באליה של כבשים, סבא יין וחי לו שם בשלווה, כמוהו ככל היהודים, ולא ידע מכל צרה".

ד"ר א. פלדמן מסביר בכרך על בסרביה בהוצאת "אנציקלופדיה של גלויות" כי המהגרים החדשים מבין היהודים נימנו עם השכבות החלשות מבחינה כלכלית וסוציאלית שבאוכלוסיה, עסקו במיסחר זעיר או במלאכה ולא מעטים היו מתווכים למיניהם. גם מבחי־נה תרבותית לא עמדו בשלב העליון של הסולם. מרבית המהגרים לבסרביה התיישבו בצפונו של חבל־ארץ זה או במרכזו, אך רבים נקלטו בדרומו. המיספרים מדב־רים בעד עצמם. אם ב־1808 היו רק 90 יהודים באקרמן, כאמור לעיל, הרי ב־1861 היו לפי הספירה 1797 וב־1864 הגיע כבר מיספרם של היהודים ל־2422 נפש. במיוחד בולט הגידול הזה של אוכלוסית היהודים אם נשווה אותו לזה שבערים אחרות בבסרביה.

ערי המחוז	לפי מיפקד 1816–17		לפי מיפקד 1864		
	האוכלוסיה היהודית	% ביחס לכלל התושבים	האוכלוסיה היהודית	% ביחס לכלל התושבים	שיעור הגידול
קישינוב	2000	40.0	20385	24.7	919
חוטין	1000	66.6	6342	48.3	534
סורוקה	1020	38.7	4135	76.4	427
באלץ	1975	39.7	3124	38.7	156
אורהיוב	?	?	3102	72.1	?
באנדאר	110	6.4	4297	28.2	3771
אקרמן (1808)	90	5.4	2422	12.1	2591

ככל שהלחץ הכלכלי והפוליטי בערי ״תחום המושב״ ברוסיה החריף - כן גדל שיעור ההגירה משם לאקרמן, עד כדי כך שבמיפקד האוכלוסיה משנת 1897 נפקדו כבר 5613 יהודים, שהיוו 19.9% מכלל התושבים בעיר. לעומת זה היתה כבר האטה מסויימת בגידול האוכלוסיה היהודית בשנים שלאחר מכן ובמיפקד של שנת 1910 נרשמו 5802 יהודים. סביר יהיה להניח, שפיתוח דרכי התחבורה החדשות גרם לפיחות מסויים במעמדה של העיר אקרמן כעיר־מעבר למיסחר, ומכאן גם העליה הקטנה יחסית באחוז האוכלוסיה היהודית בעיר.

בשנת 1918, עם כניסת הרומנים לבסרביה אחר מלחמת העולם הראשונה, נותקה אקרמן ממרחב המחיה שלה עד עתה - רוסיה - וממילא פחתה האוכלוסיה היהודית. ב־1925 הגיעה האוכלוסיה היהודית ל־5000 נפשות, ואילו במיפקד שנערך ב־1930 נימנו רק 4239 יהודים, שהיוו 12.3% מכלל האוכלוסיה. ב־1940, עם הכיבוש הרוסי, גדלה האוכלוסיה היהודית שוב והגיעה ל־8000, שהיוו 16% מהאוכלוסיה הכללית, אך לגידול זה סיבות שונות לחלוטין ועליהן ידובר בפרק על השואה.

תעסוקה וכלכלה

מקורות הפרנסה של יהודי אקרמן לא היו שונים מאלה של יהודי הערים האחרות בבסרביה. ניתן לומר, כי הם נהנו מהקלות והנחות מסויימות שלא חלו על ערים אחרות, וזאת המרחק הניכר של אקרמן מהגבול הבינ־לאומי של רוסיה.

בהוראות של השלטונות שנתפרסמו ב־1818 נקבע בין היתר, כי יהודי בסרביה מהווים אחת מתשע הקבוצות האתניות שמהוות את האוכלוסיה של בסרביה ודינם מבחינת תשלום מסים וארנונות כדין האזרחים כולם, בהתאם למשלוח־ידם: סוחרים, עירונים או עובדי אדמה הם רשאים לעסוק באורח חופשי במיסחר בכל איזורי החבל ולפתח יחסי־מיסחר גם עם איזורים אחרים של רוסיה. אמנם בהוראות של השלטונות היו גם הגבלות כלפי היהודים ברכישת אדמות פרטיות, אך בכל הנוגע לפרנסות, מיסחר זעיר ועיסוקים אחרים לא היתה קיימת שום הגבלה. יש איפוא יסוד להניח, כי גם יהודי אקרמן נהנו מִכל הזכויות וההנחות שהוענקו ליהודים בבסרביה, השתלבו בכל ענפי המיסחר והמ־לאכה ואף רכשו מגרשים לצורכי בנייה.

המשק החקלאי באיזור זה היה במצב של התפתחות מהירה, שטחי הכרמים הורחבו וייצור היין גדל, נזרעו אלפי דיסטינות של תבואה וגרעינים ויהודים רבים נכ־נסו לעסקי המיסחר והתיווך בתוצרת החקלאית ואף עסקו ביבוא וביצוא בהיקף גדול. בשנות הששים של המאה הקודמת הגיע בבסרביה ייצור היין עד כדי שלו־שה מיליון דליים בערך לשנה, ואילו חלקה של אקרמן בייצור זה היה עד כדי שליש. לפי עדותו של בר־סמכא אחד (זאשצוק), המובאים גם במחקרו של ד״ר א. פלדמן, היו כמעט כל בתי המזיגה בבסרביה בידי יהודים ומכירת המשקאות החריפים היתה איפוא בבחינת מונופול יהודי. זאשצוק מזכיר את ״החוכר היהודי קאראסיק, אשר חכר ב־1837 את מכירת המש־קאות באחוזות המדינה ובאחוזות הפרטיות במחוז אקרמן״.

ראוי לציין במיוחד את חלקם הגדול של יהודי אקרמן בענפי המלאכה. הם הצליחו לעמוד בהצלחה עם בעלי המלאכה מקרב הנוצרים ובמקצועות מסויימים הם שלטו כמעט שליטה מוחלטת: חייטות, פרוונות, סנדלרות, בורסקאות וכד׳.

בשנת 1865 הודיע הרוזן סטרוגאנוב (STROGANOV) למיניסטר הפנים על יסוד דו״ח שהוגש לו ע״י מושל החבל הביסראבי, כי כל ענפי המלאכה, ובכללם גם כאלה שמצריכים עבודה גופנית קשה, הם בידי היהו־דים.

יהודי אקרמן רכשו אדמות לא רק בעיר, אלא גם בסבי־בה, כדי לעבד אותן. לפי החוק הרוסי אסור היה על היהודים לרכוש אדמות ולהתיישב ברדיוס של 50 ויור־סט לאורך הגבול, אך הם יכלו לרכוש אדמות ליד הדניסטר. ידוע כי אי־פעם הגישו בעלי האחוזות הנוצריים עצומה לקיסר נגד היהודים שרוכשים קרק־עות במקומות שאסורים עליהם. העצומה נשלחה ע״י מיניסטריון הפנים אל הרוזן סטרוגאנוב לחקירה ולחוות־דעת. סטרוגאנוב, שתמך בדרישתם של בעלי הקרקעות, ביקש בנדון את חוות־דעתם של הנהלת החבל ושל המושל הצבאי הגנראל איליניסקי. האחרון הציע לאסור את רכישת הקרקעות ע״י יהודים רק במחוזות חוטין, סורוקה, ארהיוב, יאסי (בלץ) וקישי־נוב, אך להתיר ליהודים לרכוש קרקעות במחוזות באנדאר ואקרמן.

לעתים מזומנות היו השלטונות המקומיים בעיירות מפעילים את חוק איסור ישיבת היהודים בכפרים הסמוכים לגבול ברוח התקנה הנ"ל, ומגרשים משם את היהודים שהתישבו. כך ידוע שבשנת 1890 גורשו מטטרבונאר שבמחוז אקרמן 15 משפחות יהודיות, והנימוק היה: הם התיישבו בעיירה לאחר התאריך הקובע, שהוא 27 באוקטובר 1858 (העיירה נוסדה בשנת 1809). למרות שלטטרבונאר היה מעמד של עיירה, הרי לצורך הפעלת החוק האנטי־יהודי ניתן לה מעמד של כ פ ר, והיהודים שגורשו מהכפר הזה עברו לערים שבהן ניתן להם להשתלב בחיים הכלכליים. במחצית השניה של המאה ה־19 הופעל החוק הזה לעתים תכופות, אך הואיל ואקרמן היתה ע י ר , לא סבלו היהודים שבתוכה מהקיפוח הזה.

כשהתחילו להתפתח מפעלי תעשיה בדרום־מערבה של רוסיה במחצית השניה של המאה ה־19 והסתמנו הניצנים הראשונים של משק קפיטאליסטי – פסח התהליך הזה על אקרמן. מפעלי תעשיה לא קמו בעיר, אך לעומת זה היתה תנופה ניכרת בפיתוח החקלאות. היהודים היו נוהגים לקנות את הפרי של האיכרים בעודו על העצים והיו נותנים להם מפרעות על חשבון זה. הוא הדבר ביבול השדה. עוד לפני שהאכרים התחילו לזרוע היו יהודים שקנו מראש את התבואה ועל ידי כך שועבדו השדות של האכרים ליהודים העירוניים.

הערכות על המצב הכלכלי של יהודי אקרמן אנו מוצאים במקורות שונים. המגיד מסלוצק, צבי הירש דיינוב, שביקר בשנת 1869 באקרמן, כתב: "יהודי העיר הזאת, רובם ככולם עניים ודלים ואביונים ורשים - - - מעמד יהודי בסרביה נורא הוא רובם הולכים בטל כיהודי ליטא וזאמוט אחיהם". לעומת זה אנו מוצאים הערכה אחרת לחלוטין אצל הסופר זלמן אפשטיין, שתיאר את מצבם בכתבה שנתפרסמה ב"הצפירה" ערב הפרעות של שנת 1881 כדלהלן: "מצבם הגשמי (דומה) בערך למצב יתר יהודי רוסיה הוא טוב מאד - - המיסחר אשר בנהוג הוא כמעט כולו בידי יהודים יפרח פה באופן נעלה - - אלפי מרכבות־קיטור נושאות שנה־שנה את תבואת הארץ לאדעססא ומשמה חוצה לארץ דרך הים. מלבד המסחר הראשי הזה יעשה חיל גם המסחר בצמר־כבשים, בשורים וביין - - - בעלי המלאכות ימצאו את מחית־ידם בנחת ולא בצער - - - כן יש פה בין ישראל הרבה עשירים". להלן, בהשוותו את מצב יהודי בסרביה לזה של יהודי ליטא, אומר המחבר: "אז באמת כגן־עדן הארץ בזה - - - גם בן דלת־העם יאכל בכל יום בשר וישתה יין ולזאת יפיקו פניהם חיים ורגשי־עוז".

רק 12 שנה מבדילות בין העדות הראשונה והשניה – וההערכות שונות לחלוטין. יתכן, כי המחבר השני נתפש בחבלי המליצה "בת השמים" ויתכן, כי ראה מהרהורי לבו, אף יתכן גם, כי שניהם ביקרו במקומות שונים, ומכאן שוני הראייה.

לעומת זה ידוע לנו ממקורות יותר מוסמכים ופחות "נמלצים" על הידרדרות ניכרת במצבם הכלכלי של יהודי בסרביה שהסתמנה משנת 1880 ואילך ועקבותיה ניכרו היטב גם ביהודי אקרמן. עקב הגירושים התכופים של היהודים מהכפרים נתמלאו הערים ביהודים רבים מחוסרי פרנסה שנות השמונים והתשעים של המאה ה־19 היו כידוע שנים של משבר אגרארי קשה ברוסיה. מחירי התבואות בשווקי העולם ירדו פלאים וצמצמו את הכנסות האכרים. המשבר הורגש במלוא עצמתו בבסרביה שכלכלתה התבססה על החקלאות בעיקר. הגירת היהודים מהכפרים הורגשה היטב באקרמן, שכן לא היו בעיר מקורות פרנסה לתושבים החדשים. הקפאון במסחר הורגש היטב ומקורות פרנסה רבים נסתתמו, וכפי המתואר במקור אחד: "שבתו קונים, אבלו הסוחרים והסרסורים (המתווכים) הורידו ראשיהם. רבים הם האומנים ועושי העבודה (בעלי מלאכה) ההולכים בטלים".

יהודים רבים בעיר נזקקו באותו זמן לקמחא דפסחא לקראת חג הפסח ולהתרוששות המחמירה והולכת היו השלכות על כל תחומי החיים היהודיים בעיר. חברת יק"א התחילה לחלק כספי תמיכה לנזקקים שמיספרם גדל והלך, רבים הגיעו לכלל החלטה כי אין ברירה אלא לקחת שוב את מטה־הנדודים ביד ולהפליג למרחקים כדי לחפש קיום ופרנסה.

על הדמות הרוחנית – תרבותית של יהדות אקרמן

איך עיצבו יהודי אקרמן את חייהם הרוחניים־תרבותיים בימי המשטר הצאריסטי? האם ניתן להשוות יהדות אקרמן לזו שבפולין, ליטא וגליציה מבחינה זו? מה היו הסיבות לכך שיהדות בסרביה ואקרמן בתוכה לא נמנו עם המרכזים הרוחניים־תרבותיים כדוגמת אלה שהיו באירופה באותה תקופה ומדוע לא הקימו מוסדות רציניים ללימוד תורה ולא גידלו דורות של תלמידי־חכמים, מורי־הוראה וכיו"ב?

אין זו משימה קלה לענות על השאלות האלו תשובה מלאה וממצה. נפנה למקורות ונגסה לראות מה כתבו בנושא זה רושמי רשומות בימים ההם. בשנת 1832 תיאר משכיל בשם צבי בן אברהם באלבן מבראדי, שהיה מכונה גם בשם רבינוביץ' (שישב באותו זמן בקישיניב) את המצב במכתב לחברו: "מכל אחינו בני בריתנו, הגרים במדינות אירופה, היהודים היושבים במדינת רוסיא עומדים במדרגה התחתונה ממדרגות העולים בסולם החכמה... אבל אחינו תושבי מחוז בסרביען גם למדרגה הזאת עוד לא הגיעו, בוערים

וחסרי־לב, נעדרים מתושיה וכל דבר אשר יאמרו עליו דעה בינה והשכל יגרשו מבתיהם... ותורת האדם אם כי הולכת היא תמיד אחוזת־יד עם התורה התמימה, השליכו אחרי גוום - - - אין תורה ומעשים טובים נחשבים בעיניהם לכלום, מה גם חכמות ולשונות נכריות. ענין ועסק תושביה כל היום לאסוף הון ולקבוץ על יד, לאכול בהילולים ולשתות בסעודות־מצוה היין המשומר לרוב במערותיהם". (פורסם ב"הבוקר אור", התר"ם 196-194).

אם נוריד את מעטה המליצות שאפיינו את סגנון התקופה ההיא, הרי יש בדברים האלה משום פסק־דין קטלני ממש על יהודי בסרביה־זאקרמן בכלל זה - ויתכן כי כמה וכמה דברים נכתבו לתפארת המליצה, אך גרעין של אמת יש ודאי בדברים בהתחשב עם החומר האנושי היהודי שהגיע לחבל־ארץ זה והתפזר על פני הערים והעיירות בבסרביה. הם לא הביאו איתם תרבות שורשית, מסורת יהודית מדור־דור, מודעות עמוקה לחינוך יהודי ובדומה לכך. הם באו מהרבדים החלשים ביותר שבאוכלוסיה היהודית מבחינה סוצי־אלית וכלכלית ואי אפשר היה לצפות מהם לגדולות ונצורות.

התנאים בעיירות בסרביה אף הם לא היו כשרים לצמיחה תרבותית. אין לשכוח כי חבל ארץ זה, כפרים וערים גם יחד, היה דליל־אוכלוסיה בדרך כלל ולא כל שכן אמורים הדברים באוכלוסיה יהודית, ומה שיכולים לתרום ולפעול בתחום הרוחני־תרבותי מרכזים עם ישוב יהודי מאסיווי אין מסוגלים לעשות ישובים דלי־אוכלוסין. דפוסי מסורת יהודית לא היו מעוגנים בתוכם מחוסר שכבה רחבה של יהודים משכילים ומעורים ביהדות ובתורה. כאשר חבל בסרביה נכבש ע"י הרוסים פיגר בהרבה מהבחינה התרבותית ולא היו מצויים בו מוסדות־לימוד רציניים. הדבר בלט במיוחד בישובים הקטנים. יהודים אמידים ובעלי יכולת שלחו את ילדיהם ללימודים בערים גדולות כמוסקבה, פטרבורג, אודיסה, קיוב וכד', אך מרבית היהודים נאלצו להסתפק במה שהיה, ומה שהיה - מבחינה תרבותית - היה דל ועלוב.

היהודים נהנו מהתחוקה הפוליטית והכלכלית שהמימ־של העניק לתושבים ולמהגרים מקרוב באו, וזו סייעה לפיתוח דפוסי חיים שהיו רחוקים מהווי יהודי מסורתי, כפי שזה היה בפולין, למשל.

שאיפתם העיקרית של היהודים היתה - לחדור לענפי פרנסה ומיסחר חדשים וכן גם לחקלאות (בכפרים), וזו הניעה אותם ללכת בדרכי האוכלוסיה הלא־יהודית, לחקות מנהגיה ואורח חייה. רבים כבר עמדו על כך, שיהודי בסרביה לא היו מקפידים על שמירת מצוות, שמירת שבת וכד'. החבל הצפוני של בסרביה היה לו אופי יהודי ומסורתי יותר מאשר מרכזו ודרומו של החבל, אך גם הוא לא הניח דעתם של שלומי־אמוני ישראל. כך מתאונן למשל ר' דוד איבשיץ שהיה רבה של סורוקה בצפונה של בסרביה בעשור הראשון של המאה הי"ט על בני עדתו "שיש בהם דברים מקול־קלים הרבה ובתוכם שמדברים בבית הכנסת בקלות גדול - - ובבוא יום השבת - - והמה אדרבא מתרע־מים על זה באומרם, אילו לא היה להם יום השבת היו מרוויחים איזה סך בעבודת הוויין־הויז" - - "במקום לעסוק בשבת בדברי תורה הם אוכלין ושותין וישנים ואח"כ מטיילין - - ואחרי חצי יום מבערין אש בוויין־הויז".

עצם העובדה שהרב אייבשיץ חוזר ומדגיש את ענין ה"וויין־הויז" יש בה כדי להעמידנו על הכוח המושך של בתי־היין שהיו מרובים כנראה בחבל־ארץ זה שתעשית היין היתה התעשיה מס' 1 שלו.

השפעת הסביבה הנוצרית היתה גדולה על היהודים. שלא כמו בפולין היו בערי בסרביה יהודים רבים מהלכים בגילוי־ראש, שולחים את הילדים ללימודים בבתי ספר ממשלתיים ולאוניברסיטאות ולא "לחדרים" ו"ישיבות", מקילים ראש בדיני כשרות וכו'. חוגי האינטליגנטים שקמו בהרבה ערים הרחיקו עוד יותר את הנוער היהודי מהווי דתי־מסורתי.

אוירה כללית זו אפיינה גם את הישוב היהודי באקרמן. עצם קירבתה של אקרמן למרכז תרבותי־כלכלי כמו אודיסה, וכן גם הקשרים ההדוקים שבינה ובין מרכז החבל הבסרבי־קישיניב - הטביעו חותמן על אופי הקהילה היהודית בעירנו.

מסתבר, כי תהליך הרוסיפיקציה באקרמן קיבל ממדים ומימדים אחרים מאשר בערים אחרות. ניתן לומר, כי היה זה תהליך מואץ, עד כדי כך שרבים מבין אלה שעסקו בתולדות החבל הזה מגדירים את אקרמן כ"עיר אחרת", "גויית" יותר מערים אחרות בבסרביה, והיו גם שכינו אותה כעיר "מופקרת" מבחינה יהודית. המטיף הנודע צבי מסליאנסקי, מראשי "חובבי ציון", שיצאו לו מוניטין בדרשותיו בערי רוסיה, נזדמן גם לאקרמן באחד ממסעותיו לצורך נאום או "דרשה" ובספר זכרונותיו הוא מייחד דברים לרשמיו מביקור זה. וכך הוא כותב:

"מה שונים יהודי אקרמן מיהודי בסרביה הרגילים! קשה להאמין שהם בני מחוז אחד - - - צורת חייהם, מנהגיהם, מלבושיהם - הם העתקה מאודיסה שכנתם. אודיסה פרשה את כנפיה על אחותה הקטנה אקרמן, הטביעה עליה את החותם האירופי ומחתה כעב את הרוח הבסרבית - - - בהעמיקך להבין, כי אקרמן למדה מאודיסה רק את ה"הפקרות", את פריקת עול

בית־הכנסת של
בעלי־המלאכה –
מצד מזרח

בית־הספר לבנות של המורה והמנהלת קויפמן, 1902

הדת, מנהגי ישראל עם מידותיהם, קדושת השבת ויום־טוב – – – עם־הארצות מושלת באקרמן כמו בכל ערי בסרביה".

אף כאן יש לפנינו פסק־דין נחרץ על אורח־החיים של היהודים באקרמן. אם אישיות כצבי מסליאנסקי שאין לשייכו לכת של קנאים קיצוניים, מוציא פסק־דין כזה וקובע כי אקרמן למדה מאודיסה רק את ההפקרות – הרי דברים בגו, ויש מקום להניח, כי אמנם שונה היתה אקרמן, והשינוי מאד לא נראה היה בעיני מי שרגיל היה לנוסח אחר של חיים יהודיים בקהילות ישראל ברוסיה.

תהליך הרוסיפיקציה המואץ במחוזות הדרומיים של בסרביה "דקר את עיניהם" של אנשים מהחוץ, שלא יכלו להשלים כנראה עם שלטון־בלי־מצרים של השפה הרוסית בבתי היהודים, עם מיספר מועט ביותר של קוראי יידיש לעומת קוראי רוסית רבים ובדומה לאלו תופעות שהיו בולטות באקרמן. מסטאטיסטיקה אחת אנו למדים, כי אחוזם של קוראי רוסית במחוז הגיע ל־28 ואילו באקרמן ל־43 !!! – הגבוה ביותר בכל ערי החבל.

אין להגיע על יסוד הדברים הנ"ל למסקנה, כי יהודי אקרמן היו מנותקים ממסורת יהודית, מזיקה לקודשי ישראל. אדרבא, היו באקרמן גם חסידים ששמרו אמונים לרביים ושושלות שונות שאליהן השתייכו לפני שעברו לאקרמן, אך מיספרם של "המתנגדים" באקרמן היה לאין־ערוך גדול יותר. על כל פנים אין ספק, כי אקרמן לא היתה אף פעם מרכז של חסידים. היא צעדה בתלם שלה, גיבשה כנראה נוסח חייב יהודיים שעלה בקנה אחד עם צורכיהם ורמת תרבותם של תושבי העיר היהודיים.

אין ספק שגם במחצית הראשונה של המאה הי"ט ישבו על כסא הרבנות באקרמן רבנים שונים, אך קרוב לודאי שרישומם לא ניכר, ועל כל פנים נבצר מאתנו לספר עליהם. לעומת זה ידוע שרבה של העיר באנדאר, ר' אריה לייב וורטהיים, היתה לו השפעה גם על הקהילה היהודית באקרמן שהיתה כנראה בחסותו הרוחנית.

הניצנים הראשונים להתגבשות קהילה יהודית מסתמ־נים באקרמן כבר בראשית המאה ה־19. שלוש שנים לאחר שהעיר עברה לידי הרוסים, ב–1815, ניבנה כבר בית־המדרש, ועצם העובדה שהיהודים ראו צורך, ואף היו בעלי יכולת, להקים לעצמם מרכז רוחני, מעידה כי הם היוו כבר אז גרעין רציני באוכלוסיה. מתוך פנקס שנמצא בבית המדרש שתחילת הרישומים בו הם משנת 1807, נמצאנו למדים, כי בשנת 1865 היה פוגרום ביהודי אקרמן. (מה היה טיבו של הפוגרום אין אנו יודעים על יסוד הרשימות האלו, אך יש להניח כי קרבנות־אדם לא היו והפורעים הסתפקו רק בביזת הרכוש היהודי).

בשנת 1807 נוסדה גם ה"חברה קדישא". ב־1828 הוקם בית הכנסת הישן (לעתיד ביה"כ הגדול) ולאחר 19 שנה, ב־1847, הקימה ה"חברה קדישא" את הקלויז הישן.

בית הכנסת של בעלי המלאכה ("רעמעסליענע שול") ניבנה בשנת 1903 ועד אז התפללו בעלי־המלאכה ב"חדר פרטי, אפלולי והרוס למחצה בביתו הפרטי של ר' חיים פרקטמן שברחוב איזמאילסקי", לפי המסופר בספרו של שילדקרויט. בימי חג ומועד היו מתאספים היהודים לתפילה גם בבתים פרטיים או בדירות של מוסדות שונים שהפכו בימי חג למקומות תפילה מאולתרים.

ראוי לציין, כי גם אם לא הוציאה הקהילה היהודית באקרמן מתוכה למדנים ידועי־שם, הרי היו בתוכה בכל הזמנים הרבה למדנים ויראי־שמים ששקדו על התורה, ביחידות ובציבור, והקפידו על מצווה קלה כחמורה. היו חברות ש"ס וחברת משניות ובבית המדרש היו מציינים סיום הלימוד בספר ברוב פאר וברוב עם ליד שולחנות ערוכים, כשהנואמים מתבלים דבריהם בחידושי תורה ומתחרים בגילויים של בקיאות וחריפות.

שילדקרויט מונה בספרו את שמותיהם של יהודים באקרמן שהיו למדנים מופלגים בתורה, כגון: ר' משה'לה צוקרמן, ר' בן ציון חוה־ליבעס (שילדקרויט), ר' דוד ברנד, ר' חיים חוה־ליבעס (קאמינקער), ר' יוסלה לוין, ר' חנוך שפירא, ר' אהרלה, ר' משה לעקער ר' לייבלה שו"ב (הירשפלד) מחבר "פני אריה", "אמרי ברוך" ועוד. נראה לי כי כל מי שמונה שמות למדנים בעיר מסתכן קצת, שהרי לעולם אין לדעת אם לא החסרת את מישהו שראוי להימנות עם למדנים גדולים.

החינוך היהודי היה מרוכז במאה הי"ט ב"חדרים" בלבד. "ישיבות" לא היו באקרמן, אם כי נעשו אי אלה נסיונות להקים ישיבות, אך אלו לא האריכו ימים אם מחוסר מורים ואם מחוסר אמצעים להחזקתן. הנסיון הראשון היה – הקמת "ישיבה" בביתו של שגאנסקי ברחוב היהודי לא הרחק מהלימן. זו האריכה ימים כשנתיים. הנסיון השני להקמת "ישיבה" נערך בביתו של שלמה חכם ברחוב מיכאילובסקי. היתה זו מעין ישיבה "מודרנית", שכן במסגרת הלימודים בישיבה זו הוקדשו גם שעות ללימודים חילוניים, כגון: תולדות ישראל, דקדוק וחשבון. ברם גם ה"מודרניזציה" לא הועילה והישיבה לא הוציאה את שנתה. כללו של דבר, אם מישהו חשק, או הוריו חשקו, בלימודי תורה רציניים יותר – לא היתה לו ברירה אחרת אלא לפנות

תלמידי הגימנסיה על רקע המבצר

תלמידי הגימנסיה בחצר בית הספר

לישיבות באודיסה או קישיניב. על הלימוד ב"חדרים" כותב שילדקרויט: "חדרים ומלמדי גמרא שונים היו בעיר. בתור מלמדי גמרא היו ידועים בעיר הרבי הירש־וולף, הרבי יוסי, משה יענקל הארוך, הרבי משה־וולף, הרבי איצי, יונה המלמד ועוד. היו גם בעלי־בתים שהיו מייבאים מלמדים "תוצרת חוץ", כלומר מחוץ לאקרמן, והללו היו מחזיקים מעמד "זמן" אחד או שנים ומסתלקים. יוצא מן הכלל היה רבי נחום, אשר תלמידיו כינוהו "מלאך המות" משום שהיה מפליא מכותיו לתלמיד אשר לא שינן כראוי את השעור".

מהכתבות השונות שנתפרסמו בשנות השמונים והתשעים של המאה ה־19 בעתונות הכללית וכן גם בעתונות העברית אנו למדים, כי בכל ערי רוסיה הורגש אז מחסור בבתי־ספר להשכלה תיכונית וגבוהה. "ההשכלה בת השמים" הגיעה כמובן גם לאקרמן, התארגנו חוגים של משכילים, שהיו "פרנומרנטים" על העתונים העבריים שהגיעו מפטרבורג ומוסקבה, והבעיות שנסרו בחלל עולמה של יהדות רוסיה עמדו גם במרכז עולמם של יהודי אקרמן. הפרעות ביהודים שנתחוללו בשנות השמונים ברוסיה לא פקדו אמנם את אקרמן, אך השפעתן היתה ניכרת, ועל כך עוד נעמוד במקום אחר בחיבורנו זה.

עדויות מהמליץ

בגליון מס' 44 של "המליץ" משנת 1889 נתפרסמה כתבה על אקרמן חתומה בשם "משאל הדלפוני", שהוא ודאי פסבדונים של אחד המשכילים מאקרמן, וכך נאמר בה בין היתר:

"... העיר הזאת אשר יותר משׁשׁת אלפים בני ישראל יגורו בה, לא תצטיין במאומה מיתר הערים, ואולי גם נופלת היא מהן בנוגע לחייה הרוחניים. אין לנו פה כמו בערים אחרות חברות מחברות שונות, להגדיל תורה ולהאדירה, להפיץ השכלה בישראל, לתמוך נופלים ולחונן אביונים". סתם הכתב ולא פירש לאילו חברות הוא מתכוון ומה עניין "לסמוך נופלים ולחונן אביונים" לחיים הרוחניים, כפי שהוא מגדיר. אין אנו למדים מכתבה נמלצת זו אלא שמחברה מיצר על חסרונן של חברות להפצת ההשכלה. לעומת זה אנו קוראים במילון של ברוקאוז־אפרון משנת 1890, שהוא בלי ספק מקור מוסמך יותר מהכתב של "המליץ" באקרמן, כי בשנת 1885 היו באקרמן עשרה בתי־ספר עממיים ובהם למדו 538 בנים ו־18 בנות. בין המוסדות החינוכיים בעיר יש גם שני בתי־ספר קדם־תיכוניים עם 4 כיתות. אמנם לא צויין במילון הזה, מהו מיספר בתי הספר היהודיים, או בהנהלה יהודית, אך ב"יברייסקייה אנציקלופדיה" מצאנו, כי בשנת 1882 נוסדה באקרמן תלמוד־תורה וכן קיימים גם שני בתי־ספר לבנים ושני בתי־ספר לבנות ובית־ספר ערב של שבת.

יש להניח, כי היהודים נתקלו בקשיים רבים ברישום ילדיהם לבתי־ספר ממשלתיים או עירוניים, אך יחסית לחלקם באוכלוסיה הכללית היה מיספרם של התלמידים היהודיים בבתי ספר אלה גבוה יותר מאשר זה של העדות האחרות באקרמן. ההגבלות היו בולטות במיוחד לגבי הנערות היהודיות, אשר בזמן מסויים הגיע מיספרן לחמישים אחוז מכלל התלמידות כולן, אם כי אין להניח שהיה איזה זמן כשהאוכלוסיה היהודית באקרמן הגיעה לחמישים אחוז מכלל התושבים...

בשנת 1909 קיבלה העיריה החלטה בלחץ החוגים האנטישמיים, להגביל את מיספר התלמידים והתלמידות היהודיים לעשרה אחוז בלבד. לא היתה איפוא ליהודים ברירה אלא לקיים בתי ספר פרטיים שלהם כדי לא למנוע השכלה מילדיהם.

ראוי לציין, כי השלטונות הרוסיים לא ראו בעין יפה את הקמתם של מוסדות הלימוד הפרטיים, מתוך חשש כי הם עלולים להוות מקורות לתסיסה חברתית שיטפחו את ההתנגדות למשטר.

מלכתחילה היו בתי הספר הפרטיים היהודיים רחוקים מחינוך יהודי של ממש, אך ברבות הימים חל שינוי ניכר במגמת הלימודים, ועל כך עוד ידובר בהמשך הדברים. בשנת 1883 למדו בבית הספר היהודי הפרטי שהיה בבעלותו של גלפנד 41 תלמידים. בית הספר היהודי השני נועד לבנות, בהנהלתה של המורה ברטה דוידובנה־קאופמן.

הפעילות החינוכית־חברתית בעיר בשלהי המאה ה־19 נסבה סביב שתי חברות יהודיות גדולות שמרכזן היה בפטרבורג. הראשונה היתה O.P.E. Obshestvo dlia Rasprostranenia Prosveshenia mezhdu Jevreiami v Rossii (חברה להפצת השכלה בין יהודי רוסיה), שעיקר פעילותה, כפי שמסתבר משמה, היה בתחום החינוך וההשכלה ובסיוע לקיומם של בתי ספר יהודיים או בהנהלה יהודית. שמה של החברה השניה היה חברה לעזרה ליהודים עניים Obshestvo Posobija bednym Jevrejam ותפקידה היה – תמיכה כלכלית ביהודים עניים. באקרמן פעלו סניפים של שתי החברות האלו והאינטליגנציה היהודית בעיר ריכזה את פעילותה החברתית בשני הסניפים.

סעד ועזרה הדדית

פרט לחברות הנ"ל היו גם אגודות פילנטרופיות אחרות כגון "מלביש ערומים", "מעות חטין", "ועד להספקת עצי הסקה לעניים", ושמותיהן מעידים עם אופיין ותפקידיהן. עסקנים שונים התרכזו בפעילותם הציבו־רית סביב מוסדות אחרים כגון: בית החולים היהודי, התלמוד־תורה, חברה לגמילות חסדים. העקרון היה – כל מי שידבנו לבו, כלומר – כל אחד בחר לעצמו את שדה הפעילות שלו ואת האגודה אשר למענה רצה לפעול. הגבאים או ה"קאמיטעטשיקים" היו נבחרים על ידי "אנשי שלומנו" ו"מקורבים" למיניהם, וקרוב לודאי לא הקפידו בכגון אלה על עקרונות דמוקראטיים לעילא ולעילא. נאמנה עלינו עדותו של י. שילדקרויט שכותב בספרו: "באותם הזמנים הקשים של המשטר הצאריסטי, כשלא היו עדיין קהילות מאורגנות, תפסו החברות התרבותיות־פילנטרופיות הנ"ל מקום נכבד מאד בחיים היהודיים באקרמן, ולא מעט תועלת הביאו לאוכלוסיה היהודית".

כפי שכבר ציינו לעיל היתה הפעילות הפילנטרופית העיקרית מרוכזת בשתי החברות שמרכזן היה בפטר־בורג. "החברה להפצת ההשכלה" תמכה בבית הספר לבנים של ש. גלפנד ובבית הספר של קויפמן־חרמץ וכמו כן בבית־ספר־ערב של שבת שנוסד ב־1895 ומטרתו היתה לקדם את השכלתם של צעירים יהודיים שלא זכו להשכלה פורמאלית.

בית־הספר של ב.ד. קויפמן שנתמך על ידי חברת מפיצי ההשכלה בלט במגמת האסימילציה שהיתה טבועה בו, כבכל בתי הספר שנתמכו על ידי חברה זו ברחבי רוסיה, והמנהלת שלו היתה כנראה נאמנה לקו הזה, אך יצויין לזכותו כי הוא איפשר לבני עניים לקבל השכלה כללית חינם. על חבר המורים של בי"ס זה נימנו גם בעלי הש־קפות לאומיות־ציוניות כמו: י. בוריס בוריסוביץ' קומ־רובסקי, שמחה וולמן ואחרים שניסו להחדיר רוח לאומית־יהודית לבית הספר, שלימדו בתקופה יותר מאוחרת.

י. שילדקרויט מציין את הפעילים המרכזיים בשתי החברות האלו: ד"ר י. שפירא, י. ו. ברוצקי, מ. קרושקין חנא גבירצמן, י. איינבינדר, נתן גולדשטיין, ב.ד. קויפמן והעסקן־הפילנטרופ הנודע משה מילשטיין.

התלמוד־תורה נוסדה בשנת 1882 ונועדה מלכתחילה לבני השכבות העניות שבאוכלוסיה היהודית. איתרע מזלה ולא עמדו לרשותה הנהלה ומורים ברמה מתאי־מה למוסד חינוכי, וממילא היתה רמת הלימודים אף היא נמוכה למדי. אנשי הבית־מדרש היו גם הגבאים והעסקנים של הת"ת, ולפי עדותו של מ. קומרובסקי הללו היו סבורים "כי הרמה די מספיקה לילדים עניים". אין לדעת אם באירוניה נאמרו הדברים או שמא באמת היו סבורים הגבאים של הת"ת, כי ילדים עניים צריכים להסתפק ברמת לימודים נמוכה.

שמץ־מה על המוסד הזה אנו למדים מכתבה שנתפר־סמה ב"המליץ" מס' 660 בשנת 1895. כך כותב בעל הכתבה יעקב צוזמר מאקרמן:

"ביום 2 במרץ היתה בבית מועצת העיר בחירת גבאים לבית הת"ת דעירנו. במשך שלוש השנים אשר כיהנו הגבאים הקודמים מן הזקנים היתה רבה העזובה בבית הת"ת, כי איש לא שם לב לפקח על צרכי הבית, גם החומריים וגם הרוחניים. ובפעם הזאת הביעו את חפצם להיבחר רבים מבני הדור החדש, ותהי בעירנו כעין מלחמה בשלום בין הזקנים והצעירים ועל כן משכה אליה הבחירה בפעם הזאת את לב כל בני העיר וישיחו בה".

ההנהלה מבני הדור הצעיר הכניסה כנראה סדר בת"ת ואחד מהישגיה הוא – פתיחת קורס למלאכה. גם רמת הלימודים עלתה. בשנת 1908 השתחררה הת"ת מהשפ־עתם ושליטתם של גבאי בית־המדרש ונבחרה הנהלה חדשה בהנהגתם של י. איינבינדר, נתן גולדשטיין ומ. קומרובסקי שהחדירו רוח חדשה לאומית־ציונית לכתלי הת"ת ע"י הזמנת מורים כמו מ. סטרץ, בוריס בוריסו־ביץ' קומרובסקי ודוד רבלסקי, שהיה מפעילי "פועלי ציון". מ. קומרובסקי מייחד את הדיבור על שיטת ההו־ראה של דוד רבלסקי ומגלה, כי היו בה בשיטה זו משום התחשבות בנטיותיו וכישוריו של הילד. תשומת לב הופנתה גם למצבם של הורי הילדים שמצבם מבחינה כלכלית היה ירוד למדי, וכך מתאר מ. קומרובסקי את הפעילות שהתחילה בתחום זה:

"מקודם הגבאי של "מלביש ערומים" היה מופיע עם סנדלר, מצביע באצבעו על תלמידים מסויימים ומורה לסנדלר להוריד מידות לנעלים חדשות בנוכחות כל כיתת התלמידים. אנו הפסקנו את הנוהג המשפיל הזה. כל עזרה במזון או בלבוש נתנו בביתו של הילד, וכגמול קיבלנו עבודה טובה שנעשתה בכיתה ע"י הילדים.

סידרנו שירות רפואי בבית הספר על ידי התנדבותו של ד"ר פייגין. כשילד זקוק היה לעזרה רפואית – והיו יותר מדי כאלה שהיו זקוקים – נאמר לילד, כי הטיפול בו הוא לא בגלל מחלתו, אלא כדי לעשות אותו 'יותר בריא'. ההנהלה אירגנה ועד הורים לבית הספר ונשפים בהם הופיעו התלמידים. להרבה אמהות מהרחובות האחוריים של העיר היה זה להם הכינוס החברתי היחידי שהם זכו להשתתף בו".

הנה כי כן אנו רואים את ראשיתה של הפעילות הסו־ציאלית והפילנטרופית באקרמן, ואולי אין זו ראשית, אלא המשך לפעילות שקדמה לה.

לימים, בין השנים 1910–1912 הקים הנדבן היהודי מאקרמן ישראל פוקלמן בנין חדש רחב־ידים, בן שתי קומות לצורכי התלמוד־תורה. לאחר שכמה מחברי ההנהלה עזבו את העיר וחלו גם חילופים בחבר המורים נסתמנה ירידה ברמת הלימודים ולהנהלה נכנסו אנשים מתוך החוגים היידישיסטיים בעיר. כמנהל המוסד הובא מביירמצ'ה המורה המתבולל ש. צ'יצ'לניצקי ואת ההנהלה היוו עסקנים שלעולם לא נבחרו לתפקיד זה כמו ר' ישראל קושניר, ר' יענקל קושניר, שבתאי אימאס ואחרים. לאחר זמן־מה השתלטה על המוסד ה"קולטור ליגע" האנטיציונית ורוח אחרת חדרה למוסד.

בית החולים היהודי הישן

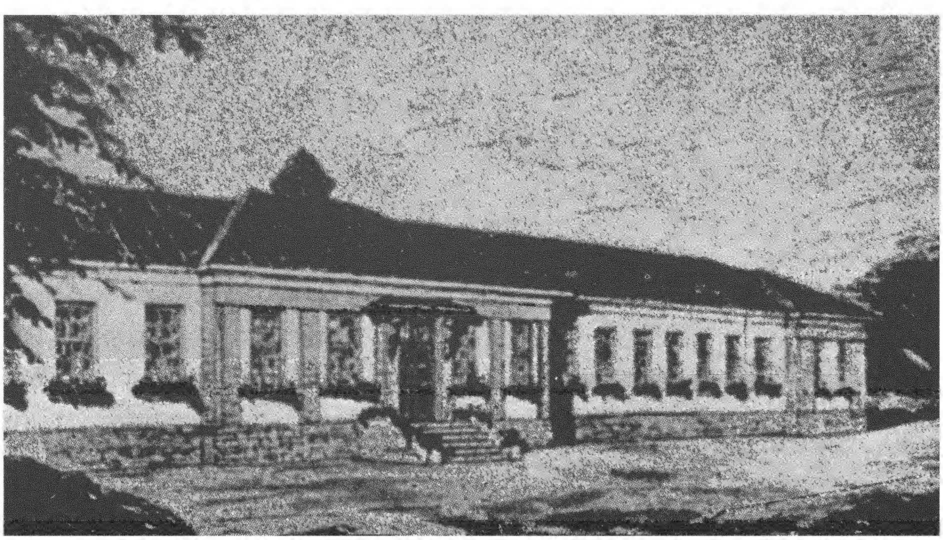
אחד ממוסדות הסעד הותיקים ביותר באקרמן היה בית החולים היהודי שנוסד בשנת 1882 ומקומו באחד הבתים של ד"ר אלכסנדר קוגן שברחוב איזמאילסקי. בית־חולים זה על שני חדריו (אחד לגברים ואחד לנשים) לא הצטיין בשירותים רפואיים בעלי רמה, אך עם זאת הביא תועלת רבה בעיקר לבני האוכלוסיה העניה בעיר. בראש הצוות הרפואי המצומצם של בית החולים עמד ד"ר י. שפירא שהקדיש זמן רב לטיפול בחולים שלא על מנת לקבל פרס. המנהל המעשי של בית החולים היה מאיר גרינשטיין, שעשה בבית החולים ימים כלילות כשהוא עושה כמיטב יכולתו לסיפוק צרכי בית החולים. ר' מאיר גרינשטיין היה שליט כל־יכול במוסד ועל פיו ישק דבר. מ. קומרובסקי כותב עליו, כי למעשה היה יותר "עבד למוסד מאשר בעל־בית". איש קשוח היה, אך מסירותו לבית החולים היתה ללא סייג.

מוסדות אחרים

עסקן ציבורי אחר שפעל במסירות ונאמנות היה יצחק (איסאק) גרינשטיין ושדה הפעולה שלו היה־החברה לעזרה ליהודים עניים, או כפי שנקראה אז ברוסית "אובשסטוו פוסוביא". הוא היה יותר צעיר בגילו ויותר מודרני בהשקפותיו מאשר ר' מאיר גרינשטיין, היה נוהג לפרסם תוכניות־פעולה שנתיות ולא נרתע מבקורת ציבורית.

עניני בית־העלמין והקבורה היו בידיהם של קבוצת גבאים שמינו את עצמם ולעולם לא עמדו לבחירה על ידי הציבור. גבאים אלה הטילו את אימתם על הציבור וביחוד נפל פחדם על העשירים. הם ידעו כנראה "לפשוט את העור" מאלה שנזקקו לחסדיהם, וכשנפל לידיהם אחד העשירים גבו ממשפחתו דמי־קבורה כהנה וכהנה (אולי כדי למלא את אשר החסיר הנפטר בעודו בחיים...) על פסק־דין שלהם לגבי שיעור של דמי קבורה לא היו עוררין, ובעיר היו מרננים כי עניני בית הקברות אינם מתנהלים כראוי, אך לא היה מי שיבדוק את צידקתם של הרינונים האלה, וגם אילו נמצאו כאלה – ודאי לא היו הגבאים מקלים עליהם את הבדיקה.

בשנת 1890 התארגנה אגודה פילנטרופית בשם **"סומך נופלים"** וב־1896 הוקמה "קופת גמילות חסדים" שהושיטה עזרה לא רק לתושבי אקרמן היהודים אלא גם ליהודים מהסביבה הקרובה. לכל אחת משתי האגודות האלו היה חבר גבאים שהקדישו את זמנם למוסדות אלה בהתנדבות מלאה כמובן.

בית החולים היהודי החדש.
(מכוסה שלג)

על ההגירה מאקרמן

כבכל ערי בסרביה הסתמנה גם באקרמן ראשיתה של תנועת ההגירה בשנות השמונים והתשעים של המאה שעברה. גרמו לכך סיבות כלכליות ופוליטיות גם יחד. הבצורת שפקדה את בסרביה וכן הגזירות של איגנטייב על גירוש היהודים מהכפרים הנמצאים במרחק 50 ויורסט מהגבול. גזירות אלו בוצעו באכזריות, יהודים גורשו מבתיהם והופקעו מנחלותיהם ללא כל אזהרה מוקדמת, נשארו ללא קורת גג לראשם וללא פרנסה. לא ייפלא איפוא שאצל יהודים רבים גמלה ההחלטה: להגר.

גם הפוגרומים של שנות השמונים בדרום רוסיה היוו גורם חשוב להגירת יהודים מאקרמן, אף שלא פגעו ישירות ביהודי בסרביה. הידיעות על הפוגרומים שנתפרסמו בעתונות ערערו את הרגשת הבטחון של היהודים ועוררו חרדה, שכן רבים חשבו, כי מה שקרה היום בערים אחרות יכול לקרות מחר גם אצלנו. היהודים חיפשו לעצמם מיפלט במדינות שונות, אך הכיוון הראשי להגירה היה: **לארגנטינה או לפלשתינה (א"י)**. בכיוון אחד – לארגנטינה – נתבצעה הגירה של ממש, ואילו בכיוון השני – היו תוכניות רבות אך רק מעטים הגשימו אותן.

ההגירה לארגנטינה

עם יסוד חברת יק"א והקמת הועד המיוחד מיסודו של הברון הירש לבחירת מועמדים להגירה לארגנטינה ולהתנחלות על הקרקע שם, קיבלה תוכנית ההגירה לארגנטינה תנופה רבה. בכל ערי רוסיה ובסרביה עברה השמועה: יש שבר בארגנטינה, הברון נחלץ לעזרת היהודים הנענים ברוסיה ורבים התחילו לתכנן את עזיבתם את רוסיה. נציגו של הברון הירש דוד פינברג יצא לערים שבדרום רוסיה והתחיל לארגן קבוצות להתישבות בארגנטינה, כשבכל אחת מהן 50 משפחות. בבסרביה בלבד התארגנו 6 קבוצות כאלו. אחת מהן – באקרמן.

ר' יעקב שמואל טרכטמן, עסקן ציבורי סופר ומשכיל שהיה מפרסם כתבות שלו על אקרמן בעתונות, התחיל לנהל את המו"מ בין התושבים שהיו מועמדים להגירה ובין נציגה של חברת יק"א דוד פיינברג הנ"ל. מ. קומרובסקי כותב כי "ר' יעקב שמואל טרכטמן עשה בדרך כלל רבות לפרסומה של העיר אקרמן ע"י קשר מכתבים עם אנשי ההנהלה של העתונות העברית דאז ועל ידי מאמריו התכופים בכתבי־עת שונים בעת ההיא. אפשר לומר שהוא העלה את אקרמן על המפה היהודית". הוא מונה למיופה כח של יק"א במחוז אקרמן.

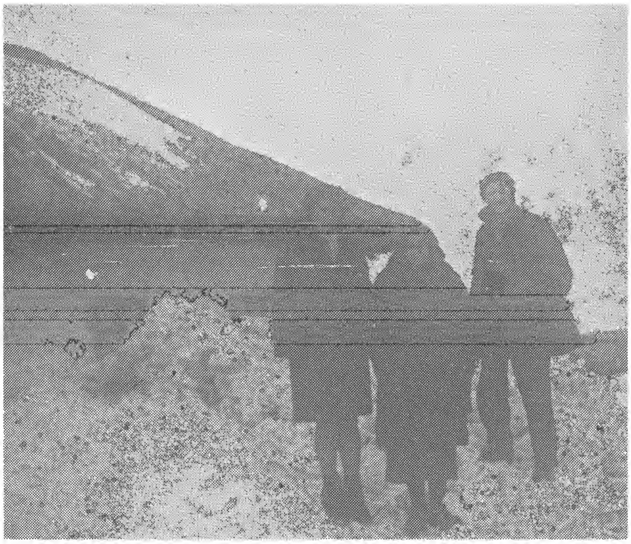
התוכנית להגירה לארגנטינה עוררה התענינות רבה בכל שכבות האוכלוסיה: בעלי מלאכה, סוחרים, חנונים, סרסורים ("מעקלער" – מעין מעמד חדש שנוצר לאחר נישול יהודים רבים מכפרי בסרביה), כלי־קודש וכו', מטעם המועמדים להגירה זו נשלחה משלחת לארגנטינה שבראשה עמד מ. ברקוביץ', איש נבון ובעל נסיון בחקלאות. הוא בדק את המצב ואת התנאים במקום שנועד להתישבות היהודים ואת מימצאיו העביר לברון הירש. הדו"ח שלו התפרסם גם בסידרת מאמרים שלו ב"המליץ". בדו"ח הוא מציין כי כדי שמפעל ההתישבות יצליח יש לבססו על קנה מדה רחב והענקת אפשרות סבירה להתאקלמותם של המתישבים. (לדברי מ. קומרובסקי נתקבל ברקוביץ לראיון אצל הברון הירש בכבודו ובעצמו).

המהגרים הראשונים יצאו מאקרמן לארגנטינה בשנים 1894–1895 והקימו את הכפר "פרימא דה מאיא" שהיה ידוע גם כ"מושבת אקרמן". מ. קומרובסקי מתאר את ראשית ההגירה מאקרמן לארגנטינה בנוסח זה:

"כותב טורים אלה זוכר את הפרידה של המהגרים מתושבי אקרמן. שמים כהים היו תלויים מעל ראשיהם עם עננים לא ידידותיים. לתפילת "שחרית" אחרונה בבית הכנסת באו יהודים רבים. הביקור בבית הקברות (לפרידה מהנפטרים) עבר בדומייה. לאחר מכן התחילו לנוע כמה עגלות שהסיעו את המהגרים עם מלויהם. לאחר נסיעה של כמה קילומטרים נעצרה השיירה בשדה כדי לאכול יחד את הסעודה האחרונה. שתו הרבה יין, שמחתם של אותם עבדקנים צרודים ועיניהם של רבים זלגו דמעות מרוב התרגשות".

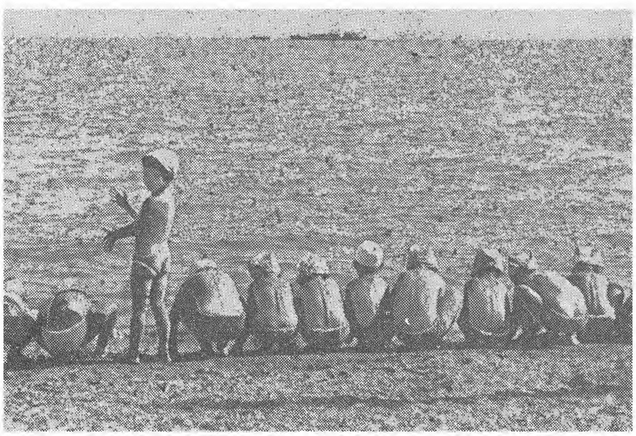
לאחר שהמהגרים הגיעו לארגנטינה והתנחלו על האדמה שהועמדה לרשותם התחילו להגיע לאקרמן מכתבים מארגנטינה, שרובם ככולם היו חדורים הרגשת סיפוק וקורת־רוח של המתישבים החדשים ב"פאמפה" הארגנטינאית. י.ש. טרכטמאן, נציגה של יק"א באקרמן, פירסם בכתבי־העת קטעי מכתבים שהגיעו לידיו מיצחק חכם, האכמאן, וויינשטיין, דוד שו"ב, יעקב יעקובזאן זאב שיינברג ואחרים, מהם נמצאנו למדים, כי המהגרים רווים נחת מכל אשר מצאו במקום התנחלותם. כך, למשל, כותב יעקב יעקאבזאן: "בקומי ממיטתי בבוקר ועיני משוטטות על פני הכיכר ואני רואה כי כל אלה לי המה: הבית, השדה, הבהמה, הכלים, העופות, ובהעלותי על יצועי בערב, ואני יודע כי לחמי, מימי וצרכי מוכנים לפני ולפני בני ביתי ולא אצטרך לרוץ ברחובות לבקש טרף לביתי ביום מחר – ערבה לי שנתי ואברך את ד' ". במכתב אחר נאמר לפי י.ש. טרכטמאן: "באנו בשלום, מצאנו בתים, שוורים וסוסים וכו'. מקום המושב מלא חן, האדמה פוריה, האויר צח ובריא, קרוב למסילת הברזל, נחל מים שוטף ועובר בגבולנו ובנחל דגים חיים וטובים. בדיבור אחד: אנחנו מאושרים!"

לא ייפלא שהבשורות המרנינות האלו של ה״קולוניס־טים״ מאקרמן בארגנטינה עשו להן כנפים בציבור היהודי ורבים התכוננו ללכת בעקבותיהם, אך חיש מהר הסתבר להם לקולוניסטים, כי האושר הוא מהם והלאה ובמכתבים שהגיעו לאחר זמן קצר נשמעו כבר ״זמירות״ אחרות לגמרי: קינות ובכי תמרורים על מר־גורלם, על יחס הפקידים של הברון הירש למתישבים, על חוסר הון חוזר, על חוסר נסיון, על מצוקה וסבל ללא נשוא. ייאמר לזכותו של י.ש. טרכטמאן שהוא פירסם גם אחדים מהמכתבים האלה לידיעת הציבור. וכך מצאנו ב״המליץ״ מס׳ 232 משנת תרנ״ד, יום ג׳ פרשת ״כי תבוא״: ״קיבלנו מכתבך. אתה תצוה עלינו ״לשבת שאנן ולא לחרחר ריב״. הלא ידוע לך, כי אנשי מנוחות נחנו כולנו – – – הפקידים חדלו לתת לאיכרים כלי עבודת האדמה. מבית הפקידות לא נתנו לנו שום עזר לבנינים קדושים, כמו: בית כנסת, בית מרחץ עם מקוה וכו׳. ״אין להם עסק עם דברים כאלה״ – – – ומה נעשה אם בכלל יהודי רוסיה בזויים ושפלים המה בעיני האדונים הגדולים האלה, יהודי צרפת? כאילו לא בני אב אחד אנחנו! אנא אל תשכח אותנו! אנו צאנך ואתה רוענו!״

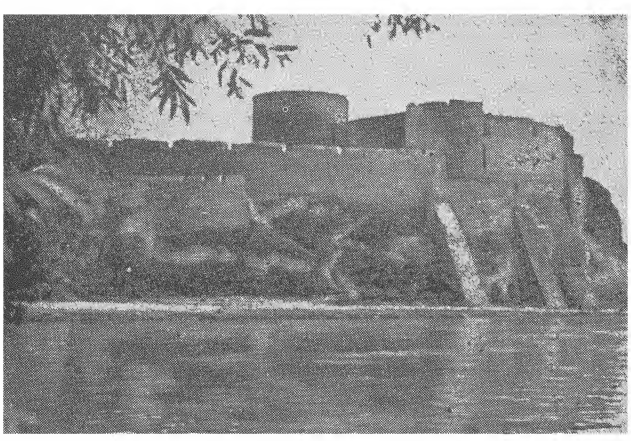

בית ישן באקרמן

כותב המכתב הזה הוא מתישב מאקרמן ומר טרכטמאן מגלה, רק את ראשי התיבות של שמו ושם משפחתו: פ. א.

במכתב החתום ע״י פ.ל. נאמר בית היתר: ״עד היום קוינו, כי תנאי הקונטרקט הקשים והרעים יחליפו לנו באחרים, אבל עתה נוכחנו כי שוא תקותנו, הכל הבל, וכאשר אבדנו־אבדנו – – – נבוכים אנחנו בארץ־לא־לנו. נפלנו בידי אדונים קשים – – – לעבדים ולשפחות נמכרנו, ואנו ובנינו ובני בנינו עד סוף כל הדורות נהיה חלילה משועבדים לעולם״.

על שפת הלימן

אין טעם להאריך במכתבים אלה, שהרי ידוע היטב מה עלה בגורלה של ההתישבות הזאת, והיטיב לתאר את האפופיאה הזאת ואת סבל הקולוניסטים הסופר אלפרסון בספרו החשוב ״שלושים שנות התישבות היהודים בארגנטינה״. לא רק יהודי אקרמן שתו מכוס התרעלה. לא עבר זמן רב ומתישבי ״פרימרו די מאיה״ עזבו את ״גן העדן״, התפזרו ברחבי ארגנטינה, איש לעברו פנה, לרוכלות, מסחר זעיר וכיו״ב, וכך הקיץ הקץ על חלום החיים החדשים והפרודוקטיביים שחלמו רבים מיהודי אקרמן.

המבצר נושק את הלימן

ראשית העליה לא״י וחיבת ציון

על ראשית העליה לא״י מאקרמן מספר י. קלויזנר באנציקלופדיה של גלויות:

״באקרמן נוסדה אגודה שנרשמו בה חמישים משפחות. בין החברים שנרשמו היו רבים שהיו רגילים לעבודה גופנית. לרוב החברים היו אמצעים משלהם. האגודה שלחה שליחים לקושטא אל סיר לורנס אליפאנט. זה פרסם ב־1880 את ספרו ״ארץ הגלעד״, שבו המליץ על התישבות יהודים במזרחה של א״י והוא תמך באופן פעיל בתנועה ליישוב הארץ. באביב 1882 ביקר ברומניה - ביאסי ובבוקרשט - ומשם נסע לקושטא כדי להשתדל בדבר רשיון להתישבות יהודים בסוריה ובארץ ישראל. הרבה יהודים ברוסיה וברומניה ציפו לעזרתו, שכן ראו בו איש עתיר־נכסים ובעל השפעה גדולה״.

במקום אחר מסופר על שני השליחים י. זוסמן ואליהו שטינברג שיצאו מאקרמן לארץ ישראל, עשו היכרות עם התנאים במקום ולאחר מכן נפגשו גם עם סיר אוליפנט ונוכחו לדעת, כי השפעתו על השלטונות התורכיים היא מוגבלת מאד ואין לו גם אמצעים כדי לסייע להתישבות יהודים בסוריה ובארץ ישראל. הם שבו איפוא לאקרמן ודיווחו לחובבי ציון הראשונים שהתכוננו לעלות לא״י על התרשמויותיהם ומסקנרתיהם, וכך נגנזה התוכנית לעלית 50 יהודים מאקרמן לא״י בשלהי המאה ה־19.

מכתבות שונות שנתפרסמו בעתונות, ובעיקר ב״המליץ״ נמצאנו למדים, כי באקרמן פעל חוג, כנראה מצומצם למדי, של ״חובבי ציון״, שעשה נפשות למען הרעיון של ״חיבת ציון״ ואסף גם כסף למען יישוב א״י. כך, למשל, פוסם בגליון 176 של ״המליץ״ בשלהי תרמ״ב: ״מאקרמן מודיע לנו ה׳ יחיאל טרייסטמן, כי על פי החשבון השנתי שהביאו חובבי ציון נאסף בעיר הזאת במשך השנה סך 466 רו״כ, ובחשבון זה לא ייזכר ולא ייפקד אף שם עשיר אחד, אשר הרים תרומה לטובת העובדים אדמת הקודש״ (מובא בספרו של שילדקרויט).

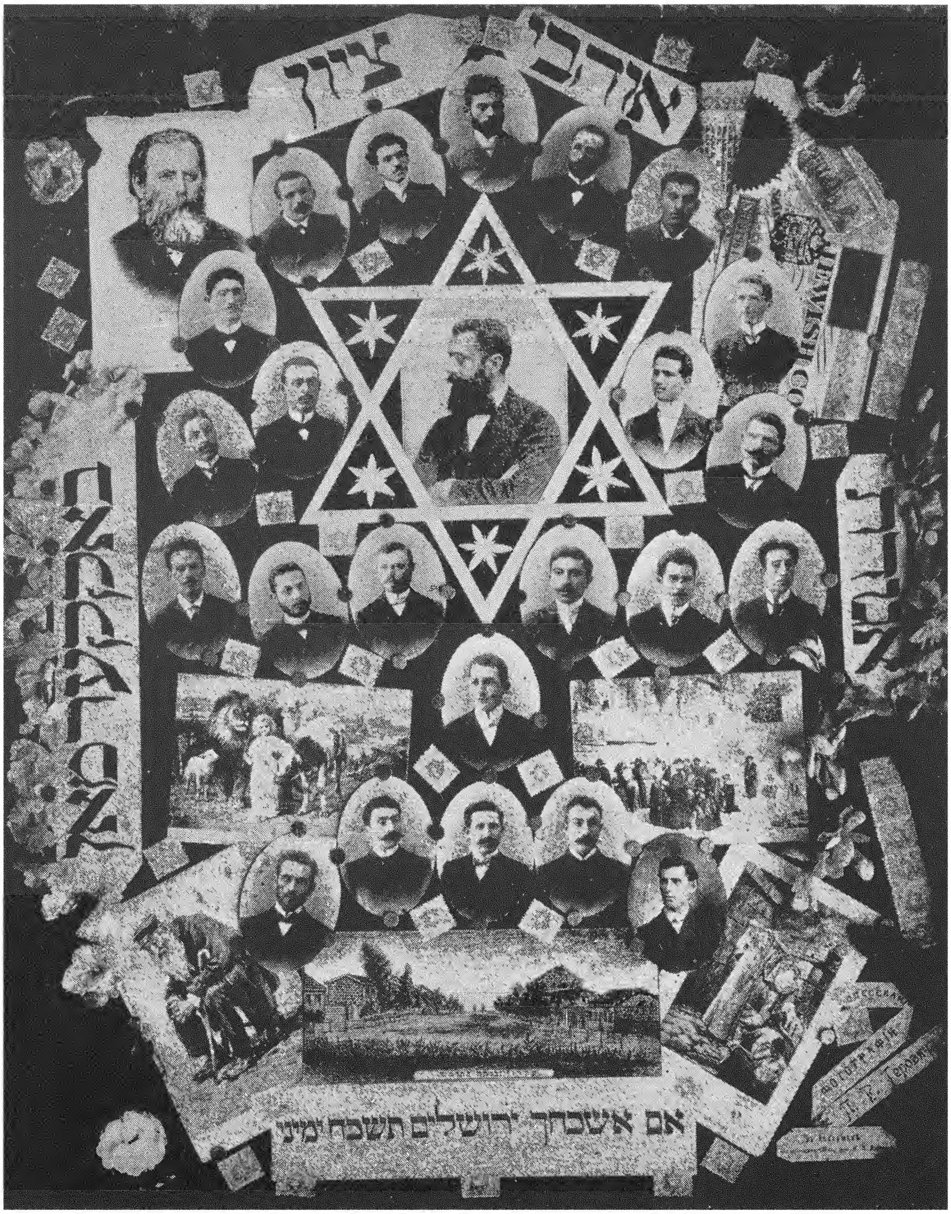
מידע יותר מפורט אנו מוצאים בגליון מס׳ 766 של אותו עתון משנת 1894. י.ש. טרכטמאן, הכתב מאקרמן כותב: ״הכל משום מה? בשביל מה? שלא היה בכל העיר אף אדם אחד מני רבים מעורר ומתעסק בדבר זה. לשוא ניחר גרונם של הדרשנים-הדברנים המפורסמים הא״א מסליאנסקי, קאראטקין, יעווזאראוו, שהיו פה, דרשו, חקרו, צעקו, זעקו. כל אחד מן השומעים היטה אזנו לדבריהם החמים היוצאים מן הלב ואשר לפי השכל נכנסים אל הלב. בצאתו מן הקודש לחול - כל איש מישראל פנה לעסקו ולמסחרו״. אין, כמובן, בדברים אלה משום מחמאה ליהודי אקרמן, אך את הגלולה המרה ממתיקה הסיפא של אותה כתבה, בו נאמר: ״בשנה שעברה קבע דירתו פה האברך הנאור הא׳ זעליק באיוקאנסקי. הוא חובב ציון ושתדלן ויעורר את הנרדמים. טרח, עמל ויגע ויקהל את העם לאסיפה, ולאט־לאט ניראה גם בעירנו תנועת חיים בענין היישוב״.

לפעילותו של ״האברך הנאור״ זעליק באיוקנסקי לא מצאנו המשך ב״המליץ״, אך ידוע לנו על התארגנותה של קבוצת חובבי ציון באקרמן ואחד הפעילים בקבוצה זו הוא לייב שרירא.

מחמת האיסורים בימי שלטון הצאר לקיים פעילות ציונית התרכזה הפעילות של חובבי ציון בחוגים קטנים והאסיפות נערכו בבתים פרטיים תחת מסווה של אירועים משפחתיים, דיונים בנושאים ספרותיים וכד׳. ככל הנראה היו החוגים האלה מורכבים בעיקר מאנשי השכבה האמידה שביהדות אקרמן, אך לא הגיעו לשכבות העממיות הרחבות יותר. בין חובבי ציון היתה פעילה גם קבוצה אחת של צעירים שכינתה עצמה ״בני ציון״. לימים הופיעה גם ״אופוזיציה״ במסגרת חוג הצעירים. היו אלה צעירים שלא מצאו סיפוק בפעולה המוגבלת של האגודה וראו אותה כ״דריכה במקום״. הם נשאו נפשם לגדולות, התענינו בתנועות שחרור של עמים אחרים ובציונות מעשית. ברבות הימים פרשו מהאגודה והקימו אגודה ציונית חדשה בשם ״אוהבי ציון״. בין הפעילים במסגרת אגודה זו היו עקיבא מרגולין ובנימין קרוסמן, שברבות הימים הגרו לארצות־הברית והיו פעילים למען הקמת אירגון יוצאי אקרמן באמריקה.

חוג הצעירים גדל במשך הזמן והצטרפו אליו בין היתר: מ. קומרובסקי, מאיר סטארץ, זיסי גלדשטיין, בן ציון גורין, אהרון סרפר, שמואל גילבורד, יעקב איכט, ריווקין ועוד. המנהיג הציוני מ. שיינקין שביקר כמה פעמים באקרמן סייע להתפתחות החוג הזה מבחינה אירגונית ורעיונית. ידוע על סמינרים רעיוניים שאורגנו ע״י החוג ועל מרצים שהוזמנו במיוחד אליהם, כגון: נובקובסקי, צ׳מרינסקי (שנודע בכנויו הספרותי ר׳ מרדכי׳לה,) ועוד. לאחר זמן קמו גם שתי קבוצות של סטודנטים ציוניים:״עזרה״ ו״קדימה״ ובעקבותיהן הסתעפה הפעילות הציונית וקיבלה מיפנה חדש. אחת הפעילות בקבוצת ״עזרה״ היתה **זינה הלמן**.

אין ספק שהפעילות הציונית באותו זמן באקרמן היתה מושפעת מזו שבאודיסה. ראייה לכך מהווים גם שמות האגודות השונות שצצו בעיר ואשר שמותיהן כשמותיהן של אגודות דומות באודיסה הגדולה והקרובה: ״נס ציונה״, ״השחר״, ״התחיה״ וכד׳. הפעילות המעשית של הקבוצות התבטאה במכירת בולי הקרן הקיימת,

הקבוצה „אגודת אוהבי ציון באקקערמאן", משנת 1904.
בשורה הראשונה מלמעלה, מימין לשמאל: הראשון בלתי ידוע, אחריו ברונשטיין, מאיר סטאַרעץ, ראובן שטולמאַן, זיסי גלאדשטיין. (תמונתו של ד"ר ליאון פינסקר). בשורה ב: יעקב חאַסקין, השני בלתי ידוע. בשורה ג: בערנאַרד קראוסמאן, מנדל קומרובסקי, בן־ציון גאָרין, לייביש קראסנער. בשורה ד: אהרן סערפער, שמואל גילבורד, יצחק זעלינגער, הרביעי בלתי ידוע, מאיר סוויאדוש, משה מאריניאנסקי. בשורה ה: עקיבא מאַרגולין. בשורה ו: מוריס גאוושיעוויץ, י. קריפער, בלתי ידוע, אלי־הערש קריפער, והאחרון לא ידוע.

שקלים ציוניים, החתמה על מניות בנק "אוצר ההתישבות היהודית", ?ימידה ליד הקערות שהוצבו בבתי הכנסת בימי־חג, איסוף תרומות במסיבות חתונה, בר־מצווה ובכל מיני הזדמנויות אחרות. פעילות זו העלתה את קרנם של ציוני אקרמן בעיני המוסדות הציוניים המרכזיים, ובכל הועידות והכינוסים הציוניים שנערכו בערים הגדולות השתתפו צירים מאקרמן. גם לכינוסים ציוניים שנערכו הרחק מאקרמן השתתפו משלחות מאקרמן. כך למשל בועידה של ציוני רוסיה לקראת הקונגרס הציוני השני שנערכה בוורשה בשנת 1898 השתתף מ. סטארץ, שנימנה גם עם עשרת הצירים מבסרביה שהשתתפו בקונגרס השני. בועידת ציוני רוסיה במינסק בתרס"ב השתתף ציר מאקרמן. באותה שנה מכרו בולים ב־73 רובל.

בשנים 1899–1900 פעל בחבל בסרביה וכן גם בווהלין שברוסיה מטעם ההנהלה הציונית ד"ר ש. בנדרסקי, יליד קישינוב שלמד רפואה באודיסה. כשסיים את חוק לימודיו עבר לפעילות ציונית בבסרביה ואקרמן נכללה בתחום פעילותו. בועידה גלילית שנערכה בבנדאר ב־4–5 ביולי 1900, לפי יזמתו של בנדרסקי, השתתפו גם שני צירים מאקרמן (הלפנד ופרליס) ובדו"ח שמסרו בכנס הזה סיפרו על פעילות להנחלת הלשון העברית, קורסים לתולדות העם וספרותו ושעורי־ערב. דו"ח זה עשה רושם טוב על קהל הצירים ובין היתר הוחלט בכנס הנ"ל שעל כל אגודה להשתדל להקים "אגודה עיונית" כגון זו שהוקמה באקרמן (לפי המסופר במאמר של ישראל קלויזנר באנציקלופדיה של גלויות, הכרך המוקדש לבסרביה)

בועידה גלילית שנערכה ב־1901 בקמינייץ פודולסק השתתפו צירים מאקרמן. בועידה זו נקבעו אחראים לפעולה במחוזות, וכאחראי על מחוז אקרמן נקבע שנקין.

השפעה פוריה על הפעילות הציונית באקרמן היתה לביקור של בר בורוכוב וחנה מייזל. בורוכוב הוזמן להרצאה בסמינר, שכל שומעיו הושפעו מעמקות דבריו וחריפות שכלו. מ. קומרובסקי כתב: "הוא היה בעל־פלוגתא קשה והיה מביא במבוכה את מתנגדיו ומבקריו ע"י חכמתו וחריפותו". בעקבות הרצאותיו של בורוכוב התארגנה אגודת "פועלי ציון" באקרמן.

תוכנית **אוגנדה** פילגה את הציונים באקרמן לאומרי הן ואומרי לאו. נציגיהן של חמש אגודות ציוניות ("בני ציון", "ציוני מזרחי", "אוהבי ציון", "עזרא" ו"פועלי ציון") התאספו באקרמן לדיון בתוכנית אוגנדה ולאחר ויכוחים שנמשכו למעלה משמונה שעות קיבלו החלטה נגד החלטת המורשים בחרקוב (בחרקוב התכנסו חברי הועד הפועל הציוני בביתו של ד"ר ברנשטיין־כהן והחליטו בשלילה לגבי תוכנית אוגנדה). המשתתפים בדיון הנ"ל באקרמן הביעו את צערם על הפילוג שעלול לחול בתנועה הציונית וטענו כי חברי הוע"פ הציוני בחרקוב צריכים היו לפני החלטתם לשאול לדעת האגודות הציוניות בנושא חשוב זה.

בקיץ 1905 אנו מוצאים באקרמן שני פלגים של "פועלי ציון": **טריטוריאליסטים** המונים 60-70 חברים **ופלשתינאים** או כפי שכינו את עצמם **"ציוני־ציון"** – 40–50 חברים. "פועלי ציון" הפלשתינאים הקימו "קופת פועלים פלשתינאית בשביל פועלים ופקידים".

בכינוס הציוני בהלסינגפורס אשר בפינלנד בשנת 1906 השתתף מאקרמן מאיר סטארץ.

הפעילות הציונית

הציונים בעיר המשיכו בשנים 1910–1914 בפעילותם הרגילה, אך ידוע כי בשנת 1910 אסרה הממשלה 6 ציונים בעוון מכירת בולי הק.ק.ל. שהיתה אסורה לפי החוק. הם הוגלו לחבל חרסון לשנתיים. שמות האסורים: גלמן, איכט, קנטורוביץ, קומרובסקי, ליס וריבקין. הפעילות הציונית נחלשה, אך ב־1912 התחדשה שוב בתנופה מסויימת ובהסוואה. הגושפנקא של "חברת מפיצי השכלה" מפטרוגרד שימשה כסות לכל אסיפה ציונית.

יהושע הררי ז"ל סיפר, כי עם שובו של אחיו יעקב ברגר מלימודיו האקדמאיים בפטרוגרד הצטרף לפעי־לות הציונית ואף ניסה לרכזה מתוך כוונה לאחד את הפלגים והקבוצות השונות כדי לחזק את התנועה הציונית בעיר. אחד הפלגים היתה קבוצת עמלנים שהיתה בהשפעת פועלי ציון והתרכזה בבית הכנסת של בעלי־מלאכה. בין פעיליה של קבוצה זו היה גם **לייב סטמבול**, שהושפע בזמנו מהרצאותיו של בורוכוב באקרמן. בקב' פועלי־ציון זו היו עוד פעילים שאינני זוכר את שמם.
לאחר משא ומתן הצטרפה הקבוצה הזו לפעולה הציונית בעיר. באותו זמן קיבלה תנופה מסויימת גם ההסברה הציונית למרות כל האיסורים וההגבלות של השלטונות, אך בפרוץ מלחמת העולם שותקה גם זו.

הפוגרום ב־1905

שנת 1904–1905 היתה כידוע שנת פורענות גדולה ברוסיה. תבוסתה של רוסיה במלחמה עם יפאן ערערה את יסודות המשטר הצאריסטי ובעקבותיה התחילה הסתה פרועה נגד היהודים שהתנהלה ע״י מועצת העם הרוסי (״סויוז רוסקאוו נארודא״), שהיתה מכונה בפי העם ״המאה השחורה״ (צ׳ורנאייא סוטניא״). אוירת הפרעות רחפה באויר וברשימות של מ. קומרובסקי המתפרסמות בספר זה ניתן ביטוי לאוירה זו וכן גם תיאור המאורעות עצמם.

בעצם ״איחר״ לבוא הפוגרום באקרמן בכמה ימים. פוגרום קישינוב קדם לו, כידוע, ולאחר ששר־הפלך נאלץ לטלגרף מפטרבורג שיסיימו את הפוגרום בקישינוב, הגיע תורה של אקרמן. ראש העיר האנטי־שמי של אקרמן וראש הכנסיה בעיר, התקנאו כנראה בפורעים של קישינוב והתחילו לעודד ולהמריץ את האיכרים לעשות שפטים ביהודים. הם פירשו את ההוראה של שר־הפלך להפסיק את הפוגרומים ביהודים כתקיפה רק לגבי קישינוב...

ההגנה העצמית שהתארגנה בעיר בעוד מועד ריכזה כמאתים איש: זבנים, פועלים, תלמידי בי״ס תיכון וסוחרים. יוזמיה היו החוגים הציוניים בעיר ובראשה עמדו ישעיהו ברודסקי והרופא המומר מ.ב. שאר, שגורל בני עמו נגע ללבו.

אנשי החוגים הליבראליים בעיר, וביניהם התובע הכללי, שופט השלום, הנוטאריון וכמה מחברי מועצת העיר – קצרה ידם מלהושיע ;לעמוד נגד זרם המסיתים והפורעים שגדל והלך. עם זאת יש לציין, כי היו בין הנוצרים אשר הסתירו יהודים בבתיהם וכמה מהם אף יצאו לרחובות וניסו להשקיט את הרוחות הסוערות.

יהודים רבים ברחו לשדות ולגנים בסביבה מפחד הפורעים, ולא מעטים מהם הוכו ע״י האכרים ורכושם היה לבז ולמשיסה.

הפוגרום הסתכם בשבעה הרוגים, הרבה פצועים, חנויות רבות עלו באש, 388 משפחות נשארו בחוסר כל ואומדן הנזקים הכללי – 900 אלף רובל. הנרצחים היו: מיכל שטרנברג, לייב פישמן, פניה שטינברג, לייזר וולמן, סיומה גרינשטיין, ישראל בוגנוב, אפרת וכן גם יהודי אלמוני שהובא מהכפר קאזאצ׳א. ליד קבר האחים טמנו גם ששה ספרי־תורה שחוללו ע״י הפורעים. על מצבת שיש שחורה נחרתו השורות הללו:

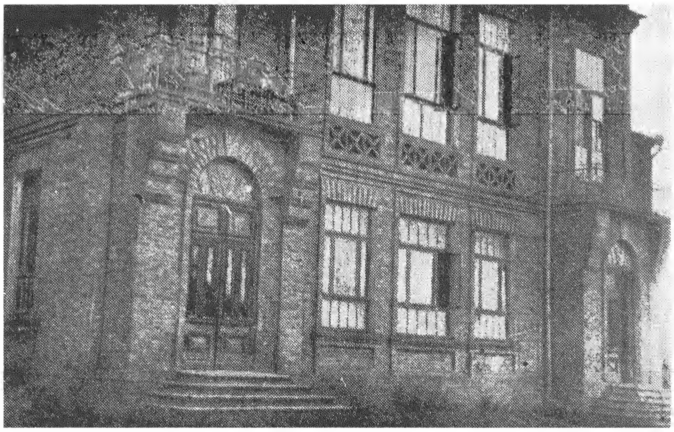
פה עמוד בן אדם ופקח מקור עינך
ואם לבך אבן –וימס למים למראה הגל הזה
תחתו מצאו מנוחה ששה ספרי־תורה ושמונה קדושים.
לא כמות כל אדם מתו אלה.
בדמי חייהם ניתק פתיל חייהם מיד פורעים אכזרים
אשר שסו רכושנו, שלחו באש משכנותינו,
ובבתי מקדש־מעט קרעו ס״ת ויחללו
ושמונה נפשות נקיים המיתו בעינויים קשים
ביום המר ז׳ מרחשון התרס״ו.
הנה הגל הזה עד, ועדה המצבה, כי לא תישכח
חרפת עמנו עד תעבור ....* זדון
מן הארץ.

לאחר הפוגרום הוקמה בברלין ועדת חקירה מיוחדת בראשותו של ד״ר ליאו מוצקין. תפקידי הועד היו: חקירת המאורעות, איסוף מיסמכים וגביית עדויות מהנפגעים. למטרה זו נשלחו גם שליחים מיוחדים שביקרו בכל הערים בהן נתחוללו פרעות. לאקרמן הגיע הסופר **אברהם לודביפול** ששהה בעיר במשך שבועיים, ריכז את כל המידע על הנפגעים, על הרכוש שנשדד וכן גם צילומים, מיסמכים וכו׳.

* המלה **ממשלת** חסרה, מטעמי צנזורה.

קב׳ מורים ציונים בתלמוד תורה

בנין התלמוד־תורה החדש

קבוצת מורים וחברי ההנהלה של התלמוד־תורה, 1908. יושבים מימין לשמאל: מנדל קומרובסקי, מ. סטרץ, נ. צנקלר, דוד רבלסקי, נתן גולדשטיין, ישראל איינבינדר. באמצע – השמש משה.

הקהילה היהודית באקרמן

לאחר המהפכה הרוסית בשנת 1917 התחילו רוחות חדשות מנשבות במדינה ותקוות רבות התעוררו גם אצל כל בני המיעוטים הלאומיים שחיפשו דרכים וצורות לביטוי לאומיותם. הדיכאון ששרר בכל חלקי האוכלוסיה לאחר המלחמה, הכלכלה ההרוסה, האבל על הקרבנות הרבים וכו׳ פגו לאט־לאט והיהודים התחילו לתכנן את חייהם בהתאם למשטר החדש ולנסיבות השונות. עם הינתקותה של בסרביה מרוסיה וסיפוחה לרומניה בשנת 1918 גדלה המצוקה הכלכלית ושתי החברות הפילנטרופיות המרכזיות, שעליהן ייחדנו את הדיבור בפרק הקודם הפסיקו את פעילותן. גם חברת יק״א שמרכזה היה בפטרבורג הפסיקה את פעולות הסיוע שלה. אקרמן נותקה גם מאודיסה, ששימשה כידוע מרכז כלכלי ותרבותי חשוב ליהודים בבסרביה ויהודי העיר נשארו עם עצמם. כל הנסיבות האלו עוררו כנראה מתרדמתם כוחות צפונים וגנוזים ביהודי העיר הזאת, שהתחילו להבין פירושו של פסוק עתיק ״אם אין אני לי–מי לי?״ והתנערו מקפאונם ומהסתמכותם על אחרים - יהיו מי שיהיו - כדי להתחיל באירגון החיים הציבוריים שלהם בכל המישורים.

בסוף שנת 1917 הוקמה הקהילה היהודית כשהכוחות העיקריים שלה באו מבין שורות הציונים. גם חוגי האינטליגנציה בעיר, אלה ה״רוסופילים״ שראו את הפתרון לבעיות היהודים ברוסיפיקציה מהירה, התרפקו על התרבות הרוסית ועל ״אמא רוסיה״ הגדולה והרחבה - התפכחו מחלומותיהם. נוכח הרומניזיציה שנכפתה על התושבים ע״י המשטר החדש ואמצעי הדיכוי שנקטו בהם השליטים החדשים לא היתה להם ברירה אחרת אלא להתקרב למחנה היהודים הלאומיים ולא מעטים מביניהם התחילו להיות פעילים במוסדות הלאומיים.

אין להבין מכך שדרכם של הציוניים ששאפו לדמוקר־טיזציה של הקהילה היהודית ולמתן גוון לאומי בולט לכל המוסדות, היתה סוגה בשושנים. היה עליהם להיאבק עם שלושה גורמים: האינטליגנציה המתבוללת, המחנה האנטי־ציוני (כגון ה״קולטור ליגע״) וציבור הדתיים שהתרכז סביב הבית־מדרש. המאבק היה לא קל, אך תודות לכמה מנהיגים מסורים ולרוח העקשנות של המחנה הציוני הצליחו הציונים להגיע למעמד הגמוני כמעט בכל מוסדותיה של הקהילה ולכוונם לפעילות קונסטרוקטיבית ולמנוע השתלטות של גבאים ועסקנים שפעלו על דעת עצמם ולא היה להם מנדאט מהציבור הרחב.

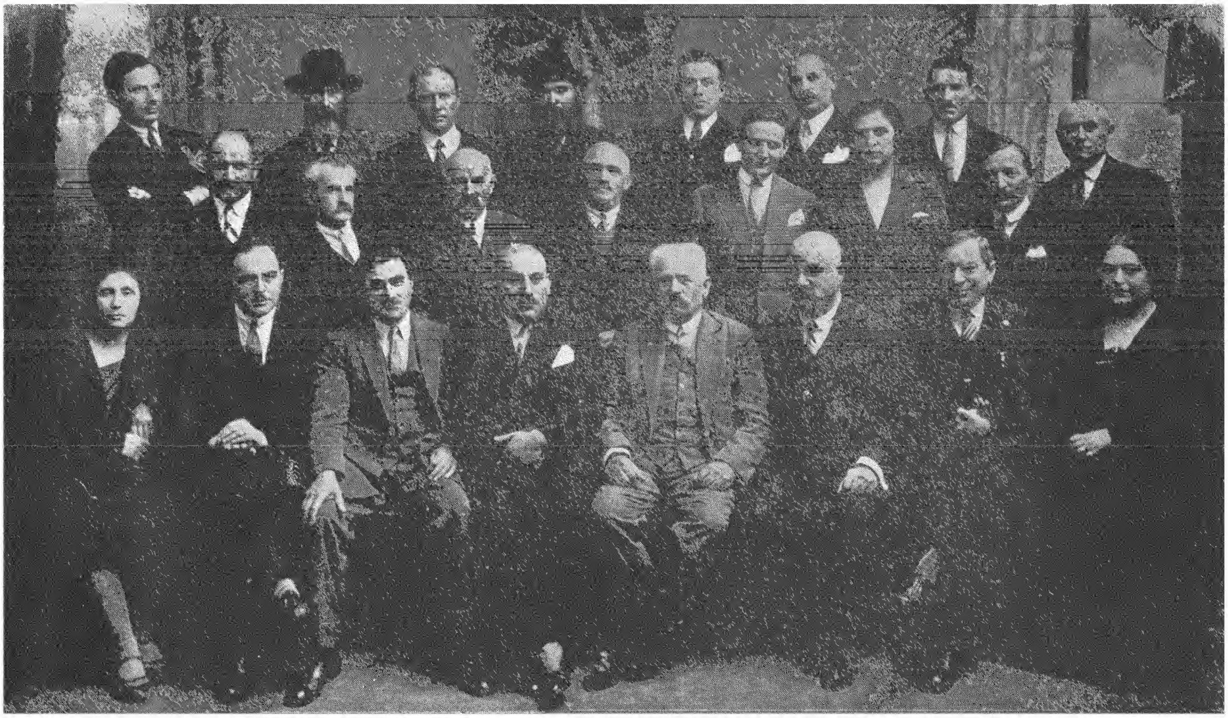
היושב־ראש הראשון של הקהילה שנבחר בבחירות חופשיות ודמוקראטיות ע״י מועצת הקהילה היה ד״ר **יצחק שפירא**. אחריו שימשו בכהונה זו לפי התור: **חנא גבירצמן, נתן גולדשטיין ומשה מילשטיין**, שנתפרסם גם כ״הנדיב הידוע״ של יהודי אקרמן. כל אלה כיהנו קדנציה אחת או שתיים, ורק מי שבא לאחר משה מילשטיין כיו״ר הקהילה, הציוני משה הלמן רב־הפעלים, כיהן בתפקיד זה במשך הרבה שנים והוא יזם פעולות רבות לטובת הציבור היהודי בעיר. הוא התחבב על יהודי אקרמן תודות למזגו הטוב, מסירותו ללא גבול לעניני הציבור ולמוסדות הקהילה ויושרו האישי. כל אלה גרמו לכך שהוא ייבחר שוב ושוב לתפקיד יו״ר הקהילה. סגנו היה **יעקב ברגר**, מנהל הגימנסיה, ובמשך זמן מסויים כיהן בתפקיד סגן ראש הקהילה **יצחק פלדשטיין**.

י. שילדקרויט כותב בספרו על דמות הקהילה:

״הקהילה באקרמן היתה לאומית־דמוקראטית, דבר שלא השיגה אפילו קישינוב היהודית. במאבק בעד קהילה דמוקראטית סייעו הרבה נציגי ה״אידישע קולטור ליגע״ בעיר, שמנהיגיה היו: י. קוגאן המוכשר, ישעיהו ברודסקי, עקיבא קוגאן, ח. קארוליק ועוד. לעומת זאת היה עלינו להילחם הרבה בזו ה״אידישע קולטור ליגע״ בשעת עיצוב דמותה הלאומית של הקהילה״.

ראוי לציין, כי מתקנון הקהילה היהודית באקרמן למדו גם קהילות אחרות בבסרביה שעיצבו את הנוהל והנוהג בקהילותיהן לפי נוסח אקרמן. מועצת הקהילה נבחרה בבחירות חופשיות ודמוקראטיות, כשכל מפלגה, סיעה או קבוצת חברים רשאית להגיש רשימה משלה ולנהל פעולת הסברה לקראת הבחירות. בפרוס הבחירות לקהילה היו נערכות אספות–הסברה מטעם הסיעות והמפלגות לפי כל כללי הדמוקראטיה.

הקהילה הראשונה שנבחרה הועמדה בפני בעיות קשות ומביכות. צריך היה ליצור יש מאין, ואילו קופתה היתה ריקה. השלטון הרומני החליף את המטבע שהיתה הליכה בזמנים ההם (רובלים רוסיים) בליי הרומני, ואף חילופין אלה עוררו בעיות רבות, שלא כאן המקום לפרטן. לעזרת הקהילה בא אז אירגון הג׳וינט האמריקאי שהחיש עזרה חומרית לקהילות ישראל שנידלדלו לאחר המלחמה. משלחת מטעמו בראשותו של ברוך צוקרמן, ממנהיגי ״פועלי ציון״ באמריקה, ערכה ביקור בהרבה קהילות יהודיות לבירור הצרכים הדחופים ביותר. היהודים במחוז אקרמן קיבלו אז עזרה בסך 420,367 ליי. זו היתה מעין זריקת עידוד, שלא היה אמנם בכוחה לשקם את ההריסות, אך תרמה הרבה להתחלת השיקום של חיי היהודים לאחר מלחמת העולם הראשונה.

הועד לעזרת נפגעי הרעב.
יושבים בשורה א׳, מימין: פעני עֶגול, יוסף סֶערפֶער, ד״ר י. פעלדשטיין, משה מילשטיין, משה העלמאַן, ד״ר א. שוואַרצמַן, י. בערגער, מאַני שרירא.
עומדים בשורה ב׳: ל. ריסענזאַן, ד״ר ש. צאַלרינג, דאָראַ גולדמן, מוסי גבירצמן, י. אַנבינדר, נחן גולדשטין, ד״ר מיכאל קראַשקין פאליק באַרג.
עומדים בשורה ג׳: נחמן שטולבראַד, ישראל גורפיל, אלכסנדר שפירא, דוד בראַנד, מאַטי עֶדליס. מנדל געלמאַן (שו״ב), חַנא קארוליק.

ועד העזרה למען פליטי אוקראינה

עוד בטרם הספיקה מועצת הקהילה הראשונה לעמוד על רגליה הועמדה בפני בעיה חמורה ביותר – ההכרח בהגשת עזרה ליהודים פליטי אוקראינה שנהרו לערי הגבול שליד הדניסטר ואקרמן בתוכן.

בשלהי מלחמת העולם הראשונה היתה כידוע ברוסיה אנדרלמוסיה שנתנה אותותיה בכל סדרי החיים. גנראלים למיניהם וקבוצות מזויינות שונות התארגנו וניהלו מלחמות בינם לבין עצמם וכן גם עם הצבא האדום שטרם התארגן כראוי. וכך פעלו בשטח: קלגסי "האדומים", פלוגות של ה"לבנים", כנופיות של "באטקו מאכנו" ופטליורה, כשכל אחת מהן מכלה חמתה קודם כל ביהודים שהיו נתונים לבז ולמשיסה, לתביעות כופר־נפש ולהרג רב. רבים מיהודי אוקראינה שתו מקובעת כוס התרעלה ורבים נמלטו על נפשם, כשחלק ניכר מהפליטים זורם בכיוון לעבר הדניסטר והישובים שליד חופיו. לא מעטים מהם נפלו קרבן לסחיטותיהם של כל מיני "מבריחים" והיו גם שטבעו במימי הלימן הקפוא לאחר ששכבת הקרח הדקה נתבקעה או שנורו בידי שומרי הגבול הרוסים או הרומנים. ברם היו גם רבים שהצליחו, כביכול, להגיע למחוז־חפצם, לחוף מבטחים, כאקרמן, כשהם חסרי־כל, מזי־רעב, תשושים ומיואשים.

משהגיעו הפליטים הראשונים לאקרמן נחלץ הציבור היהודי לעזרתם. אין זו הפעם הראשונה שיהודי אקרמן מוכיחים את נכונותם לבוא לעזרת אחיהם. כך נהגו גם בכל פעם שעזרתם נדרשה. ב"המליץ" מס׳ 121 מחודש סיון תרנ"ה קראנו כתבה חתומה בשם "איש יבנה" ובה נאמר בין היתר: "נעים לי להודיע בשערי "המליץ", כי גורל קהילת בריסק השרופה נגע גם עד לב בני עירנו. בימי חג השבועות השמיעו על השקלים לטובת הנשרפים בעת קריאת התורה בבית המדרש ובבית הכנסת הגדול ובית התפילה הקטן. ויעל סכום כסף הנדבות מאה וששים ושבע רו"כ. ביום 22 במאי ערכו נשף טיול שעשועים בגן־טיול בעירנו ותהי

ההכנסה שלוש מאות ושבעים וחמישה רו"כ. הנה כי כן ישמחו בני עירנו, כי עלתה בידם להושיע את האומללים בסך יותר מחמש מאות רו"כ, ועוד יד ראשי עדתנו נטויה" (מצוטט לפי ספרו של שילדקרויט). אמנם הסכומים האלה, גם לפי השער של הימים ההם, אינם סכומי־ענק, אך בהתחשב עם האפשרויות המצומצמות של התושבים היהודיים אז, אפשר בהחלט לראותם כתרומה רצינית.

עתה, נוכח גל הפליטים מאוקראינה, גייסה הקהילה את מיטב כוחותיה. המועצה בחרה ועד פליטים מיוחד (כפי שהיה הדבר גם בערים אחרות בבסרביה) שהתחיל לאסוף תרומות מתושבי העיר, ובנוסף לכסף שהתקבל למטרה זו מהג'וינט ומיוצאי אקרמן בארצות־הברית היו כבר לרשות הועד הזה אמצעים פחות או יותר מספיקים כדי לספק לפליטים הרבים קורת־גג לראשם, מזונות ומלבושים. הועד דאג גם לספק לפליטים תעודות שיגנו עליהם מרדיפות הפקידים הרומניים האנטישמיים.

לזכותה של הקהילה היהודית יש לרשום גם פעילות נמרצת בשנות הבצורת שפקדה את בסרביה בשנים 1925–26, 1928–29 ו1935–1936. הבצורת והמשבר הכלכלי שפקד בשנים ההן ארצות רבות הביאו לידי התמוטטות עסקים ומצוקה קשה בתוך האוכלוסיה היהודית. מאות משפחות יהודיות הגיעו עד פת לחם ממש וחרפת־רעב. אלה שלא מזמן היו נותנים הפכו למקבלים וועד־הרעב על יד הקהילה נחלץ לעזרתם. הסוציולוג יעקב לשצינסקי מתאר בפרק על החיים הכלכליים בבסרביה באנציקלופדיה של גלויות במלים אלה את המצב הכלכלי באקרמן:

"לא פחות מ־200 מתוך 1000 המשפחות (היהודיות) באקרמן סובלות מחמת הרעב המציק. הועד המקומי המטפל באיסוף תרומות בין תושבי העיר, נוסף על הסכומים שהוא מקבל מהג'וינט, הוציא בחודשי נובמבר–דצמבר 1929 קרוב לאלפיים דולר על חלוקת לחם בחינם, תפוחי־אדמה ועצי־הסקה ואף כסף במזומן בתור גמילת־חסדים. אילו היו מפסיקים חלילה את חלוקת הלחם ותפוחי האדמה – דבר שהיה בגדר האפשרי – היו 1000 נפשות יהודיות נשארות רעבות ללחם וצפויות למיתת רעב ברחובות העיר".

גם בעיתון "אונזער צייט" מיום 10.5.1929 מובאת כתבה החתומה בידי כתב העתון באקרמן י. שילדקרויט על העזרה שהגישה הקהילה היהודית ליהודים נצרכים באקרמן לקראת חג הפסח:

"סכום העזרה שחולק (לנזקקים) הגיע בחודש פסח ל־650,000 ליי. על חשבון זה נתקבלו 300,000 ליי מועד הרעב המרכזי, 100,000 ליי מועד האקרמנאים בניו־יורק ו־30,000 ליי ע"י הנדבן, זמר האופרה מקסים קאראליק. יתר הכסף (220,000 ליי) נאספו בחודש זה בעיר עצמה. מהסכום הנ"ל חולקו תמיכות ליותר מ־15 ישובי יהודים קטנים במחוז אקרמן בסכום כולל של 100,000 ליי."---- "נוסף על כך, בהשתדלותו של מנהל סניף בנק מולדובה א. סירוטין נתקבלו 1000 ק"ג סוכר שחולקו בין המוסדות היהודיים המטפלים באוכלוסיה העניה באקרמן".

ועד הקהילה הקים מטבחים לילדים עניים על יד ביה"ס "תרבות" ו"תלמוד תורה" והיו מחלקים בהם ארוחות־צהריים חינם. כמו כן נפתח בית־תמחוי מיוחד בו חולקו ארוחות־צהרים חינם למשפחות נזקקות. הנהלת המטבחים האלה היתה בידי נשים שהתנדבו לתפקיד זה.

בכתבה אחרת מיום 11.12.1928 מספר י. שילדקרויט ב"אונזער צייט":

"תודות להתערבותו של ש. טרכטמאן (ב"כ חברת איק"א בבסרביה) קיבל ועד הנשים המקומי אשר מנהל את מיטבח־החינם לילדים שליד התלמוד־תורה, סובסידיה מאיק"א בסך 180,000 ליי – 30,000 ליי כל חודש למשך 6 חדשים".

השתתפות הקהילה באקרמן בפעילות כלל בסרבאית

הקהילה היהודית באקרמן השתתפה בפעילות בכל מיני מיבצעים כלל־בסרבאים בשיתוף עם קהילות אחרות. נציגיה השתתפו בכינוסים ארציים ואיזוריים שונים. ביולי 1930 התקימה בבוקרשט ועידה כלל־רומנית של נציגי הקהילות היהודיות שתפקידה היה לארגן את הקהילות היהודיות ברומניה וכן גם למחות נגד התנקשות השלטונות הרומניים בפעילות הקהילות ונגד גל האנטישמיות שפקד את המדינה. נציגה של אקרמן בועידה זו היה יו"ר הקהילה מ. הלמן. כמה ימים לפני הועידה הזו התייצבה בפני השלטונות בבוקרשט משלחת שהיתה מורכבת מיו"ר קהילת קישינוב עו"ד קארל שטיינברג, יו"ר קהילת אקרמן משה הלמן וב"כ קהילת ארציז כדי לתבוע מהשלטונות תגבורת להגנה על יהודי ארציז שסבלו מהאנטישמיות של הגרמנים תושבי העיירה. לפי עדותו של י. ויניצקי נענו השלטונות לתביעת הנציגים הנ"ל, נשלחה התגבורת ויהודי ארציז נשמו לרווחה.

ב־3.11.1935 נערכה הועידה הכלל־בסרבאית הראשונה בקישינוב בהשתתפות משלחת נכבדה מאקרמן שכללה את משה הלמן, יוסף סרפר, ישעיה ברודסקי, סירוטין וירוסלבסקי. הדיון בועידה זו נסב על הרעב שפקד את איזור דרום־בסרביה ואיומיהם של האנטישמיים על תושבי האיזור היהודים. בועידה זו הוחלט לפנות אל

כל היהודים בחבל ולתבוע מהם התגייסות להושטת עזרה לנפגעים שמיספרם נאמד ב־50,000 בקירוב. נבחרה גם ועדה מיוחדת לטיפול בצרכים הדחופים ובה השתתפו מאקרמן משה הלמן וישעיהו ברודסקי.

בועידה הבסרבית השניה שנקראה ל־3.5.1936 ייצגו את קהילת אקרמן הרב משה צוקרמן, יעקב ברגר, משה הלמן, יוסף סרפר ול. טרכטנברויט. ועידה זו דנה בין היתר בתיקונים שיש להכניס בתקנון הקהילות היהודיות בקשר לפעילותן למען ארץ ישראל. בועידה זו נתגלעו חילוקי־דעות חריפים עם נציגי ה״קולטור ליגע״ שהתנגדו כמובן לתיקונים המוצעים, אך הודות לעמדתם הנמרצת של הנציגים הציוניים, ונציגי אקרמן בכלל זה, נתקבלו התיקונים המוצעים. לועד הכללי נבחר שוב משה הלמן.

לא הבאנו אלא כמה דוגמאות לפעילות הקהילה בתחום הייצוג, אך ניתן ללמוד גם מדוגמאות מעטות אלו, כי קהילת אקרמן היתה מעורבת בכל הפעילות הציבורית היהודית בבסרביה וברומניה.

פרק בפני עצמו הוא ענין הפעילות היהודית בבחירות כלליות במדינה, בחירות מוניציפליות וכו׳. פעילות זו התחילה כבר לקראת הבחירות לאסיפה המכוננת הכל־רוסית שנקבעו לימים 11–13 בנובמבר של שנת 1917. היהודים התגייסו לתמיכה ברשימה שבראשה עמדו נחום רפאלקס (ניר), אברהם רבוצקי (יליד אקרמן ששהה אותו זמן באודיסה ועליו יסופר בנפרד) ושלמה גולדמן.

גם בבחירות למועצת העיר נטלה הקהילה היהודית חלק פעיל. ראשיתה של פעילות זו ב־1917 עם הכרזת המימשל המהפכני הרוסי על חופש לבני כל הלאומים לבחור את נציגיהם למוסדות המוניציפאליים. בתמיכתו הפעילה של הגוש הציוני נבחרו נציגים יהודיים למועצה העירונית. ברם מועצות עירוניות אלו פוזרו ע״י הרומנים עם כניסתם לחבל בסרביה במארס 1918 ובמקומן מונו על ידם ועדות קרואות.

בשנים 1925־26 הסתערו הקהילות היהודיות, ובעיקר הגוש הציוני שבהן – על הכנסת נציגים יהודיים לעיריות המקומיות. לקול היהודי היתה חשיבות ניכרת בבחירות אלו, ולא פלא שכל המפלגות הנוצריות התחרו אף הן על הקול הזה. לאחר מו״מ התקשרו היהודים עם המפלגה הדמוקראטית־נוצרית (נציונל־צרניסטים) ובבחירות שנערכו ב־19.2.1926 זכתה הרשימה הזו לנצחון, וכך נכנסו יהודים רבים למועצות העירוניות בבסרביה, ואקרמן בכלל זה. לא עבר זמן רב והיהודים התאכזבו מבעלי־הברית הנוצריים ומאפשרות של שיתוף פעולה כנה איתם, ולפיכך הופיעו כבר־רשימות יהודיות עצמאיות בבחירות שנערכו לעיריה ב־14.3.1930 למועצות העירוניות נכנסו כבר יהודים נבחרים ברשימות של יהודים שהגנו על האינטרסים היהודיים ללא תלות כלשהי ממפלגות נוצריות.

בבחירות לפרלמנט הרומני תמכו יהודי אקרמן ברשימה היהודית העצמאית בראשותו של י. לרנר (ירון) איש טרוטינו (על פעילותו יסופר בנפרד במדור על טרוטינו בספר זה). יתר המועמדים ברשימה זו היו: מוניס וולמן, יצחק פלדשטיין (אקרמן), נחום סירוטה, נחמן שטולברוד (אקרמן), משה שוחט ואייזיק שפירא (אקרמן). יו״ר הקהילה באקרמן משה הלמן הופיע בראש הרשימה במחוז איזמאיל.

(להלן כרזת בחירות של הרשימה היהודית לבחירות לפרלמנט במחוז אקרמן).

ГОЛОСУЙТЕ ЗА СПИСОКЪ № 6 СО ЗНАКОМЪ

ЕВРЕИ!

ГОЛОСУЙТЕ ЗА ЕВРЕЙСКІЙ СПИСОКЪ

Въ день выборовъ пусть каждый еврей вспомнитъ, что кромѣ нашихъ еврейскихъ депутатовъ никто не выступилъ въ парламентѣ по вопросамъ:

о десяткахъ тысячахъ евреевъ, лишенныхъ подданства,
объ увеличивающейся еврейской нуждѣ,
о злодѣйскихъ убійствахъ, совершенныхъ въ Сорокахъ.
о замученномъ Шимшонѣ Бронштейнѣ въ Единцахъ.

ТОЛЬКО ЕВРЕЙСКІЙ ПАРЛАМЕНТСКІЙ КЛУБЪ ЗАЩИЩАЕТЪ ВАШИ ИНТЕРЕСЫ;
ТОЛЬКО МЫ НЕСЕМЪ ВСЕ БРЕМЯ БОРЬБЫ ЗА ПРАВА РУМЫНСКАГО ЕВРЕЙСТВА.

Поэтому каждый еврей долженъ въ день выборовъ голосовать за тѣхъ, кто отстаиваетъ его насущные интересы и борется за его лучшее будущее.

ЕВРЕИ БУДУЩЕЕ РУМЫНСКАГО ЕВРЕЙСТВА ВЪ ВАШИХЪ РУКАХЪ; НЕ БОЙТЕСЬ НИКАКИХЪ УГРОЗЪ и ГОЛОСУЙТЕ СМѢЛО ЗА ЕВРЕЙСКІЙ СПИСОКЪ

Голосуйте за списокъ No. 6 со знакомъ
во главѣ съ адв. І. ЛЕРНЕРОМЪ!

על מוסדות עזרה וסעד

קופת מלווה וחסכון (הבנק היהודי)

הקופה נוסדה באקרמן לאחר הפוגרום של 1905 ובפי העם היתה ידועה בשם "דאס יידישע בענקל" (הבנק היהודי). היא מילאה תפקיד חשוב בשיקומם של פליטי אוקראינה שהחליטו להשתקע בעיר וכמו כן בשיקומם של סוחרים ובעלי־מלאכה שנפגעו ע"י המשברים הכלכליים שפקדו תכופות את האיזור.

כמסופר בפרק קודם נהרסו בימי הפוגרום עסקיהם של יהודים רבים. רכושם הושמד, מקור פרנסתם אבד ועולמם חשך עליהם. לעזרת האומללים האלה נחלץ מוסד שיקומי חשוב – ה"הילפספאראיין" מגרמניה ששיגר עזרה כספית דחופה לכל נפגעי הפוגרומים ברוסיה ובבסרביה, ואקרמן בכלל זה. גם המהגרים מאקרמן לארצות הברית חשו צורך לבוא לעזרת הנפגעים ואף הם שלחו סכומי כסף ניכרים. באותו זמן בשל הרעיון על הקמת קופת מלווה וחסכון.

לא היתה זו המצאה מקורית של יהודי אקרמן. בשנת 1898 נוסדה בווילנה קופה קואופרטיבית ושמעה הגיע לערי בסרביה. שלוש שנים לאחר מכן נוסדה בקישינוב הקופה הקואופרטיבית הראשונה בבסרביה.

הועד אשר טיפל בחלוקת העזרה שהגיעה מהחוץ, נשאר בידו סכום כסף לא קטן וכאשר דובר על דרכי השימוש בכסף זה עלה הרעיון לייסד גם באקרמן מין קופת מלווה כזו שהקימו בווילנה, בקישינוב ובמקומות אחרים, כדי שבה יתרכזו גם הכספים שחולקו כהלוואות לנצרכים עד "לכשירחיב". בשמיני באוגוסט 1906 נוסדה הקופה, שהיתה בין שמונה קופות הראשונות שנוסדו בבסרביה על יסודות קואופרטיביים. עד 1929 נוסדו עוד 33 קופות כאלו ומיספרן עלה איפוא ל־41. הקופה של אקרמן היתה מסונפת ל"ברית הקואופרציה הכללית בבסרביה" ותודות לחבר אנשים מסורים לקופה (חנא גבירצמן, ישעיהו ברודסקי, עו"ד סרפר, מיכאל קרושקין ואחרים) הפכה במשך הזמן לאחת הקופות המתקדמות והמשגשגות ביותר בבסרביה. מדי שנה נבחרה הנהלה בבחירות חשאיות ודמוקראטיות. האסיפות השנתיות של הקופה היוו מעין "תרגיל בדמוקראטיה" למשתתפים בהן. באסיפות רבות המשתתפים ניתן לכל חבר בקופה להביע את דעתו, והואיל ורבים ניצלו זכות זו נמשכו לפעמים האסיפות השנתיות כמה לילות. בין המועמדים להנהלת הקופה אפשר היה למצוא נציגים מכל רבדי האוכלוסיה היהודית: סוחרים, אנשים מחוגי האינטליגנציה, בעלי־מלאכה, ציונים, אנשי ה"קולטור ליגע" ועוד, והדי האסיפות האלו נשמעו בציבור ימים רבים לאחר מועד התכנסותן.

ראוי לציין במיוחד את העזרה הרבה שניתנה ע"י הקופה לבעלי־מלאכה לשם רכישת כלי עבודה וכן גם לסוחרים לצורך הון חוזר בעסקיהם. אחת הפעולות החשובות של ברית הקואופרציה בבסרביה לאחר מלחמת העולם הראשונה פרט למתן הלוואות, היתה הקמת קופה הדדית למקרי־מוות. "קרנות אלה בהתאם לעקרונותיהן נחלקו לשלוש קבוצות: 1) תשלומי החברים בקרנות לפי מקרי המוות. מכספים אלה משלמת הקופה ליורשים של הנפטר סכום מסויים – דבר שהיה נהוג במרבית הקופות; 2) תשלומי ביטוח גדולים יותר למקרה־מות של חברים קשישים וסכום התמיכה למשפחת הנפטר קבוע מראש". אך הגדילה לעשות הקופה באקרמן שקבעה: "3) תשלום שנתי קבוע לכל החברים וסכום קבוע למשפחת הנפטר. התשלום – 200 ליי לשנה והתמיכה הקבועה – 10,000 ליי למשפחת הנפטר" (מתוך מאמרו של יצחק חיטרון על הקואופרציה היהודית בבסרביה).

ישעיהו ברודסקי וחנא גבירצמן היו ידועים בבסרביה בתור קואופרטורים מנוסים, ולא פעם היו מרצים בכינוסים ארציים של הקופות הקואופרטיביות. ב־1931 נערך באקרמן כנס איזורי של הקופות והשתתפו בו 26 צירים, נציגיהן של 10 קופות.

הפעילים בועד הקופה באקרמן היו: חנא גבירצמן, ישעיהו ברודסקי, פונטשיק שרירא, ד"ר מיכאל קרושקין, עו"ד סרפר, ד"ר ישעיהו קוגאן, לייב סטאמבול, ברוך גכט, הירש ברודסקי, זיסי גלדשטיין, נתן גולדשטיין, א. ברנסון, ב. שטולברוד, יעקב יאשפון, יעקב רבינוביץ', י. שילדקרויט, ל. ריסנזון, מאטי אדליס, מנדל ארביט, דוד ווייסער, מאני יארוסלבסקי, פארלדאנסקי, חנא זעף, דאלי פאליקוב, גערץ אברמוביץ ואחרים.

עזרה רבה קיבלה הקופה מאירגון יוצאי אקרמן בארה"ב שהיה מעביר מפעם לפעם הקצבות לקופה.

קופת גמילות־חסדים של הקהילה

לאחר מלחמת העולם הראשונה חוסלה קופת גמילות החסדים שיזמו וניהלו עסקנים מקומיים. אמנם קיים היה המוסד הכספי הקואופרטיבי "קופת מלווה וחסכון", אך זה היה מוסד כספי־בנקאי כפוף לנוהל שחייב ערבויות מכל הנזקקים להלוואה ולא כולם יכלו לעמוד בכך. היה מורגש חסרונו של מוסד ציבורי שיתן הלוואות לנזקקים בתנאים נוחים יותר. ועד הקהילה חש במחסור זה ובשנת 1925 הקים קופת גמילות־חסדים עם הון יסודי של 12,000 ליי. על התפתחות המוסד הזה אנו למדים מתוך כתבה בעתון "אונזער

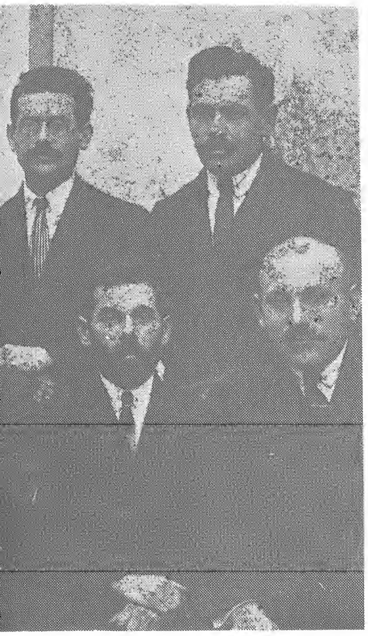
צייט" משנת 1928 בחתימת י.ש. המספרת, כי בקופת גמילות החסדים יש כבר 260,000 ליי והיא מחלקת הלוואות לנצרכים בסכום של 2000 ליי לכל אחד. הגידול הניכר בהון הקופה בא תודות לתרומת איגוד יוצאי אקרמן בארה"ב וכן גם תרומות מאנשי המקום. בתקופות מצוקה שונות שעברו על אקרמן ניצלו משואה כלכלית הרבה יהודים שעסקו במסחר זעיר ובמלאכה תודות להלוואות של הקופה. ראוי לציין כי מרבית היהודים שנזקקו לחסדי הקופה החזירו את הלוואותיהם בהקדם ככל האפשר.

הועד הציבורי לבניית בית־החולים החדש וועד הנשים. צולם ליד בית החולים בזמן הבנייה 1929. עומדים מימין לשמאל: ב.ל. פרליס, י.ש. סרפר. יושבים מימין לשמאל: גב' אגול, גב' איינבינדר, ד"ר קרושקין, גב' סירוטין, ד"ר קוגן, ד"ר א. שוורצמן, ד"ר ש. צלרינג, בלתי מזוהה. עומדים: י.ב. ברודסקי, ד"ר י. פלדשטיין, נחמן שטולברוד, המהנדס פלורנס המפקח על הבנייה, לייב סטמבול. מאחוריהם עומדים (מימין לשמאל): חנא זעף, רופא השניים אגול, הקבלן של הבנין קוסקוב, מ.ב. אדליס, בהמשך למעלה: מ.ג. מילשטיין, י. קויטקו, א. סירוטין, מ. הלמן. על הפיגום – פועלי הבנין.

בית־ספר "אורט" לבנות למקצוע התפירה

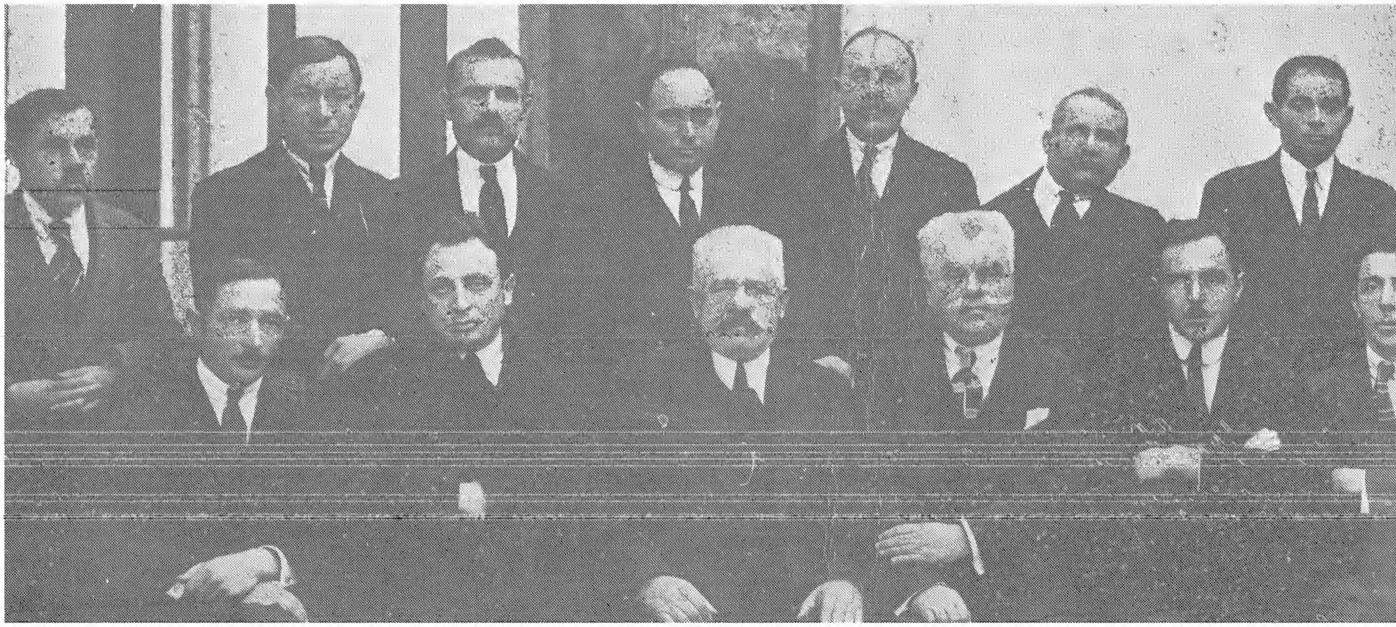

ועדת קרן היסוד המקומית עם המשלחת מהמרכז בשנת 1924. יושבים מימין לשמאל: משה הלמן, מאיר סטרץ, ישראל סקוירסקי (חבר המשלחת) יעקב ברגר, ד"ר ספיר (ראש המשלחת) משה מילשטין, שמריהו סגל (חבר המשלחת) ד"ר ש. צלרינג. עומדים מימין לשמאל: ברוך גרט, ש. שטרנשיס, וואלף גורדון, זיסע גלדשטיין, אליקום קפלנסקי, יוסף אהרונוביץ, לייב סטמבול, יוסף סרפר, יוסף ריבקין

"טיפת חלב" של חברת "אוזה" – מטבח חלבי לילדים מגיל שניים עד שש 1928–1929

הועד הציבורי לבנין בית־החולים החדש. יושבים בשורה הראשונה מימין לשמאל: ד"ד א. שורצמן, ד"ר י. פלדשטיין, י. אינבינדר, א. סירוטין, מ. מילשטיין, מ. קרושקין, אננה סירוטין, בינה פלדשטיין. עומדים בשורה שניה: לייב סטמבול, ישראל קושניר, משה הלמן, שמואל ברגר, מנדל גלמן (שו"ב), ברוך גכט, יוסף סרפר, יוסף קויטקו, מוסי גבירצמן, דורה גולדמן. עומדים בשורה השלישית: דוד ברנד, נחמן שטולברוד, אברהם קרוליק, הרש בלינדר, ש. פרליס, מ. עדליס, חנא קרוליק.

בית החולים היהודי בשלבי בנייה (הצד האחורי)

"מעות חטין" – קמחא דפסחא

לזכותה של הקהילה היהודית באקרמן יש לזקוף גם את המונופולין שהיה לאפית המצות לחג הפסח. הקהילה לא התירה לשום מוסד או איש פרטי לאפות מצות ונקטה בכל האמצעים החוקיים נגד הנסיונות שנעשו לאפיית מצות פרטית. הרווח היה של הציבור כולו, שכן כל קונה מצות אמיד היה נדרש לשלם "מעות חטין" כדי שגם העניים יוכלו לקבל מצות לפסח חינם אין־כסף. ראוי להדגיש, כי לא היו מסרבים או מתחמקים ואפילו המתבוללים והרחוקים ממסורת דתית היו מקיימים מצוה זו. קבוצת הסבלים שהיתה מביאה את המצות מהמאפיה לבית המזמינים העשירים היתה מביאה את המצות גם לבתי העניים כדי שלא לבייש את אלה שלא שילמו. הקהילה היתה מספקת לעניי העיר גם תפוחי־אדמה ויין לארבע כוסות. וכך כותב שילדקרויט בספרו: "עשיר ודל, בלי הבדל, היו אוכלים באקרמן אותן המצות הטעימות שנאפו יפה. בעל־הבית העני ביותר שקיבל את המצות מחלוקת־חינם, מקרן מעות־חטין, היה מקבל אותן המצות הלבנות־בהירות ודקיקות – בדיוק כמו בעל הבית העשיר אשר נדב את נדבתו הגדולה ביותר ל"מעות חטין". מבחינה זו היתה אקרמן בין הישובים היהודיים המעטים בבסרביה שכך קיימו מצוות "קמחא דפסחא".

"א ז ע"

גם מוסד זה תרם לא מעט לצרכים הרפואיים של האוכלוסיה היהודית ועוד לפני מלחמת העולם הראשונה התחיל בפעילותו המבורכת. ביחוד היה יעיל באישפוז ילדים ונשים הרות. ב"אזע" אפשר היה לקבל חינם שמן־דגים לילדי העניים ותרופות. הסניף שימש גם כמוסד של "טיפת חלב".

המרפאה של "אזע" היתה מצויידת במכון רנטגן, מנורות קוורץ ודיאטרמיה, שנרכשו תודות לתרומה של מ. קאראליק. גם בראש אז"ע עמד הנדבן ד"ר שפירא רב הפעלים והזכויות. על פעילי המוסד הזה נימנו: ד"ר קוגאן, ד"ר צלרינג, ד"ר ש.איצקוביץ, וכן גם י. ברודסקי, מ. קרושקין, יצחק פלדשטיין, אלכסנדר שפירא, ד'ר ע. וילקומירסקי, חנא קאראליק, מ. ירוסלבסקי, ברתה פילדמן. המזכיר היה י. שילדקרויט.

אז"ע לא הסתפקה רק בהגשת עזרה רפואית אלא גם ניהלה מערכת הסברה בענין שמירת הבריאות בין האוכלוסיה היהודית. ב"אונזער צייט" מיום 6 בנובמבר 1927 מסופר, שהועד המקומי של אז"ע ערך "שבוע של בריאות". ביום ראשון של סוכות הופיעו בבתי הכנסת ד"ר קאגאן, ד"ר צלרינג, י. ברודסקי, י. סרפר ואחרים שהסבירו את תפקידי אז"ע ודרכי השמירה על בריאותו של האדם. גם בבית ספר "תרבות" ובתלמוד־תורה שוחחו רופאים עם התלמידים על תפקידי אז"ע וחולקו עלוני הסברה בבתים.

"א ו ר ט"

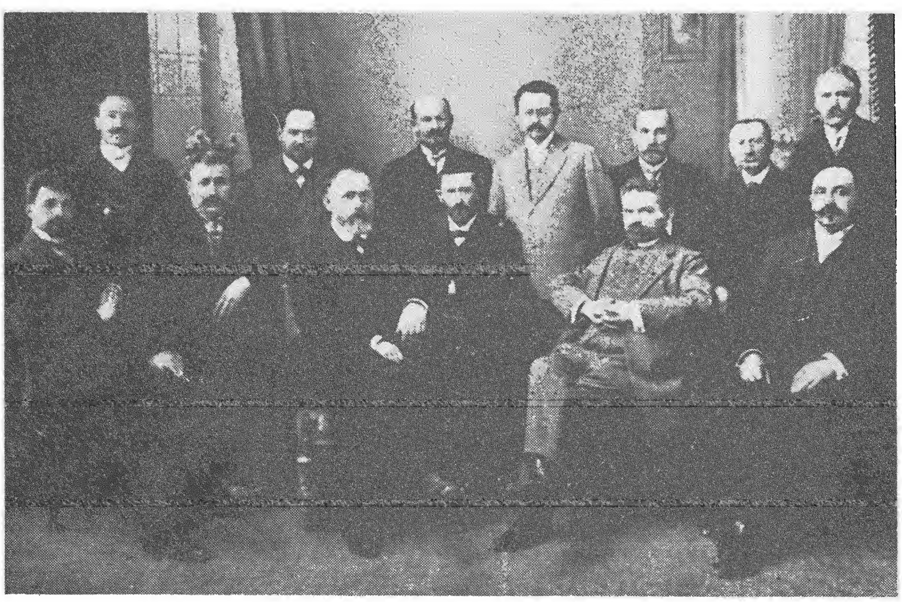
גם מוסד זה ראשית קיומו לפני מלחמת העולם הראשונה, אך עדיין לא היה לו אז בית־ספר משלו. תפקידו התמצה אז בעריכת שעורים למלאכה ובתפעולה של נגריה קטנה בהנהלתו של הנגר חיים בריטווא. לימים הופעל בית־ספר ממש והנהלתו היתה מורכבת מברל רויטמן, לייב סטאמבול, נחמן שטולברוד, חיים בריטווא ואחרים. הם עשו מאמצים ניכרים כדי לקדם את המוסד הזה ולשפרו, אך מחמת חוסר אמצעים כספיים נבצר מהם להקים מחלקות נוספות על מחלקת הנגרות. בעתון "אונזער צייט" מיום 27.3.29 בכתבה החתומה ע"י "אנאקערמאנער" אנו קוראים:

"העיר אקרמן שאוכלוסיתה הכללית מגיעה ל־25,000 נפשות יש בה 10,000 יהודים, ולערך 300 משפחות מתפרנסות ממלאכה. היתר מתפרנסים ממיסחר בתבואות, מיסחר זעיר, תיווך וכד'. עקב המצב הכלכלי החמור התמוטט המיסחר ורבים הם היהודים המתהלכים בטלים והגיעו עד פת לחם. בגלל המצב הכלכלי התחילו הרבה נערים לא יהודיים וכפריים ללמוד מלאכה והיוו סכנה רצינית להמשך קיומם של ענפי המלאכות ברחוב היהודי. לפיכך נקראה אסיפה גדולה בהשתתפותו של ב"כ מרכז "אורט" בבסרביה האגרונום חיים פייגין שנאם בפני הנאספים. האולם היה מלא מפה לפה לא רק בבעלי מלאכה אלא גם ביהודים מרבדי האוכלוסיה השונים. הנואם התריע על המצב שנוצר במדינה ועודד את היהודים לשלוח את בניהם ללמוד מקצוע. הוא גם הבטיח בשם המרכז תמיכה כספית לפתיחת מחלקות חדשות בביה"ס המקצועי של "אורט".

ברם, העזרה המובטחת והמקווה לא הגיעה וביה"ס לא התקדם בצורה מניחה את הדעת.

מטבח חנם לילדים בשנות הרעב 1929 עם ועד הנשים

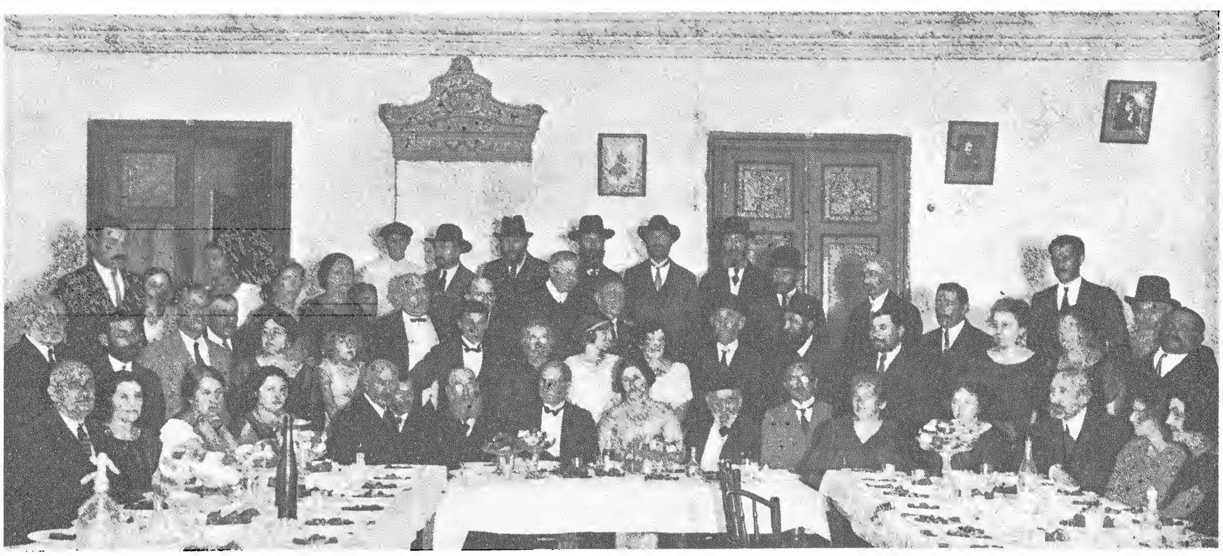
ההנהלה הראשונה של בנק ״קופת מלוה וחסכון״ באקרמן בשנת 1907. יושבים מימין לשמאל: יעקב סידיקמן, ד״ר י. שפירא, רבוצקי, בן־ציון כהן, י. ישפון, מ. קרושקין. עומדים: אלישע ברנסון, שמואל גלפנד, חנא גבירצמן, איסיי ולדימירוביץ ברודסקי, נתן גולדשטיין, פליק פרלדנסקי, י. איינבינדר

בית החולים היהודי

בית החולים היהודי הישן באקרמן נוסד ב־1882. הבנין בו התמקם היה שייך לנדבן ד״ר קוגאן, ברחוב איזמאילסקי. זה היה בנין ישן בן 2 חדרים, אחד לגברים ואחד לנשים, ומספר המיטות הכולל – 20. הצפיפות היתה רבה והתנאים הסניטריים עלובים. על אף התנאים הקשים מילא בית־חולים זה תפקיד חשוב ובעיקר לגבי יהודים מחוסרי אמצעים שנזקקו לו. הרופא הראשי ד״ר י. שפירא היה הרוח החיה בבית החולים והקדיש לו זמן ומאמצים רבים בהתנדבות. בשנת 1924 ביקר באקרמן עקיבא מרגולין, שהיה חבר הנהלת איגוד יוצאי אקרמן בארה״ב, וכשנוכח מה עלובים התנאים של ביה״ח עודד את מועצת הקהילה לרכישת קרקע ולתכנון בי״ח חדש וקיבל על עצמו לדאוג לגיוס האמצעים הכספיים הדרושים לבנין מיוצאי אקרמן בארה״ב. נבחר ועד לבנין בי״ח חדש שפתח במגבית למטרה זו בין תושבי העיר ואת חלקת הקרקע הדרושה לבניין נדב ד״ר קוגאן. מ־1925 עד 1932 העביר אירגון יוצאי אקרמן בארה״ב לצרכי הבנייה והציוד של בית החולים כ־50,000 דולר, ופרט לזה הגיעה גם תרומה נכבדה מיליד אקרמן שחי בארה״ב מקסים קאראליק. כשבע שנים נמשכה הבנייה של בית החולים וב־7 באוקטובר 1934 נפתח בית החולים רשמית במעמד מרשים בנוכחות רבים מתושבי העיר ונציגי השלטונות. בבית החולים החדש היו 14 חדרים ו־60 מיטות. תקציבו השנתי הגיע לסכום של 100,000 ליי והצוות הרפואי כלל רופאים מומחים ואחיות מנוסות. הרמה של בית החולים זכתה להערכה כללית מצד תושבי העיר היהודים והנוצרים, שגם הם נזקקו לשירותיו הטובים.

מושב הזקנים

מוסד זה, כמוסדות־צדקה אחרים – היה נתון תמיד במצוקה כספית, אך הוא שימש כתובת יחידה לזקנים שלא היתה להם כתובת אחרת לעת זיקנה. מי שהוציא את המוסד הזה ממצב המצוקה המתמיד היה – כפי שנאמר בספרו של שילדקרויט ״זקן קשה־עורף שלא ידע לאות, ר׳ שמחה ברונשטיין, אשר לא נח ויגע הרבה עד שהשיג אמצעים כספיים והקים בנין חדש בשביל מושב־הזקנים. הגב׳ פרליס יחד עם ר׳ שמחה ברונשטיין דאגו לקיומו, להחזקתו הנאותה, לאמצעים הכספיים הסניטריים והבריאותיים של המוסד החשוב הזה״.

מסיבת־פרידה לחבר ועד יוצאי אקרמן בניו־יורק — עקיבא מרגולין, בשנת 1924

יושבים, מימין: שתי הראשונות בלתי ידועות, חַנאַ גבירצמן, גב׳ גבירצמן, בלתי ידועה, י. ברגר, שמואל טראכטמן, הגב׳ ועקיבא מרגולין, זאב קרושקין, יוסף ריווקין, נתן גולדשטיין, שבתי נאַוואַק.

עומדים מימין בשתי שורות: זיסה גלאַדשטיין, ר׳ שמואל בערגער, מנדל ארביט, גב׳ מושקוביץ, פנחס מילמאַן, החזן משה כהן, הערש ברודסקי, ר׳ דוד בראַנד, פאַליק באַרג, ר׳ שמחה ברונשטיין, מאיר איכט, הערש בלינדר, ר׳ מנדל געלמאַן (שו״ב), א. וו. ברודסקי, ר׳ חיים קאַמינקר, ד״ר י. קוגאַן, יעקב בראַנד, י. יאַשפון, הגברות: ב. פידעלמאַן, ציפה באַרג, פערליס. בערל מושקוביץ, יצחק אַרביט, מ. סטאַרץ, ב. געכט, שמואל געלפאַנד. היתר לא ידועים.

הנהלת קופת מלוה וחסכון עם ברוך גכט (חבר ההנהלה) לפני עליתו ארצה בשנת 1935. יושבים מימין לשמאל: ה. ברודסקי, י. ברודסקי, קרושקין, ב. גכט, י. סרפר, ריסנזון, י. רבינוביץ. עומדים: מ. אדליס, מ. ארביט, ד. ווייסר, גרץ אברמוביץ, מ. ירוסלבסקי, פרלדנסקי, ח. זף, ד. פליקוב, נ. שטולברוד, ש. פרליס.

עסקני צבור בקהילה היהודית באקרמן ומוסדותיה השונים ופעילים ציונים בשנות העשרים והשלושים עד 1940

יו״ר הקהילה:
ד״ר שפירא יצחק - יו״ר הראשון
גבירצמן חנא - יו״ר השני
גולדשטין נתן - יו״ר השלישי
מילשטין משה - יו״ר הרביעי
הלמן משה - יו״ר החמישי והאחרון.

סגני יו״ר ששמשו בזמנים שונים:
ברגר יעקב
עו״ד סרפר יוסף
ד״ר י. קוגאן (קולטור־ליגה)

פעילים בקהילה ומוסדותיה
ופעילים ציונים

אברמוביץ גרץ
איינבינדר
ארביט יצחק
בלינדר הרש
ברג פליק
ברודסקי א. וו.
ברודסקי צבי
ברונשטין שמחה
ברנד דוד
גכט ברוך
גלדשטין זיסה
גלמן מנדל שו״ב
הלמן אבא
זף חנא (קולטור־ליגה)
טרכטמן אברהם
ירוסלבסקי מוני
כהן משה - החזן
מיניאלי צבי
סטמבול לייב (אריה)
סטרץ מאיר
פלדשטין יצחק ד״ר
פרליס ש.
צלרינג שאול ד״ר
קושניר ישראל
קרושקין
רבינוביץ יעקב
ריסנזון
שילדקראוט ישראל
שטרנשיס שמואל
שטולברוד נחמן
שפירא אלכסנדר

התנועה הציונית באקרמן
מ-1917 עד 1941

מהפיכת 1917 ושחרור רוסיה מעולו של הצאר הפיחו תקוות רבות בקרב יהודי בסרביה, היתה הרגשה כללית, כי עומדים על סף עידן חדש של דרור ופריקת עול השעבוד, מעין "אביב עמים" חדש. גם יהודי אקרמן היו כמובן בין מבשרי הקץ וחולמי החלומות הורודים.

עוד לפני המהפכה הגדולה, ב-21 במארס 1917 פרסמה "הממשלה המהפכנית הזמנית" מינשר שהודיע על ביטול כל ההגבלות הדתיות, הלאומיות והפוליטיות למיניהן. טבעי הדבר שההתעוררות הלאומית בקרב כל הלאומים של "אמא רוסיה" לא פסחה גם על המיעוט הלאומי היהודי. התנועה היחידה שגילתה הבנה לבעיות השעה ודינאמיות המתחייבת מהתמורות הפוליטיות ברוסיה - היתה התנועה הציונית ותחת דגלה התלקטו רבים מאלה שראו את הפתרון לבעיה היהודית בחידוש העצמאות היהודית בארץ ישראל.

במארס 1917 פרסם הועד הציוני באודסה, שגם ציוני בסרביה היו כפופים לו, כרוז בחתימתו של מ.מ. אוסישקין ובו נאמר בין היתר: "מאורעות כבירים התרחשו, סיכויים מזהירים לחירות וחיי־אושר נפתחים לפני כל העמים השוכנים על אדמת רוסיה העצומה. סוף־סוף החל המזל להאיר פנים גם לעמנו רב־הסבל, שיזקוף עכשיו את קומתו הכפופה ויחדל מהיות בן חורג ומעונה". הכרוז הזה לא נפל על אזנים ערלות גם באקרמן. חיפשו ומצאו את הדרך לתנועה הציונית בעלי־בתים חשובים בעיר כגון: משה הלמן, ד"ר שאול צלרינג, מרים ויצחק פלדשטיין, החזן אברהם גוטליב, שמואל שטרנשיס, החזן משה קוגן, דאני חארול, פ. ברקוב, רבינוביץ', ב. חכם, ק. טבצ'ניק, האחים ח. וי. קרסנינסקי, י. שילדקרויט, צ. מניאלי ואחרים. כינוסים ציוניים נערכו עתה בפומבי וברישׁ־גלי בבתי קולנוע ובבתי־כנסת ולא היה צורך בכל הסוואה, אם כי היו גם שחששו מעינא בישא של גויים למראה התכונה הזאת בציבור היהודי. י. שילדקרויט מספר, כי לאחר שפרצה המהפכה התכוננו באקרמן להפגנה גדולה בליווי תזמורת, דגלים וסיסמאות שקוראות לתמיכה בממשלה המהפכנית. קבוצה של ציונים תכננה להפגין כשבראש התהלוכה מתנוסס דגל לאומי יהודי, אך לעומתה היתה גם קבוצה אחרת שהתנגדה לכך מתוך חשש שהדבר עלול להזיק ליהודים. וכך מספר שילדקרויט: "הכינו דגל של קטיפה דו־צדדי כחול־לבן מעוטר ב"מגן דוד" גדול רקום זהב באמצע, שפתו משולש, ירכותיו רקומים חוטי זהב וכסף, בשני קצותיו החדים תלויים שני גדילים עגולים כרסתניים של זהב, ואת הדגל תלו על כלונס של עץ אלון ארוך ועבה צבוע בפוליטורה חומה, אשר בראשו היה תקוע מגן־דוד של כסף".

ביום שנועד למיפגן התאספו הציונים בחצר בית־הכנסת, כדי להילוות משם למפגינים, בה בעת שקבוצה של ציונים התרתחו והתוכחו ביחס לשאלת הדגל ולא יכלו לבוא לידי החלטה אם לקבל על עצמם את האחריות לאירועים האפשריים. ואז אירע מה שאירע - בעצם ההתרתחות וההתקוטטות, נבדל מתוך הקבוצה המתווכחת, מבלי שישגיחו בו האחרים, עוזר פייגין, הגמלון ורחב־הגרם, תפס את הדגל הכחול־לבן של סמט, התלוי על כלונס האלון הארוך, ובטרם יספיקו ליתן דעתם לכך, הוא זז בחפזון קדימה, בנשאו לפניו את הדגל הגדול והכבד בידיו החזקות. המתקוטטים והמתרתחים נצבו נדהמים כמוצלפים... אלא חיש־מהר התנערו והחלו רודפים אחר ר' עוזר פייגין, הרץ עם הדגל... וככה, אגב ריצה, השיגו ביחד את הפגנת הרחוב".

בהמשך התיאור הפיקנטי הזה מספר שילדקרויט, כי הדגל הלאומי היהודי נתקבל בתרועות שמחה על ידי הקבוצה האוקראינית שאף היא נשאה את דגלה הלאומי, והרבה יהודים התרכזו סביב הדגל הלאומי הנישא ברמה בידי עוזר פייגין, ולא אונה כל רע למפגינים היהודים.

בועידה השביעית הציונית שנערכה בפטרוגראד ביוני 1917 השתתפו כצירים מאקרמן מ. סטרץ וי. קרסנינסקי (מכל בסרביה השתתפו בועידה זו 12 צירים), ובשובם מהועידה דיווחו לציוני אקרמן על מהלכה.

בנובמבר 1917, לאחר הצהרת בלפור, עבר גל של התלהבות לאומית־ציונית על יהודי אקרמן. עדי־ראייה מספרים כי באסיפות השונות שנערכו בבתי כנסת ובאולמות ציבוריים הורגשה ההתפעמות הגדולה של המוני היהודים, אשר ראו בהצהרה זו "עקבתא דמשיחא" ממש. בעיר פשטו שמועות ואגדות על אניות העומדות הכן בנמל אודסה כדי להסיע יהודים לארץ־ישראל, אך עד מהרה הוכח כי אין אלו אלא שמועות־שוא והרוחות הסוערות הצטננו קצת. העם שבע הסבל והמצוקה נטה לשמועות מסוג זה, רצו לראות את פעמי הגאולה הקרובים, וזה בלבד היווה קרקע דשנה למפריחי שמועות למיניהן.

אכן, אניות בנמל אודיסה לא חיכו, אך לעומת זה התגבשה ברבות הימים קבוצה של צעירים שלא חיכו לנסים ולא סמכו על נסים והחליטו לפלס לעצמם את הדרך לארץ ישראל. הם לא היו חניכי תנועות נוער ולא קיבלו הכשרה ב"החלוץ", אך אהבת הארץ וחזון הגאולה יקדו בלבם והם לא נרתעו משום קשיים ותקלות. היו אלה: ישעיהו בוטושנסקי, אהרון ברנד, יהושע ברגר, פ. ברקוב, דורפמן (כפרי) אברהם, אברהם מולדבסקי, אברהם מרגלית, סרפר, נח צוקרמן, אהרון

קמינקר משאבא וישראל רבינוביץ'. קבוצה זו, הנחשו־נים מאקרמן, עלתה מבלי שבארץ ישראל היה מוכן איזה גוף או אירגון שיקלוט אותם, מבלי שידעו מה ומי מצפה להם בארץ. קמו ועלו.

לאחר זמן־מה היה נסיון של אירגון קבוצת בנות מקו־מיות לקראת הכשרה לחיי עבודה בארץ ישראל. הן חכרו חלקת אדמה, גידלו ירקות והן עצמן היו מוכרות את הירקות בשוק המקומי. נסיון זה לא האריך ימים, אך כמה בנות מקבוצה זו עלו אח"כ לארץ ישראל.

בועידה הציונית הכלל־בסרבאית הראשונה שנערכה ב־8–4 במאי 1920 השתתפו מאקרמן 8 צירים: מ. סטרץ, יעקב ברגר, דאני חארול, פ. ברקוב, באזי חכם (עבר לאחר זמן לטרוטינו), יוליוס (יהודה) דאנוביץ, ישראל רבינוביץ' וקומא טבצ'ניק. בועידה זו נסבו הדיונים בשאלות דרכי בנין הארץ, צורות ההתישבות ודרכי אירגונה של ההסתדרות הציונית בבסרביה. הויכוחים היו בעיקר בין הציונים הכלליים וצעירי־ציון. לפי המסופר בספרו של ד. ויניצקי (יהדות בסרביה במער־כותיה) השתתפו מאקרמן בויכוח זה י. דאנוביץ ואב־רהם (באזי) חכם שהעלו את החששות שלהם פן ינוצל העובד העברי בארץ על ידי המעביד הרכושן. הם תבעו לכונן מלכתחילה את בנין הארץ על יסודות של צדק, להנהיג בקורת על ההשקעה הפרטית ולחייבה להפריש אחוזים מהרווחים לטובת הפועלים. יולי דאנוביץ היה בראשית שנות העשרים חבר מרכז "החלוץ" בבסרביה.

עם סיפוחה של בסרביה לרומניה בשנת 1918 נותק הציבור היהודי, ובעיקר הציוני, ממרכזי היניקה שלו (אודיסה) בטרם הקים מוסדות מרכזיים שיכוונו את הפעילות הציבורית והציונית בערי־השדה. הועידה הנ"ל – הכל בסרבאית – נתנה על כך את דעתה, בחרה במוסדות, אירגנה את הפעילות הציונית וכן גם את הפעילות למען הקרנות הציוניות.

הפעילות למען הקרנות

איסוף התרומות למען הקרן הקימת, קרן היסוד, קרנות "החלוץ" ו"תרבות" התנהל באישור השלטונות הרומ־ניים ויהודי אקרמן נענו בעין יפה. הקופסאות הכחו־לות של הקרן הקימת היו קבועות בבתיהם של יהודים רבים והעסקנים הציוניים עסקו בהרקת הקופסאות. רק לאחר שקמו תנועות הנוער הציוניות, הועבר התפ־קיד הזה אליהם. ההתרמה למען קרן היסוד בוצעה תוך כדי הסתייעות בעסקנים מרכזיים או שליחים מהארץ שהיו עוברים בבתים יחד עם העסקנים המקומיים ומתרימים. ראוי לציין, כי אפילו בימי משבר כלכלי ומצוקה – וכאלה לא חסרו כמובן – תרמו ציוני אקרמן בנפש חפצה, איש־איש כיכולתו. כמה דוגמאות עשויות לאמת את דברינו. בשנת תרצ"ח, שהיתה שנת משבר כלכלי קשה, נאספו באקרמן למען הקרן הקימת 13924 ליי, ואילו בשנת תרצ"ט נתרמו למגבית ק.ק.ל. ומגבית "הגלילה" של קרן היסוד 347.924 ליי. לפי גודל התרומות היתה אקרמן במקום השלישי בבסרביה, אם כי לפי גודל האוכלוסיה היהודית בתוכה היתה במקום התשיעי. ידוע לנו גם, כי בשבוע "החלוץ" בתרפ"ז נאספו באקרמן 19.450 ליי, ושוב היתה במקום השלישי בין ערי בסרביה.

בפגישה של העולים הראשונים מאקרמן, שנערכה בתל־אביב לצורכי הספר הזה, סיפר נח צוקרמן על כל מה שקדם לעליתם, והרי תמצית דבריו:

„לא הייתי חבר בשום תנועה ציונית או תנועת־נוער. מה שהניע אותי לעלות לא"י היה החינוך שקיבלתי בבית אבא, ובעיקר ההתעוררות הציו־נית הגדולה שהורגשה באקרמן לאחר הצהרת בלפור. עודני זוכר את האסיפה הגדולה שנער־כה בבית־הכנסת לציון הצהרת בלפור. התלה־בות הנואמים הגיעה לשיא וסחפה גם את הקהל הרבץ הנואמים היו: ישראל רבינוביץ, סטרץ, ינוביץ, ואולי עוד מישהו. אני הגשתי בקשה לפספורט, כדי שאוכל לנסוע לארץ ישראל, אך בינתיים גוייסתי לצבא ובמשך שלושה חדשים שירתי בצבא. בסוף אוגוסט נתנו לנו חופשה כדי לעזור במשקים שנזקקו לידים עובדות, וכשבאתי הביתה לחופשה מצאתי כבר את הפספורט. החלטתי להסתלק בהקדם ככל האפשר. יעקב ברגר נתן לי המלצה להסתדרות הציונית בבוקרשט, ושם השגתי את הויזה לקושטא. לצורכי הוצאות הנסיעה נתנו לי אבא – 1000 ליי, אחי – 1500, גיסי יעקב רבינוביץ – סכום שלא זכור לי. על כל פנים, הכסף שהיה בידי הספיק כדי לשהות עשרה ימים בקושטא יחד עם חברי אהרן קמינקר".

בשנים 1927–1928, כששערי הארץ היו סגורים, התארגנה קבוצה של 30–40 יהודים מאקרמן, אנשי המעמד הבינוני, במטרה לעלות לארץ ישראל. היו בקבוצה זו סוחרים זעירים, בעלי־מלאכה, מתווכים וכיו"ב. רובם בעלי משפחות בגיל מתקדם, שממילא לא יכלו להגיע לא"י דרך התנועה החלוצית ואף לא יכלו להשיג סרטיפיקטים בדרך הרשמית. במקום אחר בספר זה מסופר על אשר עלה בגורלה של קבוצה זו, ולא נאריך כאן את הדיבור על כך, אך ראוי להדגיש, כי הציונים באקרמן לא השלימו אף פעם עם גזירות העליה וחיפשו כל דרך אפשרית כדי להגיע לארץ, ולו גם דרך קפריסין, כפי שניסתה הקבוצה של אנשי המעמד הבינוני. בראש קבוצה זו עמד ברוך גכט.

אין בידינו סטטיסטיקה מדוייקת על מספר היהודים שעלו מאקרמן לא״י, אך יש יסוד להשערה שלמעלה מארבע מאות איש עלו עד פרוץ המלחמה העולמית.

הקשרים בין יוצאי אקרמן בישראל עם המשפחות שנשארו באקרמן היו הדוקים מאד, אך היו אלה קשרים משפחתיים, שבאו לביטוי במכתבים פרטיים ללא כל יומרה. רק פעם אחת, לפי מיטב ידיעתנו, חרגו הקשרים האלה מהמסלול הרגיל וקיבלו מעין שליחות פוליטית. היה זה ביולי של שנת 1935, כאשר לקראת הבחירות לקונגרס הציוני הופץ באקרמן כרוז המופנה ל״אבות ואמהות, אחים ואחיות, ידידים וחברים״, שחתום ע״י יוצאי אקרמן בארץ ישראל. הכרוז פותח בהבעת דברי תודה לציונים באקרמן שהצביעו בבחירות לקונגרס הקודם עבור הרשימה למען א״י העובדת, וממשיך בסיכומים של ההישגים בין קונגרס לקונגרס, כשהמסקנה היא: ״הצביעו עבור הרשימה של ארץ ישראל העובדת״.

להלן שמות החתומים על הכרוז הזה:

משה־חיים מרגלית – רחובות
בנימין הירשפעלד – קבוצת גורדוניה, "בצור" – נטעים
צוקרמן שמואל – תל אביב
אליהו מרגלית – כפר גבתון
מנוס פריידה – קבוצת השרון
לאה ברגר – רחובות
ברוריה שברצמן – כרכור
ניסן סטמבול – קבוצת 'מסדה' – חדרה
הינדה דורפמן – תל אביב
בתיה מרגלית – רחובות
כהן רבקה – קבוצת 'מסדה' – חדרה
דוד מלכין – קבוץ 'השומר הצעיר' – עין חי
אהרן ברנד – תל אביב
צרנה מולדבסקי – תל אביב
ישראל מנוס – מקוה ישראל
קלרה ליכט – קבוצת 'מסדה' – חדרה
אפרים דורפמן – תל אביב
רחל גוכברג – כפר סבא
יוסף גליקמן – קבוצת 'מסדה' – חדרה
מליה גורדיון – רמת גן
מנדל מרגלית – רחובות
שרה מנוס – קבוצת השרון
אסתר לפידה – חיפה
יהושע ברגר – פרדס חנה
פוליה גולצמן – נתניה
יהושוע קושניר – קבוצת 'מסדה' – חדרה
יהושוע בולביץ – חדרה
ברוך כהן – קבוצת 'אבוקה' – פרדס חנה
בוסיה צוקרמן – תל אביב
רחל כהן – קבוצת 'מסדה' – חדרה
חנה יצקוביץ – קבוצת 'אבוקה' – פרדס חנה
אברהם מולדבסקי – תל אביב
אליהו לב – חיפה
ראובן מנוס – כפר חיים
שרה גלמן – עפולה
שלמה בולושין – פתח תקוה
ניומה קורין – פתח תקוה
צבי מיסונזניק – קבוץ 'השומר הצעיר' – מגדיאל

אברהם דורפמן – תל מונד
ציליה גרבר – נתניה
ישעיהו בוטושנסקי
אביגדור ריסנזון – תל אביב
מליה דורפמן – תל אביב
אבראם מרגלית – בנימינה
מורה פיילנד – נתניה
יוסף צ׳פלין – קבוצת 'מסדה' – חדרה
לאה ברקוביץ – תל אביב
שמואל סטצקי – נתניה
נחמה קגלסקי – קבוצת 'מסדה' – חדרה
אבא בינגבוים – קבוצת 'אבוקה' – פרדס חנה
רבקה יצקוביץ – חדרה
פרידה לדרמן – כנרת
מיכאל שיינר – נתניה
חוה דרפמן – קבוצת 'מסדה' – חדרה
נח צוקרמן – תל מונד
יצחק טויערמן – פתח תקוה
יעקוב יעקובזון – קבוצת 'בצור' – נטעים
רבקה מנוס – נתניה
חנה דורפמן – תל אביב
צפורה מרגלית – אבן יהודה
עניה מלכין – חיפה
אהרן דורפמן – תל אביב
יחזקאל מנוס – קבוצת השרון
אלישע בדני – נתניה
נסיה צוקרמן – קבוצת 'מסדה' – חדרה
אבראם קורנבליט – רעננה
פרימה זיידר – נתניה
מרים גורדון – קבוצת 'מסדה' – חדרה
פייבוש כהן – חדרה
לאה ניימן – כנרת
אברהם ניימן – כנרת
כאסט – תל אביב
נחום ליבר – תל אביב
יוכבד שפירא – ירושלים
קוגיצ׳ר –
אנצ׳ל
שמונים – חדרה
מרים בסט – חדרה
שלמה גכט – חיפה
אהרן קמינקר – תל אביב
רחל קמרובסקי – חיפה
סוניה מרגלית – רחובות
צפורה עדליס – תל אביב
בוטושנסקי שפרה

הספריה כגורם בחינוך הציוני

אין ספק, כי הספריה הציבורית היתה גורם חשוב במערכות החינוך הציוני שניתן לנוער היהודי באקרמן, וראוי לעמוד בהרחבה על התפקיד שהיא מילאה. היא נוסדה ב־1917 ע״י חברת ״תרבות״ ושני עסקנים שהקדישו לה את מיטב זמנם: משה שילדקרויט וקומי טבצ׳ניק, שריכזו ספרים ותרומות למען הספריה. הספריה שוכנה בשני חדרים ברח׳ מוסקובסקייה, והיתה זו למעשה הספריה הציבורית היהודית הראשונה בעיר. ברם, שני החדרים האלה לא שימשו רק להחלפת ספרים לכל דורש, אלא היוו מרכז ציוני. בין כתלי החדרים האלה התרכזה כמעט כל הפעילות הציונית בעיר, ישיבות הועדים של הקרנות, ״החלוץ״ וכן גם ועדי המפלגות שהיו קיימות כבר אז. יתירה מזו, גן הילדים העברי הראשון נפתח אף הוא בחדרי הספריה, ובמרוצת הזמן נערכו שם גם החזרות של מקהלת ״הזמיר״ בניצוחו של החזן משה קוגן, החזרות לנשפים ומסיבות, פגישות החוג לדוברי עברית וכו׳.

לאחר מותם של קומה טבצ׳ניק ומשה שילדקרויט – שניהם נפטרו בגיל צעיר – קיבל על עצמו את הנהלת הספריה המורה שמואל שטרנשיס. על מסירותו לתפקיד זה מייחד את הדיבור בספר זה ש. גבר. ראוי לציין, כי חוג הקוראים בספריה גדל במידה ניכרת וביה״ס ״תרבות״ היה מספק את מרבית הקוראים, שכן תלמידים רבים נעזרו בלימודיהם ע״י ספרים מהספריה. מר שטרנשיס דאג במיוחד להעשרת המדור של ספרי־עזר בספריה, ועם התפתחות תנועות הנוער בעיר, ראה צורך להזמין הרבה ספרים שהמדריכים בתנועות הנוער השונות יוכלו להסתייע בהם.

שני החדרים של הספריה גבלו עם חדרי ״קופת מלוה וחסכון״ והיו בבעלותה. בכתבה שנתפרסמה בעתון ״אונזער צייט״ ב–21.3.28 אנו קוראים כתבה בכותרת ״סקנדל בקשר לספריה הציבורית״ וכך נאמר בה: ״קופת מלווה וחסכון באקרמן רצתה לקחת לעצמה חלק משטח הספריה הציבורית כדי להרחיב את מעונה. בשבת פרצו חור בקיר המשותף לה ולספריה כדי לספח חלק משטח הספריה לקופה. הנהלת הספריה הגיעה בזמן וסתמה את החור שנפרץ. באסיפה של חברי הקופה פרצה שערוריה בנושא זה והאסיפה החליטה שאין לנגוע בשטח של הספריה ואין להסיג גבולה (חתום על הכתבה - י. שילדקרויט). הספריה עמדה על כנה עד כניסת הסובייטים לאקרמן ב־1940.

חברת ״תרבות״ וביה״ס ״תרבות״

גולת־הכותרת של יהודי אקרמן בכלל והתנועה הציונית בפרט, היתה - ״תרבות״ ושרשרת הישגיה: גן הילדים, ביה״ס העברי, הגימנסיה. ודאי שאילולא חבר העסקנים מכל המפלגות שעזרו להקמת תנועה זו - ״תרבות״ לא היתה קמה, אך אין ספק, כי התהילה העיקרית מגיעה ליעקב ברגר, שידע לשתף פעולה עם כל העסקנים ועם כל הזרמים ולהצעיד את ״תרבות״ להישגים אלה שאליהם הגיעה.

שלא כבערים אחרות ברומניה ובסרביה, שבהן ניטשו ״קרבות״ בין אוהדי יידיש ואוהדי עברית על מקומה של לשון זו או זו בבתי הספר, הרי באקרמן לא התנהלו מאבקים מסוג זה, משניתנה הרשות לכל מיעוט לאומי לפתח את המוסדות החינוכיים שלו ולטפח את שפתו במוסדות אלה, היה זה כמעט מושכל ראשון באקרמן: עברית היא השפה העיקרית בבתי הספר של היהודים.

גן הילדים של הגימנסיה העברית ב–1919

רק ב״תלמוד תורה״ היתה יידיש שפת הלימודים, ואילו בגן־הילדים הראשון של ״הדודה מניה״ ו״הדודה שושנה״ ובבית הספר העממי – היתה הלשון העברית השלטת. לרומנים לא היה איכפת הדבר. הם היו מעוניינים לדחוק קודם כל את רגלי הלשון הרוסית והתרבות הרוסית, ולא היה איכפת להם בעזרת איזו שפה ייעשה הדבר. רק לאחר כמה שנים, כשהרומנים התבססו קצת בבסרביה, התחילו להצר את צעדי מוסדות החינוך היהודיים.

רבים מתלמידי ״תרבות״ לשעבר, העלו בספר זה זכרו־נות וחוויות מימי לימודיהם ב״תרבות״ וקשרו כתרים למנהל ולחבר המורים, אך מן הראוי להדגיש, כי גם **להורים** יאתה תהילה. הם שלחו את ילדיהם לביה״ס העברי חרף שכר הלימוד הגבוה שנאלצו לשלם בני השכבות האמידות, כדי לאפשר את הלימודים ב״תר־בות״ גם למעוטי־היכולת. זו היתה איפוא עזרה הדדית שראוי להעלותה על נס.

מעניין שדווקא בתי־ספר ששפת ההוראה בהם היתה יידיש נעלמו בבסרביה במרוצת הזמן, ואף זה בלחץ ההורים שהעדיפו עברית על יידיש. ד. ויניצקי מספר בספרו ״בסרביה היהודית במערכותיה״, שבגימנסיה הממלכתית המולאמת (מס. 4) בקישינוב, ששפת ההוראה שלה היתה יידיש, נערך משאל בקרב הורי התלמידים במאי 1920 מטעם הדירקטוריון להשכלה. ההורים נשאלו איזו שפה רצוייה להם כשפת הוראה לבניהם. מסתבר, כי מתוך 103 נשאלים השיבו 92, כי הם מעדיפים **עברית** ורק 2 בלבד העדיפו יידיש כשפת הוראה. משאל זה מעיד על הלכי הרוח ברחוב היהודי בבסרביה, ואקרמן לא היתה יוצא מהכלל.

את השפה העברית ראו בדרך כלל כטריז נגד ההתבול־לות, וכפי שצויין כבר גם בחוגים הדתיים העדיפו את הלשון העברית כשפת הוראה. אין פלא שהרבה הורים, שהיו רחוקים מציונות או אפילו עוינים לה, הפכו לציונים תודות ובזכות ילדיהם שלמדו בבית ספר עברי. היו אמנם לא מעטים באקרמן ששלחו את ילדיהם ללמוד בבתי־ספר ממשלתיים רומניים, אך שום סיבות אידאיות לא הניעו אותם לכך, אלא רק התועלת שבדבר, כי פרט לשכר הלימוד הנמוך בבתי הספר הממשלתיים צפוייה היתה להם טובת־הנאה נוספת: רשויות החינוך הקלו על מסיימי בתי הספר הממשל־תיים להתקבל לאוניברסיטאות של רומניה, מה שאין כן לגבי בוגרי בתי־ספר אחרים שנאלצו לעמוד בבחינות ממשלתיות משלימות, שלא היו קלות כל עיקר.

על אף ההקלות לא נתפתו הורים רבים למיקסם בתי הספר הרומניים ועשו כמיטב יכולתם כדי שבניהם יסיימו את הגימנסיה העברית.

רבים גמרו את ההלל על רמת הלימודים בגימנסיה ״תרבות״ באקרמן, אך נתקלנו גם בגילויים של בקורת מסויימת. בכתבה ב״אונזער צייט״ מ־7 בדצמבר 1922 כותב יוסף בן־דניאל: ״ל״תרבות״ באקרמן יש גן־ילדים וגימנסיה טובים ושלושים אחוז מהתלמידים לומדים חינם, אך הועד של ״תרבות״ מנהל את עבודתו בצורה יותר מדי ״משפחתית״ ובמשך ארבע שנות קיומו של הועד לא נקראה אף אספה כללית אחת״.

בספרו הנ״ל של ויניצקי מתפרסם התקציב של ״תרבות״ (כולל כיתה אחת של גן־ילדים, 4 כיתות של בי״ס יסודי ו־7 כיתות של גימנסיה) לשנת 1931–32, שמגיע

מנהל הגימנסיה י. ברגר עם חבר המורים ב–1928. יושבים מימין לשמאל: ש. שטרנשוס, ס. הלמן–סרפר, י. ברגר, מ. י. ברמן עומדים: ב. פינבלט, ש. צוקרמן–נעמני (המזכיר) החזן מ. קוגן, מ. סטרץ ש. צ׳רניבסקי.

לסכום של 900.000 ליי. התקציב מחושב על 200 תלמי־דים בסה"כ. המוסד היה צפוי לגרעונות ואילולא הנש־פים והמגביות שהיו עורכים עסקני "תרבות" מדי שנה לכיסוי הגרעונות, לא היו מצליחים מוסדות "תרבות" לסיים אף שנת־לימודים אחת.

כאמור התחילו השלטונות הרומניים לאחר כמה שנים להציק ולהתנכל למוסדות החינוך היהודיים. וכך אנו קוראים בכתבה חתומה ע"י "א פאטער" (אבא) ב־"אונזער צייט" מיום 29.3.1929: "בפורים הגיע לביה"ס צו אדמיניסטרטיבי שמחייב לסגור את ביה"ס העממי שעל יד הגימנסיה לאחר תשע שנות קיום. מנהל הגימנסיה י. ברגר נסע מיד למוסדות המתאימים והצליח לבטל את הגזירה ולפתוח את ביה"ס. דעת הקהל היהודית נרגעה שכן בטוחים היו כי הצו מטעם המוסדות המרכזיים יחייב גם את המפקח המקומי על בתי הספר. אך מסתבר כי המפקח לא התחשב בכך והצליח לסחוב את הענין עוד שבוע ימים ולבטל תלמודם של מאות ילדים. מי יודע כמה זמן היה נמשך הענין אילולא המפקח המחוזי באגדאן שנשלח במיוחד ע"י שלטונות החינוך לאקרמן כדי להסדיר את הדבר ולפתוח מחדש את ביה"ס".

כנראה שאותו מפקח ממשלתי על החינוך היה קוץ ממאיר לגבי ביה"ס באקרמן, שכן שלושה חדשים לאחר מכן (20.6.1929) מתפרסמת עוד כתבה ב"אונזער צייט" , ובה מובע צער על שעדיין לא הוחלף אותו מפקח שמתנכל לגימנסיה העברית ואינו נענה לבקשות המורים ביחס לבחינות סוף השנה ע"י השלטונות. "קווינו - נאמר בכתבה - שאותו פקיד יפוטר, אך נתאכ־זבנו. לאחר מאמצים גדולים הצלחנו להשפיע עליו שירחיק מהועדה הבוחנת את המורה טש־קי, שהוא מר־מר להכעיס ידוע. המפקח אינו מסכים שתלמידי ביה"ס "תרבות" ייבחנו בחינות־גמר בביה"ס עצמו והם נשלחים לבחינות בביה"ס הממלכתי בארציז ודורשים מהם 800 ליי בעד בחינה של כיתה אחת ו-1600 ליי בעד בחינה של 2 כיתות". גם אם לא ברורה די הצורך כוונת השורות האלו, ניתן להסיק על סמך שתי הכת־בות האלו, כי רשות החינוך הרומנית המקומית לא ראתה בעין יפה את התפתחות מוסדות "תרבות" והתנכלה להם באמתלאות שונות. קשה להניח שהתנכ־לות זו לא היתה על דעת רשויות החינוך המרכזיות, אך זו לא בלמה את התפתחותם של מוסדות "תרבות", וודאי שהגבירה את התודעה הלאומית של היהודים בכלל, ושל הנוער הציוני בפרט, שנוכחו כי שוויון־זכויות ברומניה ליהודים הוא בבחינת חלום בהקיץ.

❋

מקורות וביבליוגרפיה

אנציקלופדיה עברית, אנציקלופדיה יודאיקה, אנציק־לופדיה ברוקאוז עפרון, ייברייסקיה אנציקלופדיה, אנציקלופדיה של גלויות: מאמריהם של א. פלדמן, קלויזנר ואחרים, מ. דודזון - קובץ בסרביה - א"י, בסרביה קובץ בעריכת חיים שורר, דוד ויניצקי - יהדות בסרביה במערכותיה, מאמרים של מ. קומרוב־סקי על אקרמן, ישראל שילדקרויט - אקרמן עיר אהבתי, קלוצניק - בלגורוד - דניסטרובסקי הוצאת 1970 - 1973, פנקס הקהילות של רומניה א. פלדמן, אנציקלופדיה של הרגט, שיחות עם ותיקי אקרמן, י. שילדקרויט, יהושע הררי ואחרים, עתונים: אונזער צייט ואחרים.

מנדל קומרובסקי

הפוגרום באקרמן בשנת 1905

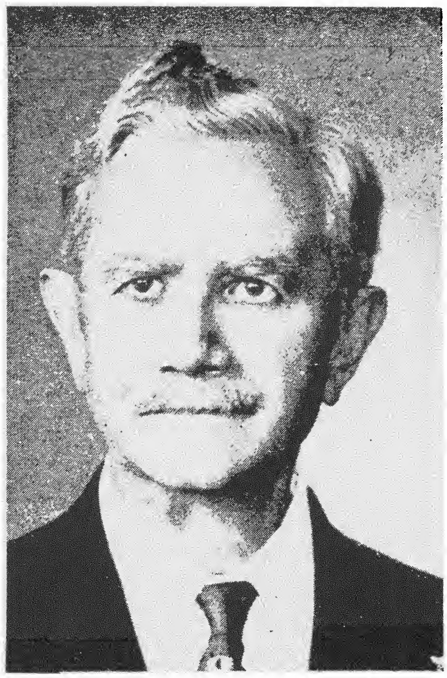
גורמים רבים הכשירו את הקרקע והבשילו את התנאים לפוגרום באקרמן ובערים אחרות ברוסיה הצארית: תסיסה ממושכת בין המוני העם, תהלוכת־הדמים של התשעה בינואר 1905 לארמון הצאר בהנהגתו של הפרובוקטור גאפון, מרד המלחים בקרונשטאט, ההחל־טות הקיצוניות של ה"זמסטבו" (רשות איזורית מקו־מית) וכו'. כידוע נכנע הצאר ללחץ ההמונים לאחר שביתת הרכבות וב־17 באוקטובר הודיע. כי יעניק למדינה חוקה.

כידוע לא טמנו גם המונרכיסטים ידם בצלחת באותו זמן והקימו את "החברה של העם הרוסי" הידועה בכינוי "המאה השחורה". תכסיסם העיקרי היה – לכוון את ההתמרדות של ההמונים לא נגד הממשלה אלא נגד השעיר לעזאזל מאז ומתמיד – היהודים.הם הסתייעו בעזרת "המחלקה השלישית" של משרד הפנים ובעתונות שהטיפה והסיתה נגד היהודים. אירגון ראקציוני זה פתח בתי־תה ששימשו מקומות מיפגש בכל "תחום המושב" לאספסוף ולערב־רב. ההסתה שהתנהלה במקומות אלה נגד היהודים היתה גלויה וידועה לכל. רכושם של היהודים הופקר וניתנו הבטחות שהפורעים בהם וברכוש היהודים לא יועמדו לדין, וליתר תוקף נערכו מיצעדים ברחובות שהיו מלווים בקריאות פטריוטיות: "הכו ביהודים – הצילו את רוסיה".

המועדון של הפורעים באקרמן היה מהמצויידים ביותר והרוח החיה בו היה פורישקביץ', ראקציונר קיצוני. אקרמן צריכה היתה לשמש דוגמא לערים אחרות בבסרביה והיא נבחרה לתכלית זו בהתחשב עם זה שלא היתה בעיר קבוצה ליבראלית רצינית שתעמוד נגד גל האנטישמיות וההפקרות של אנשי "המאה השחורה" וגרוריהם.

ההגנה העצמית היהודית (סמו אוברונה)

אנו, הצעירים היהודיים באקרמן, היינו מודעים לחומרת המצב. לפי התנהגות האכרים חשנו את הצפוי וראינו את הנולד. הרגשנו גם בתמורה ביחס חוגים אינטלקטואליים אל היהודים והתחלנו באירגון ההגנה העצמית שיעמוד לנו בשעת צרה. ספק רב אם אמנם היינו בטוחים שאמצעינו הדלים יעמדו לנו. זכורני,

מנדל קומרובסקי

כי לאחר ביקוריי הסודיים בקבוצות ההגנה שלנו באתי למסקנה שאנו נופלים בהרבה מאויבינו הן מבחינת הכמות והן מבחינת הציוד שעמד לרשותנו, אך לא רצינו להיות בבחינת "צאן לטבח יובל" והעדפנו התגוננות על כניעה. כמפקד ההגנה העצמית הכרזתי שכל מי שמפחד יעזוב את האירגון, וראוי לציין, כי אף אחד לא עזב והמוראל של חברינו היה גבוה, דבר שיש לזקוף להכרה הציונית שגברה בימים ההם בקרב היהו־דים. למדנו לקחת מהפוגרום בקישינוב ואת שירו הידוע של ביאליק "בעיר ההריגה", שנכתב לאחר הפוגרום הזה, בתרגומו הרוסי היפה של ז'בוטינסקי ידענו בעל־פה.

בינואר של אותה שנה ביקרו בעירנו דב־בער בורוכוב וחנה מייזל. זו האחרונה דרבנה אותנו לפעילות ולהג־נה עצמית ונראתה בעינינו כדבורה הנביאה מודרנית. רכה ועדינה היתה בהליכותיה, אך היא חצבה להבות בנאומיה ועיניה היו מזרות אש כאשר דיברה על

ההכרח בהגנה עצמית של יהודים נגד הפורעים. היתה לה ממש השפעה היפנוטית עלינו, הפיחה בנו רוח גבורה ואומץ־לב, הדגישה בדבריה את היתרון המוסרי שלנו על האכרים והאספסוף שהסיתו נגד היהודים. בדיבור אחד – היתה לה השפעה עצומה עלינו.

התחלנו להתארגן ולהתכונן, אך לא שיערנו, כי מאור־עות הדמים יתחוללו בקצב מהיר כזה. ביום שני, ה־17 באוקטובר 1905, פורסמה הכרזת הקונסטיטוציה של הצאר, שעוררה שמחה רבה, אך עוד באותו יום לפנות־ערב פתחו הפורעים בהתקפה באודסה שנמשכה שלו־שה ימים. לנו, באקרמן, נודע על הכרזת הצאר למחרת היום, ב־18 באוקטובר. זוכרני, כי תלמידי הגימנסיה קיימו אסיפה פומבית לציון הכרזת הצאר ולא נתקלו בהתנגדות של מוסדות החינוך במקום. היתה אוירה חגיגית.

ביום רביעי, 19 באוקטובר, חודש שירות הדואר מאו־דסה ורק אז נודע לנו על מאורעות הדמים באודסה. היינו מודעים לסכנה הקרובה. אם באודסה הבירה נפלה השלהבת וקרה מה שקרה – למה יכולים אנו לצפות? נערכה אסיפת־חירום של המועצה המקומית, אך זו הסתיימה ללא תוצאות של ממש. נראה היה, כי איש אינו מוכן להתמודד כראוי עם הנושא הזה. כאשר ליאון אסוודורוב דיבר על הסכנה הצפוייה מצד ״המאה השחורה״ שמתכננת פוגרום נגד היהודים – פרצה מהומה והישיבה הופסקה.

ביום חמישי, ה־20 באוקטובר, התחילו הפורעים לפעול בגלוי. השווקים המו מעגלות האכרים שנהרו מהכפרים בסביבה. קוסטיה פופוב ודינקוביץ׳ הסתובבו בין האכרים ובמועדון ״המאה השחורה״ והסיתו בכל לשון של הסתה נגד היהודים. סיירתי אותו יום ברחובות העיר. רבים עצרו אותי מבין היהודים ושאלוני לדעתי על המצב ומה ילד יום. תשובתי היתה ברורה: כפשע בינינו ובין פוגרום, אך ההגנה היהודית מוכנה ודרוכה. אמרתי גם, כי כל מי שיכול למצוא חוף־מבטחים חייב לעשות זאת.

בטרם חשיכה התחילו בו ביום לאגור את הנשק בביתי. מסיבות בטחוניות הוטל התפקיד של אגירת הנשק על שני נערים בני שתי־עשרה: משה שטיינברג וגדליה לוויט. הנשק שעמד לרשותנו היה רובים, אקדוחים, שוטי־עור, שוטי־מתכת ובקבוקים עם חומר־נפץ.

ביום ששי, 21 באוקטובר, השכם בבוקר, נתכנסה בביתי קבוצת חברים של ההגנה העצמית: 40 יהודים חסונים, רובם צעירים ומיעוטם מבוגרים. מטעם המיפקדה הו־דיעו שעל הגיזרה שלנו יפקד **מטוסיס**. הצבנו שומר בפתח הבית, קבענו סיסמה סודית והתחלנו לעסוק במיון הנשק ובניקויו. ההודעות של המיפקדה עדכנו אותנו בכל הנוגע להכנות מצד הפורעים, הובאו מנות־מזון וכולנו אכלנו משהו. לפתע קרא אותי השומר שאצא החוצה. משה לוויט, אביו של גדליה׳קה, שהיה אחד השליחים הרצים שלנו, עמד בחוץ וכשעיניו זול־גות דמעות התחנן שאשחרר מהתפקיד את בנו היחיד. אשתו – כך אמר לי – היתה מחוץ לעיר ואם חלילה יקרה משהו לבנם – היא לא תסלח לו זאת לעולם. הסברתי לו, כי השירות בהגנה עצמית הוא התנדבותי ואין כופים אותו על איש וגם בנו רשאי להשתחרר הימנו. ברשותו של המפקד הוצאתי את הנער מהבית והשארתי אותו עם אביו לבד, כדי שיהיה חופשי בהכרעתו. שמעתי כי האב התחנן, בכה והמטיר נשיקות על בנו בן ה־12. גם הבן בכה, אך היה תקיף בהחלטתו להשאר עם אנשי ההגנה העצמית והאב חזר כלעומת שבא.

הבחורים שהתאספו בביתי היו במצב רוח טוב כאילו לא עמדנו בפני סכנה של פרעות. אחדים שיחקו בקלפים, אחדים שתו יין. ״הגנב מפאריס״, כפי שכונה אחד הבחורים, שכב פרקדן והזמין בחורים שיגלו כוחם וינסו להזיזו ממקומו. היו שניסו, אך לא הצליחו. שמעון צ׳ודאק (תמהוני) השמיע מנגינות על כלי־הנגינה שבידו – המסרק – כשאחדים מלווים אותו בשיר. לא היו שום סימנים של פחד ומורך־לב. בחוץ המשיכו האכרים לנסוע בעגלותיהם כשרבים מהם משמיעים שאגות, משולהבים מנאומי ההסתה ששמעו בכנסיות. בחלונות של בתים אחדים הוצבו איקונין כדי שהפורעים ידעו כי דייריהם הם נוצרים. הוגד לנו, כי בתי היהודים סומנו בגיר. נצטווינו מטעם המיפקדה להיות ערים כל הלילה. משהחשיך היום ראינו נגוהות בשמי המזרח. העיר אובידיופול עולה באש. המתיחות גדלה, אך כחצי שעה לאחר חצות באה פקודה: להתפזר.

יום–חגא של הכנסיה הרוסית

יום השבת, ה־22 באוקטובר, היה יום חג בכנסיה הנוצ־רית לכבוד הבתולה מקאזאן, וביום זה בחרו שכנינו הנוצרים כדי להפגין את ״האהבה״ הנוצרית שלהם. השחר עלה, השמש זרחה בבוקרו של אותו יום, אך אנחנו חשנו כבר שלא לנו זרחה השמש. כל בתי־הכנסת היו סגורים בשבת זו. איני יודע מה התרחש בכל בית יהודי באותו בוקר, אך אני זוכר מה שאני עשיתי – עזרתי לאשתי ולתינוק שלנו לעבור לביתה של אנה נקולייבנה, מנהלת הגימנסיה לבנות. היא היתה בת למשפחה אריסטוקראטית ממחוז טוויר ורחשה תמיד ידידות לאשתי. לפי השקפותיה היתה אמנם מונרכיס־טית אך היא היתה יותר מדי אצילה ברוחה ולא הצטר־פה לאנשי ״המאה השחורה״. את אמי לקחתי לבית לוורנטייב שהיה בנוי כמבצר. היא היתה עשוייה ללא־חת. היא נתנה את כל אשר היה לה: שני בניה ביחידות ההגנה העצמית והבת בתחנת העזרה הראשונה. כשנפרדתי ממנה תלתה מגש־מתכת על חזי, מעין שריון. לא התנגדתי אף כי ידעתי ש״נשק״ זה עלול בקלות להפוך למחבת... היתה הוראה מהמפקדה שלנו לתת לצעירים ארוחה טובה, אך בעיצומה של הארוחה נשמע צלצולם של פעמוני ה״סובור״ (הכנסיה). מלווים שאגות של ההמון שעזב את הכנסיה בתום התפילות. הצופים שהצבנו הודיעו לנו, כי התהלוכה של הנוצרים מתקדמת בכיוון למרכז העיר, אך אין בינתיים שום סימנים של אלימות.

הזקיף בפתח הבית קרא לי לצאת החוצה. מסתבר, כי מנהלת הגימנסיה הרוסית עצרה את מרכבתה ליד ביתי בדרכה מן הכנסיה, והיא מבקשת לדבר אתי. הייתי במבוכה. הנימוס מחייב שאזמין אותה להכנס לביתי, אך מטעמים מובנים לא יכולתי לעשות זאת ומצאתי תירוץ כלשהו. היא העיפה בי מבט חודר ואמרה בטון שקט: הכל יהיה בסדר ודרך־אגב שאלה אותי פתאום: ״א ווי חוטי חורושו בּאורוז׳וני?״ (האם אתם לפחות חמושים היטב?) שאלתה הערומה הביכה אותי קצת אך עניתי לה בזהירות: ״מי, סודארינְיא, נא ווסיו גוטובי״ (אנו, גברתי, מוכנים לכל). כך הסתיים ביקורה. לאחר מכן נודע לי, כי היא הצטרפה לתהלוכה ליד העיריה ונשאה נאום פטריוטי לוהט ממרפסת העיריה. בינתיים המשיכו הצופים שלנו לדווח, כי התהלוכה לא התפזרה והיא מתקדמת לעבר הפרברים פפושוי וטורלאקי.

ד״ר ב.מ. שאר הגיע לביתי. הוא התנצר לפני שנים רבות והיה מתגורר בין הגויים. עתה, בשעת צרה לישראל, חזר לעמו והציע את שירותיו כמפקד יחידה של רובאים. הוא התבונן בנשק שעמד לרשותנו ואמר ״סלאבנאיא ראטא״ (פלוגה לתפארת). לשעה קלה הסתודד עם הרופאים חבריו ועבר לעמדת־הגנה אחרת.

הצעיר ג. פנה אלי ולחש בשקט: ״המיצעד הזה יחזור העירה״. בחור מיסכן. הוא נתפס לאיזה רעיון כי אם ישיג את טבעת אחותו - יציל את העם היהודי. בסופו של דבר נטרפה עליו דעתו.

הפקודות מהמיפקדה שלנו התחילו להגיע בזו אחר זו ובמהירות: היכונו! הכינו הנשק! הסיסמה היתה - ״תורה״. עלינו לעבור לחצר בית־הכנסת. מטוסיס מפקדנו חילק אותנו לחוליות קטנות ונצטווינו ללכת בכיוון לבית הכנסת במסלולים שונים כדי לא לעורר תשומת־לב. אני יצאתי עם החוליה האחרונה מבלי לנעול את דלת ביתי. צעדנו במורד רחוב ניקולייבסקי והתקדמנו במהירות. לא נראו אנשים ברחוב. אשה מבוהלת חצתה את הכביש ונעלמה מיד. כמו קש בעת סערה - חשבתי בלבי. פתאום הבחנתי במרכבה מתקדמת לעברנו. הייתי המום כאשר ראיתי את אשתי עם התינוק בתוך המרכבה. הם התקדמו בכיוון לביתנו הנטוש. חיש־מהר הוצאתי אותם מן המרכבה ויחד אתם חזרתי אל אנשי ההגנה שלנו. אשתי סיפרה לי מה אירע. כשחזרה מנהלת הגימנסיה מן הכנסיה לביתה אמרה לה במתק־שפתיים: הגידי לי, יקירתי, אינך מפחדת להשאר במקום הזה? לשמע שאלתה זו התעלפה אשתי וכשחזרה להכרתה עזבה מיד את המקום שנועד להיות מקלט לשעת־צרה.

הטור שלנו מתקדם לעבר פינת הרחובות ניקולייבסקי ויברייסקי. הדלת היחידה הפתוחה היא זו של בית־מרקחת וילקומירסקי, אשר שם מצוייה התחנה שלנו לעזרה ראשונה. במקום זה אני משאיר את אשתי עם התינוק ויחד עם החוליה שלי מתקדם בכיוון לבית־הכנסת.

ברחבת בית הכנסת התאספו כל יחידות ההגנה שלנו. היינו נבוכים קצת כששמענו כי כל הכוחות שלנו אורגנו מחדש. לא ידענו מה טיבו של ה״אירגון מחדש״. קיסילבסקי מנסה להקים חוליית־לחימה, אך ללא הצלחה. נשמעת פקודה בקול רם מישעיהו ברודסקי: ״להסתדר בשלוש שורות!״. הוא גם הורה לאחת הפלוגות לעמוד מתחת לעמודי בית הכנסת הגדול. לשתי פלוגות אחרות הורה לתפוס עמדות ברחבה. ברודסקי מתיצב במרכז הרחבה ולצדיו ליאון אסוואדורוב (לא יהודי) וד״ר שאר (המומר). ברודסקי דורש שקט מוחלט ומשמעת קפדנית. הוא מעדכן את כולנו באינפורמציה שמגיעה אליו מהצופים. רובם הם נוצרים צעירים שהתערבו בין המוני האכרים, אך הבולט ביניהם היה בייביק בראונשטיין, בחור אמיץ־לב שחיוך על שפתיו תמיד. לאחר שליחות אחת שמילא חזר אלינו כשהוא רוכב על סוס ששחרר מעגלה בזמן שבעל העגלה האכר עסק בביזה... בין המתנדבים בחוליה שלי היה גם סוחר יין מורשה של פולין שנקלע לאקרמן לרגל עסקיו. הוא ביקש עפרון, שכן עלה בדעתו כי עליו לכתוב את הצוואה שלו. אחד הבחורים האיר לו בגפרורים אחדים שהדליק וסוחר היין כתב את הצוואה שלו לאור הגפרור הבוער...

עתה התחילו להגיע אלינו הדי שאגותיהם של האספסוף בחוץ. נשמעות קריאות ברורות: ״ואנקה סיודה!״ (וונקה, בו הנה!), ״ביי וואסקה!״ (הכה וואסקה). נשמעים גם קולות התפוצצויות. מנפצים שמשות בחלונות הבתים. מצד מערב ודרום מעמדתנו נראות להבות אש. האנשים ביחידות ההגנה מתחילים לרטון: מתי נתחיל בפעולה?, אך ברודסקי דורש ומפקד: ש ק ט ! בינתיים יש רק שריפות, אין נפגעים. צריך לשלוט בעצבים. שמועה אומרת, כי בבית־המרקחת של וילקומירסקי הורעל אחד הפורעים, אך האמת היא, כי בבית־מרקחת זה איבדה את עצמה לדעת הצעירה פניה שטיינברג.

ה ש ו א ה

ברודסקי מזמן אחדים מאתנו להתיעצות ולאחר מכן נשלח שליש מהכוח שלנו בפיקודו של ד״ר שאר בכיוון לרחוב איזמאילסקי. משהתחלנו לצעוד לשם מצווה המפקד לירות יריה אחת באויר. ההשפעה הפסיכולוגית של היריה הזאת עצומה. עתה אנו מרגישים כחיילים המוכנים להרוג וליהרג. בפינת רח׳ סופייבסקי הוקפנו ע״י חבורת פורעים והתחלנו לירות עליהם. שנים מהם נפלו והיתר התפזרו. סילקנו את חומר השריפה מהבתים והחנויות שטרם הוצתו. לעינינו עלה השוק בלהבות ואנו עומדים בקושי בפני החום העולה. ערימות של סחורות מונחות בפינת הרחוב. ראינו את הבוזזים עם ערימות הביזה בידיהם. כשהתקרבנו אליהם נמלטו. פה ושם מונחות גם גויות. התחלקנו לשתי קבוצות. האחת פנתה במורד רח׳ איזמאילובסקי לרח׳ גיאורגייבסקי, ואילו קבוצה זו שגם אני נמניתי עליה פנתה שמאלה במורד רח׳ מוסקובסקי ושוב שמאלה לכיוון רח׳ ניקולייבסקי. בפינת סופייבסקי

נתקלנו בהמון שבזז את חנותו של גוטניק. מנהיג הכנופיה הזו היה קוסטיה פופוב. מאוחר יותר שמענו, כי אמו התחננה לפניו שלא יצית את הבנין הואיל וחנות אביו נמצאת אף היא בבנין זה ששיך לנוצרי. תשובתו היתה: אמא, אין זה עניינך ואל תתערבי.

משהוחמר המצב נצטותה קבוצה שלישית של חברי ההגנה בפיקודם של ליובה שפירא ודיובה ליפשיץ להכנס לפעולה. המידע שאנו מקבלים פוחת והולך. רווחת שמועה שקוזניצוב, ראש המשטרה, נורה על ידי פורעים משום שהפריע לפעולותיהם. נראה שהצבא תפס את הפיקוד והמשטרה הצטרפה לבוזזים. חוליה אחת חוזרת עם גופתו של מיכאל שטרנברג שנמצא מת.

שוב נצטוותה קבוצתי לצאת לפעולה. 60 בחורים חסוגים בקבוצה והתחלנו לנוע. ליד חנות הדגים של דרוז ראינו איזו דמות מתרוצצת בין הלהבות. מסתבר, כי זהו יהודי שנטרפה דעתו בעיצומו של הפוגרום. לקחנו אותו איתנו. חצינו את ככר השוק מדרום־מערב לצפון־מזרח. משהתקרבנו התחילו הפורעים במנוסה תוך צעקות: נוסו, ההגנה שלהם באה! שוב אנו צועדים במורד רח' ניקולייבסקי. ברובע זה המצב חמור כמו בכיכר השוק: בתים עולים בלהבות וערימות סחורה מתגוללות ברחוב. כשעברנו על יד חנות הכובעים של קוגן שמחציתה כבר היתה שרופה, הגיעו לאוזנינו צריחות של אשה שעלו מאיזה בנין שגגו עלה באש. פרצנו את הדלת הנעולה ומצאנו בבנין כעשרים נשים עם תינוקות וילדים. העברנו אותן לבית־המרקחת של וילקומירסקי. עתה באנו במגע ישיר עם הפורעים. חנותו של נטע ליפשיץ פתוחה לרווחה ואנו רואים בין הבוזזים גם ''אינטליגנטים'', מורים מבית הספר התיכון ובדומה להם. לאחר כמה יריות שלנו התפזרו ורק אחדים מהם תפסו מחסה על בנינים שונים בס־ביבה. כמה מאנשינו נצטוו לאתר אותם. בינתיים הגיעו כמה מאנשינו עם אסיר, הנבל דיוקוביץ', סוכן ''המאה השחורה''. הוא כמעט הצליח להצית את בית המרקחת שם מצאו מקלט הנשים והפצועים שלנו.

אחדים רצו לקשור את ידיו ורגליו ולהטילו ללהבות, אך ההוראה היתה – לכסות את עיניו ולקחתו לרחבת בית הכנסת. היחידה שלנו התקדמה לרח' סטארובא־זארני בדרכנו חזרה לעמדת ההגנה שלנו. לאוזנינו הגיע רעם תופי הצבא. אין זאת אלא שהצבא הסדיר נמצא מאחורינו. אנו מאיצים את צעדינו ועוברים לצידי הרחוב. משהגיעו השורות הראשונות של קבוצ־תנו לפינת רח' יברייסקי נשמעו שלושה צרורות של יריות. יהושע אפל, ביוניה כהן, משה קלרפלד ופנחס שרירא נפצעו קשה וצבי ווייסר נפצע קל.

שבנו לבית הכנסת וכן גם יחידות אחרות. השאלה שעמדה בפנינו: כיצד יגיב הצבא? האם יתקיפו אותנו החיילים כשאנו ברחבת בית הכנסת? ברודסקי מצווה לשכב על האדמה הלחה ולשמור על שקט. בחשיכה אני מנסה לאתר את לבוניץ שהיה חולה שחפת ולפרוש איזה בגד מתחת לגופו. צעיר נוצרי זה, בנו של אכר מביירמצ'ה, הצטרף למגינים שלנו למרות מצב בריאותו הלקוי. אכן, מניעים מוסריים חזקים ביותר הביאו אותו כנראה לשורותינו. מבחינה זו נראה לי, כי הוא אידי־אליסט יותר מכולנו, שהרי לא נשקפה כל סכנה לו ולבני עמו.

סרתי לבית החולים כדי לבדוק את יעילות הטיפול הרפואי. בפרוזדור ראיתי את גויתו של שטרנברג. בפנים – פעילות נמרצת ויעילה. ד''ר אייזיק יוסיפוביץ שפירא ניתח במשך כל הלילה ללא הפוגה. אני מתבונן בו כשהוא מפנה פניו הצידה ומנגב את זיעת מצחו. דומה שפניו הזעומות בדרך כלל קיבלו עתה ארשת אחרת, אור של חמלה ואצילות עולה מעיניו.

ההפוגה

החיילים לא תקפו את בית הכנסת. יש מעין הפוגה אצל הפורעים. עד מתי? ברודסקי פוקד על כולם להיכ־נס לבית הכנסת, להתחמם ולנוח. הוא פנה אלי, תקע בידי פרוסת לחם והודיע, כי עלי להשתתף במשמרת־לילה. התייצבתי בעמדה שנקבעה לי. החצר ריקה ושקטה. קשה להתרגל לשקט הזה לאחר המהומות שנתחוללו. אוזני קולטות אוושת צעדים מתקרבים. מישהו בא. אני תובע מהדמות המתקרבת להזדהות. היא משמיעה את הסיסמה, אך לא ''תורה'' יוצא מפיו אלא ''תו-דו-רה'', מחמת הצינה או ההתרגשות. היה זה אחד הצופים שלנו – מרקוס, בנו של מורה וציוני. הוא נפצע במלחמת רוסיה-יפאן ולא מזמן חזר לביתו. אכן, קבלת פנים יפה הכינה לו המולדת החורגת...

השחר עלה. עדיין שקט מסביב. אני מהרהר בלבי: מי משגיח על לבונייץ, המתנדב החולה, ומי שומר על הרוצח דיוקוביץ'? שניהם גויים, אך מה רב המרחק ביניהם!

אני מטה אוזני לשיחתם של שני רוסים שחוזרים מגדות הלימן העירה. מעניין, הם סחים ביניהם על עניני דייג ודברים רגילים, כאילו היו הימים אף הם רגילים ושום דבר לא נתרחש באחרונה. אני נאבק עם העייפות שמשתלטת עלי. ברודסקי מתקרב לעמדה שלי. ממנו נודע לי, כי העיר נתונה עתה למשטר צבאי ולפיכך הוחלט לפזר את המתנדבים המגינים. הפיזור מתחיל לאלתר. לפני שהושלם מגיעים אבות ואמהות לבית הכנסת ומחפשים בחרדה את בניהם. מה טוב שיכולתי להבטיח להם, כי שלום ליקיריהם!

הגיע גם תורי לעזוב. יחד עם אחי אני מתקדם לעבר בית לברנטייב אשר בו נמצאת משפחתי. מסתבר שזמן קצר לפני שהגעתי לבית הזה שלחו אמי ואשתי איזה אדם שיחפש אותנו. הוא הלך לביתי וחזר עם זוג נעלי גומי וכיפה, שהתפרשו כסימן לאסון שאירע. עם הופעתנו נשמו לרווחה.

יום ראשון, 23 באוקטובר 1905

ליאון אסבאדארוב הפך את ביתו המרווח ברח' ניקוליי־בסקי למקום מיקלט לנפגעי הפוגרום. הוא ניסה גם להשיג לצורך זה את האולם הגדול של העיריה. אין יודעים עדיין כמה משפחות נפגעו. אחדים נמצאים עדיין במחבואם בכפרים ואחרים מסתתרים בבתי הגוריים בעיר. כתמורה למחסה בבתי הנוצרים נאלצו לשלם דמי־חסות, ששיעורם עלה כמה פעמים במשך הלילה. מאות משפחות שהתגוררו במרכז העיר נפגעו והפסדי הרכוש הגיעו למאות אלפי רובלים. אפריים־לייב פישמן הומת בדרך אכזרית, בתיהם של משה פקר מפפושוי, האחים שוין מטורלאקי וטחנת הקמח של קריצבסקי נשרפו כליל. אין עוד דיווח מדויק ומקיף. הרחובות מוצפים בגויים סקרנים. שמחה איצקוביץ יוצא מביתו ברחוב נובובאזארניה, קורע את חולצתו ופונה לקהל הגויים המתגודדים שם: הנה אני, תירו בי, אתם פחדנים עלובים!'' הם נסוגים ומתפזרים לכל רוח.

יום שני, 24 באוקטובר 1905

רק היום הצלחנו לארגן אספקת מזון לנפגעים. האספ־קה מתנהלת ע''י נשים בבית הכנסת. כמה אדוקים מתנגדים לכך, אך אני מצליח לשתק אותם. בשוק אני פוגש את בן ציון גורין ואת משה רייפמן כשהם בודקים את הריסות חנויותיהם. אין בפי מלים כדי לנחמם ולעודדם. פתאום מופיע שלמה סרפר הנמוך והמזוקן, פניו מאירות ובפיו בשורה: מאורעות־דמים אלה מבשרים את בוא המשיח. כמו שנאמר ''עקבתא דמשי־חא''...

ההשערה היא, כי לא יהיו עוד פוגרומים מאורגנים, אך יש לעמוד על המשמר גם נגד התקפות בודדות. נקבע, כי במשך הלילה תהיה שמירה של מתנדבים ברחובות.

יום ג' 25 באוקטובר, 1905

השמועה אומרת שמשרד הדואר המקומי מוצף מברקים מארצות הברית, אך מרבית הנמענים אינם מצויים בדירותיהם ולפיכך אי אפשר לספק להם את המברקים שנועדו להם. מיהרתי למשרד הדואר ובין גל המברקים מצאתי גם מברק שנועד לי. עזרתי גם לאנשים אחרים לגלות את המברקים שנועדו להם. עצם הידיעה, שהרחק מכאן, בארץ הבטחון והשלום, מצויים אנשים שדואגים לשלומנו, היה בה מן הנחמה והעידוד בש־עות הקשות שעוברות עלינו.

במשך היום הגיעו העירה אחות אשתי עם בעלה וכן גם יתר בני משפחת גרשון. בתיהם בכפר דיווזיזיה עלו באש וכל רכושם היה לבז. במשך שלושה ימים ולילות התחבאו בין הנקיקים והסלעים שלאורך חופו של הים השחור. בלילה השלישי עצרו השומרים שתי עגלות שהגיעו מביירמצ'ה. בעגלה אחת ישבה דודתי חייקה כשהיא תומכת בכרים את בעלה הפצוע דודי גבריאל וולמן. בעגלה השניה ישבה שרה, בתו של השוחט שמשון קליינמן, כשהיא תומכת אף היא בבעלה הפצוע, ישראל בוגאנוב. שני אנשים אלה לחמו בגבורה ממש, ועתה הם מובלים לבית החולים.

יום רביעי 26 באוקטובר 1905

ד''ר טרכטמן סיפר לי, כי רק שעות מועטות נותרו לו לדודי גבריאל והוא עומד למות. אני מתייצב ליד מיטתו, רואה ביסוריו ומתנחם בכך שהוא כבר חסר הכרה. לפתע הוא פוקח עיניו, רואה אותי וממלמל: ''אי מענדל, ס'איז ביטער'' (זה מר!) ושוב מאבד את הכרתו. שוב שוחחתי עם ד''ר טרכטמן על מצבו של הדוד, אך הוא לא השאיר מקום לספק. אין תקוה. ד''ר טרכטמן זה, אינטלקטואל מבריק, מתבולל ומבאי ביתה של אנה ניקולייבנה, מנהלת הגימנסיה, חשך עליו עולמו עתה. איך יוכל לחזור לאותן נשפיות בבית המנהלת שנתפסה אף היא לחוגי ''המאה השחורה''? איך יוכל לדבוק בתיאוריות שלו ובאהבה לרוסים?

יום חמישי, 27 באוקטובר 1905

דודי גבריאל נפטר. הוא נתן את חייו להגנת הקהילה שלו. הרשות המקומית תובעת ניתוח לאחר המוות. כל מאמצי למנוע זאת – עלו בתוהו. העברתי את גויתו לאחר החנויות הנטושות, הדלקתי נרות וריכזתי קבוצה של אומרי תהלים, לפי הנוהג המקובל. קומץ אנשים ליווה אותו בדרכו האחרונה ובבית הקברות ציפה לנו סיוט נוסף. צריכים היינו לחכות לד''ר קוסטיורין ולעוזרו סטייס – שניהם אנטישמים מובהקים וממנהי־גי כנופיות ''המאה השחורה'', שיבצעו את הניתוח שלאחר המות. לי היתה הרגשה כאילו הדוד גבריאל מת מיתה שניה. לצידם של הקברים הרעננים של אפרים לייב פישמן, מיכאל שטרנברג ופניה שטיינברג נכרה הקבר לדוד גבריאל.

בשובי העירה לעת ערב היו כבר בתי הכנסת פתוחים ונראו מתפללים יוצאים ונכנסים לתוכם. לאחר זמן נקבע איזור זה כאיזור־זכרון לקדושים. היו בו 8 מצבות. כתבתי ה י ו, כי לאחר מלחמת העולם השניה לא נשאר זכר מהן.

(ינואר 1955)

יהושע הררי (ברגר) ז"ל

זכרונות מימי הפוגרום

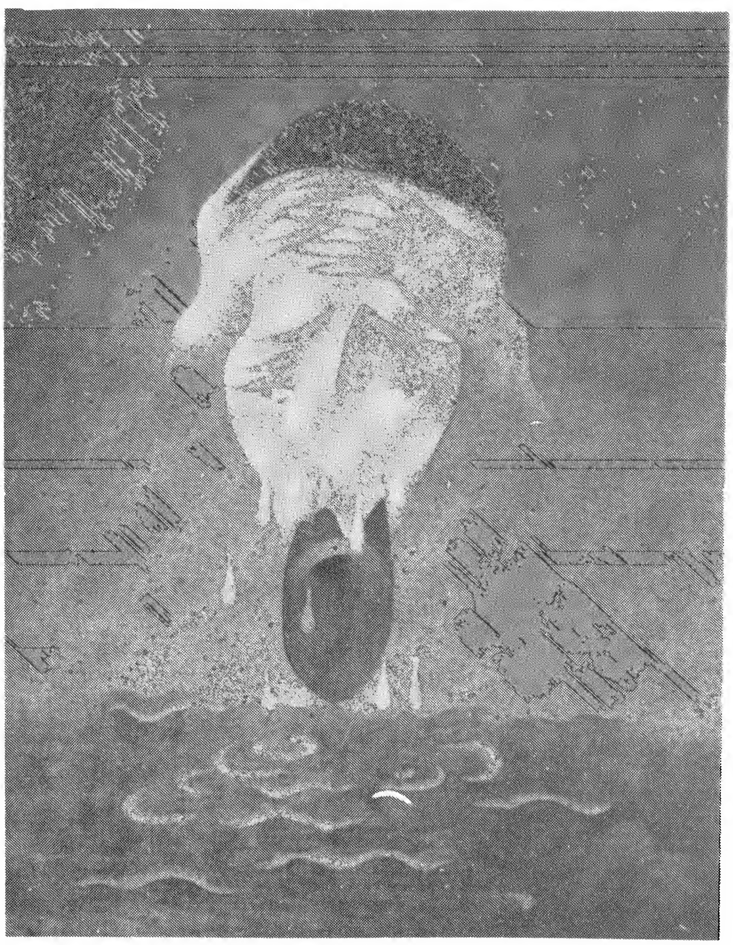
הייתי אז ילד בן שש והפוגרום הזה נחרת בזכרוני, והוא כנראה האירוע הראשון שזכור לי מימי הילדות.

היה זה בשבת לפני הצהריים. התריסים (שהיו מבפנים ולא מבחוץ) היו מוגפים. אבא הזיז קצת את התריסים, הרים אותי על הידיים ואני רואה המון אנשים, תהלוכה („פרוצסיה"),מנפנפים דגלים בידיהם ובראשם צועדים כמרים עם צלבים גדולים. כך התחיל הדבר. במוצאי שבת היתה כבר מבוכה רבה בבית. אחי הבכור יעקב ז"ל, שהיה כבר אז בן 14, יוצא ונכנס תכופות ומביא ידיעות. כפי הנראה עמד כבר אז בקשר עם ההגנה העצמית („סמואוברונה") שהיתה ממוקמת לא רחוק מביתנו, בחצר בתי הכנסת. לפתע שמעתי קולות „מצילתיים", והתברר אחר כך שהיו אלה הדים של שמשות שנופצו. אמי היתה אז כמה ימים לאחר לידתה של אחותי חנה. אבא החליט לא להסתכן והתחיל להעביר אותנו לחצרו של השכן היווני מנולס, אשר היתה לו מאפייה בשכנותנו בקידמת רחוב איזמ־לובסקה. מאחורי המאפייה היתה חצר גדולה מגודרת ומאחוריה אורוות־סוסים. בחדרון קטן בסמוך לאורווה התכנסו הנשים והתינוקות, ואילו המבוגרים הצטופפו באורווה עצמה על יד הסוסים.

זוכרני, כי באמצע הלילה הוציא אותי אבא מהחדרון לצרכים קטנים וראיתי כי השמיים אדומים מלהבות האש שעלו בשוק. בבוקר נאלצנו כולנו לעזוב את שיכוננו הזמני אצל מנולס ולעבור לבית הסבתא אשר ברחוב מיכאלובסקי, כי נראה היה ששם בטוח יותר.

עברנו לבית שמאחוריו היו החנויות של סבתא בסמוך לשוק השני. זכור לי, כי גם פה נשקפו לעינינו חנויות עולות באש מהשוק השני ואודים עשנים של בתי־עץ שעלו בלהבות.

75 שנה עברו מני אז, ועד היום איני יכול להשתחרר מחוויית הפוגרום הראשון שהייתי עד לו כילד קטן.

(תמונה של הצייר בן) על אלה אני בוכיה, עיני י־רדה מים (איכה א. ט"ז)

מפלגות
אירגונים
ותנועות -
נוער

צבי מנואלי (מענואלי)

על ראשית "צעירי ציון" באקרמן

המהפכה הרוסית הגדולה גרמה גם לתסיסה ציבורית רבה ביהדות רוסיה ולגל של גיאות בתנועה הציונית, שלא דילג גם על אקרמן עירנו. באותו זמן הוקמה הקהי־לה הדמוקרטית היהודית, הספריה הציונית, גן־ילדים עברי בהנהלת שושנה זילברלייב (פוזיס), שממנו צמחה אחר כך הגימנסיה העברית. ברחוב היהודי באקרמן היתה רוח אחרת והתחילה פעילות ציונית בכל המישו־רים. מרבית הפעילים היו צעירים, רובם סטודנטים ומיעוטם גימנזיסטים. ביניהם בלטו: פאווא ברקוב שהיה מלומד ונואם מזהיר, קומי טבצ'ניק, דוד קושניר, ישראל רבינוביץ', יולי דנוביץ', באזיא חכם, יוסף ריבקין, יוסף סרפר, יעקב ברגר, גלפנד, האחים איציק, משה וישראל שילדקראוט, קלמן קוגן, אהרן ברנד, קוליה קוגן ואחרים. צעיר לימים הייתי אז, כמעט ילד, אך עקבתי בעירנות רבה אחר כל אירוע ופעילות ציונית. ניתן לומר – נכבשתי לציונות.

ברם, במשך שנה אחת בלבד השתנה המצב תכלית שינוי. הרומנים שהשתלטו על בסראביה במארס 1918, הנהיגו משטר של אימים ודיכוי, ובעיקר באיזורי הג־בול שגם אקרמן נמנתה עליהם. מצב זה גרם לשיתוק מוחלט בפעילות הציבורית והרעיונית. פרט לזה, מר־בית הצעירים עזבו את העיר, קבוצה קטנה של חלוצים עלתה לארץ עם ראשוני העליה השלישית, ואילו היתר – התפזרו לכל רוח. עם קבוצת החלוצים נימנו: פאווא ברקוב, ישראל רבינוביץ', אברהם סרפר, אברהם דורפמן, שיקא ברגר, ישעיהו בוטושנסקי, זיידל בורוצ'ין, אהרון ברנד, נח צוקרמן, אהרון קמינקר, פרלדנסקי, מרגלית. בין הבחורות שעלו אז: יונה מאנוס וצוקרמן.

הידיעות שהגיעו מהארץ בשנים הראשונות לשלטון הבריטי היו די עגומות: חוסר עבודה, מצוקה כלכלית, פרעות וכד'. כמה מהחלוצים הראשונים שלנו ירדו מהארץ – דבר שגרם כמובן לאכזבה מרה.

בשנה זו שבו מתחיל סיפורי – 1923 – לא היה עדיין אף סימן קל של חיים ציוניים בעירנו. הדור הצעיר נטה לאסימילציה וקסמו לו גם האגדות שהיו מהלכות על הגן עדן הסוציאליסטי שקם ונוצר כביכול מעבר ללימן... בקיץ של שנה זו אירגנו השלטונות הרומניים הסעה המונית ברכבת־משא לחוף הים של בוגאז. באחת הנסיעות שלי ברכבת־משא זו התיישב

חברי חוג (קרוז'וק) "הת־חיה". יושבים מימין לש־מאל: יהושע הררי (ברגר), קלרה שוטינה, ישראל שי־לדקרויט, מוטי קושניר. עומדים מימין לשמאל: מישה פרלדנסקי, אב־רהם רבינוביץ'

ועד ״צעירי ציון״ ב־1932. יושבים מימין לשמאל: ליובה רוזנבוים, דורה גולדמן צבי מיניאלי. עומדים: ישראל שילדקרויט, אבא הלמן, גרץ אברמוביץ׳, אלכסנדר שפירא

לידי הגימנזיסט זיידא שפירא, בנו של הייניך שפירא, מיושבי בית־המדרש הקבועים. תוך שיחה עירנית אתו בזמן הנסיעה גיליתי, כי גם הוא כמוני ציוני וחולם על ציון. לאחר כמה שיחות נוספות בהמשך לשיחה זו, הגענו למסקנה, כי שעת מעשים הגיעה, והחלטנו לארגן חוג ציוני. אני גייסתי לחוג זה את חברי הטובים באותו זמן: ליובה שחטמן, סרוליק יעלין, שלום וישניובצקי. שפירא גייס את מישה קרושקין, אבא העלמאן ומישה פרנק. החוג (,,קרוז׳וק״) הזה שלנו היה מורכב איפוא מגימנזיסטים, חוץ ממני. תקופה מסויימת פעל החוג בד׳ אמות מצומצמות כלומר בינינו לבין עצמנו, ועסקנו בעיקר בעיון בתורת הציונות. כל הפעילות שלנו בכתב ובעל־פה התנהלה על טהרת השפה הרוסית.

לאחר זמן־מה החלטנו להרחיב את המעגל ולחדור לחוגים נרחבים של תלמידי בתי הספר הממשלתיים, שכן הגימנסיה העברית היתה עדיין בחיתוליה. עקב מצב החירום בבסרביה התנהלה פעילותנו בתנאי מחתרת. למרות זה היה לה הד רב. ,,ועד־מהרה התארגן חוג ,,הנוער״ של תלמידים והרוח החיה בו היה אחי שמעון מנואלי ז״ל וכן גם יהודה ברודסקי.

הפעילות הציבורית הראשונה של החוג שלנו היתה... עליה לתורה של תלמידים בשמחת־תורה 1923 לטובת הקרן הקיימת. עשינו נפשות לענין זה בין התלמידים והפעולה הוכתרה בהצלחה רבה. ל,,עזרת נשים״ בקרמה העליונה של בית־המדרש נהרו אז תלמידים רבים ועלו לתורה, וביניהם כאלה שזו הפעם הראשונה בחייהם שזכו למעמד כזה.

פעילות ציבורית נוספת של החוג שלנו היה נשף חנוכה שנערך ב,,תרבות״. בהתלהבות רבה שיתפו עצמם המוני תלמידים בכל ההכנות לנשף. היה זה נשף טיפוסי לימים ההם באווירה המיוחדת שלו ושימש מעין הפגנה, ,,כי עוד עמנו חי״, לב הנוער הוא איתנו ויש סיכויים רבים לרעיון הציוני בין בני הנוער.

ה,,קרוז׳וק״ שלנו התחיל לחפש את דרכו בציונות. התקשרנו עם ,,התחיה״ בקישינייב וביקשנו הדרכה. שיגרנו את זיידא שפירא לוועידת הנוער בקישינייב מתוך תקווה שהוא יביא לנו ,,פרוגראמה״.

זיידא חזר מקישינייב, אבל בלי פרוגראמה...

זוכרני, כי לאחת הפגישות של החוג הזמינו את יצחק שברץ ז״ל להרצאה. הוא היה מורה לעברית בגימנסיה ,,תרבות״. ההרצאה שלו עשתה רושם רב והמשכנו לקיים פגישות אתו. שברץ עצמו היה איש העליה השניה, אך בפרוץ מלחמת העולם הראשונה חזר לעיר הולדתו – בלצי. הוא שיכנע אותנו בהרצאותיו כי הדרך אל הציונות האמיתית היא זו של ארץ ישראל העובדת. באותו זמן דרך גם כוכבו של ז׳בוטינסקי, הופיע העתון ,,ראסווייט״ ובשורת הרביזיוניזם הגיעה גם אלינו. בט״ו בשבט של שנת 1924 נערכה בדירתו של סיומה שימנוביץ׳ מסיבה רבת־משתתפים ובה הופיעו שברץ וגם דוד צ׳רניבסקי, שהיה מורה למתמטיקה בגימנסיה העברית. במסיבה זו הוכרז רשמית על הקמת ,,צעירי ציון״ באקרמן. כיושב ראש נבחר משה סרפר, אני – כמזכיר וזיידה שפירא כגזבר...

עם החברים הראשונים של ,,צעירי ציון״ נמנו: שחטמן,

יעלין, וישניווצקי, מאטי פרלדנסקי, אבא הלמן, אברהם טרכטמן בטי לווין, אהרון דורפמן, שמואל צוקרמן, פני טולצינסקי, ברוך ברגר, אליהו זילברליב, אסתרה רבינוביץ, פני רבינוביץ, רוזה קומרובסקי, מאלי גורדון, מניה גוכברג, הירשפלד, אהרון שינקרו־בסקי, ווסקה מושקוביץ. כעבור שנה או שנתיים הצטר־פו לסניף: ישראל שילדקרויט, אייזיק שפירא ודורה גולדמן והיו בין הפעילים הבולטים. בתקופה יותר מאו־חרת הצטרפו גם: גרץ אברמוביץ, אהרון רויזמן, פנחס פגורסקי, ליובה זוניס, מלבינה פלדמן, יצחק גרינשפון, פירה ריבלניק, דולה רוזנבוים, סוייה ריבק, נטאל מולטינר, וולודיה שיינפלד, מליה קמינקר, ניומה דודלזאק, צבי גרצנשטיין, סיומה סגל, מלכין, ליובה רוזנבוים, אסתר ברודסקי, ליוסיה זילברמן, פילוט ועוד אחרים ששמותיהם נשתכחו. עם הפיכת ה,,קרוז'וק'' למפלגה של ממש, ציונית שמאלית, קיבלה פעילותנו הציונית־ציבורית תנופה רבה וקרננו עלתה בעיני הציבור ובעיני עצמנו. בפסח של שנת 1924 ארגנו ,,צעירי ציון'' את מגבית ,,שבוע החלוץ'' והצלח־נו לאסוף סכום של 17,000 ל''י, שהיה במושגי הימים ההם סכום עצום. במרכז ,,החלוץ'' בקישינייב ,,יצאו מהכלים'' לשמע תוצאות המגבית באקרמן. דוד ברפל, שהיה אז יו''ר מרכז ,,החלוץ'' הריץ לי מברק ברכה ותודה.

סניף ,,צעירי ציון'' באקרמן היה קיים ופעיל משנת 1924 עד 1940. היו כמובן תקופות של גיאות ושפל בפעילות, אך לא היתה שום הפסקה בפעילות, ואני עצמי הייתי פעיל בכל השנים האלו ללא הפוגה. ראוי להדגיש, כי הופעת ,,צעירי ציון'' בעירנו היתה בבחי־נת זריקת־עידוד לתנועה הציונית באקרמן, שהיתה נתונה לפני כן במצב של לטארגיה, עד שקמנו ובלהט־נעורים השתערנו על הרחוב היהודי והחדרנו במרץ רב את הרעיון הציוני בחוגי הציבור הרחב. בין הצעירים הללו לא היו גאונים שדיברו רוסית נמלצת כגון זו של פווה ברקוב, שירד מהארץ, אלא אנשי־שורה שעסקו בצורכי ציבור באמונה, דיברו אל הציבור ביידיש עסיסית ולארדווקא ברוסית שהיתה מקובלת עד אז באקרמן ונשאו בכבוד ובגאווה את השם **,,צעירי ציון''**.

חברי ''צעירי ציון'' באקרמן.
שורה ראשונה (יושבים מימין לשמאל): רויזמן, אליק זילברברג, מושקוביץ', לא מזוהה, רבינוביץ'
שורה שניה (מימין לשמאל): ווילדרמן, משה סרפר, אייזיק שפירא, המורה דוד צ'רניבסקי, צבי מיניאלי, פורלודונסקי, אבא הלמן.
שורה שלישית (עומדים מימין לשמאל): בטי לווין, מניה גוכברג, ישראל וישניבצקי, ברוך ברגר, ברוך סרפר, רוזה קומרובסקי
שורה רביעית (עומדים): י. שילדקרויט, ד''ר שמעונוביץ', אברהם טרכטמן, פיני טולצ'ינסקי, אברהם דודלזק, שמואל צוקרמן.

ניסן אמתי (סטמבול)

אגודת "דברו עברית!"–מאירגוני הנוער הראשונים

התהפוכות הפוליטיות והמהפכים הרבים שבאו בעקבו־תיהן הטביעו חותמם על חייו והווייתו של הנוער היהו־די בעירנו בשנות העשרים של המאה הזאת. לא הבינונו אז את משמעותם הפוליטית של כל המאורעות הגדולים (המלחמה העולמית, המהפכה הבולשוויקית, הינתקותה של בסרביה מרוסיה והתחלת השלטון הרומ־ני בה), אך במו־עינינו ראינו את שיירות הפליטים שעברו בעונת החורף את הדנייסטר הקפוא כדי להימלט על נפשם מהשלטון הסובייטי ומהרעב ששרר ברוסיה, קלטנו את האווירה בבית ואת רחשי הפחד מהעתיד הצפוי, ראינו את הפליטים שעובדים בסלילת כבישים בעיר והרבה יהודים היו ביניהם, והיתה לנו תחושה שהימים הם ימי הרת־עולם. אך, כאמור, רק תחושה היתה זו, תחושת ילדים, ותו לא.

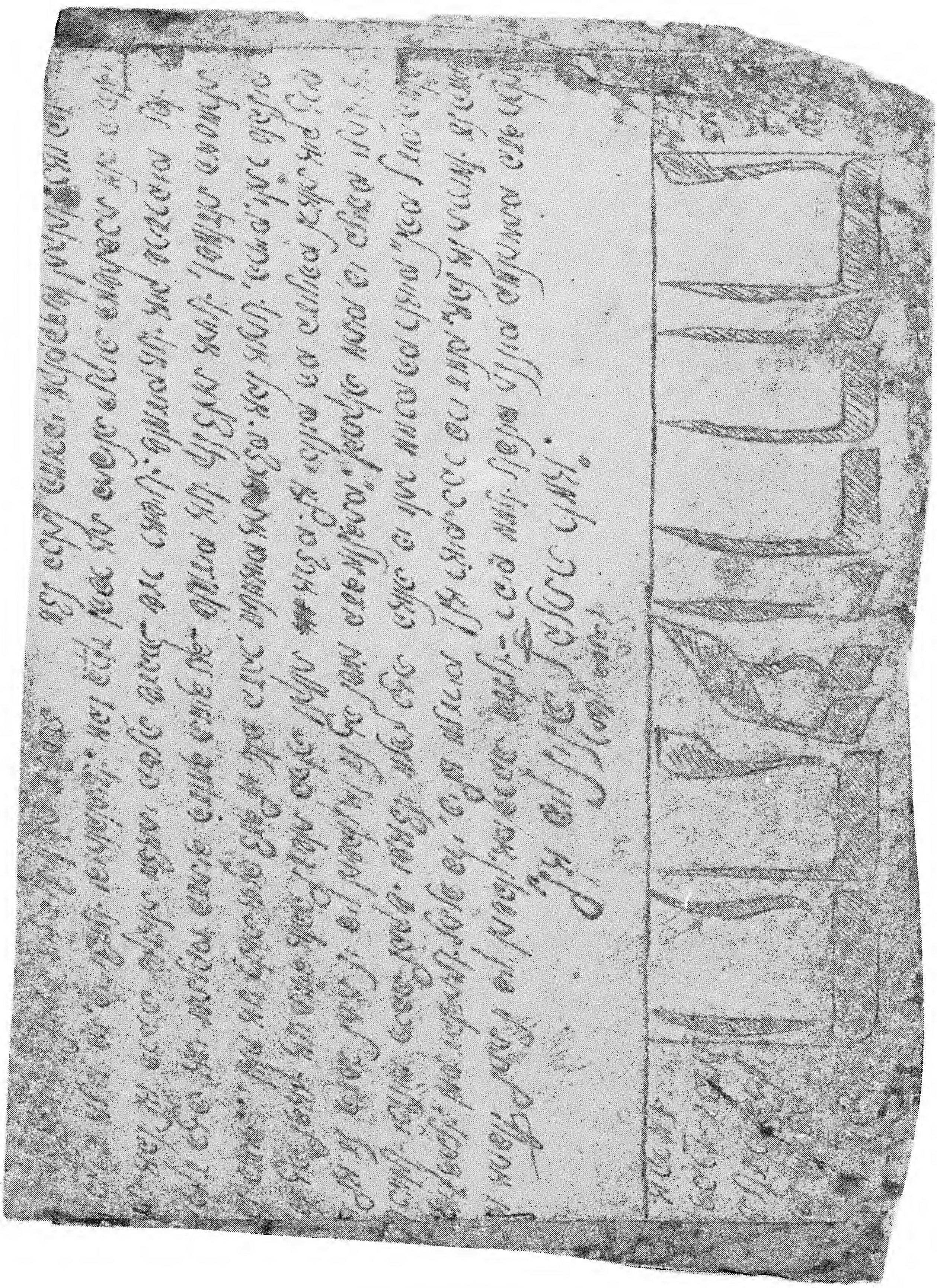
אנחנו, הילדים, היינו נתונים לנפשנו, לא היה מי שיסייע לנו בהתהייתנו על פשר אירועים, מי שיפתור את הבעיות שהתחילו להתעורר אצלנו. ידענו, כי יש ימניים ויש שמאלניים, אך מה בין אלה לבין אלה? ומה מתבשל בכלל בעולם הגדול? – נבצר ממנו להבין. גם המפלגות הציוניות שהתחילו להתארגן ולהתגבש ברחוב היהודי גילו תשומת־לב מעטה מאוד לנוער המתלבט ותוהה. מבחינה זו לא היה כמעט הבדל בין המפלגות. הציונים הכלליים ששלטו במוסדות הציו־ניים בעיר, ,,המזרחי'', הרביזיוניסטים, ואפילו ,,צעירי ציון'', שכשמם כן היו – צעירים בשנים ובנסיון – כולם היו נתונים לעניניהם ובעיותיהם. ידם קצרה מלהושיע ולסייע לנו, הצעירים ביותר, תלמידי המחלקות הנמו־כות של גימנסיה ,,תרבות''.

בני 13–14 היינו אז. למדנו בגימנסיה עברית, היסטו־ריה עברית, ספרות עברית, אך הרגשנו, כי נדרש מאיתנו יותר מזה, כי אנחנו מסוגלים ליותר מזה, מה עוד שהימים הם ,,היסטוריים'' כל כך ומחייבים הרבה. בהפסקות ולאחר הלימודים היינו משוחחים בינינו לבין עצמנו על הצורך להתארגן, לעשות משהו, לשנות משהו וכו'. ניתן לומר כי לכולנו היתה אז אותה הרגשה: **עת לעשות!** לא זכור לי כיצד בדיוק התחיל הדבר, מה היו הצעדים הראשונים בכיוון ההתארגנות, אך לפי מיטב ידיעתי היו אלה שורה ווליביץ' (יהושע דרורי), צבי שכטר, בנימין גרשפלד, ניוסיה סטמבול שבאו לכלל החלטה: להתחיל בארגון הצעירים לא על בסיס אידיאולוגי־רעיוני, אלא על בסיס או מכנה משותף לשוני – **עברית**. אין זאת אלא הנטייה הטבעית למרד נעורים מצאה לה אפיק זה כמוצא למרץ שנאגר אצלנו ולהרגשת הצורך בפעילות. הואיל ושפת הדיבור בבית וכן גם בין הילדים לבין עצמם היתה רוסית או יידיש, חייב מרד הנעורים, ואולי גם ההכרה הלאומית המת־עוררת, כי היעד העיקרי שלנו, הצעירים המתארגנים, יהיה הדיבור העברי. כלומר: כל מי שיצטרף לאגודתנו יהיה חייב לדבר עברית, ורק עברית, בבית, ברחוב, בבית הספר, יום־יום.

יתכן, כי עוד גורם הניע אותנו לייסד אגודה כזו מושת־תת על דיבור עברי. באקרמן היתה פעילה אגודת קול־טור ליגע שראתה כמטרתה לטפח את שפת יידיש ותרבות יידיש (אגב, כמה מחברי ה,,קולטור ליגע'' שלחו את ילדיהן דווקא לגימנסיה העברית) ואנחנו קמנו ,,כאנטיטזה'' ל,,ליגע''...

הצעד הראשון שלנו היה – לכנס אסיפת תלמידי הכיתה שלנו, להסביר את מטרות האגודה שאנו יוז־מים ול,,הזעיק אותם לדגל'', כלומר – לדגל העברית. החלטנו גם לקרוא את אגודתנו בשם ,,אגודת דברו עברית'', בלשון ציווי דווקא.

וכך הווה. בראשית שנת הלימודים של שנת 1927 קמה בשעה טובה ובמזל טוב האגודה. מלכתחילה לא הצטרפו רבים, אך במרוצת הימים, לאחר שהוכחנו כנראה כוונות טובות ופעילות ראוייה לשמה, הצטרפו גם חברים מהמחלקה הרביעית של הגימנסיה וגם תל־מידי המחלקה השניה. נהגנו לפעול לפי כל כללי הדמוקראטיה ובחרנו ועד שלפי מיטב זכרוני נימנו עליו: שורה ווליביץ' ז"ל, שכיהן כיו"ר, אני עבדכם – מזכיר, בנימין גרשפלד – גזבר, וכן גם צבי שכטר ואוצה כוגן (רחל רול ז"ל). לאחר זמן־מה הצטרף לוועד שפטל צוקרמן ועוד חברים.

עתונה של "אגודת דברו עברית" באקרמן

לא הסתפקנו רק בדיבור בעברית, אלא הרחבנו את תחומי פעילותנו. מנהיגי המפלגות ציונים כלליים וצעירי־ציון הוזמנו להרצות בפנינו על נושאים שונים, ערכנו ערבי־קריאה, משפטים ציבוריים וספרותיים, וכן גם התחלנו בהרקת קופסות הקרן הקיימת והיינו באים במאורגן להרצאות שנערכו על ידי המפלגות הציוניות בעיר.

גולת־הכותרת של פעילותנו - העלון הפנימי שנועד לחברי האגודה. מיבצע זה שלנו היה חוויה מיוחדת במינה, וכשאני נזכר עתה באיזו חרדת־קודש, בדחילו ורחימו ממש, טיפלנו בענין זה בימים ההם - עוברת בת־צחוק על שפתי . . . במעט הכסף שריכזנו ממסי החברים קנינו שפירוגרף - מין שעוונית שאפשר לשכפל עליה מספר עותקים מוגבל. את הנייר השגנו בדרך ,,מקורית'': הואיל וסבו של יהושע דרורי היה סוכן נייר ומספק גליונות נייר לבתי המסחר, העסיק אותנו סבא זה כ,,שכירים'' כשכל תפקידנו היה - ספירת גליונות הנייר שנשלחו לכל חנות. תמורת עבודתם זו של חברי ועד האגודה קיבלנו נייר להדפסת הבטאון שלנו. היינו טירונים במלאכה זו, התלכלכנו בדיו הכחר לה ולכלכנו כל מקום שעבדנו בו, ולפיכך סידרנו מעין ,,תורנות'', וכל עתון היה נדפס במקום אחר, ועקרות הבית חיכו בקוצר רוח כדי להיפטר מאיתנו. . . עמלנו לא מעט על הבטאון הזה שלנו. לעתים היה צורך להעתיק כמה פעמים את כתב־היד לשם שכפול, אך לאחר כל מיבצע כזה היתה לנו הרגשה של סיפוק וקורת־רוח, שהרי בדרך זו עשינו נפשות ל,,רעיון'' שלנו וביססנו את ,,אגודת דברו עברית''. למען ההיסטוריה יירשם, כי העורך הראשון של העלון שלנו היה צבי שכטר.

לימים, עם התבגרותנו, התחלנו להרגיש כי ,,הפלטפורמה'' שלנו היא צרה מדי. ,,אגודת דברו עברית!'' לא היתה כבר לפי מידתנו. . . התחלנו לתהות על דברים שעומדים ברומו של עולם, חיפשנו פתרונות לבעיות לאומיות, סוציאליות וכו'. אותו זמן התארגנה קבוצת תלמידים מהמחלקות הגבוהות של הגימנסיה, שכינתה את עצמה בשם ,,תלמידים ציוניים''. לא היה כל הבדל בינינו לבינם ודובר על כך שמן הראוי היה כי שתי האגודות האלו תתאחדנה.

מאורעות תרפ''ט בארץ העלו הרבה בעיות נוספות, ובעיקר את בעיית הערבים, המסגרת של ,,דברו עברית'' נעשתה יותר ויותר צרה. הגענו לכלל מסקנה, כי הדיבור בעברית אמנם חשוב מאוד, אך אין בו כדי לפתור בעיות־יסוד. לאחר שנתיים התפרקה האגודה, אך היא גם שימשה יסוד לתנועת נוער ציונית, כפי שיסופר באחד הפרקים.

חורף בגן העיר באקרמן

בתחנת הרכבת באקרמן

ש. סגל וצ. מנואלי

הסתדרות "מכבי" באקרמן

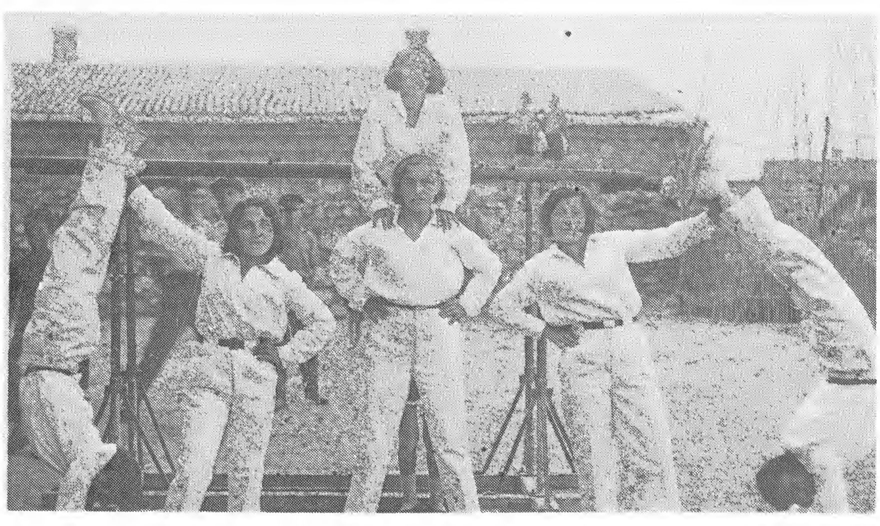
גלגלולים ושלבים שונים עברה הסתדרות „מכבי" בעירנו. ראשיתה - בקיץ 1917. בקיץ של אותה שנה הגיע לעירנו מר גרנובסקי מאודסה, שהיה פעיל בתנועה הציונית שם ונימנה על מייסדי „מכבי" בעיר. יחד אתו באו גם כמה מחברי „מכבי" באודסה שערכו נשף ספורטיבי בקולנוע של סטפידוב, ובעיקר מופעי־ראווה בהתעמלות. המתעמלים היו לבושים כחול־לבן וליוו את התרגילים הספורטיביים בשירים לאומיים. הם זכו לתשואות רבות מהקהל ובמעמד זה הוכרז על הקמת סניף „מכבי" באקרמן. באותו זמן לא היו קיימות שום תנועות־נוער בעיר, ולפיכך זכתה „מכבי" שיצטרפו אליה צעירים רבים. ברם, התנועה לא האריכה ימים, ההתלהבות הראשונה דעכה עד־מהרה ולאחר זמן לא רב נתחסל הסניף.

הגלגול השני של „מכבי" נראה מוזר ותמוה. בשנת 1921 או בראשית 1922 התארגנה קבוצת נערים מהגי־מנסיה הממשלתית הרומנית, התחילה לעסוק בהתעמ־לות ובתרגילי ספורט שונים, והשם שבחרו לעצמם היה - „מכבי". לא זכור לנו מי היו ראשוני הקבוצה הזאת, אך ידוע כי בראשם עמד „שגץ" בשם קוליה בימבולוב. מה שתמוה עוד יותר: את הפקודות היה משמיע בעב־רית תוך כדי צעידה בחוצות העיר. הואיל ולאירגון זה לא היה גב ציבורי - שבק אף הוא חיים לכל חי.

הגלגול השלישי של „מכבי" החל בשנת 1925-1926. הפעם באה היוזמה לאירגון „מכבי" מצד סניף „צעירי ציון" בעירנו ששאפו לקרב את הנוער לציונות וניסו להשיג מטרתם באמצעות הסתדרות ספורטיבית. בראש הועד המארגן עמדו ואליה מילשטיין, צ. מניאלי וי. שילדקרויט. גם שמחה (סיומה) סגל היה בין הפעילים. שילדקרויט ומניאלי פעלו בעיקר בתחום התרבות. מחמת המחסור במדריכים מתאימים נחלשה הפעילות בהדרגה.

עתה אנו מגיעים לשלב הרביעי. היה זה בשנת 1928. ביוזמת „צעירי ציון" ו„מכבי" נערך משפט ספרותי על „מוטקה גנב" של שלום אש. היתה הכנסה ניכרת ממשפט זה והוחלט כי היא תוקדש להקמת קרן לביסוס הפעולה של „מכבי". אותו זמן שימש עדיין וליה מילשטיין כיו"ר האגודה.

ב־1929 התקיימה בחוות ההכשרה של „החלוץ" „מסדה" על יד בלצי ועידה של „צעיר ציון" בבסרביה וצבי מניאלי (מנואלי) השתתף בה כציר מאקרמן. בדרכו חזרה מהועידה התעכב בקישינב וקיים התייעצויות במרכז „מכבי" בקשר לחידוש הפעולה באקרמן. המרכז המליץ בפניו על מדריך (אינסטרוקטור) ספורטיבי בוטושנסקי כאיש מתאים מבחינה אירגונית וספורטי־

קבוצת מתעמלות של "מכבי" באימונים

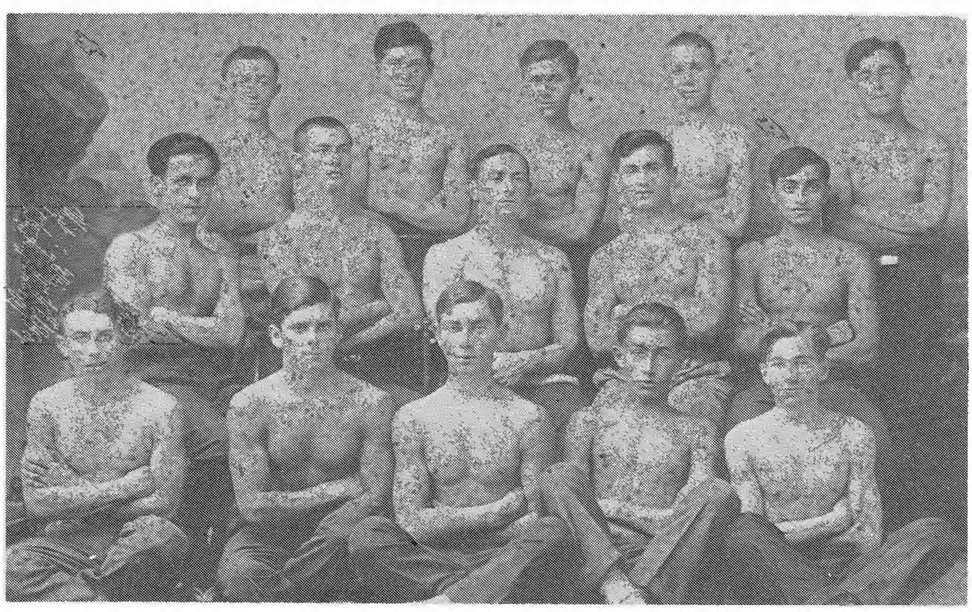
בית לחידוש פעולת ,,מכבי'' באקרמן והובטח לו גם סכום כסף מסויים לכיסוי משכורתו. לאחר זמן קצר הגיע המדריך לאקרמן, התחיל לארגן מחדש את הסניף, וניתן לומר שהוא־הוא שהניח את היסוד לסניף ,,מכבי'' פעיל ומסודר בעירנו. לראשונה נערך אז מירוץ ספורטיבי ברחובות העיר שנסתיים ברחוב מיכאילובסקי על יד הגן העירוני. באותה שנה הופיע אצל ש. סגל בחור מהעיר בנדרי (טיגינה), ששימש מדריך בסניף ,,מכבי'' בעירו, והציע את עצמו כמדריך ללא תשלום בסניף ,,מכבי'' באקרמן. ההצעה נתקבלה והוקם אז ועד חדש ל,,מכבי'' בראשותו של דר' שאול צלרינג. בין הפעילים בסניף היו וליה מילשטיין, מניאלי, ושמחה סגל ששימש בתפקיד המזכיר. פרט לאלה הצטרפו גם כמה מבוגרי הגימנסיה העברית כמו שייה פליקוב, האחים יעקב ושמואל רוזנטל ואחרים. אותו זמן כבר היו בסניף מיתקנים שונים שאיפשרו פעילות ספורטיבית תקינה, וכן באו לידי הסכם עם מנהל הגימנסיה יעקב ברגר ז''ל, שאולם ההתעמלות של הגימנסיה ישמש בערבים לצורכי הפעילות הספורטיבית של סניף ,,מכבי''.

הקהילה היהודית באקרמן, באמצעות היו''ר משה הלמן הגישה אף היא תמיכה מסויימת לסניף ,,מכבי'' בעיר. הסניף גדל, הצטרפו לפעילות חברים רבים ומתוך הסניף עצמו צמחו אינסטרוקטורים ועל ידי כך נפתרה הבעייה הכאובה של מחסור מדריכים שהכבידה בעבר על התפתחות הסניף.

בשנת 1931 עלה היו''ר דר' צלרינג לארץ ובמקומו נבחר צבי מניאלי. בהמלצתו של יו''ר הקהילה מ. הלמן ז''ל, תרמה הקהילה דגל עם סמל ,,מכבי'', ולחנוכת הדגל נערכה תהלוכה ברחובות העיר לצלילי תזמורת, שנסתיימה בעצרת בבית הכנסת הגדול. לעצרת זו הוזמנו ראשי העיר ופעילי הקהילה וכן גם נציגי השלטונות, שהביאו את ברכתם לכנס החגיגי.

במשך הזמן, עם רצונו של צ. מניאלי להשתחרר קצת מהעומס, הצלחנו לקרב אנשים חדשים לפעילות ה,,מכבי'', וביניהם את לזר ולדימירוביץ גרושמן, שהסכים גם לשמש כיו''ר לתקופה מסויימת. משעבר לבוקרשט נבחר ד''ר **אקים מרקוביץ** וילקומירסקי כיו''ר האגודה, למרות שהוא לא היה ציוני, והוא היה למעשה היו''ר האחרון של ,,מכבי'' עד הכיבוש הסובייטי. אתו יחד פעלו צ. מניאלי, ש. סגל, וליה מילשיין, דוד ווייסר (בעל חנות הגלנטריה) וכן גם גרץ אברמוביץ, שהיה חבר ''צעירי ציון'', שהמשיכו להגיש עזרתם ל,,מכבי'' במשך כל ימי קיומו.

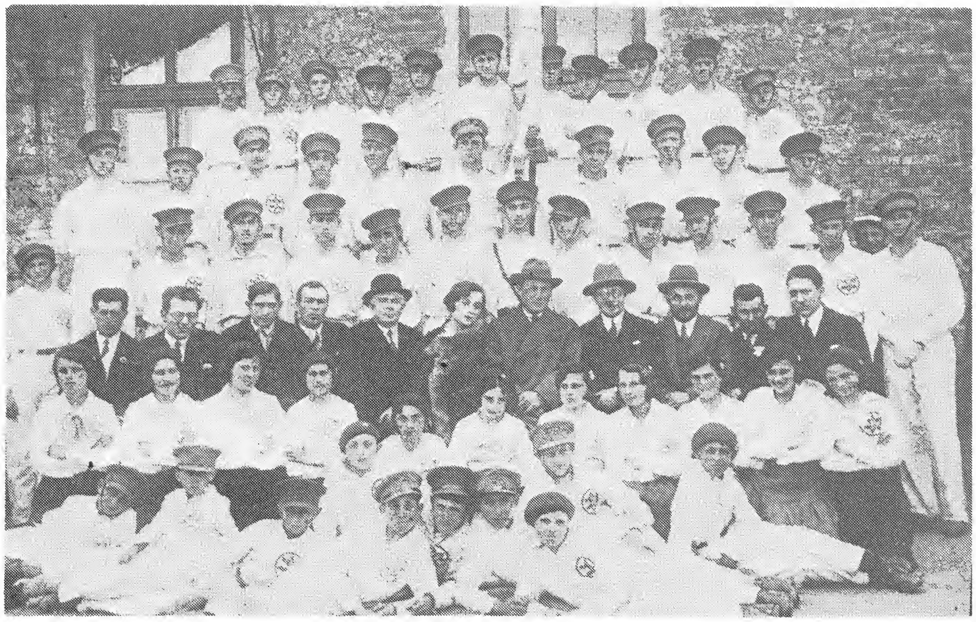
ראוי לציון, כי בהשפעת תנועות הנוער (גורדוניה, השומר הצעיר, בית''ר) שהתחילו לפתח פעילות רבה משנת 1929 ולהכשיר את חבריהן לעליה, התעוררה גם ב,,מכבי'' תסיסה מסויימת, והחברים דרשו ש,,מכבי'' לא יסתפק בפעילות ספורטיבית בלבד אלא יעודד את חבריו להכשרה ולעליה. ואכן, בשנת 1931 נערך בבוקרשט כינוס ארצי של ,,מכבי'' ברומניה וחברים רבים, בעיקר מבסרביה, העלו את התביעה להקים נקודות־הכשרה לחברי ,,מכבי''. החלטה ברוח זו נתקבלה בכינוס ו,,מכבי'' הצטרף לתנועת ,,החלוץ''. חברי סניף ,,מכבי'' באקרמן היו בין הראשונים שיצאו להכשרה, משהוקמו ההכשרות באודובשטי, ריפיצ'ני, בוקרשט ובלצי. ראוי להזכיר את הראשונים שיצאו להכשרה: שמחה סגל, מניה ליכט, שרה גולדנברג, האחים לויט, פניה אברמוביץ, אילויושה בדני, מורה פילנד, רחל מוצ'ניק, בטיה שפינר, שורה בוטושנסקי ואחרים. חברנו יעקב רוזנטל עלה לארץ כתייר ל,,מכביה'', אך הוא נשאר בארץ. בתקופה זו נבחר ש. סגל כחבר המרכז של ,,מכבי''.

קבוצת מדריכי הספורט של ''מכבי''.
שורה ראשונה (יושבים מימין לשמאל): ינצ'יק ווינשטיין, מוניה טרכטמן, אילויושה בדני, אברהם גולדמן, שמואל סטצקי
שורת שניה: בוריה ציטרון, ישראל גנפולסקי, איסק פיידל (מדריך מקישינוב), מליה רוזנטל, ליפשיץ
שורה שלישית: לא מזוהה, רוטנברג, ליומה רוטנברג, איציק גנפולסקי, סיומה לויט

בשנים 1936–38, בימי שלטונם של שונאי ישראל ברו־מניה (אנטונסקו, קוזה, גוגה) גזרו על סגירת סניפי ההכשרה של ,,החלוץ'' ברומניה ומרכז ,,החלוץ'' נאלץ להפסיק את פעילותו. בהשתדלותה של הנהגת ,,מכבי'' הושג רשיון להקמת נקודת־הכשרה אחת – בבלצי ועל סמך הרשיון הזה נרשם גם סניף ההכשרה של ,גורדוניה'' בבלצי ,,חוות מסדה'' ע''ש ,,מכבי''.

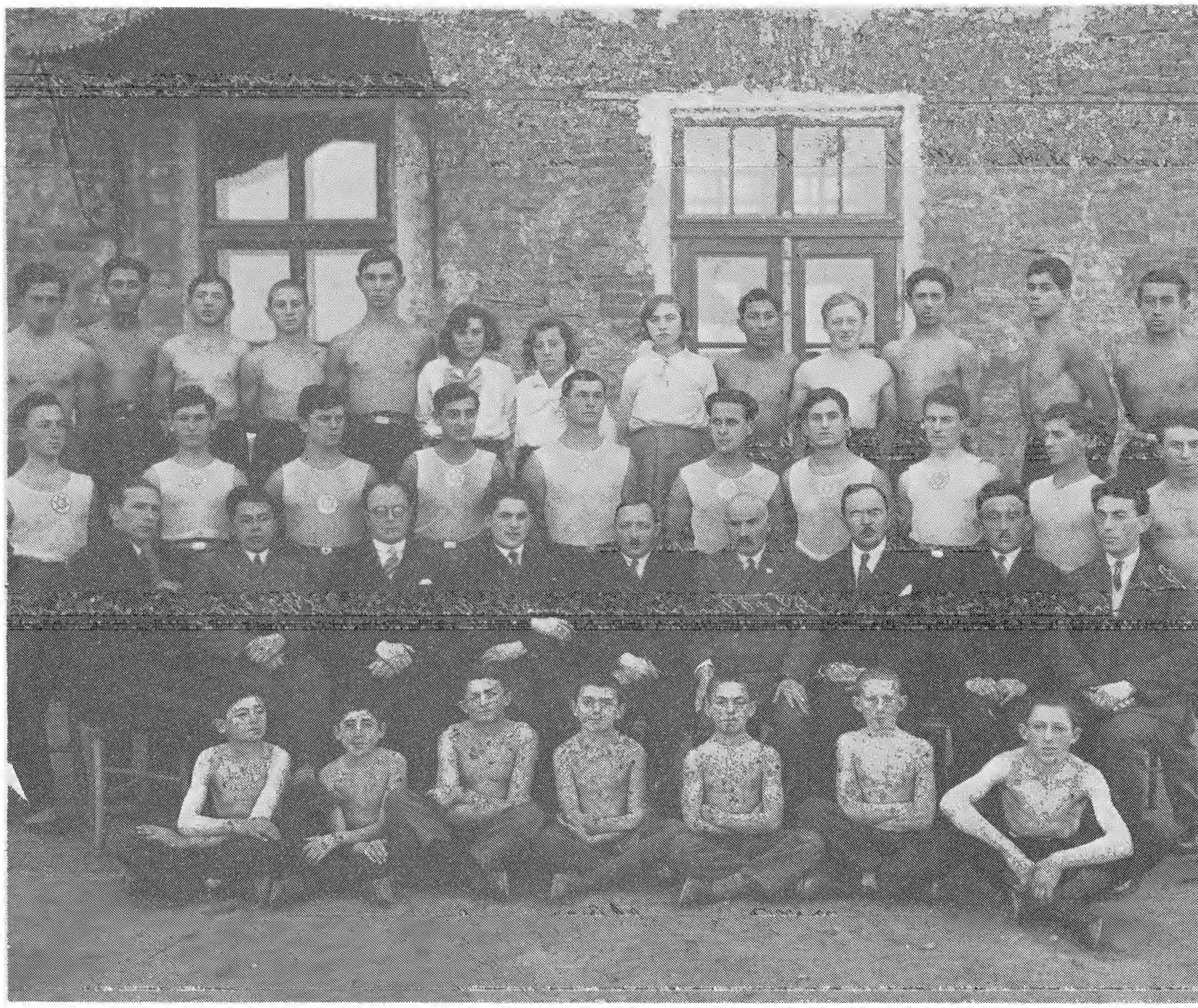
בפרוץ המלחמה נפסקה הפעילות של ,,מכבי'' בכל רומניה והוחזרו ארצה כל השליחים לתנועות הנוער, פרט לד. גוברמן מתנועת ''השומר הצעיר'' שנשאר ברומניה. שערי הארץ היו נעולים, אך רבים מחברי ,,מכבי'' הצליחו להגיע ארצה בדרכים שונות, רובם – עם תנועת ההעפלה.

סניף ''מכבי'' באקרמן בח־גיגה של הנפת הדגל. חב־רי הועד היושבים במרכז (מימין): י. גרינשפון, מ. סטרץ, לייב שוחט, ד''ר ע. וילקומירסקי, לזר גרו־שמן, פעמי בעלטקסה, חיים רוזנטל, גרינשטיין, שמואל סגל, אבא הלמן, פלוצק.

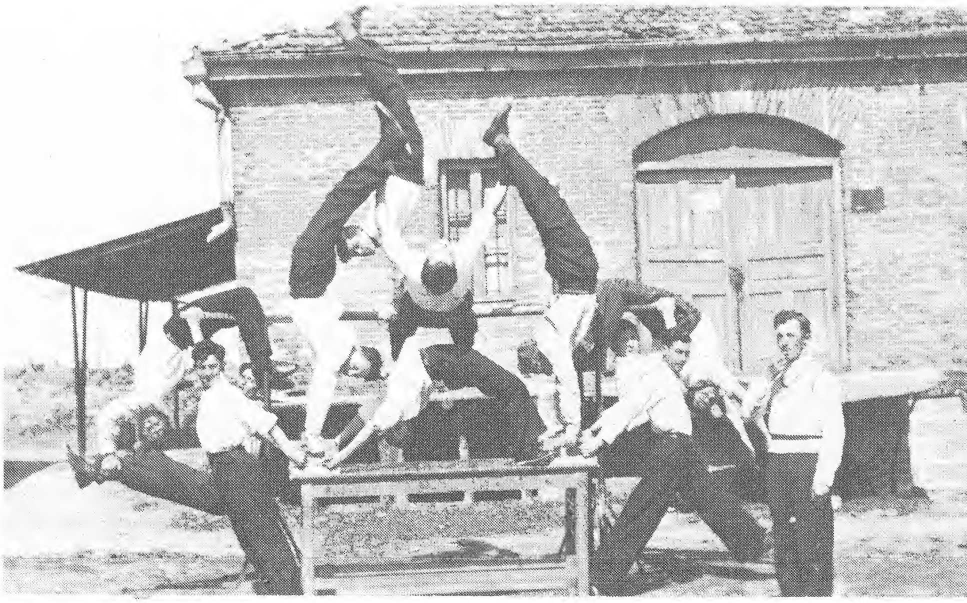
קבוצת מתעמלות של ''מכבי''

חברי "מכבי" עם מדריכי הספורט וחברי הועד הציבורי לפני עלותו של היו"ר ד"ר ש. צלרינג, חברי הועד מימין לשמאל: גרץ אברמוביץ, י. אברמוביץ, י. ברגר, נתן גולדשטיין, היו"ר ד"ר ש. צלרינג, צ. מיניאלי, ד"ר וילקומירסקי לא מזוהה, פליקוב.

חברי סניף"מכבי" שנת 1931-32

קבוצת מתעמלים של ״מכבי״ עם המדריך סיר־מה לוויט (מימין)

מצעד ״מכבי״ על דגליו ביום־חג רומני. הכתובת על הכרזה - ״בדיקה מחודשת״ (של הגבולות) - פירושה מלחמה.

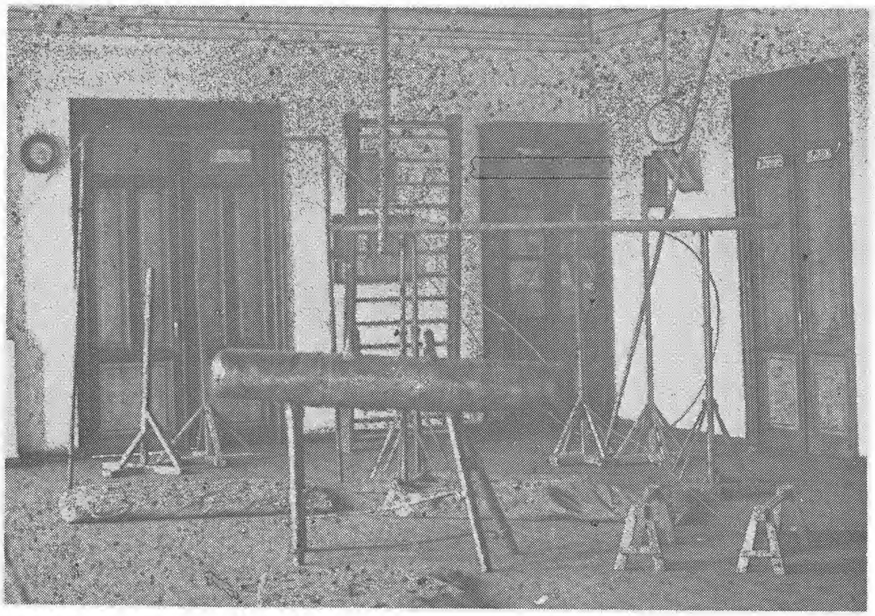

יו"ר "מכבי" ד"ר וילקומירסקי (היו"ר האחרון לפני הכיבוש הסובייטי).

מצעד של "מכבי" ברחובות אקרמן

אולם ההתעמלות של "מכבי" עם הציוד ל־ אימונים.

שפטל צוקרמן

"גורדוניה" באקרמן

ממרחק השנים שעברו מאז – למעלה מ־40 שנה! – לא קל לחזור לאותה תקופה בחיינו, כשהיינו עדין צעירים ויפים ותפיסתנו את החיים על מאורעותיהם הגדולים והקטנים – היתה רומאנטית ואידילית. ואף־על־פי־כן היינו כולנו חדורים אידיאל גדול: עלייה לארץ והגשמה עצמית. קדמה לה ההכשרה ב„החלוץ" והציפייה להתגשמות החלום.

תנועות־הנוער הציוניות הגיעו לאקרמן באיחור־מה. מיקומה של אקרמן, בירכתי דרום בסרביה, מין „קצה־העולם", גרם שהתנועה שלנו החלה להתפשט תחילה בצפון, מפולין עברה לבוקובינה ומשם לצפון־בסרביה ולמרכזה. ורק כעבור שנים מיספר הגיעה גם אלינו.

בשנות ה־20 הראשונות למאה שלנו, היו באקרמן בעיקר תנועות וגופים ציוניים של מבוגרים־יותר: ציונים־כלליים, צעירי־ציון, „מזרחי" ורביזיוניסטים. היתה אמנם אגודת „מכבי", שריכזה הרבה צעירים וילדים, שקמה לפני תנועות הנוער הציוניות, אך „מכבי" היתה פעילה רק בתחום הספורט. כבר בשנים ההן זרמה עליית צעירים מאקרמן – לארץ. בשנת 1921–1920 עלתה קבוצה מאורגנת ראשונה של צעירים, בני 21–20, אנשי ראשית העלייה השלישית. גם אחריהם זרמה העלייה לארץ, אך עלו בעיקר בודדים, ולא קבוצה מאורגנת ומגובשת, כמו זו שבשנת 1920.

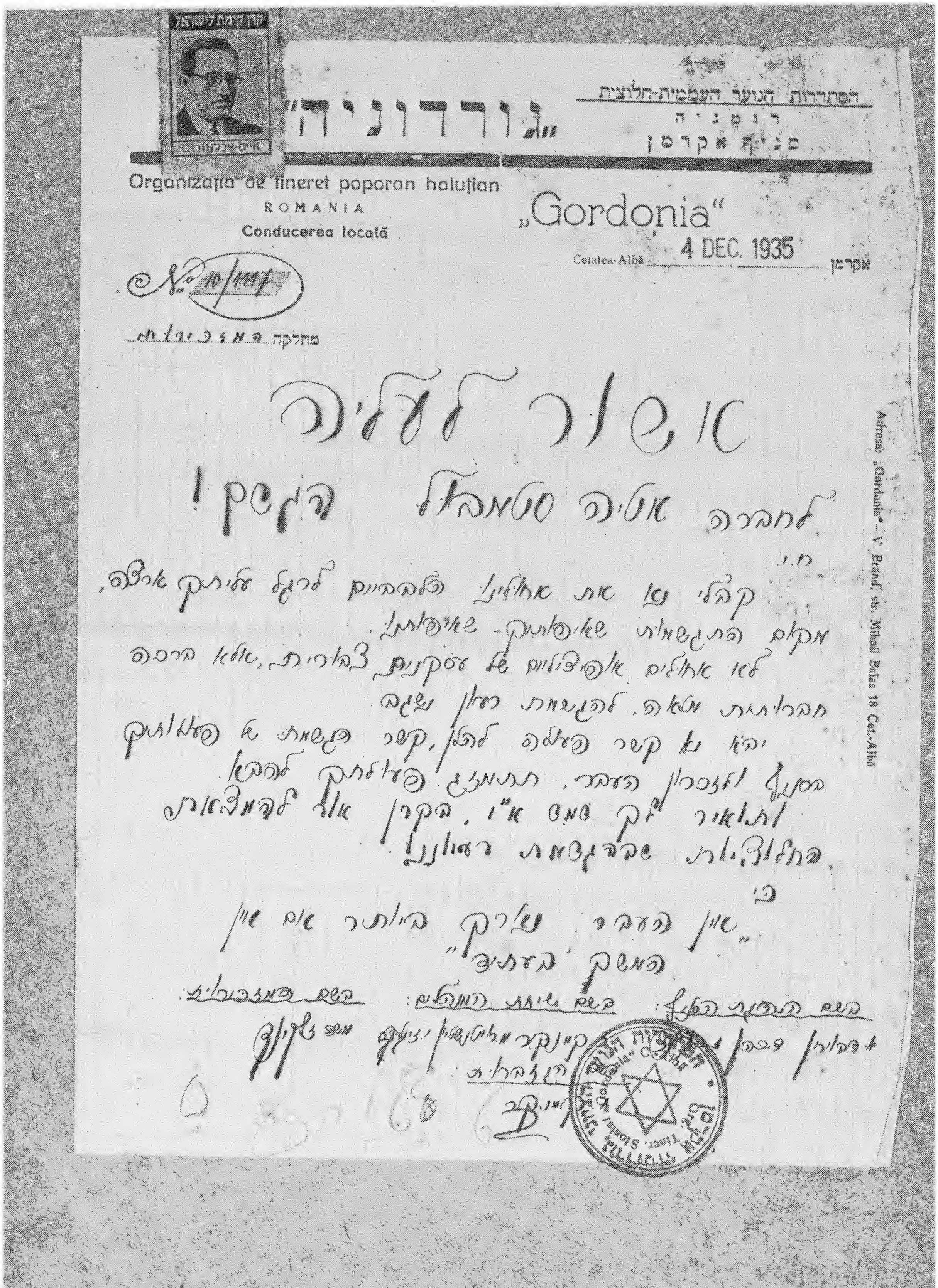
עם יסוד הגימנסיה העברית באקרמן, התרכז סביבה מיטב הנוער העברי, אם כי לא כולם היו חדורים אז אותה רוח לאומית וציונית, שאיפיינה את חניכי הגימנסיה לאחר־מכן בסוף שנות העשרים, לא הסתפק כבר הנוער של הגימנסיה בלימודים בלבד, אלא החל להתארגן בתאים קטנים, לפי הכיתות, ליד הספרייה העברית והיידיש (בבניין הבאנק־היהודי), התמידו בקריאת ספרים בעברית וביידיש, קראו בעתונות ציונית מחו"ל („העולם" מלונדון, „העתיד" מוארשה) ועוד כתבי־עת ועתונות מקומית מקישינוב.

בימים ההם התבלט חוג תלמידים, מצומצם בראשיתו, שהציג לו כמטרה לדבר עברית לא רק בין כותלי הגימנסיה, אלא בכל מקום. „דברו עברית", דווקא בציווי, היה שמו של החוג הזה, מבני 15–14, שהרעיון הלאומי כבש את ליבם. מחוג זה יצאו ראשוני חברי „גורדוניה". בשנת תרפ"ט–1929, לאחר מאורעות חודש אב של אותה שנה בארץ, ולאחר ביקורם של השליחים מהארץ באקרמן: זאב משי, דב שפריר־גיסר – גדל הסניף והתרחב – ומנה עשרות רבות של חניכים.

כאמור, ראשיתו של הסניף – מתלמידי הגימנסיה העברית „תרבות". הרוח החיה באירגון סניף גורדוניה היה שורה וולביץ' (יהושע דרורי ז"ל). הוא היה בעל־כושר אירגוני ועקשן מטבעו, וגם שוחר־ספר ואהב להתעמק בבעיות הלאום העברי והחברה. יהושע לא הזניח גם לימודיו. והיה – בעת ובעונה אחת – גם תלמיד מצטיין בכיתתו. סביבו התרכזו חברים פעילים, בני כיתתו ובני כיתות אחרות. תחילה היו בודדים, אך ברבות הימים הצטרפו ל„גורדוניה" כיתות שלמות מבית־הספר „תרבות" שבעיר. מחוץ לתלמידי הגמנסיה, מועט היה מיספר המצטרפים, 3–2 ולא יותר. במשך הזמן הצטרפו לסניף „גורדוניה" צעירים וילדים מחוגים אחרים, עממיים יותר.

כבר מראשיתו כבש לו סניף „גורדוניה" באקרמן מקום מיוחד בין שאר סניפי התנועה בבסרביה. היה לו ייחוד משלו, משקל תרבותי רב, ידיעת השפה העברית, בקיאות בהיסטוריה ובמקרא, הכרה לאומית איתנה – כל אלה תרמו לעיצוב נוסח מיוחד בתנועתנו בבסרביה – „נוסח אקרמן".

אקרמן עצמה היתה עיר מיוחדת־במינה בנוף ערי בסרביה: עיר־מחוז, אם־כי לא גדולה במיספר תושביה וללא יהודים רבים, היו בה חיים יהודיים תוססים. לא חסרו בה המוסדות היהודיים שבכל עיר יהודית גדולה או בינונית. היתה זו עיר נעימה נקייה ומסודרת, תרבותית, שכנה לחופי הלימן השקט (ימת הדניסטר שהגיעה עד לים השחור). היא הושפעה רבות מהעיר הגדולה הקרובה לה, אודיסה, גם בגימנסיה והליכותיה, בתרבות הרוסית, תרבות המאה ה־19 במיטבה. גם

קרן קימת לישראל

הסתדרות הנוער העממית-חלוצית

רומניה

סניף אקרמן

„גורדוניה"

Organizaţia de tineret poporan halutian

ROMANIA

Conducerea locală

„Gordonia"

Cetatea-Albă 4 DEC. 1935 אקרמן

No. 10/1935

מחלקה המזכירות

אשור לעליה

לחברה אטיה סטמבול הגשן!

ח.ו.

קבלי נא את איחולינו הלבביים לרגל עלייתך ארצה,
מקום התגשמות שאיפותיך - שאיפותינו.
לא איחולים אפיטרופוסיים של זקנים צבוריים, אלא ברכה
חברותית חמה, להגשמת רעיון נשגב.
יהא נא קשר העליה להבא, קשר הגשמת של חלומותיך
הסניף לזכרון העבר, תתמזג עבודתך להבא
ותאיר לך שמש א"י, בקרן אור להתמדתך
בחלוציות שבהגשמת רעיוננו!

כי

„אין העבר עיקר ביותר אם אין
המשק בעתיד"

בשם הועד הסניף: בשם שיחות המתלמדים: בשם המזכירות:

Adresa: „Gordonia" – V. Brand, str. Mihail Balas 18 Cet.-Albă

״אשור לעליה״ שהיה מקבל כל חבר גורדוניה מהסניף לפני עלייתו לארץ

בחיי התרבות היהודית הושפעה אקרמן מהמרכז היהודי החשוב – אודיסה. רק לאחר הכיבוש הרומני, נותקה אקרמן ואיתה בסרביה כולה, מיהדות רוסיה. אך זרימת הפליטים היהודים בשנים הראשונות העשירה את אקרמן היהודית.

סניף „גורדוניה" באקרמן לא הצטיין במיספר חבריו. לא היינו מאות, כמו בכמה סניפים אחרים, אך אותם עשרות רבות של נוער יהודי, חניכי הגימנסיה העברית שהתרכזו בסניף ייחדו אותו לטובה. גם בשאר תנועות־הנוער הציוניות: „השומר־הצעיר", בית"ר, „מכבי" – התרכז נוער יהודי טוב, שברבות הימים גם הגשים ועלה ארצה, ייסד קיבוצים, או היה בין מייסדיהם.

היתה מסורת של פעילות מרכזית בתנועה הארצית: ראשית, יהושע וולביץ' (דרורי) נקרא מייד עם סיום לימודיו בגימנסיה, למרכז התנועה בקישינוב, ולאחר־מכן עבר לבוקארסט, בירת רומניה – להיות בהנהגה הראשית של „גורדוניה". כמה שנים היה פעיל במרכז התנועה עד לעלייתו ארצה. אחרים הלכו בעקבותיו.

לאחר מאורעות תרפ"ט, כששערי הארץ היו נעולים – וגם לא רבו ה„קופצים" לעלייה – בשל המאורעות והמצב ששרר אז בארץ – עלה מאקרמן, בראשית שנת 1930, ראשון העולים מ„גורדוניה", ברוך צוקרמן (נעמני כיום, חבר קב' מסדה שבעמק־הירדן). אזכור היטב את עשרות החברים, שליוו את ברוך בעלייתו, בתחנת־הרכבת באקרמן. היתה התרגשות רבה, ואנו, הצעירים, קינאנו בו. ומאז, כל עלייה של חבר לארץ, וכל יציאה להכשרה של בן־אקרמן היו לרגעי התרגשות והתלהבות של המלווים, שהיו מתרכזים ברחבת תחנת־הרכבת, לקול שירה וזימרה, משירי הארץ והתנועה מפי קהל הנאספים.

בעיות לא חסרו בכל ימי קיומו של הסניף באקרמן. היו קשיים כספיים באחזקת המועדון. והיו בעיות עם הבולשת הרומנית בעיר, שהתנכלה לעתים לחברי הסניף. נעזרנו הרבה בכמה מידידי „גורדוניה" בסניף המקומי של „צעירי ציון". אילמלא הם שעמדו לנו, אולי לא היינו מחזיקים מעמד.

חברי אקרמן היו פעילים בכל כינוסי התנועה, הן הג־ליליים והן הארציים. מרכזו של גליל ה' (דרום בסרביה) היה באקרמן, ובנימין גרשפלד, ואחרים בעקבותיו, שקדו על הקמת סניפים חדשים והפעלתם בעיירות המחוז שלנו והמחוזות הסמוכים. רבו אז הכינוסים והפגישות הגליליות, גם באקרמן וגם בעיירות אחרות (טטרבונאר, רומנובקה), וכל זה קירב אותנו לחוגים רחבים יותר של בני נוער. מפורסמות היו ה„צופיאדות" מחנות־הקייץ לשכבות הצופים, שנערכו על חופי הים־השחור והאגמים שבסביבתו, באזור אקרמן. חברי אקרמן היו נעזרים באנשי בוקארסט (וייזכר לטוב הח' רוסמן) שהיו מעורים ברזי הצופיות, והדריכו יחד עם אנשי אקרמן, את מושבות הקיץ האזוריות ותרמו להצלחתן הרבה. גם השתתפותם של חברי אקרמן במושבות־המנהלים, אם כי לא בשיעורים גדולים (מפאת ריחוק המקום וההוצאות הכרוכות בנסיעה לאזור הקארפטים המרוחקים) תרמו רבות לקידומם של החברים הפעילים בסניף. מאמצים רבים נדרשו אז כדי להשתתף במושבת־המנהלים שבצפון המדינה המרוחק.

חברי „גורדוניה" באקרמן לא יצאו להכשרה בהמוניהם – ושוב מחמת ריחוק מקומות ההכשרה בצפון בסרביה או במולדובה. כנגד זה משקלם בעלייה לארץ ובהגשמה לא היה מועט כל עיקר. ודאי לא כל הבוגרים הגשימו ועלו לארץ. היו שהמשיכו בלימודים ולאחר מכן עלו ארצה. והיו שעברו את ההכשרה, אך מסיבות אישיות ומשפחתיות, לא יכלו לעלות ונתקעו בעירם. אך כמה עשרות חלוצים עלו והגשימו והם נמצאים עד היום בקיבוצים ובהתיישבות העובדת (מושבים ועוד).

טבעי הדבר, שבעקבות העלייה הגדולה, שהחלה לזרום לארץ במחצית שנות ה־30 למאה, חלו בהנהגת סניף אקרמן חילופי־משמרות, כאשר הפעילים הקודמים עלו, ואחרים הצטרפו להנהגת הסניף. לא תמיד שמר הסניף על רמתו ועל פעילות ענפה, כבשנים הראשונות. היו עליות ומורדות בפעילות בסניף. אך תמיד נשמר ה„יחוד האקרמני".

עם עלייתם של הבוגרים לא נותק הקשר ביניהם לבין חברי הסניף שנשארו בעיר. היו קשרי מכתבים, וכל מכתב שהיה מגיע מהארץ, מאחד הפעילים לשעבר, גישר בין המגשימים בארץ ובין החברים הצעירים שטרם יצאו להכשרה או עלו לארץ. המכתבים היו נקראים בדבקות ושימשו דרבן לפעילות ולהמשך הדרך חברי הסניף היו גאים בחבריהם הבוגרים שהגשימו בארץ, בנו אותה, הקימו והמשיכו לחיות בקיבוצים. גם כל שמועה על עזיבת הקבוצה, להבדיל – היתה בעוכרי הפעילות בסניף.

כיום, לאחר 40–45 שנה, לאחר התמורות הכבירות בעולם היהודי, ולאחר למעלה מ־30 שנות קיום מדינת ישראל, עולה מנבכי העבר הזכרון התנועתי ועולים הגעגועים לאותו עולם־נעורים מופלא רווי כיסופי־גאולה ותקוות חיים חדשים, חיי נוער יהודי ציוני וחלוצי, מעורה בתולדות העם היהודי ותרבותו ובונה את עתידו במולדתו הישנה־החדשה. הזיכרון הזה, הצילומים והתמונות שנותרו מאז, נוסכים בנו את ההרגשה: לא לשווא פעלנו. לא לשווא עמלנו. קצרנו ברבות השנים את שזרענו אז. ומלאו אסמינו בר.

קב' חולדה

ניסן אמתי (סטמבול)

על ייחודה של „גורדוניה" בעירנו

יד המקרה היתה בהקמת „גורדוניה" באקרמן, שכן חברי „דברו עברית" אשר ממנה הורתה ולידתה של תנועה זו בעירנו, לא היו מודעים כלל לעצם קיומה של תנועה זו, אולי משום שחדשה היתה בבסרביה.

בשלהי קיץ 1929, בחודש אוגוסט, פנתה חברתנו רחל'ה גוכברג ז"ל, אל החתום מעלה וביקשה ממנו להיכנס לחנותו של דודה ברח' ניקולייבסקייה, מול ביתנו, כי דבר לו אלי. משנכנסתי לחנות מצאתי שם את מנדל דודזון, אחיו של מורנו אפרים דודזון, שהיה פעיל בקרן הקיימת בקישינייב, שהרצה לפני בקיצור על תנועת הנוער החלוצית „גורדוניה", שדוגלת ברעיונות ובאידיאלים של א.ד. גורדון. הוא הציע לי להצטרף לתנועה זו ואף מסר לי כמה חוזרים של ההנהגה הראשית בקישינייב כדי שאוכל באמצעותם לעשות נפשות לתנועה.

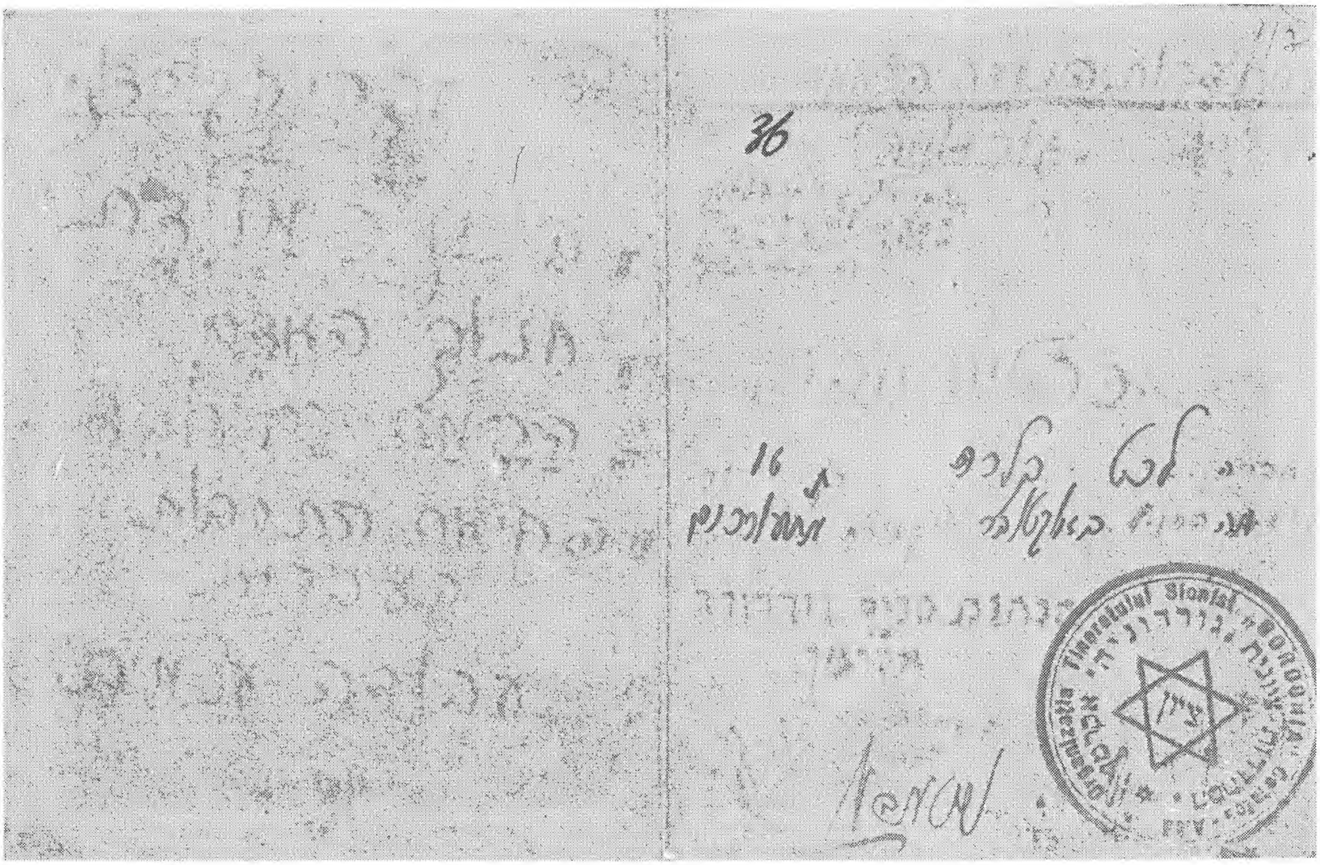
זוכרני, כי עוד באותו ערב הלכתי עם החוזרים לביתו של שורה ווליביץ (יהושע דרורי ז"ל). קראנו בתשומת לב את החוזרים שהבאתי, וניתן לומר, כי הדבר עורר את סקרנותנו. למען האמת ייאמר, כי עד אז לא הגיע אלינו שמו של א.ד. גורדון ועל תורתו לא ידענו כהוא־זה. החלטנו איפוא לעשות היכרות עם האיש אשר על שמו נקראת התנועה החדשה. למחרת היום הלכנו לספריה המקומית וביקשנו מהספרן את ספרי א.ד. גורדון, אך הספרן, מורנו ש. שטרנשיס. הודיע לנו כי הספרים אינם מצויים כלל בספריה, אך הוא הבטיח שיזמין אותם למעננו בהקדם. ואכן לאחר כמה ימים הגיעו הספרים ובו בזמן בערב הגיע גם חומר הסברה נוסף מההנהגה הראשית.

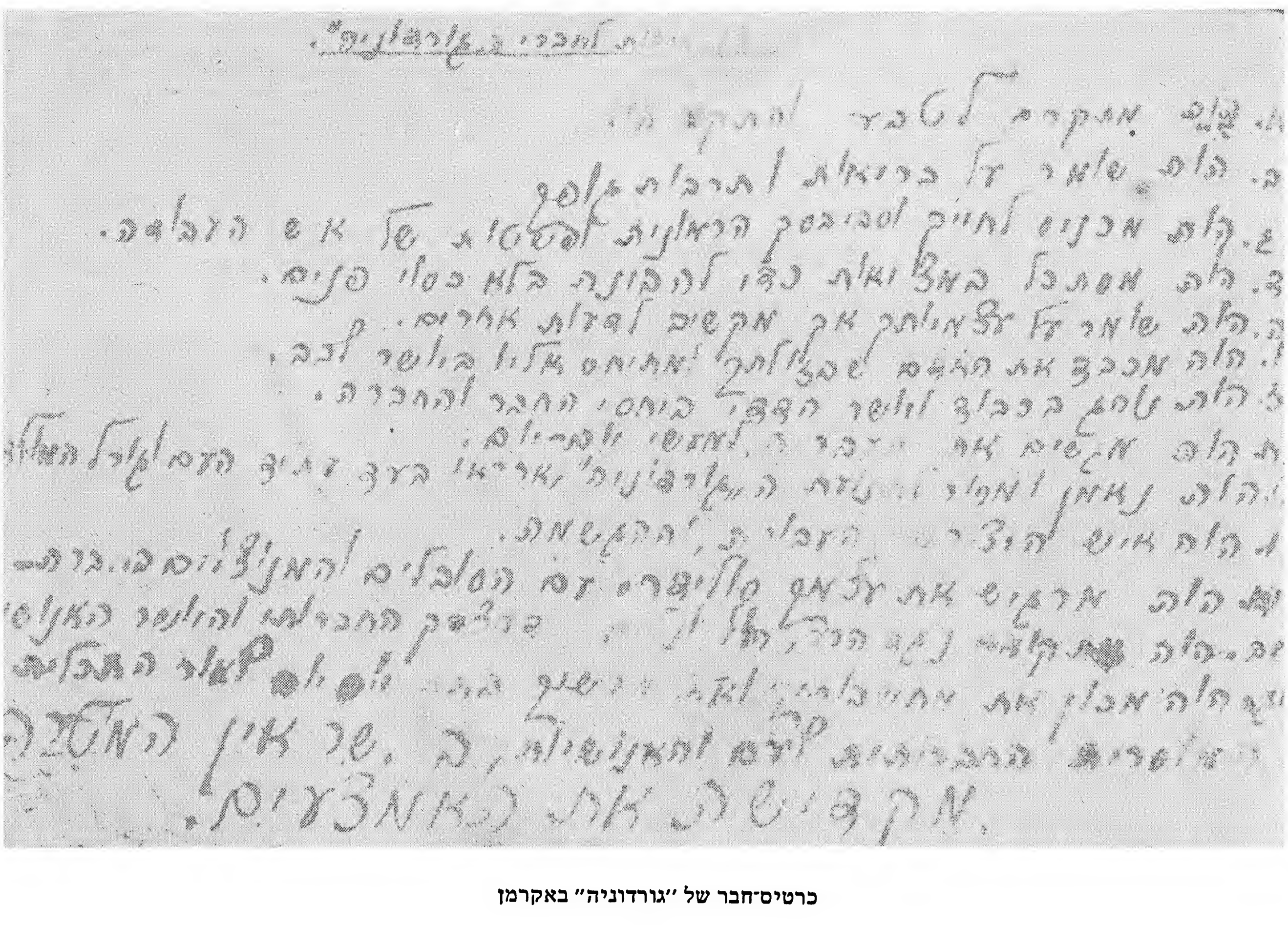
שקענו בראשנו ורובנו בקריאת הספרים. האיש ותורתו קסמו לנו. חובת העליה לארץ, השתלבות בטבע, הצטרפות לתנועת העבודה, צדק חברתי, חיי קבוצה בארץ כפתרון לאי־שויון בחברה האנושית וכדרך למניעת ניצול הזולת – כל העקרונות האלה שמהווים את התשתית לתורתו של א.ד. גורדון, נראו לנו כצודקים וכעונים על משאלות לבנו.

החלטנו איפוא להביא בסוד העניין גם חברים נוספים לאגודת „דברו עברית", שאליה השתייכנו אז, ושלא העמיקה בעניני אידיאולוגיה והיתה מושתתת בעיקרה על עקרון אחד: דיבור בעברית. כשהעלינו בישיבת ועד האגודה את ענין הצטרפותנו ל„גורדוניה" והצענו לפרק את המסגרת הקיימת ולתת יד לתנועה החדשה, עורר הדבר התנגדות נמרצת מצד כמה חברים שראו בכך מעין נסיון לפלג את שורות הנוער. הויכוחים בנושא זה נמשכו זמן קצר ובסופו של דבר נתפרדה החבילה, נתפרקה מסגרת „דברו עברית" וחבריה התפלגו והצטרפו לשלוש תנועות נוער, שקמו בערך באותו זמן „גורדוניה", „השומר הצעיר" ובית"ר (ברית טרומפלדור).

כחודש או חודשיים לאחר התחלת שנת הלימודים ב־1929 התארגן סניף „גורדוניה" באקרמן. הצטרפו לסניף רוב תלמידי הגימנסיה „תרבות" שהיו לפני כן פעילים ב„דברו עברית" ו„צעירים ציוניים".

להנהגה המקומית הזמנית של „גורדוניה" נבחרו חברים אלה: יו"ר שורה ווליביץ (יהושע דרורי ז"ל), מזכיר – ניוסיה סטמבול (ניסן אמתי), גזבר – בנימין גרשפלד, ואוצצה קוגן (רחל רול ז"ל) וחוה גבר ז"ל. עוד באותה שנה הצטרפו לסניף תלמידים ממחלקות נמוכות יותר ועד־מהרה היו לנו שלוש שכבות: מגשימים, מתעוררים וצופים. כל החברים חולקו לקבוצות שנקראו בשמות ישובים וחבלי ארץ שונים בארץ. קבוצת תלמידים בוגרים היוותה את סגל המנהלים והמדריכים. הסגל היה מתאסף פעמיים בשבוע, קורא בספרי א.ד. גורדון, מברר ומלבן את כל הבעיות שהתעוררו. לשם הרחבת הידע פנה הסגל אל המורה מ. גרוזמן בבקשה שיואיל לתת לנו שעורים, מחוץ לתוכנית הלימודים, בסוציולוגיה וכלכלה מדינית. הוא נענה לבקשתנו, ופעמיים בשבוע היינו מתאספים בשעות אחר־הצהריים בבית הספר לצורך זה. הרצאותיו של המורה גרוזמן הרחיבו את אופקינו והניעו אותנו לעיון רציני והעמקה בנושאים שונים.

כרטיס־חבר של ״גורדוניה״ באקרמן

סניף "גורדוניה" באקרמן עם השליח מארץ ישראל דב שפריר (1930)
שורה ראשונה (יושבים מימין לשמאל): ניסיה שטיינברג, לא מזוהה, יהודה שוורצמן, ינצ'יק צוקרמן, אברהם ניימן
שורה שניה: אהרן דבורין, שורה וולביץ, ברוך צוקרמן, חנה קוצוק, דב שפריר, חנה ברוורמן (מסניף רומנובקה), שיקה קושניר, נחמה קהלסקי
שורה שלישית: ישה וישניבצקי, ניוסיה סטמבול, קלרה ליכט, פרימה קוצוק, נסיה צוקרמן, חוה גבר, מניה שורצמן, אליהו לב, שפטל צוקרמן, בנימין גירשפלד
שורה רביעית: סוניה ברג, גלזמן, צולה פלדמן, משה גליקמן, בוריה קמינקר, יעקב לב, לאה ברגר, רבינוביץ', חוה דורפמן, ויטיה רוזנבוים, אבא בינגבוים, לא מזוהה, אברהם קורנבליט

קבוצת חברי "גורדוניה" 1931
יושבים (מימין לשמאל): ולוול בינגבוים, מניה גורדון, ליובה שמויש, בנימין גירש־פלד עומדים: אהרן דבורין, חנה מנוס, אבא בינגבוים.

שליחים מן הארץ

ב־1930 הגיע אלינו השליח הראשון מארץ ישראל – הח' זאב משי מקבוצת השרון. ביקורו הראשון באקרמן היה לנו יום חג ממש. הוא היה הראשון שקירב אותנו למחשבה ולתורה של תנועת העבודה הארצישראלית. שיחותיו והרצאותיו ריכזו את כל הבוגרים וכן גם חברים מהשכבות היותר צעירות. השירה והריקודים שהבקיעו ממועדוננו הכניסו אוירה של ארץ ישראל העובדת. אותו זמן בשלה בשורותינו ההכרה בהכרח ההגשמה – עליה לארץ ישראל – וגם הורינו, שתחילה הסתייגו מהתוכניות של ילדיהם – שינו דעתם בנושא זה.

פעילותנו העירנית עוררה כנראה את תשומת לבם של השלטונות בעירנו, שכן פנו אל מנהל בית הספר שלנו י. ברגר ז"ל ו,,העירו את אזנו", כי תלמידיו מאורגנים באיזה אירגון שאין דעתם נוחה ממנו, ומנהל הגימנ־סיה התחיל לחשוש שמא יבולע בעטיינו למוסד החינו־כי שבראשו הוא עומד. יום אחד נקראו שורה ווליביץ' וכותב הטורים האלה אל המנהל והשיחה שנערכה בינינו היתה קשה מאד. מר ברגר ז"ל, שהגימנסיה היתה בבת־עינו ממש, דרש שנפסיק את הפעילות שלנו בתנועת הנוער, שאם לא כן יתנכלו השלטונות למוסד ומי יודע מה צפוי לו. לא קיבלנו את דעתו. הודענו במפורש, כי אנו פועלים לפי רשיון השלטונות ולא נחסל את הסניף. יתירה מזו, הבענו את דעתנו, כי המנהל שהוא ציוני מסור, מצווה לעזור לכל תנועות הנוער הציוניות ושומה עליו להסביר לשלטונות, כי לא צפוייה שום סכנה למישהו מקיומנו ופעילותנו איננו מתנגדים למשטר הקיים, וכל מטרתנו אינה אלא לעלות לארץ ישראל. לאחר השיחה נפרדנו בידידות ובלחיצת־יד. נראה היה לנו שהמנהל הסכים להמשך פעילותנו, ואולי בלית־ברירה.

לסמינר הרעיוני של התנועה שנערך בעיר בלצי בהשתתפותם של שליחים מהארץ, נשלח הח' שורה (יהושע דרורי), ואכן הסמינר נתן פרי־הילולים. שורה חזר עם הרבה חוויות ועם אופקים רחבים יותר, והתחיל לעבוד במלוא המרץ על הרחבת הסניף וצרוף חברים חדשים.

ראוי לציין כי שורה (יהושע דרורי) נתחבב מאוד על כל החברים והיתה לו השפעה רבה על התלמידים. בכיתתו וכן גם בכיתות אחרות של הגימנסיה. הוא ספג את התרבות הרוסית מאחותו הבכירה, הירבה לקרוא את יצירות הקלסיקונים הרוסיים והתעמק בבעיות שנתעוררו אצלו אגב קריאה. הוא ניחן בכושר ניתוח וביכולת הבעה בהירה, ופרט לכל אלה נתברך גם בכשרון אירגוני ומסירותו לתנועה לא ידעה גבול. יהושע היה תמיד מוכן להקשיב לדברי הזולת וקיבל את דעתם של אחרים אם שוכנע שדעתו הוא אינה צודקת. עד מהרה יצאו לו מוניטין בתנועה ובשנת 1931, עם סיום לימודיו בגימנסיה ,,תרבות", נבחר כחבר ההנהגה הראשית של ,,גורדוניה".

מוקד השראה

סניף ,,גורדוניה" באקרמן היה בעל ייחוד משלו. יש לזכור, כי בבסרביה קמה תנועת ,,גורדוניה" באיחור מסויים, לאחר שתנועות נוער אחרות, שקדמו לה, הצליחו לכבוש את מיטב הנוער הלומד. למרות זה הצליחה "גורדוניה" באקרמן לרכז בשורותיה את מירב הנוער הלומד מתלמידי הגימנסיה העברית.

שנה לאחר בחירתו של שורה להנהגה הראשית נשלח־תי כציר של סניף אקרמן לועידה הארצית של ,,גורדו־ניה" שנערכה בחוות ההכשרה ,,מסדה". עד היבחרי כנציג מרכז ,,החלוץ" בקישינייב (מרכז ,,החלוץ"

בוגרי "גורדוניה" (מגשימים) עם מיכאל עובד – השליח מא"י מקבוצת השרון
שורה ראשונה, מימין לש־מאל: חנה דורפמן, רחל גוכ־ברג, מיכאל עובד, לאה ניימן, חוה דורפמן
שורה שניה: ניוסיה סטמבול, קלרה לכט, ריבה מנוס, שורה וולביץ , מניה שורצמן, לאה ברגר, בנימין גירשפלד

יחד עם ההנהגה הראשית של „גורדוניה" עברו אז לבוקרשט) שימשתי בתפקיד יו"ר הסניף המקומי. אחר כך נבחר להנהגה הראשית הח' שפטל צוקרמן מן המשמרת הצעירה של הסניף.

במשך הזמן ביקרו אצלנו שליחים נוספים מהארץ: מיכאל עובד ז"ל מקבוצת השרון, דב שפריר, בן ציון גפני ז"ל מכפר ויתקין, אהרון קמינקר, שהיה בביקור פרטי אצל משפחתו, ואחרים. כאמור לעיל פנינו היו מופנות גם לנוער מהשכבות העממיות בעירנו. המשימה שלנו לא היתה קלה, שכן לא קל להתגבר על הפער הקיים תמיד בין הנוער הלומד והנוער שאינו לומד. צריך היה להשקיע מאמצים רבים כדי להתגבר על הפער הזה. לאלה שהצטרפו היה הסניף בבחינת מוקד־השראה יחידי לנוער הזה. לא מעטים מבין הצעירים האלה נשארו בגולה ונספו בשואה אך ורק משום שלא היו להם אמצעים כספיים כדי לשלם את מחיר כרטיס האניה בעד נסיעה לארץ.

ראוי לציין במיוחד את הקשרים ההדוקים שבין „גורדוניה" ו„צעירי ציון" באקרמן. בעיקר היה שיתוף פעולה תרבותי ולעתים תכופות נעזרנו על ידם. גם אנחנו גמלנו להם מידה כנגד מידה והיינו באים לפעולות התרבותיות הרבות שנערכו על ידי צעירי ציון. בזכות פעילותנו בין הנוער נכבשו לרעיון הציוני לא מעטים מבין הוריהם של חברי „גורדוניה".

מושבת הקיץ המחוזית הראשונה בעיירה טוזלה היתה אחת המיבצעים החשובים שלנו בפרק זמן זה. ההנהגה הראשית הטילה על הסניף שלנו את אירגון המושבה הזו. הווה אומר: ריכוז 70–60 צעירים למשך שבועיים, דאגה למקומות מגורים, להסעה לטוזלה, לכלכלה, נקיון, בריאות וכיוצא באלה דברים שלא התנסינו בהם עד עתה. שלושה חברים קיבלו על עצמם את אירגון המושבה: ניוסיה סטמבול, בנימין גרשפלד ובוריה קמינקר (ברוך קמין). שכרנו למגורים מחסן של קש, גייסנו את הגננת שלנו „הדודה מניה" (מנורה שרירא)

קבוצת בוגרי "גורדוניה", 1931
שורה ראשונה, מימין לשמאל: אברהם קורנבליט, איצקוביץ', אברהם ניימן, לא מזוהה, ניוסיה סטמבול, גולדה ברנד, גלזמן, בנימין גירשפלד
שורה שניה משמאל לימין: יוסף שינקרובסקי, אבא בינבוים, מניה גרדון, בוריה קמינקר

מושבת־קיץ של "גורדוניה" בטוזלה (שכבת "המתעוררים"). במרכז יושבים האחראים והמדריכים: יוליוס מלר (ההנהגה הראשית), ניוסיה סטמבול, מניה שרירא, רופא (נוצרי) אחראי על התברואה, ליובה שמויש (אחראית על המטבח), בנימין גירשפלד

קבוצת "השרון" ("מתעוררים") של "גורדוניה" עם מנהלם ניוסיה סטמבול, לפני עליתו ב־1933
שורה ראשונה (מימין לשמאל): מינה קאושנסקי, פרומה לזר
שורה שניה: חיים זוניס, רוזה גורדון, מוסיה צפליק, ניוסיה סטמבול, עטיה סטמבול, חוה קמינקר, ובצ'יק קמינקר, איזיה שינקרובסקי
שורה שלישית (עומדים): שייקה שרירא, ניומה לב, קטיה אברמוביץ', אפרים אברמוביץ', יעקב זיגלווקס

כיועצת, והיא נסעה יחד עם בנה למושבת־הקיץ. התקשרנו עם הרופא המקומי, שהסכים אף הוא לשמש לנו כיועץ לעניני בריאות. ביולי 1933 התרכזו במקום שנועד למושבה כששים חברי „גורדוניה" מהסניפים: אקרמן, טטרבונאר, בולגרד, רומנובקה ועוד. מטעם ההנהגה הראשית השתתפו במושבה בהרצאות ובשיחות הח' יוליוס מלר מצ'רנוביץ והח' בן ציון גפני שהיה שליח מארץ ישראל. המושבה עברה בהצלחה רבה והטביעה רישומה על כל המשתתפים בה.

הסניף באקרמן היה מרכז מחוזי לסניפים בסביבה. ביוזמת החברים מהמקומות או לפי יוזמתה של ההנהגה, הראשית הוא טיפל גם בסניפים שלא היו שייכים למחוז אקרמן, כגון בולגרד ורומנובקה. פעילי הסניף שלנו היו יוצאים תכופות לביקורים בסניפים הקטנים ומקיימים שם פעולות הסברה שונות.

העולים הראשונים

ב־1931 עלו החברים הראשונים לארץ, והלא הם: ברוך צוקרמן (נעמני בקבוצת מסדה), פרימה קוצ'וק־מרכוס (פתח תקוה) מניה שברצמן (ברוריה הר ציון מחדרה), חוה דורפמן־ברנע (תל־אביב) ואחרים. בעקבותיהם יצאו עוד חברים וחברות להכשרה ולאחר מכן עלו ארצה. עשרות חברים של „גורדוניה" באקרמן פזורים עתה בישובים שונים בישראל וחסד הנעורים שהעניק להם הסניף זכור להם היטב.

אין ספק, כי הסניף רשם דפים מזהירים בחיי הנוער באקרמן, שהגיע להכרה ציונית לא תחת לחץ פוגרומים ורדיפות, אלא בהשפעת פעילות חינוכית שיטתית ומתמדת. האוירה הציונית בגימנסיה, החינוך לחלוציות מגשימה במסגרת הסניף, הניבו פרי ראוי לתהילה. יש לציין, כי גם הנוער שמחוץ לגימנסיה הושפע על ידי האוירה הזו, וחבל רק שהשפעה זו לא הגיעה אצל כולם עד כדי ---**ע ל י ה.**

כל־אימת שעברה השמועה בעיר, כי בתחנת הרכבת נפרדים מחברים העולים לארץ־ישראל - נהרו חברים, הורים וקרובים לתחנת הרכבת, ההתרגשות היתה גדולה ומסביב הדהדו קריאות „בקרוב נתראה"!. תודות לעלייתם של הצעירים, חניכי התנועה, עלו גם לא מעטים מבין הוריהם, וכך נחלצו מצפורני השואה הגדולה.

חיים צמיר (פימה צימרינסקי)

"גורדוניה"-פרק אחרון

ארבעים שנה עברו מאז נפרדנו, אני וחבריי, מן העיר בה גדלנו, בה חווינו את חוויות הילדות וימי ההתבגרות, ואשר ממנה נשארו לנו רק זכרונות, נוגים ומשמחים, ואף געגועים. בשבילנו, ילידי שנות הארבעים, אקרמן אינה רק רחובות קישינובסקייה, סובורנייה, ייברייסקייה וכו', אף לא בתי העסק היהודים בניקולייבסקייה עולים במחשבתנו עם הזכרת השם אקרמן, אלא האסוסיאציה הראשונה לשמע השם אקרמן היא - הגימנסיה "תרבות" אשר שימשה מרכז רוחני וציוני לנוער ולמבוגרים גם יחד. הן בית זה, בית הגימנסיה, הוא שהעמיק את התחושה היהודית שלנו, הוא שנטע בנו את אהבת המולדת, הוא שהינחה אותנו בכל דרכינו, הוא שגיבש את חוגי המבוגרים וסביבו התרכזו כל תנועות הנוער. אינני יכול להיות אוביקטיבי. אני יודע שהיו תנועות חשובות כמו "מכבי", "השומר הצעיר", בית"ר, "העובד" שריכזה חברים בוגרים ובראשה עמדו ישראל שילדקרויט וצבי מיניאלי, אך על תנועת "גורדוניה" אפשר לומר "והיא על כולן עלתה", הן לפי מיספר חבריה, לפי הישגיה, לפי מספר העולים והמתכוננים לעליה, לפי כל מה שתרמה לחיים היהודיים באקרמן. המדריכים הבוגרים שלנו, ברוך קמינקר וינצ'יק צוקרמן, לא חסכו כל מאמצים, הם היו מסורים בלב ונפש לתנועה, הרביצו בנו את תורת הציונות החלוצית יום ולילה, וניתן בהחלט לומר, כי הם ראו פרי בעמלם. לאחריהם בא תורם של המדריכים הצעירים יותר - דור שני בהנהגת התנועה - והלא הם: וורבצ'יק קמינקר, דודי כוגן, אפרים אברמוביץ, חוה קמינקר, קסיה רויזמן ועוד.

זכורות לי עד עצם היום הזה השיחות שקיימנו בסניף "גורדוניה" באקרמן, כשם שזכורים לי גם ההפלגות והטיולים שערכנו לסניפי "גורדוניה" בסביבה - והגענו עד שאבא - לשם היכרות הדדית, להידות הקשרים התנועתיים וכו'.

לאחר שקסיה רויזמן וחוה קמינקר עלו ארצה ואפרים אברמוביץ יצא לעבודה בהנהגה הראשית של התנועה, נשארנו למעשה ללא הדרכה, אך לא התחסלנו. למרות שבאותו זמן 1939-40 התחילו כבר רדיפות נגד כל מה שהיה קשור בציונות, תנועות שונות ("מכבי" "העובד" והשומר הצעיר) הפסיקו פעילותן, המשכנו לפעול בהיקף מצומצם מאד, בלי אותה תנופה ושמחת־חיים שהיו אופיניים לפעילותנו לפני כן, אך לא התחסלנו, בשום אופן לא!

בערבי החורף היינו מתאספים באחד החדרים הקטנים בגימנסיה, מעלים זכרונות על ימים עברו, רוקמים חלומות על ימים יבואו, שיהיו טובים מימי ההוה הקודר. בערבי הקיץ היינו ישובים על שני ספסלים בחוץ, שהספיקו לכל אלה שבאו, ונותנים קולנו בשירים נוגים מאד שהתאימו למצב רוחנו באותם הימים. אזכיר רק שמותיהם של אלה שזכורים לי מאותם ימים: רוז'קה גורדון, קטיה אברמוביץ, דבורה'לה בילינוביץ, דודיק קוגן, ורבצ'יק קמינקר, איזיה צוקרמן, אהרונצ'יק טרכטמן ואני עבדכם.

ב־28 ביוני 1940 נכבשה העיר ע"י הסובייטים. הקיץ הקץ על פעילותנו ואיש לעברו פנה.

קבוצת צעירי "גורדוניה" (צופים) בשנות השלושים המאוחרות

צבי גלעדי (גרישה מיסיונז'ניק)

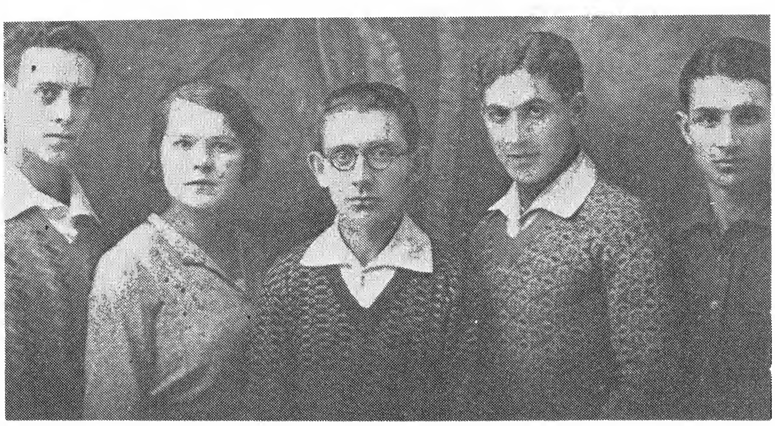
קן "השומר הצעיר" באקרמן

הסתדרות "השומר הצעיר" באקרמן נוסדה בשנת 1928 ומארגניה היו חניכי הגימנסיה העברית "תרבות". זו היתה תנועה עממית שדיברה ללב הנוער העובד והצליחה לכובשו לרעיון הציוני. ריכזנו סביב הקן נוער יהודי ששאף להגשים את הרעיון הציוני במלואו. הציבור היהודי באקרמן חי תחת ידם הקשה של הרומנים, שחיו על הגבול ממש. הלימן המפריד קרץ לנוער... לא במעט הושפענו על ידי הנוער הרוסי. באותו זמן שהוקם "השומר הצעיר" קמו גם יתר תנועות הנוער: "גורדוניה", בית"ר ו"מכבי". את ההשראה ואת הערכים שעליהם חינכנו והתחנכנו ינקנו כולנו מהגימנסיה העברית. מבחינה אחת היתה פעולתנו קשה יותר מזו של יתר תנועות הנוער. קלטנו בעיקר נוער עובד ואילו "גורדוניה" ריכזה בעיקר את תלמידי הגימנסיה שהשפה העברית היתה שגורה בפיהם וקל היה לחנכם. למדריכים שלנו צפוייה היתה עבודה קשה מאד עם הנוער הזה ורק תודות לנאמנות ומסירות ללא גבול התגברו על הקשיים.

הקן שלנו היה מאורגן ומסודר כהלכה, החניכים יכלו לבלות בו בנעימים וגם לרכוש דעת והשכלה. חברי הקן היו חברים גם ב"מכבי" ועסקו הרבה בפעילות ספורטיבית. הופעותינו ומצעדינו בחוצות העיר הרנינו את לבם של התושבים היהודיים, בעיקר בימי חג ומועד. התברכנו בצעירים בעלי כשרונות ועשינו כמיטב יכולתנו כדי לעודד אותם. חברינו היו פעילים גם ב"יידיש ליטעראַרישער טעאַטראַל ווינקל" בהדרכתו של פסח קליימן. השתתפנו בהצגת מחזות רבים בתיאטרון העירוני וההכנסות מהמופעים איפשרו לנו לקיים את המועדון שלנו. ראינו חובה לעצמנו לעשות כל מה שניתן כדי להבטיח את קיומנו. הוצאנו לאור עתון "השומר הצעיר", מודפס על "שפירוגראף", שסייע לרכישת חברים ואוהדים לקן שלנו. השתלבנו בפעילות הציונית הכללית בעיר, בפעולת הקרנות.

הועידה העולמית של "השומר הצעיר" שנערכה בוורוטקי (צ'כוסלובקיה) ב־1929 עוררה תסיסה בין חברינו, שכן היתה זו ועידת פילוג כאשר נצ"ח (נוער צופי חלוצי) פרש מהתנועה. היו ויכוחים סוערים בעקבות הפילוג על הדרך והאידיאולוגיה של התנועה, אך התמודדנו בתבונה ובעוז עם הבעיות ויצאנו מחוזקים יותר, שכן ידענו להפנות את החברים המבוגרים והמחוסנים שלנו לעזרת אלה שהתלבטו מבחינה רעיונית.

סייעו לנו הרבה השליחים שבאו מהארץ. מבין אלה זכורים לי במיוחד: נתן ביסטריצקי, צבי זוהר, זאב בלוך, גבעוני, שדמי מקיבוץ מעברות. מושבות הקיץ שערכנו בהרי הקארפטים, וביחוד מושבת הקיץ בקושנה, אשר בסיומה נערך גם יום מנהלים בהשתתפות צבי זוהר, השאירו רישומן העז והיו מקור השראה לפעולות הקז שלנו.

מדריכי קן "השומר הצעיר" באקרמן. עומדים מימין לשמאל: גרישה מיסיונז'ניק (צבי גלעדי), שמואל מינאלי, מדריך מהעיר בלצי, פוסיה ירנובסקי, דוד מלכין

פגישה של "השומר הצעיר"
בגליל אקרמן

בוגרי קן "השומר הצעיר" באקרמן

במרוצת הימים הצטרפו לסניף גם מחוגי הנוער הלומד ומיספר החברים גדל במידה ניכרת. היתה פעילות תרבותית רבה, נערכו ערבי־ספרות וקריאה משותפת וכן גם פעולות בידור וחברה רבות. יזמנו גם הקמת סניפי ״גורדוניה״ בסביבה הקרובה ועזרנו להתפתחותם. בשנת 1932 יצאה הקבוצה הראשונה להכשרה ושנה לאחר מכן עלו החברים הראשונים שלנו לארץ ישראל. הפעילות בסניף נמשכה עד שנת 1940 עם הכיבוש הרוסי.

את חברי הקן באקרמן אפשר למצוא עתה בקיבוצים כפר מסריק, רוחמה, שמיר ובקיבוצים אחרים. הם נשארו נאמנים לתנועה שגידלה אותם והמשיכו בדרכה.

מבין המדריכים שפעלו בקן ראוי להזכיר את: שמואל מיניאלי, צבי (גרישה) מיסונזניק, דוד מלכין, פוסיה ירנובסקי ושפרה טרנופול.

קבוצת בוגרי ומנהלי ״השומר הצעיר״ באקרמן.
מימין לשמאל (יושבים): פר־סיה ירנובסקי, אידה גורדון, לא מזוהה, שפרה, מניה גור־דון, ישראל גנפולסקי
שורה שניה (עומדים): דוד מלכין, שמואל מיניאלי, גרי־שה מיסיונז׳ניק, בטיה, ליובה שמויש, חנה מנוס

ש. גבר

בית״ר באקרמן

בקיץ של 1927, תוך כדי ביקור בספרית הקהילה בהנהלתו של מר שטרנשיס ז״ל, נזדמן לידי איזה עתון ובו כתבה על פעילותה של קבוצת נוער בשם ״ברית יוסף טרומפלדור״ בעיר דנציג. בכתבה זו העקרונות והיסודות של התנועה הזו. בסופה של כתבה זו נאמר, כי כל צעיר יהודי מתבקש להעביר רשימה בכתב ידו לפי כתובת מסויימת, שבה יתאר את חיי הקהילה היהודית במקום מגוריו וכן גם לציין אם ישנם בקהילה זו צעירים שרוצים לבנות את עתידם בארץ ישראל. אנחנו, קבוצת צעירים באקרמן, חניכי ״תרבות״, ראינו צורך להגיב על כתבה זו משום שנראו לנו העקרונות שצויינו בכתבה זו, שלחנו את כתובתנו וציפינו לתשובה. כך התחילו קשרינו הראשונים עם תנועת בית״ר.

עוד לפני שהשתייכנו רשמית לתנועה זו היינו מתכנסים לעתים קרובות עורכים טיולים, עוסקים בדייג, שטים בסירות וכד׳. את הסירות היינו מקבלים בהשאלה מתושבי כפר צ׳איר שהתפרנסו בקייץ מדייג ובחורף מאיסוף קני־סוף לכיסוי גגות. פעילותנו נכנסה לשלב גבוה יותר לאחר שהצטרף אלינו יצחק סטרץ, שלמד באיטליה והיה בא לאקרמן לחופשות. אביו של יצחק היה עסקן ציוני נאמן ומסור, שגילה ענין רב בהפצת הספר העברי. יצחק הושפע כנראה מאד באיטליה מתורתו ורעיונותיו של גריבאלדי ודבר זה בא לביטוי בכל שיחותיו איתנו. מפיו שמענו לראשונה על חיי העם האיטלקי וקורותיו, על הפער בין השכבות השונות, על הכנסיה הנוצרית שעיכבה את תהליך הקידמה של המוני העם האיטלקי וכו׳. גריבאלדי וחבריו הוצגו בפנינו על ידי יצחק כמנהיגים שהובילו את המוני העם למאבק על חופש והשתחררות מהשעבוד. הוא עטר את הגבורים האלה בהילה מקסימה של הערצה ויוקרה, אשר אולי לא היתה תואמת כל כך את המציאות, אך היא תאמה מאד את נטיותינו ורגשו־תינו וכיסופינו הטמירים באותו זמן. יצחק היה מקריא לנו שירים של צ׳רניחובסקי, פרוג ואחרים והיה גם מדבר על לבנו שנבחר לנו תחביבים שונים כדי למנוע שעמום ובטלה. אין ספק, כי היתה לו השפעה רבה על כל אלה שבאו במגע אתו ובקיץ 1928 היו כבר בחוג שלנו כארבעים צעירים. הבולטים בחוג זה היו: אהרון ברסקי, ב. ארביט, צבי שכטר. האחרון היה תושב סרטה, אבל בימי לימודיו ב״תרבות״ באקרמן היה פעיל בחוג שלנו.

באחד הימים זכינו לקבל מכתב מדנציג ואליו היה מצורף פתק מנציבות בית״ר שמודיעה על ביקורו של קצין השלטון אריה דיסנצ׳יק בעירנו. בדף נפרד מטעם נציבות בית״ר תוארה הפעילות של התנועה ברחבי הגולה.

הידיעה על הביקור הצפוי העמידה אותנו במצב הכן. הבעייה העיקרית היתה – למצוא מקום מתאים למיפגש עם האורח החשוב, שכן דירתנו בת חדר וחצי לא היתה מתאימה לצורך זה. עד־מהרה נפתרה הבעייה. מחסן ריק במפעל לסודה בבעלותו של י. גרשקוביץ, שהיה מרוחק ממרכז העיר, הוכשר לצרכי המיפגש, והוא גם ששימש כמועדון שלנו, לאחר ששיפצנו אותו וציידנו אותו בספסלים לישיבה.

באחד מימי סוף יוני 1928 קיבלנו בתחנת הרכבת את פני האורח הנכבד. ב. רבינוביץ ואנוכי ייצגנו את סניף בית״ר הצעיר והשיחה בינינו התנהלה בעברית. האורח היה מעוניין לבקר בעיר ולהיפגש עם אישים שהיו קרובים לרעיון הציוני אך עדיין לא מאורגנים במסגרת מפלגתית. לשעות הערב המוקדמות נקבעה פגישה של כל הביתרים בעיר, והואיל וגם צעירים שלא היו עדיין מאורגנים בשורותינו ביקשו להשתתף בפגישה זו, החלטנו: כל דכפין ייתי ויבוא. הפגישה היתה מרגשת מאד. ביקשנו מהאורח שירצה ביידיש, שכן מעטים הבינו עברית, וכן עשה. הוא גם תירגם מילים ומושגים שונים לרוסית תוך כדי דיבורו, כדי להקל על הבנתם. האולם בו נערכה הפגישה היה מלא מפה לפה ורבים שמעו בעמידה את דברי המרצה. לאחר ההרצאה היו גם שאלות והערות מצד הנוכחים, שרובן נסבו סביב ענין החינוך הצבאי שהודגש בדברי מר דיסנצ׳יק. במשך ימי שהותו של קצין השלטון נקבעה מפקדת הקן וסומנה תוכנית פעולה לששת החודשים הקרובים. זו היתה בעצם ההזדמנות הראשונה שלנו לעשות היכרות

קבוצת חברי בית"ר באקר־מן

עם מטרותיה ועקרונותיה של תנועת בית"ר, וכך הוקמה רשמית הסתדרות בית"ר באקרמן. נצטווינו להקים פלוגות גיוס לפי הוראות הנציבות בארץ ישראל, להתחיל בהכשרה צבאית לפי האפשרויות במקום ולהתכונן לעליה לארץ ישראל.

באוקטובר 1928 ביקר אצלנו עקיבא ברון (קוליה) במסגרת סיורו ברחבי רומניה מטעם תנועת "החלוץ" הארצית על מנת לבדוק אפשרויות של גיוס בית"רים לפלוגות ההכשרה המעורבת. הועלתה בפנינו התביעה להכין פלוגות שתצאנה להכשרה לקראת העליה לא"י ומפי המבקר שמענו גם על תוכנית לכינוס ועידה גלילית של בית"ר ולהקמת גדודי־הכשרה נפרדים של חברי בית"ר, בהתאם להחלטתם של המוסדות ושל הביתרים שחזרו מנקודות ההכשרה הכללית של "החלוץ", שלא ראו בהכשרה הכללית מסגרת מתאימה להכשרה של חברי בית"ר.

הפגישה עם קוליה זכורה לי היטב, שכן אני ועוד כמה חברים (ב. רבינוביץ, ו. הרשקוביץ וס. פרנק) העלינו אז את ההצעה שנתגייס ללגיון הזרים כדי ללמוד במסגרת הלגיון את תורת המלחמה בתנאי מדבר למען נוכל אחר־כך ליישם את התורה והאימונים בארץ ישראל. קוליה דחה את הרעיון בתוקף והסביר לנו הסבר היטב את הסיבות לכך, ואנחנו קיבלנו את הסברו.

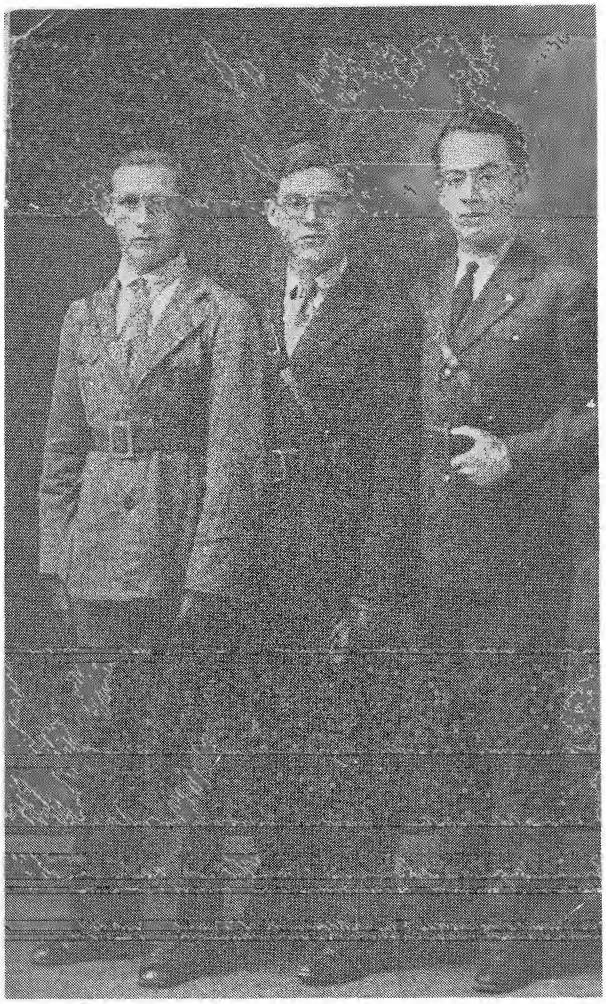
ברבות הימים הצטרפו לבית"ר גם תלמידי הגימנסיה העברית שהכניסו אוירה חדשה למסגרת הסניף שלנו, אך יחד עם זה התחלנו בגיוס חברים דוברי יידיש ורוסית משכבות אחרות של האוכלוסיה המקומית. בפעולה זו לגיוס חברים חדשים הצטיינו בעיקר: ב. ארביט, ב. פרנקל, א. לפידא, שרגא כהן, יוסף אינגרלייב, ז. גולדמן, מ. גירשפלד. עם גידול מיספר החברים בקן נבחרה מיפקדה חדשה בראשותו של ב. ארביט. סגניו היו: כותב השורות האלו ובוריה רבינוביץ. כמזכיר שימש יוסף אינגרלייב והמדריך לספורט – ז. גולדמן. לימים צורף גם א. ברסקי, כשהגיע לאקרמן, כמדריך תרבותי. הפעילות של הביתרים לא הצטמצמה רק במסגרת הקן, אלא להרבה פעולות חברה ובידור אחרות: ביקורים משותפים בקולנוע, טיולים בגן הציבורי, רחיצה בים ובנהר הלימן, השתתפות בחגיגות וכד'.

במשך הזמן התגבשה שלישיה שניהלה את כל הפעילות בקן: ב. ארביט, ב. רבינוביץ' וכותב השורות האלה. כל אחד מהשלישיה הזאת היה מופקד על תחום פעולה מסויים. ב. ארביט – על הכנת התוכניות לפעילות החינוכית כשהדגש הוא בעיקר על ספרות ציונית וקריאה בצוותא בספריהם של מנהיגים ציוניים. בוריה רבינוביץ שימש כגזבר, גייס כסף ממוסדות ואישים שונים והוא גם שהנהיג את המס החודשי שכל חבר צריך היה לשלם. מס זה אמנם לא הכניס הרבה כסף, אך הוא היה חשוב גם מבחינה חינוכית. אני טיפלתי ביחסי הציבור, בקשרים עם מוסדות ואישים בעיר וכן גם עם תנועות אחרות. ראוי לציין, כי למרות הניגודים האידיאולוגיים בין בית"ר ו"פועלי ציון" היו בינינו קשרים הוגנים ונעזרנו לא מעט בספריה הגדולה של "פועלי ציון" לצורך הויכוחים הרעיוניים בינינו.

בין החוגים הפעילים שלנו יש לציין:

חוג למחנאות, אשר ההשתייכות אליו היתה חופשית, לפי בחירת החברים עצמם. חוג להדרכה, שהפעיל המרכזי בו היה חברי יעקב ויינשטיין. את החומר לחוג זה שאבו בעיקר ממקורות "הצופים"; חוג לסיוף מקלות. זה היה ספורט מקובל מאד בימים ההם. מדריך

צופים (רוסי) הסכים להדריך אותנו בענף ספורטיבי זה. שראינו בו הכשרה להגנה עצמית. גם בחגיגות שנערכו ע"י הקן הופיעו קבוצות נבחרות בהדגמת תרגילים בסיוף. היה גם חוג מיוחד להכנת משפטים צבוריים בהדרכת בוסיה ארביט, ולאחר עליתו ארצה ריכז את החוג הזה אהרון ברסקי ז"ל. בוסיה היה בוחר את אב בית הדין, את השופטים, המומחים והעדים בהתאם להשכלתם וכישוריהם. זוכרני, כי אחד הנושאים שעורר התענינות מרובה היה ההבלגה, כלומר דרכי התגובה בארץ ישראל נגד פרעות והתפרעויות של הערבים. יצויין גם החוג לעזרה ראשונה שהתנהל תוך שיתוף עם גורמים שמחוץ לתנועה ונסתייע כמובן בהדרכת רופאים. לפי המלצתו של הרב אינגרלייב קיבלנו כלים וחומרים שונים שהחוג הזה נזקק להם מבית החולים היהודי, ועזרה רבה הגיש לנו ד"ר שוורצמן.

מפקדי בית"ר באקרמן (מימין לשמאל): שמואל גבר, בוסיה ארביט רבינוביץ'

בני אקרמן היו ידועים בכל הסביבה בחיבתם היתירה לחוף הלימן והים. טבעי איפוא שאחד החוגים הפעילים ביותר בימי הקיץ היה החוג לשייט ושחייה, שבראשו עמד זנוול גולדמן ז"ל. החוג היה חוכר סירות דייגים ומאמן את הביתרים בספורט ימי. פעולותיו של חוג זה התנהלו בערבים, ולעתים עד חצות הלילה.

לאחר ביקורו של מיכאל יכנזון ז"ל בערב ראש השנה של שנת 1930 נקשרו לראשונה קשרים עם המפלגה הרביזיוניסטית במקום. המקשר הפעיל ביותר בין שני האירגונים האלה היה מ. קפלאוך. קשרים אלה סייעו לנו גם מבחינה חומרית, ואנחנו גמלנו כהנה וכהנה למפלגה בפעילותנו לקראת בחירות לקונגרסים הציוניים ובמיבצעים אחרים כשנדרשה עזרת הצעירים שלנו.

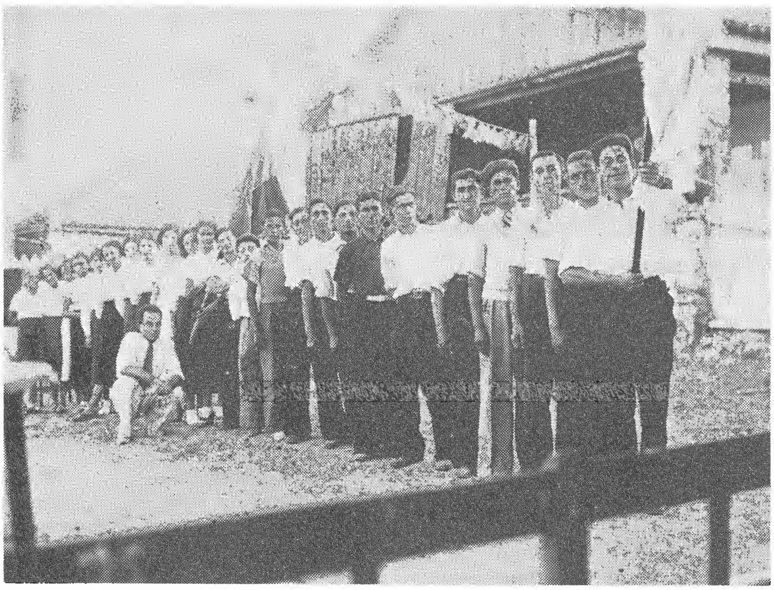
מימי פעילותי בבית"ר זכורים לי עד היום הרבה מיבצעים וחגיגות על כל פרטיהם. לעולם לא אשכח חגיגת "יום הנדר" שנערכה ביום הולדתו של ראש בית"ר זאב ז'בוטינסקי. קן בית"ר באקרמן זכה גם לביקור של ז'בוטינסקי. היה זה בשנת 1939 אך לצערי לא הייתי באקרמן בזמן הביקור הזה. ז'בוטינסקי, בהגיעו לאקרמן, אמר למלוויו שהוא רוצה לגשת לחוף הלימן ולהעיף מבט לעברו השני של הנהר כדי לראות אולי בפעם האחרונה (כדבריו) את חופי טירספול ואודיסה. שעה קלה עמדו הביתרים עם ראש בית"ר ליד חוף הלימן עמידת דום ובדומייה ולאחר מכן הודה ז'בוטינסקי למלוויו על שנתאפשר לו הביקור המרגש הזה.

קבוצת הים "זאב הים" של בית"ר באקרמן

לאחר שחברים רבים יצאו להכשרה ועלו לארץ ישראל חלו כמובן חילופי־גברי ומשמרת חדשה נכנסה לפעילות מבורכת, עד לפרוץ מלחמת העולם צמוד לכיבוש הרוסי.

קבוצת הכשרה של בית״ר וביניהם חברי סניף אקרמן

מיסדר של בית״ר ליד המועדון

יו״ר סניף בית״ר באקרמן שמואל גבר

קבוצת חברי בית״ר

מפקדי בית"ר באקרמן עם
יו"ר הסניף ש. גבר

קבוצת בוגרי בית"ר באקרמן

פרקי זכרונות
אורח-חיים
והווי

בְּעַרְבוֹת אַקֶּרְמַן

הִפְלַגְתִּי אֶל הָאוֹקְיָנוֹס שֶׁל מֶרְחֲבֵי יַבֶּשֶׁת,
הָעֲגָלָה טוֹבְלָה בְּיֶרֶק, כַּסִּירָה חוֹתֶרֶת;
בְּתוֹךְ גַּלֵּי הָעֲרָבָה, בְּיָם פִּרְחֵי תִּפְאֶרֶת,
אֲנִי עוֹקֵף אִיֵּי אַלְמֹג שֶׁל בַּרְקָנִית מְאֻוֶּשֶׁת.

יוֹרְדִים הַדִּמְדּוּמִים וְאֵין גִּבְעַת־קְבָרִים נִפְגֶּשֶׁת,
אַבִּיטָה לַמָּרוֹם, אָתוּר כּוֹכָב מוֹרֶה לִי דֶּרֶךְ;
שָׁם בַּמֶּרְחָק עָנָן לוֹהֵט? אַיֶּלֶת כַּךְ זוֹהֶרֶת?
הַדְּנִיֶּסְטֶר מִתְנוֹצֵץ שָׁם כָּךְ, מֵאַקֶּרְמַן נִבְרֶשֶׁת.

(א. מיצקיביץ: סונטות קרים)

ישראל שילדקראוט

בעיר אהבתי

בעיני נשקפים הנופים
ודרכים שעברתי ושרו צעדי –
עייפים ויפים
(לאה גולדברג)

אקרמן, עיר־מכורתי, העיר בה יצאתי לאוירו של עולם, בה גדלתי, בה עשיתי צעדי הראשונים בפעילות ציבורית, בה הבשילה גם הכרתי הציונית ובה התחלתי בחלום על מולדת יהודית ---

אהבתי לשוטט ברחובות העיר הנקיים אחרי גשם שוטף כאשר כל המדרכות והכבישים המרוצפים אבני גרניט שחורות, מצוחצחות להפליא. שורות העצים משני צידי המדרכות, היו מזליפות מי־גשם גם לאחר שהגשם נפסק ומצמרות העצים הרטובים טפטפו טיפות בודדות.

איתרע מזלה של אקרמן והיא נבנתה על חולות שהיו סופגים מיד את מי־הגשם מבלי להשאיר שלוליות בוציות. הגשמים היו שוטפים את רחובות העיר, רוח־צים אותם ומשאירים אותה נקייה.

אהבתי את לילות הקיץ השקטים. כאשר בחצרות הבתים היו יושבות משפחות־משפחות, כשהן נהנות משלוות־הלייל מסביב, מאזינות לקרקור הצפרדעים בביצות שעל גדות הלימן או לתרועות החצוצרות הבוקעות מקסרקטיני הצבא אשר בקצה העיר.

זכורים לי ערבי־קיץ, כשבחצרנו התאספו ישעיהו גורין, יעקב איכט, אחי הבכור יצחק, ישראל ווייצבליט ומאניה שרירא – שלימים היתה הגננת העברית הראשונה בעירנו, הלא היא „הדודה מאניה" הידועה לכולם. הם צפו אז בכוכבים, מדדו שבילי רקיע, מחווים דעתם על תנועותיו של כל כוכב, כאילו היו אסטרונו־מים מבטן ומלידה . . . כנער צעיר הייתי מצטרף לחבורה זו, מטה אוזן לויכוחים שבין בני החבורה, קולט שמות כגון „סטורן", „מארס", „שביל החלב" וכיוצא באלה. נפעם ונרגש הייתיעומד ליד ה„אסטרו־נומים" האלה ומתפעל מבקיאותם במהלכי־כוכבים ושבילי שמים. מעניין שהירח עצמו לא זכה לתשומת־לב יתירה מצד החבורה זו, כאילו לא מצאו עניין בה, פרט לימי „חידוש הלבנה" בראשית כל חודש.

אהבתי להתעורר עם שחר בקיץ לקולו הצלול של הארמני ,,קאראבט'' וקריאתו המתמשכת ,הע בידילע''! ,,קאראבט'' זה היה משוטט כל בוקר ברחובות העיר כשהוא נושא בידיו את ה,,בידילה'' שלו - מין מאפה ארמני צר וארוך, ומכריז עליו בקולי־קולות.

אוסיף דנילוביץ' ריווקין

נמוך־קומה, ממש ננס, רווק כבן־ארבעים היה אוסיף זה כאשר הכרתיו לראשונה. הוא היה איש בעל השכלה רחבה, אמון על התרבות הרוסית ובקי בספרותה - פרוזה ושירה - ושפת הדיבור שלו היתה כמובן רוסית. עסק בכתיבת פליטונים לעתון היומי המקומי ברוסית ושכרו היה זעום מאוד. לפיכך היה גם לבושו דל ומרוד־פט, נעליו משופשפות אך עם עקבים גבוהים, כנראה כדי להגדיל את קומתו הנמוכה בעיני הבריות. עמיתיו במערכת היו מתעללים בו ולועגים לו ללא רחמים, אך הוא היה מבליג על כל אלה ובלבד שיוכל להמשיך לפרסם בעתון את הפליטון היומי שלו, שכן את תמצית ותוכן חייו ראה בפעילותו הספרותית, ואם נזדמן לו אי־פעם לשמוע מפי מן - דהוא דברי הערכה על איזה פליטון שלו - לא היה גבול לשמחתו ואותו יום היה יום מאושר בחייו.

אי־פעם, כשנכנס לבית המערכת עם הפליטון שלו קידם את פניו ליוסי קונסטנטינר, אחד מחברי המערכת, בברכה: ,,בוקר טוב, גוספודין קילומטרו''. נעצו בו כולם עיניים תמהות, והלה הסביר: משקלו - קילו, גובהו - מטר, והרי לכם קילומטר. . . הכל פרצו בצחוק, אך אוסיף דנילוביץ' לא יכול היה לעמוד בעלבון זה, עזב את בית המערכת, טרק בזעם את הדלת כשהחלטתו נחושה - לא לשוב יותר לבית זה. ברם, מצוקתו הכס־פית, ובעיקר אהבת הכתיבה, שהיתה בבחינת סם־חיים לו, גברו עליו ועל החלטתו. באחד הבקרים נכנס שוב בצנעה למערכת והתישב ליד שולחנו כאילו לא אירע דבר. מאז החליט לנקוט טקטיקה אחרת: לצחוק יחד עם הצוחקים לו ולא להעמיד פני נעלב. מסתבר, כי טקטיקה זו היתה טובה, שכן במרוצת הימים נמאס להם לחבריו ללעוג לו ולכנותו בשמות־גנאי שונים, והירפו ממנו.

אביו של אוסיף, ר' דניאל ריווקין, יהודי פיקח ובר־אוריין, התייחס כמובן במידת הרחמים לבנו ולחסרו־נותיו, אך אולי מבלי משים הדביק בו גם הוא כינוי מסויים. בבוקר לא עבות כשעמד דניאל עם אנשי־שלומו ה,,אוגולניקים'' הידועים בקרן־רחוב וגלגלו בענינים העומדים ברומו של עולם, הבחין מרחוק בבנו אוסיף כשהוא מדדה ורץ כדרכו למערכת. אמר לאנשי שיחו: ,,קוקט אן, אט לויפט מיין אנוש'ל'', כלומר:

<u>יַעֲקֹב קוּטשֶׁר</u>

בְּסָרַבִּיָּה

א.

דְּפוּנַת פַּסֵּי־נִיר גּוֹלַלְתְּ כִּמְגִלַּת־אֶסְתֵּר
זַתְּגַלִּי רַחֲבֵי־בָּר, שְׂדוֹת־מֶגֶד יְרַקְרַקִּים ;
עַרְבוֹתַיִךְ נִטְּשׁוּ גְּבוּל מֵעֵבֶר לַמֶּרְחַקִּים –
אִלְמָלֵא נֶאֱחַזְתְּ בִּצְבָת שֶׁל פְּרוּט וּדְנֶסְטֵר

וּבְעַרְבֵי קֵיצֵי־זִיו, עֵת כְּלֵךְ גְּוָן מַגְּרֶה,
בִּלְחוּשׁ מוֹלְדָבִית־חֵן : הַלַּיְלָה, מַחְמָד, בֹּא־נָא...
מַה מָּתְקוּ קַסְמֵי־רָז בִּיגוּנֵי שִׁירַת „הַדּוֹיְנָה"
רוּחַ אַגָּדוֹת תֹּם מִימֵי ,,שְׁטֵפַן־צֶ'ל־מָרֶה".

וּבְקוֹרוֹת זְמַן אִם גַּם הֵמַרְתְּ כְּאֵם תְּרֵגָה,
וְיָגַל כָּל גַּל בִּיצְ'וֹק עַל ,,צָר" וְעִיר הֲרֵגָה, –
מִשְׁמֶרֶת לָנוּ אַתְּ כִּנְדִיבַת־הַמֶּרְחַבְיָה.

עִם צַהֲלַת חַיְתוֹ־גוֹי שְׁאָר־קֶרֶב וְדָם וָטֶרֶף,
בְּשֶׁטֶף אֵלַיִךְ גַּל נִדָּחֵי, פְּלִיטֵי חֶרֶב,
עֲלֵיהֶם צִלֵּךְ שַׁתְּ כַּלַּיִל, בְּסָרַבִּיָּה.

ב.

בְּסוּכָה שְׁנַת בֶּדְ'יַנְקִי, וְנָם כָּל תֵּל וָגַל בָּהּ
מֵעַרְבוֹת אַנְצֶ' זְקֶרֶק עַד גִּבְעַת גֶּפֶן שָׂבָה,
חוֹלֶמֶת עַק־קֶרְמָן, וּכְשׁוֹמֵר עֵר עַל גַּבָּהּ
יָנְעֲנַע עַרְסַל־יָם לָהּ צוֹק „צֶ'טַטֶה־אַלְבָּה"

בִּמְרוֹמֵי צְרִיחַ זֶה בִּיגוֹן לְבָנָה צְנוּעָה
לָךְ יִלְחַשׁ גַּל לֵימָן סוֹד־קְדוּמִים, רָזֵי־סְתָרִים,
אַגָּדוֹת מִשְׁכְּבָר עַל תְּרוּעַת חֵיל תַּתָּרִים
וּנְעִיצַת שִׂרְטוֹן־כְּרָךְ שֶׁל רוֹכְלֵי יַם־גֵּנוּאָה.

הביטו וראו, הנה רץ שם האישון שלי. . . מני אז דבק בו באוסיף הכינוי הזה ,,אנוש'ל'', שהיה על כל פנים סימפאטי יותר מאשר אותו כינוי שנתכנה במערכת ,,קילומטר''.

אכן, היה זה משעשע ומבדר לראות את אוסיף הקטנטן בהילוכו המוזר כשהוא מנענע יד ימין שלו בצורה משונה מצד לצד. אך לעומת זאת היה איש מעניין, בקי בבעיות חברה, יודע בעל פה את שירי פושקין, משלי קרילוב ואחרים מגדולי הספרות הרוסית ואהבתי מאד לשבת במחיצתו ולגלגל שיחה בעניני ספרות ובעניני דיומא. כל ההתעללויות בו לא הוציאו אותו מגדרו, הוא היה מלא שמחת־חיים ואף שמח בחלקו, אם כי חלקו היה מר וזעום. . .

ה,,אוגולניקים''

ה,,אוגולניקים'' היו שם־דבר באקרמן. היו אלה סוחרי תבואה ויין, שנוני־לשון, שהיו עומדים בקרן רחוב ניקולייבסקי פינת סופייבסקי (ולפיכך כינו אותם ,,אוגולניקים'') נושאים ונותנים זה עם זה, מסיחים בעניני פוליטיקה ומרכלים ומתבדחים. מכאן, מה,,אר גול'' יצאו גם מרבית הכינויים שהיו מדביקים לתושבי עירנו ושהיה בהם כדי להגדיר נכונה את מהותו או את טיבו וטבעו של האיש נושא הכינוי. אכן, היו אלה יהודים פקחים, שהיה בהם מעין מיזוג של מוטקה חב''ד והרשלי אוסטרופולייר. עם זאת ראוי לציין, כי הם גם סייעו לפיתוח מוסדות ציבוריים שונים, ידם לא היתה קפוצה, והם תרמו לא מעט לחיים הציבוריים באקרמן. אהובים היו עלי ה''אוגולניקים'' האלה גם משום שתמיד היו מוכנים לסייע לדבר־מצווה ולעמוד בשעת הדחק לצידם של יהודים נזקקים.

הערש בעל הגוזמאות

אחד ה,,אוגלוניקים'' החביבים עלי היה ר' הערש שיינער'' או כפי שכינוהו הערש ,,בעל הגוזמאות''. גבה־קומה ורחב־כתפיים היה, עטור זקנקן צהבהב עיניו קטנות ואפו ־ אף בעל מידות היה, מעוך קצת וכאילו התפשט על כל פניו, בקיצור - אף אשר לא ,,אפו'' אבותינו... היה הערש, זה יהודי פיקח, עם חכמת חיים ונסיון, בר־לבב ונוח לבריות. הוא היה מעין־לא־אכזב של הלצות ואימרות־כנף, סיפורי־בדים וגוזמאות, ומכאן גם כינויו. בדרך־כלל היה בסיפוריו איזה גרעין של אמת, אך לגרעין זה הוסיף ר' הערש כהנה וכהנה, מדמיונו ומגוזמאותיו, כדי ליפות את הסיפור ולהוסיף לו נופך של חן וטעם. את סיפוריו אלה היה מספר בר־בים כאילו היו קושט - דברי־אמת, בשקט ובנחת, והוא נהנה לראות את בעלי־הבתים שאוזניהם כרויות לשמוע את סיפוריו מרניני הלב.

לא מילידי אקרמן היה, ממרחקים הגיע לעירנו, אך עד־מהרה נתאזרח אצלנו ומצא מקומו בין נכבדי העיר בזכות תבונתו, ידיעותיו הרבות וחדוות החיים אשר בו. אוהב היה לנתח, כביכול, את שמות האנשים ולהוכיח עד היכן אינם מתאימים כלל למהותם האמיתית. וכך היה דורש:

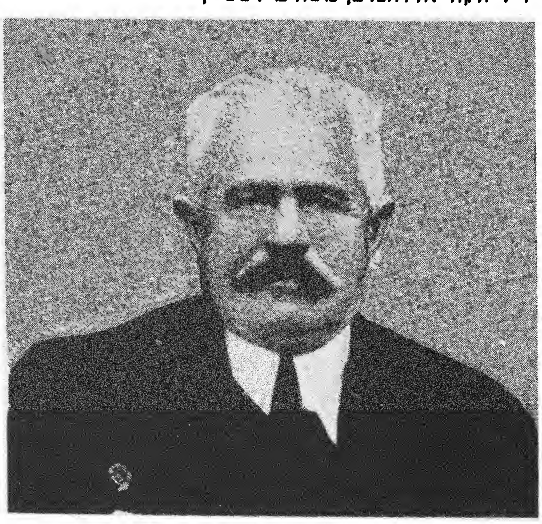
,,השמות והכינויים של האנשים מקפחים את מהותם האמיתית. קחו למשל יהודי כמו שבתי קליגער. הכל יודעים עד כמה רחוק הוא מלהיות חכם, והנה באו בעלי השמות ודווקא לו נתנו את השם ,,קליגער''. . . ומה תאמרו על יהודי כהערש ווייסער (לבן)? הרי האיש הוא שחור משחור, ומשום־מה דווקא אותו כינו ,,ווייסער''. . . ויהודי כמו אברהם נידריקער (נמוך) - מה לו ולשם זה כאשר הוא עצמו, כפי שכולנו יודעים, הוא ארוך וצנום כמו לולב? ואלכס רויטער, זה ממיכלי הבנזין והנפט שעל שפת הלימן - כלום אדמוני הוא? הרי שערותיו שחורות כפחם! והערשל בלינדער - מה לו ולשמו זה, שעה שהוא ניחן בעיניים חדות וצר־פות למרחקים. . . ולמה להרחיק לכת? קחו אותי עצמי. תסתכלו נא בפרצופי ותראו איזה מין ,,קראסאוועץ'' (יפה תואר) אני - ודווקא אותי מכנים הרש שיינער?!

כך ובדומה לכך היה דורש בפרשת ,,שמות'', אך היו לו גם ,,פרשות'' אחרות שאותן עיטר בגוזמאות כיד־המלך ובאימרות־כנף רבות, שהיו אחר כך למשל ולשנינה בפי כל.

הדודים

כל־אימת שאני נזכר בדודים שלי אני רואה בעיני־רוחי קפוטות, זקנים ופיאות ויראי־שמים, והעיקר - יהודים טובים ורחמנים, שכולם שימשו בקודש לשמה.

יו''ר הקהילה והנדבן משה מילשטיין

הדוד שלום איצעלעס (ר׳ שלום ברנד), יהודי תמיר ומזוקן, היה „בעל קורא״ בבית המדרש. התאלמן בצעירותו ונשאר באלמנותו עד סוף ימיו. ששה בנים היו לו. בשבתות ובחגים היה קורא את פרשת השבוע בבית המדרש בקול ערב ומדקדק בטעמי המקרא. לאחר מותו ירש את מקומו כבעל־קורא בנו הבכור דוד.

הדוד חיים חוה־ליבעס (ר׳ חיים קמינקר), למדן מופלג, ה„חזקה״ שלו בבית המדרש היו התקיעות בשופר בראש השנה ובתפילת נעילה ביום כיפור. הוא שמר בקפידה על מועדי התקיעות, ובמוצאי יום כיפור היה בדריכות מצפה להופעת הכוכב הראשון. זוכרני שר׳ שמעיה טלנופר, שקצרה נפשו מהצום היה מדי שנה מזרזו: „חיים בלאז!״ (תקע!), אך הוא לא נענה לו ורק כאשר דרך הכוכב הראשון היה נוטל את שופרו, מתעטף בטליתו ותוקע את התקיעה הגדולה שלו, שלאחריה היו כל המתפללים מכריזים „לשנה הבאה בירושלים!״.

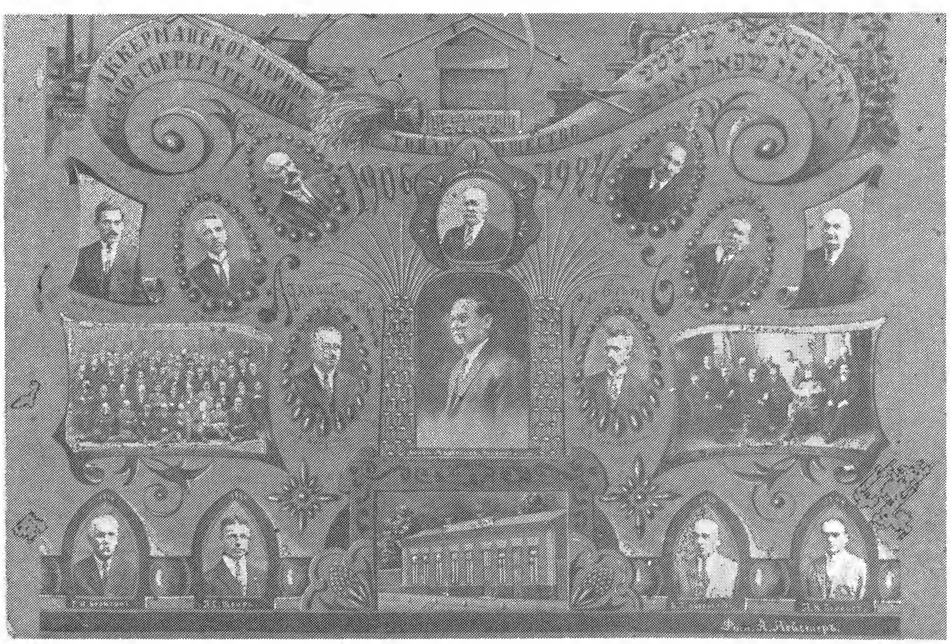
הדוד דוד חוה־ליבעס (ר׳ דוד דורפמן) היה ה„בעל מוסף״ בבית־המדרש, שומר מצוות ומקפיד בקלה כבחמורה. בחרדת־קודש היה ניגש ל„עמוד״ לתפילת „מוסף״ וכל מלה מהתפילות יצאה מפיו בהיגוי ברור ובנעימה ערבה. הוא נפטר בדמי־ימיו ממחלה אנושה והשאיר אחריו את הדודה הינדה אשתו באלמנות ועם שבעה ילדים. היא דאגה לכל צרכיהם של ילדיה, חינכה אותם ברוח היהדות והציונות ואחדים מהם עלו לארץ ישראל. אף היא זכתה להגשים את משאת־נפשה ולאחר זמן עלתה והצטרפה לבני משפחתה בארץ.

הדוד משה איצעלעס (ר׳ משה ווייצבליט) היה גבאי ראשון ו„בעל קורא״ ב„קלויז״ ואת קריאתו בתורה היה מלווה באנחות „אויוויי מאמעניו!״. הואיל ופרנסתו היתה מצוייה בשפע, כי היה בעל חנות בדים משגשגת לא הבינו הבריות משום־מה הוא מרבה להאנח, וכששאלוהו על כך השיב: „א ייד דארף קרעכצן אויף גלות ישראל״, כלומר – יהודי חייב להאנח על שעם ישראל שרוי בגלות. והתוספת „מאמעניו״ משום מה? – משום שאמי – מורתי היתה צדקת גדולה. לפיכך זכה הדוד בכינוי „משה מאמעניו״...

הדוד שמואל חוה־ליבעס (ר׳ שמואל גורדיון) היה בעל „מוסף״ בקלויז בשבתות ובחגים. נעים־הליכות, צנוע ועדין־נפש. כשהיה לובש את הקפוטה של שבת וחובש את מגבעת הלבד השחורה בלכתו בערב שבת לקלויז היו רואים עין־בעין את חינה של שבת המלכה שורה על פניו השחומים קמעה שהיו מעוטרים זקן שחור מסורק למשעי.

ועל כולם הדוד משה אהרון געציס – „המתמיד״. יהודי גבה־קומה ורזה בעל ידים ורגלים ארוכות מאד. קצר־ראייה היה. שעה שהיה לומד תורה היה מרכיב מסגרת של משקפיים משונה, ללא עדשות, שהנקב האחד שלהן סתום באיזו חתיכת פח עגולה ואילו הנקב השני פתוח לחלוטין. מה היה סודן של „המשקפיים״ האלה – זה היה בבחינת תעלומה שאיש לא ידע פשרה...

הנהלת קופת מלוה 1924

הוא היה שקוע כל־כולו בלימוד תורה וקיום מצוות והגית בה יומם ולילה" בקפידה. בטרם הנץ השחר היה מכוון פעמיו לבית המדרש, בקיץ ובחורף, מתיישב במ־קומו הקבוע ליד התנור הגדול ולא פסק גירסה מפומיה. מדאגות פרנסה היה משוחרר לחלוטין, שכן אשתו פייגה דאגה לכך והיא היתה אשת־חיל. מה שהעיק על דודי זה היא העובדה שלא יכול היה לקיים מצוות צדקה כדבעי, שכן מעולם לא היתה הפרוטה מצוייה בכיסו. מה עשה? נטל קופסה ריקה ממשחת־נעליים, מילא אותה עם טבק להרחה, העמיד אותה על שולחנו, וכל דכפין – ייתי ויריח, חינם אין־כסף. . . גם זו צדקה.

ד"ר שאול צלרינג

ד"ר צלרינג הגיע לעירנו לפי הזמנת בית החולים הממ־לכתי המחוזי ובו כיהן כרופא ראשי במשך כל ימי היותו באקרמן. מלכתחילה היה בבחינת זר בעירנו ואיש לא ידע מה טיבו, עד אשר פנה לאחד הפעילים הציוניים בעיר וביקש לרכוש שקל ציוני, שכן אותה שנה היתה שנת בחירות לקונגרס ציוני. רק אז נודע כי הוא ציוני, דובר עברית ובימי לימודיו בשווייץ היה יו"ר אגודת הסטודנטים הציוניים. הואיל וכך, קירבו אותו למחנה הציוני ועד־מהרה השתלב בפעילות הצי־בורית בעיר. הוא נבחר כחבר ועד הקהילה ושימש בתפקיד ראש ועדת התרבות של הקהילה. היה פעיל גם ב"מכבי", "החלוץ", "אוזה", בקרנות הציוניות והירצה בגימנסיה העברית על נושאים שונים מתחום ההיגיינה.

כמזכיר ועדת תרבות של הקהילה הייתי נפגש אתו תכופות ואף הייתי מבאי־ביתו, שכן הוא היה באותו זמן גם יו"ר ועדת התרבות, והיתה לי ההזדמנות להור־כח איך הוא מחנך את שתי בנותיו לאהבת ארץ ישראל. הכל כיבדו והעריכו אותו על סגולותיו התרומיות ומזגו הטוב. אפילו החרדים בעיר התייחסו אליו בדרך־ארץ אם כי ידעו שהוא חילוני – פעם פרץ ויכוח בינו לבין ר' דוד ברנד, שהיה למדן מופלג, דתי קיצוני ומתנגד לציונות. בסערת הויכוח אמר ד"ר צלרניג לר' דוד: הסוף יהיה שגם אחד מילדיך יעלה לארץ ישראל. על כך ענה לו ר' דוד: "הגם ד"ר שאול בנביאים? והרי ידוע למי ניתנה הנבואה לאחר חורבן הבית..." "נחיה ונראה" – השיב לו ד"ר צלרינג

עירית תל־אביב

TOWNSHIP OF
TEL-AVIV

TELEPHONE : טלפון
General Secretary 401 המזכיר הכללי
Technical Dept. 402 מח' טכנית
Finance & Tax Dept. 403 כספים ומסים
Water Dept. 404 מים

בתשובה נא להזכיר
IN REPLY PLEASE QUOTE
2/19 – 208

תאריך כה" טבת תרצ"א DATE
14 .1 .31

לכב' הקהלה העברית,

א ק ר מ ן , בסרביה.
= = = = = =

א.נ.,

קבלנו את מכתבכם הנכבד מיום ט" כסלו והיה לנו העונג להפגש עם הד"ר צ ל ר י נ ג וגם לקבל את פניו בתוך העיריה.

שמחים אנו מאד, שהמשפחה הנכבדה והנעימה הזאת התישבה בתוך עירנו, ונדע לכבד את התושב החדש הזה כאזרח חשוב בתוכנו, ונצרף אותו בודאי לעבודה הצבורית המתאימה לו. נתן לו מעט זמן לסדר את ביתו ואת עבודתו, ואחרי כן יבנס לתוך שורת העובדים לטובת תחית הארץ והעם.

שלחו לנו עוד אנשים כאלה, ונהיה לכם אסירי תודה.

ברגשי כבוד ויקר,
ובברכת התחיה

מד/פש.

יושב ראש המועצה
עירית תל אביב

ד"ר ש. צלרינג נואם בכנס יוצאי אקרמן בארץ.

ואכן לאחר שנים התמרד אהרון, בנו של ר' דוד, נגד אביו, אסף בסתר את הכסף הדרוש להוצאות הדרך וביום בהיר אחד ברח מהבית מבלי להיפרד מאיש ולאחר תלאות רבות הגיע לארץ ישראל. עד סוף ימיו לא השלים ר' דוד עם בנו זה.

לאחר זמן־מה פרץ „המרד" השני בביתו של ר' דוד. היתה זו בתו הצעירה, דבורה, שנכנסה ל„גורדוניה" ועלתה ארצה, אלא שהפעם היה הדבר בידיעתו של אביה, אם כי ודאי לא בהסכמתו.

בשנות השלושים עלה ד"ר צלרינג עם משפחתו לארץ ישראל, השתלב היטב בחברה הישראלית, המשיך לעבוד במקצועו ועסק גם בפעילות ציבורית. ראש העיר מאיר דיזנגוף שלח לקהילת אקרמן מכתב, בתשובה לפנייה של ועד הקהילה, בענין ד"ר צלרינג. (ר' תצלום של המכתב בספר זה). כשעליתי ארצה, לאחר מלחמת השחרור, ובעודני יושב עוד בבית־עולים, הזדרז ד"ר צלרניג לבקר אצלי ולעודדני בדרכי החדשה בארץ. כך חודש הקשר בינינו, וכשהוקם אירגון יוצאי אקרמן והוא היה היו"ר - הייתי אני המזכיר, ושוב פעלנו יחד תוך כדי שיתוף פעולה הדוק והרמוני.

מחלה ממארת שדבקה בו גרמה למותו בחו"ל לאחר ניתוח ואת עצמותיו הביאו לקבורה בארץ. בטרם־זמן מת האיש הנחמד וטוב הזה (כבן 60 היה במותו) שהיה מוכן תמיד לעזור לזולת והצדיק את כינויו באקרמן „א ווויל מענטשל".

הבנק היהודי

„דאס יידישע בענקל" - כך היה מכונה הבנק היהודי בפי „עמך". באסיפות הכלליות של הבנק השתתפו פשוטי־עם ומיוחסים, ולרבים שימשו אסיפות אלו במה להתבטא ולהתבלט קצת. . . אפשר היה לשמוע באסיפות אלו יידיש קלוקלת מתובלת ברוסית פגומה, ולהיפך. טבעי איפוא שכל אסיפה כללית שנתית הפכה למעין הצגה עליזה בזעיר־אנפין. „המסמר" של „ההצגה" הזו היה בדרך כלל נאום הסיכום של יו"ר הנהלת הבנק חונא גווירצמן החיגר, שהיה משיב לדברי הביקורת שהוטחו נגד ההנהלה, שהיו לעתים חריפים מאוד.

חונא זה, משפטן לשעבר, שעזב את מקצועו עם כניסת הרומנים לבסרביה, משום שלא רצה להזדהות איתם, היה יהודי פיקח ושנון וידע להשיב דבר לחורפיו. בסרקזם ובאירוניה שנונה ובלי שמץ של רחמנות היה משיב לדברי המבקרים, מנצל כל פליטת־פה וכל שיבוש בדברי המתווכחים ושם אותם ללעג ולקלס, כשהקהל הרב מלווה דבריו בתשואות ובמחיאות כפים סוערות. ידו היתה תמיד על העליונה והרבה זמן לאחר תום „ההצגה", האסיפה הכללית, היו יהודי אקרמן מצטטים את אימרות־הכנף וההלצות של חונא עד לאסיפה הכללית הבאה של הבנק.

הגימנסיה „תרבות"

ואחרון־אחרון חביב, הגימנסיה „תרבות" שלנו. היא היתה מקדש־מעט, מרכז רוחני ליהודי אקרמן והסביבה, לכל תנועות הנוער הציוניות־חלוציות, לכל דוברי עברית. למרות מרכזיותה בחיינו סבלה הגימנסיה תמיד ממחסור באמצעים כספיים והיה הכרח לארגן תכופות נשפים שהכנסותיהם הוקדשו לגימנסיה. ברם, ערכם של הנשפים האלה היה לא רק בהכנסות הכספיות, אלא גם בהיותם מקור לשמחה, בידור והנאה רוחנית לכלל התושבים. להכנת התוכנית האמנותית של הנשפים האלה התמסר צוות מיוחד, אתו נימנו בין היתר: ליובה ברקוביץ', הערש ברודצקי, יצחק ארביט וגם אני עבדכם, כותב הטורים האלה, כל תוכנית כזו כללה מערכונים, קטעי הומור וסאטירה ששיקפו את ההווי המקומי, הופעות סולו בצליל ובזמר וכד'. הנשפים האלה הפכו כבר למסורת וכן גם המזנונים של הנשפים האלה, שעליהם שקדו נשים־מתנדבות. הריקודים היו נמשכים עד האשמורת השלישית - והעיר אקרמן צהלה ושמחה.

יוסף גור אריה

אקרמן - עיר מכורתי

הסופר והמשורר הדגול זלמן שניאור פותח את הפרק הראשון בספרו ,,פנדרה הגבור" במלים אלה: ,,אייכם יהודים חסונים כעצי האלון? אתם שבעיניכם, עיני ילד תמים, טמון היה כוח החיים, אתם ידעתם לתת כתף ולהגן על אחיכם ואחיותיכם בכל עת־צרה". בדומה לו הייתי גם אני פותח את זכרונותי על אקרמן: אייכם, יהודי אקרמן, החסונים כעצי־אלון, התמימים וישרי־הדרך, אנשי־עבודה, אנשי־שדה, פשוט־עם, שכל מבוקשכם היה לחיות בשקט ובשלווה, לחם לאכול ובגד ללבוש, שמחים בחלקם ומסתפקים במועט.

בית אבא ז"ל

אבי הגיע לאקרמן בשנת 1912 ממחוז לודמיר שב־ווהלין (פולין־רוסיה) בהמלצת דודו הרב ר' יצחק וורטהיים שכיהן כרב בעיר בנדרי, הסמוכה לאקרמן. באקרמן קיבלו את אבי כ,,רבי" (לפי שושלת היחוסין היה אבי ז"ל דור שביעי לבעש"ט) אם כי במשפחתנו העניפה מקובל היה, שכל הבנים חייבים לקבל היתר־הוראה כרב, התואר ,,רבי" עבר במשפחתו של אבא בירושה מדור לדור ולפיכך כונו כל הבנים חר"חר (חצי רבי־חצי רב). מכל מקום, אבי כיהן כרב־רבי באקרמן עד שנת 1935, שכן בשנה זו העתיק את מקום מגוריו לבוקרשט הבירה.

כרגיל וכמקובל בבית הרב שימש ביתנו כבית ציבורי, תמיד המה ככוורת ואנשים מכל חוגי האוכלוסייה היהודית היו יוצאים ונכנסים בו, איש־איש בעניינו ולפי צרכיו. ראוי לציין, כי מבחינת החיים הדתיים שונה היתה אקרמן מערים רבות בגולה. נוהגים היו לומר: העיר החופשית ביותר ברחבי רוסיה (מבחינת הדת היהודית) היא אודיסה, ואילו העיר החופשית ביותר בבסרביה היא אקרמן. האוכלוסיה היהודית בעיר זו לא היתה גדולה ביותר ועל סף מלחמת העולם השנייה לא הגיעה ליותר מאשר 8.000 נפש. מלכתחי־לה התקשה אבי להתאקלם בין יהודים חופשיים בדיער־תיהם, שהרי בעיירות ווהלין, מהן בא, היתה האוכלו־סיה היהודית חרדית ודתית, אך ניתן לומר, כי לאחר שהות קצרה באקרמן נתחבבו עליו יהודים אלה והוא נתחבב עליהם. אבא העריך את המידות הנאות של יהודי אקרמן: הכנסת אורחים נאה, יושר, הגינות וכו'. זכורני, כי בהיותי ילד הייתי מוצא לי מחבוא מאחורי הכסא הגבוה של אבי שהיה עשוי מבמבוק, והייתי עושה אוזני כאפרכסת ומאזין לדיני־תורה שהובאו בפניו. לא פעם נמשכו הדיונים האלה עד לשעות שלאחר חצות, ואמי, עליה השלום, היתה מגלה את הילד שלה ישן שנת־ישרים מאחורי הכסא...

הרב ש. אינגרלייב (גור אריה)

הדיונים נסבו כמובן וכרגיל על עניינים שבינו לבינה, בין אחים ואחיות, בין הורים ובניהם, בין שותפים לעסק בענייני פרקמטייה, ירושות וצוואות וכד'. לא תמיד התנהלו על מי־מנוחות, ולעתים היו הצעקות של „הצדדים" מבהילות את הילדים ואת השכנים בעיצומו של לילה. אבי ניחן במידה של סבלנות בלתי רגילה, מיצה את כל אפשרויות הפשרה ולא הפסיק דין־תורה בטרם מצא את הפתרון הראוי.

זכורה לי אפיזודה אחת שמאפיינת את יהודי בסרביה, שלא יצאו להם, כידוע, מוניטין של למדנים מופלגים כיהודי ליטא ופולין, אך לעומת זה היו בקיאים בהלכות אכילה... אי־פעם הוזמן אבי לדין־תורה באחת העיירות הסמוכות לאקרמן. בעלי־הדין היו סוחרי־סוסים. לאחר שאבי הוציא פסק־דין לשביעות רצונם של הצדדים, הכריז אחד מבעלי־הדין בקול רם, שהוא מקפיד בדיני שבת לעילא ולעילא, וכדאי להד־נים עד היכן הוא מקפיד, פתח ואמר: רבי, נסעתי פעם מעיירה פלונית לעיירה אלמונית. אותו יום - יום ששי היה. הצלפתי בסוסים שלי בכל כוחותי, שהרי ידעתי כי למחרת - שבת, ועלי להגיע עד שבת בבוקר העירה שלא לחלל את השבת חלילה...

הגיע לאזני גם סיפור אחר, אף הוא אופייני ליהודי אקרמן, שסיפר אבי לגיסו הרב יוסף וורטהיים שהיה רב בהרובישוב שבפולין ולפני עלותו ארצה בא לבנדרי שבה שימש ברבנות לפני כן. וכך סיפר אבא: הדבר היה בשנת 1913, כלומר בשנה בה התחיל לשמש כרב־רבי באקרמן. בשבת בבוקר, כשאבא הלך לבית־המדרש, צריך היה לחצות את שוק־הדגים והנה רואה הוא בטבורו של השוק את הגבאי הראשון של בית־הכנסת הגדול, שקידם את אבא בברכת שבת שלום רחבה, אך ראה צורך להוסיף: „הנשמע כדבר הזה? כמאתיים עגלות עם דגים הגיעו היום לשוק ומחיר הדגים מר־קיע שחקים ממש - 30 קופיקות הקילו!"...

דבר הלמד מעניינו, כי היו גם באקרמן יהודים למדנים, זהירים בקלות כבחמורות, ואין ללמד מהפרט על הכלל. זכורים לי היטב יהודים לומדי דף גמרא יומי וחריפי־מוח כמו: ר' חיים קמינקר, ר' משה אהרון גצי"ס; ר' דוד ברנד ועוד ועוד, אך את מספרם אפשר לאמוד בעשרות ולא במאות.

זכורות לי הרבה התכנסויות בימי שבת ומועד שנערכו ברוב פאר, אך במיוחד זכורות לי אותן סעודות־מצווה שהיו נערכות באחרון של פסח לציון הנס שאירע לבעל־שם־טוב כשניצל מטביעה בים האגאי בדרכו לארץ־ישראל. לפי המסופר נטרפה הספינה בה נסעו הבעש"ט ובני משפחתו בלב ים ובאורח־פלא מצאו איזה פונדק שנעזב על ידי בעליו ובו כופתאות לפסח כשרות למהדרין. הואיל ואבא התייחס כאמור לעיל למשפחת הבעש"ט (דור שביעי), היו סעודות־מצווה אלו נערכות בהתעוררות וחגיגיות גדולה ויהר־דים רבים היו מתכנסים (אם כי באקרמן לא היו הרבה חסידים) לחוג. אבא היה יושב בראש השולחן והניגו־נים החסידיים לא פסקו עד שעת לילה מאוחרת.

תוכנית העליה לקפריסין

אירוע חשוב שחרות בזכרוני הוא - תוכנית העליה לארץ ישראל דרך קפריסין, שאבי היה אחד מיוזמיה. הדבר היה בשלהי שנות העשרים. המשבר הכלכלי היה בעיצומו ובעקבותיו - מצוקה ומחסור. נוסף על כך היו אלה גם שנות בצורת שהורגשו היטב באקרמן ובסביבתה. היהודים נפגעו קשה בעטיו של המשבר הזה והתהלכו קודרים ומודאגים. אותו זמן התחילו אבי ז"ל ועוד כמה עסקנים בעיר כגון ברוך גכט ז"ל, שטיינברג מהעיירה „שאבא" ואחרים, לחשוב ברצי־נות על עליה לארץ־ישראל והתאגדו באגודה מיוחדת למטרה זו. ברם ממשלת המנדט הבריטית היו לה חוקים משלה. סרטיפיקטים ניתנו במידה זעומה ורק בעלי הון, שיכלו להוכיח כי הם בעלי הון, קיבלו רשיונות עליה. איני יודע מי היה היוזם העיקרי של התוכנית, אך כמה בעלי־בתים חשובים נימנו וגמרו, כי אם אי אפשר לעלות מיד לארץ־ישראל - הרי אפשר להתקדם בדרך לקראתה. התוכנית היתה: לנסוע לקפריסין עד יעבור זעם,ומקפריסין לארץ ישראל הרי זה ענין של קפיצה אחת בלבד. אם אין זכרוני מטעני התארגנו כחמש מאות יהודים באגודה הנ"ל, שילמו דמי־הצטרפות לאגודה והוחלט לשלוח שני צירים לקפריסין על מנת לבדוק את אפשרויות הקיום שם, ועיקר העיקרים - למצוא את הדרכים היעילות ביותר כדי לעבור דרכן מקפריסין לארץ־ישראל.

השליחים יצאו, שהו זמן־מה בקפריסין, חזרו לאקרמן ודיווחו, כי יש תנאים די טובים להתישבות בקפריסין ולמהגרים מובטחים תנאי קליטה טובים, ברם לעבור מקפריסין לארץ ישראל הוא לא מן הדברים הקלים, ואין לצפות לשום הקלות מטעם ממשלת המנדט הבריטית. הדו"ח הזה לא עודד במיוחד ובסופו של דבר נתפרקה האגודה והעניין נגמר בפחי־נפש, אך מן הראוי שלא יישכח ענין האגודה הנ"ל, שהרי גם זה מוכיח מה גדולה היתה הערגה לציון ועד היכן היו מוכנים יהודים ללכת כדי להגיע לארץ־ישראל.

אני עליתי לארץ ישראל בשנת 1937 לאחר תקופת הכשרה שנמשכה כשלוש שנים. זוכרני, כי אבי לחש באוזני בלוותו אותי: הלא ידעת, בני יקירי, כי אנו שוא־פים בכל מאודנו לעלות לארץ־ישראל. הייה איפוא אתה שליח טוב ודאג שגם אנחנו נוכל לבוא בעקבותיך.

עם פרוץ מלחמת העולם השנייה נשתבשו כל הדרכים והקשרים. ה,,דרישה" ששלחתי להורי כדי שיוכלו לעלות – לא הגיעה לתעודתה, ורק בשנת 1947 זכו הורי לעלות. אבא זכה עוד לראות בתקומתה של מדינת ישראל, אך נפטר מהתקף־לב בשנת 1952, והוא אז בן 64.

מעניין הדבר שזמן קצר לפני פטירתו, כאילו חש בקצו המתקרב, עשה את כל המאמצים על מנת לרכז ולהוציא לאור את דברי התורה שהשמיע ברבים ולהנציח את שלשלת היוחסין שלו בשני ספרים: א) בנין שלמה – על פרשיות התורה וכן דרוש והלכה במסכתות ,,ברכות" ו,,שבת" ב) ספר שרשרת הזהב, שכולל דברי־תורה של גדולי החסידות ומפרט את שלשלת היוחסין שלו ושל אבותיו הצדיקים.

טיפוסים ודמויות שנחרתו בזכרוני

הזמן עשה את שלו והשכיח הרבה דברים ואנשים מהימים ההם, אך כמה דמויות חקוקות ממש בלבי ואנסה בשורות הבאות להציב להן יד, ולו גם בקיצור נמרץ.

מוטלה הירשפלד ז"ל היה רע כאח לי. אתו יחד גדלתי והתבגרתי וידי לא משה מידו. בשנת 1928 נסעתי ללמוד בישיבה בקישינייב ואיש מאתנו לא יכול לגבור על געגועיו לרעהו, ואכן לאחר שנה הגיע גם מוטלה לקישינייב. עלם־חמודות היה, איש־רעים להתרועע וידע להפיג כל הרגשת עצב או דכאון בכל חברה שנזדמן אליה. כשהיינו מהלכים יחדיו – ותמיד היינו יחדיו – היו הבריות אומרים: הנה זוג הלצים. בעיקר התכוונו בכינוי זה למוטלה, אך משום שהייתי תמיד במחיצתו דבק גם בי הכינוי הזה. כשנסעתי להכשרה – נסע גם הוא, אך לא שפר חלקו כחלקי והוא לא זכה לקבל את הסרטיפיקט המיוחל. לפי ידיעות שהגיעוני נספה מוטלה באודיסה בשנת 1942, ואני מתאבל עליו עד היום הזה, כי ידיד־נפש היה ותמיד אזכרנו.

שמואל שטרנשיס ז"ל, אחד המורים בגימנסיה ,,תרבות" היה, אך לא סתם מורה היה, אלא מורה בלב ונפש. כדרכם של אנשי אקרמן הדביקו בו כינוי ,,דובצי" וזה על שום שסיפר לנו מסיפורי שלום־עליכם והפליג בענין מוטל בן פייסי החזן שבמקום ללמוד חזנות הפך למעין אומנת של הילדה הגבנת של החזן ושמה דובצי. הגדולים והקטנים כינוהו ,,דובצי", אך המורה שטרנשיס לא הגיב כאילו לא אליו מתכוו־נים. נתקשרה ידידות בינינו, והואיל והוא שימש גם כספרן, הירשה לי לחטט ולחפש בתוך הספריה, ושלא כמקובל נתן לי בהשאלה אפילו שנים או שלושה ספרים. הוא הדביק בי תאבון לקריאה ואני אסיר־תודה לו עד היום הזה.

ר' אליהו וולביטש ז"ל, היה ידיד־נפש של אבי. חסיד טלנאי היה ובימי ילדותו ביקר יחד עם אביו אצל הרבי ר' דוד'ל מטלנה. יהודי בעל צורה היה, סוחר מצליח ובעל משפחה ענֵפה. מדי בוקר היה בא לביתנו ודורש בשלום בני המשפחה. אבי ז"ל כיבד אותו במיטב העליות לתורה, שניתנו למיוחסים בלבד, ונדמה לי, כי עובדה זו עוררה את קנאתם של יתר המתפללים.

נכדו יהושע (דרורי ז"ל) היה מלווה תמיד את סבו לבית־הכנסת והתרועע אתי. לימים היה ממייסדי ,,גורדוניה", ולאחר זמן היה מבחירי הסתדרות העוב־דים בחדרה.

ר' יוסף בן־ציון היה מיוצאי העיר קמיניץ פודולסק שבפודוליה ואיש לא ידע כיצד נתגלגל לעירנו. גלמוד היה, ללא קרוב או גואל, נמוך־קומה ומעוטר בזקן־תיש קצרצר. במשך כל ימות השנה היה מרביץ תורה לילדי היהודים באחד הכפרים הסמוכים לאקרמן כמלמד־דרדקי, ואילו לחגים ומועדים היה מגיע לאקרמן. משפחתנו, שידעה כי גלמוד ובודד הוא, אימצה אותו, כביכול, והוא היה מיסב לשולחננו כל־אימת שהגיע לאקרמן. חולשה אחת היתה לו: היה מאריך בסעודה וכן גם בהיפוכו של דבר. בביתנו נוה־גים היו לומר: אם ר' יוסף בן־ציון סיים את ארוחתו – סימן מובהק הוא ששעת שחרית הגיעה...

לעתים נתמזל מזלו והיה מוזמן להיות בעל תפילה בימים נוראים באיזו עיירה. בשמחת־תורה היו הליצנים נטפלים אליו ומפצירים בו שישמיע ,,אדם יסודו מעפר וסופו לעפר" מתפילות ימים נוראים. הוא היה מנסה לסלסל בקולו, אך על פי רוב לא היה מצליח, והחבר'ה היו מנסים לעזור לו במקהלה, זורקים בו מטפחות ומגבות ומכל הבא ליד, אך לעולם לא יצא מכליו ולא הגיע לכלל כעס. לעתים תכופות היה אומר לי: ,,אל תהיה מה שגוי הוא לפני חתונתו". רצה להגיד ,,שגץ" ומצא דרך משלו להגיד זאת...

זכורים לי עוד מימי הילדות בעלי־בתים אחרים כגון ר' זיידל אברבוך שהיה ידוע־חולי כל ימיו, יודע ספר וחסיד נלהב. היה לו כוח־שתייה עצום והצליח לשתות בבת־אחת את כל המים שהיו בפח־הנחושת שהיה בבית־נו ושימש בדרך כלל לנטילת־ידיים. בן־זוגו היה ר' משה וייצבליט. כחוש וצנום, ממש ,,הויט און ביינער" (עור ועצמות) כפי שהיו אומרים במקומותינו. ירא־שמים וחסיד היה וכינויו היה ,,מאמעניר" על שום שהיה נוהג תכופות לספוק כפיים ולהפליט מעין אנחה מלווה במלה אחת ,,מאמעניר". הוא דאג לעולם הבא – למד תורה יומם ולילה, ואילו על אשתו הוטלה הדאגה ל,,עולם הזה", כלומר – לקיום כלכלי, ולצורך זה היתה לה חנות־בדים. גאה היתה בבעלה הלמדן והאמינה, כי בזכותו יהיה גם לה מקום מכובד בגן־עדן.

יהושע הררי–ברגר ז"ל

ז'בוטינסקי הגדול ו"ז'בוטינסקי" הקטן בעירנו

זכורות לי היטב ההופעות של שני נואמים ציוניים גדולים באקרמן, הלא הם: זאב ז'בוטינסקי, או כפי שנקרא אז ולדימיר, ויוסף שכטמן, שמחמת כושרו הרטורי זכה לכינוי ז'בוטינסקי הקטן. לזאב ז'בוטינסקי יצאו כמובן מוניטין באקרמן, שהלא היה יליד וחניך העיר אודיסה ומסותיו ומאמריו „בראזסבייט" ובעתונים אחרים שהופיעו באודיסה יצאו להן מוניטין בעולם היהודי. הכל דיברו בהתלהבות על כושרו הרטורי, ציטטו מדבריו, וביחוד זכה להערצה בחוגי הנוער. נושאי הרצאותיו היו על מצב היהודים והיהדות, שכן אסור היה בימים ההם לקרוא אותן בשם המפורש: ציונות. אם אין זכרוני מטעני היו לז'בוטינסקי שתים או שלוש הופעות באקרמן, אך בזכרוני נחרתה רק אחת מהן.

הייתי אז נער, אך הרגשתי תכונה גדולה בבית לקראת הביקור של ז'בוטינסקי. הפעילים הציוניים בעיר באו לביתנו והרבו להתלחש עם אחי יעקב ז"ל על ההכנות לקראת הביקור הזה. היה צורך כמובן לשלוח נציג רשמי של הציונים להקביל פני האורח הדגול ליד האניה, והפור נפל על יוסף ריבקין, שהיה מכונה „אנוש" בגלל קומתו הנמוכה. יוסף ריבקין שכר מרכבה (דרוז'קה בלע"ז) ורק ירד ז'בוטינסקי מהאניה „טורגניב" נסע יחד אתו למלון החדש „פטרבורג". לפי סיפורו ישב ז'בוטינסקי במשך כל הדרך סר וזועף, לא פצה פה ולא נכנס בשיחה עם האיש שבא לקבל פניו. משרק נכנסו לאולם הקבלה של המלון מיהר ריבקין לפשוט את המעיל מהאורח הנכבד כנהוג, אך האורח לא השמיע דבר־תודה אלא הפטיר ברוסית: „תלה את המעיל והסתלק". ריבקין נעלב מאד ומיהר להשיח את לבו בפני אחי. הוא ציפה כמובן שז'בוטינסקי יחליף אתו דברים והוא יוכל אחר כך לצטט את דבריו בפני ציוני אקרמן, והרי לך קבלת־פנים כזאת. . .

כשבעים שנה עברו מני אז ועודני זוכר את ריבקין בעלבונו. יתכן, כי עובדה זו השפיעה על יחסי לדרכו ופעלו של ז'בוטינסקי, אם כי מאחרים שמעתי על אדיבותו ונימוסיו הנאים של המנהיג הציוני הגדול.

ההרצאה של ז'בוטינסקי אורגנה באקרמן על ידי איזה אמרגן – ואף זה היה בבחינת חדש בעירנו. האמרגן היה מעוניין כמובן בתשלום מלא מכל שומע, ולנו, הצעירים, לא הותרה הכניסה, ורק אחרי השתדלויות מצד מורנו סטרץ ניתנה גם לנו רשות כניסה, והמקום שנועד לנו היה ב„פוייה" שנועד לכלי־זמר, בין הקהל והבמה. הנאום עצמו עשה רושם רב על הקהל והיה במשך זמן־מה נושא לשיחת הבריות.

לאחר זמן־מה זכיתי להיות עד־שמיעה וראייה להופעה ציונית מבריקה של ז'בוטינסקי הקטן. היה זה בתקופה שבין מהפכת פברואר 1917 ומהפכת אוקטובר 1917. ברחבי רוסיה הורגשה אז תכונה גדולה לקראת הבחירות לועידה המכוננת. גם הציונים עסקו בעריכת „מיטינגים" – אסיפות תעמולה, ובאחת מהן הופיע י. שכטמן שיצאו לו מוניטין בעיקר בדרום־רוסיה. יום אחד לפני הופעתו של שכטמן נערך בעירנו „מיטינג" בהשתתפות אחד ממנהיגי פוע"צ שמאל, ואם איני טועה היה זה צביון. נואם זה נשאר באקרמן ונוכח בהרצאתו של שכטמן. הוא ישב לו בשקט בלוז'ה, וכאשר שכטמן השמיע איזו פראזה על האמת הגדולה שהציונות מגלה לעם היהודי, קפץ צביון והשמיע קריאת ביניים: „יש אמת פרולטארית ויש אמת בורגנית". מניה וביה ענה לו שכטמן בפסוק משירי פושקין ברוסית כמובן: „יש אמת אחת הזוהרת כשמש ובהירה כיום". הקהל הריע בהתלהבות לשמע התשובה המוחצת, אך צביון פרץ בצחוק לשמע התשובה. שכטמן לא נשאר לו חייב והשמיע שוב פסוק של פושקין, לאמור: אין זה מצחיק כלל כשפיגלר נבזה מלכלך יצירה אמנותית של צייר כרפאל". ושוב הריע הקהל תרועה גדולה לשמע החרוזים של המשורר האהוב פושקין ששיריו באותו זמן נישאו כל שפתיים. אכן, לא בכדי כינו את שכטמן „ז'בוטינסקי הקטן".

יהושע הררי ז״ל

עלייתי לארץ באב תרפ״א

בכ״ה כסלו תשמ״א מלאו 60 שנה לעלייתי ארצה יחד עם 6 מבני־עירי, הלא הם: אברהם דורפמן (כפרי), אברהם סרפר, אברהם מרגלית, אהרון ברנד, ישעיהו בוטושנסקי, ישראל רבינוביץ.

כל הסידורים הפורמליים לעליתנו היו כדת וכדין. נסענו לקישינייב והתיצבנו בפני דר׳ ברנשטיין־כהן, ראש ההסתדרות הציונית בבסרביה. הוא נתן לנו המלצה לדר׳ פינלס, שהיה ציר לקונגרס הציוני הראשון והתגורר בעיר גלץ, שדאג לויזה לקושטא־קונסטנטינופול, שהיתה בזמן ההוא עיר־חסות בינלאומית.

מאקרמן יצאנו כקבוצה אחת. כל בני משפחותינו ליוו אותנו לרכבת, והיו גם כמה אמהות שהמשיכו איתנו עד שהגענו לגלץ וקיבלנו את הויזות לקושטא. הגענו לשם לאחר לילה בים סוער. מרבית הנוסעים חלו במחלת־ים, ואילו אני ניצלתי ממנה משום שנסיעותי התכופות בדרך הים מאקרמן לאודסה חיס־נו אותי ויכולתי להתהלך בין הנוסעים החולים ולהגיש עזרה.

משהגענו לקושטא עליתי אני עם חבר אחד למשרד של „ועד הצירים״ (ההנהלה הציונית דאז), ששכן בחלק העליון של העיר קושטא. שם רשמו אותנו בתור לקבלת ויזה לעליה לארץ־ישראל. המשרד הזה דאג גם לשיכון שלנו לתקופת היותנו בקושטא. לרשר־תו עמדו שני מלונות בעיר, אך אלה היו תפוסים על ידי חלוצים שהקדימו אותנו, ולפיכך העבירו אותנו לעיירה סקוטארי, בצידו האסיאני של ים השיש, ולאחר שהות של כמה ימים עברנו למושבה „מסילה חדשה״.

המושבה „מסילה חדשה״ נוסדה על ידי אנשי בסרביה, וביניהם שניים מיוצאי אקרמן: אלברג וחיימוביץ׳. המתיישבים ב„מסילה חדשה״ שאפו להתיישב בארץ־ישראל. בבואנו מצאנו שם בית־ספר שתלמידיו דיברו ביניהם עברית רהוטה, אך רבים מהמתישבים החלו לעבור העירה, ובמשקים עבדו תורכים.

לרשותנו הועמד אחד הבתים העזובים ויחד עם עוד הרבה חלוצים שציפו לויזות ולאניה שתקח אותם לארץ־ישראל – ציפינו גם אנחנו. בין החלוצים שהיו במקום היה גם הסופר א.ז. בן־ישר, ששימש אחר כך בארץ כמזכיר עירית תל אביב. לזכותו יש לזקוף את הפעילות התרבותית שהתנהלה במקום.

את המשק בבית שלנו ניהל תורכי צעיר שהתיידד אתי. הוא לימד אותי תורכית, וכך נהייתי למעין מתורגמן או דובר של כל החבר׳ה במקום...

מקושטא יצאנו לארץ ישראל באניה „אומבריה״. היתה זו אונית־משא גדולה וחמש מאות הנוסעים שוכנו בתוך מחסניה בצפיפות יתירה, שהיתה לבלי נשוא. האניה התעכבה בדרך בהרבה נמלים, אך לבנו לא היה נתון לסיורים ואף לא הרשו לנו לרדת בנמלים.

בחמישה בדצמבר 1920, ערב חנוכה תרפ״א הגענו לחיפה. האניה לא עגנה בנמל והורדנו לחוף בסירות. קיבל את פנינו ב״כ „ועד הצירים״ דוסטרובסקי, שהעביר אותנו לבית־עולים, צייד אותנו בפתקים לארוחות במטבח הפועלים לימים אחדים וב---כדורי כינין. אכן, עוד בערב הראשון להיותי בארץ ישראל למדתי לבלוע את הכדורים האלה.

ליד השער המתין לנו פבה ברקוב, שהגיע לארץ כמה חודשים לפנינו יחד עם בני עירנו אהרון קמינקר ונח צוקרמן. מעניין שפבה ברקוב, שהוא עצמו היה אז מחוסר עבודה ואף רעב, כי לא היה זכאי כבר לקבל פתקים למטבח הפועלים, הזהיר אותנו שלא נתפתה לדברי המדיחים שהסתובבו בין העולים־החלוצים והביאו בפניהם את דיבת הארץ ולעגו לעצם עלייתם.

איתרע מזלנו וועידת ההסתדרות, ועידת היסוד, נערכה בחיפה בזמן שהגענו. טבעי שרציתי לבקר בועידה זו ואף ביקרתי. ברם ניתנת האמת להאמר, כי לא הייתי מודע אז לערך ההיסטורי הגדול שעשוי להיות לועידה זאת ברבות הימים.

בן־עירנו, א. רבוצקי, מי שהיה חבר פועלי־ציון שמאל ושר בממשלה של הרפובליקה האוקראינית אחרי מהפכת פברואר 1917 ונאלץ לברוח לאחר שנפלה הממשלה הזאת - היה אף הוא בארץ ישראל באותו זמן. הייתי בן־בית בביתם באקרמן וכשבאתי ליטול ברכת פרידה מאמו לפני עליתי, ביקשה ממני למסור דרישת־שלום לבנה בארץ. כשהתחלתי לשאול עליו בבואי ארצה, אמרו לי: תוכל בודאי למצוא אותו בועידת ההסתדרות, ואכן איתרתי אותו שם. לבושו שבה את עיניי - היה זה כנראה לבוש של מיניסטר, וטבעי כי בועידה של פועלים היה יוצא־דופן... סיפרו לי שהוא רכש ספינה או כמה ספינות ורצה להניח יסוד לצי עברי, אך העסק נכשל כמו הרבה התחלות. לאחר מאורעות מאי 1921 ירד לארצות הברית וזמן־מה היה עורך הבטאון של פועלי־ציון.

משנודע לאהרון קמינקר ונח צוקרמן, שעבדו כבר אז בזכרון־יעקב על עליתנו, הריצו לנו מכתב וביקשו שנבוא מיד לזכרון יעקב למען נוכל לעבוד בסלילת הכביש מזכרון לשוני. חמשה מתוך שבעה חברי הקבוצה שלנו נענו להצעתם ונסעו לזכרון, ואילו אברהם מרגלית ואני נשארנו בחיפה כדי לטפל בהעברת המטלטלים של כל החברים. בסופו של אותו שבוע, ביום ששי בבוקר, הצלחנו לפגוש אכר מעתלית שהוביל בעגלתו כל מיני פרקמטיות לחנויות בזכרון. הוא הסכים להעמיס את חפצינו על עגלתו ואנחנו נגררנו ברגל אחר העגלה. עם חשיכה הגענו לביתו של האכר בעתלית. הכרנו את משפחתו של האכר שחיה בתנאי־דוחק ומצוקה, וגם קדחו בלי־הרף כמנהג הימים ההם, אך זוכרני, כי למרות המצוקה היה איכר זה גאה על עצם היותו עובד־אדמה ובשבת בבוקר, לאחר שאירח אותנו ללינה בביתו הדל, סייר אתנו במשקו הקטן והראה לנו בגאווה את עצי־הפרי שנטע בין הסלעים.

השארנו את כל המטען בעגלתו של האיכר (שהביא אותו למחרת היום לזכרון). ואילו אני ומרגלית התחלנו ללכת רגלי בכיוון לזכרון־יעקב. עברנו את הכפר הערבי פרדיס ואף טעינו קצת בדרך, גיששנו, חיפשנו, ועם חשיכה הגענו לזכרון־יעקב, בדיוק לנשף־חנוכה שנערך אז במושבה.

למחרת היום לבשנו בגדי־עבודה, ולפי הנחיותיהם של אנשי אקרמן „הותיקים", שעלו כמה חודשים לפנינו, הצטרפנו למחנה הבונים, מייבשי ביצות כבארה, סוללי כביש שוני וכו'.

קבוצת „החלוצים הראשונים" מאקרמן בעבודת יבוש ביצות קאַבאַרה וסלילת הכביש לזכרון־יעקב, בשנת 1921.

יושבים, מימין: נח צוקרמן, אברהם סערפעֶר, אהרן בראַנד.
עומדים: אברהם מרגלית, יהושע בערגעֶר (הררי), ישראל רבינוֹביץ, אהרן קאַמינקר, אברהם דוֹרפמן (כפרי), ישעיהו בטושאַנסקי.

נח צוקרמן

עלית הראשונים

נתבקשתי להעלות מזכרונותי על אקרמן, אך בגילי – עברתי כבר את גיל הגבורות – אין זה דבר של־מה־בכך, שהרי כה הרבה שנים עבר מאז עזבתי – לבלי־שוב – את עיר הולדתי. אנסה בכל זאת להקפיץ את עצמי ששים וכמה שנים אחורנית, ואולי אדלה משהו מנבכי העבר הרחוק.

נולדתי בשנת 1898 להורי חנה ונחום צוקרמן. קדמו לי אחי משה, לייב ואחותי לאה. בסך־הכל היינו עשרה ילדים. אני זוכר היטב, כאילו אתמול היה הדבר – את יום הלימודים הראשון שלי ב,,חדר'' של המלמד זיידל, כשהייתי בן 5, כלומר לפני 78 שנה. ליווה אותי ל,,חדר' אחי לייב ואמא ז''ל נתנה לנו לפני לכתנו שתי קופיקות כדי לקנות סוכריה על מקל, לשם המתקת יום הלימודים הראשון שלי. אצל זיידל למדתי שני ,,זמנים'' ולאחר מכן עברתי ל,,חדר'' אחר, בו לימדו כבר חומש עם רש''י. עוד פרט אחד זכור לי מהימים ההם. כאשר הסבא הרב צדוק ז''ל היה הולך ביום ששי לבית־המרחץ לכבוד שבת, היה עובר ליד ה,,חדר'' שלי ולוקח אותי כדי שאלווה אליו לבית־המרחץ. משהיה נכנס ל,,חדר'' היו כל הילדים קמים לכבודו, אני הייתי ,,מרוויח'' חצי שעה וכל הילדים קינאו בי על רווח זה, כלומר על שנשתחררתי מהחדר לפניהם.

במטושטש זכורים לי ימי מלחמת רוסיה־יפאן ב־1905. כדי להשכיח את התבוסה של הרוסים במלחמה עם היפאנים ניסו להפנות דעתם של האזרחים לעניינים אחרים, וכרגיל בכגון אלה היו היהודים הקורבן. הסיסמה שרווחה אז היתה ,,הכה ביהודים והצל את רוסיה''. לאחר ימי הסוכות של שנת 1905 פרצו פרעות גם באקרמן. חוליגנים מהכפרים הסמוכים ומהפרברים התחילו לפרוע פרעות, בזזו ושדדו ושרפו את החנויות של היהודים והמצב החמיר עד לבלתי נשוא. רבים הגרו אז לארצות שמעבר לים, לאמריקה, לארגנטינה וכו'. עברו שנים עד שהיהודים באקרמן התאוששו, שיקמו את ההריסות והחיים נכנסו למסלול תקין.

אנחנו, הילדים, המשכנו במסלול הלימודים, מחומש ורש''י עברנו לגמרא כרגיל באותו זמן. באחרון של פסח 1906 נפטר הסבא צדוק ז''ל. קהל גדול בא ללוותו בדרכו האחרונה. לפני ההלווייה הוכתר דודי משה ז''ל, שהיה צעיר הבנים, לרב העיר במקום אביו ר' צדוק. כעבור שנים נשלחו אחי משה ז''ל ולייב ללמוד בישיבה בקישינייב ובשנת 1911 חזר משם עם סמיכות לרבנות. אבי ז''ל הטיל עליו ללמד אותי ועל ידי כך לחסוך מלמד שכיר, וכך למדתי עם אחי עד גיוסו לצבא בשנת 1913. היא שירת בצבא עד יולי 1914, שכן ניצל חופשה שנתנה לו וברח לחו''ל דרך הגבול האוסטרי והגיע עד סדיגורה, מקום מושבו של הרבי שאבי היה מחסידיו. היתה בינינו חליפת מכתבים, אך בעקבות המלחמה ניתק הקשר וחודש רק לאחר זמן באמצעות ,,הצלב האדום'', שכן אחי היה נתון בשבי האויב עד גמר המלחמה.

כשחזר אחי לייב, אף הוא עם סמיכות לרבנות מהישי־בה, המשכתי ללמוד אתו. בסוכות 1914 נולד להורי בן־זקונים, הלא הוא אחי שפטל, חבר משק חולדה.

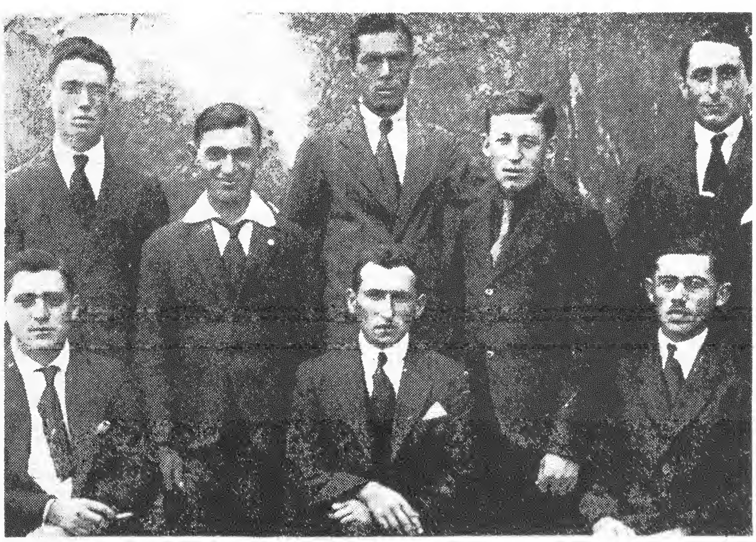
שנות המלחמה זכורות לי היטב עקב המצוקה הגדולה שהשאירה רישומה על כולם וגם עלי. היה קיצוב במזר־נות חיוניים ואקרמן, עיר היין, סבלה במיוחד מחמת שנפסק שיווק היין לפולין. בשורות־איוב היו מגיעות מהחזיתות השונות, הרוסים נחלו תבוסות רבות ומצב־הרוח של האזרחים, כולל היהודים, היה מזופת מאוד. עם סילוק הצאר במארס 1917 נשבה רוח אחרת מס־ביב, התעוררו תקוות לשלום, לעידן חדש ולסיום שפיכות־הדמים.

הצהרת בלפור בנובמבר הפיחה רוח חדשה באוכלו־סיה היהודית. התנועה הציונית התחילה לאגור כוח. ליו''ר ההסתדרות הציונית נבחר יעקב ברגר ולזכותו יש לזקוף במידה רבה את היוזמות השונות בציבור היהודי. הוא אירגן אספות־עם על נושאים ציוניים, ייסד את הגימנסיה העברית ועורר את הנוער היהודי לעלות לארץ־ישראל.

בשנת 1918 התרופפה החזית הרוסית, האוסטרים כבשו חלק מאוקראינה והגיעו עד אודיסה ואילו הרומנים

כבשו את בסרביה ואקרמן היתה נתונה לשלטון רומני. הואיל והרומנים עשו ככל אשר יכלו למען להחדיר את השפה הרומנית לבתי הספר העדיפו הרבה הורים לשלוח את ילדיהם לבית־ספר עברי, ולגימנסיה „תרבות" ניתנה על ידי כך הזדמנות לרכוש הרבה תל־מידים נוספים. יעקב ברגר היה יושב בלילות ושוקד על תרגום ספרי לימוד שונים מרוסית לעברית. ברם, הנר־ער המבוגר לא התלהב כלל מהרעיון להשתלם באוניב־רסיטאות רומניות והעדיף לנסוע לארצות מערב־אירו־פה כדי להמשיך שם בלימודים. בשלהי שנת 1919 הגשתי גם אני בקשה לקבלת דרכון לחו"ל, אך בינתיים גוייסתי לצבא הרומני. במאי 1920 התחלתי לשרת בצבא, אך הרומנים לא זכו לשירות ממושך שלי... ב־31 ביולי קיבלתי חופשה להודש ימים יחד עם כל החיילים בגדודי כדי לעזור בקציר התבואה. בבואי הביתה מצאתי את הדרכון המיוחל והתחלתי לטפל במרץ בענין עלייתי. קשה היה לקבל אשרה, אך נעזרתי על ידי יעקב ברגר, שצייד אותי במכתב המלצה אל יו"ר ההסתדרות הציונית בבוקרשט. הוא היפנה אותי לקונסוליה השווייצרית וקיבלתי ויזה לקושטא, וביום שנועד להיות היום האחרון של חופשתי מהצבא עליתי בגלץ על אוניה שהפליגה לקושטא, ובכך מסתיימת פרשת אקרמן בשבילי. ראוי לציין כי אני, אהרון קמינקר ופ. ברקוב היינו החלוצים הראשונים מאקרמן, אבל פ. ברקוב לא נקלט בארץ, עזב ועקבותיו לא נודעו.

רואה אני זכות גדולה לעצמי שסללתי את הדרך לעלי־תם של בני משפחתי כולל אמי ואבי ז"ל. כולם השתרשו במולדת. זכיתי גם להיות בין מייסדי כפר־הס בשרון הצפוני וגם שני בני בנו ביתם בכפר זה.

קב' החלוצים הראשונים משנת 1920.
יושבים מימין לשמאל: אברהם דורפמן (כפרי), נח צוקרמן, ישראל רבינוביץ. עומדים: אברהם מרגלית, ישעיהו בטושנסקי. יהושע ברגר (הררי), אהרן ברנד, אהרן קמינקר.

בנימין גירשפלד

פרקי זכרונות מימי הילדות

מימי ילדותי זכורה לי במיוחד דמותו של סבי ר' לייבלה שו"ב (ר; יהודה־לייב הירשפלד). הוא היה יהודי תלמיד־חכם וירא־שמים ובמשך ארבעים ושש שנים שימש כמוהל ושו"ב באקרמן ואף חיבר כמה ספרים בהלכות שחיטה שנדפסו בירושלים. ("פני אריה", "שער אריה", "אמרי ברוך"). הוא היה גם סופר סת"ם והתמחה בכתיבת אותיות זעירות. מכתביו היו כתובים בעברית נמלצת ובכתב־יד מהודר. תוך כדי עיון בספרי־קודש היה מיישר את שערות זקן־השיבה שלו ואת השערות שנשרו היה משאיר בין דפי הספרים. אנחנו, הילדים, היינו מגלים לעתים את שערותיו של סבא בין דפי הספרים, וזוכרני שאבא היה אומר לנו: "ילדים אל תגעו בשערות. זה קודש!"

סבא נפטר כשהייתי ילד בן שש, באחת השבתות של חודש כסלו. אני זוכר כי אבא ריכז את כל הילדים, הודיע להם על מות הסבא, החל לבכות לאחר שכיסה את פני סבא בסדין לבן, לבש בגדי־חול והלך לבית־המדרש.

גם אבי שירת את הקהילה היהודית באקרמן בתור שו"ב עד שפרצה מלחמת העולם השניה. ככל יתר השוחטים בעיירה היה אף הוא שומר מצוות וקנאי לכל ערכי הדת. כמוהו גם שאר השוחטים בעיר: ר' מנדל גלמן, ר' נחום צוקרמן, אשר מלמוד. בערבי שבתות וחגים, בקיץ ובחורף, נוהג היה אבי ללכת ל"מקווה", והיה שב תמיד בלווית אורח כדי לשתות בצוותא כוס תה חמה מהצ'ולנט ולחטוף שיחת־חולין על דא ועל הא.

היה לנו שכן נוצרי בחצרנו שהיה ידיד המשפחה, אך שיכור כדבעי. כל־אימת שגרישה – זה היה שמו – השתכר היה חוזר הביתה כשהוא שר ומקלל בקולי־קולות. היתה לו מרכבה לסוס יחיד, ומסתבר שהסוס ידע "בעל־פה" את הדרך לאורווה שלו. כשגרישה היה יורד מהמרכבה נהג לפתוח את כל הדלתות והשע־רים, לשחרר את כל האווזים, התרנגולות והחזירים, והיה מכריז בקול רם: "תלכו כולכם לכל הרוחות!" לילדו פאבקה שהיה מתייפח בבכי מר היה אומר: "לך גם אתה מכאן, אינני אבא שלך, אינני בעל־בית, אינני אבא, אינני בעל, הסתלקו כולכם!". כל השכנים היו מתאספים כדי לצפות במחזה, שהיה חוזר ונשנה לעתים תכופות.

גרנו לא רחוק מהלימן ובימי הקיץ הלוהטים היינו מתרחצים במי הנהר הזכים והמתוקים. המוני צעירים וגם מבוגרים היו נוהרים לשפת הלימן לא רק כדי להתרחץ אלא גם כדי להזין עיניהם בנוף היפה, ובעיקר בשעות הערב כשמימי הנהר היו מתמזגים עם השמים הכחולים והכוכבים הנוצצים היו מאירים מסביב.

ברחוב שלנו, "יברייסקייה אוליצה", בילית הרבה־הרבה שעות וימים. עומד לנגד עיני בית הבולשת הרומנית, שהיה שייך לר' דוד ברקוביץ ז"ל, מול החצר הגדולה עם שלושת בתי־הכנסת: בית הכנסת הגדול, בית־המדרש והקלויז. בית הכנסת הרביעי שהיה באקרמן היה ברחוב איזמאיל. בית כנסת זה שהיה מכונה "רמסליינה" (בית הכנסת לבעלי מלאכה) והצטיין ביפיו בפנים ומבחוץ. על ארון הקודש, שתפס את כל הקיר המזרחי, היו פיתוחים שונים ואף ה"עמוד" של החזן היה נהדר. משני צדיו של ה"עמוד" היו מקו־מות הישיבה של הגבאים ושתי דלתות היציאה נועדו לחזן ולמשוררים שהופיעו בלילות שבת וחג. בבית־כנסת זה החזיקו כידוע הגרמנים את שארית הפליטה של יהודי אקרמן עד שהובילו אותם לדרכם האחרונה.

לעתים תכופות, כאשר אני עוגן במחוז ילדותי ונעוריי, אני מוצא את עצמי בבית־המדרש הישן של אקרמן, אשר לא מעט מזמני ביליתי בד' אמותיו. גדולי הספרות העברית הקדישו מקום נכבד ביצירותיהם לבית־המדרש ואני ודאי לא אחדש הרבה בתיאורי. משחר ילדותי ספגתי לתוכי את כל מה שהתחולל בתוככי בית־המדרש הזה, שבתוכו בא לביטוי ההוי היהודי המיוחד ועודני זוכר את כל המתפללים, הבעלי־בתים החשובים והפחות חשובים, לפי סדר ישיבתם, כשם שאני זוכר כל מיני אירועים בבית־מדרש זה, שעומדים כחיים לנגד עיני.

משפחת גירשפלד הענפה

שער הכניסה לבית המדרש

בין הטיפוסים השונים שאני נזכר בהם עתה אמנה את **ר' יוסל בן־ציון**, בנו של אפרים צבי, שאהב לשתות הרבה והיה מרבה לרוץ ל"צרכים קטנים" ובבית־השימוש היה נתקל בערמה של אבנים, ואוי לו למי שנתפס בידיו; **ר' משה**, שידע לשיר, וכשהגויים היו נותנים לו פרוטה היה שר להם את "התוכחה" וממטיר אלות וקללות בלשון־קודש שלא היתה מובנת להם; **ר' לייזר העיוור** שהיה לו קול באס והיה מקבץ נדבות בעיקר בלוויות; באבע די לאנגע – האחראית ל"מקווה" של הנשים, שהיתה גם הלחשנית ("זאגערן") בעזרת־הנשים בביה"כ הגדול וקוראת בקול מה"צאנה־ראנה" שלה; **ר' אידל** שהיה מדבר תמיד עם עצמו ומפצח גרעינים בלי־הרף. לעתים היה תוקף אותו השגעון ואז היו קושרים אותו בחבלים לבל ישתולל; **יאשא "גאזעט־שיק"** (מוכר עתונים), משותק למחצה, שהיה מתרוצץ במסיבות שלא הוזמן אליהן כשהוא לובש חליפה שחורה, כותונת עם צווארון לבן ועניבת־פרפר ופניו זוהרות ומביעות אושר; **פסי**, עוזר לחזן בבית־הכנסת, שהיה אומר "אל מלא רחמים" שכיר, מאריך ומקצר בתפילה זו בהתאם למחיר שהיה מקבל... ועוד ועוד טיפוסים מסוג זה.

הנה אני רואה לנגד עיני את הישיש ר' מוטל פייגין כשהוא יושב בכותל־המזרח ומתפלל. מעשירי העיר היה, יהודי יפה־תואר, שזקנו הלבין מרחוק ודעתו היתה מקובלת על הבריות. והנה בעלי־בתים מכובדים אחרים, לומדי תורה ובקיאים בש"ס, כגון דוד ברנד, האחים גראניק, אהרון כהן, הניך שפירא, חיים קמינקר, שמואל ברגר, יעקב גירשפלד ואחרים.

וכי יש לך אירוע בחיי הציבור שאינו קשור בדרך כל־שהי לבית־המדרש? חתונה או ברית־מילה, בר־מצווה ו"יאר־צייט", וכמובן גם לוויות. הנה מהדהד באוזניי ה"אל מלא רחמים" של שמואל גורדון, לפני צאת הלוויה, ובעיני־רוחי אני רואה גם את הקבצנים העומדים בצידי דרכים ופושטים יד וקולו של לייזר שתום העין מתנשא: "צדקה תציל ממוות". מה בולטים היו הבדלי המעמדות דווקא בשעת ההלוויות. אחרי הלוויותיהם של פשוטי־עם נגררו יהודים ספורים פרט לנושאי המיטה שהתנדבו לכך מרצונם, והקבצנים ידעו מראש, כי לא תהיה "תפארתם" על הדרך הזאת, כלומר – לא ימלאו קערותיהם בנדבות. מה שאין כן אם בעל בעמיו נפטר שזכה כי המוני־עם ילווהו, ברגל וברכב – זכו גם הקבצנים ל"נתח שמן" והמטבעות היו מקשק־שות בקערותיהם.

והנה בוקעות ועולות באוזני יללותיה של אשה שמת־פרצת ישר לעבר הארון־קודש. זה היה כנראה בימים ההם האמצעי האחרון בשעת סכנה. "הצילו יהודים – היתה צועקת בבכי תמרורים – הצילו, בני נאבק עם מר המוות". ויהודים רחמנים בני רחמנים היו חשים מיד לעזרה, אומרים פרק תהלים או יוצאים ידי חובה באמירת "ברוך הוא וברוך שמו" ו"אמן".

והנה אני שומע את נאומיהם של שליחי קרן היסוד או קרן־קיימת חוצבים להבות על גאולת הארץ בהפסקה בבית המדרש בין תפילת שחרית ו"מוסף". שלומי אמוני ישראל היו מנצלים את ההזדמנות הזו כדי להת־ריע על כך שבארץ ישראל לא שומרים על השבת, ודבריו של השליח היו לעתים נבלעים בין קריאות הביניים.

ומה סערו הרוחות בבית־המדרש כאשר פרצה המחלוקת בין הרב הותיק והרב הצעיר. הראשון – בקי בפוסקים ובתלמוד, ואילו השני – דרשן מלהיב ובעל תפילה נאה. והגיעו הדברים עד כדי כך, שיום אחד כאשר נפטרו שלושה יהודים ביום אחד, טענו רבים, כי אש המחלוקת הגדולה היא שגרמה לאסון כזה.

הבית־מדרש'ניקים התגוננו נגד הרוחות המנשבות, שמרו על הגחלת ונימנו עם אנשי "אגודת ישראל" או "מזרחי". לא לתפילה בלבד שימש, אלא לכל הצרכים שיהדות קשורה בהם. כאן למדו קבוצות משניות, "עין יעקב"; תהלים־זאגער; כאן נערכו מסיבות־סיום הספר ללומדי תורה שהיו מסתיימות עם דרשה של הרב ואכילת קניידלאך, ולעתים מסויימות, בפרט בל"ג בעומר, היה גם ריח של שומן אווזים בוקע מבית־המדרש... מכאן בקעו הניגונים בשבתות לפני תפילת "מנחה", ובעיקר זכורים לי הניגונים הנוגים ב"שלוש סעודות", כשיהודים נפרדים משבת המלכה לקראת חולי־חולין שממשמשים ובאים.

על התכונה הגדולה לחגים ומועדים היה מנצח כמובן השמש ישראל־משה שהיה עושה מלאכתו בנקיון־כפיים ובמסירות, ואילו הרב רולר אציל־הרוח היה נאה דורש בשבתות ובימי־חג ומסיים כרגיל בברכת "ובא לציון גואל ונאמר אמן".

אני עוצם עיניי ורואה את בית־המדרש בתשעה באב, כשהספסלים הפוכים, "בארעלאך" נזרקים מצדדים שונים והמנגינה העצובה של "איכה" פולחת את בית המדרש.

במיוחד חרות בזכרוני המעמד המיוחד של ה"קערות" בערב יום כיפור לפני תפילת "כל נדרי". צעירים וזקנים היינו יושבים אז, איש־איש ליד הקערה שהופקד עליה, כשעינינו בוחנות כל תורם וכל תרומה. והאין זה קולו של הבעל־תפילה אברהם ריבאק שעולה עתה באוזניי?" ועל כולם, אלה סליחות, סלח לנו, מחל לנו, כפר לנו".

ואני שומע גם את בכיו החרישי של ר' מוטל זרחי, יהודי ירא־שמים, בעל זקן דליל, שמעין רטט של קדר־שה היה תמיד בפניו הסגופים. עוד בהיותי ילד אהבתי להסתכל בפניו, שכן נראה היה לי משום־מה כי אור זרוע עליהם, ככתוב "אור זרוע לצדיק". משהגיעו ל"שמע ישראל" היה ר' מוטל מאריך במלה האחרונה של אותו פסוק, ומי שעבר לפני התיבה לא היה יכול להמשיך בתפילתו עד שר' מוטל סיים בסלסול ה"אחד" שלו... מעניין שגם המתפללים בבית־המדרש לא הסתפקו בבעל־תפילה שלהם והיו להוטים "לשמוע אל הרינה והתפילה" מפי חזנים טובים כמו משה כהן, ניסן טרוקר וצבי קראנקורס, שהתפללו בבית הכנסת הגדול. יהודי אקרמן הצטיינו בזיקה יתירה לחזנות, ואפילו יהודים חילוניים או מתבוללים היו נוהרים לבית־הכנסת הגדול. על "חתיכת" חזנות לא רצו לוותר. בכל זאת לב יהודי...

יהושע הררי (ברגר) ז"ל

על הנוף והאקלים

מפסגת 80 שנות חיי עלי אדמות, לאחר 60 שנות חיים בארץ ישראל, בה ייבשתי ביצות, סללתי כבישים, בניתי בתים רבים וגם את ביתי שלי, עודני קשור בעבותות אהבה לעיר מולדתי, אקרמן, בה עברו עלי עשרות שנותי הראשונות והיפות.

אכן, נוף עיירת־הולדתי הטביע את חותמו העמוק בנפשי. העיר השתרעה על גבעה המוקפת מצידה האחד במי נהר הלימן, ומעברה השני – כרמים, מטעים ושדות. חוף הלימן הארוך נוצל לגידולי ירקות, קני־סוף, לגידול דגים ולאחסנת קורות עצים, ונמל הלימן קשר אותנו עם העיר אודיסה – עיר ואם בישראל. בחורף – קפא הנהר, השלג הצטבר לגובה רב והקרח היה נאגר במרתפי־הקפאה („ליודניקים") שהחזיקו מעמד למשך כל הקיץ.

המרחצאות בקיץ השתרעו משני כיוונים. בגשרים ארו־כים על כלונסאות, די רחוק מהחוף–לגברים לחוד ולנשים לחוד. עמודי העצים של המחסנים צפו בקירבת המרחצאות וסייעו לילדים ללמוד שחייה. מי שלא התעצל יכול היה לקבל גם מקלחת חמה, שכן על חוף הלימן היתה ממוקמת אחת משלוש תחנות־הקמח של אסבדורוב ואחר־כך גם תחנת הכוח לחשמל. התחנה צננה את המכונות שלה במי הלימן והזרימה חזרה מים חמים והרי לכם מקלחת חמה מוכנה, ואילו בחורף היו מוכרחים לצורך זה ללכת ל„בנייה" – מרחצאות עם אדים.

נוף החורף עם הכפור והקרה שהגיעה ל־25 ו־30 מעלות מתחת לאפס, השלג הרב שהצטבר בחוצות־זכורים היטב לכל מי שחי באקרמן. יצויין כי תושבי העיר השכילו לנצל את עונת הקיץ לקראת עונת החורף הממשמשת ובאה על ידי צבירת חומרי־הסקה, החמצת ירקות (אפילו אבטיחים), בחביות גדולות ואגירת מלאי של „פובידלר" מפירות העונה. זוכרני, כי יוסף ברץ ז"ל, איש דגניה, שביקר בבסרביה, שלח מכאן כתבה לשבועון „הפועל הצעיר" והכותרת היתה – „מבשלים פובידלר", כי בכל מקום שביקר נתקל בתופעה זו.

ההבדלים בין הטמפרטורה בקיץ ובחורף היו גדולים מאד. תודות לטמפרטורה הגבוהה בקיץ גדלו אצלנו כל הירקות והפירות שאנו מכירים בארץ, פרט לפירות סובטרופיים ועצי־הדר. לעיר זרמו כמויות עצומות של ירקות ופירות, והאבטיחים היו נערמים בגובה רב. עשרות עגלות עם תפוחי־עץ ושזיפים היו מגיעות לשוק, ובהיותי ילד התרשמתי מאוד מהשפע הזה.

רבים כתבו ושרו על האדמה הברוכה של בסרביה ועל השפע הרב שעלה בחלקה, בעיקר בדרום. כשגרנו ברחוב האיזמאילסקי ראיתי תמיד את שיירות הקרוניות על הפסים ואת ה„בנדיגות" שהתמשכו בכיוון ללימן למילוי ה„ברז'ות", (המיכליות של הימים ההם) בחיטה, שעורה, דגן ותירס שנשלחו לחו"ל. עד היום זכור לי המראה.

פרק בפני עצמו הוא תעשיית היין. בזמן הבציר עמדה העיר כולה בסימן זה. סוחרים שהגיעו אפילו מוורשה ו„כלי קודש" למיניהם היו מתרוצצים ברחובות עירנו כדי להשגיח שחביות היין המיוצאות לחו"ל תהיינה כשרות למהדרין.

אין להפריד מנופה של אקרמן את המיבצר („קרפוסט") התורכי שהיה אפוף מסתורין ועל מגדליו ומרתפיו סיפרו אגדות מאגדות שונות. גם שני ה"בולברים" (ככרות), האחד במרכז העיר והשני בקצהו השני, מהווים כמובן חלק אינטגראלי מהנוף הזה.

יעקב (ינצ'יק) צוקרמן

אקרמן – פרוזדור לטרקלין (פרק זכרונות)

כשאני מנסה להיזכר באקרמן, בימי הילדות, באישים ונופים, באירועים וחוויות מהעבר, אני תמיה שכל כך מעט זכור לי משם. עניני ציבור, אישים שפעלו שם בקהילה היהודית – רק שמץ־מה זכור לי עליהם. נראה לי כי אפשר להסביר תופעה זו בכך שלאמיתו של דבר לא **חיינו** שם גם כאשר **היינו** שם. הווייתנו התמקדה בארץ ישראל. ישבנו על גדות הלימן ושרנו על הכנרת, טיילנו ברחבה שליד המבצר ולבנו היה נתון לדגניה או למסדה. גם בהיותנו ש ם ידענו אך מעט על החיים הציבוריים שהתרכזו בקהילה או בבית הכנסת וה"פולי־טיקה" שהתנהלה בשיחת יושבי־קרנות של ה"אוגול־ניקים" לא עניינה אותנו כלל.

את השכלתי הפורמאלית התחלתי בגן הילדים של מניה היא היתה אשה משכילה, ספוגה תרבות רוסית ומוכש־רת. היתה דרושה מידה מסויימת של תעוזה כדי לנהל את הגן הזה על טהרת העברית ככל האפשר. מהדהד באוזני השיר הידוע לכל ילד שביקר אי־פעם בגן־ילדים: "על חלון, על חלון, עמדה צפור יפה". הגננת מניה הסבירה לנו ברוסית את פירוש המלים ורק לאחר מכן התחילה לעבוד קשה על החדרת הלחן. מגן הילדים התקדמתי עד שסיימתי את חוק לימודי בגימנסיה. מובטחני כי רבים כבר העלו בספר זה את זכר המורים הטובים שהיו לנו בגימנסיה, ובראש וראשונה את דמות המנהל ברגר. ודאי לא חסכו שבחים על חשבונו, אך יורשה לי לציין גם חסרון מסויים. כ מ ו ר ה לא הצליח ד"ר ברגר. הוא היה בעל ידע רב, אך לא ידע כיצד להנחילו לזולת. אפשר להמשיל עליו, שהיה מיחם מלא מים, אך הברז שלו לא היה תקין. ידע שמונה שפות, ובכלל זה גם **ערבית**, נראה לי ששפה זו למד בעצמו, שהרי ברור כי לא באקרמן ולא באודיסה היה איזה בית־אולפנא לשפה הערבית. ואולי למד ערבית בלנינגרד, שהרי היה במשך זמן־מה מזכיר של "צעירי ציון" בלנינגרד? על כל פנים, איש־אשכולות היה במלוא המשמעות של מושג זה, רישומו היה ניכר היטב במוסד אותו גידל וטיפח. עוד מורה מצויין היה לנו – פיינבלט. הוא ניחן בשיטה פדגוגית טובה ודרך הגשתו את החומר הלימודי לתלמידים היתה לעילא ולעילא.

בהיותי בן עשר הצטרפתי ל"גורדוניה". הגעתי לשם ישר מ"אגודת דברו עברית". בקן ובבית הספר היינו מדברים בינינו רק עברית. יידיש התחלתי ללמוד בגיל 15, ולא ייפלא שאמרו עלי, כי אני מדבר יידיש כמו גוי אמיתי... למעשה לא נזקקתי בכלל ליידיש, שכן בביתי דיברו רוסית. אמי היתה מורה בבית ספר עממי רוסי, חובבת זמר, ואספנית של שירים אוקראיניים ורוסיים. היו לנו קשרים הדוקים עם משפחות רוסיות ואילולא נזקקתי לעבודת־הדרכה עם קבוצת "אחוה" שרוב חבריה היו משכבות עממיות ששפת הדיבור שלהן היתה יידיש – הייתי נשאר עד היום "גוי גמור" מבחינת הידיעות בשפת יידיש... לעומת זה היתה אצלנו, והמדובר בעיקר בחניכי "גורדוניה", העברית, בבחינת שפת־אם ממש. דיברנו כמובן בהברה האשכנ־זית ורק בשנת 1930, עם בוא השליחים הראשונים מארץ ישראל, עברנו להברה הספרדית. מי שהקדים לדבר בהברה זו באקרמן היה המורה אפשטיין שהגיע מארץ ישראל והוא היה מין אליעזר בן יהודה שני. הוא דיבר עם יהודיים וגויים רק עברית. "דוניה – היה אומר אל הגויה שעבדה אצלם – יש שמש בחוץ?" תחילה לגלגו עליו אך לאט־לאט הרגיל את כולם לפנות אליו בעברית. על כל פנים, הוא לא סטה מנתיבו כהוא־זה ולא העלה על דל־שפתיו מלים בשפות אחרות. ראוי להזכיר בהזדמנות זו, כי הבן של המורה והספרן שטרנ־שיס דיבר עברית מיום שהתחיל לדבר בכלל, אף כי אמו לא היתה ציונית כלל.

ממנהיגי הקהילה היהודית זכור לי בעיקר ס ט ר ץ, שהכין אותי גם לקראת הבר־מצוה שלי. זו היתה דמות מיוחדת במינה, אדם עם עקרונות, ובעיקר שמר אמו־נים לעקרון העבודה העצמית. במו־ידיו חטב עצים לצרכי הבית, לא נזקק לשואב ומביא המים בעיר, אלא שם אסל על כתפו והיה מביא מים לביתו. על רקע ההוי של העיר בימים ההם נראה הדבר תמוה מאד. בן יחיד היה לו, וכאשר זה נכנס לשורות הרביזיוניסטים חדל לדבר אתו, כי הרביזיוניזם היה בעיניו בבחינת מוקצה... זוכרני כי כאשר לימד אותי את ההפטרה לפרשת "חיי שרה" שעניינה הוא פרשת אבישג השונ־מית, התחלתי להמטיר עליו שאלות שהביכו אותו קצת

לגבי התנהגות המלך דוד אל הנערה הצעירה אבישג וכד'. סטרץ התאונן בפני אמי כי אני מקניט אותו בשאלותי ומוציא אותו משיווי המשקל...

טיפוס מעניין היה המנהל של התלמוד־תורה, שהיה גם מורה, ששמו היה צ'יצ'ילניצקי. שמו המוזר קצת, גרם להתבדחויות רבות בין החבר'ה. הוא היה נוהג להצליף בתלמידיו במין שוט מיוחד ("קאנצ'יק"), ומבחינה זאת היה "אוניקום" באקרמן. אגב, פרט מעניין: דווקא ה"תלמוד תורה" היתה בהשפעת היידישיסטים.

אנשי "אגודת ישראל" מרכזם היה בבית המדרש. היה לי "שטאט" בבית מדרש זה למרות שלא נמניתי עם שלומי אמוני ישראל, ודווקא בכותל המזרח. זכיתי ל"שטאט" לאחר שאבי הסתכסך משום־מה עם ה"בית מדרש" והוקיר רגליו ממנו. מני אז הייתי בא בעצמי לבית־מדרש, מתיישב ליד ה"שטאט שלי" ונמצא במחיצתם של בעלי־בתים חשובים, גבירים ונגידים במושגים של אקרמן בימים ההם... כנראה שנהגו בי במידה מסויימת של דרך־ארץ שכן סבא־רבא שלי וגם הסבא שימשו כרבנים. גם הסבא השני שלי (מצד אמא) לא היה קוטל־קנים, הריהו "יענקל דער הייזעריקער" – החזן שיצאו לו מוניטין לא רק באקרמן (אגב, אני קרוי על שמו). לא זכיתי להכיר אותו, אך יודע אני, כי הוא נימנה עם החזנים הגדולים והיה מלחין בעצמו תפילות שונות. בפרק על חזני בסרביה באנציקלופדיה על בסרביה מפליגים בשבחו. ולמה כינו אותו "הייזע־ריקער" (צרוד)? על שום מעשה שהיה.

בימי הפוגרום של שנת 1905 התחבא במשך כמה ימים במרתף מאימת הפורעים, וכשיצא משם נצטרד קולו. סיפרו על תחרות שהיתה בינו לבין הבעל־תפילה הנודע "ניסן דער בעלזער" וסבי יצא מתחרות זו כשידו (יותר נכון – קולו) על העליונה. לאחר הפוגרום הנ"ל עזב את אקרמן ונסע לצ'כוסלובקיה ולאנגליה ורבים היו נוהרים לשמוע את תפילתו. בידי מצוייה חוברת עם תפילות שהולחנו ע"י סבי זה. דודי, אחד מבניו של "יענקל דער הייזעריקער" היה אף הוא חזן ושוחט ולמד בקונסרבטוריון והוא־הוא שהצליח לפענח את כתביו של אביו. אגב, לימים עזב את החזנות, למד רפואה והיה מנתח. כנראה שהיחס המיוחד למוסיקה שמציין כמה מבני משפחתנו הוא תורשתי, ומקורו מסבא ואולי גם סבא של סבא. אמי נטלה בכל אופן מידה גדושה של חינוך מוסיקלי מסבא יענקל. שירים רבים היו שגורים בפיה והיא היתה ממהרת לרשום בפנקסה כל שיר חדש שנראה היה לה כבעל אופי פול־קלוריסטי. עַד היום מהדהדים באוזני ניגוניה של אמא ועל כנפי הניגונים האלה אני נישא גם אל הימים של אז.

אם הזכרתי את בית המדרש ראוי גם לציין, כי אנשי בית־המדרש הם־הם שניהלו למעשה את כל עניני העיר, שהרי ה"טקסה" היתה בידיהם, וזו היתה מקור ההכנסה העיקרי של הקהילה היהודית, ומי שבידיו המאה – בידיו גם הדעה... זכור לי, שדוד ברנד, מאנשי בית־המדרש, היה כמעט שליט יחיד ועל פיו ישק דבר בכל הנוגע לעניני הציבור. לעתים תכופות נתגלעה מחלוקת בין אנשי בית־המדרש ובין הציונים וזוכרני, כי לא במקרה אחד היתה יד הציונים על התחתונה. קשה לי להיזכר בטיבן ומהותן של המערכות שהתנהלו בימים ההם, שכן כפי שאמרתי בפתח רשימתי זו, לא הייתי מעורב בהן והן כאילו לא נגעו לי כלל. ראיתי את עצמי בימי היותי באקרמן כאותו משורר מתקופת ההשכלה מרדכי צבי מאנה שעומד "על ראש גבעה דומם", נפשו משתוקקת לציון והוא שואל: "אייך, אייך אדמת קודש, רוחי לך הומייה?" אקרמן לא היתה בשבילנו אלא בבחינת פרוזדור לטרקלין. לבנו, דעתנו, רגשותינו, נתונים היו לארץ ישראל, **לטרקלין**, וכל מה שהתחולל **בפרוזדור** היה טפל ושולי.

ש. ישראל

אומנים ונאמנים

כבמרבית ערי בסרביה כן גם באקרמן היה רוב מניינה ובניינה של האוכלוסיה היהודית סוחרים ובעלי מקצועות חופשיים. ברם, גם בעלי המלאכה היוו חלק ניכר של האוכלוסיה ואין לך כמעט מקצוע שיהר־דים לא עסקו בו. בעירנו היה סוג מסויים של מלאכות אשר יהודים ונוצרים גם יחד עסקו בהם, כגון: נגרות, סנדלרות, זגגות, צבעות, ספרות, חשמלאות, אפייה, חייטות, חבתנות וכו׳ והיה גם נפח יהודי אחד – אברהם גרינשפון. לעומת אלה היו גם מקצועות שהיו בידי יהודים בלבד: חייטים, שענים, כובענים לגברים ונשים, צלמים, צורפים, טכנאי־שיניים, פרוונים, תפר־נים, כורכי ספרים ופחחים. ראוי לציין, כי מה שאפיין במיוחד את בעלי המלאכה בעירנו הוא זה שרובם היו מעורבים בחיים הציבוריים ושימשו פרנסי ציבור.

אין ספק, כי בראשם של בעלי המלאכה המיוחסים והמ־כובדים ראוי להעמיד את החיט מר **לייב סטמבול**, שהיה עסקן ציבורי נאמן ומסור. הוא נבחר כחבר ועד הקהי־לה, היה חבר בועד של ,,תרבות״, ,,באורט״, ,,מכבי״, בועד בית־החולים היהודי החדש ועוד. ניתן לומר, כי כמעט לא היה מוסד ציבורי חשוב באקרמן שלא נהנה מפעילותו הציבורית של לייב סטמבול. פרק בפני עצמו הוא פעילותו הציונית. נימנה עם ראשוני ,,חובבי ציון״ בעיר ולאחר מכן היה פעיל במפלגת הציונים הכלליים, בועד ,,קרן היסוד״, ה,,קרן הקיימת לישראל״ ואף בועד ,,החלוץ״.

דבר הלמד מעניינו, כי את בנו ובתו חינך לציונות ולה־גשמה ציונית. בנו, ניסן, שהיה מפעילי ,,גורדוניה״ עלה לארץ ישראל עם גמר לימודיו בגימנסיה העברית ובשנת 1936 עלה לייב סטמבול יחד עם בני משפחתו בעקבות הבן.

עם בואו ארצה לא הפסיק את פעילותו הציבורית. הוא היה בין מייסדי ,,אירגון יוצאי אקרמן״ בשנת 1950 ו,,קרן ההלוואות״ שעל יד האירגון וקיים קשרים הדר־קים עם יוצאי עירנו. הכל ידעו כי בשעת מצוקה לייב סטמבול הוא כתובת טובה. זכה לאריכות־ימים ורווה נחת מילדיו ונכדיו. נפטר בשיבה טובה בשנת 1968.

החייט **יעקב ישפאן** היה בין מייסדי בית־הכנסת לבעלי מלאכה ואף שימש גבאי בבית־כנסת זה יחד עם בנדיק אקסלרוד, העורך־דין. גבה־קומה היה ויפה־תואר, הק־פיד על לבושו, בעל מזג טוב וישר־דרך וזכה להערכה מצד תושבי עירנו.

זכור לטוב החייט ווישניבצקי, שהיה בעל בעמיו, מקובל מאוד על לקוחותיו, יהודים ולא־יהודים, שנימנו עם סלתה ושמנה של העיר. לבניו נתן חינוך יהודי ובנו יחידו היה מפעילי ,,צעירי ציון״ בעירנו.

השען ר׳ בן-ציון קוגן, שהיה ידוע בכינויו ,,בן־ציון דער זייגער־מאכער״, או ,,בן ציון דער ווייסער״, היה יהודי עם סבר פנים עטור זקן ארוך ונימנה אף הוא עם בעלי המלאכה המכובדים. הוא היה משלומי־אמוני ישראל, לא דילג על אף תפילה, את מלאכתו עשה בנאמנות וביושר־לב וקנה לו הרבה ידידים.

שען אחר, שאף הוא היה פעיל בציבור, היה **ברל רויטמן** הוא ייצג את בעלי־המלאכה בכמה מוסדות ציבוריים והיה בין פעילי ,,העובד הציוני״.

טיפוס מיוחד היה הצורף **ישעיהו גרינשטיין**. הוא מיזג צורפות וחזנות. גם בשבתו ליד שולחן הצורפות שלו היה מתאמן בפרקי חזנות, מזמזם תפילות שונות ומסלסל בקולו הצרוד. החזנות היתה בבחינת תחביב שלו, ובמקרה שאיזה בית כנסת בעיר לא הצליח להשיג חזן לחגים ומועדים היה, ר׳ ישעיה מוכן תמיד להתנדב ולעבור לפני התיבה. הוא אירגן גם מקהלה קטנה שתלווה אותו – ואף זה על חשבונו הוא.

מבין הנגרים בעיר ראוי להזכיר את **חיים בריטווה** ואת **טשמרינסקי**. הראשון היה ציוני פעיל, חבר ,,העובד הציוני״ והדריך את החניכים במחלקת הנגרות בבי״ס ,,אורט״. נימנה גם עם פעילי הקרנות הציוניות. את השני כיבדו מאוד על יושרו ונימוסיו הנאים. זכה לע־לות לארץ ישראל עם בני משפחתו.

אם נעבור למקצוע **הדפוס** נבחין בשני יהודים ראויים

לציון, הלא הם **פנחס אַקסלֶר**, שהיה חבר פעיל במפלגת הציונים הכלליים וסייע לכל המפלגות הציוניות בהכנת התדפיסים שלהם, **וגדליהו גולדפרב**, שהיה אידישיסט „שרוף", חבר ב„קולטור ליגע" ולמען בית הספר היידישאי. למרות שהיה ממתנגדי הציונות לא הצליח להעלות על דרך זו את בתו, שעלתה לארץ ישראל ובנתה כאן את משפחתה.

לגורל דומה זכתה עוד ידישיסטית אחת, אף היא מפעי־לות „קולטור ליגע" – **פרומה פיינלאנד**. גם בתה עלתה לארץ ישראל והקימה משפחתה כאן. פרומה, תופרת כובעי נשים לפי מקצועה, היתה בין מקימי החוג הדר־מאטי ביידיש והיא עצמה היתה ה„כוכבת" בחוג זה ומילאה תפקידים רב״ם במחזות שהועלו על ידי החוג ואף זכתה להצלחה. התחביב הזה שלה, היה לעתים על חשבון פרנסתה, כי עול הפרנסה הוטל עליה, שכן בעלה נפטר בעודו צעיר לימים. ידידותיה הרבות שרחשו לה כבוד והערצה שמרו לה אמונים ואת כובעי־הן היו מזמינות רק אצלה. שנים קשות עברו עליה בימי מלחמת העולם, אך הצליחה להגיע לארץ וזכתה לשיבה טובה ולנחת במחיצת בתה ובני משפחתה.

גם בין המסגרים היה טיפוס מעניין, הלא הוא **פנחס מילמן**, הוא היה בין הזריזים והמקדימים לבית הכנסת ולפני התחלת התפילות היו מתקבצים סביבו יהודים שנהנו לשמוע את סיפורי המעשיות שלו על אנשים ואירועים בדרך הילוכו ועיסוקו. לא כל שכן, כאשר חזר מביקור אצל בנו בכורו בארצות־הברית והירבה לספר על אמריקה ארץ־הזהב ועל כל הגדולות והנצו־רות והנפלאות אשר חזה שם.

נזכיר גם את הפחח **אלי בער קיזלמן**. יהודי טוב־לב, נמוך־קומה ורזה, מה שקראו ביידיש „א דראבנע יידל", שהיה בין בוני וגבאי ה„קלויז" החדש. לפתיחה החגי־גית של הקלויז תרם ספר־תורה חדש ובעסק גדול נשאהו מביתו לקלויז כשכלי־זמר מלווים את המסע הזה. בנו יחידו כיהן כחזן בבית הכנסת לבעלי מלאכה ולאחר זמן שימש בחזנות בלונדון.

זולת כל אלה היו עוד הרבה אומנים פשוטי־עם שחיו על יגיע כפיהם, מהם שעסקו בפעילות ציבורית איש־איש בתחומו, ישרי־דרך, „צנועי הגות ועלילה" כדברי המשורר בשירו „יהי חלקי עמכם".

ישראל שילדקראוט

מן הדבש ומן העוקץ (פרורי הווי)

א. מידה כנגד מידה

אי־פעם נפגשו ברחובה של אקרמן שני בעלי־בתים חשובים. האחד חונא גווירצמן החיגר שהיה גם משפטן ועסקן פעיל בקואופרציה, והשני – הערש ברודצקי שתום העין, איש נבון פעיל בעניני ציבור ובעל תרבות. שואל הערש ברודצקי אשר עם עין אחת את חונא הצולע על רגלו האחת: נו, ר' חונא, ווי געהט עס? (איך זה הולך?) ומניה וביה עונה לו חונא השנון: „אט אזוי ווי איר זעהט", כלומר: כפי שעיניך רואות...

ב. רק דוקטור

עוזר שוין, היה עשיר מופלג אך גם קמצן גדול. הוא עם שלושת בניו סחרו בתבואות, יינות, צמר וכו' וצברו הון רב, אך זה לא הפריע לעוזר ללכת תמיד בבגדים דהויים ומרושלים שניראו כמו סחבות על גופו. ביום קיץ אחד ישב לו עוזר ונמנם על המדרכה כשגופו נשען לקיר ופניו מכוסות בזיעה מלוכלכלת. עברה איזו „גויה" לידו ולתומה חשבה כי קבצן מסכן לפניה. נעצרה, הצטלבה פעמיים ותחבה לידו נדבה...

את שלושת בניו כינו בשם „ז'לוֹבִּס" וכשמם כן היו, מגושמים וגסים. הם גרו בבית כפרי מחוץ לעיר בפרבר חקלאי „וורשינה". הריהוט בביתם היה צנוע ביותר: שולחן־עץ ארוך, כמה מיטות וספסלי־עץ ארוכים. הקמצנות שלהם ניכרה היטב בבית. הכל ידעו, כי אין לפנות אל עוזר בבקשה לתרומה כלשהי. ברכה לבטלה. עוזר לא יתן.

אי־פעם נכנסה „רוח שטות" באחת מבנותיו של עוזר. נפשה חשקה בלימודים דווקא. כל טענותיו של עוזר, כי אין הוא נזקק ל„מלומדת'טע" בביתו, ומה עוד שהדבר יעלה בממון רב – לא הועילו. הבת עמדה על שלה ואף סיימה את הגימנסיה הממשלתית. כשהגיעה לפרקה התחילו לחפש לה בן־זוג, והואיל וריבה נאה היתה וגם בעלת השכלה, הכריז עוזר שוין אביה, כי פחות מדוקטור לא יקח כחתן לבתו זו.

טרח השדכן יוסלה סגל, חיפש ומצא במושבה שאבא הסמוכה לאקרמן את בנו של דוד מאירסון שלמד זו השנה השלישית באוניברסיטה, הגיע במרוצה לביתו של עוזר ובשורה בפיו: ישו יש לי דוקטור חתן לבתך, מבית טוב, מלומד, נאה ומושלם בכל המעלות.

שואל עוזר: נו, ומה יקר? כלומר – מה הנדונייה המבר קשת?

עונה לו השדכן: חצי מיליון. כך משלמים במקומותינו עבור דוקטור.

התחיל עוזר להתמקח עם השדכן עד שבסופו של דבר הגיעו לפשרה: שלוש מאות אלף.

משעמדו על סף כתיבת ה„תנאים" נזכר עוזר לשאול: איזה מין דוקטור הוא הבחור דנן? השיב לו יוסלה השדכן: החתן דנן לומד עתה ווטרינריה (רופא בהמות) וזו מלאכה המכבדת את בעליה.

התרגז ונצטעק עוזר: מה? בשביל שלוש מאות אלף אתה מציע לי „א פערד דאקטאר" (רופא סוסים)? לי בשביל בתי אתה מציע א פערד דאקטאר. גזלן שכמר־תך, מוצץ דם שכמותך! צא מיד מביתי ואל תראה את פרצופך שנית במקום הזה!

יוסלה הסתלק מיד, השידוך נתבטל והענין היה לשיחה בפי כל בעירנו.

ג. פרצוף חדש

קלמן קוגן היה אחד מאברכי בית־המדרש, מוצאו מבית טוב ואף הרוויח טוב, ברם פסול אחד היה בו: לא ניחן בפנים יפות, אם להתבטא בלשון המעטה. כדי לכסות על כיעורו היה מהדר בלבושו תמיד. באחד מימות החול בא לבית המדרש כשהוא לבוש חליפה חדשה, חבוש כובע חדש ועניבה גנדרנית לכותנתו. הוא עשה רושם על החברה, אך היה שם גם פיסי לווין, שנון וחוצפן כאחד, ולמראה התלבושת הגנדרנית של קלמן אמר לו כהאי לישנא: „תראה קלמן, אם כבר הוצאת כה הרבה מזומנים על תלבושת חדשה, כלום לא יכולת לרכוש לך גם פרצוף חדש ויפה?"

ד. גורלו של גביר יהודי

משה מילשטיין היה אחד הגבירים בעירנו. היו לו בתי־חומה עם חצרות גדולות סביבם, כרמים בסביבות אקרמן וגם בשאבא הסמוכה, עסקי־תבואה וכד'. פרט לכל אלה היה מנהל ראשי של חברת־אניות שהיתה

משיטה אניותיה במימי הים השחור ונהר הדנייסטר, ובימי שלטון הרומני כיהן גם כמנהל בנק. לא ייפלא ששמו נישא על כל שפתיים ואחת הברכות המקובלות באקרמן היתה: מי יתן והגעת למדרגה של משה מילשטיין!.... הוא תרם הרבה לצורכי ציבור וגולת־הכותרת של תרומותיו היתה בכך שהקים באחת מחצ־רותיו בית עבור בית ספר יהודי. כשנוסדה חברת ,,תרבות'' בשנת 1918 הקדיש את הבניין לגימנסיה העברית וגם מועצת הקהילה היהודית שכנה בבית זה.

באחד הערבים, בשנת 1929 הזמין משה מילשטיין את יו''ר מועצת הקהילה משה הלמן ואת חבר נשיאות הקהילה העו''ד יוסף סרפר, הסתגר איתם באחד החד־רים וגילה להם סוד: עסקיו הם בכי־רע, באו מים עד נפש, אין בכוחו לפרוע את חובותיו, ולפיכך החליט, כדי להציל את שמו הטוב, למשכן את כל בתיו בעיר ואת כרמיו כדי שיוכל לפרוע את חובותיו. הואיל והבניין בו שוכנים הגימנסיה ומשרדי הקהילה רשום אף הוא על שמו וצפוייה סכנה שיעקלו אותו, לפיכך הוא מבקש להזדרז שייעשו כל הסידורים הרשמיים כדי להעביר את הבניין הזה על שם הקהילה היהודית, לבל יעבור חלילה לידי זרים.

עם זאת ביקש מהם בכל לשון של בקשה לא להוציא את סודו לרשות הרבים מחמת ,,עינא בישא'' וסכנות אחרות הכרוכות בכך. תזדרזו ככל האפשר להוציא מידי את הבית, פן תאחרו את המועד.

פרנסי הקהילה התחייבו לנקוט במהירות בצעדים הדרושים והתחייבו לשמור סוד.

ה. החוזר בתשובה

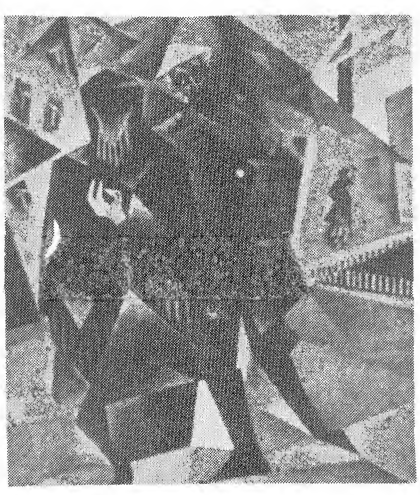
היו גם כמה משומדים באקרמן: בנו המומר של הפרקליט טופורוב, העו''ד צווילינגר, ששימש לעתים תכופות בתפקיד פרקליט שלא על מנת לקבל פרס במשפטים שנגעו לכבוד ישראל ולאינטרסים ציבוריים יהודים, דר' חכם, בנו של שלמה חכם, שחזר לחיק היהדות לאחר מהפכת 1917, דר' שֶר, ממארגני ההגנה העצמית (,,סמואוברונה'') בעירנו, שפיקד על חטיבה בימי הפוג־רום באקרמן בשנת 1905, ועוד.

ראוי לייחד את הדיבור על זה האחרון. לעת זיקנתו עזב דר' שֶר את אשתו, ילדיו ונכדיו הנוצריים, ובאחת הש־בתות נערך מעין טכס של חזרה בתשובה בבית הכנסת של בעלי המלאכה. דר' שֶר נקרא לעליה לתורה ומעל הלאמימר בבית הכנסת השמיע דברי חרטה ותשובה כשהוא עוצר בקושי בעד דמעותיו. הוא ביקש סליחה ומחילה מקהל המתפללים ומכל עדת ישראל על המיטו חרפה על היהודים כשהמיר את דתו היהודית ועבר לנצרות.

לאחר דברי הוידוי של דר' שֶר השמיע הגבאי של בית־הכנסת העו''ד בנדיק אקסלרוד דברי ברכה לדר' שֶר לרגל חזרתו ליהדות ואיחל לא אריכות־ימים. הוא הזכיר בדבריו את פעילותו למען עניני יהודים ובמיוחד את עמידתו נגד הפורעים ב־1905. עם סיום דבריו אמר: כולנו שמענו את בקשת הסליחה שלך והננו חייבים לך תשובה, והתשובה היא: ,,סלחתי כדבריך''. הקהל השיב גם הוא: ,,סלחנו''.

אלה שנכחו אז בבית הכנסת של בעלי המלאכה מעידים כי היה זה מעמד מרשים ומזעזע.

במצב דרמטי זה נוכחתי בבית הכנסת, גם אני, כותב השורות האלה.

י. שילדקראוט

שבע בנותיו של ר׳ מנדל הנגר (מן ההווי היהודי בעירנו)

ר׳ מנדל סטאליאר התאלמן, לא עלינו, בעודנו בשנות החמישים המוקדמות כשבביתו שבע בנות, לא פחות ולא יותר. לא היו אלו יפות־תואר, אם לנקוט בלשון המעטה, ואף אחת מהן לא היתה מועמדת לתואר מלכת היופי של בסרביה למשל... פרט לזה היה גם ר׳ מנדל עני ואביון וידו לא השיגה להעניק נדוניה ובימים ההם ידעו הכל, כי אם אין נדוניה – אין חתנים. ישבו איפוא הבנות בבית אביהן ואיש לא נטפל אליהן פרט לליצני העיר שהדביקו בבנות אלו את הכינוי ,,בנות צלפחד״. כינוי זה נתקבל על דעת הכל ולא היו עוררין, אם כי איש לא יכול היה להסביר במה זכו בנותיו של ר׳ מנדל לכינוי זה, וההסבר היחידי ששמע־תי היה, כי אלו כאלו יתומות היו ונשארו בבתוליהן שנים רבות לאחר הזמן שנועד לבנות.

אין לומר, כי בחורים לא דרכו בכלל על סף ביתו של ר׳ מנדל. אדרבא, דרכו גם דרכו. זבנים, בעלי מלאכה, שוליות של אומנים וכיו״ב היו מבלים את לילות השבת בחברת הבנות האלו, מפצחים גרעינים, מפטפ־טים על דא ועל הא ואף רוקדים עד שעות הלילה המאוחרות, אך לכלל ,,תכלית״, כלומר נשואים, לא הגיעו הדברים. לבו של ר׳ מנדל היה נצבט בראותו את בנותיו המתבגרות משנה לשנה שאין דורש להן, ולעתים היה משמיע מונולוג עצוב באוזני כל מי שהיה מוכן לשמוע, שעיקרו התרסת דברים נגד הבחורים האלה שמנצלים את בנותיו לבילויים, למישחקי אהבה, וכד׳, אך אינם עוברים את הסף ואינם משמיעים הצעות של ממש...

ויהי היום, ושמועה עברה בעיר: אחת מבנותיו של ר׳ מנדל עומדת להינשא, ולאו־דוקא עם בחור סתם, אלא עם זלמן צ׳רנילוב הוא זלמן אשר על הכובעים, כלומר גם מייצר כובעים וגם מוכר אותם בחנותו אשר ברחוב הראשי של אקרמן. שידוך טוב לכל הדעות, ויהי הדבר לשיחה בפי כל. עוד לא הספיקו הבריות לגלגל כראוי בפרשת נשואים אלה, והנה שמועה חדשה: בת שניה של ר׳ מנדל אף היא נישאת ולא לאחר אלא לגולובוב הפרוון. מהשמים כנראה השקיפו וראו מצוקתו של ר׳ מנדל והמזווג זיווגים לכל חי נכמרו רחמיו על ,,בנות צלפחד״. לא עבר זמן רב והגיע תורן של שתי בנות נוספות: האחת נישאה לבעל הקיוסק, זלמן שמו, והאחרת עם זבן בחנות המכולת של ליזה שטיינברג. בקיצור, חתונה רודפת חתונה, והתנועה בביתו של ר׳ מנדל גדלה מיום ליום, ממש כמו בבית הנתיבות הראשי... ולמה נאריך במקום שראוי לקצר בו? לא עברו שנתיים וביתו של ר׳ מנדל התרוקן לחלו־טין, מכל הבנות. חיים פרכטר, בנו של אברהם פרכטר בעל המסבאה, הוא־הוא שלקח את בת הזקונים ור׳ מנדל נשאר בגפו.

כל מאמציהם של ליצני העיר ושל ה,,אוגולניקים״ וסתם רודפי־רכילות ליישב את החזיון התמוה הזה, עלו בתוהו. על פי ההגיון קשה היה ליישב את הענין וחכמי הדור סיכמו ואמרו: אין זאת אלא אצבע אלוהים היא זו שחוללה את הנס הגדול. מי יכול היה לשער שבנותיו של ר׳ מנדל תיחטפנה ממש כלחמניות טריות, שעה שהכל ידעו, כי הן לא כל כך טריות ואף נדוניה לא היתה להן. מה יש לדבר, כשההשגחה העליונה מתערבת באיזה ענין ארצי, יהי אשר יהי, היא מחוללת גדולות ונצורות.

עזבו איפוא הצפורים את הקן שלהן, ר׳ מנדל נשאר לבד בבית. לכאורה צריך היה לשמוח על שהשתחרר מצער גידול בנות ואף מדאגות פרנסה, אך השמחה ממנו והלאה. עצוב לו, משעמם לו, איזו מועקה טמירה בלבו, קשה לו להתרגל למצב החדש, לקצב הזה של החתונות.

לא רק לו קשה, גם לליצני העיר היה קשה להשלים עם התמורה. שנים רבות שימשו ״בנות צלפחד״ נושא לבדי־חות וחידודים שלהם, והנה נשארו בלי נושא. נמנו וגמ־רו ביניהם, כי הענין עוד טעון בדיקה. לא יתכן – כך טענו – שבביתו של ר׳ מנדל שהיה הומה בנות, אין כבר אף בת אחת. מני אז התחילו מדי לילה לפקוד את דירתו של ר׳ מנדל, להקיש בדלת ולשאול: ר׳ מנדל רחימאי, שמא נשארה אצלך עוד איזו בת לפליטה? מדי יום ביומו, או יותר נכון, מדי לילה בלילה, אך הספיק ר׳ מנדל לעצום את עיניו ובטרם ארג את קורי חלומו הראשון, היו מעירים אותו מהשינה, ותמיד עם אותה

השאלה: שמא נשארה איזו בת אצלו?

ר' מנדל לא ידע את נפשו. הוא התלונן בפני הבעלי־בתים בעיר, ביקש רחמים ממש. המעט סבל־כך טען – לפני שנישאו בנותיו שצריך הוא לעבור שוב בכור היסורים לאחר שנישאו? מה רוצים ממנו? וכי מעט בנות צנועות ישנן בעיר? וכי לא די בשבע בנות אלו שהעמידו? ילכו וידפקו על פתחי אחרים, שלא הביאו לעולמנו אף בת אחת.

מסתבר כי גם לליצני העיר יש לב יהודי, ומשנוכחו לדעת כי התעלול שלהם מסעיר כל כך את נפשו של ר' מנדל, החליטו למשוך ידם ולשונם ממנו ולמצוא קורבן אחר ליצר ההתבדחות שלהם, ולר' מנדל היתה הרווחה.

ניסן אמתי (סטמבול)

,,קרישמלני'' שכזאת (מן ההוי היהודי בעירנו)

איש יהודי היה באקרמן ושמו ,,לייזר דער בלינדער'', וכך קראו לו משום שלא עלינו לייזר זה סגי־נהור היה, אך למרות עוורונו הכיר את כל יהודי העיר, ידע היכן גרים ומה מעשיהם, ואף כיצד להגיע אליהם. הוא הכיר את כולם – וכולם הכירו אותו. וכל כך למה? – משום שלייזר זה היה בעל תפקיד מיוחד במינו, היתה לו ,,חזקה'' על כל ה,,קרישמלנוס'' שבאקרמן. שמא אינכם יודעים מה טיבן של ,,קרישמלנוס'' אלו? – אסביר לכם. ,,קרישמלנוס'' הוא מיספר רבים של ,,קרישמלנו'' שפי־רושה בא כנראה מהמילה ,,קריאת שמע''. ואם תרצו לדעת איך הפכה ,,קריאת־שמע'' ל,,קרישמלנו'' – לאנשי אקרמן פתרונים. הם היו מומחים לשיבושי לשון־קודש, שמות של תפילות וכיוצא באלה.

ובכן, ה,,חזקה'' של לייזר היתה לערוך תפילת ,,קריאת שמע'' בבתי היולדות היהודיות, יום אחד לפני שהרך הנולד הובא בבריתו של אברהם אבינו. לא הוא עצמו היה עורך את ה,,קריאת שמע'' אלא מצרף היה אליו חבורה של ילדים, שהיו יוצאים אף הם נשכרים מה,,קרישמלנו'', שכן היו היולדות מעניקות להם תופינים וממתקים, ואילו לייזר עצמו היה מקבל שכר־טירחה במזומנים. יש להניח שהעסק השתלם לו, והא ראייה שלא הפקיע מידיו את הפרנסה וה,,חזקה'' עליה.

ועוד איש יהודי היה באקרמן ושמו חיים קלורפלד, אבל ה,,אוגולניקים'' של אקרמן כינוהו בשם ,,חיים דער לאנגער'', ואם הם כך – גם אנו כך. חיים ,,דער לאנגער'' היה לא רק ,,לאנגער'' (ארוך), אלא גם יהודי פיקח שאהב להתלוצץ ולהתבדח.

ויהי היום, ואותו יום יום קיץ היה, וחיים שלנו מהלך ברחובה של העיר משועמם קצת וכנראה מהרהר בלבו: את מי אפשר למתוח ביום כזה ולהפיג את השעמום הקיצי? עוד הוא מהרהר כך וכך – והנה לייזר ,,דער בלינדער'' בא לקראתו. מניה וביה הבזיק רעיון בראשו של חיים קלורפלד.

– ר' לייזר – אומר הוא לו – ליהווי ידוע לך שבחצרי גר איזה יהודי מבוקרשט ובן זכר נולד לו במזל־טוב, הבן הבכור שלו, ומחרתיים איה''ש ה,,ברית'' ואל תשכח לערוך בביתו את ה,,קרישמלנו'' כדת וכדין, ויהא לבך סמוך ובטוח שאותו יהודי יעניק לך דמי טירחה כראוי לך, שכן לא מן הנמושות הוא, ויש אומרים שהוא גביר אדיר. אל תשכח למען־השם, מחר אחרי הצהריים!

אורו פניו של לייזר לשמע הבשורה. היכן חצרו של חיים דער לאנגער – ידע היטב, ולמחרת היום אחרי הצהריים ריכז קבוצה גדולה של ילדים, כראוי ליהודי מבוקרשט שמרננים כי הוא גביר אדיר, התפרץ בצהלה גדולה יחד עם הילדים לבית היהודי מבוקרשט שבחצרו של ר' חיים ,,דער לאנגער'', ומבלי לשאול שאלות, נכנס ל,,טראנס'' והתחיל להשמיע את תפילת ,,קריאת־שמע'' בדבקות ובהתלהבות ובנוסח חגיגי ביותר, כשהי־לדים מחרים־מחזיקים אחריו.

בעוד הם עורכים את פולחן ה,,קרישמלנו'' נשמעה זעקת שוד ושבר מהחדר השני מלווה בקריאות ,,הצילו! הצילו!, והקול, קול היולדת ששמעה את תפילותיו של ר' לייזר וכת דיליה ונכנסה להיסטריה ממש.

שמעו הנשים היהודיות בחצר את הזעקות, מיהרו ובאו ונכנסו לדירה של ,,היהודי'' מבוקרשט וראו את ר' לייזר חבורת הילדים בשיא האכסטזה שלהם, מסלסלים בקולם ומנענעים את רמ''ח איבריהם כפי שמנענעים את הלולב בסוכות. – מה לכם פה? – זעקו הנשים. הסתלקו מכאן מהר!

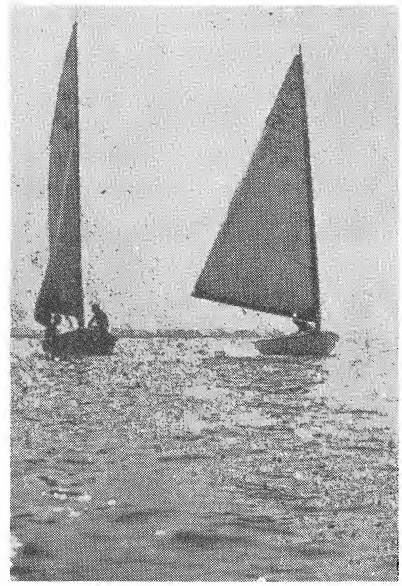
–מאי שייך להסתלק? אומר ר' לייזר דער בלינדער – באנו לערוך את ה,,קרישמלנו'' לרך הנולד וליולדת, כדת וכדין, ושיהיה להם בשעה טובה ובמזל טוב, ומשום מה היולדת זועקת כאילו שחטו אותה בחלף חד של שוחטים – הבן לא אבינה. העיקר – יתנו את שכרי ויעניקו לילדים קצת ממתקים – ושלום על ישראל.

– כ כ ה ? אמרו הנשים – אתה מחכה לשכרך, ואנחנו מציעות לך שתברח מפה עם כל הזאטוטים האלה כל

עוד נפשך בך, שאם לא כן תספוג כאן מכות כאלה שלא ידעו אבותיך ואבות אבותיך. שוק על ירך יכה אותך הגוי הזה, גובה המסים מבוקרשט, אם יגיע לכאן וישמע מה שעוללת לאשתו. הוא יפרק את עצמותיך אחת־אחת ויטחון אותן הדק־הדק!

– מה, ג ו י ? – נדהם לייזר שתום־העין – והרי חיים „דער לאנגער" בפירוש אמר לי, כי יהודי גר כאן, יהודי מיוחס מבוקרשט, גביר אדיר!

הנשים היהודיות הצדקניות לא הגיבו כלל על תמיהותיו ושאלותיו, שכן צריכות היו קודם כל להרגיע את היול־דת הנוצריה ולהסביר לה את הטעות הטראגית ולהפיל תחנונים בפניה שלא תספר על כל הענין לבעלה. ר' לייזר הפסיק את תפילות ה„קרישמלנו" באמצע, הבין כי הפעם נפל הוא קורבן בידי חיים הארוך. הוא כבר לא המתין לשכר טירחה, שכן חשש, כי אם ישתהה כאן ייאלץ לקרוא „קריאת שמע" שלפני המוות, והפעם דווקא שלו גופא. בכאב ובבושת־פנים הסתלק לייזר דער בלינדער עם ה"צאן קדשים" המאוכזבים שהזעיק.

הלימן

פינות בגן העיר באקרמן

עוללות אקרמן

(אפיזודות ואנקדוטות)

משפרש לגימלאות, התישב הסופר והמשכיל הנודע, שמואל טרכטמן, באקרמן והקים בית־מרחץ משוכלל ומודרני. ביתו היה הבית הראשון, כמעט, בו נתקל כל מי שהגיע לאקרמן בדרך הים. מי שבא בדרך אחרת – נמשך קודם כל אל החנות המרשימה שבפינת הרחובות איסמאילסקי ומוסקובסקייה, אשר בעלייה, י.פ., היה מפורסם בבורותו ובגסותו.

מר טרכטמן נהג לומר, כי כל המגיע לאקרמן בפעם הראשונה עלול להגיע למסקנות מוטעות. הבא בים – יאמר בוודאי: אם מנהלו של בית־מרחץ הוא אדם כה משכיל, הרי ודאי שהאדם העשיר ביותר בעיר עולה עליו בהשכלתו פי כמה. ואילו הבא בדרך היבשה יעיר, בוודאי: אם האיש העשיר ביותר בעיר הוא עם־הארץ כה גדול, מה עלוב הוא, ככל הנראה, אותו ברנש המנהל את בית־המרחץ!. . .

* * *

חנווני יהודי הורשע פעם באקרמן על כי פתח את חנותו עשר דקות קודם מן המותר לפי הצו הנוגע ל„ימי טבלני", שבהם נערכו תפילות מיוחדות לחיי משפחת המלוכה. האיש ביקש את שירותיו של עורך הדין צווילינג. כשנדון המקרה בבית־המשפט בנוכחות שלושה שופטים, ביקש צווילינג רשות לוודא את השעה על ידי השוואת שעונו עם שעוניהם של השופטים. התברר כי כל שעון מראה שעה אחרת. „כבוד השופטים", אמר צווילינג, „אם שעוניכם כה רחוקים מדיוק, כיצד יכולים אתם להאשים חנווני עלוב, אשר שעונו בלי ספק פחות מושלם משלכם?" המשפט בוטל.

* * *

לאחר מהפיכת 1905 והריאקציה שבאה בעקבותיה, ניכרה נטיה ניכרת לבפטיזם בקרב צעירים וצעירות יהודים, השואפים להשכלה אוניברסיטאית. כומר ליברלי אחד, אשר הוא עצמו היה טירון בכנסיה הארמנית־גרגוריאנית באקרמן, נתגלה כאדם נוח ביותר. מועמדים לשמד היו מגיעים מאודיסה בספינה „טורגנייב", נפטרים אחת־שתיים מן העניין, וחוזרים בו ביום ובאותה ספינה לאודיסה כנוצרים לכל דבר. עניין של־מה־בכך. ז'בוטינסקי היה מוקיע אבירים אלה ומכנה אותם „גרים בני האמונה האקרמנית־גרגוריאנית".

* * *

יצוא הדגנים היה הענף העיקרי באקרמן. לפנים האירה ההצלחה פניה לכמה סוחרים, אך ברבות הימים הם נפלו קרבן לתנודות השוק והתרוששו. כולם עד אחד. כשהיה סוחר שולח משלוח לאודיסה, היה רושם את דמי הקניה בפנקסו ביידיש או בעברית. לאחר מכן היה רושם גם את הפדיון מן המכירה. אם היה הפסד, היה הרישום בפנקס מראה: נשאר באודיסה (בעברית).

* * *

זוסמן היה יהודי ירא־שמים ומעולם לא החסיר תפילה. כשהיתה עונת המסחר בשיאה, נוהג היה לקום מוקדם מאוד, כשעדיין חושך בחוץ, ולפי הדין היתה זו שעה מוקדמת מדי לתפילת שחרית. לא היתה כל אפשרות להתפלל מאוחר יותר בכיכר השוק. זוסמן פתר בעיה זו בהצלחה על־ידי כך שהתעטף בטלית ותפילין לפני לכתו לישון, וכך יצא ידי חובתו מבעוד יום.

* * *

פעם אחת היתה מהומה גדולה בעיר. היה זה כאשר מדענים הבחינו בכוכב־שביט הנע ומתקרב קרבה מסוכנת לכדור־הארץ. התנגשות כוכב־השביט עם כדור הארץ נחשבה לאפשרית, ואנשים היו נרגשים מאוד. בבית הכנסת, בין מנחה למעריב, דנו בנושא זה בהרחבה. אלו שהסבירו את החדשות אחזו בקהל כבחבלי קסם. רק בעל־עגלה אחד נשאר ספקן. תאר לך – אמר לחבר בעל־עגלה – כי שנינו נפגשים בדרך צרה בלילה חשוך ביותר. האם מפקפק אתה בכך שנעבור ללא פגע? על אחת כמה וכמה הקדוש ברוך הוא המוליך את עולמו בחלל הרחב והפתוח.

* * *

ק.ב. קנה זוג סוסים חדשים ועמד לצאת למסע ברחו־בות העיר כדי להציג את סוסיו לראווה. אך למרבה המבוכה סירבו הסוסים לזוז, ובמהרה התאסף קהל צופים. אחדים מהם יעצו עצות שונות. כשהוא נרגז מאוד, השיב להם ק.ב.: נא להגיש את עצותיכם בכתב ואל תשכחו להדביק בול.

* * *

ביום שנרצח פלווה, שר־הפנים הרוסי, היתה אקרמן כמרקחה. בכל פינה אפשר היה לשמוע דיבורים על הידיעה החדשה המרעישה. אפילו באיטליז שכחו הנשים את קניותיהן וביקשו ללמוד זו מזו פרטים נוספים על המאורע. אשה אחת אמרה, תוך השתתפות בצער: עס איז אויך א שווער שטיקעל ברויט. (גם זו דרך קשה להתפרנס ממנה - פרנסה קשה).

* * *

לאחר רצח פלווה נפוצה באקרמן האגדה הבאה:
ד״ר הרצל המנוח החליט לקרוא לפלווה לבית־דין של מעלה על רדיפתו את היהודים. הוא שלח את משה (מוישה), שמש בית־הכנסת של קישינייב שנהרג על קידוש השם, לקרוא לפלווה, אבל פלווה סירב - שוב ושוב - לבוא. לבסוף אמר ד״ר הרצל למוישה: לך עכשיו בפעם האחרונה. אם אינך יכול להביאו שלם, הבא אותו בחלקים, אבל הפעם הוא מוכרח לבוא.

* * *

בימי מלחמת רוסיה־יפאן, עקב, כמובן, הציבור בחרדה אחר כל גליון של העתונים השונים. בחור אחד, עשיר אבל עם־הארץ, חתם - על פי רוח הזמן - על מהדורת השבת של „אודסקיה נובוסטי״, אשר הכילה מדור מצולם, ובו צילומים רבים של ספינות־מלחמה. בדרכו המסורבלת פרש הבחור את העיתון במהופך וקרא מיד אל משפחתו: ראו־נא, עוד ספינה אחת התהפכה.

* * *

חַיים־יענקל קיציס ושלום לוינטון היו שני יצואנים נכבדים בקהיליה. כל אחד מהם שילם את חובותיו הכס־פיים באופן שונה. כיצואני דגנים נהגו לקנות מן הסר חרים המקומיים. משמסר הסוחר את סחורתו, היה בא לקבל תשלום. קיציס היה מקבלו בידידות, מנהל אתו שיחה ארוכה, ובסופו של דבר היה משפיע עליו לבוא ולקבל את המגיע לו בשבוע הבא. כעבור שבוע חזרה אותה הפרשה. לבסוף בתום שלושה שבועות, היה הסוחר מקבל תשלום בצורת המחאה לטרבוטי ושות׳, אודיסה, לפרעון כעבור עשרים ואחד יום. לא כן שלום לוינטון. ללא יוצא מן הכלל, היה כל סוחר שבא לקבל תשלום מקבל מעטפה המכילה חשבון ואת כל הכסף המזומן המגיע לו ללא דיבורים מיותרים.

נראה היה כי לוינטון מזלזל בכבודו של הסוחר לטובתו של האחרון. אנשים נהגו לומר כי קיציס אוהב יהודים וכי לוינטון אינו מחבבם.

בגן העיר באקרמן

בתחנת הרכבת באקרמן

גן העיר באקרמן בחורף

חוה ברנע (דורפמן)

משכבר הימים

א. התזמורת

הגימנסיה „תרבות" בעירנו היתה, כידוע, בבחינת עטרת־תפארת של עירנו, ובמידה מכרעת הרי זו זכותו של האיש ברוך־הכשרון והיוזמה שעמד בראשה – **יעקב ברגר**. בספר זה ייכתב ודאי לא מעט על פעלו רב־ההישגים של האיש הזה, ואילו אני מתכוונת לייחד את הדיבור על תזמורת כלי־הנשיפה של הגימנסיה בניצוחו של יוסף פליקוף. כמה מהמנגנים בתזמורת זו נמצאים עתה בארץ, ולעתים תכופים אנו מעלים זכרונות על ההופעות הרבות של התזמורת, שהוציאו לה מוניטין בעירנו.

זכורות לי במיוחד הופעות התזמורת במצעדים שנערכו בחג הלאומי של רומניה. תלמידי הגימנסיה העברית היו צועדים, כשהם לבושים בתלבושת האחידה, יחד עם תלמידי הגימנסיות ובתי־הספר הממלכתיים, לאורכו של רחוב מיכאילובסקייה, כשמלווים אותם צליליה של התזמורת **שלנו** שעליה היתה גאוותנו. המנהל מר ברגר היה משקיע כוחות מרובים לפני כל מצעד כזה בידעו כי ההופעה של הגימנסיה העשויה לקבוע את כבוד היהודים בעיני הגויים. אנו, התלמידים וכן גם המנגנים, היינו כאילו חדורים רוח של שליחות, שהרי ידענו כי משני צדי הרחוב יעמדו המוני יהודים ולא־יהודים ויעקבו בשבע עיניים אחרי הופעתנו, שתהיה אחר כך נושא לשיחה בפי כל.

ברם, לא רק במצעדים הרשמיים האלה נבחנה התזמורת של הגימנסיה. אני נזכרת עתה בטיולי ל"ג בעומר המסורתיים בהם השתתפו כל תנועות הנוער שבעיר שצעדו, איש על מחנהו ואיש על דגלו בקצב שירי־הלכת של התזמורת. . .

ייזכר בהזדמנות זו האיש שתרם לפיתוח הפעילות המוסיקאלית בעירנו: משה כהן, שאירגן את המקהלה העירונית „הזמיר", שהיתה מופיעה בנשפים שונים בהצלחה רבה. לו עצמו היה קול ערב ונעים, אך המקהלה התקיימה במשך זמן קצר. הוא לימד אותנו סולפג' והנחיל לנו את הצלילים הראשונים של השירים העבריים שהיו נפוצים בימים ההם. המקהלה שבהדרכתו היתה נוטלת חלק בחגיגות השונות שנערכו בגימנסיה להנאתם של האורחים הרבים שהיו מזכים אותה בתשואות רבות.

חברי תזמורת הגימנסיה עם מנצחה פליקוב יוסף ביום נשואיו

תזמורת הגימנסיה "תרבות". שורה ראשונה יושבים מימין לשמאל: יוסקה קורן, ביטלמן. שורה שניה: פליקוב משה, רוזנטל יעקב. בריטווה סיומה, המנהל י. ברגר, מנצח התזמורת יוסף פליקוב, ישה וינשטין, וישניבצקי ישה. שורה שלישית: יוסקה צ'פלין, פרומר מוסיה, קפלנסקי, צוקרמן שפטל, גולדמן זמבה, פרנק, לושק פיליה, אברמוביץ מוסיה. שורה רביעית: גכט סיומה, גירשפלד בנימין, לב ישה, טוירמן יצחק, רבינוביץ, קוגן איזיה.

ב. ערב־פורים במשפחה

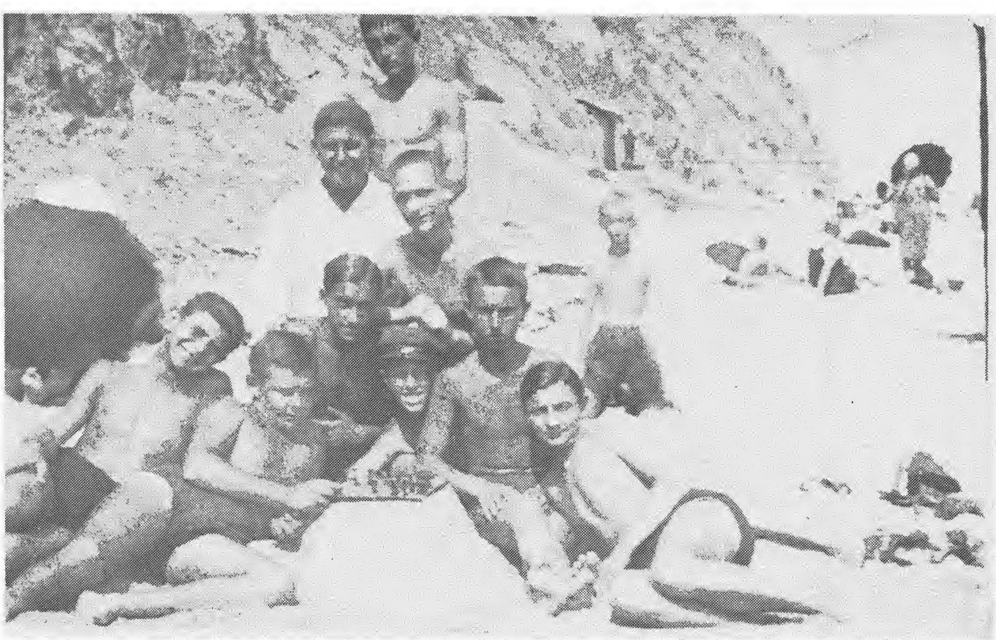
משפחתי הענפה באקרמן הצטיינה באורח־חיים שהיה מושתת על מסורת יהודית, מנהגים והווי, שקסמו מאוד במיוחד לצעירים שבמשפחה. בעיקר באו אלה לידי ביטוי בחגי ישראל. מקובל היה כי לכל ענף במשפחה יש מעין „חזקה" על חג מסוים, ששייך בעיקר לה. כלומר: היא המארחת את כל בני המשפחה בחג זה „שלה". חג הפורים היה שייך לדודה ביילה לבית שילדקרוט, וזכור לי כי הייתי מצפה בקוצר־רוח לביקור המסורתי בביתה של הדודה ביילה, צפייה זו היתה מיוחדת לא רק לי אלא לכל בני המשפחה. גרמה לכך כנראה האווירה המסורתית הנעימה בבית זה.

ההכנות לחג התחילו כשבועיים לפני כן, והסנונית המבשרת את החג היתה הדודה ביילה שהיתה באה לביתנו ומתחילה לשאול את אמי ז"ל כל מיני שאלות על דא ועל הא, עד שהיתה מגיעה לעיקר. והעיקר מהו? – הווה אומר להזכיר, כי חג הפורים „שייך לה", ושלא נשכח חלילה לבוא לסעודה בנער־רינו ובזקנינו. אגב – אורחא היתה מגלה „סוד": כבר דיברתי עם ישראל והוא הבטיח לקרוא משהו של שלום־עליכם.

אמי שידעה מלכתחילה על מטרת הביקור, שהרי החזיון הזה היה חוזר ונישנה מדי שנה, היתה מגיבה בפנים עליזות: „ביילה יקירתי, איך יכולה אני לשכוח? הרי גלוי וידוע שפורים הוא חג שלכם. בוא נבוא, כולנו נבוא!"

ואכן, סעודת פורים בבית הדודה היתה חווייה ממש. הסלון בבית היה מצוחצח כדבעי, הנברשת הגדולה מעל השולחן הפיצה אור רב, המטעמים המסורתיים לפורים היו ערבים לחיך, השולחן הגדול היה ערוך בטוב־טעם. הדודה הנאה ובתה חנה, התמירה והיפה, ידעו להוסיף על האוירה החגיגית בדרך שבה היו מקבילות את האורחים, איש־איש כראוי לו. האוירה הטובה היה בה כדי לעורר את כולם להשתתף בשירה בציבור, עד שיבוא „הקינוח" המובטח, שהפך למסורת בכל סעודות־הפורים, הקריאה של ישראל. בעל הקריאה, כלומר ישראל, היה שר יחד עם כולם, ולא עשה כלל רושם שהוא־הוא הכוכב אשר להופעתו מצפים... ברם, כשהגיע תורו, היה מוכיח כי הוא אמנם „כוכב". אמן היה בקריאת יצירותיו של שלום עליכם, ומדי שנה היה מוסיף גם משהו מפרי־עטו לשמחת כל המסובים.

וכך היינו יושבים כולנו באוירה של חג ושמחה עד לשעות הקטנות של הלילה ונהנים מזיוו וטעמו של פורים בבית הדודה.

בחוף "בודקי" 1926

שפטל צוקרמן

עץ ונופו

ביום הולדתו ה־70 של אחינו צדוק צוקרמן, תושב הרצליה כיום, נתכנסו ב־1978 כל בני המשפחה הגדולה וצאצאיהם, כדי לציין אירוע משפחתי זה בבית מלכה וזאב גולני, בתו הבכירה וחתנו, בהרצליה. לא כל בני המשפחה באו. אך בכל זאת נתכנסו כשבעים "צוקרמנים".

לכבוד המאורע המשפחתי הזה, הוכן וחולק לכל המשתתפים דף, תרשים בצורת "עץ ענף", גזע ה"צוקרמנים – ספירת מלאי", מעודכן עד תשרי תשל"ט. ה"דף" הזה נחטף ממש ע"י כולם למשמרת, וחולק לא רק לבנים ולצאצאיהם, אך גם לקרובי משפחה אחרים (בני־דודים וכו'). ועמדו על הברכה והתודה **למלכה וזאב גולני**, שהכינו את הדף המשפחתי הנאה הזה.

מי הם הורינו, ראשי השושלת?

אבי המשפחה – **נחום צוקרמן** – נולד בשנת תר"ל (1870) בעיירה אזארניץ שבאוקראינה, לאביו הרב **צדוק צוקרמן**, שהיה במשך שנים רבות רב העיר **אקרמן** אשר לשם עברה המשפחה מאוקראינה, כנראה בשנות ה־60 למאה שעברה. הרב צדוק צוקרמן, הסבא שלנו, היה נצר למשפחת רבנים באוקראינה, ואחד מאבות אבותיו היה רב מפורסם ה־ב"ח, כנראה על שם אחד מספריו, כנהוג בימים ההם.

זכורה לי המצבה של הסבא צדוק ז"ל, בשורה הראשונה בכניסה לבית הקברות היהודי שבאקרמן, מין "אוהל", באחד המקומות המכובדים ביותר, כיאה וכנאה לרב העיר במשך שנים רבות. עם פטירת אבינו נחום בשנת תרפ"ה (1925) הובא לקבורה בסמוך לקברו של אביו, בשורה השניה, מדי שנה בחודש אלול הייתי מבקר יחד עם אמא בבית הקברות, כדי להשתטח על קבר אבות, כנהוג בקהילות ישראל.

אבא ז"ל למד בישיבה, הוסמך להיות שו"ב (שוחט ובודק), והיה אחד מארבעת השו"בים של אקרמן, עד ליום פטירתו ב־י"ב באלול תרפ"ה (1925) לאחר מחלה ממושכת. היה בר־אוריין, חסיד נלהב של הרבי מסאדיגורה, ודמותו מצטיירת בעיניי (הוא נפטר בהיותי בן 11) – כיהודי זקוף־קומה, עטור זקן ולבוש בקאפוטה שחורה וה"ירמלקה" תמיד על ראשו בשעות עיון בגמרא, או בספרי־קודש אחרים. בשבתות ובחגים, היה מתהדר בלבוש־חג, פוסע לאטו מ"בית המדרש" לחסידים, שהיה בחצר בתי־הכנסת המרכזיים שבאקרמן. בשבתות היה בדרך־כלל חוזר עם "אורח לשבת".

אבא לא נתבלט בפעולה ציבורית, כי כנראה היה עסוק וטרוד תמיד בעניני פרנסה וכלכלת 11 הילדים שנולדו לו במשך השנים, אך הוא היה מסור מאד לרבי שלו מסדיגורה, ופעם בשנה היה מבקר את ה"רבי" שלו ומשתהה "בחצרו" 2–3 שבועות...

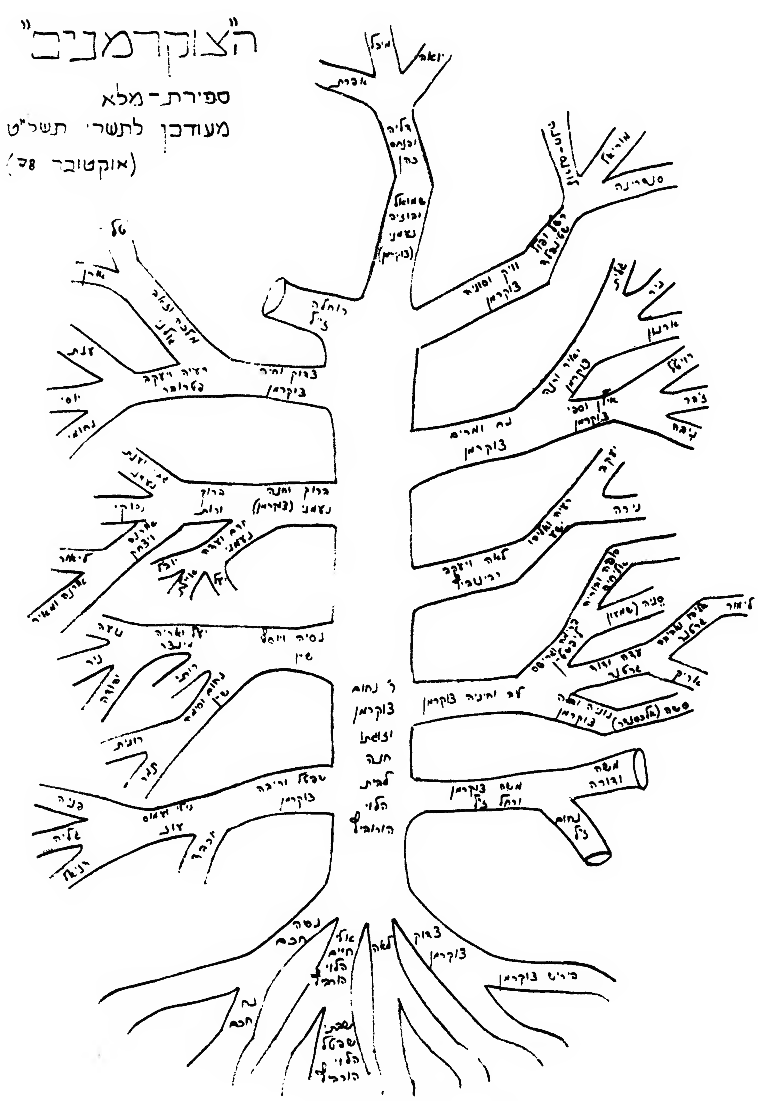
אמא ז"ל, **חנה צוקרמן לבית הורביץ** – נולדה בשנת תרל"ד (1874) באקרמן, והמוצא של משפחתה – מדרום בסרביה. אביה, הרב אליהו־חיים הורביץ, היה רבה של העיר קיליה שעל גדות אחד מיובליו של נהר הדאנובה. זכור לי היטב הסבא אלי־חיים הישיש, והמזוקן בביקוריו בביתנו וביקורי בביתו, כאשר נזדמן לי לבקר בסניף "גורדוניה" בקיליה. שלשלת היוחסין של הסבא אלי־חיים הורביץ, מתייחסת לבני ה"הורביצים", צאצאי ר' ישעיהו הלוי הורביץ, שידוע יותר בכינוי השל"ה הקדוש – על שם ספרו החשוב והמפורסם "שני לוחות הברית", שיצאו לו מוניטין בעולם הרבני. מצד אמא, הננו איפוא נצר מהשל"ה הקדוש. וכולנו גאים על התיחסות זו.

את אמנו **חנה** אזכור תמיד כאם המשפחה הגדולה, שזכתה לגדל 10־11 ילדים, גדולים וקטנים. תמיד היה הבית מלא, אך לא מלא מדי, כי בגלל ההפרש בגילים (של 22 שנה ויותר, בין האח הבכור וביני – הצעיר) לא כולם היו בבית בעת ובעונה אחת.

בית ההורים, למרות האוירה הדתית והשמירה על כל המצוות והאיסורים וההקפדה על התפילה בבית־הכנסת כל יום, היה גם בית יהודי־לאומי וציוני. בעיני־רוחי אני רואה את הספרים בעברית וביידיש – אמנם לא בארון הספרים הכללי, שהיה מיועד רק לגמרא ולמשניות וליתר ספרי־הקודש, אלא על המדפים האחרים,

ליד המיטה, או על ארונות הבגדים. גרנו הרבה שנים בסמוך לספריה היהודית (עברית ויידיש), והשלט בעברית שהתנוסס על הספריה היה: **"בית עקד ומקרא עברי"**. הספרן המורה שטרנשיס היה עובר ליד דירתנו בדרכו לפתוח את הספריה בשעות אחר־הצהריים וידענו לפיכך לכוון את מועדי הביקורים שלנו בספריה להחלפת ספרים. לביתנו הגיעו בקביעות העיתונים "אונזער צייט" מקישינוב, "ערד און ארבייט" של צעירי־ציון", שבועון "העולם", בטאונה של ההסתדרות הציונית העולמית, שהגיע מדי שבוע ישר מלונדון, מרחוב "גרייט ראסל סטריט", ועל עיתון זה היתה גאותנו מילתא זוטרתא? ישר מלונדון... גם ספרים מהוצאת "שטיבל" ו"תרבות" היו מצויים בבית. הילדים קראו בספרי ילדים, אף עיינו באוספים של "עולם קטן" מראשית המאה. בבית דיברנו יידיש, אם כי כולם ידעו לדבר רוסית ורומנית. גם השפה העברית היתה שגורה בפינו, כי הצעירים (4 מאיתנו) למדו בגימנסיה העב־רית.

חינוך הילדים בבית היה מגוון: הראשונים – שלושת הבנים – למדו בישיבות והוסמכו לרבנות, אך רק אחד המשיך בדרך אבותיו והיה לשו"ב אף הוא (אחינו **לייב** צוקרמן). האחות ל א ה , למדה בבית ספר לבנות (בשפה הרוסית) שהיה באקרמן, וגם לימודים אקסטר־ניים. הבן הרביעי, **נח צוקרמן**, שלמד אף הוא בישיבה – היה ראשון הבנים שפתח את נתיב הצוקרמנים לעליה לארץ־ישראל. בהיותו עדיין חייל בצבא הרומני ערק מהצבא, נסע לעיר הנמל קונסטנצה שעל חוף הים השחור, ושם "החליק" לאניה שהביאה אותו לחופי הארץ בסתיו 1920. עוד שניים מהבנים, **זאב ושמואל** – למדו כבר בבתי ספר כלליים־מסחריים שבעיר, על טהרת השפה הרוסית, אם כי למדו לפני זה גם תורה וגם קצת עברית.

משפחת צוקרמן: עץ ונופו

עם הבן השביעי, **צדוק**, החלה תקופה חדשה בחינוך הילדים במשפחת צוקרמן, ואני מתכוון לחינוך העברי בבית הספר העממי והתיכון (הגימנסיה) של חברת "תרבות" בעירנו.

בשלהי מלחמת העולם הראשונה והחזרת בסרביה לידי רומניה, כמו בכל יתר הארצות שממערב לרוסיה הצארית, מהים הבאלטי בצפון ועד לים השחור בדרום (ליטא־לטביה, מזרח־פולין, בסרביה) – קמו בכל החב־לים הללו בתי־ספר עבריים של חברת **"תרבות"**. השלטונות החדשים, ברצותם לדחוק את השפה והתר־בות הרוסית השלטת ברחוב ובמשפחות של היהודים, אשר השפה והתרבות הרוסית היתה נחלתם במשך מאות בשנים – היו מעונינים לצורך זה בעידוד הקמת רשת בתי־ספר כאלה, שלרוב אמנם היו בתי ספר פרטיים, ללא זכויות ממשלתיות. בוגרי בתי־ספר אלה היו זקוקים לבחינת־השוואה (אקיבלארה) נוספות, עוד לפני בחינות־בגרות, על מנת להמשיך בלימודים גבוהים באוניברסיטה.

את המצב הזה ניצלו היטב הגורמים והעסקנים הציו־ניים והעבריים שבקהילות היהודיות, והקימו – כמעט בכל עיר־מחוז בבסרביה – בית ספר עממי, ובהמשך לו – גימנסיה עברית. הלימודים בגימנסיה היו בתשלום, לעתים די גבוה. לא כולם יכלו לעמוד בתשלום זה ולאחר שנה־שנתיים שבו והחזירו את ילדיהם לגימ־נסיה הרומנית הממשלתית שבה למדו התלמידים בלי כל תשלום.

ארבעת הילדים הצעירים של הצוקרמנים למדו בביה"ס "תרבות". הראשון, צדוק, למד רק 2־3 שנים, ולא גמר, כי עם מות אבא נסע לקישינוב להשתלם ב"ישיבה", על מנת שיקבל את משרת השו"ב באקרמן, ה"חזקה" שהיתה למשפחת אבינו ז"ל. אנחנו – שלושת הילדים הצעירים יותר – כבר המשכנו בלימודים וסיימנו את הגימנסיה העברית "תרבות" באקרמן, לאחר 12 שנות לימוד מלאות (יחד עם ביה"ס העממי).

אקרמן היתה מושפעת מאוד מהעיר **אודיסה**, עיר־הנמל הגדול בדרום רוסיה, אך זה היה בעיקר במאה ה־19 ובראשית המאה ה־20, עד למהפיכת אוקטובר 1917. ב־1918 חזרה בסרביה כולה לחיק רומניה, ונותק הקשר עם רוסיה הסוביטית והגבול היה סגור ומסוגר.

זכורים לי סיפורי ההורים, הדודים והאחים והאחות המבוגרים, על "אודיסה, עיר ואם בישראל", על תפארתה, על החיים היהודיים והציוניים התוססים בתוכה, על הנמל השוקק מלחים זרים מכל המדינות שבעולם, וכן גם על "העולם התחתון" של העיר, להבדיל...

נוסף ל־4 צוקרמנים **שלמדו** בגימנסיה אחינו **שמואל**, היה במשך שנים מזכיר הגימנסיה והרוח החיה בה. הקשר של בני צוקרמן והמשפחה כולה לגימנסיה – היה לא רק כאל מקום לימוד, אלא גם כמקום בילוי תרבותי, אם בנשפי חנוכה המפורסמים, או בחגיגות סיום הלימודים, או באסיפות ציוניות ולאומיות שנער־כו באולם הגימנסיה. כולנו השתלבנו בחיי הגימנסיה העברית והיינו פעילים בתוכה. שם גם נוצר הגרעין הראשון של סניף "גורדוניה", אשר שלושת "הצעי־רים", בני משפחת צוקרמן היו חברים ופעילים בו. הגימנסיה "תרבות" לא היתה גדולה במספר תלמידיה (בס"ה רק קרוב ל־200 חניכים) אך חלקה בחינוך הנוער העברי ליהדות, לציונות, לעליה ולחיי הגשמה היה גבוה.

אין ספק, שהננו **ה מ ש פ ח ה ה י ח י ד ה** מהעיר אקרמן, שכמעט כל בניה ובנותיה עלו לארץ, פרט לבן אחד שאף הוא קשור מאוד בארץ, ביקר בה 3 פעמים וצאצאיו ביקרו הרבה בארץ והם ציונים ותיקים. לא פעם שמענו מפי בני העיר שלנו שהם מתגאים במשפחה שכזאת וב"ענף ענף" שכזה. נכון, שיחק לנו המזל הטוב, שגם 2 המשפחות האחרונות, יחד עם אמא – עלו ארצה כבר לאחר מלחמת העולם השניה ותלאו־תיה – ולמרות כל אלה, הגיעו סוף־סוף לחוף מבטחים – לארץ. אכן, חברו כאן יחד הרצון העז לעליה והחישוק המשפחתי שאיחד את כולם, וכן הרצון לבנות את ביתם בארץ. עשרות רבות מהנכדים והנינים – כולם בארץ, אף אחד לא "ירד" חס־וחלילה. והרי זוהי אפופיה של משפחה אחת מישראל, שלו היו רבות כמוה.

משפחת צוקרמן הענפה

חיים צוקרמן

בית הרב

יותר מארבעים שנה עברו מאז עזבנו את אקרמן "לחסדי הגויים" כשהיא מחליפה שמות, ככרות ורחובות, מנציחה תולדותיה ושמות כובשיה השונים, אך אין היא משה מזכרוננו. כוחות טמירים היו לה לאקרמן שלנו לשעבר בהיאחזותה בחוף הלימן המלחך חופיה ומנקה בגליו החרישים את חומות המבצר האגדתי העתיק שצפונים בו סודות ורזין דרזין.

יהודים יפים וגאים שכנו באקרמן, יהודים שהשתכנו בה כאילו באקראי בתורם אחר פרנסה ומחייה, אך הם הכו שורשים בעיר והוסיפו הרבה ליופיה וחנה. אני עוצם לרגע עיני ורואה בעיני־רוחי מראות שונים מימי הילדות והנעורים הנה השוק על חנויותיו המרובות וסוחרים יהודים מצפים בפתחיהן לקונה; הנה הרוכלים המסתובבים בעצבנות, אף הם תרים אחרי קונים למרכולתם ואשה בודדה מציעה למכירה תרנגולת. הפדיון עבור תרנגולת זו – כל פרנסתה; והנה פינת בתי המרזח וריח של י"ש חריף מגיע לנחירי;

והנה פינת חנויות הסדקית, המאפיות וחנויות המכולת, ובמרכזן כיכר ריקה במשך כל ימות השבוע פרט לימי השוק כשהיא מתמלאת איכרים ותוצרת חקלאית; והנה אכר יושב בפינה ואוכל חלה לבנה עם דג מלוח ובקבוק יי"ש לצדו; ועוד ועוד תמונות אני רואה בעיני העצומות.

עיר יהודית היתה אקרמן. כל בתי הכנסת שלה היו מרוכזים בחצר אחת, וכל אחד מהם היה עולם בפני עצמו והיה בו איזה ייחוד, שהפלה אותו מהאחרים. ולהבדיל – הכנסיה, אשר צלצול פעמוניה היה בו מעין תזכורת ליהודים, מימי קדם ועד ימינו, תזכורת מאיימת ומזהירה.

אנחנו, בני משפחת הרב, גדלנו בצלה של כנסיה זו וחרותה בזכרוני הדרך המובילה לכנסיה בימי ראשון בשבוע ובימי הפסחא שלהם, על שעטות הסוסים סביבה שלעתים תכופות החרידו את לבות היהודים. חצר גדולה עם הרבה שכנים עמד בית במרכזה, היה באר ומאחורי החצר השתרעו כרם ובוסתן, רפת עם פרות רבות, ומחסנים עם מלאי של חביות ששימשו לאחסנת היינות.

רואה אני את אבא גחון על הגמרא ומעיין בסוגיה כלשהי. ככל שהסוגיה חמורה יותר־כן עולה קולו של אבי הרב בשננו אותה. לפי צלילי קולו יכולתי להבחין אם ומתי עלה בידו להתגבר על החומרה שבסוגיה ולהתחיל בשנון סוגיה חדשה. היו לו עתים לתורה ועתים לפסיקה בדיני הלכה וכשרות, פגישות עם פרנסי העיר ולהליכה לבית הכנסת עם ידיד־נפש־הליכה שהיתה מתובלת דברי חכמה ותורה.

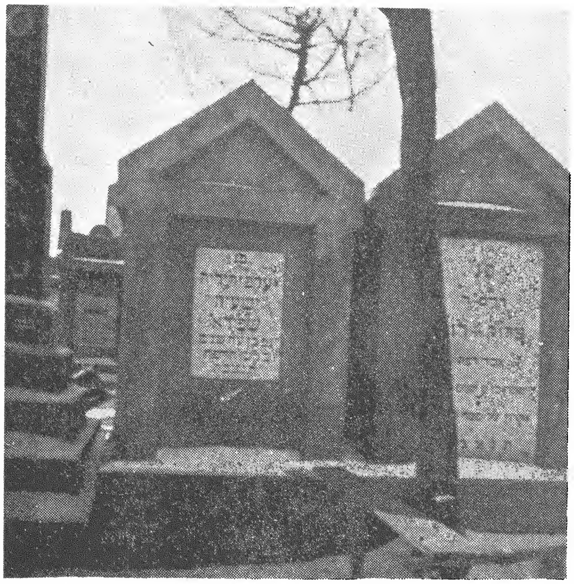
ה"דרשות" שלו בימי חג ומועד בבית־הכנסת הגדול היו רוויות חכמה ושנינות, מתובלות לא רק במובאות מכתבי־הקודש אלא גם מדברי־הגות חילונית, שלא היו זרים לו, פילוסופים קדמונים ומודרניים. הוא היה חוזר ומוכיח, כי מחשבת ישראל ותורת ישראל השפיעו גם על הגותם. הוא היה מרתק בדבריו את קהל המתפללים, וכל־אימת ש"דרש" בעניני דיומא היה בית־הכנסת מלא.

כל ספורי החיים וההווי היומיומי היו מעוגנים בתורה ובמסורת, כל חג אצל על הבית אוירה מיוחדת. בערב פסח היו יהודי העיר עולים לבית הרב למכור את החמץ ל"גוי" מטורלקי. חרות בזכרוני אחרון של פסח, שהוא יום פטירתו של סבי הרב צדוק, שלאחר מותו עברה הרבנות לידי אבי, שקיבל "סמיכות" לרבנות מידי הרב הגאון "דער אלטער מקונסטנטין", ולאחר מכן קיבל גם "סמיכות" מהרב הגאון סולובייצ'יק מבריסק. כל הקרובים ובני המשפחה היו מתכנסים אותו יום בביתנו והתכונה לקראת יום זה היתה גדולה ומרגשת.

זכורים לי היטב גם ימי הגטין. עצבות היתה יורדת על הבית בימי הגטין, שכן בית ומשפחה חדלים להתקיים. כפינה אחת בחדרו של אבא שהיה מלא ספרי־קודש, היתה מונחת נעל "החליצה" ששימשה כידוע לשחרור אלמנות מעגינותן. אותנו, את הילדים, היו מרחיקים מהבית לעת עריכת הגטין לבל תחזינה עינינו בפרוצדורה הזאת. אגב, בגט עצמו צויינה העיר שלנו לא רק בשמה אקרמן, אלא בתוספת "הנקראת בשם ווייסנברג", וזאת מכוחו של מנהג קדמון.

פרט לחצר, לבוסתן ולמרחבים מסביב, היה לנו, לילדים עוד אוצר גנוז, שאין לתארו במלים. והאוצר הוא – אמא. היא היתה מרכז הבית ועל פיה ישק דבר. כל המשכימים לפתחו של הרב ידעו כי היא־היא הממונה למעשה על יחסי הציבור של הרב. היא היתה עוסקת משעות הבוקר המוקדמות עד שעות הערב המאוחרות בכלכלת הבית, חינוך הילדים וכו׳. לעתים הייתי מכביד עליה בשאלתי השונות, ובתוכן גם השאלה הנצחית, שרק ילד כמוני יכול היה להרשות לעצמו לשאול: היש אלוהים או אין... אמא גילתה סבלנות רבה ביחס לשאלותי המביכות, לא הרפתה ממני עד שנסתתמו טענותי. מובטחני שלא גילתה לאבא מה מציק לי, כי הוא ודאי לא היה מגלה סבלנות וסובלנות רבות ביחס לשאלותי האפיקורסיות. בכל זאת רב בישראל.

אחים ואחיות היו בבית ולכל אחד מרחב־מחיה משלו עם תחומים פחות או יותר מוגדרים. והיתה אוירה בבית הזה שהתמזגה עם האוירה של הקהילה היהודית בעיר. בפרוץ המלחמה הקיץ הקץ על הבית ועל האוירה המיוחדת שלו.

רבה של אקרמן הרב משה צוקרמן

על הרב ר׳ צדוק צוקרמן ובניו

בספר ״אהלי שם״, בו מובאים פרטים על רבנים בקהילות ישראל נכללו פרטים אלה על ר׳ צדוק צוקרמן ועל שני בניו: אפרים ומשה.

על ר׳ צדוק נאמר, כי שימש בכתר הרבנות בעיירות: חארישקיוקע, אזארניץ ואקרמן במשך יובל שנים והוא נכד הגאון רבנו ר׳ העשל זצ״ל, מגזע הגאון בעל הט״ז זצ״ל ונכד הרה״ג ר׳ אליעזר מטאוואשוויל, מתלמידי הבעש״ט זצ״ל ונכד הגאון ר׳ משה זצ״ל, האבד״ק וויניצא שהי׳ בזמן הבעש״ט זצ״ל.

על בנו הרב ר׳ אפרים נאמר, כי הוסמך להוראה על ידי רבני מוהילב פודואל, ובשנת תרמ״ב נתקבל למו״צ בעיר אזארריץ, פלך פאדאל, ובשנת תרמ״ד בעיר מעזירובוב. חידושי תורה שלו נדפסו שו״ת של הרב מלכיאל צבי הלוי, האבד״ק לאמזשע.

על הרב משה בן הרב צדוק צוקרמאן נאמר, כי נולד בתר״ם ונתמנה לרב בשנת תרס״ו. הוסמך להוראה על ידי הגאון ר׳ חיים־לוי סולוביצ׳יק שליט״א מבריסק ועל ידי הרב הגאון ר׳ שמואל־אברהם האב״ד דק״ק קונסטנטין ישן. יש אתו בכתובים שו״ת שנשא ונתן בדבר הלכה עם גדולי הדור ובספר דברי מלכיאל של הגאון מלומז׳ה זצ״ל נדפסה תשובה לשאלה של הרב משה צוקרמן.

מכתב המלצה

(העתק ממכתב שנכתב ע"י סבנו ז"ל - ר, צדוק צוקרמן, הרב מאקרמן בשנת תרס"ו, חודש חשון, נובמבר 1905, סמוך לפטירתו)

בע"ה, יום ה' חיי־שרה
תרס"ו אקקערמאן

כאשר מהוכ"ז הנוכחי ר' דוב נ"י גאטלויב, עוזב את עירנו, ובמקום שאין מכירין לו ישים את פעמיו לבקש לו משרה באחת מהקהלות שיזמין לפניו ה', ולכן באנו להעיד עליו להגיד את ישרו וטובו, זה שבע שנים שהוא ש"ץ בקהלתנו, ומחזיקים אותו בכבוד והוא בנשיאות חן גדול, יען שהוא מנגן גדול מהמפורסמים השורר עם להקת משוררים דברים נחמדים אשר בעצמו מחברם, וגם קולו ערב, ולכן רכש לו אהבה וחיבה יתירה בלב כל שומעיו, ונוסף על זה הוא איש יקר רוח ורב הערך, ומעורב עם הבריות, וגם תמים הוא עם ה' ודתו, לעת כזאת הוא חזון בלתי נפרץ שש"ץ מנגן כמוהו לא יטוש מתורת ה' ומחזיק בה בכל פרטיה, וגם את אביו המנוח ר' יעקב ז"ל היטב ידענו אותו ליקר ונכבד בר־אורין וירא ה' מאד, והפעם נאלץ הש"ץ ר' דוב נ"י גאטלויב לעזוב את עירנו, מהפרעות שהיו בעירנו זה שלושה שבועות, שהפורעים השודדים הקיפו את עירנו ושדדו את כל אנשי עירנו, ואחרי אשר עשו כאות נפשם גזלו וחמסו את כל בתי המסחר, עוד לא נתקרר רוחם והציתו אש בהחנויות ובבתי היהודים, והעלו את כל העיר על המוקד, רוב אנשי עירנו נשארו בערום ובחוסר כל, לבב כל איש יחרד בראותו את האיש שהיה קודם הפרעות אמיד ועשיר, נעשה לאביון הפושט את ידו לקבל לחם מקופת הצדקה, וגם הרבה הרוגים היו בעירנו שהפורעים שלחו בהם את ידם לרצחם נפש, והאנשים שנשארו נמלטו מהם כמבין שני האריות ומלתעות הכפירים, וכפשע היו ביניהם ובין המות, ולכן דעת לנבון נקל את גודל המצוקה השוררת בעירנו, ואשר על כן מוכרח הוא לעזוב את עירנו, ולולא הפרעות השוד והשבר שהיו בעירנו כי אז בטח עוד שנים רבות היה ש"ץ בעירנו, ולכן החוב קדוש מוטל על כל איש ואיש מאחב"י לקבלו (...) ובזכות זה יעזור ה' וירם את קרן עמו ויגן עליהם מכל צרה וצוקה, ויציל אותם מחיות הטורפות.

המעתיר - צדוק הרב מאקירמאן
(חותמת: צדוק צוקרמאן
הרב מאקקירמאן)

ישראל פינקל

"פתק" למזכרת

העולים מאקרמן לארץ־ישראל היו זוכים לפרידה נרגשת מהידידים והחברים ובני־המשפחה שנשארו באקרמן. שמחתם של העולים ועצבם של הנשארים שימשו בעירבוביה. דמעות גיל וצער נמהלו יחד. עד עתה זכור לי מראה בית־הנתיבות באקרמן ביום עלייתי כחבר „גורדוניה". כמעט כל חברי התנועה באו ללוות אותי ואת חברי, ורגעים ספורים לפני שזזה הרכבת תחב לידי אחד החברים פתק קטן, והוא שמור אתי עד היום הזה. משהתפניתי לעיין בפתק לאחר שעליתי על האניה, הסתבר לי, כי לא פתק־סתם היה זה, אלא שיר, שנכתב על־ידי חברי מוסיה רוטנשטיין, ובו הוא נותן ביטוי להמיית לבו ורוחו נוכח עלייתי. אני שומר על הפתק הזה כעל קמיע, וראוי להביא אותו לידיעתם של בני־עירנו ככתבו וכלשונו.

על מחברו של השיר הנלהב הזה לא שמעתי דבר מאז עלייתי ואין לי מושג מה עלה בגורלו, אך רחשי הלב והשתפכות הנפש המובעים בשיר זה אינם שלו בלבד, אלא של כל צעירי אקרמן בימים ההם. (לפי השמועה ניספה מחבר השיר הזה בימי השואה).

למזכרת נצח יהיה לך שיר זה!
אל העולה (מאת: מ. רוטנשטיין)
אתה, העולה אל אדמת המולדת
להקים שם מלון לעברי הסובל,
תשא־נא ברכת נשמתי הרועדת
תמסור, את צרת לבי הנובל!

בוכה הוא יומם, ומילל גם בלילה
על מצב בני עמו החיים בגלות:
כי התרחקה הרינה וחלף הששון
לא יכול עוד לסבול הדלות...

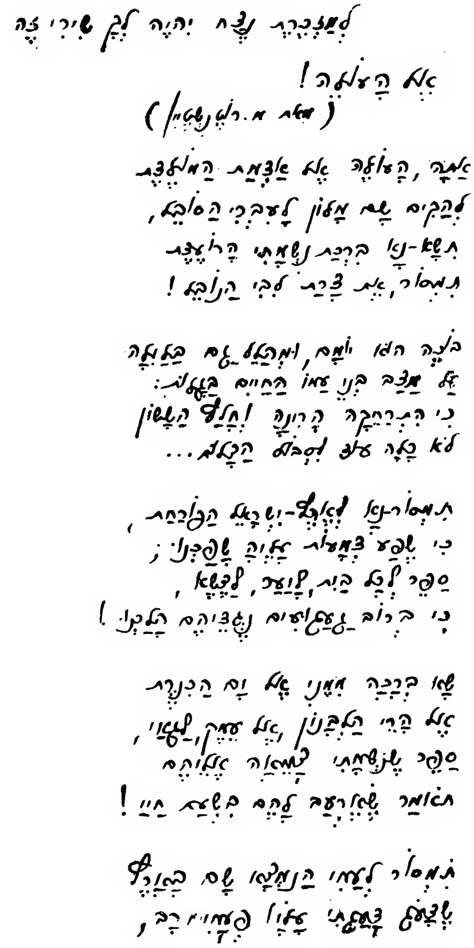
תמסור־נא לארץ־ישראל הפורחת,
כי שפע דמעות עליה שפכנו,
ספר לכל בית, ליער, לדשא,
כי ברוב געגועים נגדיהם הלכנו!

שא ברכה ממני אל ים הכנרת
אל הרי הלבנון, אל עמק, לגאי,
ספר שנשמתי צמאה אליהם
תאמר שארעב להם בשעת חיי!

תמסור לעמי הנמצא שם בארץ
שדאג דאגתי עליו פעמים רב.
שהרבה שאלתי, קראתי, כתבתי
ומקדיש עוד עכשיו את חיי עליו.

נשק בעדי את אדמת אבותינו.
תשירו ההמנון לכם!
"תחזקנה ידיכם – העולים לארצנו,
בנו המולדת כולכם".

אקרמן, 26.3.1936

אפרים אברמוביץ

״זכרתי ימים מקדם״ (מתוך מכתב מסיביר)

מצווה עלינו לספר, ולא רק מצווה אלא חובה עלינו לספר על מניחי היסוד לבית־הספר העברי שלנו באקרמן. אל יחשוב לו הדור הצעיר, כי הכל בא לנו מוכן, כמתנת־אלוה ממעל. זהו פרי עמל מפרך של הרבה אנשים שהקדישו את חייהם למטרה אחת: חינוך הדור הצעיר. אכן בישראל לא יתפלא איש אם ילדי הגן המופיעים בהצגה או בתוכנית־רדיו בעברית.

זה טבעי ומובן מאליו. אך דמו בנפשכם: עיר בדרום בסראביה, רחוקה מן המרכז, והשפות השולטות סביב הן רומנית ורוסית בלבד, ובתוך סביבה ואווירה זו מופי־עים ילדי גן־הילדים של בית־ספרנו על הבמה ודווקא **בעברית** צחה.

אני נזכר עתה באירועים שמלפני חמישים שנה, ואני אז ילד בן חמש. בגן־הילדים שלנו הכינו אז הצגה בעברית ,,יצחק ורבקה״, ואם כי יותר מיובל שנים חלף מני אז – הריני זוכר עד היום הזה את המלים והמנגי־נות של ההצגה ההיא, רואה לפני את האולם המלא אנ־שים, את ההורים השואבים נחת מילדיהם, את המחנכת שלנו – ,,הדודה מניה״ (כך קראנו בחיבה את מניה שרירא ז״ל שנפטרה לפני כמה שנים בקישינייב בגיל 93). היא היתה מציצה בהתרגשות רבה מאחורי הפרגוד ועוקבת בחרדה ובהתרגשות איך תעבור ההצגה בה הש־קיעה עמל רב.

משום מה התחלתי את זכרונותי דווקא מגן־הילדים? משום שהוא היה החוליה הראשונה באקרמן לבית־הספר מיסודה של ,,תרבות״. היוזם ומניח היסוד היה יעקב בן שמואל ברגר ז״ל. הוא עבד יחד עם צוות מורים־מסורים שניסו ליצור יש מאין, אך זכות־הבכורה היא בעיקר שלו – של **ברגר**. הוא ידע להדריך ולהנחות בכיוון הרצוי, שהרי בפעולה חינוכית קובעת הדוגמא, המופת האישי. היה בעל ידע רב בכל תחומי היהדות וכן ידע שפות לועזיות. אלה סייעו לו כמובן בביצוע התפקיד שלו. הוא היה המארגן והמרכז של ,,הפרוצס החינוכי״, כלומר – מעשה החינוך יום־יום.

זוכרני באיזו הערצה הייתי מסתכל בו. הוא ידע הכל. הנה הוא מופיע בכיתה שלנו ונותן לנו שיעור בתנ״ך, לאחר זמן קצר הוא שב אתנו ומלמד אותנו את תורת החוקים. אוצר הידיעות שלו היה מעורר התפעלות ממש. עד היום הזה זכורים לי שעוריו והרצאותיו על שלום־עליכם ויתר הסופרים בני־זמנו. גם פעילותו הציבורית היתה ענפה מאוד. המטרה שהציג לפניו היתה שבית הספר בהנהלתו יהיה לא רק מוסד שמרביץ ידיעות בצעירים, אלא מוסד חינוכי, שמסייע לטיפוח האישיות של התלמידים.

לא נקפח זכותם וחלקם של מורים אחרים. כלום אפשר לשכוח את שיעורי הספרות של המורה שלנו **מאיר גרוזמן**? או את השעורים במתימטיקה של מורנו **ישעיהו ניימן**? אני קופץ מאחד לשני, אך הרי לא הסדר הכרונולוגי הוא הקובע, והדילוגים וודאי ייסלחו לי. רציתי רק להדגיש את הגושפנקא שהשאיר בית הספר עלי וודאי גם על כל אחד מהתלמידים אז. גדלנו, הת־בגרנו, שרשרת החיים נמשכת, הפכנו להורים וסבים, אך מקומו של בית הספר הזה בחיינו נשאר שריר וקיים כמגדל־אור מימי נעורי.

השנים האחרונות 1937–1940 היו שנים עצובות מאד. בשנת 1938 הגיעה לשלטון ממשלת גוגה־קוזה. בית הספר נסגר – וזו היתה מהלומה קשה לאוכלוסיה היהודית. בין יתר הגזירות נתפרסמה אז גזירה כי כל יהודי חייב להוכיח אם הוא נולד במקום. זה היה התנאי לקבלת אזרחות. בשנים אלה ראיתי את ברגר בעבודתו בקהילה בתפקיד של הרב מטעם. צריך היה לחפש מאות תעודות. כל יום ביקרו אצלו עשרות אנ־שים, שכן רבים חששו שמא יאבדו את אזרחותם וממי־לא את זכויותיהם. הוא עבד הרבה, למעלה מכוחו, כשהוא משתדל לעזור לכל הפונים אליו. אני רואה אותו עם תיק של ניירות רבים לאחר יום עבודה מפרך, ובהם היה נובר בשובו הביתה.

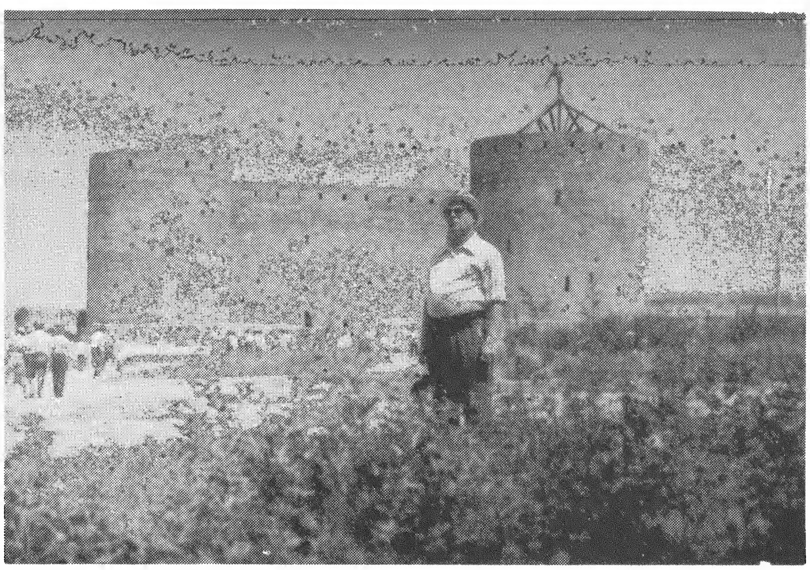
ממשלת גוגה־קוזא נפלה ורוע הגזירות שלה הוסר, אך בתקופה הקשה שלפני כן הרגישו רבים בעזרה הרבה שהגיש להם ברגר.

אני רואה בעיני־רוחי את חדר עבודתו של ברגר. ארונות ספרים גדולים לאורך הקירות והוא עצמו שקוע תמיד בעבודה. לעולם לא ראיתיו בטל מעבודה. ביולי 1940, כשנפרדנו, השאיר לי כמה ספרים למתנה, וביניהם ספרי ההיסטוריה של דובנוב. הוא היה אז בן 48 כאשר הוגלה מאקרמן. בין־רגע נחרב כל מה שהושג ביגע רב במשך הרבה שנים.

עד התחלת המלחמה עבד כמנהל חשבונות באיזה מקום במרחק כארבעים ק"מ מעירנו. נאמר באיזה שהוא מקום, כי מי שנטע עץ או השאיר אחריו תלמיד - חייו לא עברו לשווא. זכרו של ברגר לא יסוף לעולם, כי הוא השאיר אחריו לא תלמיד אחד אלא מאות תלמידים שיזכרוהו תמיד, ואף כי לא נודע מקום קבורתו, הרי מצבת הזכרון שלו היא היציבה ביותר, כי כל אחד מתלמידיו שנשארו בחיים נושא את זכרו אתו.

כשנזדמנתי לאקרמן יחד עם דוד הלכנו לבקר את בניין בית הספר. בבניין זה משוכן עתה בית־חולים, אכן, גם זה מוסד חשוב וחיוני, אך לבני אמרתי אותה שעה: ראה, זה היה קן החינוך שלנו, זה המעיין ממנו שאבנו בנעורינו, ועתה - חרב ואיננו.

סיביר, ברית המועצות **אפרים א.**

אפרים אברמוביץ בבקור באקרמן
ב־1981 על רקע המבצר.

ברוך קמין

ילדות ונעורים בשאבא ובאקרמן

קורות חיי – ימי נעורי

מימי נעורי זכורים לי רעם התותחים של הצבא האדום שנסוג לעבר המזרחי של הדנייסטר ורעם תותחי הצבא הרומני שנכנס לעיירה שאבה במרחק 5 ק"מ מאקרמן. במרתף של בית סבא, רב ושוחט ראיתי את בני משפחתי המבוהלים ו... פחדתי יחד אתם. חושך היה במרתף, קרני אור קלושות חדרו פנימה, ובלילה זרק פנס אור עמום צללים שחורים שהגבירו בי את הרגשת הפחד. היו לנו ימים ולילות קשים ומפחידים. לאחר כמה ימים יצאנו מהמרתף לבתים, לחצרות ולרחובות מלאי חול. שקט השתרר בסביבה... שוב זרחה לנו השמש והאיר האור. חיילים רומניים עברו רכובים על סוסים וזרקו סוכריות וסוכר – מיצרכים שחסרו כל כך במשך כל ימי המלחמה, שהגיעה עתה לסיומה.

אנו, הילדים, היינו רצים ברחובות ואוספים את הסוכריות וקוביות הסוכר. שמחנו מאד לראות את סוסיהם היפים של הפרשים הרומנים. אבי, אמי ואני חזרנו לדירתנו – דירה שהיתה בחלק העליון של העיירה, ליד כיכר חול גדולה, ובטבורה עמדה באר עמוקה עם דלי עץ גדול הקשור למוט ארוך שלקצהו האחד קשורות אבנים גדולות. את הדלי היו מורידים לתוך הבאר ושואבים מים זכים וקרים המחיים נפש אדם ובהמה. ליד הבאר היה מין כיור־עץ שבעזרתו היו משקים את הבהמות. הילדים מצאו תמיד ענין על יד באר המים הקרים שבקירבתה היו תמיד הסוסים והפרות. בבית שבו גרנו (בית חדש עם הרבה דירות) הוחרמה דירה עבור סרן רומני, מפקד פלוגת חיילים, שהיה עורך פעמיים ביום מיפקד של הפלוגה שלו בכיכר החולית כשהוא רכוב על סוסו היפה וכל ילדי הסביבה צופים במיצעד המרהיב. כל אחד מאתנו רצה להידמות בעתיד לאותו סרן רכוב על סוס יפה, לבוש בגדי־שרד מפוארים, עטור עיטורי כסף וזהב ומקבל הצדעת הפלוגה. בלילות חלמנו על חיילים, סוסים, רובים וניהלנו מלחמות...

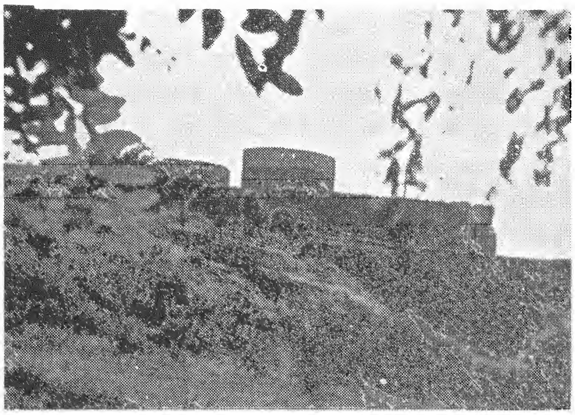
שאבה היתה עיירה מענינת הן מבחינת הטבע היפה שלה והן מבחינת אוכלוסיתה המגוונת, שמנתה כמה אלפי תושבים רוסים ואוקריינים, וכן גם כ־60 משפחות יהודיות. הסביבה היתה עשירה בכרמים שהשתרעו לאורך עשרות קילומטרים. האדמה היתה פוריה והניבה חיטה, תירס, עצי־פרי, אבטיחים, מלונים וירקות לאורך כל הדרך, מעיר המחוז אקרמן בואכה לשאבה, ראית רק כרמים עם ענבי־מרפא מזן מיוחד. בסמוך לשאבא היתה העיירה הרוסית־אוקריינית־יהודית "הקולוניה", שנקראה כך על שם הקולוניסטים השווייצרים, דוברי גרמנית וצרפתית, לותרנים, קאתולים וקאלויניסטים. לכל כת דתית היתה כנסיה משלה. הלותרנים, שהיו רוב, היתה להם כנסיה גדולה באמצע הקולוניה, ואילו לקאלוויניסטים היתה כנסיה קטנה וצנועה בתוך העיירה בהתחלתה. הקולוניה היתה יפה, מתוכננת, רחובותיה ישרים ורחבים, עצים יפים משני צדי הרחוב, והבתים יפים, בנויים לפי דוגמה מערבית־שוויצרית עם חצרות גדולים ומחסנים רחבים... חצר הכנסיה הפרובוסלאבית הגדולה. הפרידה בין העיירה שאבה והקולוניה. לכל מתיישב בהקולוניה היו חצר עם עופות, סוסים, פרות, כלבים, חתולים, הכל לפי דוגמה ומתכונת מערב־אירופית. כל הקולוניה טבלה בירק. השוויצרים הביאו אתם למקום הרבה זני ענבים משובחים שנקלטו יפה באדמה החולית של שאבה. הדגה אף היא היתה בשפע. בבריכות מלאכותיות בשפך הלימאן היו מגדלים זני דגים שונים, ששימשו למאכל להמוני הנופשים והמבריאים שנהרו לכאן בעונת הקיץ. ריחות יין ודגים נישאו מכל חצר. סוחרים היו מגיעים בהמוניהם מכל קצווי המדינה, ואפילו מחוץ לארץ (ביחוד מפולניה וצ'כיה) ועושים עיסקות־יצוא גדולות בדגים וביינות. ביניהם – הרבה יהודים, שהיו מעוניינים ביין כשר. גם סבי שהיה שוחט כאמור ורב, היה בין מייצרי היין הכשר, שהרי השחיטה והרבנות לא היה די בהן כדי לפרנס את משפחתו הגדולה בת שבעה ילדים. בחצר היה מחסן די גדול בו עמדו הכלים לעשיית היין והמרתף שלו שימש לאחסנת מאות אלפי ליטרים של יין כשר, שהופק רק על ידי פועלים יהודים, תחת השגחתו של סבא. מרבית תושביה היהודים של שאבה עסקו במיסחר ובייצור היין ורק בודדים עסקו במלאכה.

זכורים לי שני סנדלרים ואחד מהם – **יצחק וולר**, נמוך־קומה, שמנמן ופעיל מאד בחיי הציבור והתרבות. הוא היה שחקן מוכשר ובחיר השחקנים בתיאטרון האידי שהוקם במקום. העיירה שאבא והקולוניה התקרבו אחת לשניה במשך הזמן. הצעירים המשכילים היו מתחתנים ביניהם והמבוגרים סחרו ועבדו יחד. בערבי חורף היו הצעירים מהקולוניה ומהעיירה מתאספים יחד ועולים בשיירה לגבעה כדי לחזות במראה הנפלא של הלימן ומימיו הקפואים המזהירים לאור הירח, או כדי להחליק על הקרח של האגם הקפוא. בימי ראשון לשבוע וביומא דפגרא הירבו לשחק בעיירה ובקולוניה ב״קריקט״, משחק שהובא משווייצריה והפך למשחק המרכזי של המקום.

על גדות הלימן במרחק של כמה עשרות מטרים מביתו של סבא, היו עצי־נוי וקני־סוף גבוהים ומקומות רחצה ובילוי טבעיים. בימי האביב והקיץ יכולנו בכל עת לשוט בסירה ולהתרחץ בלימן, ואילו בחורף היה הלימן מתכסה שכבת קרח עבה ושלג ורוח חזקה וקרה היתה נושבת מהנהר. סביבה זו שימשה כמקום־מעבר לקומוניסטים שברחו לצד הסובייטי ולעתים תכופות היו יריות פולחות את האוויר, ולא פעם נשארו גוויות הנפגעים מוטלות על הקרח עד בוא השחר, וכך היה הלימן למקור פורענות לטבע ולאדם.

עם גמר המלחמה, ואני אז ילד בן ארבע, עברה משפחתנו לגור בעיר־המחוז אקרמן ואילו משפחת סבי המשיכה לגור בשאבה. לסבי היו שבעה בנים ובנות ואבי היה הבכור. הסבתא היתה אשה יפת־מראה, עובדת חרוצה ומתבשיליה המצויינים נהנו לא רק הילדים אלא גם הנכדים. היתה אדוקה ושומרת מצוות ועם זאת גם פרוגרסיווית. השלימה עם תמורות הזמנים והתקדמה בכל הנוגע לחינוך הילדים. הסבא היה תלמיד־חכם, בנו של הרב וולבל מז׳אבוקריץ (פודוליה) ונכדו של הרב פרץ שבא לבסרביה לכהן כשוחט וכאן הקים בית ומשפחה. עם עלות השחר היה קם ללמוד תורה וניגון הגמרא שלו עם עלות השחר היה מתמזג בהרמוניה מופלאה עם ציוצי הצפורים. אהבתי לשכב בבוקר במיטה ולהאזין לניגונים ולציוצים ועם זאת להריח את הריח החריף של הבוקר ושל עץ האקציה הפורחת. אחרי התפילה והארוחה היה הסבא שוחט עופות שאנשי המקום היו מביאים אליו עד שעה 10 בערך ולאחר מכן היה מתמסר לתעשיית היין הכשר. בשעה ארבע אחה״צ היה הולך לבית־המטבחיים לשחיטה וכשהיה חוזר הביתה היה מביא ״חתיכות״ מכל בהמה שחוטה. (רגלים, כבד, מעיים, לב, לשון, ריאות וכד׳) שעל פי הנוהג היו שייכות לשוחט. חלק מהן היתה הסבתא מוכרת לשכנות וחלק שימש להכנת תבשילי־בשר ערבים וטעימים לחיך, עבור כל בני המשפחה. התפריט בשבת היה מגוון מאד: ״חולודץ״, ״פיציה״, כבד, קנישקס, דבלולי־שומן, מעיים וכו׳.

בימי האינפלאציה לאחר המלחמה קנה אבי בית גדול עם שבע דירות ברחוב קישינובסקי מס. 35 באקרמן

אחד מצריחי המבצר

מול בית המרחץ הרוסי של הגוי בישלאגה, שרק לעתים נדירות לא היה מבוסם. מאחורי בית המרחץ, מעבר לכביש, השתרע הלימן, פלג של הדנייסטר. הדירות של הבית שלנו היו מפנות ברובן לרחוב והקיפה אותן חצר עגולה רחבה, שבה היו מצויים מחסנים גדולים בהם השתמשו הדייגים לאחסון הדגה. במרתף היו משתמשים גם דיירי הבית ביחוד בימי הקיץ החמים, אחד המחסנים האלה הושכר לבית־חרושת לסבון. צפונית לבית־המרחץ הרוסי, מעבר לכביש, על חוף הלימן, היתה באר ארטזית עם משאבת־יד שסיפקה מים לתושבים. קשה היתה השאיבה מבאר זו בימות החורף כשסופות שלג השתוללו על חופי הלימן. דרומית מבית המרחץ, מעבר לכביש, היה מגרש גדול וריק, בו גדלו עשבים גדולים ששימשו למאכל החזירים, שעליהם היו רוכבים ילדי הסביבה ועורכים תחרויות־מירוץ. החזירים היו מרגישים מיד באורחים הבלתי קרואים שרכבו על גבם, היו מתחילים לדהור ולקפוץ, ומי שהאריך לשבת על גבי החזיר – יצא כמנצח במירוץ. הילדים היהודיים נזהרו תמיד שהוריהם לא יבחינו בהם, שכן גם רכיבה על חזיר היתה בבחינת עבירה.

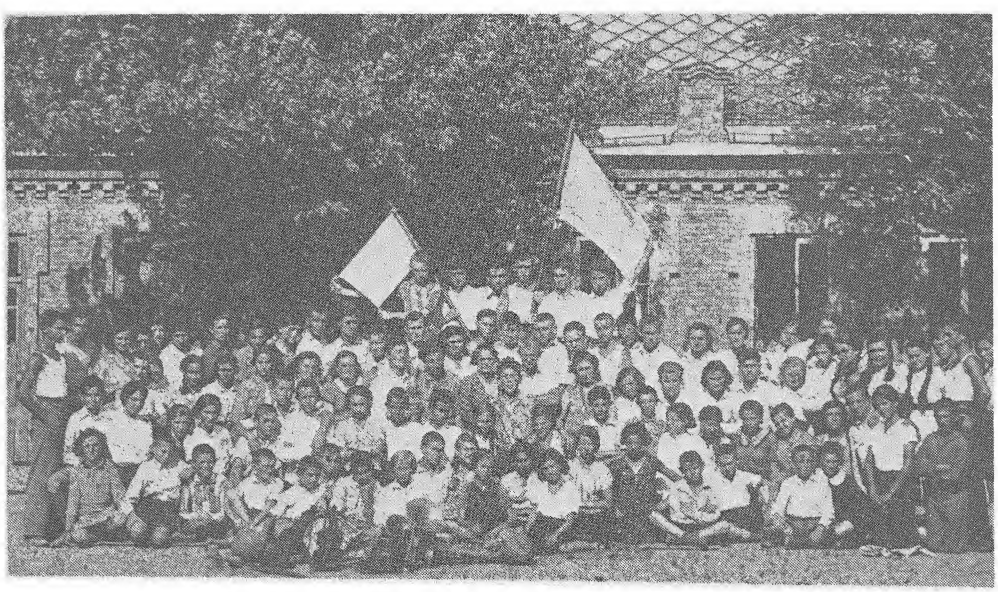
במרחק שלושה קילומטרים מביתנו השתרע כפר הדייגים **טורלאקי**, בו גדלו קני־סוף רבים ששימשו לכסוי גגות הבתים וכן גם להסקת התנורים בימי החורף הקרים. הלימן היה איפוא מקור טוב לפרנסה. מאות דייגים היו יוצאים ביום ובלילה לדוג במי הלימן. בו בזמן היה הלימן גם מקום רחצה ובילוי. על חופו הארוך היו אלפי אנשים מבלים, מתרחצים, אוכלים ונופשים. השיט בסירת מפרשים או בסירת־משוטים היה ענף ספורט מרשים. היה זה תענוג לראות את המפרשים הרבים המלבינים באופק, ותמיד היו צריכים לזכור, כי אין לעבור את תחום ארבעת הקילומטרים של המים

השייכים לרומנים ולא להיכנס לתחום המים הטרי־טוריאלים של הסובייטים. בימי החורף שימש הלימן גם כמקום החלקה על הקרח. כללו של דבר: הלימן היה אוצר טבעי, נכס לכל תושבי אקרמן והסביבה.

בימי האביב והקיץ היתה בוקעת שירת נעורים מהלימן ביום ובלילה, אם כי הסביבה היתה שמורה היטב על־ידי הגרניצ׳רים (שומרי גבול), כי הרי היה זה איזור־גבול. בלילות היו קורצות לנו ממרחקים אורות טור־לאקי, מאיאקי בשפך הדנייסטר, ואובידיופול מהצד הסובייטי של הלימן. קצה הדרומי של הרחוב שלנו קישיניובסקיה, היה מגיע עד למרגלות המבצר העתיק שעל שמו נקראה העיר – **המבצר הלבן** – אם כי המבצר עצמו חדל להיות לבן והשחיר במרוצת הזמן מרוב המלחמות שניטשו סביבו ועליו. מימי נהר הדנייסטר הקיפוהו משלושה צדדים ותעלות מים שנסתמו עם הזמן קשרו אותן ליבשה. שטח המבצר היה עצום והיו בו אזורי מגורים, סוללות וצבא ומערות תת־קרקעיות מסתוריות. אגדות שונות משונות רווחו על המצודה והלהיבו לא רק את הדמיון של הצעירים כי אם גם של המבוגרים ובעיקר של הנשים המאמינות... אגדות אלו עברו מדור לדור והפכו למקור בלתי נדלה לסיפורים של הדייגים הותיקים והספנים לשערר.

בסביבה זו, בחיק הטבע ובמעטה האגדה, גדלתי וספגתי לתוכי את האהבה לנוף, לטבע, למים, לצמח ולדגה, לאגדה, להיסטוריה ולרומנטיקה. היא היתה מקור ההשראה שלי למעשים קטנים וגדולים יותר למען הזולת. במחשבותי אני חוזר לעתים תכופות לרחוב קישיניובסקי באקרמן, מקום מגוריי בעבר הרחוק ושואב מאוירתו המיוחדת.

מושבת קיץ של גורדוניה בבודקי ב–1934

נעמען און צו-נעמען

(שמות ושמות-לווי)

צ.מ. וי.ש. נועדו יחד והעלו מתהום הנשייה רשימה ארוכה של כינויים ושמות־לווי של יהודי אקרמן. גם לאחר שניפו את הרשימה והוציאו מתוכה כינויים מעליבים - עוד נשארה רשימה ארוכה, כפי שעינינו רואות. הואיל והכינויים ברובם מושתתים על לשון יידיש, אנו נותנים גם את דברי ההקדמה לרשימה בלשון זו, שכן טעמם וחנם של הכנויים ייפגם אם ננסה לתרגמם לעברית.

* * *

כמעט אין אלע שטעט און שטעטלאך אין בעסאראביע זענען געווען יידן מיט צונעמען אָן ביי־נעמען וואס די שטאט אדער די שטעטל האט צו זיי צוגעקלעפּט, אבער אזוי פיל צונעמען ווי אין דער יידישער אקערמאן זענען אין ערגעץ נישט געווען. אן א גוזמא: הונדערטער. ווי עס זאגט זיך אין פסוק: "אין בית אשר לא היה בו... א צונאמען". די סיבה לאזט זיך דערקלערן דערמיט וואס בא אונז אין אקערמאן זענען געווען גרויסע מייסטערס אויף דעם געביט, וועלכע האבן זיך קוואליפיצירט אין אויסגעפינען די חסרונות, אדער די שוואכע זייט פון יעדן ייד, און אויף דעם סמך צוגעטשעפעט צו אים א צונאמען. די "מייסטערס" זענען געקומען פון די רייען פון די "אוגאלניקעס" און די בית־מדרש בחורים, וועלכע האבן געזארגט דערפאר עס זאל חלילה ניט בלייבן א ייד אין אקערמאן אן א צונאמען...

די זאמלער פון די צונעמען איז נישט אזוי לייכט געווען זיך דערמאנען אין די אלע צונעמען, וועלכע שפיגלען אפּ אין א געוויסער מאס דעם ספּעציפישן פאלקלאר פון די אקערמאנער יידן. אויסער דעם דארף מען נעמען אין באטראכט אז געוויסע צונעמען לאזן זיך נישט דרוקן צוליב עסטעטישע סיבות, מיט וועלכע די "מייסטערס" פון די צונעמען האבן זיך נישט גערעכנט, אבער מיר מוזן זיך מיט זיי יא רעכענען...

א

אברהם אַנאַטרְע: אברהם גָאלדעָנשטֵיין, געוואוינט אויף איזמאילסקי גאס.

אהרון האק: זיין פנים האט געהאט א געשטאַלט פון א האַק.

אוּטְשעָטעָ: מאיר קאגאן, זיין פאטער ר' פייורקע, האט אים גערופן איטשע־מאיר, אזוי איז געווארן מיט דער צייט אוּטְשעָטעָ.

אֶנוֹש'ל: דאס הייסט א קליין מענטשעלע, דער קליינינקער אוסיפּ דַנִיאלאָוִויטש רינַוּקין.

אברהם גאַזעָטשֵׁיק: אברהם עֶדליס, געווען דער "דעֶפּאָזִיטעָר" פון אלע צייטונגען וואס פלעגן אמאל, פארן ערשטן קריג, אנקומען פון אָדעֶס.

איַיזיק בוּבלִיטשנַיק: אייזיק פּעֶרלין, געווען דער הויפּט בעקער פון בייגל אין שטאט און פאר דער גאנצער סביבה.

אָשר קאַרפּאָווִיטש: אשר בראָנשטיין, איז געכאפּט געווארן, ניט אויסגערעדט זאל זיין, ווען ער האט געפּרובט אַוועָקלאָקחעָנעֶן א פרישן צאָפּעלדיקן גרויסן קאַרפּ און געפּאַקט זיך.

אוּגאָלנַיקעֶס: סוחרים פון תבואה און ווייַן, זעהר בִּירזשֶׁע איז געווען אויפן "אוּגאָל", אמאל לעבן מאטל פייגינס טראַקטִיר, שפּעטער לעבן עֶלִי קראַסניאַנסקיס קלייט. געווען גרויסע לצים.

אַלתר פון דער קאָסֶע: שטאמט פון א פארשטאדט פון אקערמאן - די קאָסעֶ.

אברהם שאַבאָלאַטעָר: אברהם זעֶקצער, שטאמט פון שאַבאָלאַט (סעֶרגעֶיעֶווקי).

אלתר חזן: אלתר מעֶלניק.

אהרון קוּזנִיעֶץ: אהרון גרינשפּון '- אַ קאָוועֶל.

אברהם משה פֿייוועלס: אברהם ריבאַק

אברהם יוחענצעס: אברהם פרעכטער

אהרון פֿייוועלעס: אהרון קאַגאַן

ב

בערל ביק: בערל ראבינאוויץ, געהאלטן א גאנצן זומער א לְיאָדניק אנגעפיאקט מיט אַייז צום פארקויפן.

"בראָנזועבאי": דוד בערמאן, פלעגט באשפּריצן יעדן פנים ווען ער האט גערעדט.

ברוך וואָיעװע: גאַמשיעוויטש, אשמאטעהענדלער, א שכור א גנב.

בנימין סעמען: בנימין פעלדמאן, שטאמט פון אדארף סעמען.

בערל סלאָן: בערל בעזפּראָזוואַנע, זיין פנים מיט א לאנגער נאז האט דערמאנט א סלאָן.

בעני היקעוואָטע: בעני רובצינסקי, געווען א היקעוואטער.

"באָרולקע": מאָטי פאַרלאַדאַנסקי.

בער אַקערזשער: בער קאַליעסקי, שטאמט פון א דייטשער קאלאניע אַקערזשע צווישן אַווידיאופּאָל און אָדעס.

בעני דער רויטער: בן־ציון וואַסילעווסקי

"בורעשקע": הערש עלבערג, פארוואס "בורעשקע" – נישט קלאר.

"באָבצי": די פאמילי באַס. זי איז געווען די "מאדאם" פון א "הייזל" וואס האט זיך געפונען אויף סטאַראָבאַזאַרני גאס.

ברײנע די מאָדיסטקע: א בעוואוסטע מאָדיסטקע אין שטאדט.

בענדערער: פאַרקאַנסקי, געשטאמט אמאל פון בענדער.

"בופטי": ישראל סווערדליק.

"בני געץ": א פערצווייגטע חסידישע משפּחה וועמענס עלטייר זיידע האט געהייסן אהרון־געצי.

באָבע געלי: בעוואוסט מיט אירע קיה, וועלכע פלעגט צושטעלן כשרע מילך פאר די פרומע.

ברוך הורצעלע: ברוך געלמאַן

בן-ציון חווה-ליבעס: בן־ציון שילדקרויט

ג

"געניזעלע": ישראל לאַזאַר, אויסגעזעהן ווי א גאַנז.

"גאַרלאָטשאָוו": פישמאן, א סטאַראָוועשניק, מיט זיינע בנים, אלע גנבים און שיכורים.

גיטל די גנבטע: גיטל ציבולעווסקי, פשוט געהאט א "שוואכקייט" צו גנבנען.

ד

דוד קאָפּעליש: דוד גינזבורג, פלעגט זיך "פוצען" אינדערוואכן, זומער און ווינטער, געטראגן א הארטען שווארצען קאַפּעליש (קאָטיעליאָק).

דאס ביקל: ישראל ספיוואַק.

דוד האָן: בראַווערמאן, פלעגט ארומלויפן אין מארק און אויסשרייען מיט א קאלעכעל און קרייען ווי א האן, ביים פארקויפן צוגעשלאגענע, צוגעפוילטע פארשידענע פירות.

די רייכע קבצענטע: פרוי נודעלמאַן, געווען א גרויסע קבצענטע, אבער געהאט א שטעל פון א גבירענטע.

דער טרעשפּאָליער: מאָטל ראַטנער א שיינער איד א אייגענטימער פון הייזער, געשטאמט פון טיראַספּאָל.

דער לעקאַכבעקער: ער און זיינע קינדער זענען געווען בעוואוסט אלס ספעציאליסטן צו באקע לעקאַך.

דוד חווה-ליבעס: דוד דאָרפמאַן

דוד קוּטער: דוד זאַניס, געווען א משרת ביים גויעשען פריץ נאַוואָצקי, געכאפט דעם אומבליק פון א שווארצער קאץ, א קוּטער.

ה

הָמָן וואָדאָוואָז: מְישגרעס, א וואסער פירער פלעגט נישט גיבן קיין טרונק וואסער אין די גרעסטע היצן, דערום געקרוינט געווארן מיט נאמען "המן".

הערש מאָלדאָוואָן: הערש קאַרדאָנסקי, האט געשטאמט פון א מאָלדאַוואָנגעש דאָרף, פון אקערמאנער סביבה.

האָרבעטש: אַלתר סאַפּאָזניקאָוו, דער שטיוול־פוצער.

הערש גוּזמעזאָגער: הערש שיינער

הערשל שייבעס: הערש בלינדער

ו

וואָיענשיכע: שרה גאַמשיעוויטש, איר מאן א שניידער, א לאַטוּטניק, דאס אויפגעהאַנגען א שילד "וואָיעני פאָרטנאָי" דערום האט מען זי גערופן די וואָיענשיכע.

"וואָדיאַנקע": דאַווידקע פעלדמאַן, פאר־וואס "וואדיאנקע", נישט בעוואוסט.

"וואַטוּטי": שלמה'לה מיסאָנזשניק, א שניידער.

"וואַרעניק": אייזענבער, א קרעמער, דאס פנים געווען ווי א וואַרעניק.

ז

זעלעני: סעגאַל דער טיפּאָגראַף. פארוואס "זעלעני", נישט בעוואוסט.

זונדעל פאַקעטנארעגער: זונדל מוכר ספרים'ניק, פלעגט זיך ארומטראגן מיט א גרויסן געפלאָכטעניש קויש, מיט אלערליי ספרים און מעשה־ביכלעך. שטאמט פון דער ליטע, זיין פאמיליע נישט בעוואוסט.

זיינוועל וואָטענמאַכער: זיינוועל זאַסלאַווסקי, געהאט א ציפּ־מאשין וועגן ציפן וואַטען.

"זיגאָטע": יאנקל זיגעלוואַקס, אין שולע געווען א גרויסער לץ. די חברים זיינע האבן אים פארגליכען מיט א גרויסען קינא - קאמיקער דער ארטיסט. זיגאָטע.

זיידל פּוּזיניאָק: זיידל אווערבוך, גבאי אין קלויז, גראב און פעט ווי א פּוּזיניאָק

"זשאַנדאַרם": שמואל בערגער, געווען א הויכער, א פעסטער בכבוד'יקער איד, גאַאנגען אויסגעשטערעקט ווי א זשאַנדאַרם.

זעליק מוּקוּמעל: זייליק מילמאַן, א סיפור א מעשה. זיין פאטער האט געהאלטן א מיהל אויף דער "וואָרשינע". האט זייליקען בעגעגענט א בעקאנטער פויער און אים געפרעגט: שאָ טאַטע ראָבעט (וואס מאכט דער טאטע), האט אים זייליק געענטפערט: מוקומעלע (ער מאלט מעהל), פון דאן דער ביינאמען "מוּקוּמעל".

זייליג עלי־חיים־ס: זייליג גורעוויטש

ח

חיים דער לאַנגער: חיים קלורפעלד.

חינקע שטינק: חינקע מאַגאַלניק, געווען, ניט פאר קיינעם געזאגט, א גרויסע שטינקערקע.

חיים באַלעבאָטיש: א שניידער א גרויסער פאַרטאַטש, וואס פלעגט פארענטפערן די חסרונות פון זיין שלעכט נייען, מיטן דעוויז: ס'זאל זיין באַלעבאָ־טיש.

"חאַריטקע": אברהם קראַסניאַנסקי, פארוואס "חאריטקע", איבער א מעשה מיט א שיקסע.

חיים דער משוגענער: א גוטמוטיגער משוגענער, מיט וועמען מ'פלעגט זיך רייצען און לצנות מאכן, דערנאך אים געגעבן אלע זיינע באדער־פענישן.

"חוּנחוּזן": האט מען גערופן אלע חסידים אין שטאדט. פאר וואס זיי האבן בעקומען דעם נאמען פון א ווילדן שבט פון אזיאטישע סטעפעס, נישט בעוואוסט.

חיים חוה־ליבעס: חיים קאַמינקער

ט

״טיִטולעסקו״: האט מען גערופן פיני טולט־שינסקי.

״טשעמפּוליעטי״: ישראל ראבינאוויץ.

״טשאַרנאָמאַזי״: אַבראַמאָוויטש, געהאט א שווארץ פארוואקסען פנים.

״טוסטע״: אַלטערמאן, א שטיקל צעדולטער און א שכור

״טענצער״: נַחמן רעזניק, פלעגט אונטערטאנצן ווען ער איז געגאנגען.

״טשובוך״: פידעלמאַן, א בלעכער, פארוואס ״טשובוך״, נישט בעוואוסט.

י

ישראל דער טויבער: ישראל טולטשינסקי

יאָסעלע בידע: יאָסעלע סעגאַל – א שטיקעל מעקלער, א שטיקל שדכן, א קליין דראָבנע אידל, מיט א געל איינגעשריפּען פנים, וויא בידע.

יאנקעל דער הייזעריקער: חזן יאנקעל גאטלויב, א בעוואוסטער בעל־תפילה, געדא־ווענט אלע יארן אין בית־המדרש מיט פיל ווארעמקייט און מתיקות, מיט א הייזעריקן קול.

יהושיע קאַלאָשניק: יהושוע ביילים. דער גרעסטער ספּציאליסט אין שטאט אויף צו פארריכטען קאַלאָשן.

ישראל באָלגאַר: ישראל בראָדצקי, געש־טאמט פון א באָלגאַריש דאָרף אין אקערמאנער סביבה.

יאַנקל דער ווייסער: יאנקל קאָגאן דער זייגערמאכער, פארמאגט א אויסערגעוועגליך ווייס קלאר פנים.

יאַנקל קראַסילטשיק: יאנקל זילבער־בערג, אמאל געווען א פאַרבער אבער לעצטענס געהאנדעלט מיט פיש.

יאַשקע סטאַראָזומנע: יאַשקע געלמאן, ווייל ער איז געווען א כיטרע.

יאַשקע גאזעטשיק: יאשקע וויינבערג, א האלב געליימטער, פלעגט מיט גרויסע שוועריגקייט שלעפּן זיך א גאנצען טאג איבער דער שטאט און פארקויפט גאזעטעס.

יאָסל ליבעלעס: יאָסל לעווין

ישיע נחמן־ס: ישיע ראַבינאָוויטש

ל

לעכטציערן: טינקעלמאַן, פלעגן פאַרבריציִרן ל'עכט.

לייב דייטש: לייב קעלזאָן, געשטאמט פון עסטרייך – הונגארן.

לוזער ספּאָסאָב: לוזער וולאַדימירסקי, אלעס וואס ער פלעגט מאכן פלעגט ער זאגן, דאס איז געמאכט מיט א ספּאָסאָב.

לייזער דער בלינדער: זעהר א פּאפּר־לערער אין שטאט, געווען א בלינדער אבער זיך געמישט אין קהלעשי זאכן, זיין פאמיליע האט קיינער נישט געוויסט.

לייב גוי: לייב פערליס, א איד א שטיקל גביר, אבער געווען א ווילדער גראָבער אינג, א עם־הארץ.

לייזער נוסאַטע: לייזער גרינשפּון, געהאט א גרויסע נאז, דערום בעקומען דעם צונאמען ,,נר־סאטע״.

לאה די שוואַרצע: געווען שווארץ ווי א ציגיינערטע.

לייב סוסי: זיין פאמיליע האט מען נישט געוואוסט בלויז זיין נאמען לייב וואס האט צעפירט זעלצער־וואסער. פאר וואס ״סוסי״, נישט בעוואוסט.

״ליוסטרא״: אליושע בענדערסקי.

מ

מאָרסקאָי גראַביטעל: בראָדצקי, האט געהאלטן א בופעט אויפן פּאָרט פון פּאַראַחאָד טורגע־ניעוו און פלעגט שינדן די הויט מיט זיינע פרייזן.

משה הבדלה: משה קאָגאן, געוואוען לאנג און שמאל ווי א הבדלה.

מאָטל חלומות: מאָטל ווײַס, פאַר וואס חלומות, נישט בעוואוסט.

מענדל שפּאַן: מענדל מילמאַן, א שלאָסער, געהאט לאנגע פיס און א ברייטן שפּאַן.

משה באָס: משה ווײַנשטיין, א בלעכער, פלעגט זינגען באס אין שוהל־כאָר.

משהלע וועגעלע־שטיפּער: זיין פאַ־מיליע האט קיינער נישט געוואוסט, בלויז א קליין אידעלע, מיט א שיטער בערדל, פלעגט שלעפן א גרויסן וואגען אויף 2 רעדער און בעדינט אלע בעלי־בתים.

מאָטי פּגר: מאָטי גאָלדענשטיין, א פלעגמאַ־טישער, דערום פּגר.

מאָטל ליטוואַק: מאטל זאַרחי, געשטאמט פון דער ליטע.

מלאַך המוות: א איד פון דער פרעמד א גמרא־מלמד, א קראנקער יאַדישלעווער, קראנקערהייט, פלעגט שלאגן און קנײַפּן די תלמידים ביז בלוט, איינעם האט ער דערשלאגן ביז טויט און דאן איז ער אליין געפאלן און געשטארבן.

מאָטעלע ביידער: מאָטעל ווײַסבערג, א גרויסער שכור, געווען דער ביידער אין דער שטאט באָד.

משה מאַמעניו: ר' משה ווייצבליט, פלעגט שטענדיק קרעכצן: אוי וויי מאַמעניו.

מאַרקע וואַרעניק: מאַרכוס קוטשוק, פאר וואס "וואַרעניק"?

מאָטל דער שוואַרצער: מאטל שעכטמאַן א לאַפּעטניק, געווען שטארק א שווארצער.

"מאַליוטקע": מאַגאַלניק, א שטיוול פוצער, פאר וואס "מאליוטקא"?

מאָטל אייגענהיים: א פיינער בעל־הבית, מאָטל בערקאָוויץ, שטאמט פון דער דייטשער קאָ־לאָניע אייגענהיים, פון אקערמאנער סביבה.

"מעגעגע": גרינשפּון, פאר וואס "מעגעגע"?

"מאַקס לינדער": יששכר גאַמשיעוויטש, פארוואס "מאקס לינדער"?

"מאַזיעפּאַ": ראובן געלמאַן, פאר וואס "מאזעפא"?

משומדת: נעמטשענקאַ, מיידלווייז זיך געש־מאַדט.

משה פּיפּיק: דער אַפּטייקער משה פּיפּערגאַל

מענדל מונישעס: מענדל מאַלקין

משה איצעלעס: משה ווייצבליט

מאיר שיקעלעס:

משה אהרון־געציס: משה שינקאַראָווסקי

נ

"ניידענע": איצקאָוויטש, זיך באשעפטיגט מיט פירן דאס מיסט פון שטאדט און אַנדל מיט ציגן. איינ־מאל איז אים פארפאלן געגאנגען א פערד א קאָבילע, איז ער ערומגעלאפן זוכן און סוף סוף געפונען, איז יעדן וועמען ער האט געטראפן, האט ער אנגעזאגט די בשורה: ניידענע קאָבילע!

נחמן קעלבל: נחמן פּערליס.

נחום זשעליעזניק: נחום גערשקאָוויטש, געהאנדעלט מיט אלט הייזן

נח דער אייזערנער: נח זאַלצמאַן, געהאט א אייזן געשעפט אויפן מארק.

נוסקע דער טויבער: נתן מויסייעוויטש גאָלדשטיין.

ס

סאַנקי זאָלאָטאַיאַ רוטשקאַ: סאַנקי גערשקאָוויטש, פשוט געווען א גנבטע.

"סקאַזשענע": פינקעלשטיין, געווען א סקאַזשענע.

סמיעטסאַ: אברהם ווײַסבערג, פלעגט שטענ־דיק נארעשיוואטע שמייכלען.

"סקאָרי פּאָמאָשטש": פייגע לאַדיזשענ־סקי, פלעגט טראגן צום פארקויפן צוויי פולע קוישן מיט פריש ברויט און אויסרופן: "ספּאַסײַטיע, ספּאַס־ייטיע סוועזשי חליעב.

ס אַ נ י ד ע ר ר ו ֹי ט ע ר : געפירט א טאטשקע אויף צעפירן סחורות, געווען א רויטער, זיין נאמען האט קיינער נישט געוואוסט.

ס ו ּס ל י ִק : גריטשעווסקי, פלעגט האנדלען מיט פעלעכלעך פון סוסליקעס.

"ס מ אַ ק אַ ר ט י ִנ ע ְף": ד"ר סמאַרקאָטין.

ע

ע ל י ־ ב ע ר ב ל ע כ ע ר : עלי־בער קיזעלמאַן, א בלעכער און גבאי אין קלויז.

עַ ז ר י א ֵל ל ֵי י ב ע ש ׂ י ס : עזריאל העלמאַן

פ

פ ע ר ע מ ִי ש ׁ ל : אברהם שפיגעלמאַן, פארוואס "פערעמישל", נישט באוואוסט.

פ י י ג ע ד י ס אַ ר ו ו ע ר ן : פלעגט באַקן לעקאך און פלאָדן אויף אלע אידישע רייכע חתונות.

פ אָ ל ט אָ ר אַ ז ש ׁ י ד אַ : ר' שלום פיינגערש, א סוחר, געווען אויסערגעווענליך גרויס, הויך און ברייט, געטראגן שיך 55.

פ ײַ י ו ו ע ל ט ו ר ל אַ ק ע ר : פייוול שוין, געש־טאמט פון א דארף טורלאַק, נאענט צו דער שטאט.

פ י ִנ י ק אַ ב אַ ק : אַדוואָקאט פיני שטיינבערג. געווען א פעטער א גראבער מיט א גרויסען בויך, געכאפט דעם אנבליק פון א קאַבאַק.

פ אָ ל ק אָ ו ו נ י ִק : פעלדמאן א בלעכער, געווען א ניקאָלאַיעווסקי סאַלדאַט, געגאנגען אויסגעשטרעקט און פעסט, ווי א פאָלקאָווניק.

פ ו ר י ש ׁ ק ע ו ו י ִט ש ׁ : זבאַרסקי דער אַפטייקער, פארוואס "פורישקעוויטש", ער איז געווען זעהר א שלעכטער איד און נישט אפגערופן זיך אויף קיין שום אידישער נויט אין שטאט.

פ אָ נ פ י ִש ׁ : אברהם גאָלדמאַן, פלעגט פאָנפען.

פ ָּ ר ָ ה אֲ ד ו ּ מ ָּ ה : פרוי טאַבאַטשניק, געווען א רויטע און א גרויסע בהמה.

צ

"צ ע ל ק ע": ישראל קושניר, בעקומען דעם "שענעם" סימפאַטישן נאמען יאָקאָבו דערפאר ווייל ער האט יארן קיין קינדער ניט געהאט.

"צ ע ג ײַ י נ י ר ט ע": חייקע סעגאַל.

ק

"ק ו ּ ט ע ר": וועלוועל זאַנים, א קלייטניק געהאט בייזע שווארצע אויגן, געכאפט דעם אנבליק פון א שווארצער קאַץ.

ק י ִש ׁ ק ע ל ע ד : עַזריאל העלמאַן, זיין פאטער געווען א שוחט און ער האט ליב געהאט פעטע שוח־טישע קישקעס.

"ק אָ ל אָ ק אָ ל ט ש ׁ י ִק": ראַדזיוויצקע, א בלעכער, פארוואס? נישט בעוואוסט.

ק ר י ִו ו אָ ר ו ּ ט ש ׁ ק ע : לייב שוואַרצמאַן, געהאט א קרומע האנט.

"ק ו ּ ר אָ ט ש ׁ ק ע": פולי פעלד, פלעגט געהן און שאָקלען מיטן קאפ וויא הין.

"ק ו ו אָ ט ש ׁ ק ע": זייליק מילמאַנס ווייב, בשעתן רעדן פלעגט זי קוואָקען ווי א קוואָטשקע.

"ק י ִט אַ י ע ץ": פונטשיק בוכנער, האט געהאט א געל פנים ווי א קיטאַיעץ.

ק ר ע ס ׂ י ד י ח ָ ז נ ט ע : די אלמנה פונם בעוואר־סטן חזן יאנקעל דער הייזעריקער.

ר

ר י י ז ע ד י ה אָ ר ב אָ ט ע : רייזי גלאַזמאַן, מיט א הויקער.

ר י ִו ו ע ד י ג אָ ל ד ש ׁ מ י ִד ע כ ע : ריווע איזבעלינסקי, ווייל איר מאן איז געווען א גאָלדשמיד.

ר י ִי ז י ד י מ י ִל כ י ִק ע : רייזי עלישקעוויטש זייער א פרומע אידענע געהאלטן קיה, צו בעטייליגן די פרומע אידן מיט כשרער מילעך.

ר ב ו ֹנ ו ֹ ־ ש ֶׁ ל ־ ע ו ֹל ָם : ישראל חאַחאַם און זיין זוהן פיני, פארוואס?

שלמה שטוקעס: שלמה זילבערמאן, א ווײַן הענדלער, ער פלעגט זאגן, אלעס מאכט מען מיט שטוקעס.

"שאָטאַמבולאָ": הערש חייקיס, פארוואס? נישט בעוואוסט.

שמעון "בוץ": שמעון ראַבינאָוויטש, ווײַלער איז געווען א בוץ.

שלום סלאַביי: שלום ריבאַק, א הויכער א געזונטער, האט מען אים גערופן פאר טשיקאָוועס ,,סלאַביי".

שמואל ניזל: שמואל מילמאן, ווייל ער פלעגט רעדן אינטערגעפּאַנפּעט.

שואל קאַרנאַליִעווקער: שואל איצ־קאָוויטש, געשטאמט פון א דארף קאַרנאַליִעווקי אין אקעמאנער סביבה.

שואל קאָזאַק: שואל מוטשניק געשטאמט פון א דארף אין אקערמאנער סביבה - קאַזאַטשע.

שלום פון דער באָלניצע: יארן לאנג געווען אנפירער פון אידישן שפיטול.

שאַריק: דוד משה יאַראָסלאַווסקי, די מוטער זײַנע פלעגט נוצען "שאַריקעס", פארהיטן זי זאל נישט פארגעהן אין טראָגן, אבער דאס אינגעלע דוד משה, האט זיך עפיס דורכגעריסן דורך די שאַריקעס, האט מען אים גערופן דוד משה "שאַריק".

שלמה דער טויבער: שלמה ראָטענשטיין. א היטל־מאַכער.

שמואל ישראל אַבראָמצעס: שמואל בערגער

הג'ימנסיה
שלנו

רב-שיח על הגימנסיה "תרבות"

אלכסנדר שפירא

במשך ארבע שנים שימשתי בהוראה בגימנסיה, בשנים 1921–1923 ובשנים 32–1931 ויכולני לומר בוודאות: היו אלה מהשנים היפות בחיי. האוירה ששררה במוסד, הקואופרציה בין המורים, ובמיוחד רוחו של המנהל ברגר ששררה בגימנסיה – כל אלה היה בהם כדי להשרות רוח טובה ואוירה טובה.

כידוע צמחה הגימנסיה מגן הילדים בהנהלתה של הדודה מניה אך כשאני התחלתי בהוראה היו כבר 3 כיתות במוסד. התחלתי בהוראה אם כי לא הייתי מורה מוסמך, אלא בוגר הגימנסיה הממשלתית. מר ברגר הציע לי ללמד גיאוגרפיה והיסטוריה בעברית. בין אם משום שידע כי יש לי נסיון כלשהו בהוראה, שכן הייתי נותן שעורים פרטיים לתלמידים במקצר עות אלה, ובין אם משום שבאותם ימים קשה היה להשיג מורים יהודיים שילמדו בעברית, ולנוצרים לא רצה לתת דריסת־רגל בגימנסיה. הצעתו הפתיעה אותי במידת־מה, שהרי רק ב־1921 סיימתי את הגימנסיה הממשלתית, ואם כי ההצעה עצמה קסמה לי היו לי בכל זאת חששות לגבי הצלחתי בתפקיד המוצע. התייעצתי איפוא עם מנהל הגימנסיה הממשלתית, והוא עודד אותי מאוד לקבלת התפקיד המוצע לי. זכורים לי היטב דבריו: ראוי שדווקא תלמידי הגימנסיה העברית יצטיינו בלימודים, ואני יודע כי עליך אפשר לסמוך."

בדחילו ורחימו נכנסתי כמורה לכיתות, שלא היו משר־פעות בתלמידים. בכיתה ב', למשל, היו רק 7 תלמידים בגיל 13–14 וזה איפשר כמובן מגע קרוב עם כל אחד מהם. מחוץ לכיתה היו כולם קוראים לי בשמי הפרטי, אך במסגרת הכיתה היתה הפנייה אלי בנוסח הרשמי: „אדוני המורה"...

בין המורים שהיו אותו זמן בגימנסיה זכור לי במיוחד מורה לעברית מארץ ישראל ושמו אפשטיין. הוא הגיע לאקרמן לאחר שחלה בארץ ישראל במחלה מסויימת ונצטווה על ידי רופאיו להחליף את האוויר.

במשך השנתיים שהוריתי בגימנסיה בתקופה הראשונה

כאמור לעיל הצלחתי להכיר היטב את המנהל ברגר ונתרשמתי מאוד מאישיותו. הוא ניחן בחוש למנהיגות, היה בעל ידע רב בתחומים שונים, ואין לי ספק, כי הוא נועד לגדולות והמסגרת של אקרמן היתה צרה עליו. אין ספק, כי ההתפתחות הגדולה של הגימנסיה באה בעיקר תודות למאמצים שהשקיע ברגר.

כשחזרתי לאקרמן בשנת 1931 לאחר שהשתחררתי מהצבא ולאחר תקופת השתלמות בבלגיה מצאתי כמעט את אותם העסקנים שהיו לפני עשר שנים, ובראשם הרשל ברודסקי, יצחק ארביט (יש לו שני בנים בחיפה) ואחרים. בתקופה זו לימדתי רומנית בגימנסיה ובכיתה אחת של בית הספר היסודי.

גם בחבר המורים לא חלו שינויים ניכרים במשך שנות העדרי מאקרמן והאוירה הטובה נשתמרה. מיספר התלמידים גדל בשיעור ניכר, ורובם היו לארדווקא מהאמידים. נהוג היה לקבל כל תלמיד שפנה מבלי להתחשב עם היכולת הכספית של ההורים, וזהו, אולי, הייחוד שבגימנסיה באקרמן.

כמעט כל התלמידים במוסד היו שייכים לאיזו תנועת נוער. תוכנית הלימודים במוסד היתה כמקובל בבתי הספר התיכוניים ברומניה והתנהלו לפי הפרוגראמה הממשלתית, אך רוח לאומית מובהקת שררה במוסד וניתן לומר כי כל מורה בגימנסיה היה ציוני. מפקחים מטעם משרד החינוך הממשלתי היו מבקרים תכופות במוסד, ומנהל הגימנסיה ידע להתהלך איתם ולהסתדר איתם. עד היום אני מקיים קשרים עם תלמידים שלי לשעבר והזכרונות המשותפים לנו על הימים ההם מרעננים ומעודדים.

שמואל נעמני

התחלתי לעבוד בגימנסיה באוקטובר 1922, ומשנת 1924 עד 1933 (פרט לתקופת שירותי בצבא) שימשתי כמזכיר וכן גם כגזבר. כיצד הצליחה הגימנסיה לאזן את תקציבה? קיבלנו הקצבה לא גדולה מהעיריה,

גמנסיה עברית „תרבות"

צישטי-אלבה, רומניה.

תעודת גמר

בעד . תעודה זו תלמיד הגמנסיה העברית „תרבות" בצ'ישטי-ארבה (רומניה) ....

נתין .... נולד .... ביום .... לחדש ....

שנת .... ב .... נתקבל לגמנסיה זו

ב .... למחלקה .... ובסוף שנת הלמודים

.... בגמר/ .... את משך למודי/ .... במחלקה האחרונה

של הגמנסיה, היא המחלקה .... קבל את הציונים הללו:

1. דת ותנ"ך .... (..........)
2. רומנית .... (..........)
3. עברית .... (..........)
4. לטינית .... (..........)
5. יונית .... (..........)
6. צרפתית .... (..........)
7. אנגלית .... (..........)
8. היסטוריה .... (..........)
9. קרות העברים .... (..........)
10. גאוגרפיה .... (..........)
11. פילוסופיה .... (..........)
12. משפט וכלכלה מדינית .... (..........)
13. מתמתיקה .... (..........)
14. פיסיקה־כמיה .... (..........)
15. ידיעות הטבע .... (..........)
16. היגינה .... (..........)
17. מוסיקה .... (..........)
18. ציור .... (..........)
19. התעמלות .... (..........)
20. .... (..........)
21. הנהגה .... (..........)

תעודה זו נתונה לגומר .... הגמנסיה .... על סמך

החלטת המועצה הפדגוגית מיום .... לחודש .... שנת ....

צישטי-אלבה, יום .... לחודש .... שנת ....

מנהל הגמנסיה

המזכיר

מורי בית הספר "תרבות"

במשך כל שנות קיום הגימנסיה

ג נ נ ו ת

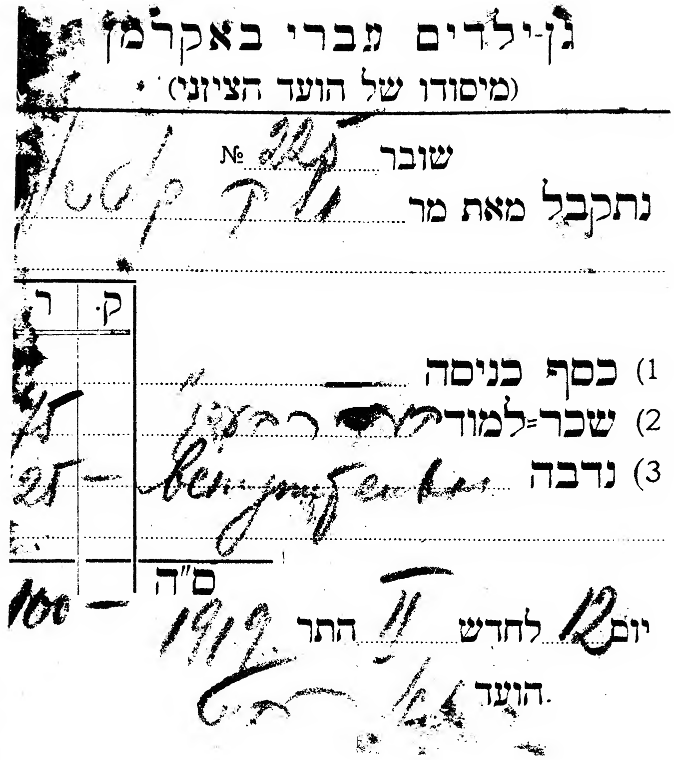
סטרץ שרה (דודה שרה)
פוזיס שושנה (דודה שושנה)
קמינקר ריסיה
שרירא מניה (דודה מניה)
רבינוביץ הדסה (מוזיקה)
צוקרמן - פרידמן בתיה

המנהל - ברגר יעקב

ה מ ו ר י ם

אפשטין	- עברית
אפשטין שרה	- (גננת - מורה)
ברמן מ.	- צרפתית
גלייבמן	
גרוזמן מאיר	- עברית, היסטוריה, פסיכולוגיה
גלינברג	
דוידזון אפרים	- עברית, תנ"ך
הלמן סוניה	- לטינית
חרול	
כהן (קוגן) משה	- (זמרה ומוזיקה)
מלמוד עטיה	
נובק	- עברית, תנ"ך
נוטוב משה	- ביאולוגיה, מדעי הטבע
נימן ישעיהו	- מתימטיקה, פיזיקה
סטרץ מאיר	- תנ"ך
סרפר בויה	
פינבלט	- עברית
פישר לאה	
פלוטיצר פניה	
צוקרמן זינה	
צרניבסקי משה	- פיזיקה, מתימטיקה
צלרינג שאול ד"ר	- היגיינה
רבינוביץ חוה	
שורץ	- עברית
שטרן	- עברית
שטרנשוס	- עברית, היסטוריה
שפירא אלכסנדר	

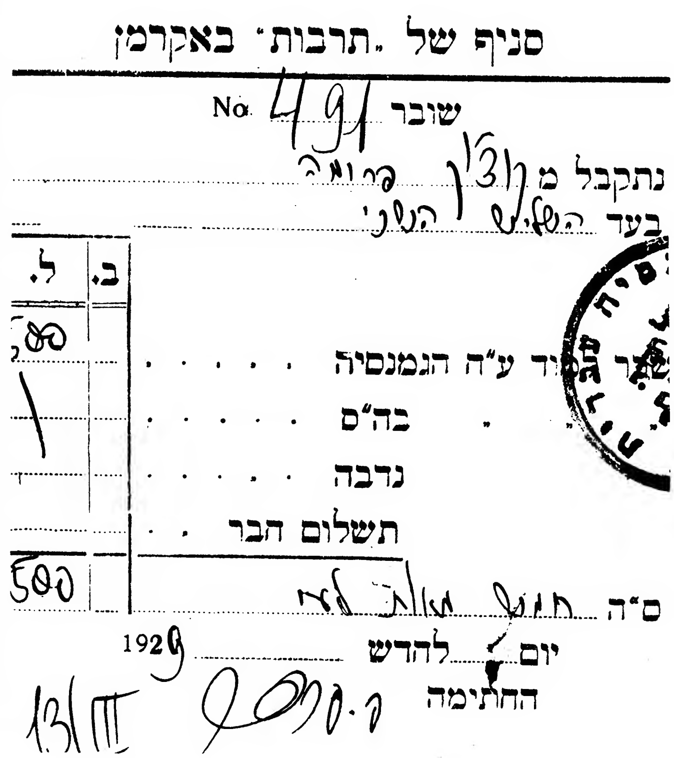
מזכיר: צוקרמן שמואל
מפקחת: גולדמן דורה

גן-ילדים עברי באקרמן
(מיסודו של הועד הציוני)
שובר № 226
נתקבל מאת מר

ק.	ר.	
		1) כסף כניסה
	75	2) שכר-למודים
	25	3) נדבה
	100	ס"ה

יום 12 לחדש V התר 1919
הועד

סניף של "תרבות" באקרמן
שובר No. 491
נתקבל מ
בעד

ב.	ל.	
	500	שכר למוד ע"ה הגמנסיה
		בה"ס
		נדבה
		תשלום חבר
	500	ס"ה

יום להדש 1929
החתימה

קבלות שכר למוד של הגמנסיה

מהקהילה (מכספי ה„קורובקה״) וממרכז „תרבות״ בקישינייב. ברם בכל אלה נוסף לשכר הלימוד לא היה די כדי להבטיח תשלום שכר־הוראה קבוע למורים, והיה צורך לארגן מפעלים מיוחדים ונשפים וכיו״ב כדי למלא את החסר בתקציב. לעתים הייתי נאלץ כגזבר למלא תפקיד לא סימפאטי ביותר ולשלוח הביתה תלמידים שהוריהם לא עמדו בהתחייבותם הכספית. היינו משתדלים בדרך־כלל להימנע מצעדים כאלה ובמקל־חובלים היינו משתמשים רק כלפי אלה, שהיו בעלי יכולת לשלם – ולא שילמו.

שיתפתי פעולה לאורך כל הדרך עם מר ברגר. לעתים הייתי נדהם ממש מכושר התימרון שלו לגבי האינספקטורים מטעם משרד החינוך. לא לכל המורים היו הכשורים והקווליפיקציות הנדרשות ממורה בבית־ספר תיכון, ואם קרה ומורה מסויים עורר את חשדותיו של המפקח, שהיה מתחיל לחקור אותו, היה ברגר תמיד מצליח להסיח את דעתו של המפקח לענין אחר ומחלץ בדרך זו את המורה המסויים שהמפקח הממשלתי שם בו את עיניו . . .

הגימנסיה לא היתה מוסד להוראה בלבד, אלא המרכז הרוחני של 1,200 משפחות יהודיות שהתרכזו באקרמן. כל האולמות והאביזרים של הגימנסיה, כולל אולם ההתעמלות על ציודו, עמדו לרשות הציבור והפעילות במסגרת הגימנסיה התנהלה ביום ובערב. לא היה שליח ציוני שלא ביקר בגימנסיה ולא גמר את ההלל על הישגיה המרובים על חבר המורים הנאמן לתפקידו, ובעיקר על המנהל ששקד על פיתוח המוסד בכל לבו.

אשר ברודסקי

בן שמונה וחצי הייתי בשנת 1919 כשעמדתי לבחינות כדי להתקבל לגימנסיה. אתי יחד עמדו לבחינות עוד 25 ילדים שהוריהם היו מעוניינים כי ילדיהם ילמדו בבית־ספר עברי ולא ייאלצו לחלל שבת כתלמידי בית הספר הממשלתי. לא ייפלא איפוא שבין התלמידים הראשונים היו בני משפחות דתיות, שוחטים, רבנים (צוקרמן) ואחרים. למעלה מששים שנה חלפו מאז נבחנתי, אך אני זוכר היטב את הטכס הזה. הבוחן שלי היה ברגר בעצמו שמיין את התלמידים לפי מידת ידיעתם את השפה העברית. הוא שאל אותי מה פירוש המלה **טחנה** ואני השבתי ״אַ מיל״. ברגר אמר: יפה, אבל יש עוד מין טחנה ואני לא ידעתי כי התכוון לתחנת־רכבת. בחשבון נשאלתי כמה זה 8 כפול 3 והצלחתי להשיב כהלכה. על יסוד שתי השאלות האלו סיווג אותי לכיתה א׳. אלה שידעו פחות ממני סווגו למכינה.

כידוע העמיד מילשטיין לרשות הגימנסיה את הבניין שלו, ששימש תחילה כבית ספר רוסי. חצר גדולה הקיפה את הבניין, ופרט לכיתות היה גם אולם גדול רחב־ידים ששימש גם לכינוסים שונים. אי־פעם פתחתי ארון ישן שעמד בבית הגימנסיה וגיליתי בו אוצר של ספרים ברוסית, כמעט כל ספריהם של הקלסיקונים הרוסיים: פושקין, טולסטוי, טורגניב, דוסטוייבסקי וכו׳. זוכרני, כי הראיתי את הספרים האלה לחברי הטוב שרגא כהן ז״ל, שהיה להוט אחרי קריאה והוא קפץ על המציאה הזו כמוצא שלל רב.

גם לאחר שהרומנים נכנסו לאקרמן הוסיפו ללמד בגימנסיה רוסית, אך לאט־לאט גָבַר תהליך הרומניזציה וכל מיני שלים־מַזלים שנשלחו אלינו על ידי משרד החינוך צריכים היו לפקח על התהליך הזה.

בכיתה דיברנו אז ביידיש שהרבה מלים ברוסית היו משולבות בה. וכך היו אומרים, דרך משל, „גיב מיר די ספיצ׳קס (גפרורים) או „טיטרד׳״ (מחברת). בכיתה שלי היו רק שני ילדים שלא ידעו יידיש. ליידישסטים לא היה בית־ספר שלהם והם התבצרו בספריה של „הליגה״ שמרבית ספריה היו כמובן בשפת יידיש.

מבין המורים בגימנסיה ראוי לייחד את הדיבור על כמה טיפוסים מיוחדים. אחד מהם המורה הראשון שלי בעברית – **שטרן**. היה יהודי מבוגר, מזוקן, דיבר עברית בהברה אשכנזית ונהירים היו לו כל שבילי הלשון והתפתחותה. ברם, עיקר כוחו היה בזמרה דווקא. הוא לימד אותנו את השירים הארצישראליים שהיו הלהיטים של הימים ההם (הירדן מתלחש; ציון תמתי ועוד). היינו משתפכים יחד אתו בשירים ההם. אגב, בתו של שטרן זה היתה אשתו של הסופר הידוע עבר הדני (פלדמן).

טיפוס מיוחד היה גם המורה **אפשטיין**. אשתו היתה גננת והוא הגיע אלינו מארץ ישראל. הוא היה מין אליעזר בן־יהודה אקרמנאי, שהחליט לדבר רק עברית, בין אם יבינו אותו ובין אם לא יבינו. הוא לא סטה כמלוא הנימה מעקרון מקודש זה ועם גויים בשוק ועם מצחצח נעליים דיבר רק עברית. מסתבר שהבינו אותו. . . הכינוי שלו היה „המורה שלום״, כי היה מקדים שלום עברי לכל מי שנזדמן בדרכו.

עוד שני מורים־מחנכים זכורים לי היטב, הלא הם המורה שורץ (לעברית) וצ׳רניבסקי (למתמטיקה). שורץ עזר הרבה בפעילותו למען צעירי־ציון. שני מורים אלה לימדו אותנו במשך כמה שנים, וכנראה שעשו מלאכתם באמונה. עובדה היא כי בעלותי ארצה השתוממו רבים על דיבורנו העברי הרהוט, על התמצאותנו היתירה בשמות הישובים בארץ ועל ההיגוי הנכון. זו כנראה גם זכותו של המורה „שלום״ שהשתדל להרגיל אותנו להבחנה בין א׳ וע׳, ח׳ וכ׳ וכד׳.

המורה שטרנשוס, שכינויו היה ,,3 מאל קא'' (ראשי תיבות: קומיסר קרן קיימת) ראוי לציון מיוחד על מסירותו הרבה לספריה הציבורית. הוא דאג לכך שכל ספר עברי יימצא בספריה וכל פעילותו בתחום זה היתה בהתנדבות מלאה.

ואחרון־אחרון המורה פיינבלט שהיה אולי מורנו הטוב ביותר, ובעיקר זכורים לי שעוריו על ספרות יידיש.

אני סיימתי את הגימנסיה עם המחזור הראשון בשנת 1928, ובסה''כ היינו 8 תלמידים שהגיעו לבגרות, כי רבים נשרו במשך הזמן מסיבות שונות. על כל פנים בין מסיימי המחזור הראשון היו רק 2 שלא נימנו עם 25 התלמידים הראשונים שהתקבלו לגימנסיה כמסופר לעיל.

אבי היה פעיל מאוד למען ,,תרבות''. הוא היה ציוני כללי, אך לא מסוג זה שמוכר לנו בימינו. הוא היה ציוני מה,,חדר'' של ווייצמן, ולקראת מערכות בחירות היה יוצא עם כל התחמושת ועושה לילות כימים למען מפלגתו.

על יד הגימנסיה היו קיימים שני ועדים: ועד הורים וועד ,,תרבות'' ואבי היה מזכיר של שני הועדים גם יחד. מסירותו לגימנסיה לא ידעה גבול. זוכרני, כי הוא היה יוצא לשוק, תופש גויים שהובילו עגלות עם סוף שהיה משמש להסקה, והיה שולח אותם לגימנסיה, כדי שהילדים לא יסבלו חלילה מצינה וקור. הואיל ו־ היה משמש לעתים תכופות כבורר בסכסוכים שבין יהו־ די ליהודי, היה מעמיד שני תנאים לפני הצדדים בטרם שמע את טענותיהם. האחד – שיקבלו הכרעתו, תהיה כאשר תהיה. תנאי שני – שבמקום דמי בוררות יגישו שי כלשהו לגימנסיה.

איך איזנה הגימנסיה את תקציבה – דבר מופלא הוא. משכר הלימוד אי אפשר היה להתקיים, מה עוד שהיו תלמידים לא מעטים מבתי עניים שלא שילמו כלל. אין ספק, כי ההקצבה שקיבלו מהרשות היתה מינימלית, ואילולא המיבצעים השונים, ובעיקר הנשפים שהכנסו־ תיהם היו מוקדשות לגימנסיה, היה קיומו של המוסד בחזקת סכנה.

לנשפים היה גם ערך חברותי פרט לערך הכלכלי. הם היו מעסיקים הרבה אנשים שהתנדבו, כל אחד בתחומו וכפי יכולתו, לסייע. התכונה לקראת הנשפים ניכרה בכל העיר. בנשפי־פורים היווה את ''המסמר'' פרודיה על מגילת אסתר, שהוקראה בניגון המסורתי והצליפה בלי רחמים על אנשים ומוסדות של אקרמן היהודית. אם איני טועה חיברו את המגילה 3 אנשים, והלא הם: שילדקרויט, ליובה ברקוביץ והערש ברודסקי. נחרת בזכרוני חרוז אחד: ,,ווער אס קאן די מלאכה, האט פון איר א ברכה'', כשהכוונה היא לאלה היושבים ליד צלחת ה''קורובקה'', כלומר לעסקי ציבור שאינם מדירים הנאה מעצמם תוך כדי מילוי תפקידם.

המזנון בנשפים האלה, שהיה גדוש יינות, ליקרים ועוגות שהוכנו על ידי עקרות־בית בהתנדבות, היווה אף הוא מקור הכנסה רציני. ועד ''תרבות'' היה מצפה בקוצר־רוח להכנסה מהנשפים כדי לפרוע חובות, לשלם משכורת למורים וכו'.

פרט לנשפים אלה היו גם נשפים שנועדו לתלמידים בלבד, כגון נשף ט''ו בשבט, כאשר כל הילדים היו מקבלים חבילות קטנות ובתוכן חרובים, תאנים־פירות א''י. המנהל י. ברגר היה נושא נאום חגיגי ומטעים מדי שנה, כי בארץ ישראל אוכלות העזים את החרובים, ובאכלנו את הפירות האלה מא''י אנו צריכים לחוש את טעמה של המולדת.

זכורה לי גם העצרת הגדולה שנערכה בבית הכנסת של בעלי המלאכה בשנת 1925 לציון יום פתיחת האוניבר־ סיטה בירושלים. אבי נאם אז בעברית ופסח לוין, חנווני שנתכבד אף הוא לנאום בעצרת הזו, הכריז ביידיש: ,,דארטן (כלומר בירושלים) עפנט זיך די כלה, און דא זיצט דער חתן''... לאחר העצרת נערכה תהלוכה חגיגית ברחובות העיר.

מדי שנה, בעשירי במאי – יום העצמאות של רומניה, היו תלמידי הגימנסיה משתתפים במיצעד ברחובות העיר יחד עם תלמידי הגימנסיה הממשלתית, יחידות צבא ועוד. התזמורת של הגימנסיה היתה מלווה את הצועדים בצליליה והמוני יהודים שהצטופפו ברחובות בהם עבר המיצעד, היו שואבים מלוא־חופניים נחת למראה תלמידי ''תרבות'' הצועדים בסך.

ברוך נעמני, קב׳ מסדה

הבית הגימנסיה והתנועה

באחת המסיבות המשפחתיות שאלה אחת הנכדות: איך זה שממשפחה אחת עלו כל בני המשפחה לארץ לא יחד אלא כל אחד לחוד ובהפרש של מספר שנים, עד שכל בני המשפחה (פרט לאחד) התרכזו בארץ. שבעה אחים, שתי אחיות ואמא, שהגיעה כמעפילה בשלהי מלחמת־העולם השניה.

פתחתי וסיפרתי בקצרה:

הבית שלנו באקרמן היה בית דתי. אבי ז״ל היה שו״ב (שוחט ובודק) בנו של רב העיר, שהגיע לאקרמן בסוף המאה התשע־עשרה מאוקראינה. רוב אחיו, דהיינו, דודיי, כיהנו כרבנים בערים שונות, אם באקרמן ואם בערי אוקראינה השונות. הוא הדבר מצד משפחת אמא ז״ל: בת ונכדה של רבנים ו״כלי־קודש״ מדורי־דורות, ממשפחת הורוויץ, המתייחסת לשל״ה הקדוש.

הבית היה ספוג אהבת ארץ־ישראל. אבי־אמי, כלומר סבי ז״ל אף נולד בארץ ומשפחתו ״ערכה גלות״, לפי פקודת הרבי והרופאים בימים ההם. כיוון שהיינו משפחה ברוכת־ילדים, התפצלנו לשלושה דורות: א) הבוגרים למדו בישיבה בקישינוב. ב) דור־הביניים – בגימנסיה חילונית. ג) הדור הצעיר יותר – בגימנסיה עברית. המשותף לכולם היה הבית הדתי־המסורתי, שאווירה ציונית היתה שורה בו.

אספר כאן רק על אלה, שלמדו בגימנסיה העברית. בשבילנו היה בית־הספר ״מקדש מעט״, בו התגלמה האהבה לארץ ובלימודי ההיסטוריה והספרות העברית. אולם־הגימנסיה הנרחב ורב־החלונות היה מקושט בתמונות הסופרים והמשוררים שהערצנו ואהבנו: אחד־העם, ביאליק, צ׳רניחובסקי, מנדלי, שלום־עליכם ועוד. מועדי ישראל צויינו בחגיגות שונות. בט״ו בשבט היינו מסובים באולם הגדול, בחוץ שרר קור עז והשלג הבהיק בלובנו המסנוור, ואילו אנו שרנו ״בארץ־ישראל השמש זורחת והגפן פורחת״. בעיני רוחנו ראינו לא את המציאות הקרה של האולם והחוץ, אלא את החום והשמש הזורחת בארץ־ישראל.

שירו של ח. ביאליק ״בשדה״ השפיע עלינו השפעה עצומה. קראנו וחזרנו וקראנו את המילים: ״כעני אעמוד לפני הוד הקמה״; ״לא רסיסי זיעתי את מגרפות אדמתכן השחורה הרטיבו״; ״יקרתם לי שדותי מאז תזכירוני את אחי הרחוקים״ וכו׳. אם נוסיף על כך את השפעת תנועות הנוער הציוניות, שהתפתחו וקמו גם בעירנו, נבין עד־מה נתפסנו לרעיון הציוני, להגשמה ולעליה.

בעינינו, כנערים, היתה אקרמן קצה־העולם. הרכבת הגיעה מכיוון אחד בלבד, לשם גם היתה חוזרת. לא היה המשך למסילת הברזל, פרט ל־20 קילומטר בכיוון בוגאז והים. ראינו עצמנו מנותקים משאר חלקי בסר־ביה ורק הדים מעטים הגיעו אלינו מן המתרחש בערים ועיירות אחרות, שהיו במרכז המדינה. השמועה על תנועות־נוער ציוניות הגיעה אלינו מפי שליחים מן הארץ וכן מפי עסקני הקרן־הקיימת־לישראל, שהיו פוקדים את עירנו לעיתים רחוקות. במשך הזמן קמו בעירנו אירגוני־נוער שונים, אך לא היה להם קשר עם תנועות־הנוער שבמדינה ושבארצות אחרות. רק בקייץ 1929 הוקם באקרמן סניף ״גורדוניה״. אחד השליחים שביקר בעיר שיכנע את צעירי הגימנסיה להצטרף לתנועה ארצית ועולמית ״גורדוניה״. לא הייתי בעיר באותו קייץ. שהיתי בחוף הים בבודאקי. בשובי העירה כבר מצאתי סניף מאורגן להפליא, ובו פעילים ראשיים: שורה וולביץ ז״ל וניסן סטמבול (אמיתי) יבל״א. הצטרפתי מיד לסניף ותוך זמן קצר נתמניתי מזכיר הסניף. הסניף כבר מנה אז מאות חברית־תלמידים בשלוש השכבות: צופים, מתעוררים, ומגשימים. המועדון שלנו המה משעות אחר־הצהריים עד השעות המאוחרות בערב, ילדים ונוער, שהודרכו על־ידי ה״מנהלים״ הבוגרים־יותר. הדיבור העברי והשירה נשמעו למרחקים.

באביב 1930 ביקשתי לצאת להכשרה ב״החלוץ״, כמנהג הימים ההם. אולם השליחים שביקרו בחורף 1929 בסניפנו דיברו על לבי שאמשיך להדריך בסניף שהרי אני בעל הכרה ציונית־חלוצית, וידיעתי בעברית טובה וההכשרה ב״החלוץ״ לא תוסיף לי דבר. נעניתי

להפצרותיהם, ובהסכמת חברי להנהלת הסניף נשארתי להדריך. הובטח לי, כי עלייתי לארץ לא תושהה זמן רב וכי אקבל סרטיפיקט גם ללא הכשרה ב״החלוץ״.

ואמנם, בסוף מאי 1930 זכיתי לעלות ארצה. ב־29 במאי 1930 הגעתי באוניה ״אלסיה״ לחופי יפו. ככל עולה חדש הייתי נרגש מאוד וקפצתי לסירה, שהסיעה אותנו ליבשה. תוך כדי כך שכחתי מעיל ומזוודה קטנה בתוך האוניה, שהמשיכה דרכה לאלכסנדריה שבמצרים. לאחר הקארנטינה ״המפורסמת״ הובילונו לבית־העולים ברחוב העליה בתל־אביב. משם הוצרכתי להחליט על המשך דרכי בארץ. התרוצצו בקרבי מחשבות על לימודים (הייתי בוגר גימנסיה עברית) או על הצטרפות לקבוצה. תוך כדי שהותי בבית־העולים, ביקרתי אצל שני אחיי בזכרון־יעקב (אחי נוח עלה ב־1920, ואחי הבכור משה ז״ל ב־1926). עליתי גם לירושלים לתהות על קנקנה של האוניברסיטה העברית שעל הר־הצופים ולקבל מידע על הפאקולטות המעטות, שהיו אז בראשיתן. לאחר שיחה עם סטודנטים ועם מזכיר האוניברסיטה ולאחר ששמעתי הרצאה מפי דוד ילין על שירת ספרד בימי־הביניים, גמלה בלבי ההחלטה, שדרכי בארץ תהיה דרך ההגשמה העצמית המלאה, והיא – הקבוצה. בדרך מקרה נודע לי, כי בקבוצת ״גורדוניה״ ברחובות מתקיימת מועצה של תנועת ״גורדוניה״, החלטתי לסור לשם לשם היכרות קרובה עם הקבוצה והתנועה בארץ. ואכן, לא התאכזבתי. בליל שבת נפתחה המועצה, בה השתתפו לפי זכרוני החברים: חיים ארלוזורוב, בנימין ווסט, גרשון חנוך, יעקב זנדברג (ראש ועדת־התרבות של ההסתדרות), וכמובן פנחס לבון (לוביאניקר) ואחרים. הדיון בענייני התנועה היה על רמה גבוהה ביותר. התרשמותי כצעיר וכעולה חדש היתה עמוקה. במשך יום־השבת הכרתי את חברי־הקבוצה המעטים וכן חבר מקבוצת ״גורדוניה״ א׳ מרומניה, דב מישאלי (מושינסקי) ז״ל. הוא סיפר לי על הקבוצה בחדרה, שאליה כיוונתי את פעמי, לפי החלטתי בירושלים.

ואמנם, עם גמר המועצה, סיימתי את כל הסידורים בבית־העולים וביום ראשון לפנות־ערב הגענו ברכבת לחדרה, אני ודב ז״ל. הגענו למחנה שעל גבעת בוסל, שם שכנה קב׳ ״גורדוניה״ א׳ (שלאחר־מכן עברה לחולדה) וקב׳ ״גורדוניה״ ד׳ – היא מסדה לעתיד־לבוא. שתי הקבוצות היו במחנה אחד ורק חדר־האוכל היה מחולק לשניים על־ידי מחיצה. שלושה רבעים לקבוצה א׳, ורבע לקבוצתנו שלנו. בחלק של המחנה, שם שכנה קבוצתנו, לא מצאנו נפש חיה. לשאלתי היכן חברינו? קיבלתי תשובה מגומגמת... שעוד מעט ויגיעו מן המושבה.

סקרתי את המחנה, את הצריף שעתיד הייתי לגור בו, התוועדתי לחברי ״גורדוניה״ א׳, אך את חברי לקבוצה לא ראיתי. רק כשהגיעה שעת ארוחת־הערב נודע לי ה״סוד הגדול״: כל הקבוצה שלנו מנתה 5 חברים בלבד ואכן, בארוחה היינו רק 4, באשר חברה אחת היתה בגן־שמואל, הקבוצה הקרובה בה קיבלה חברתנו את הכשרתה לאמהות ולטיפול בתינוקות. כעבור חודש לבואי לקבוצה, נולד הבן הראשון לחברינו דב וטובה, שהיה גם הבן הראשון לקבוצות ״גורדוניה״ בארץ ולכל תנועת ״גורדוניה״ העולמית, ושמו בישראל: אהרון־דוד ע״ש א.ד. גורדון. ראוי לציין שביום הגיעי לארץ יצאה אחת הגזירות של ממשלת המאנדאט על סגירת השערים לעליה.

אולם אט־אט נפתחו שערי־העליה בחודשים הבאים וקבוצתנו גדלה מדי חודש בחבר אחד או שניים. בסוף 1930 מנינו כבר 12 חברים.

על התפתחות הקבוצה, חבלי־גידולה, כמיהתה להתיישבות, יום־ההתנחלות בעמק הירדן אפשר לקרוא בספר ״קבוצת מסדה״, עשרים וחמש שנים לקיומה, שיצא לאור ב־1962, לחג מחצית יובלה ונערך על־ידי.

לייב סטמבול מדליק נרות־זכרון בכנס שנערך בישראל במלאות ארבעים שנה ליסוד הגימנסיה.

תלמידי הגימנסיה העברית בשנת תר"פ-1920. שורה ראשונה מימין לשמאל: עטיה ברג, קטיה גילבורד, ויטיה רוזנבוים שורה ברונשטיין, מוסיה פרומין, סויבה ברקוביץ, סויה גלמן, אוצה קוגאן, שרה שטולברוד, בבה אקסלרוד, סויה ברנד, ניוסיה סטמבול, ביטלמן, לא מזוהה.

שורה שניה לימין משמאל: בנימין גירש־פלד, מוסיה אברמוביץ, בוריה קמינקר, אברמוביץ, יוסף צפלין, שורה וולביץ, זמבה גולדמן, ריבה אינגרלייב, גבר חוה, קוגאן, שלושה לא מזוהים, נחמה קהל־סקי, לא מזוהה, ישקה וינשטיין, מלינה טוירמן, לא מזוהה.
בין שתי השורות יושבות הגננת שרה סטרץ (מצד ימין) והגננת הדודה שושנה (מצד שמאל) זילברפרב.

שורה שלישית מימין לשמאל: עובדת נקיון, דוד מלכין, משה אינגרלייב, המורה שטרנשיס, המורה פ. שטרן, מלמוד, מנהל הגימנסיה י. ברגר, אשר ברודסקי, צדוק צוקרמן, מורה לרומנית, סוקולסקי, מ.י. ברמן (מורה לצרפתית), לא מזוהה, מנוס ראובן, אליעזר אינגרלייב, ברוך גרשפלד, ישראל מנוס, לא מזוהה, פינסבורג, רגינוביץ', לא מזוהה.

שורה רביעית מימין לשמאל: שני הראשו־נים לא מזוהים, אסתר ברודסקי, לא מזוהה, סיומה לקר, ריבה רויזמן, ניורה גורביץ, עטיה מרגלית, מיליה שרירא, חנה לוין, א. ליס, ריבה קוגאן, לאה ברגר, שורה קסלמן, פליקוב, בנצ'יק פליקוב, לא מזוהה, אייזמן, מאיר (מירה) בוטושנסקי, קורין.

שורה חמישית מימין לשמאל: גודלמן, לא מזוהה, בוניה אייזמן, שניים לא מזו־הים, ליובה שמריש, פרימה קוצ'וק, לא מזוהה, ניורה רויטמן, עטיה ברג, חוה דורפמן, ינטה ווייסברג, יצחק טוירמן, אליק ברג, מרוסיה רבינוביץ, חנה דורפ־מן, ניומה ברנד, לאה ברקוביץ'.

שורה ששית מימין לשמאל: חיים ברנד, בוניה אייזמן, לא מזוהה, צוקרמן (?), מוליה רוזנטל, ז. קוגאן, לא מזוהה.

שורה שביעית. ברודסקי, גרישה רבינו־ביץ, ב. חפץ, אידקה ברנד, שיקה קושניר, בוסיה ארביט, מילמן, צפלין, שלמה גכט, צוקרמן, איזיה גולדמן, ש. מיניאלי, לא מזוהה, שמואל (שמש ביה"ס), סיניל־ניקוב, גורדון, סיומה בריטווה.

מנהל הגימנסיה יעקב ברגר עם חבר המורים והתלמידים בשנת 1920

יהודית כרמי (פרנקל)

ילדה "זרה" באקרמן

לא נולדתי באקרמן ואינני יודעת אם מגיעה לי הזכות להשתתף בספר זה, אך בכל זאת אני קשורה בהרבה נימים לעיר זו, אשר בה ביליתי כמה משנות חיי היפות ביותר, ואולי זכות זו תעמוד לי...

נולדתי בעיירה ליאובה השוכנת על חוף נהר פרוט והיא מרוחקת מאד מאקרמן. לאחר שסיימתי את חוק־הלימודים בביה"ס היסודי בליאובה, נמנו וגמרו בני משפחתי, כי אין מקום יותר טוב ויותר מתאים להמשך לימודי מאשר הגימנסיה העברית באקרמן, ששמה הלך לפניה כמוסד חינוכי לאומי ברמה מתאימה. אין ספק, כי אחד הגורמים להחלטה זו היתה העובדה שבאקרמן גרו שני דודים שלי (משפחת שפירא ומשפחת פרנקל), אבל ספק אם הבחירה היתה נופלת על אקרמן לולא המוניטין הטובים של הגימנסיה "תרבות".

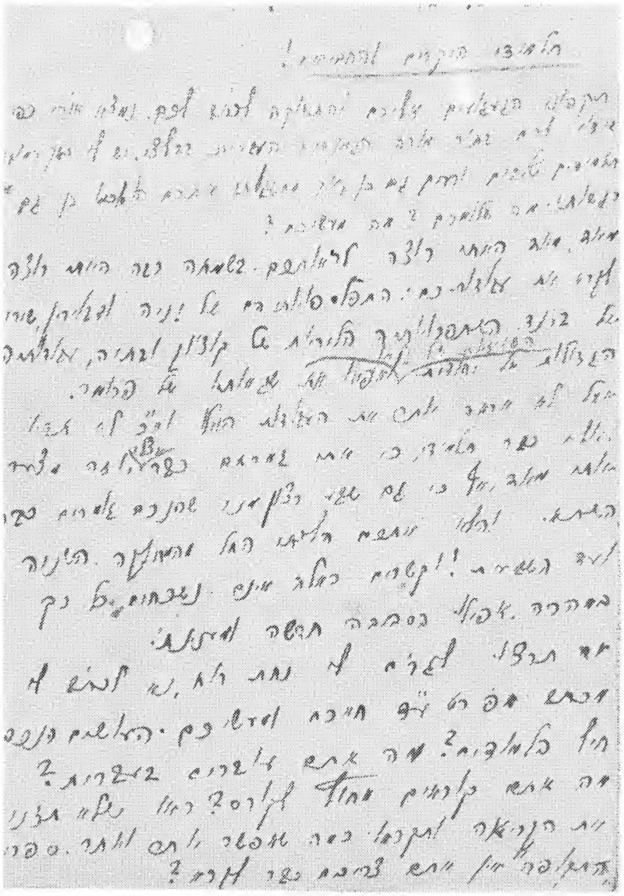
היה זה בסתיו של שנת 1929 כאשר ארזתי (או ארזו לי) את צרורותי ועזבתי את ליאובה הקטנה בדרכי לעיר "הגדולה" אקרמן, שהיתה אמנם כרך גדול לעומת עיירת־הולדתי. לא אנסה עתה לתאר את כל החוויות וההרפתקאות שעברו עלי עם המעבר הדרסטי הזה ואף לא את חבלי ההסתגלות שלי, שלא היו קלים כל־עיקר, שהרי חבלי־מעבר כאלה מתוארים בספרים רבים, והם אופיניים לכל נערה צעירה שעוזבת בית־הורים ועוברת לעיר הגדולה. הגורל היטיב אתי, עד־מהרה הוברר לי, כי הבחירה היתה טובה והגימנסיה "תרבות" באקרמן זכורה לי עד היום כמוסד שתרם רבות להשכלתי ולחינוכי.

הנה אני רואה בעיני־רוחי את היום הראשון שלי בגימנסיה. בפרוזדור ארוך, בהפסקה בין שעור אחד לשני, מתרוצצים אנה ואנה צעירים וצעירות רבים, שממלאים את הפרוזדור ברעש, בחדוות־נעורים, בהרגשת חברותא גדולה. רק אני, הנערה שבאה מהעיירה הקטנטונת, עומדת בודדת מן הצד ואיני משתלבת בהמולה הגדולה הזאת, למרות כל רצוני להשתלב בה. לא הכרתי אף אחד מהתלמידים והתקשיתי בהיכרות ראשונה עם מישהו. כל הנוף היה זר לי לחלוטין, מחשבותי נשאוני חזרה אל העיירה המרוחקת והיתה לי מעין הרגשה שלעולם לא אצליח להתמזג עם כל מה שמסביבי. בעודני נתונה להרהורים נוגים אלה, הבחינה עיני פתאום בדמות מוכרת שהתקרבה לקראתי. חשבתי שאני חולמת בהקיץ. היה זה המורה הראשון שלי בביה"ס היסודי בליאובה, המורה שהקנה לי את יסודות האלף־בית העברי, הדריך אותי אחר כך בקריאה. היה זה המורה הראשון שלי

מנהל הגימנסיה יעקב ברגר עם חבר המורים בשנת 1928.

שכה אהבתיו והוקרתיו, המורה גרוזמן, שברבות הימים עבר להוראה באקרמן. לעולם לא אשכח את הפגישה הזאת, את המציאה הזאת בהיסח־הדעת. זה היה עוגן ההצלה שלי בימים ההם, כשהייתי כל כך מבודדת. עם הפגישה הזאת נתחדש הקשר שלי עם המורה הזה שלא ניתק עם יום סיום הגימנסיה. הוא עזר לי לפלס את דרכי בנכר, בהשפעתו ובהשראתו סללתי לעצמי דרך באקרמן ובגימנסיה.

גלויה של המורה גרוזמן לתלמידיו.

הגימנסיה באותם הימים היתה, ללא שמץ של הגזמה, המרכז הרוחני של הציבור היהודי בכלל ושל הנוער היהודי בפרט. כל הדרכים הובילו אליה והיא שקקה חיים גם בשעות הלימודים וגם בשעות שלאחר הלימודים. הצגות, אירועי ספורט, טיולים משותפים, שיט על הלימן, פעילות תנועתית מגוונת - כל אלה התרכזו בגימנסיה. היא היתה ה ב י ת לכל התלמידים, ולא כל שכן לצעירה כמוני שבאה מ״ארץ נכר״. הוקסמתי מהאוירה ששלטה במוסד, מרוחו הטובה של יעקב ברגר שהורגשה בכל מקום, מאוירת ההתלהבות שציינה את עבודת צוות המורים. המחזור שלנו הצטיין במיוחד באוירה מלכדת בתוך הכיתה, שמרבית תלמידיה היו חברי ״גורדוניה״ שחישלה את החברות הטובה והפכה אותה לסדן להגשמה. אין אתי מספרים מדוייקים, אך לא אגזים אם אומר שרוב תלמידי המחזור שלי עלו ארצה ובקיבוצי ״מסדה״ ו״ניר עם״ אפשר גם עתה לאתר אותם, כשהם נושאים אתם את מורשת הגימנסיה שלנו וגאים עליה מאד.

המחזור הראשון של הגימנסיה

הכיתות הגבוהות של הגימנסיה בשנת הלימודים 1923–24

שורה ראשונה מימין לשמאל: לאה צוקרמן, ברוריה שורצמן, שנים לא מזוהים, בוסיה חפץ, בוסיה ארביט, סיומה גרט, שייקה צוקרמן שיקה קושניר

שורה שניה מימין לשמאל: ריבה רויזמן, שניים לא מזוהים, גרישה מיסונז'ניק, חוה ברנד, חנה איצקוביץ, גורדון, מולקה רוזנטול, לא מזוהה, אידקה ברנד, ס. בריטווה, פינסברג, יעקב רוזנטול

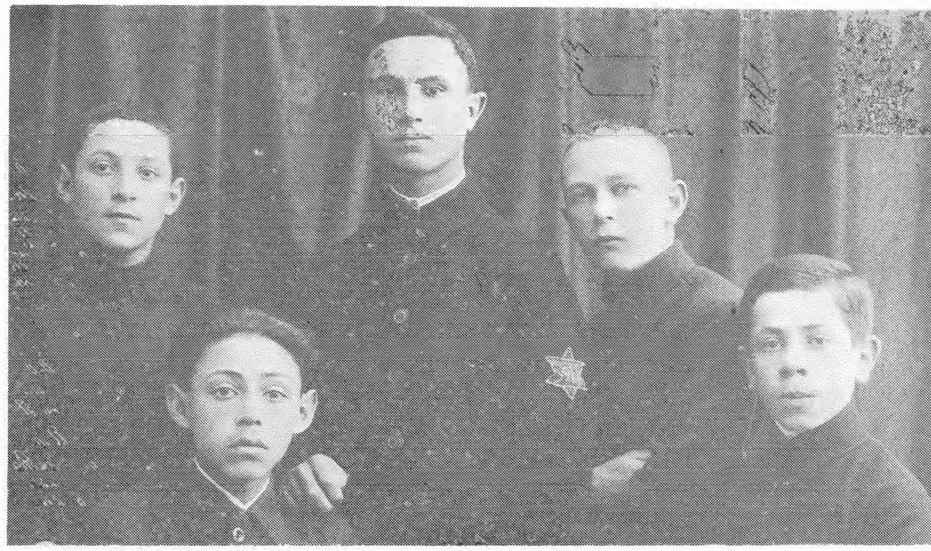
שורה שלישית: ד"ר צלרינג, מניה שרירא, המורה שטפנסקו, מ.י. ברמן, המנהל י. ברגר, אץ דוידזון, נובק, ס. הלמן־סרפר, מ. קוגאן.

שורה רביעית: א. שפירא, גרישה רבינוביץ, אליק ברג, ברוך צוקרמן, ש. מיניאלי, זוניס, מלכין, אשר חולין, קוצ'וק, סיומה לקר, טרכטנברויט, שייקה צוקרמן

שורה חמישית: חנה דורפמן, ניומה ברנד, אטיה מרגלית, לאה ניימן, חוה דורפמן, לאה ברקוביץ, ציליה ברקוביץ, סויבה ברקוביץ, סיומה סגל, שייקה פליקוב, אפרים אוצ'יטל.

שורה ששית: מרוסיה רבינוביץ, אסתר ברודסקי, חנה לוין, ניורה גורביץ', לא מזוהה, ראובן מנוס, חיים ברנד, מיורצ'יק רבינוביץ'.

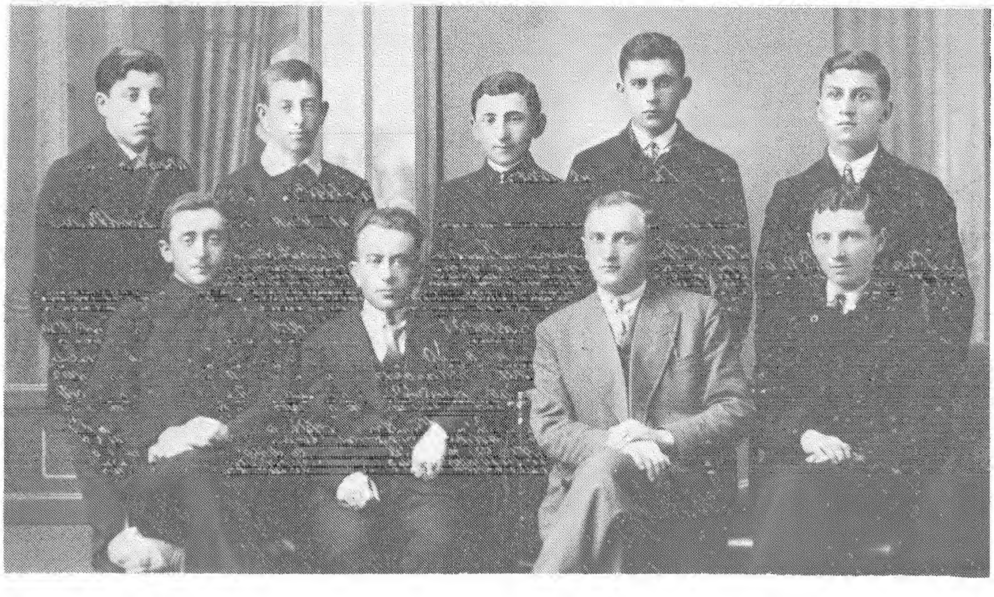
שורה שביעית: צדוק צוקרמן, צוקרמן, שלום פליקוב, ברוך גרשפלד.

קבוצת תלמידים. מימין לש־
מאל: אינגרלייב משה, פלי־
קוב, קוצ'וק, דודלזק, ש. מיני־
אלי.

קבוצת תלמידות. מימין לש־
מאל: גנדלמן, אידה צימרמן,
אוצה קוגן, קטיה גילבורד,
עטיה ברג.

קבוצת תלמידי
הגימנסיה עם
המורים גרוזמן
וניימן

שורה ראשונה. יושבים מימין לשמאל: א. לוין, ניורה גורביץ'. שורה שניה. שייה פליקוב, המורה שטפנסקו, המורה פינבלט, המזכיר שמואל צוקרמן, עטיה מרגלית. שורה שלישית: אסתר שפירא, רחל ברג, לאה ניימן, אסתר ברנדס, אסתר ברודסקי, מיליה שרירא, ז'ניה ינקלביץ'. שורה רביעית: זוניס, סיומה סגל, חיים ברנד, אשר ברודסקי, מלמוד. שורה חמישית: צדוק צוקרמן, ש. מיניאלי, שלום פליקוב, לא מזוהה.

כיתה בגימנסיה עם המורה לצרפתית
יושבים מימין לשמאל: דורה ברנד, לא מזוהה, סויה גלמן, גרניק. שורה שניה: ינצ'יק צוקרמן, חנה קוצ'וק, המורה מריה יוסיפנה ברמן, אברמוביץ'(?), מוסיה פרומר. שורה שלישית: צולה פלדמן, ניסיה שטיינברג, אהרון דבורין.

תלמידי המחלקה הששית עם המורה גלינברג
שורה ראשונה (יושבים מימין לשמאל): לאה ניימן, בוסיה ארביט. שורה שניה (מורים): משה נוטוב, אפרים דוידזון, המנהל יעקב ברגר, גלינברג, מריה ברמן. שורה שלישית: ברוך צוקרמן, אסתר ברנדס, ריבה רויזמן, המזכיר שמואל צוקרמן, פליקוב, בוסיה חפץ.

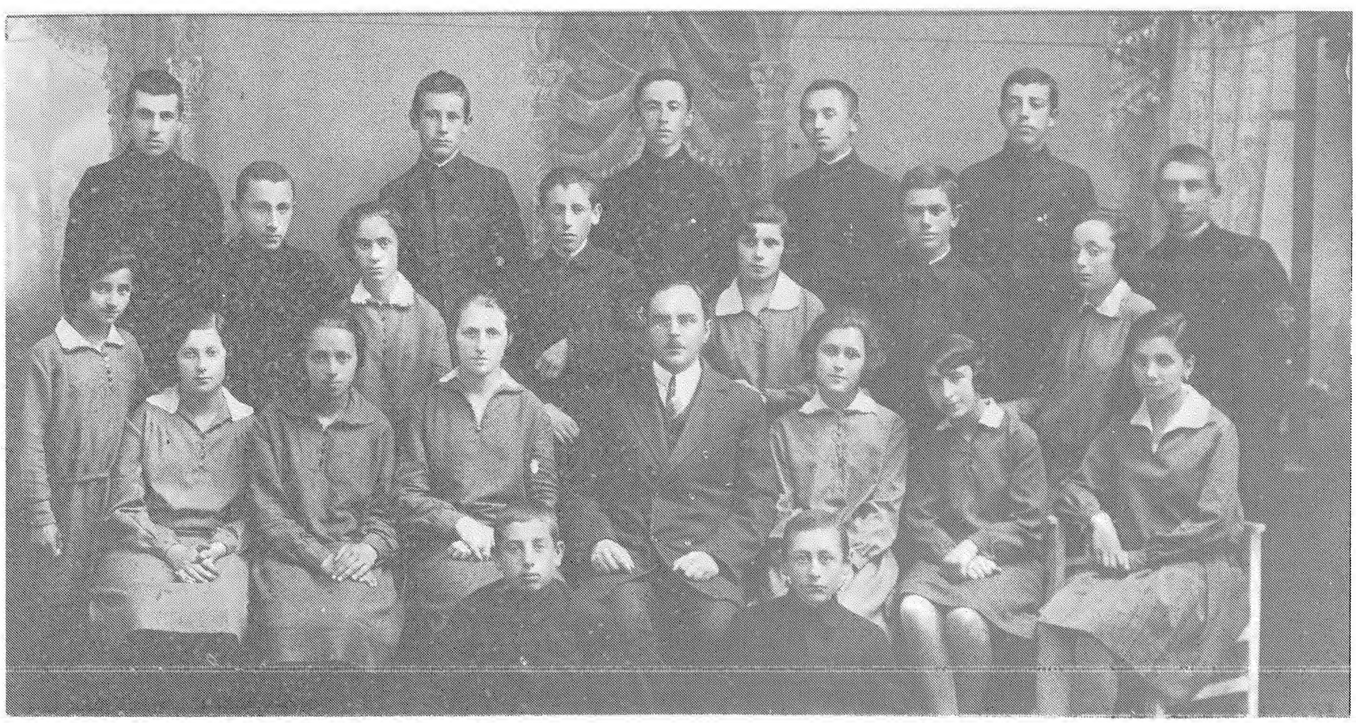
קבוצה של תלמידי הגימנסיה לפני עליתו של י. מנוס יושבים מימין לשמאל: קלרה ליכט, ישראל מנוס, נסיה צו־קרמן, אידקה ברנד. עומדים מימין לשמאל: אליק ברג, לאה ברגר, ריבה קוגן, פלי־קוב, פרומה קוצ׳וק

חברי ועד ״תרבות וועד ההורים של הגמנסיה העברית.
שורה ראשונה מימין לשמאל יושבים: גב׳ חריטונוב, י. סרפר, מ. הלמן, גב׳ פ. עגול, מ. מילשטין, י. ברגר, יוסף הלמן, לאה קרוליק, גב׳ ברגר, אלי עגול.
שורה שניה עומדים: יצחק ארביט, הערש ברודסקי, מניה שרירא, הערש חריטונוב, יהודית ארביט, ברוך גכט, מנדל גלמן שו״ב, נחמן שטולברוד, זינה צוקרמן, חיים בריטווא, יעקב רבינוביץ.
שורה שלישית: דוד ברנד, ד״ר צלרינג, לייב סטמבול, החזן ניסן טרוקר, לייב שוחט, דוד ברקוביץ, סיומה בטושנסקי.

מחלקה רביעית של הגימנסיה, 1929
שורה ראשונה מימין לשמאל (יושבים): יוסף צפלין, משה מושקוביץ
שורה שניה: עטיה ברג, אידב צימרמן, קטיה גילבורד, המנהל יעקב ברגר, גנדלמן, אסתר קרסנופולסקי, ויטיה רוזנבוים,
שורה שלישית: חוה גבר, סיומה גכט, נחמה קהלסקי, שיקה קושניר, רבקה אינגרלייב, ישקה וישניבצקי
שורה רביעית (עומדים): איזיה קוגאן, בנימין גירשפלד, צבי (הערשל) שכטר, שורה וולביץ, רבינוביץ׳, ניוסיה סטמבול

הכיתות הנמוכות של הגימנסיה
שורה ראשונה, מימין לשמאל: שני הראשונים לא מזוהים, בוכמן, שניים לא מזוהים, אסיה קרוליק, מירה שוחט, בומה חריטונוב, לא מזוהה, איכט, לא מזוהה, איזיה צוקרמן.
שורה שניה (עומדים מימין לשמאל): לא מזוהה, חוה זוניס, לא מזוהה, חיוסיה סטרלץ, רעיה רבינוביץ, אוורבוך.
שורה שלישית: המורים מרינסקו, ליובה טרכטנברויט, זינה צוקרמן, מ. גרוזמן, יעקב ברגר, בוזיה פרידמן־צוקרמן, מניה שרירא, שטרנשוס, בויה סרפר.
שורה רביעית: פרומה לזר, שניים לא מזוהים, חוה קמינקר, זאב קמינקר, לא מזוהה, מוסיה רוטנשטיין, סיומה ארביט, שניים לא מזוהים, בלה צוקרמן, לא מזוהה, אניה גוכמן, פירה קלקין.
שורה חמישית: לא מזוהה, גליה ספיבק, עטיה סטמבול, לא מזוהה, ניורה, בבה גורפיל, לא מזוהה, גיטיה ברנד, שניים לא מזוהים, מוסיה ארביט, מישה הלמן.
שורה ששית: שושנה קמינקר, לא מזוהה, מוסיה צפליק, לא מזוהה, שטולברוד, דוסיה מרגולבסקי, אינגרלייב, סיומה, שייה שרירא, שניים לא מזוהים.
שורה שביעית: לא מזוהה, משה טסקר, ראובן ביטלמן, לא מזוהה, אברהם בריטווה, לא מזוהה, אפרים אברמוביץ, שלושה לא מזוהים.

מחזור שנת 1931 של הגימנסיה העברית "תרבות". שורה ראשונה יושבים מימין לשמאל: אוצה קוגן, קטיה גילבורד שורה שניה המורים: מרינסקו, ישעיהו ניימן, מאיר גרוזמן, המנהל י. ברגר, מ. י. ברמן, בלתי מזוהה, שמואל צוקרמן – המזכיר. שורה שלישית: עטיה ברג,איזיה קוגן, ויטיה רוזנבוים, סיומה גכט, מניה אנדלמן, ישה וישני־בצקי, נחמה קהלסקי, שורה וולביץ, ליובה פרברסקי. שורה שלישית: שורה ברונשטין, ריבה אינגרלייב, ניוסיה סטמבול, אידה צימרמן, הרשל שכטר, חוה גבר, יוסקה צ'פלין.

אומנות
ואומנים

יהודה זיגלווקס

על התיאטרון היהודי בעירנו

בזכרונותי מימי הנעורים שמורים מכל משמר הרגעים שבהם נצמדתי לתיאטרון לכל ימי חיי. היה זה כאשר השתתפתי בהצגת המחזה „די כישופמאכערן"! המכשפה – של גולדפדן בביצוע חבורת שחקנים חובבים על הבמה היהודית באקרמן. אז התאהבתי בכל נימי נפשי בתיאטרון העממי היהודי. המשתתפים בהצגה זו היוו קבוצה מצומצמת של אנשי תרבות בעירנו בראשית המאה הזאת, שראתה לעצמה אתגר ויעוד: להביא את התיאטרון ליהודי אקרמן. הבולטים שביניהם היו: פסח קליימן, גדליהו גולדפלד, ישעיהו גרינשטיין, האמן פוטרמן, ברופמן, ברודסקי, גב' פוכסלמן, גב' פיילנד ואחרים.

בפעילותם האמנותית הושפעו בעיקר מהתיאטרון של אברהם גולדפדן ביאסי ומביקוריהן של להקות התיאטרון מאודיסה ומוילנה שיצאו להן מוניטין כלהקות בעלות רמה אמנותית.

בעטיין של סיבות שונות, ובעיקר מחמת חילופי שלטונות תכופים, הפסיק החוג הזה את פעילותו והתפזר בשנות העשרים. באותם ימים לא העליתי אפילו בחלומותי הורודים ביותר שאי־פעם יתמזל מזלי, ואני – נער פשוט וצנוע מהרבדים הנמוכים שבחברה, אזכה לכך שאפתח פרק חדש במסכת זו של תיאטרון יהודי בעירנו אך הנה קם והיה הדבר.

משחר ילדותי דבקתי בזמר היהודי העממי. קסמו לי הששון והיגון שבזמר זה, אשר בו שיקעו אבותינו ואבות אבותינו את ערגתם וכיסופיהם. הייתי מארגן שחקנים לימי הפורים (פורים שפילער), צוותים לבידור בחתונות ושמחות אחרות. לא היתה לי כל יומרה למישחק תיאטרוני ממש ולא ייחסתי גם כל חשיבות לעיסוקי או לתחביבי זה.

בשנים 1926–1927 עשיתי את הצעדים הראשונים להקמת תיאטרון יחד עם חברי סולומון גוזמן (עתה – תושב חיפה) וגרישה מיסונשניק (כיום – צבי גלעדי, חבר קיבוץ כפר מסריק). שם הלהקה שהקימונו היה „דאס דראמאטישע ווינקל" (הפינה האמנותית).

נסיוננו הראשון במסגרת זו היה העלאת המחזה ההיסטורי „דער וויצע קעניג" (מלך מישנה) של פיינמן, מתקופת האינקוויזיציה בספרד. נדרשנו למאמצים רבים ולא אגזים אם אומר, כי כל אחד מאתנו היוזמים והשחקנים, השקיע בהצגה זו את מיטב כוחותיו וכישוריו. מבחינה חומרית היה מצבנו בכי־רע. עסקני הציבור והמוסדות הציבוריים לא התייחסו אלינו ברצינות ולא הושיטו לנו שום סיוע. נתקלנו בקשיים רבים כדי למצוא אולם מתאים לעריכת החזרות, לא היו לנו תלבושות מתאימות, תפאורות, איפור. בדיבור אחד: חסרו לנו כל הפריטים שבלעדיהם לא יתואר קיומה של להקה אמנותית. בקשותינו לעזרה – לא נענו. זוכרני, כי כאשר פנינו למר ציצילניצקי, מנהל בית ספר עממי ממשלתי של „תלמוד תורה" בבקשה שיאפשר לנו לקיים חזרות בשעות־הערב באחד החדרים בבית הספר – נתקלנו בסירוב מוחלט. החזרות הראשונות שלנו נערכו איפוא בחצר בית הספר, תחת כיפת השמים...

לאחר זמן־מה מצאנו חסות כלשהי בביתה הפרטי של חברתנו ליובה ווילדרמן ברחוב איזמאילסקאייה. הצגת־הבכורה נערכה באולם התיאטרון העירוני „רגינה מאריה" שבבעלותם של שניידר וסקליירוב וזכתה להצלחה רבה. העתונות המקומית ציינה למחרת היום את הרמה המקצועית־תיאטרלית של הלהקה שלנו והדגישה את הנצחון המרשים של הלהקה הדרמאטית היהודית החדשה באקרמן. ראוי לציין, כי מרבית המשתתפים בהצגה היו צעירים וצעירות, בניהם ובנותיהם של פשוטי־עם. אזכיר את אלה שזכורים לי מהימים ההם: ישראל גונופלוסקי, יעקב קושניר, יצחק גורדון, אייזיק אייזנברג, זאב (וולודיה) צפלין, פוליק גורוכובסקי, פרץ קליינברג, גב' ליובה וילדרמן, רייה גולדנשטיין, פוסיה וורונובסקייה, הזוג שוכמן, מוני טישלר ואחרים.

במיוחד ראוי לציין את הכנר סקליארוב, את ראובן קפלנסקי, פיליה לושאק והפסנתרנים פימה נודלמן וגב' טבצ'ניק. את המוסיקה ערך ועיבד שאח־נזארוב והמאפר היה בלקין. (שני האחרונים היו שחקני התיא־

טרון האוקראיני המקומי שהגישו לנו עזרתם). תצויין גם עזרתו של העסקן הציבורי קלמן פרכטר בהשגת הרשיון מהמשטרה וכן גם סייע לנו במידה מסויימת האמרגן יוליוס טלמזן.

במשך הזמן הצלחנו להעלות על הבמה היהודית שורה ארוכה של מחזות, קונצרטים, נשפים וערבי־בידור שהיו מלווים הגרלות ומחולות שנמשכו עד עלות השחר. הקהל התרגל אלינו, נמשך להצגותינו ולאט־לאט זכינו להערכה והוקרה והיו נוהרים – מבוגרים וצעירים גם יחד – למופעים השונים שלנו באולמי הקואופרטיב ,,פרימה'', באולמי הגימנסיה, ה,,תלמוד תורה'' ועוד.

משהאירה לנו ההצלחה פנים, יצאנו ל,,גאסטראלים'' בערי־השדה וערכנו הצגות בשאבא, טטארבונאר, ארציז, סראטה, ומקומות אחרים, וזכינו לקבלת פנים לבבית. את ההכנסות שלנו העמדנו לרשותן של קרנות־צדקה ומוסדות ציבוריים שונים. להצלחה מיוחדת זכתה הצגת ,,די צווי קונילעמלס'' של גולדפדן, ,,דער קאטארז'ניק'', הקומדיה ,,הכלה של שלושת חתנים'' וכן מחזות של י.ל. פרץ, שלום עליכם ויעקב שטרנברג. אני עצמי הייתי הקומיקאי של הלהקה ואם מותר לי להעיד על עצמי – הצלחתי בעיקר בתפקידי־אופי ובשירים קומיים שהפכו ללהיטים, כי היו משמיעים אותם אחר כך בכל משפחה יהודית.

בדרך־כלל היו פוקדות את אקרמן עירנו הרבה להקות ושחקנים מפורסמים כגון מ. פישזון, פ. בראטוב, האחים פרידמן, משפחת קוכנסקי, דינה קניג, סידי טל, אודלף טפנר, יצחק חוויס ואחרים. כמובן שהיינו מסתייעים בעצות ובהדרכה של השחקנים הנודעים לצורכי פעילותנו האמנותית. אני עצמי נאלצתי בסוף לנסוע לבוקרשט כדי לקבל תואר של שחקן מקצועי, שכן היתה זו דרישה מפורשת מצד הרשות המוסמכת בעירנו. ואכן, סיימתי בהצלחה קורס מיוחד ואף עמדתי בהצטיינות בבחינות וקיבלתי תעודה המאשרת כי אני שחקן מקצועי. גם חברי סולומון גוזמן זכה לתעודה כזו, והוא הקדיש שנים רבות לתיאטרון היהודי בבסרביה.

בשנת 1937 הוזמנתי להשתתף בתיאטרון ,,סוילה פסטור'' ונדדתי יחד עם התיאטרון הזה בעריהן של צ'כיה, אוסטריה, ובלגיה. באקרמן הופיעו ברבות הימים פנים חדשות על הבימה ולי היה סיפוק נפשי שזכיתי להיות בין סוללי הדרך ולראות גם ממשיכים לדרך בה התחלתי. מבין אלה שהמשיכו בדרכנו אזכיר את: שולקא חכם, יעקב נודלמן, ישראל סגל, יפים ואחותו ז'נט לודיזנסקי, קלארה סוורדליק, רוזה זיידר, אנייה מגלניק, זינה פולונסקייה ועוד.

בשנת 1940, עם כיבושה של אקרמן בידי הצבא האדום ועם הקמת המימשל הסובייטי, הקיץ הקץ גם על הפעילות האמנותית בעיר ולהקת החובבים היהודית התפזרה.

תיאטרון החובבים באקרמן 1928. מתוך ההצגה ''דער וויצע קעניג'' (משנה למלך). בתמונה גוזמן שלמה בתור סבסטיאן ומיסיונז'ניק בתור אלונזו.

פרימה פיילנד

החוגים הדרמטיים

חרף היותו תיאטרון של חובבים, לא יהיה זה מוגזם אם נגיד, כי היה זה תיאטרון על רמה, ששחקניו שיחקו כאילו היו בעלי מקצוע. הוא נוסד בהשפעתן של הלהקות והתיאטראות הרוסיים מאודיסה שהיו מבקרים תכופות בעירנו ואליהם היה נוהר קהל רב של יהודים שוחרי תיאטרון. לאודיסה היתה השפעה גדולה על אקרמן והיא הקרינה עליה מרוחה ותרבותה.

בשלהי שנות התשעים של המאה שחלפה התארגן באקרמן חוג רוסי לתיארטון שכינה עצמו בשם,
Literaturnyi–Artisticheski Khudozhesvenyi Teater
כלומר - תיאטרון למישחק אמנותי־ספרותי. ברבות הימים שינה את שמו ל,,חוג דרמאטי ספרותי רוסי". לאמיתו של דבר היה זה מעין בית־ספר בו למדו מישחק וקריאה אמנותית. בשנת 1900 נמניתי עם תלמידי החוג הזה ביניהם היו גם כמה צעירים יהודים נוספים שגילו נטיה למישחק.

החוג הזה היה קשור עם מוסד דומה באודיסה ,,בית ספר לתיאטרון" שמוריו ומדריכיו שימשו בו־זמנית מורים ומדריכים בחוג האקרמנאי. מפעם לפעם היה החוג מעלה מחזות שונים בפני קהל מצומצם, וכדי לקדם את תלמידיו היו מביאים מאודיסה שחקנים ידועים, שהיו מופיעים בהצגות יחד עם תלמידי החוג שלנו. בדרך זו - היו סבורים ראשי החוג - יצליחו להקנות לתלמידים רהיטות ויציבות במישחק. בין אלה שהופיעו עם תלמידי החוג זכורים לי שחקנים רוסיים גדולים כמריוס פיטיפר ואשתו, סבובודה, רוניץ (ממייסדי הקולנוע הרוסי) ועוד.

בשנת 1910 התארגנו כמה מהתלמידים היהודיים של החוג הרוסי והחליטו לנסות להקים להקה יהודית. הניעו אותם לכך שלוש סיבות: א. רצונם לשפר את התדמית של אקרמן היהודית. ב. סבורים היו כי האינטליגנציה היהודית תתמוך בלהקה שמעלה על הבמה מחזות יהודיים וזה גם יהווה מחסום בפני רוסיפיקציה יתירה. ג. רצונם לשחרר את הכוחות האמנותיים שהיו כלואים בכמה שחקנים יהודיים, לפי הערכתם ועל ידי כך לגרום להתעוררות כוחות אמנותיים נוספים ולשחרור פוטנציאל אמנותי־תרבותי בקרב הנוער היהודי.

את הרוח החיה של החוג הזה היוו **פליק דויבן ופיטרמן**. הראשון היה בעל קול והופעה נאים והיה קוצר תשואות רבות בהופיעו בפני הקהל. בחוג התרכזו צעירים, שברבות הימים הפכו להיות מפעילי החיים הציבוריים היהודיים, כגון: שבתאי נובק, מי שהיה אחר כך מנהל הבנק היהודי, הרוקח גייסמן, העו"ד גרישה אכסלרוד, ברטה פידלמן, כותבת השורות האלו שכינוייה כשחקנית היה **המירפ** (ההפך מפרימה), פסח קליימן, רוזלייה וורשבסקייה, גרישה אדליצקי (בעל טחנת־הקמח), האחים אהרון ועוזר קרסיק, חיה ברופמן ואחיה דוד, מקס קרוליק (פעיל בקהילה היהודית), החזן דוד פלדמן ואחותו פניה ועוד. ליד החוג היתה פעילה גם מקהלה, ועם הסוליסטים שלה נימנו ליזה הלמן וחיה ברופמן. המאפר של הלהקה היה בלקין, שהיה גם המאפר בלהקה הרוסית. ההצגות נערכו בקולנוע של שניידר־סקליארוב. האחרון היה חובב מוסיקה מושבע ואף ניצח על המקהלה. הואיל וההצגות שלנו היו נערכות בכל מוצאי־שבת כינו אותנו בשם **,,סובר טניקים"** - שומרי שבת.

נזכרת אני שהמחזה הראשון שהעלינו היה "צוזייט און צושפרייט" (פזורים ונפוצים) של הירשביין, ולאחריו הצגנו: ,,שולמית" של גולדפדן, ,,געלט און שאנדע" (כסף וחרפה), ,,חסיה די יתומה" (חסיה היתומה), ,,די שחיטה" (השחיטה), ,,א מענטש דארף מען זיין" (צריך להיות בן־אדם) ועוד. בחרנו בכוונה במחזות עם נושאים והווי יהודיים, כי רצינו לקרב את הקהל היהודי ללהקה שלנו וכן גם להוכיח, כי ,,לא אלמן ישראל" ואין לנו מה להתבייש בסופרים ובדרמטורגים היהודיים בהשוואה לאלה של הרוסים. רק לאחר שהגענו להכרה, כי השגנו את המטרה הזאת - התחלנו להציג מחזות של סופרים בני עמים אחרים כגון ,,חוק הפרא" ו,,נורה" של איבסן, ,,מחשבות" של אנדרייב, פוטאש ופרלמוטר וכד'.

לאחר כל הצגה שלנו נתפרסם מאמר ביקורת בעתון המקומי ,,אקרמנסקייה גזטה'', ואנחנו, השחקנים, היינו צופים בחרדה לביקורת זו, שכן לעתונים אחרים לא הגענו. החזרות היו נערכות בדירתי וכן גם בביתו של פיטרמן. ראוי להדגיש, כי התייחסנו בחרדת־קודש לתפקידנו, היינו מופיעים בדייקנות רבה לכל חזרה, שננו את הטכסט היטב־היטב. בדיבור אחד: עשינו הכל מצדנו כדי לזכות בהצלחה ולגרום הנאה לצופים. ואכן, הקהל נענה לנו, היציעים היו מלאים והיו גם שוחרי תיאטרון רוסיים שבאו להצגות שלנו, חרף אי הבנתם את שפת יידיש. מצנאטים שיממנו את ההר־צאות שלנו לא היו בנמצא ורק ההכנסה ממכירת הכר־טיסים איפשרה לנו קיום. דבר זה מוכיח, כי בציבור היהודי היו רבים שנהרו להצגות שלנו. ניתן לומר, ללא חשש להפריזה, כי כל הצגה חדשה שהעלינו הפכה לחוויה לקהל הצופים וכמובן גם לשחקנים עצמם.

כשש־עשרה שנים התקיים התיאטרון היהודי עם צוות השחקנים שהוזכר לעיל. נסיבות שונות גרמו לפירוקו. דויבן פליק, אחד הפעילים המרכזיים, היגר לארצות־הברית, אחרים היגרו אף הם, דאגות פרנסה חייבו להתמסר יותר לעסקים ועיסוקים שונים, וכך ירד המסך.

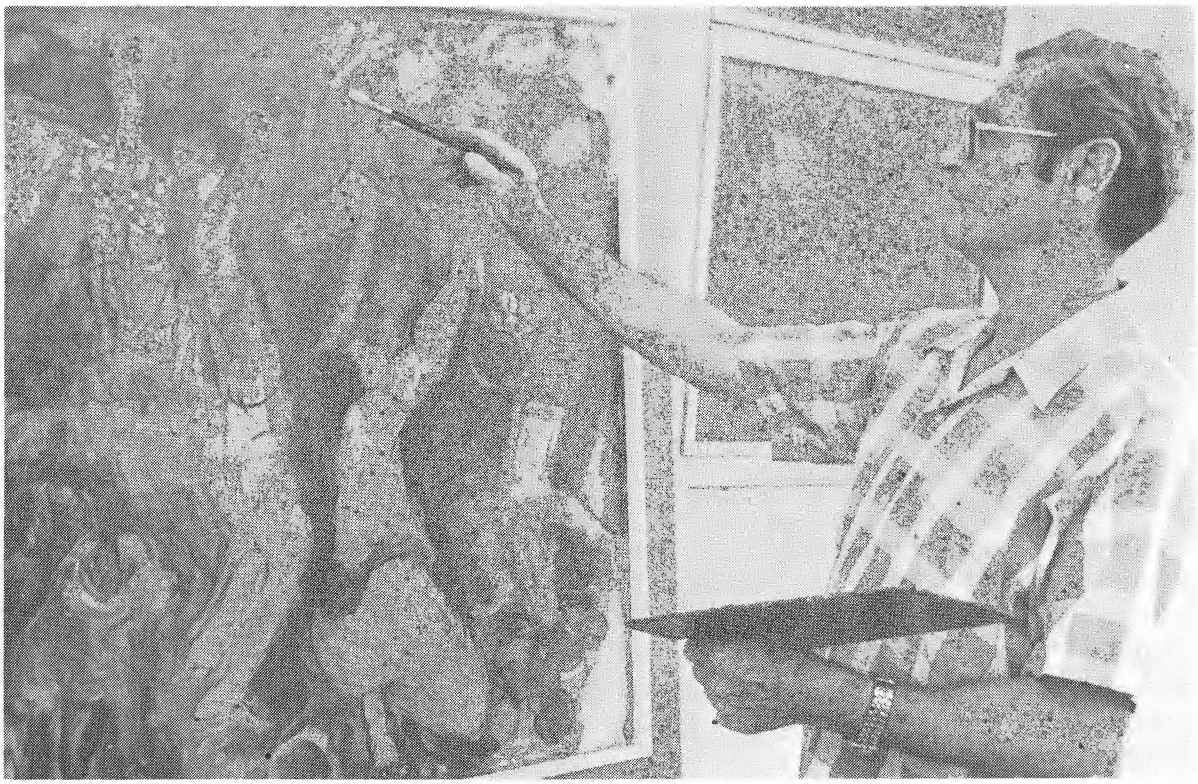
ירד, אך לא לחלוטין. מסתבר, כי עמלנו לא היה לשווא. הגרעין שזרענו - נקלט היטב, ושנים רבות לאחר מכן שוב קמה להקה אמנותית יהודית באקרמן שהאריכה ימים עד שנכנסו הסובייטים לעיר בשנת 1940.

(נרשם ע''י ניסן אמתי - סטמבול)

מודעה על קיום קונצרט של התזמורת הסימפונית.

על שני ציירים בני עירנו

יוסף צ׳פלין

נולד בשנת 1914 באודסה ובשנת 1919 עברה משפחתו לאקרמן. את חינוכו קיבל בגימנסיה העברית ״תרבות״, הצטרף לתנועת ״גורדוניה״ והוא עד היום חבר קבוצת ״מסדה״ בעמק הירדן.

התחיל לצייר עוד בימי נעוריו והשתלם בפאריס באקדמיה ״בוז־אר״. בשנת 1943 התקבל כחבר באגודת הציירים והפסלים בישראל ושימש כמורה לציור בבית החינוך המשותף של עמק הירדן ובבית הספר של קיבוץ אשדות־יעקב. תערוכות־יחיד שלו נערכו בגלרית כ״ץ בתל־אביב, בגלרית הקיבוץ ״לים״ ת״א, במוזיאון ע״ש אורי ורמי באשדות יעקב, בבית שגאל בחיפה, ב״יד לבנים״ בפתח תקוה ובבית התרבות בכפר סבא. הוא גם השתתף בתערוכות קבוצתיות מטעם ברית התנועה הקיבוצית בלונדון, פריס, שווייץ ודרום אמריקה.

בשנת 1956 נערכה תערוכת־יחיד שלו בפאריס ברח׳ פובורג, סנט־הונורי. הבקורת גמרה את ההלל על יצירותיו. היו מבקרים שציינו, כי תמונות השמן שלו מזכירות את היצירות הגדולות של מוקדי (הצייר הישראלי הגדול) הן בגון החום־האדמוני העמוס שלהן, הן בדמויות החוורינות והנוגות. רישומיו הם בקו רגיש ומעודן. באחת הבקורות על תערוכתו בבית שאגאל בחיפה נאמר בין היתר: ״זוהי אחת התערוכות היפות שראינו בעונה זו. יוסף צ׳אפלין, חבר קבוצת מסדה

ובוגר האקדמיה לאמנויות יפות בפאריס, איננו רק מצייר, אלא הוא מלחין מוסיקה של קווים וצבע. תמונותיו כאילו מזמרות. הן פיוטיות, רגישות ליופי ולתנועה. - - - באקוואראלים הרכים שלו חשים קירבה אל ראול דופי, אולי בגלל קלילות הקו. צ׳אפלין לא הצטרף לזרם כלשהו. יש המגדירים אותו כאימפרסיו־ניסט, ויש האומרים כי הוא נשאר ״תקוע״ בין הזרמים השונים המודרניים.

בבקורת אחרת אנו קוראים על הנושאים של יצירותיו שמקורם במשק שהוא חי בו, הלא הוא קיבוץ מסדה. הווי העבודה בא לביטוי חזק בתמונותיו, וביחוד דמו־יות אמהות וילדים בקיבוץ. - - - הוא מתרחק מן הקישוטיות ומכל להטוט טכני. ציורו תרבותי, מאוזן ומעובד עד לסנטימטר האחרון של הבד. הוא מתייחס ברצינות לעבודתו ורואה בה משהו ממסכת חייו בחברה הקיבוצית ומכל הנושאים שאינם יורדים מן הפרק של חברה עמלה ויוצרת. - - - אמן היודע בבירור את דרכו ומקדיש בכנות ובהקרבת־נפש כל רגע פנוי לאמנותו.

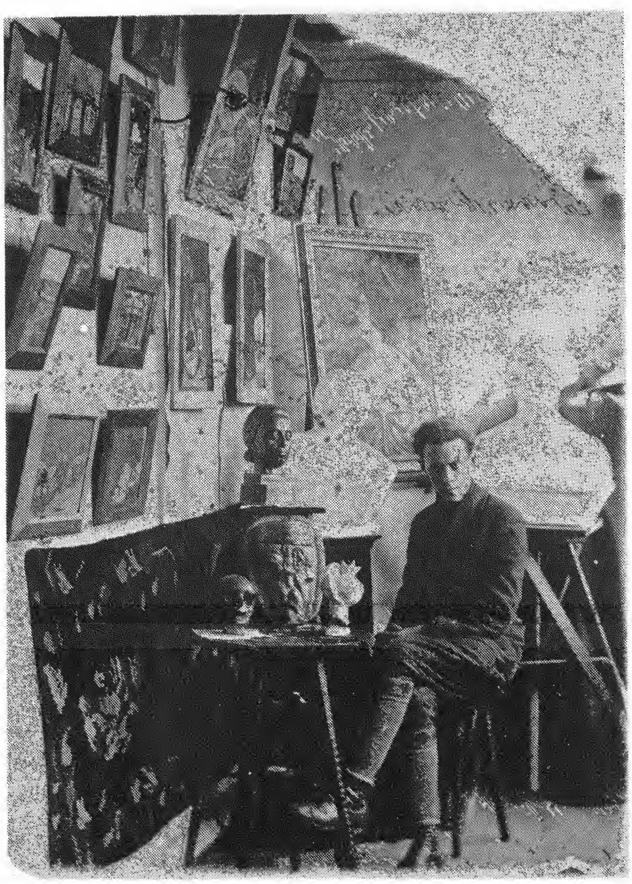
בראיון עם האמן שנתפרסם בעתון ״על המשמר״ מצוטטים דבריו של יוסף: ״אני משתדל להוסיף למצי־אות שאני מתאר גם תנועה, אבל בעיקר צליל, מוסיקה. אומרים עלי שאני צייר לירי, צייר של אוירה - - - אינני מצייר לפי תוכנית מוגדרת מראש. כשיש לי רעיון אני מנסה לבטא אותו על הבד. כשאני מרגיש שסטיתי מהדרך, אני שם את הבד הצידה ומתחיל מחדש על בד אחר. ברגע מסויים אני מרגיש שהתמונה גמורה, ואז אני עוזב אותה. לעתים מתעורר בי הרצון לחזור ולעבוד על תמונה שגמרתי, אך אני משתדל להימנע מכך״. בקורת זו שנתפרסמה ב־8.8.78 מתנו־ססת מעליה כותרת שאומרת הרבה: **״השירים הצבעו־ניים של יוסף צ׳פלין״**.

דוד מלכין

נולד באקרמן לבעל בית מכובד ר' מנדל מלכין. למד בגימנסיה "תרבות" ונימנה עם מקימי קן "השומר הצעיר" באקרמן ומראשוני מדריכיו. הכשרון לציור ופיסול ניכר בו עוד בימי נעוריו, הקדיש לכך הרבה זמן ובלבו גמלה ההחלטה להשתלם בתחום זה.

בשנת 1934 עלה לארץ והצטרף לגרעין קיבוץ "עין חי" במגדיאל. התנאים בקיבוץ באותו זמן, ובמיוחד רצונו העז להשתלם ולפתח את כשרונותיו האמנותיים אילצוהו לעזוב את הקיבוץ. הוא עבר לירושלים והתחיל בהגשמת משאת־נפשו. מוריו הראשונים היו: הצייר בארנאר והפסל נורמן.

בימי מלחמת העולם השניה התגייס לבריגאדה היהו־דית, וכתום המלחמה התחיל ללמוד באקדמיה לאמנות במילאנו והמשיך באקדמיה בפלורנץ שבאיטליה, אותה סיים בהצטיינות. באיטליה, בפלורנץ וברומא, הציג את יצירותיו בתערוכת־יחיד והכל ראו בו - וכך גם הציג את עצמו - צייר ישראלי. לאחר זמן עבר לפאריז, הציג יצירותיו בגלריות שונות, ובעיר זו השתקע. תערוכות מיצירותיו התקיימו גם בירושלים, חיפה ותל־אביב.

עיקר כוחו של מלכין - לדעת המבקרים - הוא בפור־טרט. הוא יודע לתפוס קוי־יסוד אופיניים של האדם ולעצבם בצורה מרשימה ורבת־הבעה. הראשים שלו נראים כאילו חיים, ולעתים מבדחים. מראה חצוף קצת של אשה, טוב־לב של גבר מזדקן, ישרות־דרך של נושא מכתבים, מתיקות פני הילד - כל אלה, ובדומה לאלה, משקיפים עלינו מתמונותיו של האמן הזה.

חזנים וחזנות

החזן גוטליב עם מקהלה

ליהודי אקרמן היתה זיקה לחזנים. מבחינה זו לא היה הבדל בין דתיים וחופשיים, שומרי דת קנאים ואפיקורסים. "לשמוע אל הרינה והתפילה" היו באים כולם, אם שמו של החזן הלך לפניו והיה ידוע כבעל "נוסח" או קול ערב. יתכן כי הקירבה היתירה לאר־דיסה היא־היא שעוררה אצל יהודי אקרמן את הנטייה החזקה לחזנות, שהרי יצאו לה מוניטין לאודיסה כעיר החזנים הגדולים כגון ראזומני, פנחס מינקובסקי, דוד רויטמן ואחרים שהיו ממלאים את בתי הכנסת הגדולים בכל עיר ואם בישראל. החזנים אף הם היו מודעים לעובדה שבאקרמן יש קהל גדול של "מבינים" בחזנות, ולפיכך לא דלגו על אקרמן במסעותיהם. נציב כאן ציון לחזני אקרמן הגדולים והקטנים, אשר רובם הלכו כבר בדרך כל בשר ורק אחדים מהם עודם בחיים, ומהם גם מי שעובר לפני התיבה גם היום.

יעקב גוטליב

נודע בכינויו "יענקל דער הייזעריקער" ראוי בלי ספק להיות ראש וראשון ברשימה זו. הוא נולד ב־1852 בטרוסטיאניץ ליד אודיסה, ניחן בקול אלט ערב והיה "משורר" אצל החזן בצלאל אדעסער. במשך זמן־מה היה חזן באודיסה וזכה להערכה רבה. לאחר שנשא לאשה בת של יהודי עשיר מאקרמן עבר לאקרמן והיה חזן בבית־המדרש. המבקר המוסיקאלי איכט כתב עליו: "הוא היה אמרן גדול" (א גרויסער זאגער) – וזה מה שאהבו יהודי אקרמן. מספרים כי החזן הגדול ירוחם הקטן הזמינו פעם לתפילת שבת בבית הכנסת שלו בברדיצ'ב. לאחר התפילה אמר עליו: אין לקרוא לו יענקל הצרוד אל יענקל השוחט, כי בתפילתו הוא שוחט את כל יתר החזנים...

קולו של החזן יעקב גוטליב נעשה צרוד לאחר שבימי הפוגרומים הסתתר במרתף טחוב והצטנן, אך גם לאחר שהצטרד לא פג קסמו וחנו. הנוסח המיוחד שלו ונועם זמרתו משכו המוני יהודים לבית המדרש. העמיד דור חזנים ידועי־שם, וביניהם: מרדכי פטשניק, ששורר אצלו ולמד ממנו חזנות, פסח קרסנוב, ששימש כחזן במונטריאול שבקנדה, ניו־יורק, ברוקלין.

החזן משה קוגן עם מקהלה: שורה ראשונה מימין לשמאל: יוחנן שושוק (המנצח), לא מזוהה, מוט'לה גרשפלד, אברהם ניימן, יהודה זיגלווקס, החזן משה קוגן, סיומה איצקוביץ, שפטל צוקרמן, זיגלווקס. שורה שניה: מגזיניק, קוצ'וק, פרץ קליינבורד, יעקובזון, זוניס, גורדון, 2 לא מזוהים, פסח קליימן.

הוא נפטר בגיל צעיר, בשנת 1900, בעצם עמידתו ליד העמוד כאשר השמיע בהתרגשות רבה את תפילת ״אב הרחמים שוכן במרומים״.

שלושת בניו של ״יענקל הצרוד״ הלכו בדרכי אביהם, ניחנו בקולות ערבים והמשיכו את שלשלת החזנים לבית גוטליב. האחד - **אהרון דב**, כיהן כחזן בבית המד־רש באקרמן לאחר מות אביו, ובמשך כשש שנים הנעים בקולו למתפללי בית המדרש. לאחר פרעות 1905 עבר לסאדיגורה ולבאונגוואר ובסוף - לניו קאסל שבאנג־ליה. עוד בימי ילדותו ״שורר״ אצל אביו בסופראן המתוק שלו וממנו למד הרבה. הוא חיבר הרבה קומפו־זיציות לתפילות שבת ו״שלש רגלים״.

גם בנו של אהרון דב, נכדו של ״יענקל הצרוד״, שהיה ״משורר״ אצל אביו באונגוואר ובניו־קאסל, המשיך במסורת החזנות והוא עתה חזן באנגליה.

דוד גוטליב, בנו השני של יענקל הצרוד, היה אף הוא בעל קול נעים למד חזנות אצל אביו וירש ממנו את סגולותיו. תחילה היה חזן בבית־המדרש ואחר־כך בערים שונות ברוסיה. הוא נספה בתקופת השואה.

אברהם גוטליב, הבן השלישי, יצק אף הוא מים על ידי אביו, היה משורר במקהלה שלו, חזן בבית־המדרש ואח״כ חזן בלונדון.

מרדכי לייב יעקובזון

בזמן שיענקל הצרוד כיהן כחזן בבית המדרש שימש מרדכי לייב יעקובזון כחזן בבית הכנסת הגדול. הוא ניחן בקול חזק מאד, אך לא היה מושך קהל כיענקל בגלל האמירה הקרירה שלו. ב״המליץ״ גליון 246 משנת 1894 נתפרסמה כתבה חתומה ע״י מ. גרינשטיין ובה מסופר כי בבית הכנסת הגדול התאספו כדי להת־פלל לשלומו ולהחלמתו של הקיסר החולה. גם נציגי העיר והשלטונות היו נוכחים בתפילה זו ואותה ערך מ.ל. יעקובזון, אשר ״קידש שם ישראל לעיני השרים אשר הקשיבו רב־קשב אל רינתו ותפילתו, ויתפלאו הפלא ופלא על קולו האדיר והחזק ויפצירו בו מאד לשיר עם להקת משורריו בבית התיאטרון לטובת בית החולים״.

משה קוגאן (כהן)

היה חזן בבית הכנסת הגדול וכן גם מורה למוסיקה בבית הספר "תרבות". הוא היה ציוני פעיל, מעורב בעניני ציבור וייסד את המקהלה הציונית "הזמיר" ניחן בקול טנור יפה ונעים לאוזן. בחגים ובימים נוראים היה מתפלל בלוית מקהלה. מחמת שהפריז בעישון נצטרד ולא היתה לו ברירה אלא לעזוב את החזנות, למגינת לבם של המתפללים בביה"כ הגדול.

ניסן טרוקר

הוא מילא את מקומו של משה קוגאן בבית הכנסת הגדול. נולד בקישינוב לאביו החזן והשו"ב ר' חיים. בילדותו עזר לאביו בתפילותיו בביה"כ בקלארש, כ"משורר" בעל קול אלט טנוראלי. את יסודות החזנות וסולפג' למד מהחזן יונה דינוביצר, שהיה חזן נודע בקישינוב. בגיל 21 היה כבר חזן בפוקשני ולאחר מכן בבוקרשט וגלץ. הוזמן לבית הכנסת הגדול באקרמן ורכש אהדתם של המתפללים בנועם תפילותיו ובקולו הערב. היה פעיל בחיים הציבוריים ובועד "תרבות". ב–1949 עלה לישראל והתפלל בביה"כ הגדול בת"א ובמקומות אחרים.

מנדל מלכין

נולד באקרמן ב־1906 וקיבל חינוך דתי בבית אביו הרב ר' ישראל מלכין. היה חניך הקונסרבטוריון בקי־שינוב ופיתח את קולו אצל הפרופסור אנג'לו דיסקונטי ב־1924 החל לעבור לפני התיבה כחזן בבוהוש (רומניה) בבית הכנסת "אחדות קודש" והמשיך שם עד 1940. לאחר מכן עבר לבסרביה.

ישראל סווט

אף הוא היה מתלמידיו של החזן הידוע ראזומני. את הקריירה החזנית שלו התחיל באקרמן בבית הכנסת של בעלי־המלאכה ולאחר מכן עבר לבית הכנסת הגדול. הוא היה בעל טנור חזק ותפילותיו היה להן נעימות ומתיקות - שיצאו להן מוניטין בעולם החזנות של הימים ההם. י. שילדקרויט מעיד עליו, כי לאחר שעזב את אקרמן קשה היה לגבאי בית הכנסת הגדול למצוא לו תחליף, כי אף חזן לא יכול היה לעמוד בקריטריונים שהוצגו בפניו ושבהן עמד החזן סווט.

צבי קרנקורס

יליד קישינוב היה ובנו של ר' משה ראש השו"ב־ים. היה "משורר" במקהלות של החזנים הנודעים אברהם קלכניק ויהודה־לייב קילימניק. נוסח התפילות שלו היה מסורתי כפי שלמד ממורהו זוסיה סרברייניק. החל משנת 1924 הופיע כחזן עצמאי. במשך כמה שנים כיהן כחזן בבית הכנסת של בעלי־המלאכה ולאחר מכן בבי"כ „זובחי צדק" בקישינוב, בגלץ ובבוקרשט. עלה לארץ והתפלל ב"אהל שם" ובית כנסת "בילר" בתל־אביב.

בן ציון קייזלמן

יליד אקרמן, בנו של בעל־מלאכה ירא־שמים וגבאי בקלויז - אלי בער קייזלמן, או כפי שכינוהו בעיר "אלי בער דער בלעכער". באשקע חזן" (זה היה כינויו) שימש כחזן שנתי בבית הכנסת של בעלי המלאכה באקרמן ואח"כ עבר לאנגליה ואף שם היה חזן.

דוד פלדמן

בנו של בעל־בית אמיד היה וכיהן כחזן בבית הכנסת הגדול. היה בעל קול טנור יפה. מאקרמן עבר לבאנדאר ומשם לצ'רנוביץ. עלה לארץ בשנת 1944 השתקע בתל־אביב והיה חזן בכמה בתי־כנסת, וביניהם גם בית הכנסת הגדול.

משה לויצקי

נולד בעיירה בפלך מינסק. בהיותו בן 18 הגיע לאודיסה והשתתף במקהלותיהם של החזנים הידועים פנחס מינקובסקי ואפרים־זלמן ראזומני. המשרה הראשונה שלו כחזן היתה באקרמן, ולאחר שהתפרסם עבר לקיוב. נולד בשנת 1881.

חיים ברקן

לאחר שגבאי בית הכנסת הגדול פיטרו את החזן מ.ל. יעקובזון קיבלו במקומו את החזן חיים בארקן שזכה להצלחה גדולה ונהנה מאהדת הקהל. הוא עבר לפני התיבה בבית כנסת זה במשך שנים רבות.

ריצ׳רד טוקר בבית־הכנסת ״עדת ישראל״ בברונקס כחזן ראשי במשך 20 שנה ולאחר מכן הוזמן להיות החזן של קהילת ״שערי תורה״ בברוקלין. עתה הוא מכהן כחזן במדינת פלורידה שבארה״ב.

בין ילידי אקרמן שהתחילו כ״משוררים״ והתפרסמו אח״כ כחזנים בחו״ל יש לציין גם את החזנים טלמזאן, שושטשוק ודורשקינד. פרט לכל אלה שמנינו לעיל יש להדגיש כי באקרמן הופיעו כחזנים־אורחים טובי החזנים וביניהם: רוזומני, דוד רויטמן, משה שטיינברג ואחרים.

מאיר (מריו) בוטושנסקי

נולד ב־1913 למשפחה אמידה באקרמן (אביו - סיומה בוטושנסקי). עוד בהיותו ילד בן 8 עורר התפעלות בקרב מבינים בחזנות, כאשר הופיע כסוליסט במקהלת בית הכנסת. מורו הראשון היה החזן משה כהן שהקנה לו את היסודות הראשונים. בהגיעו למצוות הופיע הופעה עצמאית בחגיגת הבר־מצוה שלו ועורר תשומת־לב כללית. למד בבי״ס ״תרבות״ באקרמן. כישוריו המוסיקליים הבולטים הניעו את הוריו לשלחו לקישי־נוב, מקום שם רכש השכלה מוסיקלית אצל פרופסור זכרוב, ובו בזמן למד גם בישיבת ״מגן דוד״ בפיקוחו של הרב הנודע לתהילה צירלסון. את השתלמותו המשיך במילנו באיטליה ולאחר מכן ברומא. כאן עורר את תשומת לבו של הרב הכולל של יהודי רומא פרופ׳ אנג׳לו סצ׳רדאטי, שהזמין אותו לכהן כחזן של בית הכנסת הגדול ביותר ליהודים ספרדים ברומא - דבר נדיר מאד לגבי חזן ממוצא אשכנזי...

החזן מ. בוטושנסקי שאף לגדולות בתחום החזנות והזמרה והמשיך בהשתלמות בארצות־הברית. למד מוסיקה ופיתוח הקול אצל גדולי המומחים בתחום זה ואף הופיע במחיצתם של גדולי החזנות בארה״ב. עד־מהרה רכש לו מוניטין של פרשן מובהק של מוסיקה יהודית וישראלית והוזמן תכופות לקונצרטים והופעות ברדיו. הוא מילא את מקומו של הזמר והחזן הנודע

השואה

דרכם האחרונה של יהודי אקרמן לקרניצ׳קה ושער בית הקברות הארמני אליו הועברו עצמותיהם לקבורה לאחר המלחמה. ציורו של ישראל מניס 1930: הדרך לקרניצ׳קה.

ש. ישרוליק

נישט פארגעסן !

נישט פאַרגעסן קיין טאָג, קיין שָעָה אַפילו
וועגן א שײַן בלִיעֶנדע אידישע קהִילה
ווי אִידן האבן געזעלשאַפטליך געֶריכטעֶט
געבויעֶט אנשטאַלטן לתִפאֶרת ולתהִילָה,
ווען רוצחישע העֶנט זײ אלע פאַרניכטעֶט.

* * *

עס פליסט דער דניעסטר טײַך זיין לאנגן וועֶג
חדשים, וואָכן, פיל לאנגע טעג,
שלענגלט שמאָלע, שטילע וואסערן
גלײַך צום שווארצן יָם זײ פלאַסערן.

צווישן דניעסטר טייך און ים דעם שווארצן
מישט אריין זיך א "פאַרמִיטלעֶר", מיטן גאנצן האַרצן
צעשפרייט זיך פליסיק-גײעֶנדיק דער "לִימאַן",
אויף זיינע ברעֶגן זיצט די שטאָט אַקעֶרמאַן!

גאסן לאנגע, גאסן גלײַכע, שורה נאך א שורה,
אויסגעצויגעֶנע סטרונעֶס, גלײַך ווי א ווירעֶ.
א פעֶסטונג נעמט די שטאט אַרום,
א הויף א גרויסער, ווענט דיקע, אלט און קרום,
א באַשניע, שמאָל און הויך, אין הויף אינמיטן,
פאר א "גוט אויג" די שטאט פאַרהיטן.

זומער דאָרט אין שטאט בוימער בלִיעֶן,
פייגעלעך זינגען, שפרינגען, פליען,
בויעֶן נעֶסטן, "פירן ליבע" און רוהען.
קומט א רעגן, וואשט די גאסן ריין.
באלד שפאַצירן מײדלאך מָלֶא-חֵן.
רעגן-טראפן פאלן פון די בוימעֶלעֶך,
שפילן-טאַנצן אַברעֶמעֶלאַך-פרוימעֶלעֶך.

די שוהל, די שנײַדערשע, הויבט א דאַך צו הימלען.
אויפן דאך באזעצט א פּאָרל טשערנאָהוזן.
א נעסט דארט בויען, האָרעווען, טומלען,
ברײַנגען פּרודיקלעך, שינדלען און גראָזן.
שוין ליגן אײעלעך אין נעסט פון די שינדעלעך
און פון זיי ארויסגעפּיקט צווי קלײנע „קינדערלעך".

די נעסט א גרויסע, קײלעכיק ווי א שיסל,
שטײט א טשערנאָהוז אויף איין פיסל,
האלט אין צווייטן אין לאפּקעלע
א גרין, צאפּלדיק, קליין שזאָבקעלע –
„פרישטיק" פאר די קלײנע וואס אין נעסט געזעסן,
ציען העלדזעלאך, אָפענע פּיסקעלאך, עסן־פרעסן.

דער זומער באלד פאַרבײַ – נישט פאַרגעסן.
טשערנאָהוז פאוואָרפט זיין לאנגן האַלדז ארונטער
קנאַקט מיטן שנאָבל, זאגט אָן: עס קומט דער ווינטער!

* * *

א שטאָט מיט פעלקער פיל, גרעסערע און קלענער
אוקראַינער, מאָלדאָווענער, קריסטן און אַרמענער.
פיל שפּראַכן, פיל מנהגים – פאַרשידן,
און צווישן אלע – א קהילה מיט יידן:
פרומאַקעס, חסידים, גרויסע למדנים.
פיר שוחטים, מלמדים, צוויי רבנים.
א בינטל „אויסגעלאָסענע", סאָציאַליסטן,
און פיל טרײַע, טיכטיקע ציוניסטן.

א „תרבות" גימנאַזיע, א קינדער־גאָרטן,
אויף העברעאיש אלץ געלערנט דאָרטן.
זעהט נאר ס'אַ גוטע יוגנט ארויס פון איר:
„גורדוניה", בית"ר, „השומר הצעיר".

נישט פארגעסן „צעירי ציון", „העובד", רעוויזיאניסטן
ווי אויך די וויצ"א און „אלגעמיינע ציונסטן".
דערצו נאך: „קולטור ליגע" און א הײפטל בונדיסטן.
נישקשה פון א געזינדל, פײַנע „סחורה",
צוזאמען מיט דער יידישיסטישע „תלמוד תורה".
בקיצור – די גאנצע קלאָפּער געצײַג, מכל המינים,
גארנישט געפעלט – לויט אלע דינים.

אַקערמאַן – א שטאָט, א קרייז רעזידענץ,
מיט א היבש ביסל יידישע אינטעליגענץ.
פיל געזעלעשאַפטלעכע יידישע אַנשטאַלטן,
די קהילה געזאָרגט זיי אַלע אויסהאַלטן.
״אזע״, ״מכבי״, א שולע פון ״אָרט״,
דוכט זיך, גארנישט געפעלט האט דאָרט.

א פרשה פאר זיך געווען די שולן.
נישט נאר צום דאווענען, אויך צום קהל׳ן.
די „שניידערשע שול״, אין א הויף אַליין,
ביי געבויעט הויך אין שיין
אויסגעשטעלט אין א הויף, אין א ריי,
געשטאנען אנדערע שולן – דריי.
די גרויסע שול, אין הויף אינמיטן,
הויך, ברייט, מיוחס׳דיק ווי אַ מחותן.
א שוהל, א ״קאַלטע״, צום דאווענען בלויז,
צו איר האט זיך געטוליעט די קלויז.
אָפגערוקט אין א זייט, מיט פאָרכט און מורא –
דאס ״בית מדרש״ – צום דאַווענען און לערנען תורה.

* * *

יידן סוחרים, מעקלערס, קלייטניקעס;
שניידער, שוסטערס, און אויך טאַנדעטניקעס.
נישט צו פארזינדיקן, פיל בעלי־מלאכות,
שווער געארבעט צו פאַרזאָרגן די משפחות.

א נאמען געהאט די אַקערמאַנער יידן,
מיט אָפענע הענט, גרייט העלפן און גיבן,
ווי עס שטייט אין די הייליקע ספרים געשריבן:
״הפותח יד – נותנים לו״, ווען א האנט אויסגעשטרעקט –
ווערט זי גלייך מיט וואַרעמקייט פאַרדעקט.

יא, א נאמען געהאט די אַקערמאַנער יידן – – –
מבינים אויף קונסט, אויף חזנים,
זייער יידישקייט – געהאט א פנים.
מאַסענווייז געשטראָמט הערן א מגיד,
א גוטן רעדנער הערן, אפילו דער נגיד.

* * *

וואו זענען זיי איצט? אלע מיטן אומגליק אוועק
דערמאנסט זיך, כאַפּט דיר א גרויל, א שרעק.
נאַצישע רוּמענער, פאַרבלוטיקטע הענט,
געקוילעט יידן, געשאָסן, פאַרברענט.
אויך די וואס זענען קיין אָדעס אַנטלאָפן,
האט די נאצישע האנט דארט געטראָפן.
די אַלע וואס זענען אין אַקערמאַן פאַרבליבן –
אַלע פון די הייזער ארויסגעטריבן.
אַין ״רעמעסלינע״ שול, איך זעה זיי ציטערן,
אין דעם טאג דעם פינסטערן, דעם ביטערן,
איידער מען האט זיי געטריבן אין די גאַסן,
אויפן וועג אין ״קערניטשקע״ – דארט אויסגעשאָסן.

איך זעה קינדער זיי טאטע-מאמעס האָלטן,
איך זעה טייערע קרובים חברים, געשטאלטן.
איך זעה זיי אלע מיט מיינע גייסטיקע אויגן,
איך זעה ווי די תליה ווערט איבער זיי געצויגן.

איך הער זייער לעצטע תפילה, זייער אך און וויי,
און פון טיפן הארצן רייסט זיך מיין געשריי:
רבונו של עולם, וואו ביסטו געווען?
ווי האָסטו דאס אלעס געקענט צוזעהן ?

שוואַרצע ראָבן, שנאָבלען רויטע,
שוועבן – פליען איבער קערפער טויטע.
שווארצע ראָבן קראַקען: קראָה, קראָה:
״די יידן זענען שוין נישטא״...

גארנישט געבליבן פון א גאנצער עדה,
אלע, אלע, געפירט צו דער עקדה.
דאס הארץ ווייטאָקט, דאס בלוט טהוט זידן,
נישטא שוין מער די אַקערמאַנער יידן.

אומגעקומען, פאַרניכטעט, א גאנצע קהילה,
נישטא קיין ווערטער זיי באווײנען אַפילו.
שוועסטער, ברידער צוזאַמען און באזינדער
טאטעס און מאמעס מיט קינדער
אויך פון די ארומיקע שטעטלאך צוזאָמען
זענען אלע אוועק מיט די פלאָמען

און דו גאָט, דיין משפּט איז גערעכטיק
גאָט איז הייליק, גאָט איז מעכטיק
זאָגט א ״קדיש״, פיל מיט צער
קיינעם האט ניט פאַרמיטן דאס געפאַר:
אַקערמאַן, ביראַמטשע און טאַטאַרבונאַר,
טאַרוטינאָ, אָרציז, סאַראַטע און שאַבאָ
יתגדל ויתקדש שמיה רבאָ... — — — — — —

צבי מנואלי

חורבן אקרמן

(מתוך דברים בכינוס יוצאי אקרמן בת"א, נובמבר 1950)

התכנסנו היום כדי להתייחד עם זכר יקירינו, יהודי אקרמן, שנספו בשואה הגדולה שעברה על כל בית ישראל. אנחנו, שרידיה של הקהילה היהודית שהושמדה, באנו לבכות את הקדושים, הורים, אחים ואחיות, קרובים, חברים וידידים, שלא זכו אפילו למצבה על קברם. אין מלים בפינו לתנות ולתאר את האסון הגדול, אך אני רואה את עצמי חייב לתאר את השבר הגדול, שהרי אני בינתיים היחידי מהארץ שביקר באקרמן לאחר המלחמה, ובמו־עיני ראיתי את החורבן הגדול. איני יכול למצוא מנוח לנפשי, אני חייב לשתף אתכם במראות־האימים, לספר לכם מה שסיפרו לי, להתחלק אתכם בתחושות, מראות, רשמים וכו'. כן, במו עיני ראיתי את השרידים המעטים שנשארו באקרמן, שוחחתי לא רק עם היהודים המעטים שנשארו בעיר, אלא גם עם נוצרים, שכנים, מכרים לשעבר. ניסיתי להציל מפי כל אחד שנזדמן בדרכי ידיעות על הקץ המר, אך לצערי לא יכולתי לרשום את כל העדויות ואת כל הדברים ששמעתי, שכן הזהירו אותי כי בתנאי המשטר הסובייטי שלאחר המלחמה עלולות רשימות בכתב לגרום צרות. בדיעבד אני מצטער על כך, כי הרבה פרטים נשתכחו או נעלמו מזכרוני. אפיזודה אחת נחרתה בזכרוני היטב: היה זה ביום הכפורים של שנת 1943. התארחתי אצל האחים שייקה ובשקע ירוסלבסקי, שגרו אז כפליטים בקולחוז ואקאבאז אי־שם במקום נידח באוזבקיסטן.

אגב שיחה סיפרו לי, כי שייקה מנהל חליפת־מכתבים עם ניצולים מאקרמן בכל קצווי רוסיה, והוא גם מנהל "ספר קופה" מוזר ביותר שראיתי אותו במו־עיני. היו בספר זה דפי הכנסה ודפי הוצאה. כל בן־עיר מאקרמן שלפי הידיעות נשאר בחיים – נרשם ע"י שייקה בדף **ההכנסה** ואילו כל בן עיר שניספה – נרשם בדף ההוצאה. מין "הנהלת חשבונות" כזו... לצערנו "ההוצאה" עלתה בהרבה על "ההכנסה"...

בפגישותי עם ידידים שונים (לייבלה שוחט, פיניה טולצ'ינסקי, מנדל גלמן, דוד ברקוביץ' ועוד) ניסינו להגיע לאומדן כלשהו על מיספר הקרבנות בני עירנו, והאומדן הוא עגום מאד. אחרי סיפוח בסרביה לברית־המועצות חזרו לאקרמן הרבה משפחות מרומניה, וסביר להניח שבשנת 1941 היו באקרמן כחמשת אלפים יהודים. כאשר ביקרתי באקרמן בשלהי 1945 נמצאו בעיר רק כ־250 יהודי (כולל ילדים). לפי הערכה זהירה נשארו תקועים במקומות שונים ברחבי ברית המועצות כמאתים וחמישים נפש. הווה אומר, שארבעת אלפים וחמש מאות יהודים נספו בכל מיני צורות ודרכים, ברעב, במגפות, בדרכי האבקואציה, בהפצצות ובידי הנאצים ועוזריהם. החיסול היה בשלבים ולפני החיסול הפיזי התחיל החיסול הרוחני־תרבותי. מיד לאחר סיפוח בסרביה לברית המועצות חוסלו ונתפרקו כל המוסדות והאירגונים היהודיים, כולל מוסדות־חינוך, מוסדות־צדקה, כל מה שהוקם וטופח על ידי היהודים במשך עשרות שנים. רק בתי תפילה ובתי־קברות נשארו. זה היה מעין פוגרום בדם קר, שהשאיר רישומו בכל בית יהודי ובכל לב יהודי. לאחר "ירח הדבש" התחיל גל של מאסרים. פתאום נעלמו מהעיר העסקנים, הציונים, וכל אלה שמילאו תפקיד כלשהו בחיים הציבוריים היהודיים. בליל 13 ביוני 1941, באמצע הלילה, "הרימו" מאות נפשות והגלו אותם לערבות סיביר, אוראל ובאיקל. בין הגולים היו: משה הלמן, מי ששימש במשך שנים רבות כיו"ר הקהילה, ישראל איינבינדר, האחים ירוסלבסקי, קוטי וילדרמן, שלום טפליצקי, דוד ברמן, שמואל גלבורד, יוסף קויטקא, חנינא קרסנינסקי ועוד. רק מתי־מעט מן המוגלים החזיקו מעמד ואף אחד לא חזר לעיר־מולדתו.

כשפרצה המלחמה בין גרמניה וברית המועצות ביוני 1941, גויסו צעירים יהודיים לצבא האדום ולגדודי העבודה, וראוי לציין כי רבים מבין המגוייסים האלה נשארו בחיים, אך עשרות מהם נפלו בשדות הקרב.

משהתחיל הצבא האדום לסגת מבסרביה נהרו רבים מיהודי אקרמן לאודסה הסמוכה, כי בכיוון אחר אי אפשר היה לנסוע. באקרמן נשארו רק כחמש מאות יהודים, וברובם היו אלה אנשי "בית המדרש" שטיפחו תיאוריה, כי הרומנים בשובם לאקרמן לא יפגעו באנשים דתיים שידועים כמתנגדים לבולשוויקים.

בין אלה שהטיפו לא לזוז מהמקום היו: דוד ברנד, הייניך שפירא, חיים קמינקר, פיסיה לווין, הרש טרנר־פולסקי, הרשל בלינדר, משה לקר, גרניק ואחרים. פרט לאלה היו גם רבים מבין אלה שקיבלו פספורטים עם סעיף 39, שגורשו לכפרים ורכושם הוחרם על ידי

הסובייטים, שהחליטו אף הם לא לזוז מאקרמן, מתוך תקוה, כי הואיל והם קרבנות של המשטר הסובייטי לא יגעו בהם לרעה. לכל אלה היתה טעות טראגית בחש־בונם. מכל היהודים באקרמן נשארו בחיים רק שני משומדים: קאלקין וליובה שמויש שהתנצרה והתחתנה עם רומני. מפיהם ומפי נוצרים מקומיים הצלחתי לקבל פרטים שזורקים אור על מה שהתרחש באקרמן לאחר הנסיגה של הסובייטים. מסתבר, כי עוד בטרם שנסוגו אחרוני החיילים של הצבא האדום, החלו לנהור העירה איכרים מפאפושוי וטורלאקי, שפרצו לדירות של היהודים ושדדו מכל הבא ליד. שודדים מהאספסוף המקומי רצחו את אידל ברנד (בן שלום) ואת חיים קלורפלד. בסוף אוגוסט ובספטמבר של שנת 1941 הגיע מסע הנקמה של הרומנים ביהודים לשיא ומערי־כים את מיספר הקרבנות מבין היהודים ל־800.

היהודים שנשארו בעיר רוכזו בבית הכנסת ״רעמעס־ליעני״ ושם היו עצורים במשך שלוש יממות בלי מים ומזון כלשהו. לאחר מכן הובילו אותם על הדרך המובי־לה לשאבא והמיתו אותם במכונות יריה. ביום־כיפורים של שנת 1945, בזמן שהותי באקרמן, פנה דוד ברקוביץ בקריאה למתפללים בבית הכנסת שידאגו להביא לקבר ישראל את עצמותיהם של הקדושים. לא ידוע לי אם נעשה משהו בענין זה.

מי שיזם ואירגן את הטבח היה קפיטן אוקישור, שהיה הקומנדנט של העיר. הוא היה התליין הראשי של יהודי אקרמן, ועל עוזריו נימנו הקומיסר טיאודורסקו, פנקה סטומטופולו ועוד כמה נוצרים מאנשי המקום, שהתמחו בגילוי יהודים שהצליחו למצוא לעצמם מחבוא.

גם אלה שהצליחו, כביכול, להגיע לאודסה, לא מילטו את נפשם מהגורל המר. התקדמות הצבא הגרמני היתה מהירה מאד ובסוף אוגוסט עמד כבר בשערי אודסה. רבים נהרגו בהרעשה על העיר, וביניהם לא מעטים מבין ילידי עירנו, ורבים מצאו מותם בימי האווקואציה מאודיסה.

הפינוי של הפליטים מהעיר הנצורה היה אטי מאד. היה קשה להשיג היתר־יציאה, וגם לאחר שהושג ההיתר – קשה היה למצוא מקום על האניות שנועדו לפינוי האוכלוסיה האזרחית. הפליטים היוו מעמסה כבדה על העיר שהיתה נתונה במצור והשלטונות לא נהגו כלפי הפליטים באדיבות יתירה... לא פלא שנשתרר בין הפליטים מעין הלך־רוח פאטאליסטי: ״יהיה מה שיהיה״ – אמרו רבים – ״נישאר כאן״! על רקע זה אפשר להבין את הסיבות שגרמו לכך, כי מרבית הפלי־טים מאקרמן נשארו באודסה (מעריכים את מיספרם ב־3000 ויותר) ורק 800–1000 הצליחו לצאת מהעיר ולהתגלגל במשך שבועות ב״אשלונים״ ארוכים, במסעות של אלפי קילומטרים מפרכים ומייגעים, עד שהגיעו לישובים נידחים שכוחי־אל ואדם בקירגיזיה, אוזבקיסטן, בשקיריה וכו׳ וכו׳.

דרכי האבקואציה היו אף הן אבלות, הרכבות הופצצו וקרבנות רבים נפלו בדרך. שתי אניות פליטים שהפליגו מאודיסה הוטבעו בים השחור ע״י מפציצים, וגם באניות אלו נמצאו יהודים מאקרמן. עקב התנאים האיומים ששררו בקולחוזים השונים אליהם הגיעו פליטים מאקרמן, לא הצליחו ״המאושרים״ שהגיעו אליהם להחזיק מעמד ובידי נמצאת רשימה ארוכה של אנשי עירנו שמצאו את מותם במקומות המיקלט.

מה קרה ליהודי אקרמן שנשארו באודסה? ב־12.10.41 נכבשה אודיסה על ידי צבא גרמני־רומני ומיד התחיל מסע טרור איום נגד האוכלוסיה היהודית של אודסה, ויהודי אקרמן בכלל זה. בנובמבר 1941 היתה התפו־צצות גדולה בקומנדנטורה של צבא הכיבוש באודיסה וכנקמה על המעשה הזה שבוצע בידי פרטיזנים סובי־טיים, נתלו ב־17 בנובמבר אלפי צעירים יהודיים על עמודי חשמל וטלפון, וביניהם היו גם צעירים מאקרמן: אידיקה ברנד, אידל רויזמן, אוורבוך (השען) סופה וייסמן מטטרבונאר, סודקוויץ׳, סיומה ארליך, סוניה רובינשטיין, ד״ר ריטנברג, שמוקלר ואחרים. באחד הימים פרסמו שלטונות הכיבוש הודעה, כי כל הבסר־באים שנמצאים באודיסה שמעוניינים לחזור לעיר־מולדתם צריכים להופיע בתחנות מיוחדות עם חפציהם ומשם יוסעו לבסרביה. אלפי יהודים, וביניהם רבים מאקרמן, נדחו לתורים הארוכים. את כל ה״רפטריאנ־טים״ האלה ריכזו בדאלניק על יד אודסה, סגרו אותם במחסנים ענקיים של חומרי־נפץ והעלו אותם באש. קראתי את הדו״ח של ועדת החקירה על מבצעי הרצי־חות באודסה. הועדה הזו קבעה שבמשך שלוש יממות בערו המחסנים האלה ו־2500 אזרחים סוביטיים נשרפו בתוכם חיים. לא נאמר בדו״ח הזה מי ומי היו האזרחים האלה, אך ידוע, כי רובם ככולם היו יהודי בסרביה, וביניהם רבים מאקרמן. בחורף של שנת 1942 גורשו ״אטאפאם״ עשרות אלפי יהודים מאודסה למחנות בטרנסניסטריה, וגם בין אלה היו יהודים מאקרמן. אחוז אפסי מהמגורשים נשאר בחיים.

ראוי לציין כי בתנאים האיומים ביותר ניסו כמה עסקני ציבור מבני עירנו לארגן עזרה כלשהי, וביחוד הצטיינו בכל יוסף סרפר ושייקה פלדמן. אנשים רבים מבין אלה שאתם באתי בדברים, ציינו לשבח את הפעילות הנמרצת מצד שייקה פלדמן לטובת הפליטים מאקרמן שהיו באודסה. בסופו של דבר מתו הוא ואשתו ממחלת הטיפוס. בתו רוזה, שהתגוררה בבוקרשט, הצליחה לקבל רשיון מיוחד להוצאת הוריה מאודסה, אך היא איחרה את המועד. מכל 3000–3200 יהודי אקרמן שברחו לאודסה ניצלו כחמישים איש, רובם היו בטרנסניסטריה, וחלקם הגיע לישראל והם מצויים כאן איתנו.

וכך עלה הכורת על קהילה יהודית שלמה.

ליובא אספיס

מזכרונות ימי המלחמה

אור שמשה של חודש יוני הציף את העיר. התרזה פרחה, השיטה לבלבה, העיר הבהיקה בנקיונה והמולת קולותיהם של אנשים ושאון כרכרות ומכוניות התערב־בו יחד. שום דבר לא בישר באותו יום ראשון את האסון המתקרב.

אכן, כחתף בא האסון, הוא פרץ מכל הצדדים כסופת־חול אדירה, מכל עבר, דרך חלונות ודלתות פתוחים לרווחה, ממעלה וממטה. בלילה הפציצו הגרמנים את ברסט וקיוב ובבוקרו של אותו יום ידעו כבר הכל כי המלחמה פרצה. כהרף־עין הועם זוהר השמש, פניהם של האנשים לבשו קדרות, הצער פרץ לעיניהם, לחייהם.

לחיי שלי, והייתי אז ילדה בת שמונה; פרץ הצער לאחר שלושה ימים, ב־25 ביוני 1941, כאשר אבי, ויקטור ושלושת אחיו, אברהם, מיכאל וליוסקה, גויסו למלחמה. ארבעתם היו גיבורי־חיל, עשויים ללא חת, וכל הבריר־נים הנודעים לשמצה פחדו מהם ומנחת זרועם. אותו זמן לא הוחל עוד בגיוס בבסרביה, אבל ארבעת האחים „איבדו" את תעודותיהם ובועדת־המירשם הצבאית הם נרשמו כילידי רוסיה ולפיכך נשלחו לחזית. הם הגנו על אודיסה וקרץ', על סבסטופול וסטלינגרד והדפו את הנאצים מערבה.

באקרמן התחיל הפינוי. כלפי המציעים לברוח מהעיר טענו יהודים: לאן נברח? היכן המקלט הבטוח? כלום נשאיר כאן את רכושנו המעט שאליו הגענו לאחר עמל שנים רבות? ומה יעוללו לנו הגרמנים? מי ידע ידוע? לעומתם היו גם כאלה שארזו את מטלטליהם בצרורות גדולים תוך כדי בכי ויללות ועברו במעבורת לאובידיר־פול ומשם – לאודיסה.

הורי שנאו את הרומנים ולא חיכו לגרמנים, ואף הם היו בין העוזבים. שלושה שבועות ניטלטלנו בעגלות. לא אחת הופצצנו בדרך על ידי הגרמנים, וגם משמים לחמו בנו: גשמים עזים. אתנו יחד נסעו אנשים מאקרמן, זקנים, נשים וטף. לאחר טלטולי דרך ותלאות רבות הגענו לרוסטוב, ושם פיזרו אותנו לכפרים שונים. הקוזאקים של הדון, שלפי טיבם וטבעם אינם נחשבים לאנשים טובים במיוחד, קיבלו את היהודים בלבביות, האכילו אותנו ואירחו אותנו בבתיהם. אותו זמן היתה כבר אקרמן שלנו בידי הגרמנים, אודיסה היתה בלהבות אש, אך עדיין התגוננה. אבי לחם שם ואף נפצע. בגדוד שלו היו שמונה אנשים מאקרמן: אייזיק לובלינסקי, סוניה ילין, אבראשה כץ ואחרים ששמותיהם אינם זכורים לי. ששה אנשים נהר־גו מרמון שנזרק למקום שם היה אבי, ואילו הוא עצמו נפצע ברגלו.

אודיסה נפלה. הגרמנים הפציצו את אוקראינה, ואילו אנו היינו באותו זמן בסטאלינגראד. התחילו להגיע ידיעות ראשונות על הטבח שערכו הנאצים ביהודי אודיסה. בין ההרוגים היו אחייניה ואחייניותיה של אמי. משפחת טלמזן, ומשפחת קוסוי, קרובי אבי.

גרנו בקולחוז יהודי בסביבות סטאלינגראד. כל התפ־קידים היו בידי יהודים, החל מתפקיד יו"ר הקולחוז וגמור בעובדי הנקיון והאורוות. היינו נתונים איש־איש לצערו ויגונו, אך הכפר הקטן שהיו בו כמעט רק יהודים שימש חצי־נחמה. הנשים היהודיות, שהיו רגי־לות לחיי עיר עבדו בפרך מעלות השחר ועד שעות הלילה המאוחרות: רתמו סוסים ושוורים, חרשו שדות, נהגו בקומביינים ובטרקטורים, טיפלו בילדים ובכל עבודות הבית. בלילות התיפחו בבכי בזכרן את בעליהן ובניהן שאינם איתן ומי יודע מה עלה בגורלם. אכן, הן היו גבורות אמיתיות, שאמנם אין מעניקים להם צל"שים, אך הן בהחלט ראויות לכך.

הדבר נראה אולי מוזר, אך עובדה היא, כי הכאב והצער מצאו להם ביטוי גם בשירים. בלילות קיץ, לאחר יום עבודה מפרך, כשסטאלינגראד שימשה זירה לקרבות עקובים מדם, וכן גם בלילות חורף הקרים – היו הנשים מתאספות באיזה בית ובשירים רוסיים ואוק־ראיניים היו שופכות את לבן המר, אך במיוחד קסמו לי השירים הנוגים ביידיש. היתה זו שירה חרישית, בטונים נמוכים מאוד, כדי שלא לעורר חלילה את הילדים הישנים, אך בשירה זו מצאו לעצמן פורקן כלשהו.

שנת 1942. הגיעו הימים הנוראים והחגים היהודיים. זכור לי היטב היום הראשון של ראש השנה. אותו יום לא היו הפצצות. הבתים הקטנים טבלו בטללי־בוקר והשמש כאילו צבעה את העצים בגוון זהבהב־איזמרגד. כל תושבי הכפר הלכו אותו בוקר לבית בו גרו הרב של חרקוב ואשתו הרבנית. הלכו לתפילה במלבושי־חג וביתו של הרב הפך לבית־כנסת והיו בו גם „מחזורים" וטליתות לצרכי המתפללים. הכל התפללו לשלום יקיריהם וקרוביהם ולקץ המלחמה. אותו דבר חזור ונישנה ביום הכיפורים. לפני יום הכיפורים הגיעה מש־לחת מהנהלת האיזור שדרשה, כי כולם ללא יוצא מן הכלל יצאו לעבודה גם ביום החג הקדוש, אך כל היהו־דים שבכפר הלכו להתפלל ולא הסכימו לחלל את קדושת החג. למחרת היום התחילו המאסרים. את יו"ר הקולכוז שלחו לחזית, את העסקנים גירשו ומנהלי העבודה נענשו.

בשנת 1944 שחררו את אודיסה. אנו, הילדים, היינו רצים מדי בוקר לבית הנהלת המחוז כדי לשמוע את ההודעות הרשמיות על התקדמות הצבא, ובהתאם לכך היינו מזיזים את הסיכות על מפת ברית המועצות. הבריות ציפו במתיחות ובחרדה לדוור. מי ינחש מה עלול הוא להביא בילקוטו? רק לא זה – חשבו רבים – רק לא ההודעה הרשמית עם בשורת־איוב „נפל כגבור בהגנה על המולדת". . . לחרדה הגדולה נתלוו גם שמחות קטנות עם שחרורם של הערים המוכרות כל כך: חארקוב, קייב, ויניצה, פולטאבה, וכו'. עם כל שחרור שנתבשרנו עליו – אורו פני האנשים ודומה כי הררי היגון שמעל ראשם נסתלקו לרגע קט.

ב־23 באוגוסט הגיעה הידיעה שהרעידה את ליבותינו: אקרמן שוחררה! התחלנו בהכנות לשוב הביתה ובחיפושים קדחתניים אחרי קרובינו. החיפושים היו דרסטריים. כי כשם שאנו חיפשנו אותם – חיפשו הם אותנו. ידענו, כי גם בשובנו לאקרמן לא נמצא שם אלא את הריסות בתינו.

התמורה הגדולה

סוף־סוף התקרבנו ב־25 ביוני 1945 לחופיו הכסופים של הלימן. שטנו במעבורת בין חביות יין ריקות וחביות עם דגי הקיפל ובין עגלות עמוסות תבן. הרגשנו את ריח המים המיוחד בנהר הלימן וראינו במרעינינו את המיבצר הידוע, אך העיר עצמה קיבלה את פנינו במין שקט „רועם" ובשממות הבתים שנהרסו. היתה הרגשה שאנו דורכים ב„בית קברות". הריסות ותלים ואפר השרפות. אין לתאר את אשר נתחולל בלבנו נוכח המראות שנגולו לעינינו.

שיחק לנו המזל. אבי וכל דודי שבו מהמלחמה, אך מה רבות היו המשפחות שיקיריהן נספו! מאות משפחות נורו בפרוורי אקרמן, מאות יהודי אקרמן נספו באודיסה שם חיפשו מפלט. שמחנו עם כל יהודי שניצל וחזר ובכינו בכי תמרורים בזכרנו את הרבים שלא חזרו.

החיים הוסיפו לזרום במסלולם למרות הכל. האנשים עבדו, אכלו כאשר היה מה לאכול, פינו הריסות, שיקמו את העיר וחידשו פניה. גדל דור חדש. אנו, ילדי שנות החמישים, היינו כבר רחוקים מהיהדות. איש לא סיפר לנו על המכבים ועל בר כוכבא, השם הרצל לא אמר לנו מאומה, והוא הדבר לגבי שמות כז'בוטינסקי, בן גוריון ווייצמן ואחרים. לא היה לנו כל ענין בציונות וביהדות, שכן לא קיבלנו חינוך בכיוון הזה. גם מהשם ישראל לא התרגשנו. ואף על פי כן – יהודים היינו. חיפשנו חברים יהודיים, שרנו שירים ביידיש אם כי לא דיברנו בשפה זו, רצנו לקונצרטים של השחקנית סידי־טל ולמופעים של שחקנים מהתיאטרון היהודי במוסקבה, התלהבנו מהזמרות אנה גוזיק ונחמה ליפשיץ, התמוגגנו מהתקליטים של אמיל גורביץ ואפלבאום, אם כי רק מעטים הבינו כראוי את שפת היידיש שלהם ורק בעזרת הורינו פענחנו את תוכנם. כך היו הדברים.

עברו שנים. מלחמת ששת הימים בישראל הסירה את התבלול מעל עינינו, הסיטה את הוילון ולעינינו נפרש העולם שמאחורי למסך הברזל. התחלנו לחשוב על עצמנו, על מהותנו ועל יהדותנו. אותו זמן התחלנו גם להתכתב עם קרובינו שעזבו את ברית המועצות ועלו לישראל ב־1957. התחלנו לגלות עניין בכל הנאמר והנכתב על ישראל בעתונים וניסינו גם לקרוא בין השיטין. גילינו את עצמנו. הובהר לנו, כי יש ליהודים מדינה שלהם, מולדת עם כל הכרוך בזה והנובע מזה. סיפרנו על כך לבננו בן ה־10. מלכתחילה לא גילה עניין רב בסיפורינו. היה לו עולם משלו. המשטר הסובייטי הטביע חותמו על מהלך חייו ומחש־בותיו. כצעיר רוסי היה לכל דבר. רק לאחר 6 שנים, בהיותו בן 16, לאחר מות סבו האהוב ולאחר מלחמת יום־כיפור בישראל – חל המיפנה. סייעה למיפנה זה גם התנגשות שלו עם קצין משטרה שהטיח בפניו „כאן לא ממשלת גולדה מאירו!". הוא התחיל להתעניין במדינת ישראל ולקרוא את המכתבים של קרובינו שנמצאו ביש־ראל. הבינונו, כי נפקחו עיניו, כי גרעין היהדות נזרע על תלמי לבו.

פרידה לעד

1975. שוב מחממת שמשה של יוני את עירנו הישנה, ושוב פורחת התרזה ומלבלבת השיטה. מסביב – שלווה ושלום. ארבעתנו מסתובבים בעיר: אני, בעלי, בני ובתי אנו עוברים באותן הדרכים שעברנו בילדותנו ומזינים

עינינו בכל סביב. גן העיר נקי ומטופח. הצפורים מקדמות פנינו ברינתן המלבבת, דגי־זהב מתרוצצים בבריכות ומנענעים ראשיהם וזנבותיהם, סילוני המים הכסופים של המזרקה מתיזות עלינו מיים חיים. על בימה קטנה בגן העירוני מנגנת התזמורת ואלס ישן־חדש ומשום־מה יש לי הרגשה שלכבודנו מתנגן הזמר:

שנים רבות חלפו
ושבועותינו ברחו.
אני כבר לא צעיר
ואף את אינך הילדונת
בשמלונת לבנבנה.
הלובן מתגנב לרקותי
ואף שערך אט־אט מכסיף – – –

אכן, כך הוא. אמנם ראשינו עדיין לא הלבינו, אך גם לא נשארנו כפי שהיינו בעבר הרחוק.

כשעזבנו את גן העיר עברנו ליד בית הספר ברחוב מיכאלובסקייה, שנקרא היום רחוב לנין, בו התחלתי ללמוד בזמנו ובו עובד עתה בעלי. בבית ספר זה נקשרה הידידות ביני ובין בעלי, כאן נולדה אהבתנו ועתה לומדים בבית ספר זה ילדינו. אנו חולפים־עוברים ליד המכון (לשעבר בית־הספר לבנים) ונזכרים בימי הסטודנטים שלנו, שאף הם לא יחזרו כבר. אזנינו כרוייה למי הלימן השוקטים ועינינו נישאות בכיוון למבצר העתיק. סירות־מיפרש כשחפים צחורים נפרדות כאילו מאתנו. אנו צועדים ברחובות מוכרים כל כך ואין בכוחנו להינתק מהם ומבניינים רבים מוכרים שמספרים על ימי ילדותנו. אנו מגיעים לבית מועד לכל חי – התחנה האחרונה של אדם עלי אדמות – בית הקברות. מעל המצבות אנו רואים תמונות קרובינו. אנו נפרדים מהם **לתמיד**. אנו מרגישים כאילו מלווים הם אותנו בברכה לקראת דרכנו החדשה. כן, אנו נוסעים לישראל. הם, יקירינו, לא זכו לכך, אך אותנו הם מלווים בברכה חרישית.

ב־27 ביולי 1975 עזבנו לתמיד את אקרמן עיר־הולדתנו אבל באשר נהיה – יהיו גם הם איתנו. את זכרם נישא לכל מקום. עד היום מצלצל השם **אקרמן** באזנינו, מהדהד, כבכיו של תינוק שנולד, כאותה מלה ראשונה „אמא" שמבטא הילד הקטן, כנשיקה ראשונה, כמחול „ואלס" ראשון. מהדהד ומזכיר נשכחות.

תרגם מרוסית **נ. אמתי**

"אל ההרים אשא עיני, מאין יבוא עזרי" (תהלים)

(תמונה של הצייר בן)

א פליט

די תפילה פון א גערעטעוועטן

יא, מיינע טייערע, איך האב זיך גערעטעוועט,
איך בין געבליבן לעבן – אויב דאס הייסט לעבן.
יא, איך עס פרישטיק און מיטאג, איך גיי אפילו אמאל דאווענען,
אבער גלויבט מיר, טייערע מיינע, עס דאוונט זיך נישט?
ווי קאן איך דען דאווענען? איך ווייס דאך דעס פירוש המלים
פון ״יתגדל ויתקדש שמיה רבא״...
קאן איך דען א לויב געזאנג צוטראגן צו דעם אלמעכטיקן
וואס האט אלץ געזעהן און געהערט – און געשוויגן?
*
יא, מיינע טייערע, איך האב זיך גערעטעוועט, איך לעב,
אבער טאג איין–טאג אויס באגיס איך מיט מיינע טרערן
דעם וועג פון אקערמאן קיין קערניטשקע, אייער לעצטן וועג,
וועלכן איך האב נישט מיטגעמאכט מיט אייך צוזאמען,
אבער איך זעה אים בעשיינפערליך, איך פיל אים
מיט מיינע אלע רמ״ח און שס״ה, מיט מיין גאנצן וועזן.
*
פרייטיק צו נאכט, ווען איך זעה די שבת ליכט אין די פענצטער –
זעה איך די תפילה׳דיקע הענט פון מיין מאמע
בענטשנדיק ליכט און לאזנדיק א טרער;
און אין א פשוט׳ן מיטוואך, גייענדיק אין גאס –
גייען מיט מיר הונדערטער אקערמאנער יידן.
איך שמועס מיט זיי, איך קאן דאך יעדן באם נאמען און צונאמען.
פיינע יידן, שיינע יידן, הארציקע יידן.
איך וויל זיך פון זיי דערוויסן דעם גרויזאמען סוד:
פארוואס? פארוועןן? וואס האבן זיי געפילט אין די לעצטע מינוטן?
ווי זענען זיי געגאנגען פון רעמעסליענע שול קיין קערניטשקע?
וואס האבן זיי געזאגט צו זיך אליין, צו זייערע קינדער,
איידער זיי האבן דעם לעצטן אטעם געאטעמט?
אבער זיי שוויגן, אווארט לאזן זיי נישט פאלן,
פונקט ווי זיי וואלטן געוואלט איך זאל אליין טרעפן,
איך, דער לעבן געבליבענער...
*
אלע טאג שטיי איך אויף און דאוון ״מודה אני״,
אבער מיין ״מודה אני״ איז גאר אן אנדערער,
נישט דער וואס מען האט מיר אין ״חדר״ געלערנט.
איך דאוון צו אייך יעדן באגינען,

ווייל עס קלעמט אויס אין מיר א מאדנע בענקשאפט,
א טרויעריקע און א פארטרערטע.
איך בענק צו די וואס האבן אפילו קיין מצבה נישט אויף זייער קבר.
איך בענק צו די וואס פון זייער קוואל האט זיך מיין נשמה דערנערט.
איך בענק צו די וואס מיט זיי בין איך געגאנגען א לאנגן וועג.

*

יא, איך האב זיך געראטעוועט, איך לעב!
אבער ביז היינט קאן איך ניט פארשטיין דעם סוד:
פארוואס איך יא, און איר נישט?
בין איך דען בעסער פון אייך? האב איך א גרעסערע זכות?
מיר וועט קיינער איבערצייגן אז דער גורל האט אזוי געוואלט.
ווער איז דער גורל? ווו איז דער גורל?
האט ער געוויגן אייערע מעשים טובים און פארגלייכט מיט מיינע?
פארוואס קומט מיר לעבן און אייך טויט?
דערפאר איז מיין פרימארגנדיקער ״מודה אני״ אזוי אנדערש.
דערפאר שטיק איך אין זיך מיין צער און טרויער,
און מיינע אלע פראגע צייכנס שוועבן אין דער לופטן,
קיינער וועט זיי נישט פארענטפערן.

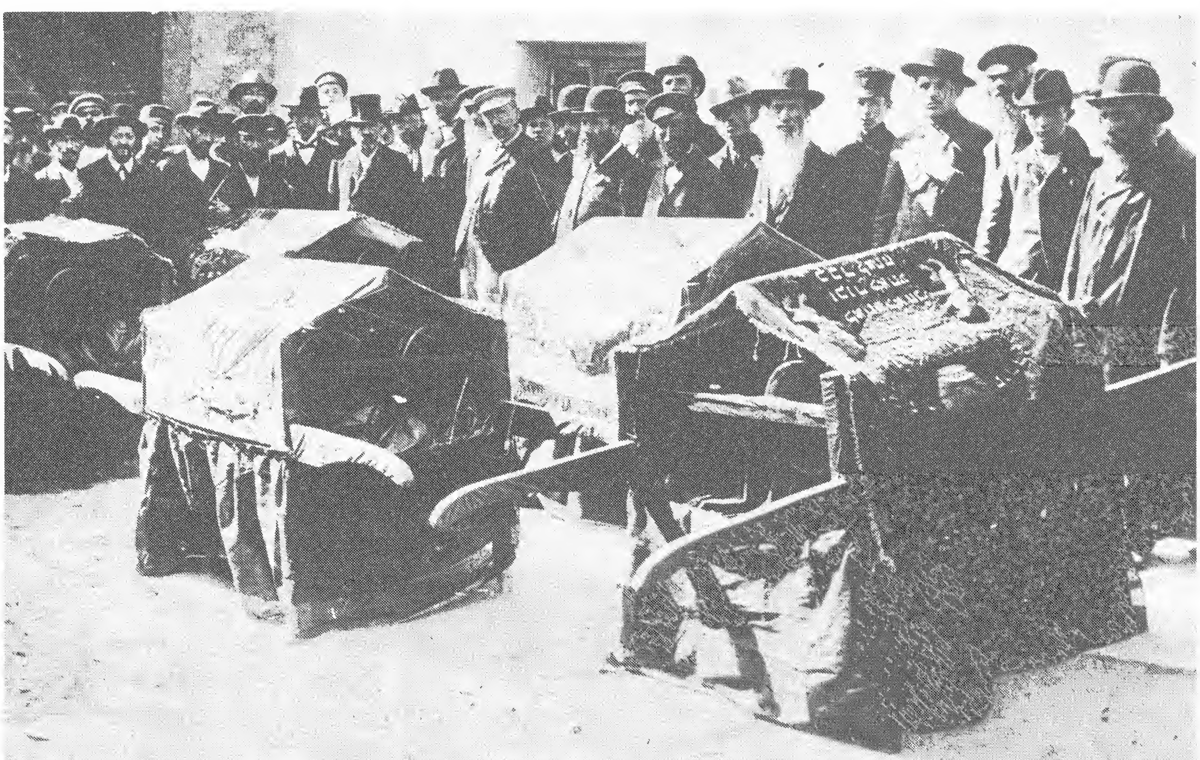
*

״ויבוא הפליט – ויגד לאברהם״, אזוי שטייט אין דער תורה געשריבן,
אבער וואס האב איך געהאט צו זאגן מיינע ברידער דא אין לאנד?
איך האב זיי דערציילט אז איר האט זיכער אויסגעהויכט די נשמה,
אין קערניטשקע אדער אין אדעס, וואו איר האט זיך געוואלט ראטעווען,
מיט ״שמע ישראל״ און ארץ-ישראל אויף די ליפן;
איך האב זיי געזאגט אז איר האט זיכער געקלערט וועגן זיי –
און נאך אזעלכע בשורות האב איך, דער פליט, געבראכט מיינע ברידער דא
זיי האבן געהערט – און געשוויגן, שטארק און הויך געשוויגן,
אזוי שטארק אז איך האב געוואלט זיי א טרייסל טאן און זאגן:
״הערט אויף שווייגן, שרייט בעסער״!
יעדער איינער מיט זיין טרויער, מיט זיינע קדושים,
יעדער איינער איינגעטוליעט אין צער און פיין,
קדיש-יתום.

נאר איין מאל אין יאר זאגן מיר ״קדיש״ בציבור,
איין מאל אין יאר – זענען מיר זיך מתייחד מיט אלע קדושים צוזאמען.
דער חזן זאגט קדיש און ״אל מלא רחמים״ פאר דער גאנצער עדה,
און איך קלער בשעת דער תפילה: וואו זענען די רחמים
פון דעם ״אל מלא רחמים״?
איך קלער וועגן דעם ״מארש״ פון הונדערטער יידן
בארוועס און נאקעט אין די אקערמאנער גאסן אויפן וועג צום אומקום.
וואו ביזטו דאן געוועזן ״אל מלא רחמים״?
איך טרייסל אפ פון זיך די כפירה׳דיקע מחשבות,

ווער ווייסט ווי ווייט זיי קענען דערפירן?
זיי מיר מוחל, אלמעכטיקער, אבער די מחשבות לויפן מיר נאך,
און צוזאמען מיט זיי פנים'ער, געשטאלטן, קינדער, קינדער, קינדער –
די אזכרה ציט זיך, דער חזן דאוונט, א רעדנער רעדט,
אבער איך הער נאר אייער שטימע, אייער יאמער און געוויין –
איך גיב נישט דעם "קדיש" מיין "אמן".
איך שטיי מיט אייך אין קערניטשקע
און אין מיינע אויערן קלינגט אן אויפהער אייער תפילה.

הפוגרום בקישינוב 1903

מרים (צ'מרינסקי) צמיר

בדרכי הביתה

ביולי 1941 פרצה המלחמה בין גרמניה לרוסיה ויהודי אקרמן נאלצו לעקור ממקום־מגוריהם. שכנינו הנוצרים לעגו לנו: „אתם בורחים יחד עם הקומוניס־טים, אך לנו אין סיבה לברוח, אנו נמצאים בביתנו שלנו".

באותו זמן הוחזר אחי מבית־הכלא שבאודיסה. הוא רזה והזקין עד לבלי הכר. הדרך היחידה להימלט היתה – דרך אודיסה, אך אחי התעקש וטען: מוטב המוות מאשר לשוב לאודיסה. הואיל והוא התגורר במשך תקופה מסויימת במושבות הגרמנים בבסרביה, לא העלה על דעתו, כי הם יכולים להיות אכזריים כל כך, ברם לאחר שנוכח כי הכל בורחים, לא היתה לו ברירה אחרת והצטרף עם משפחתו אלינו אך כשהגענו לאודי־סה לא רצה לזוז משם, ובסופו של דבר עלה בגורלו מה שעלה בגורלם של 135 אלף היהודים באודיסה – השמדה.

משפחתי החליטה להמשיך בבריחה. חיפשנו דרך לעלות על אניה ולהפליג מאודיסה. ב־10 בספטמבר 1941 הפליגה אניה עם 3500 נוסעים, רובם פצועי־מלחמה, אך בבוקר שלמחרת היום נפגעה על ידי הפצצות הגרמנים וירדה למצולות. ב־18 בספטמבר זכינו לעלות על אניה והפלגנו בחסות מסך עשן, אך לאחר זמן־מה איתרו אותנו להקות מטוסים של הגרמ־נים והתחילו להפציץ אותנו. תותחי הנ"מ לא איפשרו להם להטביענו, והם כיוונו את האש נגד אודיסה, ומסיפון האניה ראינו את העיר בלהבות.

אניתנו, ששמה היה „קרים" פנתה לעבר חופי חצי האי קרים, לא רחוק מנובורוסיסק. בבוקר היום השלישי של הפלגתנו נפגעה האניה ממוקש ימי. למזלנו היתה הפגיעה בצדו של מחסן המזונות ולא בחרטום האניה. מעוצם ההתפוצצות הועפו לים כמאה אנשים מאלה שעמדו על הסיפון. המלחים הורידו סירות והתחילו להציל נשים וילדים. אין לתאר את הסיוטים שעברו עלינו. הסירות שהורדו לים היו מיובשות מהשמש, התמלאו במים והתחילו לשקוע. רב־החובל הזעיק עזרה באלחוט. מחופי קרים הפליגו לקראתנו סירות־מנוע, ומלחיהם הצליחו איך־שהוא לסתום את החום שנפער באניה. כשהגיעו סירות־העזרה התחילו אנשים לזרוק את עצמם לתוך האניות, זעקות הילדים והאמהות היו קורעות לב. מחמת הצטופפות האנשים בצד אחד של האניה – נטתה האניה על צידה, אין זה אלא נס שלא התהפכה. לאחר זמן מה הגיעה אנית־גרר שקלטה אותנו והביאה אותנו עד חופי נובורוסיסק. על החוף הצטופפו אלפי אנשים כדי לראות את הניצולים. הורידו אותנו מהאניה תשושים, רטובים עד לשד עצמותינו ומזועזעים.

תושבי נובורוסיסק, רובם רוסים, השתדלו לסייע לפליטים, הגישו לנו מזון, משקה חם וכד'. התיידדתי עם אשה אחת מבין אלה וסיפרתי לה שאני יודעת לתפור והייתי רוצה להרוויח לחמי ממלאכה זו. היא לקחה אותי לביתה, תיקנתי בגדים ישנים ותפרתי חדשים, ותמורת העבודה שלי קיבלתי מזון מבושל שהבאתי למשפחה.

באחד הימים נודע לי, כי רכבת עם פצועים מהחזית מתקרבת לעיר. אני, בעלי, בני ואמי הישישה (בתנו נפטרה בדרך לאודיסה) עלינו לאחד הקרונות מבלי נטילת רשות, כי מטוסים הפציצו את הרכבת שהיתה נעצרת תכופות וצעירים ומבוגרים היו קופצים בבהלה מהקרון כדי להציל נפשם. לעתים היתה הרכ־בת זזה פתאום ומשאירה הרבה אנשים באמצע השדה. אין לתאר את הטרגדיות הנוראות שהתחוללו. זוכרתני, כי אחת האמהות הורידה שלושה מילדיה מהקרון ובעוד היא מתכוננת להוריד גם את הרביעי – זזה הרכבת וכך הפרידה בין אמא ושלושת ילדיה. צעקות ויללות ובכי־תמרורים ליוו אותנו במשך כל שעת נסיעתנו, עד שהגענו לסטלינגראד. לא זכינו לקבלת פנים מרנינה בסטלינגראד. אנשים רבים התגוללו ברחובות, בתי־החולים ובניני הציבור בעיר היו מלאים עד אפס מקום. העיר היתה נתונה במצב של אנדרלמוסיה. גנבות ומעשי־שוד היו דבר יום ביומו. עד־מהרה הגיעו פקידים ממשלתיים מקאמישין ומקר־לחוזים בסביבה, שהחלו לגייס בעלי מקצוע. גייסו גם

אותנו. הוגד לנו, כי יובילו אותנו לכפר במעלה הוולגה ויועמדו לרשותנו בתי הגרמנים שגרו שם ונשלחו לסיביר. ראינו את עצמנו כמאושרים וקיווינו לטוב. לאחר לינה בכפר גמלנקי הובילו אותנו בבוקר לקולחוזים שבסביבה.

ה„בתים" שהועמדו לרשותנו לא היו אלא בקתות־חמר, שמשות החלונות הוצאו והדלתות נעקרו מציריהן לאחר שהדיירים הקודמים עזבו. הרצפות אף הן מחמרה. אמרו לנו: אתם רשאים לבחור כל דירה שתרצו בה. עוד בטרם הספקנו להסתדר איך־שהוא, ראינו מודעה בנוסח זה: „מי שלא יצא לעבודה – לא יקבל לחם!". גם הלחם שניתן לנו היה קלוקל ורבים חלו במחלות־קיבה. סוכר, מלח, בצל וכד' – לא היו בנמצא. במקום סוכר שימש סלק אדום, וגם לתינוקות לא ניתן סוכר. בתנאים קשים מנשוא החזקנו בכל זאת מעמד במשך כל החורף. משהתחילו הגרמנים להתקרב לסטאלינגראד פונו קולכוזים וכפרים שלמים ותושבי־הם התחילו להגיע לגמלנקה ולכפרים השכנים.

בעיניהם של עסקני הקולכוזים מצאו חן הבקתות שניתנו לנו ושתיפצנו אותן במאמצים רבים, אותנו נישלו מהן כדי שישמשו למגוריהם של העסקנים האלה, ואילו אנו הועברנו לאיזה מחסן־תבואות ששי־מש למגוריהם של 4 משפחות ביחד.

בשלהי סתיו של 1942 גייסו לצבא את בעלי בן החמי־שים ואת בני בן ה־19 ונשארתי רק עם אמי הישישה. בחורף 1943 הגיע אלינו צו־פינוי, ובאחד הלילות העלו אותנו על מכוניות־משא והסיעו אותנו לתחנת הרכבת של גמלנקי. אותה שעה עלתה בלהבות ממגורה עם חיטה והעשן שעלה שם מחנק לפינו ואפילו לאכול לא יכולנו.

לאחר כמה ימים הגיעה רכבת־משא מהחזית עמוסה טנקים וחלקי מטוסים שנפגעו. כמה מקרונותיה שימשו להובלת פחם. עלינו עליה ונסענו מבלי לדעת לאן. בתחנות שונות היו מנתקים כמה מהקרונות, ובדרך זו היו אנשים נתקעים במקומות שונים: אוזבקיסטן, קזאקסטן וכו'. עלה בגורלנו להיקלע לאוזבקיסטן, חבל־ארץ שכוח־אל ואדם, שהפיגור והדלות בו משוו־עים ממש. נזרקנו לכאן יחד עם עוד 40 איש, ונאמר לנו, כי עלינו לחכות לאניה שתסיענו הלאה. רצתי לכפר הקרוב להשיג צרכי מזון כלשהן, ובשעות העדרי הורידה אמי הזקנה את נעליה מרגליה העייפות ונרדמה. בשעת תנומתה גנבו את נעליה ואת המזוודה שהיתה לה, אשר בה היו שמורים התכריכים שהכינה לעצמה לשעת־הצורך ועליהם שמרה כעל בבת־עינה.

סוף־סוף הגיעה אניה שהסיעה אותנו לעיר פרוז'בלובסק בקירגיזיה. משם הובילו אותנו לכל מיני מקומות ניד־חים. אני ואמי ועוד זוג קשישים מאודיסה (ציגליס) הגענו למקום שהוא ספק כפר – ספק עיר, ושמו טיון. תושבי המקום היו אסירים שנדונו ל־20–30 שנות מאסר בעוון היותם – בורגנים. ניתן לנו מחסה אצל משפחה בת 4 ילדים שהסתופפו כולם בחדר אחד. אבי המשפחה היה בחזית.
שמתי לב שמצויה בדירה מכונת תפירה ידנית והצעתי שאתפור כל מיני בגדים שיוצעו למכירה כדי שנוכל לקבל תמורתם מזונות. לשמע הצעתי זו הגיבה בעלת הדירה: חס וחלילה. לא אוכל בשום פנים לעמוד בכך, שיהודיה תתפרנס ממכונת התפירה שלי. הרי רק בגלל היהודים טלטלו אותנו למקום נידח זה."
אין לתאר את הסבל והעבודה המפרכת שלנו. עיסוקנו היה – העברת חיטה ממקום למקום. בקושי החזקנו מעמד. התחלתי בנסיונות לאתר את בני משפחתי שהיו פזורים במקומות שונים.

(תרגם מרוסית: ניסן אמתי)

רוזה ויצמן (גורדון)

בין חרדות ותקוות (פרקי זכרונות)

שנת 1939 נועדה להיות שנת העליה שלי לארץ. סיימ־תי הכשרה ב"מסדה" על יד בלצי וחזרתי מתוך הרגשת בטחון לביתי באקרמן כדי להתחיל להתכונן לעליה הצפוייה, אך לא כאשר דימיתי כן היה. כל העניינים – לא רק שלי – קיבלו מיפנה אחר באותה שנה היסטורית שחרצה גורלות של מיליונים. מיד עם בואי לאקרמן הרגשתי באי־שקט מעורר דאגה. הכל ציפו להתפתחו־יות שונות, והשמועה אמרה כי הרוסים עומדים בקרוב לכבוש את כל בסרביה. מוסיה שפירא, אחד ממנהיגי הנוער הקומוניסטי שלימים הפך להיות שליט כל־יכול בעירנו, שמר לי חסד־נעורים ובא להזהירני, כי עלי להסתלק בהקדם מאקרמן, כי לאחר חילופי המשטרים אתקל בקשיים רבים ולא אוכל לעלות. הייתי נבוכה ומתוסכלת. החברים שאיתם יחד עברתי את ההכשרה עולים ארצה בעליה ב' ואני עודני מחכה להודעה על תאריך עליתי החוקית. סוף־סוף קיבלתי את ההודעה שציפיתי לה מההנהגה הראשית של "גורדוניה" בבו־קרשט, כי עלי לבוא מיד לבירה בקשר לעליתי הקרו־בה. נפרדתי מבני משפחתי ונסעתי לבוקרשט. הוגד לי, כי אכן יש סיכוי שאעלה בקרוב ועלי להיות מוכנה לצאת לדרך. לא היה גבול לאושרי. שלחתי מברק לאמי ולאחיותי ובישרתי להן את הבשורה.

ממש ברגע האחרון חל שינוי. ביקשו ממני לוותר על התור שלי לטובתה של בחורה חולה מהסתדרות "בוסליה" שהיתה מוכרחה לעלות מיד יחד עם בעלה. נאמר לי, כי אין זה אלא דיחוי של שבועות ספורים בלבד, והסכמתי לוותר על תורי. חזרתי איפוא לאקרמן כדי להיות עם בני משפחתי בשבועות המעטים שנשארו עד העליה.

הרגשתי באויר את המתיחות בעיר. אין יודע מה ילד יום. מוסיה ידידי אמר לי שמוטב היה אילו חיכיתי בבוקרשט למועד עליתי, שכן כל יום עלולה לבוא תפנית רצינית בתנאים ובנסיבות. עם זאת ראה צורך להוסיף תוך כדי טפיחה על כתבי: "את אל תפחדי, בך לא נגע". מבוקרשט הגיעה שוב הודעה: לא שכחו אותי ואין לי אלא לחכות בסבלנות.

איפה לוקחים סבלנות כאשר המלחמה באירופה ניטשת במלוא עוזה והכל מנבאים לשינויים דרסטיים במשטר אצלנו?

ביוני 1940 פולשים הגייסות הסוביטיים לבסרביה, ובעקבות האירוע הזה נכנסו כל החלוצים שלא הספיקו לעלות למועקה כבדה מאד. אנחנו נפגשים יום־יום, משיחים את הלב ומטכסים עצה. דוד כהן ז"ל, מוסיה רוטנשטרן ז"ל, אפרים אברמוביץ יבדל לחיים, אני ועוד חברה אחת מנסים למצוא דרך הצלה. משהו מסתמן באופק. תקוה ויאוש משמשים בערבוביה. הכל מעורפל. מבוקרשט הודיעו כי נשלח מישהו כדי להע־ביר אותי לשם, אך לרוע מזלי נתפס השליח הזה ע"י הרוסים והוגלה לעמקי רוסיה. נשארתי תקועה.

בינתיים התחיל המשטר החדש לגלות את טלפיו. הגבי־רים, "הקפיטאליסטים", מוגלים וכל עסקיהם מוחר־מים. הפעילות של כל תנועות הנוער נפסקה וכן גם כל פעילות חברתית־מפלגתית. הכל חרדים לעורם. עלו לגדולה הקומוניסטים שהיו בעיר ובראשם מוסיה, שהיה נוסע במכונית פתוחה ברחובות העיר והיה חותך חיים לכל חי. התחלתי לחפש עבודה כלשהי, שהרי צריך להוכיח כי אני אלמנט פרודוקטיווי, וכך התחלתי לעבוד כקופאית במסעדה שהוחרמה מידי בעליה. העבר הציוני שלי לא היה בו כדי להשרות עלי הרגשת בטחון למרות שמוסיה היה בא לביתנו ומשתדל להרגיע אותי כי לא יאונה לי כל רע (בסופו של דבר עברה גם עליו הכוס. כנראה שהוא התאכזב מהמשטר ולא מצאו אותו כשר והגלו גם אותו). ידענו שעוקבים אחרינו, ולא כל שכן לאחר שאפרים אברמוביץ נאסר יחד עם בני משפחתו. מאסר זה הכה אותי בתדהמה. גם עלי תעבור הכוס במוקדם או במאוחר – הרהרתי בלבי.

בינתיים פרצה המלחמה בין גרמניה ורוסיה. בעיר – אנדרלמוסיה בכל התחומים. רבים נוטשים את העיר ואך מעטים משלים את עצמם כי המלחמה תסתיים חיש־מהר. העיר מתרוקנת לאט־לאט מתושביה. נוה־רים לאודסה מתוך תקוה למצוא שם מיפלט. אי אפשר

לצאת מאקרמן בלי אישור, אך אמי, אחותי סוניה ואני, לא זוכות לאישור כזה. כנראה שהסיבה היא בציונות שלנו. אנחנו רוצות לעזוב ויהי־מה, ורק ביום האחרון, ממש בשעת האפס, ניתן גם לנו אישור יציאה מאקרמן.

התחנה הראשונה שלנו בדרך לאודיסה היתה אובידיו־פול. זכינו בעיר זו לקבלת־פנים "חמה" מאד – הפגזה כבדה עם קרבנות רבים. באורח־פלא, כאילו שליח מההשגחה העליונה, הופיע דודיק כהן ז"ל ובעזרתו הגענו לתחנת הרכבת. משהגענו לאחר תלאות רבות לאודיסה הפכנו לפליטים, עם כל מה שמשתמע מהמו־שג הזה. מי שהיו לו קרובים – הלך אליהם, ומי שלא היו לו כאלה – חיפש מפלט בכל מקום שנזדמן לו וציפה לחסדי אחרים. אני נזכרת שבאיזה גן ציבורי באודיסה היו מתרכזים מדי יום מאות מבני אקרמן כדי לשמוע חדשות, לקבל תלושים ללחם ולהתחלק עם סיפורים חדורי עצבות ויגון.

גם אודיסה הופצצה ללא הרף. היה ברור, כי אין זו אלא שאלה של ימים וגם על אודיסה תעבור הכוס והיא תיכבש בידי הגרמנים. הזמן פועל לרעתנו. רבים מאנ־שי אקרמן עזבו את אודיסה והתקדמו בכל מיני דרכים לעבר עמקי רוסיה. יום־יום נפגשתי עם מוסיה רוטנ־שטרן, יעקב זיגלווקס, גיטיה ברנד, מישה זלקינד, אך בפגישות אלו לא הצלחנו להקל על מצוקתנו שגברה והלכה (מישה גוייס, אחר השתתף בקרבות אודיסה ונהרג). בגבור ההפגזות ולאחר שהתחלנו כבר לראות תותחים של הגרמנים בעמדנו על קומה גבוהה של איזה בניין, הגענו לכלל הכרה: אין טעם לשהותנו באודיסה, מוכרחים לברוח.

לאושרי פשטה אז שמועה כי יש דרך אחת לבריחה, שהיא אמנם מסוכנת מאד, דרך הים הממוקש. החלטנו להמר על האפשרות הזו אם כי הזהירונו שהסיכון הוא רב מאד. לא היה לנו מה להפסיד. אמי ואחותי אמרו כי אין זה אלא שגעון לצאת בדרך הרת־סכנות כזו אך לא היתה ברירה אחרת. הצלחנו להשיג אוטו־משא והגענו עם המטלטלין שלנו עד נמל אודיסה, אך לאניה נכנסנו בלי החפצים שלנו שנזרקו לים.

במסענו זה היה עלינו לעבור דרך מקום שהיה ממוקש מאד. במשך שני ימים ולילות לא ידעתי היכן נמצאות אמי ואחותי, אך בסופו של דבר הגענו כולנו לנובורוסי־סק. גם שם קידמה את פנינו הפגזה קשה. המשכנו בנסיעה והגענו לסטאלינגרד. רבים מהנוסעים נעצרו כאן, אך אנחנו המשכנו לנסוע כדי להתרחק ככל האפשר יותר מהחזית. ב־13.10.1941 הגענו לקרגנדה שבקזכסטן ועד שנת 1945 נשארנו בסיביר. נותקתי מכל המכרים והחברים וקיימתי קשר כלשהו רק עם אפרים אברמוביץ שישב בבית־הסוהר. שימשתי כמורה ומזכירה בבית־ספר רוסי וציפיתי בכליון־עיניים ליום שאוכל לחדש את הקשר עם החברים ועם ארץ־ישראל.

בתום המלחמה יצאנו לקישינוב, כי אחותי התחתנה עם יליד העיר הזאת ששימש בתפקיד חשוב בעיר זו ונקרא ע"י הרוסים לשוב לשם. עבדתי בהנהלת חשבו־נות, אך כל מחשבותי היו מרוכזות בנושא אחד ויחיד: להשיג קשר עם חברי מהתנועה, לגלות אפשרות כלשהי כדי להגיע לא"י.

בין אלה שבאו לראותנו בשובנו לקישינוב היה גם מוניה פלדמן. הוא היה הראשון שהביא בשורה: הגיע איזה בחור מבוקרשט שמנסה ליצור קשר בין חברי התנועה לשעבר ולחדש את פעילותה, אם כי במחתרת. כל המאמצים היו מכוונים לנסיון לעבור באופן בלתי לגלי לרומניה. אודה ולא אבוש, כי התייחסתי לבשורה זו בחשדנות לא מעטה עד כדי כך שביקשתי ממנו שיפסיק לשוחח אתי בנושא זה. מעודי אל הייתי גבורה גדולה וכל התלאות שעברתי במשך תקופת המלחמה הוסיפו פחד על פחדי הטבעי. המשכתי איפוא לעבוד וניסיתי להתרגל לנסיבות החדשות, אך לא אמרתי נואש ושביב של תקוה האיר לי כל הזמן.

הוספתי להתייחס בחשדנות רבה לכל ידיעה על קשרים שנוצרו עם "החוץ", ועם זאת לא חדלתי מלקוות לשינוי. יום אחד – והיה זה באחד במאי של שנת 1946 – בעיצומה של חגיגת האחד במאי, ניגש אלי רבינוביץ מקישינב ולחש לי: תצאי מהשורות. יש כאן בחור שמבקש לראותך. עליך לבוא לפגישה אתו בבית משפ־חת פורטנוי מאוריוב.

ושוב תקווה מהולה בחרדה. רצתי הביתה בקוצר־רוח כדי להתייעץ עם בני משפחתי אם ללכת לפגישה עם איש זר שבא בשליחות מסויימת, ואין יודע מה טיבה. אולי אין זו אלא מלכודת?

החלטנו בחיוב למרות הסיכון הכרוך בדבר, ואני יצאתי לפגוש את השליח עלום־השם. השיחה היתה קצרה. לאחר שווידא כי אני זו רוזה גורדון הציג את עצמו בשם זליג וויצמן ואמר לי, כי הוא פועל למען יצירת קשר בין חברי התנועה לשעבר והברחת הגבול הרוסי במטרה לעלות לא"י. הוא שאלנו אם אני מוכנה להצ־טרף תוך כדי הדגשת הסיכון בדבר וההכרח לשמור סוד במידה מירבית. הייתי המומה ומתוסכלת. לא הייתי מוכנה לתת לו מיד תשובה וביקשתי שהות כדי להתייעץ עם הקרובים לי ביותר.

משסיפרתי את הדברים לבני משפחתי פסקה אמי מיד: הגורל זימן לך את הבחור הזה ועליך לבטוח בו. המדו־בר היה **רק בי** כי מבוגרים יותר לא הובאו בחשבון, ולפיכך הייתי בדילמה רצינית. הייתי קשורה מאד

לאמי, לאחותי סוניה ולבעלה, לא תיארתי לעצמי את חיי בלעדיהם. מאידך ידעתי, כי זו אולי ההזדמנות האחרונה. השליח, שברבות הימים הפך להיות בעלי, זליג ווייצמן, עזר לי להגיע לכלל החלטה. לאט־לאט התחילו להגיע לביתנו חברים שהכרתי אותם בזמנו בהכשרה של ״גורדוניה״ וכן גם חברים ממקומות אחרים, וכך הפך בית גיסי ואחותי למרכז הפעילות המחתרתית. לזליג היו תעודות מזויפות ובקישינוב היה בבחינת ״אורח נוטה ללון״. בשעות היום היה מקיים פגישות עם החברים, ובלילות היה מתפרקד על ספסלי הגינה הציבורית במרכז העיר. גיסי, אברהם גונמכר, איש אציל ונאמן מאד למשפחה, לא יכול היה להשלים עם מצבו זה, והזמין את זליג למגורים בדירתו על אף הסכנה שבדבר.

באחד הימים הוזעקתי יחד עם עוד ארבעה חברים לבוא מיד לצ׳רנוביץ על מנת לעבור את הגבול. קמתי ונסעתי מבלי לחשוב הרבה, אך לרוע מזלי קרה משהו ברגע האחרון, כפי שכבר קרה לא אחת אצלי, והברחת הגבול נדחתה. חזרתי איפוא לקישינוב ולא יכולתי שלא להרגיש בתמורה שחלה ביחס אלי במקום העבודה שלי. התחילו לחשוד בי, וכנראה שגם נסיעתי הפתאו־מית ללא רשות החשידה אותי. הגיעה אלי גם שמועה שמתכוונים להעמיד אותי למשפט־חברים ותקותי היחידה היתה שאצליח עוד לפני כן להימלט מכאן

בערב ראש השנה של שנת 1946 קיבלתי הודעה מזליג שעלי לבוא מיד לצ׳רנוביץ. בבואי לשם פגש אותי זליג בתחנת הרכבת והודיע לי, כי בלילה יוצאים לדרך. נפגשנו בחדרה של דבורה בלינוביץ׳ וקיבלנו את ההו־ראות האחרונות מפיו של זליג. בקבוצה שלנו היו: אהרון ברתיני, שמעון רבינוביץ, אני וזליג. הוא היה מוכרח להצטרף לקבוצתנו, שכן התחילו לעקוב אחריו. הנסיעות התכופות שלו מקישינוב לצ׳רנוביץ ובחזרה עוררו חשד, הניירות שבידיו היו מזוייפים והיתה לו הרגשה כי הגיעה שעת האפס עבורו. כמובן שגם הניי־רות שבידינו היו מזוייפים והיינו צריכים, במקרה שני־תפס, להצהיר כי אנו מין ועדה רפואית שהוטלה עליה שליחות מסויימת...

עברנו כברת דרך קשה, רבת חתחתים ומכשולים. לעתים תכופות הייתי מרגישה מחנק בגרוני מרוב פחד. באוזנינו הדהדו קולות של משמר הגבול ונביחות של כלבי גישוש. ידענו היטב מה צפוי לנו במקרה שניתפס. הגענו לגדר מחושמלת שדרך אחד מהפתחים שלה היה זליג מעביר את החברים וגם אנו עברנו דרך הפיתחה הזו.

נשמנו לרווחה כשעברנו את הגבול הרומני והגענו לעיירה סירט בדרומה של בוקובינה. מכאן יצאנו לאחר שהות קצרה לבוקרשט ונפגשנו עם מאיר זית וברוך קמין, שפעלו בשליחות התנועה. לא אנסה אפילו לתאר את הפגישה הנרגשת. ראו אותנו כאילו הגענו מפלנטה אחרת. הכל נראה היה עתה באור אחר. התחל־נו להאמין כי נזכה להגשים את משאת־נפשנו זה שנים רבות.

בהתיעצות שבין זליג ופעילי ״הבריחה״ הוחלט, על אף כל הסכנות חייב זליג שוב לנסוע לרוסיה כדי לרכז חברים נוספים לאותה משימה. זליג קיבל כמובן את ״דין התנועה״ ויצא לדרך, ואני, שהייתי כבר אז ארוש־תו, צריכה הייתי להמתין לו באחת ההכשרות. זמן־מה לאחר שזליג יצא לרוסיה התחילו להתקבל ידיעות מדאיגות מאד. בקישינוב נאסרו חברים אחדים וחייו של זליג היו בסכנה. ושוב התייסרתי בחרדה ובצפיה דרוכה. האמנם נגזר עלי לעבור שוב בדרך יסורים?

באחד הימים הופיע זליג באורח־פלא, נערכה חתונתנו בבוקרשט בהשתתפות רבים מהחבר׳ה שהגיעו מרוסיה. בינתיים התחלנו לחוש שעוקבים אחרינו ואין ברירה אלא להסתלק בעוד מועד מאדמת רומניה. יחד עם ברוך קמין ואשתו ברחנו להונגריה, אך גם שם לא יכולנו לשבת בשלווה מחמת הבילוש והעיקוב אחרינו, וברחנו לאיטליה. כאן נשמנו סוף־סוף לרווחה. באיט־ליה פגשנו את **יששכר (יסכה) חימוביץ** שפעל כאן כשליח מהארץ והתרגשתי מאד, שהרי לו אני חייבת תודה על העזרה החומרית והנפשית שהוגשה לי בתקופת המלחמה. הוא דאג שאקבל מדי חודש חבילות מזון שמנעו מאיתנו חרפת־רעב בימים הקשים והמרים.

באיטליה היינו עם קבוצה של כארבעים חברים שברחה מרוסיה והמשכנו לחיות יחד כמשפחה אחת גדולה ומלוכדת. לי ולזליג נתאפשר לעלות בעליה ד׳, כשהרוח החיה בעליה זו היא שולמית ארלוזורוב. עלינו ארצה והגענו לתחנה הנכספת - **חניתא**. לאושרנו לא היה גבול אך היו גם צללים שהעיבו על אושר זה: הגיעו ידיעות על חברים שנתפסו בדרכם מרוסיה וקיבלו מחמש עד שבע שנות־מאסר, וביניהם גם גיסי אברהם גונצמכר אשר ממש הקריב את עצמו למען המטרה המשותפת. אנשים שהיו במחיצתו סיפרו לי, כי הוא היה מאושר ללא גבול כשנודע לו כי אני הגעתי בשלום לארץ ישראל. הוא לא זכה לכך, נפטר בגולה. לאחר הרבה תלאות הצליחה אחותי, אשתו, להגיע לארץ. גם אמי חיתה במחיצתנו בחניתא כמה שנים, והיו אלה מהשנים היפות בחייה, אך זהו כבר סיפור אחר.

עתה, כשהנני כבר סבתא לנכדים, אני מעלה תכופות באוזני נכדיי את הסיפורים מהימים ההם שרוויים בהרבה עצב, אך הם פרק חשוב בתולדות הציונות האישית שלי, וגם של אחרים.

קבוצת חניתא

ברוך קמין

בשליחות להצלת יהודי רומניה ובסרביה

אין זה מקרה שבין עשרות השליחים מהארץ שנבחרו לפעולה למען הצלת יהודים מהגולה בימי מלחמת העולם השניה היו רבים מיוצאי בסרביה. היו לכך כמה וכמה סיבות: המעמד המיוחד של התנועה הציונית בבסרביה, שהיתה בעבר חלק מרוסיה, לאחר מכן, בין שתי מלחמות העולם, חלק מרומניה; שליטתם של יוצאי בסרביה בשתי הלשונות – רוסית ורומנית; ואולי נציין את הסיבה המכרעת: הלהט של יוצאי בסרביה בארץ למלחמה בנאצים ולהחשת עזרה לקרוביהם־יקיריהם שנשארו בגולה. רבים מיוצאי בסרביה התגייסו ליחידות־עזר שונות בצבא הבריטי, ולאחר מכן, עם הקמת יחידות לוחמות יהודיות (״באפס״), התגייסו רבים מיוצאי בסרביה ליחידות אלו, מתוך הנחה, כי בדרך זו יוכלו להגשים את שתי המטרות הנ״ל שעמדו מול עיניהם. ברם, כידוע נמנעו בעלות הברית מהעב־רת היחידות הלוחמות היהודיות לחזית באמתלאות שונות, מוצדקות ולא מוצדקות, ובינתיים עשו רבי־הטבחים את מלאכת ההשמדה וגם על יהודי רומניה ובסרביה עברה הכוס, רבים מהם רוכזו במחנות בטרנסדניסטריה ואף קצם היה קרוב. לאחר פעילות נמרצת מצד המוסדות המוסמכים בארץ אושרה ההצעה להצניח שליחים לרומניה ולארצות אירופיות אחרות, כדי להציל את כל מה שאפשר עדיין להציל ולארגן בריחה של יהודים מאירופה לא״י.

בין עשרות השליחים שנבחרו לשם צניחה ברומניה היו גם שני אנשי אקרמן והסביבה. דב הררי (יליד ביירמצ׳ה שהתחנך באקרמן) וכותב השורות האלו יליד אקרמן. הגורל זימן אותנו יחד גם הפעם כזוג אחד לצניחה, שכן הצנחנים היו צונחים בדרך־כלל בזוגות. יחד עם דב שהיתי במצרים והתאמנו יחד, ואור לראשון באוגוסט 1944 צנחנו יחד לרומניה.

משהגענו לבוקרשט פנה כל אחד מאתנו לתחום פעילות שלו. דב – להקמת התנועה שלו ״דרור־הבונים״ ולרכוז הוצאות בכתב של ״החלוץ״, ואני – להקמת ״גורדוניה״, שהיתה התנועה שלי לפני עליתי. את תפקידי העיקרי ראיתי בהעלאת יהודים ארצה, ולאחר זמן־מה התחלתי לטפל באירגון ״הבריחה״ מרוסיה לרומניה, ומרומניה דרך הונגריה ויוגוסלביה לארץ־ישראל. באוגוסט 1944 היתה עוד המלחמה בעיצומה, הצבא הסובייטי חנה על גבול רומניה והגרמנים עוד שלטו בשטח. הרבה יהודים מבסרביה, וביניהם גם מאקרמן, הצליחו באותו זמן להסתנן מטרנסניסטריה לרומניה ונמצאו בערים הגדולות של המדינה ובעיקר בבוקרשט. מצבם הכלכלי היה בכי־רע ומהקרן המיוחדת שהוקמה למטרה זו התחלנו לחלק הקצבות לנזקקים. בוקרשט היתה עיר־פרזות, ומי שהצליח להגיע לעיר מצא לו אחיזה כלשהי, ולפיכך עודדנו ככל האפשר את ההסתננות הזו.

ביום השני לבואי לבוקרשט מהארץ בפעם השניה בנו־במבר 1945, הפגיש אותי שייקה טרכטנברג עם קצין יהודי בצבא הסובייטי ושמו וייצמן. קצין זה פשט את המדים שלו, לבש בגדים ציווליים וכל שאיפתו היתה – לעלות לארץ־ישראל. שייקה (עכשיו שם משפחתו – דן) וכן גם אני, עשינו כמיטב יכולתנו כדי לשדל את הקצין הזה שיחזור ל״הוויתו״ הראשונה, כלומר – ילבש שוב את מדי־הקצין שלו, יעבור את הגבול לרוסיה וישמש שליח של ״הבריחה״, יאתר את היהודים בקישינייב ובצ׳רנוביץ ויסייע להברחתם לבוקרשט, ומכאן הדרך לארץ־ישראל היתה כבר קצרה.

ויצמן נענה להצעתנו. הסכים להשאיר את אשתו בבוקרשט וקיבל על עצמו את השליחות. משהפגיש אותי עם אשתו, התברר כי זוהי לא אחרת אלא רוזה (קראנו לה רוזצ׳קה) גורדון מאקרמן – עיר מולדתי. קשה לתאר את ההתרגשות של שנינו עם הפגישה הזו. ממנה קיבלתי את דרישת השלום הראשונה ממשפחתי ומבני עירי וכן גם מאנשי התנועה ״גור־דוניה״. רוזה סיפרה – ושנינו בכינו ללא הפוגה.

במשך לילה שלם סיפרה על ההרס וההרג, על נדו־דיהם של אנשי אקרמן עד לסיביר ולטשקנט, על כל הזוועות והיסורים שפקדו אותם, על חברי ״צעירי ציון״ ששאיפתם היחידה היתה למצוא דרך לעליה וכו׳ וכו׳.

לעולם לא אשכח "דרישת שלום" זו שקיבלתי מעירי ובני־עירי לאחר הינתקות ממושכת מהם. גם לאחר שנפרדתי מרוזה לא יכולתי להסיח מדעתי את כל המידע העצוב שקיבלתי באמצעותה. מעתה גברה פעילותי במרכז הבריחה, האמנתי כי אזכה להושיט עוגן־הצלה ליהודי אקרמן – מכורתי.

עם שחרור דרום־מזרח אירופה נפתחו הדרכים לנמלי הים התיכון, סיכויי הבריחה גדלו ורבים מיוצאי אקרמן התחילו לנוע בעקבות הצבא הסובייטי והתרכזו בבוקרשט.

משפחת פלדשטיין היתה המשפחה הראשונה מיהודי אקרמן שאיתם נפגשתי. לאחר מכן נפגשתי עם קויטקו, איציקסון ואחרים, ובשלב מאוחר יותר – עם שילד־קרויט, מנואלי, צוקרמן ואחרים. רומניה היתה מרכז הבריחה דרך נמלי הים השחור והים האדריאטי, תורכיה וסוריה. התנועה היתה רבה. הים השחור עוד היה מלא מוקשים, אך זה לא הרתיע את אלה שהעליה לא"י היתה המוצא היחיד בשבילם לאחר אימי המל־חמה. גם גישתה העויינת של ממשלת המנדאט והאניות הרעועות אשר בהן עשו העולים את דרכם לארץ – לא היה בהן כדי להפחיד את אלה אשר הפחד היה לעיני־הם זמן רב. אנחנו, פעילי הבריחה, עמדנו בעיקר בפני הבעייה כיצד לרכז המוני יהודים מטרנסדניסטריה ביניהם רבים מבסרביה ואקרמן בבוקרשט ולהושיט להם את העזרה הראשונה עד שתגיע שעתם לנסוע לארץ. שלטונות הכיבוש הסוביטיים סייעו לפעולה כי הם היו מעוניינים להשתחרר מנטל היהודים העקורים למודי הצרות והסבל, ומאידך רצו גם לגרום צרות לאימפריה הבריטית. המטרה שהעמדתי לעצמי היתה לפלס דרך לעליה ליהודים מבסרביה, בוקובינה, טרנסדניסטריה הצפונית בכל האמצעים ובכל הדר־כים. חיפשתי אז איש מתאים שיעבור לצ'רנוביץ, שהיתה מעתה בשלטונה של רוסיה, ואשר בתוכה רוכזו המוני יהודים. מצ'רנוביץ אפשר היה להתקשר עם בסרביה, שהיתה היעד העיקרי שלנו. איש זה צריך היה להביא ליהודים אלה את בשורת הסיכוי שנפתח לעליה, לארגנם ולהדריכם מבלי שהדבר יגיע לידיעת הרוסים. עד־מהרה נזדמן לנו איש כזה, הלא הוא – לזר, היום פרופ' תור־כוכבא דיקן הפקולטה לבעלי־חיים באוני־ברסיטת תל־אביב, שהוא עצמו יליד בסרביה הצפונית. ב־20 בדצמבר 1944 – מספר לזר – העביר אותו שיקו, שהיה נציג הבריחה בגבול בוקובינה, לסיראט ומשם נסע בעגלה לאחר הכפרים בסביבה. לאחר שהתחבא במשך שעות היום בביתו של איזה איכר הצליח בעזרת מבריחי גבולות להגיע לצ'רנוביץ ונפגש עם קשר הבריחה ברש (נמצא עתה בעין חרוד). ברש היה מצייר פלקאטים לקולנוע, אך עיסוקו העיקרי היה בהכנת תעודות מזוייפות ליהודים שהתרכזו בצ'רנוביץ לצורכי "הבריחה". בינתיים הגיע לצ'רנוביץ גם זליג (היום חבר קבוצת חניתא), שאף הוא נרתם למשימה זו של הברחת יהודים לבוקרשט. השמועות על אפשרות עליה מבוקרשט פשטו במהירות הבזק בחוגי הנוער והציונים ברוסיה והגיעו עד לאסיה המרכזית אשר גם שם היו ריכוזים גדולים של יהודי בסרביה. יהודים אלה שמחו עוד יותר משנודע להם על שני הצנחנים (דב ואנוכי) אנשי אקרמן, שהיו ידועים לרבים מהם עוד מהימים שלפני המלחמה. אין צורך לומר, כי גם אנחנו היינו דרוכים מאד לקראת הפגישה עם בני אקרמן, וניתן לומר, כי "יותר משהעגל רוצה לינוק – הפרה רוצה להיניק", כלומר – הלהט והנכונות שלנו להעלותם לא היה פחות מרצונם הם לעלות.

מדצמבר 1944 עד מארס 1946 הגיעו מאות יהודים מצ'רנוביץ ובסרביה לרומניה. הופעלו שני מרכזים על הגבול הסובייטי לעזרה לבורחים: סיראט ורדאוצי. הפליטים שהגיעו למקומות אלה צויידו בניירות מתאי־מים, לבוש וכסף להוצאות ראשונות. פעילותו של זליג ווייצמן הנ"ל סייעה הרבה להגברת קצב ההברחה. צריך היה להתגבר על הרבה תקלות, הדרכים היו בחזקת סכנה, ואם נאמר "בתחבולות תעשה לך מלח־מה", הרי אפשר להגיד, כי בתחבולות עשינו גם "בריחה", ולא כאן המקום לפרט את כל אלה. פעילות זו שלנו נמשכת עד ה־6 במארס 1946 כאשר התחילה הרפטריאציה של היהודים מבוקובינה הצפונית לבו־קובינה הדרומית ברומניה.

ישראל שילדקרויט, ממנהיגי "צעירי ציון" באקרמן מספר: בשנת 1945, כשנסתיימה המלחמה, נסעתי עם אשתי לקישינוב. משבאתי לדירתי הקודמת נתגלה לי, כי היא תפוסה ע"י משפחה יהודית מרוסיה. נאמר לי, כי אותו יהודי מרוסיה יודע על עברי הציוני, ואם אתחיל להציק לו בתביעה שיפנה את דירתי, עלול הוא להלשין עלי בפני השלטונות ואז אגור לא בדירתי הקודמת אלא בבית־כלא סובייטי... הייתי אובד־עצות עד שהגיעה אלי השמועה, כי "היהודים נוסעים לצ'ר־נוביץ' ומשם נוסעים הלאה". קמתי ונסעתי לצ'רנו־ביץ. הלכתי לשוק של צ'רנוביץ כדי לפגוש יהודים מכרים, ונודע לי, כי הגבול לרומניה סגור כבר. לא היתה לי ברירה אלא לשכור חדר ולגור בצ'רנוביץ עד יעבור זעם. כעבור חודשיים התחילו שוב לרשום יהודים שהיו מעוניינים לעבור לרומניה. לצורך זה נקבעה ועדה שבה השתתף גם קצין של הצבא האדום, ואיזה יהודי שידע רוסית ורומנית ישב ורשם את המועמדים. לאחר זמן־מה נפטר היהודי הזה ובמקומו עסק ברישום יהודי מאקרמן ושמו מגזיניק. השמועה אמרה, כי היהודי הרושם לוקח 5000 רובל עבור סידור תעודת נסיעה. באתי כמה פעמים לביתו של מגזיניק, אך בכל פעם אמרה לי אשתו, כי הוא איננו בבית. הייתי קרוב ליאוש, אך יום אחד פגשתי את מגזיניק זה ברחובה של עיר והוא אמר לי: שילדקרויט, למה

אינך נרשם לנסיעה לרומניה?". אמרתי לו: ומהיכן אקח 10,000 רובל עבור שני אנשים?" השיב לי: אתה לך והרשם, שכן 10,000 איש כבר נרשמו, וביום מן הימים יפסיקו את הרישום. אל תפחד, לך ל"זקס" (מוסד רוסי לרישומים אזרחיים) והרשם מבלי לשלם ולענין התשלום אל תדאג". עשיתי כעצתו. נרשמתי מבלי לשלם ולאחר זמן־מה נודע לי, כי עוד אנשים מאקרמן נרשמו מבלי לשלם, וביניהם זיגלווקס, מניא־לי ואחרים. כעבור חודשיים אני פוגש שוב את מגזינייק זה והוא אומר לי: תכין לך עצים לחורף. צ'רנוביץ שייכת לאוקראינה, את הניירות שלחנו לקייב ויש יסוד לשמועה, כי במקום לרומניה ישלחו אותנו לסיביר... נקל לתאר את החרדות שלנו, עד שבבוקר לא עבות פשטה השמועה, כי בנ.ק.ו.ד. נפתח אשנב מיוחד לחלוקת מיספרים לכל הרוצים לנסוע לרומניה. הלכתי אל מגזינייק והוא אמר לי, שאמנם כן הוא ולו עצמו יש מיספר 8000 ואילו לי יהיה מס' 10.000...

את הגבול עברתי במרחק קילומטר אחד מהעיירה סיראט שברומניה. היו שם עגלות רבות וגם איש מה"ג'וינט" שטיפל בהעברת הפליטים לחצר בית הכנסת. כל הלילה שכבנו על החבילות שלנו ובבוקר הלכתי לחפש "קשר". מכרים אמרו לי, כי עלי לפנות לחדר מסויים, וכשהגעתי לאותו חדר אחזוני אימה ופחד, שכן על הקירות התנוססו סיסמאות של סטאלין, לנין, מארקס וכד'. ברחתי משם כל עוד נפשי בי. אותו יום פגשתי בחור בשם שיקה, שהזמין אותי לבוא אליו, לאותו חדר משם ברחתי, והציע לי סכום כסף באמרו שהכסף נשלח אלי ע"י ברוך. חששתי לקחת את הכסף וביקשתיו שיגלה לי מיהו אותו ברוך, ואז גילה לי, כי לא אחר אלא ברוך קמינקר הוא האיש. נשמתי לרווחה. לקחתי את הכסף שהייתי מאד זקוק לו ויחד עם מניאלי שכרתי חדר ללילה אחד. לאחר מכן נסעתי לגלאץ ואילו מניאלי נסע לאחות אשתו לפלוישטי. לאחר חג הפסח נסעתי לבוקרשט, נפגשתי עם ברוך שהגיש לי עזרה כספית שאיפשרה לי להביא את אשתי ולהסתדר איך־שהוא עד מועד עליתנו לארץ. לפי המלצתו של ברוך בפני מוסדות המפלגה "איחוד" התחלתי לעבוד כמדריך בערים ועיירות ברומניה".

סיפור דומה מספר גם צבי מניאלי, מי שהיה יו"ר "צעירי ציון" באקרמן. הוא ואחיו שמואל הגיעו אף הם לצ'רנוביץ בהסתמכם על השמועה, כי משם נוסעים הלאה בכיוון הרצוי... הם עברו את הגבול לרומניה ומשהגיעו לסיראט מצאו אצל אנשי "הבריחה" טלגר־מות מברוך קמין שיטפלו בהם ויעבירו אותם לבוקרשט. בבוקרשט קיבלו אף הם תמיכה כספית מברוך מקרן העזרה הישראלית וביוני 1947 נסעו דרך הונגריה אוסטריה ואיטליה והגיעו לארץ ישראל.

הייתי יכול להביא כאן גם את סיפורו של צדוק צוקרמן, בנו של השוחט מאקרמן וסיפורים נוספים אחרים, שיש בהם כדי להעיד, כי אותו ברוך "המסתורי" לא שכח את היהודים שלו, יהודי בסרביה בכלל ויהודי אקרמן בפרט. אם מותר לי להעיד על עצמי אומר רק זאת: עשיתי כמיטב יכולתי כדי לעזור ליהודים להגיע לחוף־מיבט־חים. אפשר לתאר את התרגשותי עם כל פגישה עם יהודי מאקרמן. התגמול הטוב ביותר שזכיתי לו היה שיר של המשורר הידוע ברטיני, שאף הוא היה בין הנעזרים על ידי, ואשר הוקדש לי.

בשובי לארץ עם סיום שליחותי ברומניה נבחרתי לכנסת השניה כנציג העליה הרומנית. מותר לי להודות בלי כל גינוני ענווה, כי לבי עלה על גדותי וכשעמדתי על דוכן הכנסת כדי למסור שבועת־אימונים. בעיני־רוחי ראיתי אז את אבי ואמי ואת כל בני משפחתי, את יהודי אקרמן שהוצאו להורג. ראיתי את עצמי גם כנציגם. הרהרתי אז בלבי: עלי להצדיק את האמון הזה שניתן לי על ידי המשך המאבק למען עליתה של יהדות רומניה. היה זה בשנת 1954, כאשר המשטר הקומוני־סטי ברומניה התנכל לעליה ולמפעל הציוני. פעילי הציונות והעליה ברומניה נאסרו ונכלאו ורבים מהם הובאו למשפט כנאשמים בריגול ובבגידה. כחבר חדש וצעיר בכנסת צריך הייתי כמובן קודם כל ללמוד דרכי פעילות פרלמנטארית, וכך אמנם עשיתי, אך ענין העליה מרומניה היה בראש סדר העדיפויות שלי. התחלתי יחד עם חבר הכנסת אידוב כהן, אף הוא מרומניה, ליזום בשיתוף פעולה עם מוסדות הסוכנות היהודית ומשרד החוץ של ממשלת ישראל, אסיפות־מחאה בארץ ובחו"ל נגד החנקת העליה מרומניה. לאסיפות אלו היה הד רב, וזכורים במיוחד הדברים שהשמיע ציר הקונגרס האמריקאי עמנואל סלר בור־שינגטון בעקבות גל המחאות שלנו. פרט למחאות הכרזנו גם על צום של עסקני יוצאי רומניה לאות הזדהות עם אסירי ציון הנמקים בכלא ברומניה. הצום התחיל ב־24.5.54 בבית הכנסת הגדול בתל אביב ובין הצמים היו כמובן שני חברי הכנסת נציגי יהדות רומניה: אידוב כהן ואנוכי. לפי הצעתנו העניקה נשיאות הכנסת דחיפות להצעה שהגשנו בענין אסירי ציון ברומניה ובנאום שנשאתי בכנסת ב־25.5.54 לביסוס ההצעה שלנו תיארתי את מצבה של יהדות רומניה בימי הכיבוש הנאצי ואת כל אשר עבר על יהדות זו מני אז ועד עתה. את גל המעצרים והמשפטים ציינתי כתוצאה מהסתה פרועה של היבסקציה הרומנית. מעל בימת הכנסת שלחתי ברכה לוהטת בשם כל הצמים ובשם כל יהודי רומניה בישראל לאסירי ציון הנמקים בכלא הרומני.

בכל העתונים הישראליים היה הד לפעולותינו, וביחוד לצום ארבעים וחמשת העסקנים מרומניה. לבית הכ־נסת הגדול הגיעו הרבה מברקי עידוד וסולידריות עם הצום והמחאה שלנו וכן גם משלחות גדולות של

רבנים, עסקנים, נציגי פועלים ואירגונים ציבוריים שונים ורבים. איגוד עולי בסרביה הזמין למקום שבו צמנו את כל חבריו ופעיליו לביטוי ההוקרה והסולי־דריות שלו. ביקרו אותנו גם ראש הממשלה משה שרת ז"ל, יושב ראש הכנסת יוסף שפרינצק ז"ל ויו"ר הסוכנות היהודית ברל לוקר ז"ל. את ימי הצום בילינו בקריאה, עיון בתלמוד, שיחות וכד' - איש־איש לפי נטיתו. ד"ר ו. אבליס, מנהל קופת חולים בירושלים, היה המפקח הרפואי על הצמים. לאחר חמישה ימים של תענית הופסק הצום לפי דרישתו של נשיא המדינה יצחק בן צבי שהובאה אלינו ע"י רעיתו ושלישו. למעלה מעשרים אלף איש ביקרו אצלנו במשך חמשת ימי הצום ובהרבה עתונים בחו"ל היתה תהודה רבה למחאה שלנו. זאת היתה מטרתנו - לעורר את דעת הקהל בעולם ומטרה זו הושגה.

מאז נשתנו פני הדברים. רומניה של ימינו היא הארץ היחידה בגוש המזרחי שמקיימת קשרים דיפלומטיים עם ישראל. יתכן כי גם לתגובתנו הנמרצת לפני הרבה שנים יש חלק כלשהו במצב הקיים?...

מחאת הצום בבית הכנסת הגדול בתל־אביב למען אסירי ציון ברומניה בשנת 1954. משה שרת מבקר את הצמים. על ידו עומד ברוך קמין.

שמואל מיניאלי (נתניה)

הדגל

מי מיהודי אקרמן אינו זוכר את הדגל הכחול־לבן שהיה מתנוסס ברמה בכל אירוע ציבורי חשוב ונישא בראש כל התהלוכות הלאומיות והמיפגנים הציוניים? דגל זה היה מרטיט לבם של יהודי אקרמן וממלא אותם בגאוה.

לפי השמועות הוכן דגל זה עוד בימי הרצל והקונגרסים הציוניים הראשונים במחתרת על יד הציונים המעטים שהיו אז בעירנו. הוא היה עשוי ממשי יקר, המגן־דוד שהתנוסס בראשו היה מוזהב והפסוק שהיה רקום עליו: "שאו ציונה נס ודגל, דגל מחנה יהודה." דגל זה סימל בעינינו את התחיה הלאומית, את התקוה למדינה יהודית.

– מנכבדי העיר נספה בשואה

במשך שנים רבות היה הדגל שמור משום־מה בבית הכנסת „רמסליינר" (בעלי המלאכה) ואין לתאר את הרגשת האושר של כל מי שנזדמן לו לשאת את הדגל הזה, שהיה די כבד, בראש תהלוכה כלשהי. בדרך כלל היו בוחרים למשימה זו את הבחורים החסונים ביותר. כתלמיד הגימנסיה נזדמן לי לא פעם לנהל משא ומתן עם גבאי בית הכנסת הנ"ל (ישפון, שייקה שלין וחיים לייב ספיבק) שישאילו לנו את הדגל לתהלוכה מסויימת. לעתים היה צורך לזמן את כל הגבאים כדי לקבל החלטה בענין זה.

זכיתי כמה פעמים להיות נושא הדגל בראש מצעדים ולהצדיע בפני ראש העיר ונציגי השלטונות שעמדו על במת המצעד ברחוב מיכאילובסקה על יד הגן העירוני. יש לציין כי בכל המצעדים האלה צעדה בראש תזמורת הגימנסיה בניצוחם של האחים פאליקוב.

משנכנסו הסובייטים ב־1940 נעלם הדגל וכנראה שאיש לא התעניין בגורלו. איתרע מזלי לראות שוב את הדגל בפעם האחרונה, יום או יומיים לפני פרוץ המלחמה – הימים האחרונים לשלטון הסובייטים באקרמן. ומעשה שהיה כך היה.

אותו זמן התגוררתי בבית קוויטקו בסמוך לבית הכנסת של בעלי המלאכה. אותו יום עברתי ליד בית הכנסת ושמתי לב כי הדלת למרתף על יד השער פרוצה. עלה בדעתי פתאום להציץ ולראות מה צפון שם במרתף, שהיה מוכר לי היטב מימי היותי „משורר" במקהלה של החזן משה קוגאן ז"ל, כי שם היינו מתלבשים בבגדים המיוחדים למשוררים לפני ההופעה בפני הקהל. עיני הבחינה מיד, כי בין ערימות הפסולת והאשפה מתגולל הדגל היקר שלנו, מקופל ומלוכלך. לבי נצבט מכאב למראה הדגל המושפל. גורל יהודי אקרמן היה גם גורלו.

נבהל ונפחד הסתלקתי מהמרתף מתוך תקוה, כי עטרת הדגל הזה עוד תחזור ליושנה.

קרן קימת לישראל

MARTYRS' FOREST

No. 1700

חורשת 1,250 עצים ב"יער קדושי בסרביה"

לזכר קדושי קהלת אקרמן

שניספו במשטר הדמים הנאצי

ניטעה ע"י יוצאי אקרמן בישראל

לזכר עולם

ירושלים, טז באדר א תשי"ז

(17.2.1957)

JEWISH NATIONAL FUND

ברוריה הר-ציון

נס לא התרחש בקרניצ׳קה

חגים ואירועים רבים צויינו והוחגו במסגרת ביה״ס שלי באקרמן, אך עד עתה חרות בזכרוני דווקא ל״ג בעומר, שאינו תופס מקום מרכזי בחגי ישראל, כחג העיקרי שהטביע רישומו עלי בימים ההם, וזכור לי בכל פרטיו גם בזמן הזה. אולי סיבת הדבר היא – המיצעד שלנו ברחובות העיר, שהרטיט את לבנו ומילא אותו גאווה יהודית. אמנם היו מיצעדים בהש־תתפות תלמידי הגימנסיה גם בחגים לאומיים־רומניים, אשר בהם התבלטה מאד הגימנסיה שלנו, אך המיפקדה של המצעד, לא הואילה לעולם לזכות אותנו בציון הכי טוב. תמיד קדמו לנו בתי ספר אחרים, גם כאשר המוני האזרחים שהצטופפו במדרכות כדי לחזות במיצ־עד היו פוסקים שהציון העיקרי לשבח מגיע לנו.

מה שאין כן – ל״ג בעומר. זה היה חג כולו שלנו, נוצר למעננו, קשור עם קורותינו ומורשתנו. התכונה לקראת החג הזה התחילה הרבה זמן לפני החג עצמו, ובבוקרו של חג היה המנהל עובר בין השורות, בודק אם הנעלים מבריקות, אם החולצות מכופתרות כראוי, אם שרוכי הנעלים קשורים וכד׳ – ממש כמו לפני חג רומני כללי. אני מודה, כי דקדוקי־סדר אלה הקניטו אותי אז. לעתים הייתי מהרהרת בלבי: מה לחג הזה המסמל את גבורת היהודים, את מרד בר כוכבא, את ר׳ שמעון בר יוחאי, ולכל הגינונים הזרים שמתאימים לחגיהם ומועדיהם של הגויים? הייתי סולחת למנהל על גינונים אלה לאחר שהשמיע את הנאום שלו, שהוא זכור לי היטב, שכן מדי שנה היינו שומעות את אותו הנאום, ואין פלא שנחרת כל כך בזכרוננו...

היו סביב עירנו הרבה אתרים עם נוף יפה, עם שדות רחבי־ידים, שופעים פרי וירק, אך הכל ידעו שבל״ג בעומר יש רק יעד אחד להפלגתנו – קריניצ׳קה. אכן, זה היה אתר שכאילו נוצר למען ל״ג בעומר. היו הרבה אגדות על המעין שבקירבת המקום, שהרבה עוברי־אורח היו שוברים את צמאונם ממימיו, על הצלב הגדול המתנוסס במרומים, על אירועים שונים שהתרחשו כאן וכד׳. אגדה אחת זכורה לי היטב:

לפני שנים רבות גרו במקום זה קבוצות דייגים אשר פרנסתם היתה רק על הדייג. ויהי היום, והבאר, אשר ממימיה שתו כל התושבים במקום, יבשה. אנשים גוועו בצמא, תינוקות מתו באיבם, מגפות פרצו. משהחמיר המצב החליטו כמעט כל התושבים לעזוב את המקום, ורק מתי־מיספר נשארו שם ובמשך חורף שלם שתו רק מי־שלג. עם בוא האביב, משהפשיר השלג, הבחין מישהו באחד הימים בשלולית־מים קטנה. הלכו בעק־בות השלולית הזו ונתגלה לעיניהם מעיין עם מים מתוקים וזכים. במקום בו נתגלה המעיין הקימו חושה מאבן ובראשה הציבו צלב־אות שבח ותודה לאלוהיהם. אגדה זו, שרק המוטיב העיקרי שלה נמסר כאן, ליוותה אותי משחר ילדותי.

לדעתי לא יכלו לבחור מקום מתאים יותר לטיולינו והפלגותינו. מזג אויר אביבי כרגיל בחודש מאי, שמים בהירים, עצים מלבלבים מסביב, פריחה משכרת, ציוצי ציפורים, מי לימן כחולים ושקטים – התמזגו עם הטבע והנוף. לא פלא ששירי ל״ג בעומר הדהדו במיצעד שלנו בהתלהבות ובחן־נעורים. היינו דרוכים לקראת החווייה ומשתוקקים אליה שבועות רבים לפני ל״ג בעומר.

אחרי הצהריים, לאחר שתלמידי הכיתות הנמוכות חזרו הביתה, היו תלמידי הכיתות הגבוהות מתרכזים בצילו של עץ עבות יחד עם המורים לשם שיחה בעניני דיומא. המורה צ׳רניבסקי ז״ל היה מתבל את סיפוריו ושיריו במלים רוסיות, וזכור לי במיוחד הפזמון ״אל תירא עבדי יעקב״, שהיה תמיד משובץ בסיפורים.

תחרויות ספורט, מירוצי אופניים, כשהבנים מרכיבים את הבנות, משחקים שונים וכד׳ – כל אלה היוו את סדר היום המיוחד, והדי שירתנו נשמעו מסביב, ואף הנוצרים ידעו כבר מה טיבו של חג זה ליהודים. בערוב היום, כאשר באופק נראתה כבר השמש השוקעת ונוגה סגלגל־ירקרק עלה בפאתי השמים – התחלנו בהכנות לחזרה העירה.

*

לאחר למעלה משלושים שנה, בשנת 1966, ביקרתי בקישינוב בביתה של הגננת שלנו לשעבר, הדודה מניה שרירא, והעלינו זכרונות מחגיגות ל״ג בעומר. ישבנו בחדר צנוע והתריסים מוגפים, לבל יבחינו זרים באורחים מישראל, והתייחדנו עם הימים ההם. מה עגום היה לשמוע, כי אותה קריניצ׳קה, שאליה נהרו מדי שנה ילדי ישראל בשיר על השפתיים, כדי להת־ייחד עם זכר בר כוכבא, עם גבורת ישראל וכו׳ – היא אשר היתה התחנה האחרונה של המוני יהודים מאקר־מן, אשר הושמדו שם, כשעל שפתותיהם המלים ״שמע ישראל״ ולא ״אל תירא עבדי יעקב״. אמרתי אז למניה: איך זה לא התקוממו איתני הטבע? איך זה לא געש הלימן? איך זה לא הזדעזעו העצים בשעת ההש־מדה, אותם העצים אשר בצילם ישבנו בל״ג בעומר׳ איך יכלו כל אלה להיות עדים שקטים לפשע שאין מלים לתארו?

אכן, הנס שאירע לפני דורות רבים עם מעין הפלאים שנתגלה – לא חזר על עצמו. שום נס לא אירע. האדמה שרוותה את שירינו, את נעורינו המתפרצים, את יקוד־לבנו, בימים הרחוקים ההם, ימי חגיגות ל״ג בעומר – רוותה את דמם של יקירינו. המקום שסימל נעורים ותקווה והתחדשות לילדי ישראל – מסמל עתה לכולנו את הקץ המר של יהודי אקרמן והסביבה.

אזכרה להרוגי השואה בכנס אקרמן

בגלל תקלה טכנית הודפסה תמונה לא נכונה בעמוד 214.
התמונה הנכונה ניתנת בזאת.

ברוך קמין יו"ר ארגון יוצאי אקרמן נואם בכנס אזכרה.

אשר שורצמן

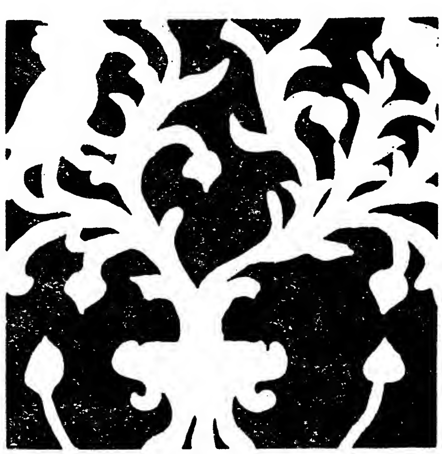
מעשה בשם

לא הייתי בא לספר סיפור אישי זה אילולא הייתי סבור שיש בו עניין לא רק לי. על כל פנים, אני עצמי למדתי לא מעט מהמעשה הזה – מעשה בשמי הפרטי.

א ש ר – זה היה השם שניתן לי כשבאתי בבריתו של אברהם אבינו, אך למעשה לא השתמשתי אף פעם בשם חוקי זה שלי. סיבות רבות לכך: התביישתי; חששתי מתגובות החברים ברחוב, במישחקים, שעלולים ללעוג לשם משונה זה; חששתי מהמורים בבית־הספר, משא־לות הפקידים במשרדים השונים בשעת מילוי טפסים, מיסמכים וכיו״ב. משהגעתי לגיל 14–15 הפכה הבושה שלי משמי "המשונה" לכאב ממש. העניין לא הירפה ממני. התחלתי להשוות את שמי לשמות רוסיים, אוקר־איניים ואחרים. רציתי לרדת לעמקו של דבר ולהבין מדוע שמי פחות טוב משמות אחרים? משום־מה אני חייב להתבייש בשם זה שניתן לי עם הולדתי? המסקנה שהגעתי אליה אז היתה: שם עברי אינו יכול להשתוות עם שמות של בני עמים אחרים. השם הזה שניתן לי שייך לבן של עם סוחרים (אבי היה דווקא פועל וסבי סנדלר), עם של מוגי־לב (אבי היה חייל בצבא האדום, נלחם בגרמנים ונפל בקרב עם הנשק בידיו), עם שישב במשך כל מלחמת העולם השניה בטשקנט... נוצר והעמיק אצלי רגש הנחיתות ביחס לבני עמים אחרים.

לא היה לי קל עם התסביך הזה של נחיתות־דרגה, וזה אולי מחמת אופיי. לאחר זמן־מה גיליתי שיהודים רבים מחליפים את השמות היהודיים שלהם בשמות רוסיים. אך המציאות בה חייתי, התנאים והנסיבות, הסביבה והשכנים, חישלו את אופיי בעודני צעיר, ולעולם לא ביקשתי מאמי שיחליפו לי את השם. השם הזה אושר (אשר) התנוסס בתעודת הזהות שלי, בתעו־דת הבגרות שלי, בפנקס הצבאי, בתעודת גמר האוניבר־סיטה ובתעודת הנישואים. ברם, בסופו של דבר – נכ־נעתי, וזאת בעטיים של שני מקרים שאילצו אותי להחליף את השם "האומלל". מקרה ראשון היה לאחר סיום האוניברסיטה, כשקיבלתי משרה כמורה בסמינר למורים. אין זה פשוט להיות מורה כאשר שמך הוא אושר אוסיפוביץ'... המקרה השני – לאחר הולדת בתי הבכורה. הרהרתי לעצמי: מה אשמים הילדים שלי? וכי לא די בסבל שלי? החלטתי להחליף את השם ובחרתי בשם ליאוניד. שם זה נרשם רק בתעודת הזהות שלי, כדי שהילדים שלי יוכלו "להתבסס" עליו, ואילו בכל שאר המיסמכים הרשמיים הוסיף להתנוסס השם הישן: **א ו ש ר**.

כאשר עליתי ארצה קיבלתי "תעודת עולה" ותעודת זהות ונרשם בהן שמי החדש – ליאוניד. החלטתי להחזיר לי את שמי הקודם, השם שניתן לי על ידי אבי – אושר (אשר). והנה צרה חדשה: אנשים רבים, מכירים וידידים משכבר הימים, שהכירוני בשם ליאוניד, מביעים את תמהונם לאחר שאני מציג את עצמי בשמי העברי. רק מעטים תופסים את פשר השינוי, ואף זאת לאחר שאני מסביר להם הסבר היטב, כי בשבילי זה לא שינוי של־מה־בכך, אלא שינוי מהותי. כל תולדות חיי מקופלים בשם זה, אני רוצה להיות שייך לאן שאני באמת שייך, חזרתי ל מ ק ו ר. וזאת אני אומר ללא שמץ של ציונות ופטריוטיות. אני שייך לשמי ושמי שייך לי, ועם השם הזה אני מרגיש שהנני מה שהנני.

ברוריה הר-ציון

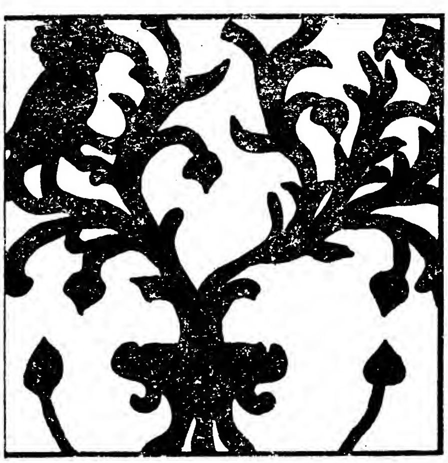
יום סרט

זכורתני, כי בהיותי תלמידה בכיתות הנמוכות של ביה"ס היתה משאת־נפשי להגיע ל"מעמד" של נושאת הקופסה הכחולה ביום־סרט. מה משמעותה האמיתית של הקופסה הכחולה לא ידעתי אז, וכששאלתי את המורה סטרץ, שלימד תנ"ך, השיב לי תשובה שלא היתה לי מובנת די צרכה, אך יחסי לקופסה לא נפגם כהוא־זה. ידעתי שהיא קשורה עם משהו יקר מאד. וזה הספיק לי.

אני זוכרת את השתתפותי הראשונה ביום־סרט. את הסרטים היינו מסדרות מנייר תכלת־לבן כפרחים ומרכיבים אותם על קרטון גדול בצורת מגן־דוד. היינו יוצאות בזוגות ליום־סרט, כשבן זוג אחד נושא את הקופסה הכחולה והשני את המגן־דוד. היה זה יום ראשון בשבוע. הרחובות המו מאנשים. ה"קטע" שנמסר לנו היה: רח' מיכאילובסקי עד גן העיר. חנויות גדולות, בעיקר של יהודים, היו בקטע שלנו. ההנחיות שקיבלנו היו: לפנות לכל עובר ושב, לפקוד כל חנות של יהודי ולא־יהודי. בפתח אחת החנויות הגדולות לסדקית הודיעה לי בת־לווייתי, כי לחנות זו עלי להיכנס לבד. את סיבת הדבר לא אמרה לי. מצויידת במגן־דוד ובקופסה שהופקדה בידי רק לצורך הכניסה לחנות זו בלבד, נכנסתי לחנותה של הגב' קונסטנטינר מתוך תקוה לזכות כאן בתרומה הגונה. בעלת החנות קיבלה את פני במונולוג צעקני: שוב באתם לקבל נדבות? ביקשתי כמה פעמים לא לבוא לחנותי. תסעו לכם לפלשתינה שלכם, פרחחים חצופים ומלוכלכים. הערבים ישחטו אתכם שם. לכאן לא תבואו יותר!

נדהמתי. לא הייתי מוכנה לקבלת־פנים מעין זו. לא הבינותי מדוע אמרה "מלוכלכים", והרי אני התלבשתי כל כך יפה לכבוד יום הסרט הזה. ניסיתי לומר לה משהו, אך זה עוד הגביר את חמתה וצעקותיה. בקיצור - הסתלקתי בבושת־פנים.

יום־הסרט השני שלי היה בט"ו בשבט. הפעם ידעתי כבר יותר על הקופסה הכחולה ויעדיה. גם בבית הספר קידמו אותי בנושא זה. ושוב עלה בחלקי "הקטע" של מיכאילובסקי אשר בו תפקדתי בל"ג בעומר. כשהגעתי לחנות של קונסטנטינר הרגשתי כי לבי פועם בחוזקה. הצצתי לחנות וראיתי זוג עומד שם: קצין צעיר בלויית בחורה. החלטתי להיכנס לחנות ולנסות להדביק את הסרט לא לבעלת החנות "הידועה" לי, אלא לזוג הצעיר, בהתאם להוראות שקיבלנו והמחייבות לא לדלג על אף איש... בעלת החנות פתחה ב"ירגזון", אך אני הייתי כבר מחוסנת נגד צעקותיה ואמרתי לה מיד: סליחה, אנחנו לא באנו אלייך, אלא לאנשים שבחנותך. ניגשתי לקצין ולבחורה, שהיתה יהודייה, והצעתי להם סרט ואף הסברתי את מטרותיה של הקרן הקיימת - בקיצור, כפי שהנחו אותנו. הקצין נענה באדיבות, ביקש שנענוד סרט לו ולבחורה ואף כיבד אותנו בתרומה נאה. בעלת החנות רתחה מזעם, ואני חשתי בנצחוני, קדתי קידה קלה כמנהג תלמידות הגימנסיה בימים ההם, הודיתי להם בחיוך. אך לא די היה לי בכך. הרגשתי מעין צורך לנקום בבעלת החנות על "קבלת הפנים" בל"ג בעומר. בעמדי ליד הדלת פניתי אליה ואמרתי לה: גב' קונסטנטינר, תדעי לך, כי את חנותך נבקר תמיד, אך לא אלייך אנו באים, אלא אל הלקוחות שלך. אותך אנחנו מכירים כבר...

קויטקו מיכאל

יהודי אקרמן בימי המלחמה ולאחריה

לעתים תכופות מאד אני מוצא את עצמי מהרהר בגורל המר שפקד את יהודי אקרמן. לא מזמן הגיעוני ידיעות מידידי ש. רוזנטל, ולפיהן נשארו באקרמן של ימינו לא יותר מ־12–15 משפחות יהודיות. העיר עצמה גדלה והתפתחה אך 5000 נפשות יהודים נעקרו ממנה. למה שתו יהודי אקרמן מקובעת כוס התרעלה עד הסוף? משום מה התאכזר להם כל כך הגורל? למה לא ברחו בטרם הקיץ הקץ?

נראה לי, כי יש כמה סיבות שתלויות ביהודים עצמם, ועל אחדות מהן אני רוצה להתעכב. כאשר נותקה בשנת 1918 בסרביה מרוסיה והתאחדה עם רומניה, אבד להם ליהודי אקרמן המרכז שהיה אהוב עליהם – אודיסה – אשר נשארה בידי הרוסים, אך לאט־לאט התרגלו היהודים לחיות בלי אודיסה והשלימו עם העובדה שאקרמן נתונה למימשל רומני. יתירה מזו: הם למדו להפיק את מירב התועלת מהעובדה הזאת. האנטישמיות הרומנית שהיתה מורגשת היטב בערים אחדות – לא הורגשה כמעט באקרמן, ובמשך 20 שנה, עד 1938, ניהלו היהודים אורח חיים רגיל על מי מנוחות. נראה לי שחיים שלווים אלה, יחסית, השפיעו לא במעט על כך שהיהודים לא מיהרו לעזוב את העיר משהגיעו ימי השואה. יש כמה וכמה עדויות, כי היהודים שהתרכזו סביב "בית המדרש" נשמעו לקול הגבאים והפרנסים, שהיו קרויים בשמץ של אירוניה "הסנהדרין" של אקרמן, והחליטו לא לזוז מהמקום. עובדה זו השפיעה גם על רבים אחרים ואף הם לא זזו.

סיבה שניה, ואולי היא העיקרית, אשר השפיעה על היהודים לא לזוז מאקרמן ולהישאר במקום, היתה האכזבה הגדולה מהמשטר הקומוניסטי. אכזבה זו היתה מנת־חלקם של רבים, ואפילו של אלה שנימנו קודם עם המחתרת הקומוניסטית. מעטים מאד נאחזו בתקווה שהמשטר הסובייטי יציל את היהודים מסכנת הנאציזם הגוברת והולכת ובצילו יהיה שלום ליהודים. לא היתה ליהודים אפילו טיפה של אמון בשלטון הסובייטי וכמה צעדים של ההנהגה הפוליטית הסובייטית נראו בעיניהם כתחבולות אנטישמיות מחושבות ומתוכננות.

עובדה היא, כי במשך שנה אחת של שלטון סובייטי בעיר לא נאמר מאומה בכל התקשורת על מה שקרה ליהודים הפולנים בשטח הכיבוש הגרמני, לא דבר ולא חצי דבר על מה שצפוי ליהודי רוסיה הסובייטית אם יד הגרמנים תשיגם. נואמים שונים שהגיעו מהמרכזים הגדולים לאקרמן דיברו אמנם על סכנת המלחמה עם הגרמנים, אך לא הזכירו באף מלה אחת את הסכנות החמורות שצפויות במיוחד ליהודים. אין פלא שרבים הוסיפו לטפח בסתר לבם את התקוות להסתדר עם הרומנים תמורת "שלמונים" כרגיל וכנהוג. וכך קרה שבניגוד לדרך הבריחה לתוככי ברית המועצות, שרבים בחרו בה, העדיפו יהודי אקרמן לא להתפנות, לא ליטול את הסיכון שקיים בהתפנות, להישאר בעיר. החלטה זו גרמה להשמדתם. גם החלק הגדול של התושבים שהגיע לאודיסה – לא הגיע לחוף־מבטחים. יד הרומנים השיגה אותם שם – והושמדו. אחדים נתקעו באי־אלה מקומות במרחקים כמו קראסנודר (לשם הגיעו גם אמו יאחותו של ד"ר שאול פאליקוב) והוריה של ריבה אקסלרוד) ויד הגרמנים השיגתם שם. רק חלק קטן מהיהודים שהגיעו לאסיה ועברו תלאות רבות נשארו בחיים.

גם לאחר סיום המלחמה העדיפו יהודי אקרמן שנשארו בחיים לא לחזור לאקרמן. הם העדיפו ערים שונות ברוסיה (צ'רנוביץ, קישינב ואודיסה), כי שם היו "סדקים" שאיפשרו לעבור לרומניה ומשם לארה"ב, ישראל או ארצות אחרות. זו איפוא הסיבה שכה מעטים מבין יהודי אקרמן חזרו לעיר מוצאם.

היום הקובע והגורלי היה כידוע ה־28 ביוני 1940 כאשר בעקבות אולטימאטום סובייטי נאלצו הרומנים לעזוב את בסרביה בהתאם להסכם, ולאפשר לכל הבסרבאים, בלי יוצא מהכלל, לחזור מרומניה לביתם. היהודים העדיפו לסכן את רכושם ולהישאר במקומות מושבם, אך לא להצטרף לרומנים המתפנים – דבר שפגע מאד בגאוותם של הרומנים. ליהודים היתה אמנם סיבה רצינית לכך – האנטישמיות הרומנית

הגוברת. משום כך חזרו יהודים רבים מרומניה לבס־רביה (ואקרמן בכלל זה) – ולא היו אלה אנשים שאפשר לזהותם עם האגף השמאלי־הקומוניסטי, כגון המהנדס טרכטמן, מי שהיה מנל יק"א בארצות הבלקאן, או המהנדס גרושמן, מנהל יק"א ברומניה, לשעבר יו"ר "מכבי" באקרמן. הם לא התפנו – ומצאו את מותם (הראשון בדרכי בסרביה, והשני איבד עצמו לדעת בתלייה לאחר שאשתו, בתו ונכדו נפלו בשלג ובביצות בזמן הבריחה ונשארו בצידי הדרכים. בין אלה שחזרו לאקרמן היו רופאים יהודים שהצליחו להסתדר בבוק־רשט, והם העדיפו להשאיר את כל רכושם והצלחתם המקצועית ולשוב לאקרמן. (ד"ר קרדונסקי, ילין ואחרים) ונטלו אתם רק כמה צרורות ומזוודות. אף אחד מאלה לא הצטער על הרכוש שהלך לטמיון. הם ניסו להסתגל לסדרים החדשים מתוך צפייה כי במרוצת הזמן יתגברו על הקשיים. אזרחים סוביטיים שהגיעו מחוץ לאקרמן, התחילו בקנייה טוטאלית מכל הבא ליד, נוצרו תורים לחנויות אשר אקרמן לא ראתה כמותם. אפשר היה ממבט ראשון להבחין בעניותם החומרית והרוחנית של הפקידים הרוסיים שהגיעו לעיר, בלהיטותם אחר בצע־כסף, ברמת השכלתם הנמוכה. ברם, בתקופה הראשונה לשלטון הסובייטים היה כאילו "גן עדן" עלי אדמות. שחקנים הגיעו מאודיסה והציגו מחזות ומערכונים, זמרות שמנות שרו שירים סוביטיים וכד'. אך לדאבוננו יחד עם להקות האמנותיות הגיעו גם אנשי הנ.ק.ו.ד. עם "העורב השחור" שערך בלילות סיורים ברחובות העיר וריכז אסירים: סוחרים לשעבר, ציונים, עסקני ציבור, מורי עברית וכיוצא באלה "אלימנטים חשודים". וכך זרמו החיים אז: ביום התלוצצו ולעת ערב ובלילה חרדו איש־איש לבשרו ולקרובי משפחתו, כי מי ידע ידוע על מי יעוט "העורב השחור" הלילה?

לקראת השנה החדשה הגישו לנו "החוגים המוסמכים" "שי" בצורת סעיף 39 מחוקת הסובייטים, שמגדיר את מקום מגוריו של האדם ומכריח רבים לעבור תוך שלושה ימים לכפר שיהיה מרוחק לפחות 30 קילומטר מהמרכז העירוני שבו גר לפני כן. זאת היתה המצאה מחוכמת שאיפשרה לתושבים החדשים לתפוס דירות טובות ומקומות עבודה נוחים.

כבן של איש אמיד נמניתי גם אני עם מקבלי ה„שי". החלטתי לבדוק מה מידת הצדק בחוקה הסובייטית והלכתי לערער אצל התובע הכללי של האיזור. הוא האזין לטענותי ושאל אותי אם ידוע לי הפתגם הרוסי "כשחוטבים עצים – ניתזים שבבים"... בזאת נסתיימה השיחה בינינו ונגזר עלי לעזוב את עירי, ביתי ומקום עבודתי ולעבור לכפר קאזאצ'י בלי חפצים ורהיטים, כשאשתי נמצאת בחודש הששי להריונה. וכך היתה גם לי הזדמנות להבין מה פשר הקומוניזם הסובייטי...

לא ארכו הימים וקלגסי הנאצים פשטו על כל אירופה כמעט, מיוון בדרום עד נורבגיה בצפון. "תכנית ברברו־סה" הנאצית הופעלה והאסטראטג הגאוני ו"שמש העמים" לא שעה לאזהרות שבאו מצדדים שונים על הפלישה הקרובה לבוא של הנאצים לתחומי רוסיה. כעשרה ימים לפני הפלישה של הנאצים נקטו "אמצ־עים"... בליל ה־12 ביוני העירו משנתם יהודים זקנים וחולים (ביניהם גם אמי שהיתה חולה ועיוורת) שהוג־דרו כ"אלמנטים אנטיסוביטיים מסוכנים", הובאו לחקירות או גורשו מהעיר, ואילו במתישבים הגרמנים לא נגעו לרעה, והוא הדין לגבי האוקראינים, אשר כידוע עברו מיד לשיתוף פעולה עם הגרמנים. כל הזקנים המגורשים לא הורשו לקחת איתם בגדים ואפילו לא תרופות, ונקל לשער איך הצטייר בעיניהם הצדק הסובייטי. ראוי לציין, כי אכזבה עמוקה מהמש־טר הסובייטי היתה גם מנת חלקם של הרבה קומו־ניסטים ולוחמי מחתרת לשעבר. על גופם חשו את ה"צדק" הזה...

משפרצה המלחמה ב־22 ביוני 1941 פנה המרשל אנטונסקו, מנהיג רומניה, בנאום אל הרומנים ואלה היו דבריו: רומנים, עברו את נהרו פרוט, שחררו את בסרביה שלנו, הענישו את האוכלוסיה היהודית על התנהגותם הרעה ויחסם אל הצבא הרומני משנסוג מבסרביה לפני שנה, הוציאו להורג 10% מהאוכלו־סיה היהודית! ביום ראשון 29 ביוני נקטו השלטונות הרומניים בכל מיני פרובוקציות, ובין היתר העלילו על יהודי העיר יאסי שהם מאותתים לאוירונים הסובי־טיים ויורים מחלונות בתיהם בחיילים גרמנים. לאחר מכן ערכו פוגרום איום בעיר והרגו למעלה מ־12.000 יהודים. זו היתה מעין חזרה כללית בשביל הצבא לפני כניסת הרומנים לבסרביה. ושוב ראוי לציין לגנותם של העתונות וכל כלי התעמולה הסוביטיים שמשום־מה ראו צורך להעלים מידיעת הציבור את הנאום הנ"ל של אנטונסקו וכן גם את הפוגרום ביאסי. יתכן מאד, כי אילו ידעו היהודים על דברי הזוועה האלה, היו חשים מה צפוי להם והיו מגיבים אחרת. כלומר: לא היו משליכים יהבם על אפשרות "להסתדר" עם הרומ־נים, אלא היו בורחים בעוד מועד.

הצבא הרומני, על כל יחידותיו, מיהר לקיים את ההוראה של אנטונסקו לגבי הרג ביהודים, ועם כניסתו לעיירות ולכפרים היתה פעולתו הראשונה – לבוז את היהודים ואח"כ להוציאם להורג, מבלי להבחין במין ובגיל. בערים שמיספר היהודים בהן היה גדול, ריכזו אותם במקום אחד ואח"כ חיסלו אותם בלי רחמים.

גדוד הרגלים ה־35 שחנה באקרמן עוד לפני כניסת הרוסים, חזר לעיר. אחד הסרנים בגדוד הזה, בן אכר מולדובני וליד מחוז אקרמן, אוקישור שמו, שמתפקידו היה לדאוג למשק הגדוד – הוא שמילא תפקיד של רב־

טבחים לגבי יהודי אקרמן. בימים הראשונים של אוגוסט 1941 גרשו את היהודים מבתיהם וריכזו אותם בבית הכנסת של בעלי־המלאכה לאחר ששדדו את רכושם. בבית הכנסת הזה החזיקו למעלה מ־1600 אנשים, נשים, זקנים וטף, בלי אוכל במשך כמה ימים. לאחר מכן, כשהיהודים היו כבר על סף היאוש, הריצו אותם דרך הרחובות הראשיים כשבראשם הזקן פייגין, ערום כביום היולדו, בכיוון ל״קרניצ׳קה״ – ששימשה בעבר לחגיגות ל״ג בעומר לנוער היהודי וכאתר לטיולים. לפי פקודתו של הסרן אוקישור י״ש נורו כולם ונקברו בבור שכרו לעצמם לפני כן. ייזכר לשימ־צה עוד קצין, סגן־מישנה, פרויליך, בן מתיישב גרמני לשעבר, שניצח על רצח יהודי שאבא. ב־9 באוגוסט הגיע פרויליך זה לטטרבונאר ובעצה אחת עם האחראי המקומי לגיטו היהודי סרן בטו יונה, שדדו והרגו 451 יהודים שהיו מרוכזים בגיטו. בעמודים 71–72 שבספר השחור מאת מ. קארפ, המזכיר לשעבר של הקהילה היהודית בבוקרשט, הונצחה התעודה שמאש־רת את ההרג הרב הזה.

אני, אשתי והתינוק שלנו הצלחנו באורח־פלא להינצל תודות להיכרות עם אכרים נדירים ונדיבים. היה זה המהנדס איבן איבנוביץ׳ באלובאן שסיכן את חייו ועזר לי בחורף של שנת 1942 להגיע מאודיסה לבוק־רשט יחד עם תינוקי. היווני הנוצרי סארופולו החביא אותי ואת אשתי במשך חודשים באודיסה וע״י כך הציל אותנו מגירוש למחנה־הסגר בחורף הגורלי של 1941 – 1942. ייזכר לטובה ולברכה המהנדס גריגורי אנדוניאנץ מאקרמן, שכיהן בתפקיד קצין מחוז גול־טיאנסק. בעזרתו הצלחתי לא רק להסתדר אישית אלא גם לארגן ועד יהודי ראשון לאחר המלחמה. ד״ר פלדשטיין היה סגן יו״ר הועד ולי ניתנה אפשרות לפעול בו ולמען היהודים. הצלחתי להעביר ע״י המהנדס אנדוניאנץ תזכיר לבוקרשט על מצבנו ולקשור קשרים עם ד״ר קורנליו ינקו, סגן יו״ר הפדרציה הציונית ברומניה. הודות לקשרים אלה קיבלנו עזרה כספית מבוקרשט שאיפשרה לנו לפתוח מרפאות, בית־יתומים, בית מרקחת וכן גם בתי־מלאכה שונים בהם הועסקו יהודים. הצלחתי להציל, לחנך ולכלכל 90 ילדים אשר רבים מהם נמצאים אתנו כיום בארץ, כמו האחיות גרצברג מסראטה. אחת מהן ששמה עתה הוא לילי ברדב וגרה באשדוד הברחתי בתוך שק לחם ממחנה המוות אחמצ׳טקה, כשהבאתי לשם לחם שאספנו במחנה (״לאגר״) דומנובקה אשר בו הייתי אז יחד עם אשתי. לאחר שנה בערך הצלחתי להעביר את לילי זו באמצעות הצלב האדום לארץ ישראל. אחותה הבכירה הגיעה יותר מאוחר לישראל דרך צ׳רנוביץ.

לאחר ששוחררנו מה״לאגר״ הצלחתי להסתדר בבוק־רשט ועסקתי בחיפושים אחרי רומנים רוצחי יהודים ובהעמדתם למשפט. בין היתר הצלחתי לאתר את הסרן אוקישור הנ״ל שנאסר ע״י השלטונות הרומניים ואני מסרתי עדות על כל מעשי הזוועה שלו באקרמן בשנת 1941.

על קבר האחים בקרניצ׳קה, בו נקברו יותר מ–1600 יהודים, אין אף סימן של מצבה.

בין היהודים שברחו לאודיסה שעברו את כל אימי המלחמה ונשארו בחיים ואף חזרו לאקרמן: ד״ר ישעיהו פלדשטיין ואשתו, בנו ד״ר מוסיה פלדשטיין יחד עם אשתו ובתו, ד״ר טסיה אלברג, חונא קפלניקוב עם אשתו ושני ילדיהם, ברנד סויה ועוד כמה אנשים. ד״ר צ׳בוטארו מטטרבונאר עם אשתו וילדיו חיים כיום בקישינוב, המהנדס ברודסקי עם אשתו וילדיו) – בבוקרשט. לכל אחד מאלה יש סיפור ארוך על דרך היסורים שעברו וכיצד נשארו בחיים.

יעקב זיגלוקס

שרידי היהודים בשנות השמונים

הקהילה היהודית של אקרמן היתה אחת הקהילות הראשונות של מזרח־אירופה. במשך מאות שנות קיומה ידעה תקופות של גיאות ושפל, אך לשיא הגיעה בשנות העשרים והשלושים של המאה הזאת. חיי קהילה תוססים, פעילות סוציאלית עניפה, חיים רוחניים ערים, טיפוח מסורת יהודית, בתי ספר ובתי כנסת, גני ילדים, מוסד ,,אוזה'', קופת מלווה וחסכון, ספריות, אגודות ספורט, מועדונים ציוניים, בית אבות, מועדון לתרבות יידיש ועוד ועוד. התשתית המופלאה של תרבות יהודית הצמיחה גם עסקני ציבור חשובים שנתפרסמו בעיר ובסביבה: הרבנים משה צוקרמן ורוללר, הנדבנים מילשטיין, אלמן וקרושקין, מנהיגים ציוניים כסטרץ, ברגר, סרפר; פעילי ציבור כישפון, קושניר, שילדקרויט ורבים אחרים. היה זה תור הזהב של קהילת אקרמן.

השקיעה של הקהילה הזאת באה בבת אחת עם כניסתה של רוסיה הסובייטית לבסרביה בשנת 1940, ואילו הסוף הטראגי בא בימי הנאצים. אמנם גם כיום, כחמישים שנה לאחר השואה, עדיין חיים יהודים באקרמן, אך אלה הם בבחינת אודים מוצלים מאש, שנשארו בין שרידי החורבות, והם מבכים את העבר המזהיר.

ביקץ 1945 חזרתי מחזית המלחמה נגד הנאצים לאקרמן. אותו זמן התחילו לחזור גם יהודים נוספים מהחזית לעיר המוזנחת וההרוסה. היה רעב בעיר. לחם, תפוחי אדמה, חלב וכל המצרכים החיוניים לקיומו של אדם לא היו בהישג־יד. האנשים היו הולכים מדי יום לשוק, אך רק מעטים, ובעיקר אלה שהיו להם דברים להחלפה יכלו להשיג שם את המיצרכים החיוניים. אפשר היה למצוא בפינת רחוב חבית יין, מיינות שאבא, ורבים היו מטביעים את יגונם ומחסורם במשקה האדום. זוכרני, כי אי פעם, בעברי בשוק בין הרבה גרוטאות למכירה, גיליתי אצל אשה רוסיה, שמכרה כל מיני סדקית בשוק, ,,מחזור'' משנת 1860 שהוצא בהונגריה והיה כבר חרוך בחלקו. לקחתי אצלה את ה,,מחזור'' הזה ושמרתיו אצלי במשך זמן רב כשריד של קדושת העבר.

השוק שימש כמקום מיפגש ליהודים שהתלקטו באקרמן. רובם כבר אינם בחיים, אך הבה נזכיר את המוהיקנים האחרונים בשמותיהם:

מאיר קוגן, יהודי פיקח, שומר מסורת ומתקדם, היה קונה כל מיני סדקית במחירים מופקעים מאנשי עסקים באודסה ומוכרם באקרמן; **אברהם גרינשפון** – נפח בריא־גוף, שהיה בכל פגישה מקונן על גורלו והיה חוזר תמיד על אימרה אחת שהיתה שגורה בפיו: ,,ראה מה עשו לנו מה נשאר מאיתנו''; **נחום פלדשטיין** שהמקטורת לא משה מפיו, היה רופא למחלות מין והיה נתון במשך זמן רב לחקירות של אירגוני הבטחון הסובייטים, שניסו להפליל אותו, אך הוא היה מתגונן ואומר להם: אני ואבי איסק פלדשטיין (אף הוא היה רופא) שירתנו תמיד את הציבור באמונה, מה נטפלתם אלי?'' בוריס רויטמן שעז לפי מקצועו, איש הגון ומסודר שבאורח פלא ניצל יחד עם בני משפחתו; **גדליה סטרלץ** בדחן ולץ, חובב שירי־עם יהודיים ופרקי חזנות. הוא היה מוכן לתת ''א שטיקל חזנות'' לכל עובר־אורח ובמיוחד את הלהיט שלו ,,לדוד מזמור''; **מנדל גלמן**, שוחט, בקיא במקרא ובמשנה, שחי ואף התפלל ביחידות. זקנו הלבן והמרשים עורר אליו הרגשת כבוד גם מצד התושבים הרוסים; **איציק בלינדר**, מותיקי אקרמן, שומר מסורת קנאי, קטן וכחוש וחרוש־קמטים שנראה קצת משונה בעיניהם של ילדי הרחוב, שכינוהו בשם צ'יטה; טוליה סקליאר, נגר, יידישיסט לשעבר, חבר ה,,בונד''. עזב את אשתו וחי עם אשה רוסיה; **איסק טנדטניק**, קבצן, מרושל בלבושו ובמראהו, היה עובר בין שורות מוכרי מיצרכי־חלב וטועם לתומו מהגבינות ומהמיצרכים האחרים, ובדרך זו היה משביע קצת את רעבונו התמידי; **ישעיהו ירוסלבסקי**, רווק זקן להוט קצת אחרי זלילה וסביאה. היה מכבד את ידידיו במטעמים שהיו נדירים בימים ההם ושהיו מצויים בכיס האחורי של מכנסיו. עסק במכירת לחם, קמח, סוכר וכד'; איסק סטצקי, צולע וחולה קצרת, אך אדם שאהב את החיים. הוא קיווה תמיד שיצליח להגיע לבנו שמואל שעלה ארצה, אך את תקוותו זו לקח אתו לקברו.

באביב של שנת 1946 התרכזו כבר בעיר כמה מאות תושבים יהודים. מיספר ניכר מהם באו מעיירות וכפרים באיזור. ביניהם היו: איסק ווליר משאבא, האחים קומרובסקי מטחלה, שורקה טלמזן מדיוויזיה, דוד רוז'נסקי אולינשטי סלאפוי מוולונטירובקה, משפחת חסיד ואיסק קצולסקי מסראטה, הרש קלייטמן מארציז, האחים אספיס ואלקסנברג מטטרבונאר, איסק גרינברג מקיליה, ישאל יגולניצר מבולגרד ורבים אח־רים.

הראשון שניסה לארגן מחדש את חיי הקהילה היהודית היה דוד ברקוביץ'. בכוחותיו הדלים שיפץ את בית הכנ־סת הגדול שהיה מוזנח ואת ה„קלויז''. הוא השיג ספרי תורה, פמוטים, סידורי־תפילה ואביזרי קדושה אחרים, ובסתיו של אותה שנה חגגו היהודים את ראש השנה ויום הכיפורים כדת וכדין. בשמחת תורה הניפו היל־דים דגלים עם תפוחים ונרות בראשם. עד מהרה אסרה הרשות את הפעילות הדתית הזאת. הזקן המאוכזב השיג רשיון מיו''ר המועצה העליונה של רוסיה לעזוב את הארץ ולעלות לישראל כדי להתאחד עם בני משפח־תו הרבים.
החיים בעיר חזרו לאט־לאט לתיקנם. היו הרבה בעיות של חיפוש עבודה, מזון ומגורים, אך מצבם של התוש־בים היהודים הוסיף להיות חמור ותושבי המקום התיי־חסו אליהם בעוינות גלוייה או סמוייה. אי־פעם, כשעברתי ליד בית קפה ברחוב מוסקובסקייה, ראיתי שנהגים שיכורים נטפלו אל האחים אברהם וסולומון שור, שהגיעו לאקרמן מקנטמרה. האחים השיבו לחורפיהם דבר, התפתח קרב אגרופים והבחנתי כי פניהם של הנהגים נחבלו כהוגן וזבו דם.

תקרית אחרת היתה במרכז העיר ליד בנין המועצה העירונית לברוך וויני, לוחם עז־נפש שנפצע קשה בקרב בסביבות טשקנט ואף זכה באות הצטיינות על גבורתו. נוצרי אחד קרא לעברו של ברוך המשופם „ז'ידו!''. כתגובה לכך הפשיל ברוך את מכנסיו וחשף לעיני הקהל שהתאסף במקום את עכוזו שבלטו בו צלקות עמוקות - חיצאה מהפצעים שנפצע בחלק זה של גופו בהיותו בחזית. ברוך רצה להבליט במעשהו את חלקו בהגנה על המולדת הרוסית, והקהל הבין את הרמז „הדק''...

ההתעללות ביהודים קיבלה במשך הזמן ממדים רצי־ניים יותר. מוסדות הציבור היהודיים ובתי התפילה הפכו לאולמי ספורט, אולמי ריקודים ובתי ספר מקצועיים לנוער. בית הכנסת המפואר של בעלי המלא־כה („רעמעסלינע שול'') הפך למחסן אספקה והלבשה לצבא. מושב הזקנים היהודי - למעון סטודנטים, בנין הגימנסיה „תרבות'' - לבית־חולים לנכים. לא

בית הקברות היהודי החדש (הישן נהרס בשואה) באקרמן.

נשאר כל זכר לתרבות יהודית, למסורת, להווי יהודי. ניתן לומר: דעך הניצוץ היהודי האחרון. עייפים מתלאות המלחמה והשואה הגדולה נכנעו היהודים לתכתיבי החיים החדשים והתחילו להתאים את עצמם לנסיבות שנוצרו.

על הקשרים עם ישראל והיהדות

בראשית 1948 התחילו להגיע לאקרמן ידיעות מקוטעות שנתפרסמו בעתונות הממשלתית או בכלי התקשורת האחרים על מאבקו של הישוב היהודי בארץ לעצמאות מדינית. לא היה בידיעות אלו כדי להנחיל לנו מושג על מה שהתרחש באמת בארץ, על מאבקי הפלמ"ח, אצ"ל או לח"י. הקמתה של מדינת ישראל תוארה כנצחון מדיני סובייטי להבטחת זכויותיו הלגיטימיות של העם בישראל. הבשורה על הכרזת עצמאות ישראל התקבלה כמובן בשמחה רבה, אך גם באיפוק מסויים, שכן היה ברור לנו, כי כל גילוי של הזדהות עם מדינת ישראל יכול היה להתפרש על ידי השלטונות כצעד „אנטי מהפכני".

בסתיו של שנת 1949 נערך טכס לווייה לשרידי העצמות של יהודים שנורו באקרמן על ידי הנאצים. אלה נתגלו בבורות המחצבה שהיתה בדרום העיר, מאחורי מפעלי הבשר. תהלוכת ההלווייה התנהלה לקבר האחים החדש, שנכרה בבית הקברות הארמני שברחוב שבסקייה. בכתובת מעל לקבר האחים לא נזכר בכלל שהקרבנות היו יהודים וגם אלה שנאמו בטכס לא העלו על שפתותיהם את המלה „יהודי", אף על פי שהכל ידעו, כי רוב הנרצחים היו יהודים. אנחנו, שרידי היהודים שהשתתפו בהלווייה הזאת, ידענו גם ידענו את מי אנו מלווים למנוחת עולמים. ידענו כי את עצמותיהן של משפחות יהודיות שלמות (צימרמן, פוקלמן, פרברסקי, קפלינקוב, ברנד, ארליך ועוד ועוד) ליווינו, אך את יגוננו כבשנו בחובנו, לא העזנו לתת ביטוי לעלבוננו על שלא נזכר שם יהודים, שכן חששנו כי כל ביטוי כזה עלול להזיק. יכולני להעלות שמותיהם של יהודים שהיו נוכחים בטכס העצוב הזה, ואלה הם: אהרון טרכטנברויט, יחיאל טשולק, מנדל טבצ'ניק, יואל נידריקער, ישראל סולומון, בוריס שטיינברג, חיים וורוטניקוב, פנחס מילמן, זלמן גלבונסקי, ד"ר שברצמן, וילקומירסקי, פיפרגל, איזיה חמילקיס, המיילדת־האחות פידלמן, מנהל החשבונות ריסנזון ורבים אחרים.

כוח מעין זה היה בזמנו הנצחון של ישראל במלחמת ששת הימים. למרות התעמולה האנטי ישראלית שלוחת הרסן של כל כלי התקשורת הסוביטיים שהציגו את ישראל ככובשת שטחים לא־לה, היתה התעוררות רבה בציבור היהודי, התעוררו רגשי גאווה יהודית, הזהות היהודית פרצה כאילו מאליה. אותו זמן היה גם גל גואה של אנטישמיות. הפליית היהודים לרעה בכל מישורי החיים קיבלה תוקף חוקי. ללא כל סיבה התחילו להדיח את היהודים ממשרות ממשלתיות. גם הבריונים הרימו ראש, ציירו צלב־קרס על בתי יהודים, חוללו מצבות וכו'. הנוער היהודי התחיל לראות את המצב נכוחה, הבין כי סיכוייו להשתרש במציאות החדשה הם אפסיים והתחיל לחפש מוצא. כרעם ביום בהיר פשטה הידיעה על כשלון נסיון הבריחה של קבוצת סילביה זלמנסון ואדוארד קוזניצוב ותפיסת האוירון בשדה התעופה של לנינגרד. לא זו בלבד שזה לא ריפה את הידיים, אלא נתן דחיפה רגשית להתחלת עליה המונית לישראל. הנוער התחיל ללמוד עברית, הופיעו פרסומי „איסחוד" – התנועה הציונית במחתרת, גבר מספרם של ה„סרובניקים" ובו בזמן התחילו בגרושים ומאסרים בערים הגדולות של רוסיה. רבים מילדי אקרמן פילסו לעצמם את הדרך לישראל והם נקלטו בישובים רבים בארץ. השלטונות השתדלו לבלום את גל ההגירה לישראל שסחף את האוכלוסיה היהודית, אך הם לא יכלו לו. מקרה אופייני: הסנדלר איסר פרנק הודיע ליו"ר מועצת העיר, כי אם לא יעמידו לרשות משפחתו דירה מתאימה הוא יעלה לישראל – סיפקו לו מיד דירה מתאימה. זוכרני באיזו חמימות ליוו אותי יהודי אקרמן בעלותי לישראל באביב של 1974. ידידי מימי הילדות חיים זוניס ביקש שאנשק בשמו את אדמת המולדת, יוסף פרידמן, יהודי מז'יטומיר שגר עתה באקרמן, ביקש ממני שאדאג לכך שלא ישכחו את אלה שבעל כורחם נשארו ברוסיה הסובייטית והם חסרי כל הגנה. גם שכנה נוצריה נתנה לי ברכתה לדרך ואף הוסיפה כי קראה בתנ"ך על שיבת בני ישראל לארץ המובטחת להם.

כשהעפתי מבט אחרון על הרחובות הנקיים של העיר ועל התושבים שהתהלכו בהם, חשתי איך הולכים ונעלמים חיים שפיכו פעם בעוז תחת השמים הבהירים של דרום בסרביה...

על פעילות ציונית אי אפשר היה אפילו לחשוב בתנאי הימים ההם, אם כי היו כבר בעיר ציונים לא מעטים; כגון: דורה גולדמן, פניה דרוז, ליפא וולושין, קיילה וויסברג, אניה גוכמן, חנצ'ה פרכטר, ישה יוסים, חיים זוניס, איזיה שינקרובסקי ואחרים. היינו מנותקים איש מרעהו, היתה אוירה של פחד וחשדנות, חששו להלשנות ופרובוקציות. בכלא בסיביר נמצאו אותו זמן הציונים דוד קוגן, אפרים אברמוביץ, דבורה בלנוביץ, וגורלם עמד לעינינו. הגיע אלי גם מכתב

מדוד קוגן באמצעות הנוצרי בוטשאי שישב יחד אתו בכלא בגירוש, ובמכתב זה היו רמזים ברורים על חקירות בלתי פוסקות שמנהלים אנשי הק.ג.ב. על היהודים שחזרו לאקרמן. טבעי איפוא, שנמנענו מהסתכנות ומפעילות ציונית במחתרת.

בינתיים גברה גם האנטישמיות וסימניה ניכרו היטב בכל מקום. בחנויות המכירה הממשלתיות, בהן הועסקו עוד יהודים, התחילו לאט לאט לפטר את כל היהודים ואת מקומם תפסו צעירי ה,,קומסומול''. באין ברירה התחילו היהודים לעבוד במפעלים שונים כטכנאים, מסגרים, נגרים, צבעים וכד'. רק מעטים מבין היהודים התקבלו ללימודים באוניברסיטאות ומכוני ההשכלה הגבוהים. שום תפקיד בכיר לא ניתן ליהודים. יתירה מזו, במדינה כולה התחילו לחסל את כל מה שנשאר מתרבות יהודית והשיא היה רצח הסופרים היהודיים, הבמאי מיכואלס, העלילה נגד הרופאים היהודיים ובראשם פרופסור ווֹפסי. היו תוכניות לגירוש המוני של יהודים לסיביר ובירובידז'ן, ורק מותו של סטאלין עיכב את ביצוען. ימי האבל שהוכרזו במדינה לאחר מותו היו לנו ימי שמחה עצורה. נשמנו לרווחה.

שיקום נכסי ציבור

רוח אחרת נשבה מסביב. התעוררו תקוות לחיים חדשים, וגם אנחנו קיווינו. התעוררה בעיה של נציגות מוסמכת מכל עדה אתנית ופתר אותה למעננו היהודי הזריז ובעל התושיה קלמן פרכטר, שנטל על עצמו את המשימה להקים קבוצה מיוחדת שתייצג וגם תשמור את נכסי הציבור היהודיים באקרמן. הם התחילו באיסוף כספים כדי לשקם את בית הקברות היהודי ההרוס. צידו המזרחי היה מנותץ עד לשער, מרבית המצבות שבורות, עקבות ההרס הונדאלי ניכרו בכל מקום. גם המצבות ההיסטוריות לקרבנות הפוגרומים באקרמן בשנת 1905 וקבר־האחים לחללי מלחמת העולם הראשונה, חוללו. לזכותה של קבוצה זו בראשותו של קלמן פרכטר יש לזקוף את הקמת הגדר סביב בית־העלמין, אירגון השמירה במקום, חידוש פעולת ,,חברא קדישא'' וריכוז ,מניין'' לתפילה בימי שבתות וחג. נזכיר נא את הפעילים האלה בשמותיהם:

קלמן פרכטר, זריז וגמיש, בעל גישה עניינית לכל נושא ומטפח קשרים עם הרשות עוד בימי שלטון הרומנים. הוא היה משחרר תמורת דמי ,,לא יחרץ'' את בני הטרבים שנאסרו. על פעילות קומוניסטית מידי הבולשת. **וולוול יעקובזון** היה גזבר הקבוצה וניחן בחוש הומור. **ראובן גליקמן** איש משכיל ומתקדם לפי השקפותיו, בקי בענייני יהדות וגם בספרות קלסית. אצלו אפשר היה להשיג ספרות שנפסלה על ידי הצנזורה כגון ,,מרד גיטו ורשה'' או ספרי ההיסטוריה של גרץ. איש ישר ועל דיבורו אפשר היה לסמוך. **שיקה רוטנברג**, אדמוני מקפיד על לבושו תמיד, חגור כתפיות. מהרבנות במוסקבה השיג כמה סידורי־תפילה שהודפסו מחדש לצורכי הקהילה. כעובד בחנות ,,יין וודקה'' שהיתה נפתחת עם שחר ידע הראשון את החדשות, מי נולד ומי נפטר. **קלמן קליינר**, רצען לפי מקצועו, השתייך בעבר למפלגה הציונית־דתית ,,מזרחי'', היתה לו ,,חזקה'' על אמירת ,,קדיש'', ,,יזכור'' ותפילות אחרות. עלה לארץ וגר עם בתו בירושלים. **אברהם טלמזן**, נגר, לפי מקצועו, וחזן לפי תחביבו. עבר ליד העמוד בשבתות ובחגים והיה מסלסל את ה,,אל מלא רחמים'' בהלוויות. יהודי גאה ומסור לצרכי ציבור. **משה איידלשטיין**, התחנך בזמנו בבית''ר ונשאר נאמן לאידיאולוגיה של התנועה. כעובד ממשלה היה גם פעיל באיגוד המקצועי אך גילה גם ענין בפעילותה של הקהילה היהודית. בהסתבכו בויכוחים מיותרים ובהיותו בעל אופי חלש, נוצל בזריזות על ידי הבולשת הרוסית ולעתים סיפר גם יותר משידע. באקרמן פורסמה חוברת תעמולה שמעליה התנוסס שמו כמחבר, ובה הרקיעו יהודים עשירים לשעבר כבורגנים ומנצלים. טבעי שיהודים לא רחשו לו חיבה יתירה, גידפוהו וקללוהו. מצפונו ייסר אותו, חלה במחלה אנושה ומת. **דוד זוניס**, היה שמש בית הכנסת. הפועל המסכן יומם ולילה היה מבלה בבתי העלמין, טיפל בניקוי המצבות, רשם במחברת את כל הנפטרים לפי סדר כרונולוגי ותמורת זה היה זוכה בתרומה או נדבה מידי היהודים.

קבוצה זו של פעילי ציבור לא יכלה להמשיך בפעילותה לאורך ימים. מבחוץ התנכלו להם השלטונות ומבפנים לא זכו לעידוד רב, שכן כאמור לעיל, רבים יישרו את עצמם עם הקו, בחרו בדרך של סתגלנות, הצטרפו למפלגה הקומוניסטית וקיוו לפלס לעצמם את הקריירה שלהם בדרך זו. כאלה היו, בין היתר מוניש טרכטמן, מנהל בית הדפוס העירוני, יוסף פליקוב, מנהל מדור התרבות של הועה''פ המקומי, ירחמיאל גולדמן, מנהל ב''פרומקומבינט'', אלכסנדר מגלניק, מנהל בית־התה ואחרים. היו גם כאלה שלא נמנעו מהלשנה, מי מפחד, מי מחנפנות סתם ומי למען טובת הנאה. לא חסרו בין יהודי אקרמן גם כאלה שדבקו בטיפה המרה ובמישחקי קלפים, ואין טעם למנות את שמותיהם כאן, אבל מרבית היהודים עבדו קשה וניהלו אורח־חיים צנוע והוגן, כגון בורוק בוקה, קושניר משה, גוזמן ישה, שוין ניומה, לושאק פיליה, זליג טבצניק, מידמן חיים ויפים סורדליק, כץ, צופריק ואחרים.

יש לזכור, כי פרט לתושבים הותיקים של אקרמן, גרו והתבססו בעיר הרבה יהודים סוביטיים, שהגיעו מכל קצווי רוסיה. הם היו ספוגים בתרבות הרוסית החדשה, רחוקים מהווי־חיים יהודי והצטיינו בזיקה יתירה למשטר הסובייטי. אין ספק, כי רוב היהודים לא רחשו

אמון למשטר החדש וגם אם כלפי חוץ הזדהו אתו, הרי בתוך תוכם, בביתם, שמרו אמונים לישראל ולעם היהודי. אנוסים היו למחצה, לשליש ולרביע...

בדרך הילוכי בדרכי רוסיה הסובייטית לרגל עבודתי, נפגשתי גם בהרבה יהודים מאקרמן שלא חזרו לשם לאחר המלחמה מסיבות שונות. בקייב פגשתי את הער"ד דוד מילשטיין, במוסקבה – את הרש חריטו־נוב ואת החייט רפאל טוכמן, בלבוב – את מנדל ארביט וחיים גרינשפן, בסטניסלב – את הפחח משה וינשטיין ואת אוסיפ שטריי׳ך, בצ׳רנוביץ – את חיים זף, יואל מלינסקי, גורפילד זרח, בקישינייב – את דוד ויסר, ראובן קפלינסקי, פלוסקי, גורדון, סניה שרירא וזקנתו – אשתו דודה מניה הגננת, שחינכה בגן שלה דורות של תלמידים לגימנסיה העברית.

כיום חיים באקרמן קרוב לשש מאות משפחות יהודיות. בני הדור הישן – הלכו לעולמם, בני הדור שלאחריו – הזדקנו, ואילו הדור השלישי – ילדינו ונכדינו – נותקו כמעט כליל מהשורשים היהודיים שלהם, ופרט לסעיף 5 בתעודת הזהות שלהם שמזכיר את שייכותם הלאו־מית היהודית אין כל סימן־היכר ליהדותם באורח החיים, בחינוך, בתרבות וכו׳. נשואי תערבות הם שכי־חים מאוד, ההתבוללות גוברת ורק כוח רציני מן החוץ עשוי לסייע לבני הדור הזה בגילוי יהדותם.

כנס אזכרה של יוצאי מחוז אקרמן בישראל לזכר הרוגי הנאצים

ישראל שילדקראוט נואם בכנס אזכרה ליהודי אקרמן.

ד"ר שאול צלרינג נואם בכנס אזכרה ליהודי אקרמן.

אישים
ודמויות
ל"ג

אברהם רבוצקי ז"ל

אברהם רבוצקי, מי שהיה השר לעניני היהודים בממשלת אוקראינה וממניחי יסודות לבנין האוטונומיה היהודית הלאומית, ובשלב מאוחר יותר – אחד ממנהיגי תנועת "פועלי ציון" לא נולד באקרמן, אלא הגיע לעיר זו יחד עם הוריו בהיותו בן 10, אך מן הראוי שנציב בספר זה ציון לאיש דגול זה, שכן באקרמן באו לידי גילוי כישוריו עוד בימי נעוריו.

* * *

הוא נולד בסמאלה (עיר במחוז צ'רקאסי, בסביבת קיוב) ב־8 בפברואר 1889 לאביו שמואל רבוצקי. הוריו עלו ארצה בשנת 1891 יחד עם שתי בנות ובן הזקונים – אברהם. הם השתקעו במושבה רחובות, אך בטרם הצליחו להכות שורשים במקום מגוריהם החדש, באה עליהם צרה גדולה. כל בני המשפחה נתקפו על ידי מחלת גרענת קשה ונשקפה להם סכנת עוורון. לפי דרישת הרופאים נאלצו לצאת לוינה לשם ריפוי. הרופאים בוינה הזהירו אותם, כי אם יחזרו ארצה יהיו שוב צפויים להינגע בגרענת. בשברון־לב קיבלה משפחת רבוצקי את גזר־הדין. הם חזרו לרוסיה והשתקעו **באקרמן**. האבא, שמואל, רכש לו כרם־ענבים, ששימש לו כמקור תעסוקה ופרנסה.

כבן 10 היה איפוא אברהם בעזבו את א"י על מנת להיקלט בסביבה חדשה וזרה, אך בחובשו את ספסל הלימודים בגימנסיה באקרמן כבר עשה לו שם כתלמיד מצטיין, וכעבור שנים אחדות גם התפרסם בחוגים הציוניים באקרמן. היה זה בשנת 1906 כאשר נערכה באקרמן הרצאתו של **בר בורוכוב** אשר משכה קהל עצום. בהזדמנות זו הציגו לפני המרצה את האברך הצעיר אברהם רבוצקי. בורוכוב הכניס אותו על רגל אחת לתוך סבך הבעיות בתורת "פועלי ציון" והוא כבש את לבו. רבוצקי הצטרף אז לתנועתו של בורוכוב, ומכאן ואילך היתה דרך חייו גזורה. מקץ שנים אחדות התבלט בין האישים המרכזיים של תנועת "פועלי ציון".

שר לעניני היהודים

עוד לפני מהפיכת אוקטובר וכינון הממשלה הסובייטית ברוסיה המרכזית הוקמה באוקראינה ממשלה אשר לפי הרכבה האישי נחשבה אז כממשלה לאומית־שמאלית. ממשלה זו היתה כפופה למועצה הלאומית האוקראינית ("ראדה") אשר בה יוצגו המפלגות היהודיות הלאומיות (הציונים, הסיימאים ופועלי־ציון). הממשלה האוקראינית שאפה לעצמאות לאומית מלאה תוך קשר פדרטיבי עם רוסיה הגדולה. במרוצת הזמן הסתלקו המפלגות האוקראיניות מן הרעיון הפדרטיבי והכריזו על אוקראינה עצמאית ובלתי תלויה תוך היפרדות מוחלטת מרוסיה. כאשר קמה מחדש ממשלה אוקראינית שמאלית יוצגו בה רק מפלגות סוציאליסטיות. בהכירה עקרונית בזכות האוטונומיה הלאומית של המיעוטים, הציעה להם הממשלה הזאת לצרף אליה את נציגיהם. כהונת השר לעניני יהודים הוצעה אז לפועלי ציון ולא לציונים הכלליים שנחשבה כמפלגה בורגנית ואף לא ל"בונד" על שום התנגדותה העקרונית של מפלגה זו להיפרדות אוקראינה מרוסיה. לאחר התלבטויות רבות החליט הועד המרכזי של "פועלי ציון" להיענות להצעת הממשלה האוקראינית, וזאת תוך תביעה נמרצת להפסקת המלחמה עם רוסיה לאלתר. הבחירה נפלה על אברהם רבוצקי שקיבל את כהונת השר לעניני יהודים. עד־מהרה התברר, כי הממשלה האוקראינית אשר העמידה פנים כלפי חוץ כממשלה סוציאליסטית התבססה למעשה על שכבה דקה של חוגי האינטליגנציה הלאומנית בערים ושכבת אכרים אמידים בכפר. משענתה העיקרית של הממשלה היו אנשי הצבא שבשורותיו התלכדו הרפתקנים,

שסאים לאומניים וסתם פורעים. משנתחוור, נוסף על כל אלה, כי אין הממשלה האוקראינית מגלה כל רצון ויוזמה להלחם באנטישמיות שפשתה בשורות הצבא והיא גם מתייחסת באדישות לפרעות ביהודים – עזב רבוצקי את הממשלה וכן גם ניתקו את קשריהם עימה כל המפלגות היהודיות.

פעילותו במפלגה

במארס 1919 נמלט רבוצקי מן הגיהינום האוקראיני בדרכו לאירופה ובאוגוסט של אותה שנה השתתף במועצת הברית העולמית של פועלי ציון שנערכה בשטוקהולם. במועצה זו השתתפו שליחי המפלגה מארץ ישראל וכן גם המנהיגים המרכזיים מהתנועות בגולה. אברהם רבוצקי מילא במועצה זו תפקיד חשוב מאד. הנושא המרכזי שסביבו התנהל הויכוח במועצה זו היה "דרכי בנין הארץ ותפקידי המפלגה בתהליכי בניינה". המשלחת מא"י גוללה תוכנית כלכלית מקיפה שהיתה מודרכת ע"י הרעיון המרכזי של הגשמת חברה סוציאליסטית ע"י הרחבת ההתישבות הקיבוצית בכפר ופיתוח תנועה שיתופית רחבה בחרושת, בבנין ובמסחר. ראש המדברים והמצדדים בתוכנית זו היה נחמן סירקין שביסס את ההנחה כי בדרך בניין כזאת של הארץ לא יגיעו כלל למלחמת מעמדות. מנהיגי "אחדות העבודה" תמכו ברעיון זה, אך לעומת התפיסה הזו הועלתה במועצה בשטוקהולם התפיסה הציונית־המרכסיסטית המחייבת את ההגמוניה של תנועת הפועלים הציונית־סוציאליסטית כמגמה מרכזית בבנין המשק של ארץ־ישראל. המבססים המרכזיים של המגמה הזאת היו אברהם רבוצקי ונחום ניר. הויכוחים הסוערים סביב שתי התוכניות הוכיחו מה גדול הוא הפער הרעיוני המפריד בין חלקיה השונים של התנועה ואשר הביא כעבור שנה אחת לפילוגה.

רבוצקי בארץ ישראל

עם הפילוג הצטרף רבוצקי לפועלי ציון שמאל ואף הודיע על השתקעותו בארץ ישראל. משרד הברית העולמית הטיל עליו להציל את המפלגה הישראלית מנגע הליקווידציה הציונית, שכן בעקבות מהפכת אוקטובר והתמורות הכבירות שנתחוללו בתנועת הפועלים הבינלאומי, התפתח מאבק חריף בין נאמני הפועלי־ציונות הבורכובית לבין האגף הקומוניסטי החסלני בתנועה, אשר דרש במפגיע מהנהגת התנועה להשתלב בקומינטרן, אפילו במחיר התכחשות לעיקרי הפועלי־ציונות. סביב הפלג הקומוניסטי התרכזו כמה סניפים של המפלגה באירופה וכן גם המפ"ס בארץ ישראל – שנוסדה ע"י התלכדות חברים מפועלי־ציון שלא הצטרפו ל"אחדות העבודה" בהיווסדה, עם יסודות קומוניסטיים אנטי־ציוניים, שעלו ארצה עם ראשוני העליה השלישית. רבוצקי הופיע ברשימה של מפ"ס לועידת היסוד של ההסתדרות ואף השתתף בויכוח הכללי בועידה.

הפרעות שפרצו בירושלים ב־1920 ומאורעות הדמים ביפו (1921) עוררו זעזוע עמוק בישוב היהודי. רבים מראשי התנועה הציונית ומנהיגי "הישוב" הוסיפו להאמין כי לממשלת המנדאט הבריטי אין חלק באירגון מהומות הדמים. אברהם רבוצקי פירסם אז חוברת בשם "מבאלפור עד סמואל" בה הוא טוען כי הפרעות לא היו אלא "צעד מדיני מחושב של החוגים השליטים באנגליה אשר התנגדו להצהרת בלפור ולהתישבות יהודית בא"י". הוא גם לא ניקה מאחריות את הגורם היהודי והטיח אשמה כבדה ב"ועד הצירים", שהיה אז הזרוע המבצעת של ההסתדרות הציונית בארץ ישראל, שהוא מוסד חסר כשרון ויוזמה הסובל מהסתיידות העורקים. ואלה דבריו: כל יהודי בארץ יעיד, כי אם רוצה אתה לקבור איזה רעיון חיוני, או יוזמה חשובה – הביאו אותם לפני ועד הצירים... חוסר כשרון המעשה של ההסתדרות הציונית מזה ואיבת האדמיניסטרציה הבריטים מזה – שני אלה יצרו את האוירה הפסיכו־לוגית להתפרעויות הפראיות נגד הישוב היהודי".

בעוון פירסום החוברת הזו הוכנס שמו של רבוצקי ברשימה השחורה של ממשלת המנדאט, וכאשר יצא רבוצקי כעבור זמן־מה את הארץ בדרכו לועידה העול־מית הששית של המפלגה בדנציג – נאסרה עליו הכניסה ארצה בחזרה מטעם ממשלת המנדאט.

בועידה העולמית של "פועלי ציון" בדנציג שהתקימה ב־1922 היה הפילוג בין האגף הקומוניסטי לבין האגף הבורוכובי לעובדה קיימת. נאמני הפועלי־ציונות הבורוכבית, ובראשם ז. אברמוביץ, א. רבוצקי ואחרים, התארגנו אז כתנועה עולמית עצמאית שמרכזה היה בברלין. על רבוצקי הוטל לערוך את הירחון העיוני "דער קאמף" שהיה בטאונה של התנועה החדשה. ב־1924 הוחזרה האחדות בתנועה העולמית ורבוצקי עזב את ברלין ועבר לארצות־הברית.

המיפנה בארצות-הברית

שבע אכזבות מרות הגיע רבוצקי לארצות הברית ולא חזר יותר לפעילות בתנועתו. היו מעצורים שונים לכך, ובעיקר המיפנה שחל בדעותיו לגבי עקרונות שהיו עד עתה מקודשים בעיניו. הוא פיתח פעילות ספרותית־פובליציסטית עניפה ורבים ממחקריו מסותיו זכו להערכה רבה. בראשית שנות השלושים הצטרף רשמית אל מפלגת פוע"צ ימין ופרסם הרבה מאמרים בבטאון "אידישער קעמפער". הוא נתחבב מאד גם על קהל קוראים גדול של שבועונים וירחונים מדעיים בארצות הברית ובקנדה ומערכת העתון היומי "מארגן ז'ורנאל" הפקידה בידיו את עריכת המדור הפוליטי של העתון.

השתתפותו הקבועה בעתונות היומית לא מנעה ממנו להתמכר גם לכתיבת מאמרי מחקר על נושאים שונים בתחומי הכלכלה, הסוציולוגיה וההיסטוריה ובכל אלה התבלט כאיש הניתוח המעמיק והיריעה הרחבה.

רבוצקי חי בארה"ב את חייו הרוחניים והציבוריים באינטנסיביות מיוחדת. בין השאר התמכר לחקר סיכויי התפתחותה הכלכלית של ארץ ישראל, כושר קליטתה וההשלכות הנובעות מהם על כל הכוונת הפיתוח הכלכלי לעתיד. הרבה מן ההנחיות הכלליות שהעלה במאמריו על נושאים אלה הוכחו לאחר זמן כמבוססות ונכונות. ב־1935 פרסם ספר רב־כמות ואיכות על ארץ־ישראל והמזרח הקרוב, אשר עורר הדים רבים בציבור וזכה לבקורת נלהבת בעתונות האמריקנית. ספר זה שזכה לשלוש מהדורות ותורגם לכמה שפות (בכללן עברית ויידיש) שימש במשך זמן רב כמדריך לאנשי מחקר בתולדות א"י המזרח הקרוב וכן גם הומלץ להוראה בבתי ספר תיכוניים בארץ ובסמינריון התיאו־לוגי בניו־יורק. הוא היה גם שותפו של ו.ק. לאודרמילק בחיבור ספרו "ארץ ישראל - הארץ היעודה". ב־1933 ביקר בארץ ישראל וביקורו זה שימש לו דחף נוסף לעשיית נפשות למען רעיון המלווה הלאומי, שהיה בשבילו תחילה בבחינת פרוייקט והפך לאחר הביקור בארץ למעין ייצר לוקד, רצון לוהט ומחשבה החותרת עד תכלית.

ב־1946 נפל רבוצקי למשכב והיה רתוק זמן רב למיטת דווי, אך גם כאשר היה רתוק למיטתו הוסיף לכתוב את מאמריו ושלחם למערכות עתונים רבים. גם כאשר כוחותיו הגופניים אזלו עד שנבצר ממנו להחזיק עט ביד, הכתיב את מאמריו לחנה אשתו. הוא מת ב־6 בפברואר 1946 ביונקרס אשר במדינת ניו־יורק.

(קיצור ממחקר ביוגרפי גדול שנכתב ע"י
ל. טרנופולר ופורסם ב"על המשמר"
מיום 30.9.1970)

המיניסטרים שלנו

זכתה עירנו אקרמן לשני מיניסטרים "משלה", ושניהם יהודים דווקא. ואחד - א. רבוצקי, שר בממשלת קרנסקי, השני - ס.מ. גוטניק - שר המסחר בממשלה של ההטמן סקורופדסקי. ראינו צורך להביא בספר זה פרטים ביאו־גרפיים על שניהם וכן גם פרק מתוך ספרו של רבוצקי ביידיש "אין די שווערע טעג אויף אוקראינע" (זכרונות פון א יידישן מיניסטער), שחושף את היחסים בין שני המיניסטרים "שלנו" ופרשה מעניינת וכמעט בלתי ידועה מהימים שקדמו למהפכה הבולשוויקית. הפרק מתוך הספר ניתן ככתבו וכלשונו - ביידיש.

דעם זעלבן ערשטן יאנואר, גלייך נאכן געשפרעך מיט טשעכאווסקין, בין איך אוועק צו מיינעם א בעסארא־בער לאנדסמאן, אן אנגעזעהענעם בעל־הבית מ., וואוהין איך בין איינגעלאדן געווארן לכבוד ניי־יאר אויף מיטאג. אין דער שטאט האט מען שוין געוואוסט וועגן מיין קאָמענדיקער באשטימונג. בעתן עסן האט מ. מיך פארגעשטעלט א בלאנדער דאמע אין מיטעלע יארן און געזאגט:

– דאס איז די פרוי פון סערגיי מיכאילאוויטש.
– פון וועלכן סערגיי מיכאילאוויטש? - האב איך זיך א כאפ געטאן.
– נאטירליך, פון גוטניקן, האט א שמייכל געטאן מ. ס.מ. גוטניק - דער יידישער פינאנסיסט, דער האנדלס־מיניסטער פון דער העטמאנישער רעגירונג, איז געווען כמעט מיינער א לאנדסמאן; ער שטאמט פון אקערמאן, בעסאראבער גובערניע, וואו זיין פאטער האט געהאט א קליינע באנק־קאנטאר. פערזענליך האב איך אים וועניג געקענט. איך האב אים בלויז עטליכע מאל געזעהן בעת'ן קריג אין דער רעדאקציע פון אן אדעסער צייטונג, אין וועלכער איך האב דעמאלט געארבעט. נאכן פאלן פונם העטמאן איז גוטניק, וואס איז געווען איינער פון זיינע רעאקציא־נערסטע מיניסטארן, פארשוואונדען געווארן, און די נייע מאכט האט אים געזוכט מיט ליכט.

איך האב געמאכט, ווי ס׳זאגן די פראנצויזן, א גוטע מינע צו דער בייזער שפיל און באניצט איינע פון די פראזעס, מיט וועלכע מ׳באניצט זיך אין א געזעל־שאפט, ווען מע האט ניט וואס צו זאגן, אדער ווען ס׳איז דא עפעס וועגן וואס מע וויל ניט רעדן.

אין מיטן פונם קורצן געשפרעך האב איך זי דאך א פרעג געטאן:

- און אייער מאן איז שוין, מסתמא, אויף יענער זייט גרעניץ?
- נאטירליך.

מיין געוויסן איז רוהיגער געווארן.

אין א פאר חדשים שפעטער, שוין נאך מיין דימיסיע, דורכגייענדיק אויף דער גאס אין אדעס, וואו ס׳האבן דעמאלט געהערשט די ״פרייווויליגע״, באגעגן איך דעם זעלבן גוטן מ. - ער האט זיך מיט מיר דערפ־רעהט און פארבעטן צו זיך. אין מיטן גיט ער א זאג:

- געדענקט איר, ווי איך האב אייך באקאנט אין קיעוו מיט פרוי גוטניק
- יא, איך געדענק.
- און ווייסט איר, אז אין צווייטן צימער איז בעת מעשה געזעסן גוטניק אליין?

איך בין געווען אויפריכטיג איבערראשט און האב געשוויגן.

- יא, גוטניק האט זיך דעמאלט באהאלטן ביי מיר, ניט ארויסגייענדיק אין משך פון דריי וואכן פון א פארשלאסענעם צימער. דערנאך האבן מיר אים אפגעגאלט און איבערגעביטן אינגאנצן זיין אויסזעהן, אזוי, אז די אייגענע מוטער וואלט אים ניט דערקאנט, און איך האב אים אזוי ארויסגעפירט פון קיעוו קיין אדעס. מיר האבן דערנאך ניט איינמאל זיך געוויצלט איבער דעם, וואס א מיניסטער פון העטמאן באהאלט זיך אין דער זעלבער דירה, אין וועלכער ס׳קומט אלס גאסט א מיניסטער פון דער רעגירונג, וואס זוכט אים אלס וויכטיגן פארברעכער...

אינם זעלבן טאג, בעת איך האב דערציילט דעם דאזיגן פיקאנטן עפיזאד איינעם פון מיינע אדעסער פריינט, האט ער מיך געפרעגט:

- זאגט מיר, ווען איר וואלט יא געוואוסט, אז אין צווייטן צימער געפינט זיך גוטניק, וואלט איר וועגן דעם מיטגעטיילט דער מאכט?

וואלט איר עס געטאן אויך אין דעם פאל, ווען אים האט געדראהט טויט־שטראף?

דאס איז געווען א הארבע שאלה...

טעארעטיש וואלט איך דאס געוויס געטאן, הגם איך וואלט דערנאך געהאלטן פאר מיין חוב אנצווענ־דן אלע כוחות, כדי ניט דערלאזן צו א טויט־אורטייל. פ ר א ק ט י ש וואלט דאס אבער געווען פאר מיר א סך שווערער. איך בין נאך צו פיל ״פרידנס־סאציא־ליסט״ און דער באגריף פון מסירה אפילו לטובת א פראגרעסיווער מאכט, אפילו צום שוץ קעגן רעאקציא־נערע פארזאנען, וואלט מיך דאך שטארק אפגעשרעקט. און חוץ דעם, וואלט איך דאך דערמיט ארייגעבראכט אין א שווערער לאגע אויך מיין גאסטגעבער מ., וועלכער האט דאך גוטניקן באהאלטן. אויב איך וואלט אבער באשלאסן ניט מודיע צו זיין וועגן מיין באגעגעניש, וואלט איך יעדנפאלס תיכף ומיד אנגעג־געבן אין דימיסיע. בעסער געזאגט: איך וואלט זיך פשוט אפגעזאגט פון דער קאנדידאטור. ס׳איז דאך אוממעגליך, אז א מיניסטער, וואס נעמט אנטייל אין מיניסטארן־קאבינעט, זאל פארדעקן אפילו נאר מיט זיין שווייגן איינעם פון די וויכטיגסטע מלוכה־פאר־ברעכער.

יעקב שמואל הלוי טרכטמן ז״ל

נולד באוברוץ' (פלך ווהלין) בשנת 1831 ובשחר נעוריו בא לגור באקרמן. היה תלמיד־חכם, בעל סמיכות לרבנות, סופר עברי מקובל בימים ההם ונודע בשם־עט ״איש תם״, בקי בספרות הרוסית עסקן ציבורי מובהק. פירסם ספרים רבים בעברית: ״אגדה אחת״ (אודסה 1870), ״אור תורה״ (ורשה תרמ״א), ״שערי גן עדן״ (ירושלים תרס״ט), ״סוכת דוד הנופלת״ (נתפרסם במאסף ״תלפיות״, ברדיצ׳ב תרנ״ה) וכן גם ספרים לנוער כגון: ״הדודאים״, ״ברוך מבנים״ ועוד. הוא פירסם עשרות מאמרים ומאות כתבות ב״המליץ״, ״הצפירה״, ״החבצלת״ וכתבי־עת עבריים אחרים. פרט לאלה פירסם מאמרים ופליטונים בעתונות הרוסית, והיתה זו מעין מסורת שלכבוד כל חג יהודי היה מתפרסם בעתון הרוסי המקומי מאמר של י.ש. טרכטמן, שבו היה מסביר את טעמו וחשיבותו של החג. מאמרי ״יום טוב״ אלה היו פופולאריים מאד ונקראו גם ע״י הקוראים הנוצריים של העתון.

היה יהודי פיקח בעל עין חדה ובוחנת וחוש של הומור והיה גם בעל ידע רב, ולא פלא שזכה למעריצים רבים באוכלוסיה היהודית והנוצרית. לא רק בקולמוסו שירת את הציבור, אלא גם בנאומיו בכל אירוע ציבורי חשוב. חגיגות היובל שלו נערכו באקרמן ברוב פאר. בגליון מס' 147 של ״הצפירה״ משנת תרע״ג מספר מ. סטרץ על מסיבת היובל שנערכה לכבודו: ״בימים האלה חגגה עדתנו את חג יובלו של זקן הסופרים העברים, שריד מחלוצי ההשכלה והלוחמים בעדה, הרב החכם ר' יעקב שמואל הלוי טרכטמאן, ביום מלאות לו 82 שנה ושנת הששים לעבודתו הציבורית והספרותית. בביה״ת החדש התאספה האינטליגנציה המקומית ונכבדי העיר, וגם הרבה מהמון העם. - - בצעוד חתן היובל על המפתן, הגישו לו צרור פרחים ומרת שושנה ליטווין הגישה לו אלבום ותברכהו עברית. החזן מר רבינוביץ שר ״ברוך הבא״, ״עוד ינובון בשיבה״ וכו'. מורה בתי הספר הציבוריים מ. סטארץ ברך את חתן היובל בשם קוראי עברית, ויתאר בקצרה את מפעלותיו ואת מסירות נפשו בעד השכלת הדור הצעיר. הנואם דיבר על עבודתו הספותית של חתן היובל והזכיר את פליטוניו, כמו ״לכה דודי״ בשפת ״הזוהר״, ״פרוזדור וטרקלין״ ועוד - כולם נדפסו ב״הצפירה״. כמו כן ספריו ״שערי גן עדן״, ״אור תורה״ ועוד, וגם מרבית ספריו בשביל ילדים. צעיר אחד, ב. קפלאוך, הגיש לחתן־היובל כתובה בעברית, בשם צעירי אקרמן הקוראים עברית״.

י. ש. טרכטמן הגיע לשיבה טובה של שובה ושלווה, ובחייו ראה הרבה נחת מבניו. אחד מהם - עמנואל - היה תופש המשרה החשובה של מנהל ראשי של ״איקא״ בבסרביה.

נפטר בהיותו בן 99. רבים מהאוכלוסיה היהודית והנוצרית באקרמן ליווהו למנוחת־עולמים.

י. שילדקראוט

ב״חבצלת״, ירושלים תרס״ט, נדפס הפיליטון של י. ש. טרכטמן ״המטפחת היהודית״, אשר ממנו נביא כאן כמה קטעים:

״...מטפחת ישראל, היא מין ״כל־בו״, כלי־שרת לקודש ולחול. מלבד תשמישה העיקרי - ״קינוח החוטם״, עוד הרבה עבודות ומלאכות בה, בפרהסיה ובצנעה:

א. האדם בישראל מכסה בה: חלותיו הקדושות לשבת, שלוש מצותיו השמורות של סדר פסח, הקערה ששולח בה מנות לפורים, פניו - מפני היתושים והזבובים ביומא דשבתא, בשעה שהוא מתנמנם לעונג שבת, אחר הפשטידא, מצנפת השבת - מפני הגשם והשלג.

ב. עושה ממנה "ספוג" ורוחץ בה בשרו, פניו, ידיו ורגליו במים רותחים בבית־המרחץ.

ג. מקנח בה עיניו - ביום הכיפורים ובתשעה־באב, שיהיה נראה כאילו הוא בוכה ומוריד דמעות; מקנח בה כוסו, סכינו ומזלגו, פיו וידיו אחר "מים אחרונים" וקודם ברכת "אשר יצר"; מקנח בה שולחנו - מן הפרורים, ובגדיו - מן האבק.

ד. כורכה: על צווארו - מפני הצינה בחול ועל רגלו בשבת, שלא יטלטלה ברשות הרבים; על פניו, על עיניו, לחייו, ראשו - מחמת כאב שנים או ראש; על מכה טריה, כוויה, פצע וחבורה, רחמנא ליצלן; על מתניו - בשעת התפילה, במקום אבנט.

ה. מקבץ בה נדבות מבני העיר.

ו. מרקד בה לפני הכלה.

ז. נושא בה: בשר מן האטליז, דגים, בצלים ושאר צרכי־אוכל.

ח. קושר בה קשרים: לסימן וזכרון להנצל משכחה, וזה בדוק ומנוסה.

ט. פורשה כמין מפה על קצה שולחנו, כשהוא אוכל יחיד ובחפזון בביתו או בחנותו ביומא דשוקא, או כשהוא יושב בקרון וסועד במנוחה ובהרחבת הדעת, במרכבת הברזל, יחד עם יהודים שכמותו.

י. כורך בה טלית, המלא יזע, ומחזורו הגדול.

ועוד כאלה וכאלה שאי אפשר לפורטם.

ורב גדי שלנו עשה מטפחתו לסינור על ברכיו, המצאה חדשה שלא ידענו עד עכשיו.

סרגיי מיכאילוביץ (ישראל) גוטניק

נולד באקרמן לאביו מיכאל גוטניק. היה מתבולל טיפוסי והתרחק מהיהדות ומיהודים. אביו, מיכאל, היה מנהל בנק מסחרי באודיסה והיה בא לבלות את השבת באקרמן בחיק המשפחה לאחר שבוע עבודה באודיסה.

ישראל למד משפטים באודיסה ופתח שם משרד של עורך דין.

הואיל וכאמור היה מתבולל מובהק נטה לחשוב שיהדותו מפריעה להתקדמותו בחברה הרוסית, ויום אחד בשנת 1912 הודיע לאביו על כוונתו להתנצר. אביו ניסה להניא אותו מצעד זה והפשרה שהושגה ביניהם היתה, כי אביו יתן לו כסף כדי להכנס לעסקי תעשיה, ואילו הוא ישנה את שמו ובמקום ישראל ייקרא סרגיי...

עם התמוטטות החזית הרוסית באוקראינה ב־1917 השתלטו הגרמנים והאוסטרים על חבל ארץ זה, והם מינו ממשלת־בובות בראשותו של הטמן סקורופדסקי מהרוסים הלבנים, שסר למרותם ועשה רצונם. בממשלה הזמנית שהוקמה ע"י סקורופדסקי שימש סרגיי גוטניק בתפקיד שר בעל תיק כלכלי.
עם פרוץ המהפכה בגרמניה ואוסטריה נסוגו צבאו־תיהם מאוקראינה וממשלת הבובה נפלה והתפזרה, גוטניק ברח והגיע לבוקרשט.

בפרוס הבחירות לפרלמנט הרומני ב־1926 הופיע כמועמד ברשימת מפלגתו של הגנרל אוורסקו שזכה בבחירות וגוטניק נבחר כחבר הפרלמנט. לפי עדותו של צבי מנואלי (מיניאלי) הופיע גוטניק באסיפת בחירות באקרמן מטעם המפלגה שלו, ובין היתר פנה לנאספים במלים נרגשות אלה: "אני סרול גוטניק, בן עירכם, מכיר את כולם בעיר זו, וכולם מכירים אותי. מי שמבוגר יותר ממני - יודע בן כמה אני, ומי שצעיר ממני - אני יודע בן כמה הוא"...

הקריירה הפוליטת שלו לא האריכה ימים והוא נעלם חיש־מהר מהמפה הפוליטית ולא נודע לאן כיוון צעדיו.

נרשם ע"י נ. אמתי מפי
צ. מנואלי ואלכסנדר שפירא.

אחי יעקב ברגר ז"ל

מיום שעמדתי על דעתי מלווה אותי תמיד דמותו של אחי יעקב, שבעיני הצטייר תמיד בדמותו של "המתמיד" של ביאליק. עולים עתה במוחי זכרונות שונים עליו ומקצתם אעלה ברשימה זו.

זכרון ראשון: אחי לומד גמרא אצל רבי יוסי, ובאחד הערבים הוא מרכיב אותי על כתפיו ומביא אותי למסיבת סיום שנערכה לציון גמר הלימודים במסכת אחת. זכרון שני: אחי מתהלך בחוץ בלילות הקיץ הבהירים ומשנן תלמודו לאור הירח. במשך כל השנה למד בישיבה הגדולה באודסה והתכונן בקיץ לבחינות אכסטרניות לגימנסיה. בגלל "הנורמה המגבילה", שלפיה אסור היה שיהודים יהוו יותר מעשרה אחוז מכלל תלמידי הגימנסיה ובוגריה, לא יכול היה לגשת לבחינות־חוץ, שכן צריך היה להציג על כל יהודים 9 לא־יהודים "אכסטרניים" – ומסתבר שכאלה לא נמצאו אז. לעולם לא מש הספר מידיו, גם כשעזר לאבא בבית־המסחר שלו. ביד אחת אחז בספר, ובשניה – בכף ה"מבוק"...

זכרון שלישי: יעקב מתכונן ללימודיו באוניברסיטת ברן שבשווייץ. אני רואה אותו כשהוא מתרגל ליד המראה את לשונו באנגלית ומנסה לסגל לעצמו את המיבטא הנכון והמתאים לשפה זו, שלא הספיק ללמוד בגימנסיה הרוסית.

בישיבה הגדולה באודסה עשה ארבע שנים בהדרכתם של מורים דגולים כמו "רב צעיר" (טשרנוביץ), פרופ' קלויזנר, המשורר האהוב עליו ביותר חיים נחמן ביאליק (לימים קרא אחי לבנו חיים נחמן ע"ש המשורר ואחרים). מורים אלה וכן גם מישנתו של אחד־העם הם שקבעו דרכו בציונות. הוא גם השתדל להגשים את סיסמתו של אחד העם, שקרא לציונים לכבוש את הקהילות.

הוא מיזג לימודי קודש עם לימודי חול, ובהמשך – לפקולטה לפילוסופיה באוניברסיטת ברן ללימוד שפות שמיות. אבא שלנו התקשה להבין יעד זה שבחר לעצמו אחי, שכן מרבית בני־גילו בימים ההם בחרו ללמוד רפואה או הנדסה שמפרנסות את בעליהן, אך כלום אפשר להתפרנס מפילוסופיה?... אבא השיח לבו לפני בנידון זֶה והציע לי שאכתוב לאחי ואבקשו שילמד מקצוע שימושי בנוסף על הפילוסופיה. עשיתי כהצעתו וזוכרני כי הוספתי גם מליצה במכתבי (הייתי מתכתב אתו בעברית): "כי טובים השנים מן האחד". הוא השיב לי, כי הוא מרוצה מאד שאני משתמש במליצות נאות, אך הוסיף כי אם במליצות עסקינן הרי יש גם מליצה נוספת בנדון: "והחוט המשולש לא במהרה ינתק"...

שנה ראשונה עשה אחי באוניברסיטת ברן, וזוכרני כי כשבא הביתה לחופשה הביא אתו ניגונים חסידיים וארצישראליים. לאחר מכן עבר לאוניברסיטת ברלין, שעמדה על רמה הרבה יותר גבוהה בלימוד השפות השמיות, ומלכתחילה שאף אחי להתקבל לאוניברסיטה זו, אך לא היה יכול להגיע לכך מחמת חוסר תעודת־בגרות. בברלין ישבו אז מלומדים ידועים (ביניהם גם זלמן רובשוב – נשיא ישראל ברבות הימים) על מדוכת ההכנה של "אנציקלופדיה יודאיקה. היתה זו תכנית גדולה ואחי שאף אף הוא להיות בין המלומדים המסייעים להגשמת התוכנית, ואכן הוא הכין כמה ערכים לאנציקלופדיה זו, ושכר העבודה שקיבל איפשר לו להמשיך בלימודיו.

בפרוס המלחמה עזב יעקב את ברלין ממש ברכבת האחרונה ובשנות המלחמה הצליח להתקבל למכון הגבוה ללימודי שפות בפטרבורג, אך משפרצה מהפכת 1917 נפסקו הלימודים במכון זה. יעקב הספיק עוד להשתתף בועידה הכל־רוסית של "צעירי ציון" בפטרוגרד וחזר לעיר מולדתו – אקרמן, כשבידו, כביכול,

תעודה בלתי כתובה של "סטודנט נצחי", כזו שהיתה בידי הרבה צעירים יהודים שלא הספיקו לסיים את חוק־לימודיהם. עם שובו לאקרמן הפך ביתנו להיות מרכז הפעילות הציונית והמה כנחיל־דבורים ממש. "פרחי" הסטודנטים באקרמן (פ. ברקוב, האחים קרסנינסקי, דוד קושניר, דנוביץ, ישראל רבינוביץ) ועסקנים צעירים היו נכנסים ובאים, לעתים אפילו כמה פעמים ביום והיו מתכננים את כל המיבצעים והמעשים הרבים, שהרי נסתיימו שנות החושך והדכאון ונפתח כר פעולה רחב, נפתחו אופקים חדשים לכל חולמי החלומות הטובים מיד לאחר המהפכה. כל המפלגות השתדלו אז לעשות נפשות על ידי אסיפות, הרצאות ומופעים אמנותיים. כל זמן שאודיסה היתה פתוחה והתחבורה היתה סדירה – היינו מביאים מרצים משם. לי אישית זכורים שני מרצים מהם התר־שמתי בימי נעוריי, והלא הם: גרנובסקי, מי שהיה אח"כ ראש הקרן הקיימת לישראל, ויוסף שכטמן.

זכורה לי במיוחד אסיפת העם הגדולה שנערכה בבית הכנסת המפואר של בעלי־המלאכה לרגל הכרזת בלפור בשנת 1917. כל באי־כוח המפלגות והמיעוטים הלאומיים הוזמנו לאסיפה חגיגית זו. אחי יעקב היה היושב־ראש והופיע בצילינדר ובפראק, כמנהג דיפ־לומאטים, והוא אז בסה"כ בן 25 שנה.

למען האמת ראוי לציין, כי אחי לא הצטיין דווקא כנואם חוצב להבות, כי אם בשקידתו על עבודת־נמלים מתמדת, ברכישת אוהדים לרעיון הציוני ובגיוס "כל בחור וטוב" שהיה מוכן להקדיש מזמנו, או כפי שהיו אומרים אז – להטות שכם. ראשית פעילותו – פתיחת מועדון (קלוב) וספריה שנוהלו בהדרכתו המסורה של משה שילדקרויט ז"ל, שהיה בא מדי שבת לביתנו כדי להתייעץ עם אחי בכל הנוגע למועדון. זולתו היו באים גם יוסף סרפר ולאחר מכן גם יעקב טרכטנברויט (דגן) שהצטרף לפעילות הציבורית ושימש גם בתפקיד סגן יו"ר של ההסתדרות הציונית. לציון מיוחד ראוייה הצטרפותו של לייב סטמבול להסתדרות הציונית כבא־כוח בעלי־המלאכה. עם הצטרפות זו הורד מעל הפרק ארגומנט אנטי־ציוני, כאילו ההסתדרות הציונית היא בורגנית ואין בה מקום לעמלי־כפיים. בעזרתו של לייב סטמבול הפך בית הכנסת לבעלי המלאכה בית־ועד לכינוסים ציוניים.

מבין הראשונים שהצטרפו לפעילות של "תרבות" זכורים לי הירש־צבי ברודסקי, מאיר סטרץ, אהרון כהן, יהודית ויצחק ארביט. אלה היוו את הגרעין היוזם לפתיחת גן הילדים ואח"כ – הגימנסיה. למרבה־המזל התגוררה באותו זמן בעירנו מנורה מילמן־שרירא, שסיימה קורס לגננות באודסה. היא צורפה לוועד "תרבות" והיתה הגננת הראשונה באקרמן. לאחר שנה אחת התרחב גן־הילדים ולעבודה נכנסה הגננת שושנה פוזיס, הידועה בשם "הדודה שושנה", שנמצאת אתנו בישראל.

לא מעט עמל ומאמצים הקדיש כדי להשיג בשביל הגימנסיה את הבנין ששימש קודם כבי"ס יידישאי. הוא עמד בראש המשלחת שניהלה מו"מ בענין זה עם הנדבן הידוע באקרמן מילשטיין, שהסכים להעמיד את הבנין שלו לרשות הגימנסיה.

צריך היה לשפץ את הבניין, אך הואיל והימים היו ימי־חירום ואי אפשר היה להשיג זכוכית לשמשות. רעיון מוזר עלה בראשו של יעקב: הוא קנה אצל הצלמים את הנגטיווים הישנים וכל בני־הבית, וכל מי שנזדמן לבית, היה יושב ומנקה את הנגטיווים ששימשו כתחליף לזכוכית. היתה זו עבודה ממושכת ומייגעת, אך יעקב ניצח על המלאכה, דירבן רבים לכך, וכך פתר את בעיית הזכוכית...

הבעייה העיקרית היתה – איך להבטיח את ההמשך, ואחי פתר בעייה זו. בהיותו בועידה ציונית בקישינוב נפגש אחי עם המורה פישל שטרן (אביו של מר דוד שטרן, שהיה במשך שנים רבות מנהל מחלקת ההתיש־בות של הסוכנות), שהיה מורה בארץ ישראל ונשאר תקוע בבסרביה בתקופת המלחמה הראשונה. הוא הזמין אותו לכהן כמורה בכיתה א' של הגימנסיה, ולימים התברר, כי זו היתה ממש "מציאה", שכן הצליח המורה שטרן להחדיר רוח ארצישראלית לגימ־נסיה.

אין לתאר את הקשיים הרבים והבעיות שעמדו בדרך הפעלתם של מוסדות "תרבות". חסר הציוד החיוני ביותר לקיום גן ובית־ספר, ופרט לזה הכבידו התנאים המיוחדים לרגל המהפכה הבולשביקית ולאחר מכן – כניסת הרומנים לבסרביה. אחי היה חוזר על כל בתי המסחר למכשירי כתיבה בעיר, אוסף מכל הבא ליד, תמונה כלשהי, מפות וכל חפץ שנראה לו כבר־תועלת לבית הספר. הוא עשה לילות כימים ותרגם לעברית את כל השמות, המונחים והמושגים הלועזיים, קישט את הקירות של הגן וביה"ס כדי להשרות אוירה מתאימה על התלמידים והמורים כאחד. לפי מיטב ידיעתי עשה את הכל ללא שום תמורה כספית, ורק לאחר שהתרחבו המוסדות והמורה שטרן חזר לא"י, נעתר ללחץ ההורים שהסבירו לו כי עת לעשות לביתו, וכך התחיל בשנים 1919–1920 להורות בגימנסיה ולכהן כמנהל הפדגוגי והאדמיניסטראטיווי של המוסדות שגדלו במידה ניכרת.

אני עזבתי את אקרמן בשנת 1920 ועליתי לארץ ישראל. לפיכך לא יכולתו לעקוב מקרוב אחרי המשך פעולתו הברוכה של אחי לעומת זה המשיכה אחותי **שרה צרפין** לגור באקרמן עד שנת 1924. אמסור איפוא לה את

״רשות הדיבור״ ומכאן ואילך - דברים ששמעתי ורשמתי מפיה.

* * *

כיצד הפך יעקב את גן הילדים לגימנסיה? - רק במסי־רות נפש ובעבודה ללא ליאות. לפתע פתאום הבחינו ההורים שהוזמנו לחגיגות וטקסים שונים, כי הילדים שלהם שרים ורוקדים שירים עבריים ומחולות ארצי־ישראליים. הם פשוט לא האמינו למשמע אוזניהם והיו מדושני־נחת בהיווכחם שהנה חיה שוב השפה העברית, ודווקא בפי הילדיהם. יעקב - היה לו חלק רב ב״נס״ הזה.

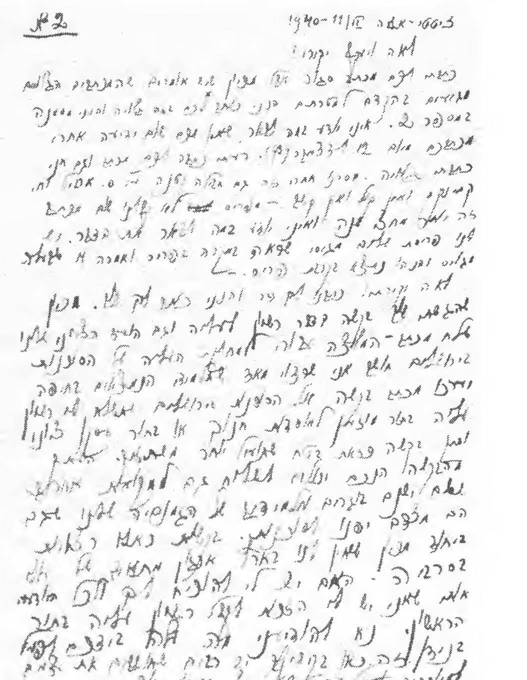
איש רך וצנוע היה יעקב, אך הוא ידע גם לעמוד כחומה בצורה בשעת הצורך. משהחלו השלטונות הרומניים להתנכל לגימנסיה והעלו את בעיית הדיפ־לומה מאוניברסיטה רומנית שחסרה לו ליעקב כמנהל גימנסיה - נרשם יעקב לפקולטה למשפטים באוניבר־סיטה, שקד על לימוד השפה הרומנית וחוקי המדינה - וכל זאת בנוסף לתפקידיו בגימנסיה וב״רבינט״. לעתים הייתי רואה אותו נרדם עם הספרים בידו והמשקפיים על חוטמו.

היו לו הרבה יריבים ולא קל היה לו לעמוד במערכה. הוא נאבק עם יריביו ב״מיטינגים״ השונים לפני ואחרי בחירות. לעתים היה חוזר הביתה כשכובע הקש שלו מעוך לגמריומשקפיושבורים. היה זה מעשה ידיהם של היריבים, בעיקר הסוציאליסטים, שלא נמנעו גם מפגי־עות גופניות, אך לאחר זמן היו הם עצמם שולחים את ילדיהם לגימנסיה העברית.

היו לו יותר ידידים מאשר יריבים. אני זוכרת את המשלחות שהיו באות לביתנו כדי להפציר ביעקב שיעמיד את עצמו כמועמד לכהונת ״רב מטעם״ (רבינר) במקום הרב הזקן שהגיעה שעתו לפרוש. עיסוקיו הרבים מנעו בעדו לקבל את ההצעה, אך נאמנותו לסיסמת ״כיבוש הקהילות״ היא־היא שהניעה אותו לא להתחשב בקשיים שנערמו על דרכו. הוא גם ידע כי תפקיד ה״רבינר״ יאפשר לו את פיתוח המוסד שטיפח - הגימנסיה העברית. אגב, כ״רב מטעם״ נאלץ להיאבק קשה עם השלטונות הרומניים בקשר לקליטת הפליטים מאוקראינה ורוסיה שהגיעו לעירנו בשנים 1922 - 1923. זוכרת אני שיעקב לקח רבים מהפליטים האלה תחת חסותו. הם הגיעו בלילות, בדרך הקרח של הלימן הקפוא, ומשנתפסו היו אנשי השלטון מחזירים אותם באותה דרך, ויעקב היה מצליח להציל אותם מידיהם של אנשי הרשות ולהחזירם לאקרמן.

כעובדת במשרדו הייתי עדה למקרים של התערבות מצדו של אחי לטובת זונות שעמדו להיכלא בבית־סוהר רומני. יעקב לא היסס והפעיל את השפעתו גם במקרים כאלה.

שאיפות רבות שלו הצליח יעקב להגשים, אך לא את שאיפתו החזקה ביותר - לעלות לא״י, לעבוד את אדמתה. הוא נספה יחד עם רעיתו ובנו יחידו במחנה ריכוז. נחמה־פורתא היא אולי העובדה שרבים־רבים מתלמידיו וחניכיו, זכו לכך.

גלויה של המנהל י. ברגר לאחותו 1940.

דב שרירא ז״ל

נולד בספטמבר 1897 באקרמן. אביו היה אמיד, בעל מנסרת־עצים. בצעירותו התיתם מאמו, שהיתה נצר למשפחת רבנים; לא קיבל חינוך מסורתי בבית ההורים והפך לנער מתבולל. סיים את לימודיו התיכוניים באודיסה ולאחר מכן באוניברסיטת רוסטוב, הוסמך כעורך־דין.

בימי מלחמת העולם הראשונה נתקל בתופעת האנטי־שמיות, אשר אמנם לא פגעה בו אישית, אולם שימשה תזכורת למוצאו היהודי. חבריו ברובם סטודנטים רוסיים שמאליים, אך הוא לא הושפע מהתלהבותם וחשב על דרכו, ובהחלטה חותכת הפך לציוני נלהב.

בהיותו בן 23, בשנת 1920, עלה לארץ עם קבוצת הקרימאים, אשר התגבשה עוד ברוסיה, שהצטרפה עם הגיעה לנמל יפו למקימי ״גדוד העבודה״. שרירא הצטרף תחילה לפלוגה שעסקה בסלילת הכביש טבריה – צמח ואחר־כך לפלוגת מגדל. שם נפגש לראשונה עם ברנר, שהשפיע על דרכו וחייו.

בתקופת שהותו ליד הכנרת הכיר את רעיתו לעתיד, חיה ינובסקי, ובהיותם בפלוגת הגדוד בירושלים נולדה בתם ראיסה.

ממגדל, דרך תחנות ביניים הגיעה משפחת שרירא למחצבות בסביבות ירושלים. מאזור ירושלים עברה ב־1925 לסביבות כפר גלעדי – מטולה, שם הקים הגדוד את גבעת החוצבים במגמה להקים תעשית שיש באיזור. במקום זה נולד למשפחה הבן. אותו זמן החלו חיכוכים ב״גדוד״ בין ימין ושמאל, והאגף השמאלי עזב ברובו את הארץ וחזר לרוסיה. שרירא היה מהמתנגדים העקשים לקבוצה השמאלנית. הוא האמין תמיד בנכונות דרכו של ״הגדוד״ על מיגוון פלוגותיו – החקלאות, החוצבים, העובדים במחנות הצבא הבריטי ועוד, וסלד מהנאמנות העוורת, מהסגידה לקומוניזם הרוסי. מאידך, היה נתון בויכוח נוקב, במשך שנים ארוכות, עם השוללים את קיום ״הגדוד״ עקב הסטיות של חלק מחבריו.

עברה עליו תאונה קשה, כאשר גוש אבן ריסק אחת מרגליו. לאחר ההתאחות התקצרה רגלו, דבר שגרם לו לסבל פיזי רב. עם זאת התעקש והמשיך לעבוד בחיצוב בירושלים, הפעם באיזור בו הכשירו את הקרקע והחלו בבנית שכונת בית הכרם. לאחר מכן עבד בהקמת תחנת הכוח בנהרים, כאשר המשפחה משוכנת בכפר־יחזקאל. משם – לבנית נמל חיפה. יצחק לנדנברג (לימים שדה) ושרירא מקימים למשפחותיהם צריף מגורים בצמוד למחצבות עתלית, מהן העבירו גושי אבן גדולים להקמת שובר הגלים. יצחק שדה ושרירא מקבלים על עצמם ניהול עבודת החיצוב. בשיטות מקוריות וחדשניות הצליחו להפיק כמויות גדולות מאוד של אבן בכמות קטנה של חומר־נפץ.

1933. הקמת שובר הגלים נסתיימה ומשפחת שרירא שוב זזה. לפניו מספר אלטרנטיבות: הקמת בית בקרית חיים, דרך בה הלכו חלק מחבריו; מעבר לחקלאות בגוש תל־מונד; כל אלה – אתגרים ועניין רב בצידם, אולם הוא אינו מוכן לזנוח את החיצוב ומחליט להשתקע בבית־הכרם ולהמשיך במקצועו – יעודו האהוב עליו.

לאחר מכן שוב נכנס, בראשית 1936, לעבודות חיצוב בקנה מידה גדול – בראש מחצבת צובה שהחלה לספק לוחות־אבן לבניני ״הדסה״ והאוניברסיטה בהר הצופים ולמבנים נוספים. מחצבת צובה הפכה לגדולה והמשוכללת בארץ, כאשר מדי יום נחצבו שם בלוקים במשקל 20 טון אשר הועברו באמצעות מנוף למכונות החיתוך שבאמצעותו הוכנו לוחות האבן לבניה. בעבודה זו השקיע שרירא ממיטב יוזמתו וכושרו. שיכלל וייעל הפרדת גושי האבן וניסורם והעלה את תפוקת המחצבה.

החלו מאורעות 1936. מכוניות פועלים מותקפות בדרך למחצבה ובחזרה ממנה. עלתה הצעה להפסיק בחיצוב עד יעבור זעם. שרירא אינו מוכן לשמוע על כך והעבודה נמשכת ברציפות, כאשר התמונה האופיינית – שרירא במכונית בדרכו למחצבה או במרחב המחצבה עם אקדחו המוחזק ביד, לכל מקרה שלא יבוא, העיקר שרצף העבודה לא יופר. היה עוזר למשפחות הנפגעים, דואג למחסורם ואף תורם להם הרבה ממעט כספו. כל חייו היה איש ״מתן־בסתר״. חברים או שכנים במצוקה, כולל ערביים חברים לעבודה, נעזרו על ידו בכסף ובטיפול, כאשר הכל נעשה בצנעה.

שרירא יצר אוירה חברית חמה לכל באי־ביתו, ביניהם פועלים פשוטים, יהודים וערבים. הוא חלם שעיקר

הבניה, לפחות לצרכי מגורים ומבני־ציבור, תהיה בנית אבן, שתהיה שליטה בנוף הסולידי של הארץ, ושהחי־צוב יהפך לענף כלכלי מרכזי ויפרנס אלפי משפחות בכבוד ואף יהיה לענף־יצוא.

בצער עוזב שרירא את מחצבתו ב־1940 (בין היתר גם מסיבות בריאות שהציקו לו מאז ריסוק רגלו בגבעת החוצבים) ועובר לרכז את המחלקה לחרושת בועד הפועל של ההסתדרות. תמיד ראה בשילוב של עבודות יצרניות שונות, חקלאות ותעשיה שילוב הכרחי בתנאי הארץ. הוא מתחיל פעילותו בתנופה, מספק לא רק כספים להון חוזר – דואג ליעוץ מקצועי, להשתלמויות, מחפש מקורות כספיים גם למחקרי יסוד בנושא התפלת מים ונושאי פיתוח הקשורים בתעשיות־תשתית ועבור מפעלים קיימים בהתאם לדינמיקת ההתפתחות שלהם. מרבה לסייר במפעלים, לעודד הרחבתם ועוזר בהקמת מפעלי תעשיה חדשים.

במלחמת השחרור מצטרף שרירא לחיל־ההנדסה כקצין ביצורים. עסק בעיקר בביצור מוצבי הפרוזדור ומרחב ירושלים ובפריצת דרך בורמה. כאן מתגלה נסיונו הרב בחיצוב, שתרם רבות לעמידה בלוח הזמנים. לאחר המלחמה חזר שרירא לעבודתו בריכוז המחלקה לחרושת.

בעשרים שנות עבודתו בתעשיה חזר לעיתים קרובות לנושא החיצוב. נועצו בו כאשר פתחו מחצבות חדשות, כאשר היו קשיים בכריית מנהרות המוביל הארצי, וכן במכרה תמנע ולידו כאשר פתחו את מחצבת הגרניט באילת ועיבודה עד לליטושה הסופי. שרירא תמיד נענה לפניות, עודד הרחבת מפעלי חיצוב קיימים והביע שמחתו על כל התקדמות בענפי החיצוב.

במחצית 1961 עוברים חיה ודוב שרירא לכברי. מצב בריאותו התרופף, הראיה והשמיעה וכן הלב החזק נחלשים, ונאלצו לעבור לבית־אבות סיעודי ברעננה, שם נפטר שרירא והוא בן שמונים שנה ושמונה ימים.

דב שרירא שימש במידה רבה מופת לבניו, לנכדיו ולרבים שחיו במחיצתו.

איש כברי

פרופ' יצחק סטרץ ז"ל

נולד בנובו־צ'רקסק בשנת 1894 לאביו מאיר סטרץ, ציוני מסור, מורה לתנ"ך ועברית בגימנסיה "תרבות" באקרמן. בעודנו ילד עבר עם הוריו לאקרמן ולמד בבתי־ספר באקרמן ובאודיסה. השכלה גבוהה רכש בלנינגראד (ב.א. במתמטיקה) והמשיך בלימודיו, ובעודנו בן 32 קיבל תואר דוקטור במתמטיקה, פיזיקה ואסטרונומיה. בשנת 1922 היה מנהל גימנסיה חצי־ממשלתית בטטארבונאר.

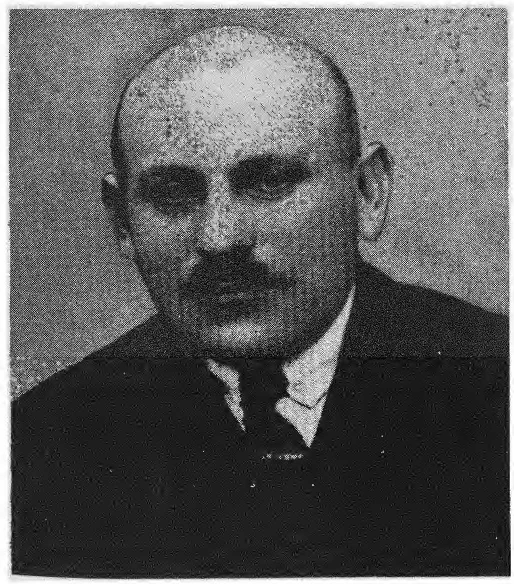
בימי מלחמת העולם הראשונה גוייס כקצין לצבא הרוסי. סיפוריו מימי המלחמה דמיון ומציאות שימשו בהם בעירבוביה כסיפוריו של הברון איש מיכנהאוזן. גם הוא, כאביו, דבק בציונות והפך להיות אחד ממערי־צי הנלהבים של זאב ז'בוטינסקי. על רקע זה פרץ סכסוך בינו לבין אביו שהיה ציוני כללי, ובמשך זמן מה נותקו הקשרים ביניהם.

בשנת 1928 הוזמן להרצות בטכניון בחיפה והדריך חברי "ההגנה" באימונים בנשק. על התענינותו היתירה ברכישת נשק למען "ההגנה" הוכנס ברשימה השחורה של השלטון המנדאטורי, וכשיצא מהארץ לשם השתתפות בכינוס מדענים לא ניתנה לו הרשות לחזור לארץ.

השתתף בקונגרסים מדעיים בינלאומיים רבים וב־1931 קיבל מינוי כחבר באקדמיה למדעים בקאדיז. בזמן מל־חמת האזרחים בספרד לחם לצד הרפובליקנים וכתום מלחמת האזרחים ברח מספרד. עלה לארץ בשנת 1937 עם רעיתו אננה לבית קרלוס־שורר. היה מורה למתמ־טיקה בכמה בתי־ספר תיכוניים ובשנות חייו האחרונות היה מרצה באוניברסיטת בר־אילן וערך מחקרים רבים בנושאי אסטרונומיה, מתמטיקה, ביאר־מכניקה. את בנו יחידו שיכל עקב מחלה רצינית שדבקה בו.

התעניינות מיוחדת גילה בתחום המוסיקה ובעידודו של ד"ר בירם, מנהל ביה"ס הריאלי בחיפה, יזם והקים בשנות השלושים בחיפה תזמורת סימפונית של חובבבים וגם ניצח עליה. בשנות חייו האחרונות אימץ לעצמו תחביב בתחום הנגרות והמסגרות ועל חלקת אדמתו בפתח תקוה ערך ניסויים חקלאיים שונים. נפטר בשנת 1982 בודד וערירי והוא בן 88 שנים.

נ.א.

משה הלמן ז״ל

משה הלמן, יו״ר הקהילה היהודית של אקרמן, היה אחת הדמויות הבולטות בעירנו. נולד לאביו עזריאל יחד עם עוד שני בנים ובת (סוניה – אשתו של העו״ד יוסף סרפר). משה נשא לאשה את בתו של סוכן וסוחר הנפט הגדול ורשבסקי. חמיו הפקיד בידיו את ניהול עסקי הנפט באודסה, והוא עשה חיל בעסקיו אלה. בתו מרים ובנו אבא היו אחר כך מפעילי ״צעירי ציון״ באקרמן. כשפרצה מהפכת 1917 ברח משה בחוסר כל מאודסה לאקרמן. חמיו שיקם אותו ומסר לו לנהל אחד מעסקי הנפט שלו באקרמן, ושוב התחילו העסקים לפרוח. התענינותו בעניני ציבור באה בדרך מקרה ובהיסח־הדעת. בטכס הנחת אבן הפינה לבנין בית החולים, כשהוכרז על תרומת כל אחד לבנין המוסד, נשמע פתאום קול מכריז על תרומה ששיעורה עלה על זו של עשירי העיר. עיני כל הנאספים הרבים הופנו לעבר הקול המכריז – היה זה קולו של משה הלמן אשר מתוך התעוררות פתאומית, או מתוך דחף כלשהו אחר, הרים תרומה גדולה מאד. מני אז התחיל לגלות התענינות יתירה בעסקי ציבור ועד־מהרה נבחר ליו״ר הקהילה.

איש משכיל היה, ציוני (כללי) ישר־דרך מסור לעניני הציבור ומשרת אותו באמונה. תודות לגישתו הכנה והאנושית לכל אדם התחבב מאד על יהודים ונוצרים כאחד. היה בעל יוזמה רבה ופירותיה של יוזמה זו הורגשה במישורים שונים בעיר ובמחוז. הקפיד על יושר וכנות בכל עניני מיסחר ופרקמטיה ורבים עמדו אתו בקשרי־מסחר. סיפרו, כי כאשר השיא את בתו ונפל עליו עול סידורו של הזוג הצעיר, הסתבך והגיע עד פשיטת רגל. ישב וכתב מכתבים לכל נושיו והודיע להם, כי אין באפשרותו לפרוע את חובותיו ושטרותיו. עד־מהרה הוברר כי אף אחד מהנושים לא הגיש את שטרותיו לפרעון והכל הסכימו לתת לו ארכה בלתי מוגבלת, מה שאיפשר לו להשתקם מבחינה כלכלית ואחר כך לפרוע את חובותיו.

הוא השתתף כמעט בכל הכינוסים האיזוריים והארציים בעניני הקהילות היהודיות. רודף שלום היה מטבעו ובימי סכסוך הרבנים באקרמן עשה רבות למען להשכין שלום בין הפלגים הנצים. היה פעיל למען כל המגביות הציוניות והשתתף בכנוסים ציוניים שנערכו בבסרביה.

משנכנסו הרוסים לאקרמן בשנת 1940 נאסר בגלל ציונותו והוגלה לסיביר יחד עם אשתו, שנפטרה בתקופת הגירוש. לאחר המלחמה חזר לאקרמן – העיר אשר למענה פעל כל כך הרבה – כשהוא שבור ורצוץ בגופו ובנפשו. כשנתיים שהה באקרמן שרוי במצוקה גדולה, כלכלית ונפשית, ראה בחורבנה של קהילתו, עד שנאסף אל עמיו בעיר שכה אהב.

יהי זכרו ברוך.

מפי י. שילדקרויט

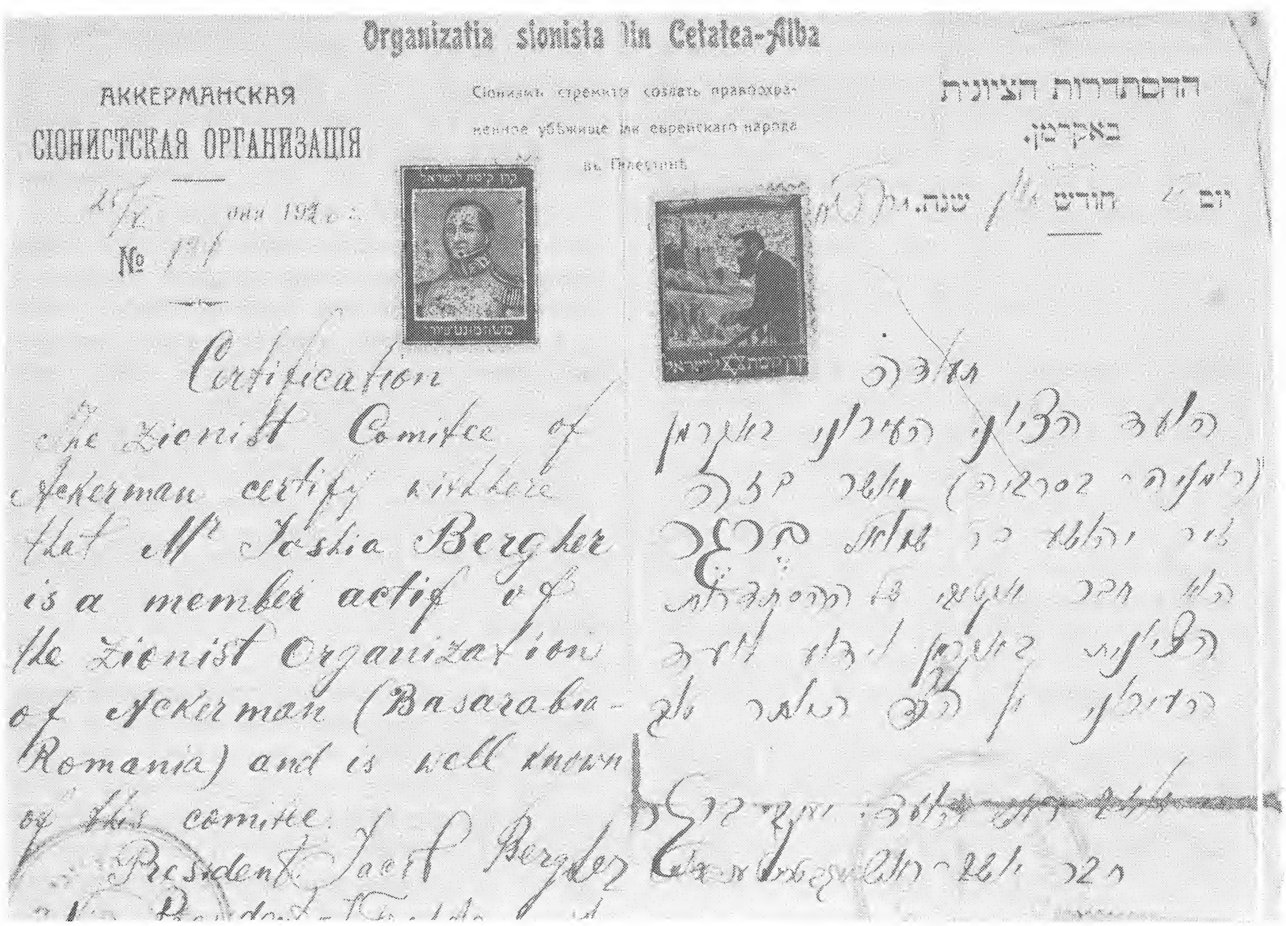
ניסן אמיתי

פבה ברקוב ז״ל

היה בנו של רופא שינים מתבולל. זוכר אני את אביו שהיה בא בימים הנוראים לבית המדרש ובידו ״מחזור״ רוסי־עברי. מקומו בבית המדרש היה בסמוך למקומו של אבי והייתי עוקב מקרוב איך היה מתפלל ברוסית. אם פבה הגיע להכרה לאומית ציונית למרות האוירה המתבוללת בביתו – הרי זה בעיקר תודות להשפעתו של בוריה (דב) שרירא שהיה חברו וגר בשכנותו. כשגורש מהגימנסיה הרוסית התחיל פבה ללמוד עברית תוך הסתייעות במילון של י. גרזובסקי והגיע לשליטה מלאה בדיבור בעברית ובהברה הספרדית. הוא גם תרגם שירים מעברית לרוסית, ולפי מיטב ידיעתי אף הדפיס חוברת של שירי טשרניחובסקי בתרגום רוסי והראה אותה למשורר עצמו באודסה וטשרניחובסקי סמך ידו על התרגום.

סביב פבה התרכזה קבוצה של תלמידי הגימנסיה הרוסית, שהיו אף הם מבתים מתבוללים, ותודות להשפעתו של פבה הפכו צעירים אלה אחר כך לגורם משפיע על חיי התרבות בעיר. לאחר מהפכת 1917 עמד בהצלחה במבחני הגמר בגימנסיה וקיבל תעודת בגרות. זוכרני, כי בחגיגה שנערכה בעירנו לרגל הצהרת בלפור נשא פבה נאום מרשים כשהוא לבוש במדי סטודנט. לאחר שהונחה אבן־הפינה לאוניברסיטה על הר הצופים בירושלים, החליט פבה כי עליו ללמוד באוניברסיטה זו והוא עלה לא״י יחד עם אהרון קמינקר ונח צוקרמן. האוניברסיטה עדיין לא היתה בנוייה. הלך איפוא לבוריה שרירא, שעלה עם קבוצת הקרימצ׳קים, ועבד במחיצתו על כביש טבריה – צמח ששימש מקום עבודה ראשון להרבה ״חלוצים״ (עולים חדשים) בימים ההם. בוריה התאקלם מהר בעבודה והסתגל לתנאים הקשים ולמנת המזון העיקרית – לחם עם חרדל. לא כן פבה. גם התנאים ב״גדוד״ לא היו לפי רוחו. חיי השיתוף והמתירנות בגדוד לא היו לפי רוחו. הוא חזר לחיפה, וכשאני הגעתי לשם לאחר עליתי מצאתי אותו במצב קשה מאד – רעב ללחם. לאחר זמן קיבל עבודה כלשהי בתחנת הרכבת בשכר נמוך שכל פועל ערבי היה מקבל, ואף זה בזכות ידיעתו את השפה האנגלית. לא החזיק מעמד זמן רב. ארוסתו שנשארה באקרמן שלחה לו כסף והוא עזב את הארץ ונסע ללמוד באוניברסיטת וינה. משם עבר למוסקבה והתחתן עם ארוסתו. סיים את חוק לימודיו ואף הגיע לדרגת פרופסור באחת האוניברסיטאות הרוסיות.

יהושע הררי ז״ל

Organizatia sionista din Cetatea-Alba

АККЕРМАНСКАЯ СІОНИСТСКАЯ ОРГАНИЗАЦІЯ

ההסתדרות הציונית באקרמן

Certification

The Zionist Comitee of Ackerman certify withhere that Mr Joshia Bergher is a member actif of the Zionist Organization of Ackerman (Basarabia - Romania) and is well known of this comitee.

President Jacob Bergher

אחינו משה צוקרמן ז"ל

תמיד היתה לי מעין תחושה של דרך ארץ ביחס למשה אחינו הבכור, וזאת לא רק משום שהיה הבכור, אלא משום שהוא היה תמיד במרכז ההתרחשויות בביתנו. הוא היה חבר אגודה ציונית והיה מקבל לביתו את "הצפירה" בעריכת נחום סוקולוב, ער ומתעניין בכל המתרחש בתנועה הציונית. הוא ערק מהצבא הרוסי והצליח להגיע בשלום לאוסטריה. שם תפסה אותו מלחמת העולם הראשונה וכנתין זר של מדינה אויבת הושם במעצר במחנה שבויים. עברו עליו חמש שנות תלאות ויסורים, רעב, סכנת עוורון וכד', אך רוחו לא נשברה. מישהו שלח לאבא בשורת־איוב כאילו נורה למוות בשעת נסיון בריחה ממחנה השבויים, והיגון שרר בביתנו. אך אבא לא הפסיק להאמין שמשה עודנו בחיים, ואכן כך היה.

לעולם לא אשכח את מסירותו הגדולה לאבא בעת חוליו. הזניח לחלוטין את עבודתו ומשפחתו וטיפל באבא. כשנה לאחר שאבא נפטר עלה משה לא"י, וגם כאן עברו עליו תלאות רבות, ובעיקר האסון הגדול במות בנו יקירו נחום (על שמו כינה את עצמו אח"כ אבי־נחום). כל ימיו נשא משה בלבו את הכאב המר ואת השכול. נפילתו של נחום בקרב על מלכיה במלחמת השחרור מילאה את כוס היגונים ממנה שתה הרבה, יותר מדי.

מטבעו היה טוב־לב ורודף שלום ואוהב את הבריות. היה מקפיד על כך שיישמר שלום־הבית במשפחתנו הגדולה. לעולם לא אשכח באיזו אהבה ומסירות קיבל אותי ואת בוזיה בבואנו ארצה. הוא היה "קופץ" אלינו מפעם לפעם, בתקופה שהייתי "ירוק" בארץ, כדי לבדוק איך אני מתאקלם ומשתרש, והיה מנחה אותי בעצה טובה ומדריך אותנו איך לחיות בצניעות ובחס־כון מירבי. כשהגיע ארצה אחינו צדוק עם בני משפחתו, גילה שוב משה את מסירותו הרבה ועשה כמיטב יכולתו כדי לקדם את צדוק בעבודתו בהרצליה. כך נהג לגבי כל אחיו.

שמואל

זוכרני כי הסופר העברי הלל צייטלין כתב פעם ב"השי־לוח", כי ההבדל בין מתנגד לחסיד הוא בכך, שהמתנגד הוא ק ר בלימודיו ובתפילתו, ואילו החסיד להיפך – ח ם בתפילה וגם בתלמודו, בבחינת "כל עצמותי תאמרנה". משה היה חסיד במלוא מובן המלה. עוד כשלמדנו בישיבה היה מתפלל בהתלהבות. וזוכרני כי כאשר עמד להגיע אלינו הרבי מפשקני ז"ל, אמר לי משה בזה הלשון: תסתכל היטב בפניו לייב כשתתן לרבי "שלום עליכם" ותראה שהשכינה שורה עליהם. כשיצאנו מבית הכנסת שאלני: נו, את השכינה ראית? וכשהשבתי לו, כי לא הבחנתי שום דבר מיוחד בפני הרבי, נזף בי ואמר: "אינך חסיד ואינך מבין שום דבר".

תחילה היה מסור מאד לרבי מסדיגורי ולכל צאצאי הריז'ינאי, ומסירות זו עברה אח"כ לבני משפחה אחרים. את הסבא שלנו צדוק העריץ ממש, ולאחר זמן כשנתפס לציונות, מוכן היה ללכת על קידוש השם ממש למען הציונות. זוכרני כי אבא אמר לי בשנת 1917, כי לו ידע שהוא יכול על ידי הקרבת חייו להציל את ישראל – לא היה מהסס אף רגע ומקריב את חייו. נכדו של משה קיים זאת בגופו. ובני בנים הרי הם כבנים.

לייב

משה אהב לקרוא והתעניין גם בספרי הגות, פילוסופיה והיסטוריה. הוא תיכנן לנסוע לפרנקפורט אחרי המל־חמה ולהשתלם, אך כל תוכניותיו עלו בתוהו. הוא עודד אותי לעלות לא"י ואף סייע לי במימון הנסיעה. הוא עצמו עלה חמש שנים לאחר שאני עליתי. ראשית עבודתו בארץ – בזכרון יעקב, בכיבוש ביצות כבארה. היתה זו עבודה קשה וזכור לי יום עבודתו הראשון. כשהתעלף באמצע העבודה, אך עד־מהרה התאושש והמשיך בעבודה. לאחר שפיק"א פיטרה את הפועלים עבד בפתח תקוה ובכפר סבא, ולבסוף עבר להרצליה ועד גיל הפרישה עבד בצרכניה. לבנו יחידו נחום העניק את מלוא אהבתו והיה מאושר אתו, טיפל בו כבבבת־עינו. יום לאחר ההכרזה על כינון מדינת ישראל נפל הבן, משוש חייו, אך עם כל הכאב והיגון העמוק לא נשבר משה. מהדהדים באוזני דבריו באחת האזכרות: "עם כל הכאב והצער גאים אנו על בנים כאלה, ואשרי העם שכאלה הם בניו".

אחרי האסון הוריש את ביתו למועצת הפועלים בהרצ־ליה, לאגודת "הפועל", להנצחת זכר בנו. הוא השקיע את כל מרצו וממנו בפעולה למען האגודה למען החייל, ואולי זה עזר לו להתגבר על יגונו העמוק.

הדוד משה היה אהוב על כל אחיו ואחיותיו, על בניהם ובנותיהם. כולם יזכרוהו תמיד.

נח

לייב סטמבול ז"ל

מי באקרמן לא הכיר את לייב סטמבול? אכן, היתה זו דמות מיוחדת במינה שהתבלטה על רקע החיים הצי־בוריים באקרמן. בית־מלאכה לחייטות היה לו בטבורה של אקרמן אך היה זה גם מעין מרכז ציבורי והרבה־הרבה חוטים (לא חוטי־תפירה) הובילו לשם, שכן לא היה כמעט מוסד או מפעל ציבורי, שלייב סטמבול לא היה מעורב בו. יו"ר האיגוד המקצועי, חבר מועצת הבנק היהודי, מייסד קופת גמילות־חסדים, חבר בכל ועדי הקרנות הציוניות, ממניחי היסוד לגימנסיה "תרבות" אשר בה חונכו ילדיו ומעורב בכל מפעל או מיבצע ציוני למען ארץ ישראל. ובכל אלה פעל בהת־נדבות מלאה כשהוא מאמץ לעצמו כלל עתיק: שכר מצוה־מצוה.

איש יפה־תואר היה וכל הופעה שלו בציבור היתה משאירה רישומה וקסמה. התפרנס מעבודת־כפיים והיה גאה על כך. לא ייפלא איפוא שבעלי המלאכה בעיר ובבית־הכנסת אשר גם בו השקיע מאמצים רבים, ראו בו את נציגם הבולט והחשוב ביותר.

שאיפתו העיקרית היתה - לעלות לישראל, וזו התגש־מה לאחר עליתו של בנו ניסן. הוא עלה יחד עם אשתו ובתו, ושוב פתח לו בית־מלאכה סמוך למרכז בעלי המלאכה בת"א, ושוב חוזר הגלגל, גלגל מכונת הת־פירה, ושוב הוא במרכז החיים הציבוריים כשביתו משמש כתובת לכל יהודי שבא מאקרמן ונזקק לעצה או עזרה כלשהי. אגב, הוא גם יזם והקים את אירגון יוצאי אקרמן בישראל.

זכור לי היטב אותו יום, כשכל בני המשפחה התאספו בביתם של אטיה (בתו) וגרשון, לציון יום הגיעו של לייב לגבורות. היה זה ביום חמישי לחנוכה. דודי לייב לא חש בטוב אותו זמן, אך התגבר, לבש חליפה כהה, חולצה צחורה, שהבליטה את חזותו החיצונית הנאה, ברך על הנרות, וכמנהגו מדי שנה חילק מעטפות עם דמי־חנוכה לנינות, לנכדים, לילדי קרובים, ולבסוף - לבנו ולכלתו, בתו, חתנו (לאחרונים הגיש תשורות). לאחר מכן פנה אל כל בני המשפחה ואמר: יקירי, אני מודה לכם מקרב לב על שבאתם לשמוח אתי בצוותא. אנא, גשו לשולחן הערוך והתכבדו. הכל לרשותכם. בתשובה לברכה קצרה זו פתחו כל הנוכחים בשיר "היום יום הולדת לסבא". השמחה לא עברה על גדותיה משום שהיתה מהולה בתוגה ומעיניהם של אחדים זלגו דמעות. היתה איזו הרגשה שקרוב יומו של דודנו היקר. ואכן, למחרת בבוקר הוחש לבית החולים ובלילה הוציא את נשמתו. היתה זו מעין מיתה בנשיקה שרק צדיקים זוכים לה לפי המסורת היהודית, ולייב סטמבול היה צדיק. הוא תמיד התפלל שלא יפול חלילה למעמסה על אחרים. תפילתו נתקבלה. רק יחידי סגולה זוכים להיפרד מהמשפחה במעמד כזה, בקומה זקופה ובדעה צלולה, כפי שזכה לכך דודנו.

חלום חייו התגשם. הספיק לראות את ילדיו כפי שרצה לראותם, מושרשים במדינה היהודית, ושמח בכל הצלחה של צאצאיו הרבים. התהלך בגאווה על אדמת הארץ אשר למען גאולתה וחרותה פעל יום־יום ואסף פרוטה לפרוטה.

לאור מעשיך ודרך חייך, דוד יקר, נמשיך ללכת בעתיד, דמותך תקסום לנו גם לאחר מותך כפי שקסמת לנו בחייך.

ברוריה הר־ציון

הדוד יהושע הררי (ברגר) ז״ל

יהושע היה דוד יקר ונערץ, אך אני בו ראיתי אב שני שלי, סמל של אידיאה, של תקופה. הוא היה קרוץ מחומר מיוחד במינו, מעין תרכובת של יושר מוחלט, אמונה בלתי מעורערת בדרך הציונות החלוצית, אהבת הזולת, מסירות למשפחה, חריצות ועמל־כפיים. אכן, חומר יקר ונדיר מאד.

תמיד אהבתי לשוחח אתו בארבע עינים ואפילו להתנצח אתו, ויהושע אהב וידע לשוחח. כשהיה מתחיל לדבר על העבר ועל תקופות שונות בחייו – נדמה היה לי כי אלה עומדים חיים ממש מול עיני. לא פעם הייתי שואל את עצמי: איך יתכן שעל אף פער הגילים הגדול בינינו (50 שנה!) ועל אף פער ההשקפות שלנו בנושאים שונים, נוצרה קירבה והבנה כזאת בינינו? התשובה היא בלי ספק – מעלותיו וסגולותיו של יהושע גרמו לכך. גם כשהיינו חלוקים מאד בנושא מסויים, ידע יהושע להאזין לבר־פלוגתא שלו, להתייחס בכבוד להשקפותיו ולהשתדל להבין אותו.

מאז עבר לגבעת חיים, הייתי מרבה לשוחח אתו בטלפון ועל פי רוב היינו מפליגים בשיחותינו לענינים שעומדים ברומו של עולם ולא מצטמצמים בד׳ אמות המשפחה והסביבה, אם כי עצם העובדה שבשנתיים האחרונות אני מתגורר בשומרון הוסיפה נופך לוקאלי לשיחותינו.

בהתישבות בשומרון – ההר הצופה על עין־עירון – ראה יהושע חלוציות ממש, והוא אף נתן לי להבין כי הוא רואה משום כך בי וברעיתי ממשיכים בדרך שלו, אך הוא לא היה מאושר מהעובדה שבחרתי במקום שבחרתי למגורי־קבע. הוא רצה מאד לבקר בביתנו בשומרון, אך לא נסתייע הדבר. הוא חלק אתי את הכאב, הצער והזעם על פינוי חבל ימית ואופירה ועל עקירת ישובים ומתישבים מאדמת ארץ ישראל והתפלל לנס שיבטל את רוע הגזירה. התייחסותו אל המתחולל בחברה הישראלית ובמדינה, נעה בשנת חייו האחרונה מקוטב האכזבה לקוטב האמונה. וכך היה אומר: כשבאתי לארץ לפני ששים שנה לא מצאתי בה מאומה. מני אז התחוללה מהפכה ממש. צריך להאמין, חייבים להאמין, ורק אם נאמין – נצליח״.

זכורה לי השיחה האחרונה אתו כשאמר לי – ונימת הצער בדבריו הורגשה היטב – ״אני מרגיש כאילו חזרתי 60 שנה אחורנית״..

הבנתי היטב ללבו ודבריו היו כמדקרות חרב בלבי.

עד מאד תחסר לי, הדוד יהושע.

יוסי שילה
מעלה־שומרון

דב הררי ז"ל

יליד ערבות בסרביה, ספג לתוכו את נופיהן: שדות אין־סוף מוריקים, שמים כחולים המתכסים בימי סתיו עננים כבדים, עננים שחורים, המשרים קדרות בנפש אדם ומעוררים בו רצון עז להיאבקו, גני־ירק ופירות על חופי הדניסטר השקטים.

היה חניך הגמנסיה העברית "תרבות" בעיר אקרמן וספג את המסורת היהודית הישנה והמתחדשת. עם עלותו ארצה נכנס מיד לתנועת הנוער ולפעילות צבורית. נפש גועשת ויוצרת, חניכו של ברל, איש המוסר הציבורי והלאומי. האמין באדם באשר הוא אדם, וכבדו. חיפש תמיד את הטוב והנעלה שבו, והיה מוכן תמיד לעודד את הזולת. מכאן יש להבין למה נמצא תמיד דב בין אנשים. תמיד שאף לעזור להם. הגיע עד כדי הזדהות אישית עם לאומיות וסוציאליזם במובן הנעלה של המושגים האלה. בתנועה החנוכית הדריך, לימד וחינך, על ידי הדוגמה האישית ששימש לחניכיו. נדבק ממש לעולם הרוח של ברל כצנלסון. בביתו, על קיר חדרו, בזמנים שקטים ובגולה במחתרת, בכל מקום עבודתו, ליוו אותו תמונתו של ברל, רוחו ודרכו. בגיל הבגרות הוא עוזב את תנועתו החנוכית ואת ביתו, ועובר לקבוץ, בית אורן שביערות הכרמל. הוא עובד, ועובד טוב, בהכרה מלאה של יעוד שבמעשה. הוא חושב על העבודה ותכליתה בשביל עם החוזר לבנות את מולדתו תוך התקשרות לטבע ולעבודה. ומפסגת הכרמל, בהשקיפו על נוף מרהיב־עין, מתקרב הוא בנפשו ובגופו לדברים שאליהם חתר כל ימי חייו: לטבע, לשלמות, לכל מה שטוב וצודק.

הדבר לא נמשך זמן רב, פרצה מלחמת העולם והנוף היפה "נתכער". מדי פעם בפעם מופיעים בשמי הר הכרמל וחיפה מפציצי האויב, וזורעים מות והרס. מפסגת הכרמל רואה דב הררי את העשן העולה מבתי־חרושת בוערים. כל מפעל חייו בסכנה; החברה בסכנה, הארץ בסכנה, החיים בסכנה. ולמען החיים הוא מחליט להתגייס לצבא ולהלחם באויב, לעודד את עמו המוש־מד על ידי הנאצים ולהגן על המולדת. הוא מתגייס לתותחנים. הוא רוצה לפגוע באויב הנושא את המוות ולהציל את החיים. הוא תותחן בארץ ובחו"ל, הוא גם נהג ונמצא בתנועה מתמדת. המאבקים תמיד בארץ נגד שלטונות המנדט, נגד הספר הלבן, נגד נעילת שערי הארץ בפני העליה – מלווים אותו בכל דרכיו. הוא מסעיר ומעורר למאבק.

"נילחם נגד היטלר כאילו לא היה המנדט, ונילחם נגד האימפריה המנדטורית כאילו לא היה היטלר!" – סיסמא זו של בן גוריון מלווה ומנחה אותו יום ולילה ולאורה הוא פועל בכל מקום בו הוא נמצא. הוא נושא שליחות, מבצע משימות, נאבק לפתיחת שערי הארץ, להצלת העם, לעצמאות ישראל.

המצב בתפוצות הגולה הולך ומחמיר. ידיעות על ההשמדה מגיעות לארץ. הישוב נסער. חיילי הבריגדה מתמרדים: הם רוצים להגיע לחזית, לאירופה, ליהודים. ומשהגיעה הידיעה על אפשרות של צניחה לארצות האויב – הוא בין המתנדבים הראשונים. בויכוחים הסוערים על צורת הצניחה הוא בין הדורשים קפיצה עורת, קפיצה ישרה, קפיצת־דרך. בין המתאמנים הוא הראשון. אלחוטאי מוכשר, נהג, מדבר אנגלית, איש ההליכות היפות, והוא המקשר בינינו ובין הבריטים. זוכר אני איך בסוף יוני 1944, כשהאירון בו טסנו לרומניה התקלקל ונאלצנו לשוב לבסיס. טיסתנו נדחתה לסוף חודש יולי. יצאנו שנינו לטיול בחלק של איטליה המשוחררת. נסענו לנאפולי. כמה התלהב מהנוף המרהיב־עין של נאפולי. משעלינו על הווזוב הוקסם ממש ותוך התלהבות מלמל בלי־סוף: "כמו

אצלנו, כמו אצלנו על הכרמל!" ברדתנו לפומפיי, ירד כאילו לעומק התקופה בה חיו אנשי פומפיי ונדמה היה לי תמיד שזו תכונתו המיוחדת: להתרכז בעניין ולחוש את עצמו חי את התקופה ואת הענין שמתגלים לפניו. בקולוסאום שברומא, בקטקומבות בהן התרכזו ראשוני הנצרות, ובוותיקן בו מרוכזים אחרוני הנצרות, ראיתי אותו נרגש עד עומק לבו ומאושר מן הזכות האנושית הזאת, לראות ולהרגיש את ההיסטוריה האנושית.

יחד צנחנו, **י ח ד** . זוכר אני איך ששכב על דלת הברזל של פתח האוירון והרהר. על מה הוא חשב אז? לא יכולנו לשוחח, זמזום רעשני של האוירון הפריע, ובאור העמום ראיתי רק את עיניו הערות והטובות תוהות במרחב.

לאחר מכן, בבוקרשט, במדי צבא, המשיך בפעולתו. עבד בצירות הבריטית במדי סרג'נט בריטי, ובגמר עבודתו - הוא בדפוס "החלוץ" מוציא ספרים וחוברות, בישיבות משלחת ההעפלה והבריחה, בהסתדרות הציונית, ב"החלוץ", בתנועות הנוער, ברובע היהודי, במלה אחת - בכל מקום. הוא מסביר, מדרבן ומארגן, הוא תמיד עם העם. שלש שנים שהה ברומניה. בין אחרוני הצנחנים שעזבו את הגולה ואת היהודים. בחזרו ארצה הוא בין מקימי צבא ההגנה לישראל במטה שירות התרבות. הוא מסביר, מרכז את ההסברה, מגיע לדרגת סגן־אלוף. ניהל בית־ספר לקצינים בצבא. בירושלים, שאותה אהב כל כך, על הגבול, מול בית הספר שלו וביתו, מתנוסס בית המושל לשעבר, המשמש עתה כביתו של יושב־ראש משלחת או"ם בארץ.

במלאות 10 שנים לצניחתנו החלטנו להיפגש בקברץ "מעגן". אכן נפגשנו. באו כל אלה שצנחו ברומניה. כולנו יחד ישבנו, גם אריה פיכמן ז"ל וגם לובה גוקובסקי ז"ל, וייבדלו לחיים מנדל מוסקוביץ, ריקו לופו, מיאלו ומקרסקו. כולנו ישבנו, אך לא כולנו קמנו. שיכלנו באסון שאירע במעגן את הטובים שבתוכנו, את היקרים והמוכשרים, את החלוצים והנאמנים לאדם ולמולדת. ביניהם קורנת דמותו הנעלה והחביבה של **ד ב ה ר ר י** האהוב והנערץ.

מתוך אגרות של דב ברגר ז"ל

ל ח נ ה -

... בגורלי נפל לעבוד ב"החלוץ" ובנוער. ובכן, עבודה שהיא - פחות או יותר - באמת מתאימה לי. אך המסורת של התנועות כאן היא איומה: פירוד איום. אין התנועות מסוגלות לעבוד יחד ורגילות להביט זו על זו כאויבים. יש כאן במדינה הופעה משמחת של חזית משותפת בין הסוציאל־דמוקראטים והקומוניסטים. האגודות המקצועיות הן משותפות. ואילו אצלנו - הנני זקוק למאמצים כבירים למען להעביר פעולה משותפת כלשהי, להפסיק את הרינון ההדדי ואת ההאשמות ההדדיות ולרתום את כל האנשים לפעולה כלשהי במקום מריבות ופטפוטי מלים, אך הנני מקוה כי נצליח. יש כבר כמה פירות, אך הוי, באילו קשיים הושגו! הנני עובד גם בתנועת "דרור–הבונים" - האיחוד המעשי בין "דרור" ו"הבונים". אף זהו דבר שהשקעתי בו הרבה־הרבה כוחות, ואיני יודע כיצד מביטים על זאת בארץ. הנני חדור תקוה שהפירוד הוא פשע, ומיטב מאמצי מושקעים בשטחים מסוימים בהתאם להכרה זו שלי.

בוקרשט 11.10.1944

* * *

... היום - יום הנצחון, אך אין שמחה בלבי בגלל הרבה טעמים: משום שאיני יודע עדיין מה פרושו של נצחון זה עבור שארית בני עמנו; ומשום שאני רואה לנגד עיני את חנה ואת אבא ואת צבי ואת פרץ ואת אלה שכה יקר - כה יקר - שלמו עבור נצחון זה; ומשום שאיני יודע לכמה זמן יהיה לנו "השלום". הו, ילדונת! לעתים כה מעיק לך על הלב, והנה דווקא אמש - ביום הנצחון - מעיק עלי משהו כבד על לבי ...

בוקרשט 8.5.1945

... הנני מדוכא עד עפר. שלשום הגיעה אלי ידיעה, כי גופות צבי, רפי וחביבה נמצאו בקבר אחים אחד. אם כן, המאזן של קרבנותינו עד עכשיו הוא: חנה, אבא, צבי, רפי חביבה (הצנחנים). מחיים ופרץ אין כל ידיעה. חוששני כי אף הם אבדו. הננו אחרי המלחמה - זה כבר למעלה מחודש וחצי - ואילו היו הם שבויים, הרי הם היו מתייצבים בפני מחנה של צבאות הברית.

זהו המאזן. היד לא יכולה לכתוב מה שנעשה בלב. את תביני זאת. אני חולם בהקיץ. אני רואה מראות־זוועה. אני חושב שכל ההלוצינציות האלה הן סימפ־טומים של טירוף הדעת. אם לא תיטרף דעתי עלי, סימן שאני חזק מפלדה. האומנם הנני כזה?

... אך לא אטרוף את נפשי בכפי. זה יהיה מעין שיתוף טפשי בגורלם הם. זאת - **לא** ! אך ברור לי כי כל ימי חיי אחפש לעצמי דרך כדרכם, למען אמות באופן שבו מתו הם. לא רק שאהיה מוכן, שוב ושוב, למעשים כאלה, אלא נדמה לי שבמתכוון אחפש את מותי **בדרך זו**, למען שלם בזאת את העובדה שנשארתי בחיים.

... ולכן, חשבי נא טוב על דרכך. עדיין לא הגיעו היחסים בינינו למצב שאי אפשר לנתקם. חשבי על החברה של חיים עם שלושת ילדיה; חשבי על החברה של צבי - עם ילדה. חשבי על החברה של רפי עם ילדה. פשוט איני רוצה שגורלך יהיה כגורלן, והנני יודע כי אם את דובקת בי **גורלך** יהיה **כגורלן**.

בוקרשט, 25.6.1945

- - - בעצם הנני רוצה לענות על דבר אחד: מה השינוי שחל בי תוך השנה ורבע האחרונות.

1. מתמיד הייתי... איני יודע איך לקרוא לזאת; נאמר: רגיש. בהיותי ילד הייתי פורץ בבכי בקוראי סיפור על כלב שהומת או שנגרם לו כאב. גם עתה מביא אותי ספר טוב, או סרט טוב, עד לידי דמעות.

פעם אחת עברתי באוטו על כלב והרגתיו – ומחזה זה אינו נמחק מלפני עיני. איני יודע איך לקרוא לתכונה זו. איני יודע אם המלה "רגיש" היא הנכונה.

והנה קרו בשנה זו דברים, שהעמיקו לחדור לתוכי, כאשר עוד לא העמיק לפניהם דבר:

א) נטרפה האונייה "מפקורה" ובה 300 עולים מרומניה.
ב) מת ברל.
ג) מות חנה, סירני, אבא, פרץ, חביבה, רפי, צבי.
ד) מות אליהו.

לכל אלה יש להוסיף את מראה עיני: פליטים, פליטים, יתומים, מחלות, עוני.

תמיד הייתי חש את כאב הזולת. לך אמרתי, נדמה לי, פעם: "הנני מוכן שכל הקונסטיטוציה של החברה האנושית העתידה תיכלל במשפט אחד: "כבד את הזולת. אל תעשה לו – מה שלא רצוי לך". זוהי כל התורה על רגל אחת. וזאת – בשטח הלאומי, הסוציאלי; ביחסים שבינו לבינה; בכול, בכול. והנה, תמיד נגע ללבי כאב הזולת. וכמה מזאת ראיתי כאן?

ולכן הייתי אומר: העמקתי. הנני חי את הדברים ביתר עמקות; רחשי ליבי חמים יותר. והנני חייב לומר: מה שהנני – נהיה עמוק יותר; הנני קרוב לך יותר, ואת – קרובה לי יותר. בזאת הנני חש ובטוח. היחסים שבינינו יכולים רק להרוויח משינוי זה שחל בי. בעצם, איני יודע אם זה שינוי. יותר נכון לאמור, שזו הדגשה יתרה והעמקה של תכונה אחת, אשר קיימת בי מזמן.

2. גם בשטח ההכרתי חל בי שינוי. הנני חי שנה ומשהו עם הרוסים. הנני רואה את הווי־חייהם; הנני רואה את פרצוף המפלגה הקומוניסטית כשהיא ליד הגה השילטון. וטוב לו לאדם להחזיק את עיניו פקוחות. לא הפכתי להיות אנטי־סובייטי, אך אומר: דימוקרטיה. בזאת נאמר הכול.

והינה, כפי שאת רואה, גם בשטח זה התקרבתי אלייך. ולכן, היחסים שבינינו יכולים רק להרוויח משינוי זה שחל בי.

3. כן למדתי משהו בשטח תנועתי. הנני בעד איחוד כל התנועות שלנו ובעד איחוד התנועה הקיבוצית. הנני שולל, בכל כוחי, את המצב הקיים בשטח זה בארץ.

אם כן, גם בשטח זה התקרבתי אלייך.

הינה רואה את – אל לך לחשוש. רק טובה יצאה לנו משנה האחרונה כאשר ניפגש שוב – נבין זה את זו אפילו יותר טוב מאשר קודם.

ועוד חלו בי שינויים, שהם כמובן תוצאות מן השינויים המסומנים לעיל. ועל כל אשר בליבי – הרי אי־אפשר לכתוב. ניפגש ונשוחח. הבה נקווה, כי לא בעוד זמן מרוחק ביותר.

את כותבת, בסוף מכתבך, שגורל אנשים רבים יהיה, שהם יחזרו ארצה ויתבודדו בפינתם. איני נבהל מזאת. האושר הגדול ביותר של האדם הוא, שהוא יחשוב שהוא חי חיי־אושר; חי לפי מצפונו; אינו רב ריב ריק; אינו מעליב חבר; אינו פוגע בזולת; יושב ולומד עד אשר ייקרא שוב לתפקיד, בהתאם לרוחו ולניקיון כפיו. איני נבהל מזאת והנני מוכן לזאת. לקלחת המפלגתית בארץ – ברור שלא אצטרף. וטוב יהיה לנו לשבת בבית־אורן ולחיות את חיינו. למה דווקא בקיבוץ? כי טוב לו לאדם לדעת, שהוא בגפו חי בצורת חיים, שהיא ההתגשמות הקרובה ביותר למשאת נפשו.

בוקרשט, 11.10.1945

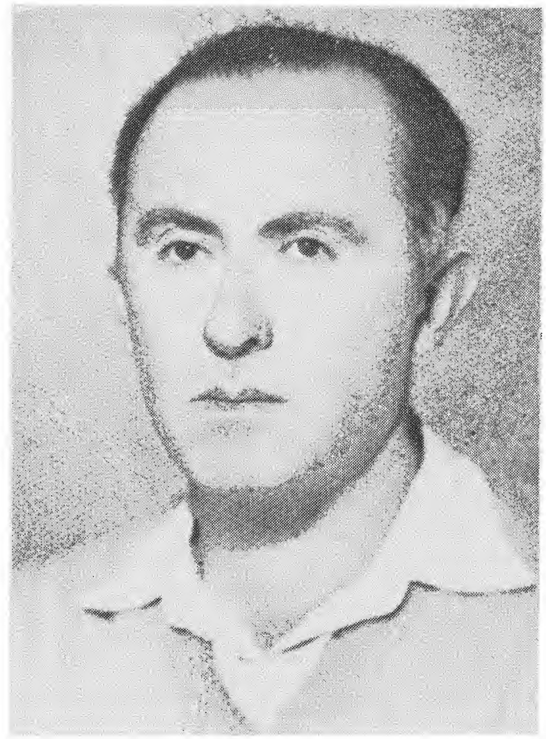
דב הררי (ברגר)

(פרטים ביאוגרפיים)

דב נולד בשנת 1917 בבירמצ'ה, למד בביה"ס המקומי ושם כבר התבלט בכשרונותיו ובתפיסתו המהירה. בהיותו בן 10 נשלח לאקרמן כדי ללמוד בגימנסיה "תרבות" ועם יסודה של "גורדוניה" הצטרף לתנועה. בשנת 1932 עלה יחד עם אמו ואחותו לארץ־ישראל, התחיל לעבוד במוסך של "אגד" ותוך כדי עבודה המשיך גם בלימודים. היה חבר בנוער העובד ובשנת 1933 הצטרף ל"בחרות הסוציאליסטית" ואף היה פעיל בהגנה.

דב ניחן בכושר ביטוי מעולה בכתב ובדיבור ובקסם אישי מיוחד במינו שהקרין על כל חבריו. בשנים 1939–40 שימש בתפקיד מזכיר של "הבחרות" והיה עובר כשהוא רכוב על אופנועו בכל הסניפים, מפעיל, מעודד ומדרבן. המרץ והדינאמיות שלו לא ידעו גבול. הוא הקים מחנה־עבודה של התנועה, גרעין להתישבות והיה בין מייסדי קיבוץ בית־אורן. בשנת 1941 התגייס לצבא הבריטי ואח"כ, כפי שמסופר להלן, צנח ברומניה ועשה ככל אשר יכול כדי לעזור ליהודים ברומניה שהיו אז תחת השלטון של הנאצים. בתקופה זו עשה רבות לחידוש התנועה הציונית, "דרור", "הבונים", "החלוץ" וכו'. הוא עצמו תרגם לרומנית ספרים וחוברות על הציונות ותנועת הפועלים ועל המאבק הפוליטי בישראל, ששימשו את המדריכים בתנועות השונות. בשנת 1946 חזר דב לקיבוצו ובפרוץ מלחמת השחרור התגייס לצה"ל. עמד בראש מחלקת ההשכלה של שירות התרבות של צה"ל, היה מפקד חי"ר ותפקידו האחרון היה – ראש בית ספר צבאי למודיעין.

דב נהרג באסון שאירע בקיבוץ מעגן, ביולי 1954.

יהושע דרורי (שורה ווליביץ) ז״ל

נולד באקרמן בשנת 1913, גדל בבית מסורתי שניכרה בו היטב השפעת הסבא שהקפיד על קלה כחמורה, אך הוריו של יהושע לא היו דתיים כאביהם. בגיל 5 הלך לגן־הילדים העברי הראשון באקרמן והמשיך בבית הספר העממי ובגימנסיה ״תרבות״ בה סיים חוק־לימודיו. הושפע מאחותו הבכירה שלמדה בבית ספר תיכון רוסי ובנעוריו הירבה לקרוא את ספריהם של הקלסיקונים הרוסיים.

היה בין התלמידים הטובים בגימנסיה והתבלט בעיקר בחוש ובכשרון למנהיגות. היה בין מייסדי ״אגודת דברו עברית״ ו״גורדוניה״ ועם סיום לימודיו בגימנסיה בשנת 1931 נבחר להנהגה הראשית של ״גורדוניה״. עלה ארצה ב־1933 והשתקע עם משפחתו בחדרה.

בארץ המשיך בפעילות ציבורית, היה פעיל במפלגת פועלי א״י (מפא״י) ובמשך זמן ממושך שימש בתפקיד מזכיר הסניף בחדרה. התגייס כנוטר (גפיר) והיה חבר ב״הגנה״. לאחר מלחמת העולם השניה, עם התחלת העליה הגדולה של ניצולי המחנות, עבד במחלקת העליה והקליטה של הסוכנות ועשה כמיטב יכולתו למען קליטת עולים והדרכתם בשנים הראשונות להשתקעותם בארץ. הוא רכש לו הרבה ידידים מבין העולים האלה, שהיו גם מבאי־ביתו, כי הם נוכחו לדעת שאין הוא עושה את מלאכתו מתוך שיגרה רגילה, אלא רואה בה שליחות, ויש לו ענין רב שהם ייקלטו בחיים ובעבודה בישראל. כשהתחילה העליה של יהודים מצפון אפריקה התמסר בכל מאודו לענין זה, ובמידה ניכרת הקלה על עבודתו ידיעתו את השפה הצרפתית. הוא הלך ממעברה למעברה, הדריך, הינחה, הסביר ופעל הרבה להקלת הסבל של העולים האלה.

עם סיום תפקידו בקליטה עבר לעבודה בלשכת המס של ההסתדרות בחדרה. הוטל עליו התפקיד של קשר עם הקהל, שכן הכל ידעו להעריך את כישוריו למגע עם ציבור.

בשנת 1964 נבחר כמזכיר מועצת הפועלים בחדרה. משהתחילו הפיטורים של הרבה פועלים מהעבודה בשנת 1966 עם התחלת ״המיתון״ היה שרוי במצוקה נפשית גדולה. קשה היה לו לעמוד בלחץ של פועלים מובטלים שהגיעו ממש עד פת לחם, לא יכול היה לראות בסבלם. הוא הציע תכנית להקלת המצוקה, הגיש אותה למוסדות המוסמכים, אך משנוכח לדעת כי גם המוסדות קצרה ידם להושיע והוא עצמו אינו יכול לעזור – החליט להתפטר מתפקידו. רבים מפועלי חדרה הצטערו על צעדו זה, שכן ידעו כי הוא היה להם תמיד משענת נאמנה וטובתם עמדה לעיניו. הוא חזר לעבודתו בלשכת המס, המשיך בפעילות במוסדות עירוניים, הסתדרותיים ומפלגתיים עד שחלה במחלה אנושה ונפטר בשנת 1975.

יהי זכרו ברוך.

נ. אמיתי

זאב (וובצ'ה) קמין ז"ל

(מתוך דברים באזכרה ב-15.3.68)

התאספנו הערב כדי להתייחד עם זכרו של זאב שכולנו הכרנו והוקרנו אותו. עדיין לא השלמנו עם המחשבה שוובצ'יק העליז והתוסס תמיד, השופע מרץ ושמחת־חיים, נדם פתאום, נדם לנצח.

הכרתי את זאב מילדותו ואם כי הוא לא היה בן־גילי התפתחו קשרי ידידות בינינו, ובעיקר על רקע הפעילות הציונית בעיר, שוובצ'יק השתתף בה בפועל. בילדותו היה שובב־קונדס יוצא מהכלל ואף לץ גדול, ונראה לי שגם נשאר כזה. ברם, היה בקונדסיות ובליצנות שלו גרעין ניכר של רצינות ואידיאליזם שאפיין את הנוער שלנו באקרמן. הוא צמח וגדל בתנועה שלו. כאן התבלט בכשרון אירגון, בכשרון דיבור ובכשרון מנהיגות, עד כדי כך שבמרוצת הזמן הגיע לתפקידים מרכזיים והוכיח את יכולתו הרבה. כשוובצ'יק הצעיר התחיל להתבלט בשורות "גורדוניה" שמתי לב להליכותיו המיוחדות וזוכרני, כי אי־פעם, כשפגשתי את ר' מאטל קמינקר אביו, אמרתי לו: "ער וואקסט א אמת'ער קאמינקר פון בית־מדרש", כלומר קמינקר טיפוסי מבית המדרש. אולי חייב אני הסבר מסויים להגדרה זו, ובכן בית־המדרש באקרמן לא היה סתם בית־כנסת שבאים לשם כדי להתפלל, אלא מעין מרכז או מועדון חברתי של ציבור מסויים שהשפעתו היתה מורגשת היטב ברחוב היהודי. רגילים היו הבריות לומר: "דער בית־מדרש האט גערעשעט" (החליט) או "דער בית מדרש וויל נישט", "דער בית מדרש איז קעגן". והיה באמירה זו מעין פסק־דין, שכן אם "בית המדרש" מתנגד – מה יועילו הדיבורים בעד? לפני התפילה ואחרי התפילה ובין תפילה לתפילה היו חורצים בבית המדרש גורלות של מוסדות ואישים, ומעיז אני לומר שלבית־המדרש היו באים רבים בעיקר לצורך זה ולאו־דווקא לצורך תפילה. בין נותני הטון בבית המדרש היו הקמינקרים – שבט שלם, מעין שושלת: חיים קמינקר, חיים חוה־לובעס, שיקע קמינקר, מאטל קמינקר, איציק קמינקר ואריש קמינקר וכו'. כל הקמינקרים היו מרדניים, מדברים בלהט, תוססים, קנאים, אופוזיציונרים נצחיים שניהלו מלחמות ומאבקים, אך חס ושלום לא לשם אינטרס אישי, אלא מחלוקות לשם שמים. באמרי איפוא על זאב שהוא טיפוס קמינקר מבית־המדרש – התכוונתי לקווי הייחוד של שבט הקמינקרים. אמנם המערכות והמאבקים שהוא ניהל, היו בתנאים אחרים מאלה של אבותיו ואבות־אבותיו, אך נשאר בו הלהט הזה של שושלת הקמינקרים, אותו השקיע במאבקיו לטובת התנועה, המדינה וכל אשר היה יקר לו. הוא נפטר בעודנו באמצע הדרך, ובודאי היה מרחיק־לכת אילולא נקפד פתיל חייו בגיל צעיר. נשמור זכרו אתנו.

צ. מנואלי

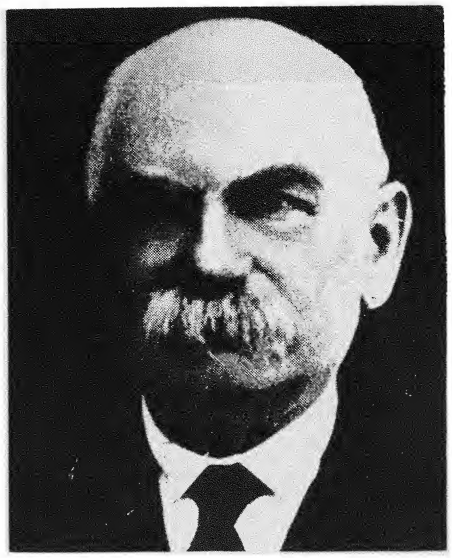
עו"ד יוסף סרפר ז"ל

הוא היה אחד מאנשי הציבור הנכבדים בעירנו. יליד אקרמן, מעורה בכל ענייניה, בקי בענינים משפטיים, ולפיכך שימש גם כיועץ המשפטי של הקהילה בימי כהונתו של משה הלמן כיו"ר הקהילה. הוא עצמו היה במשך זמן מסויים סגן יו"ר הקהילה. גם במוסדות הקואופרטיביים היה פעיל וכיהן כסגן יו"ר הנהלת קופת מלווה וחסכון ("הבנק היהודי"). פעילותו הציונית (השתייך לציונים הכלליים) ניכרה בתחומים רבים: הקרן הקימת, קרן היסוד, הגימנסיה "תרבות" ועוד. איש טוב ומיטיב היה והשתדל לעזור כמיטב יכולתו לכל מי שנזקק לו. כעורך־דין נוהג היה לא לקבל שום תשלום עבור עצה משפטית אלא אם כן היה הדבר קשור בניהול משפט. במקום שכר־טירחה היה מבקש מאלה שנזקקו לעצתו להכניס תרומה לקופסת הקרן הקימת, ולפיכך היתה הקופסה הכחולה במשרדו מתמלאת לעתים תכופות והיה צורך להריקה אחת לשבוע ולא אחת לחודש כפי שהיה נהוג בדרך־כלל. הוא עצמו תרם בעין יפה לכל מגבית ולכל מוסד ציבורי. ניספה בשואה באודסה בשנת 1942.

הדוקטור שפירא ז"ל

"איסאק אוסיפוביץ'" – כך נהגו לפנות אליו עמיתיו למקצוע, לפעילותו הצבורית הענפה והחולים "שלו" וביניהם לא־יהודים רבים.

נולד באקרמן כבן בכור ליוסף בן ישעיהו שפירא. עם סיום לימודיו ברפואה, חזר לעיר מולדתו והתחיל לעסוק בפרקטיקה פרטית. מסירותו לחוליו, סבלנותו הרבה ונועם הליכותיו גרמו לכך שנתחבב במהרה על תושבי העיר והסביבה: יהודים ולא־יהודים כאחד.

לא מעט מזמנו ומרצו הקדיש לפעולה ציבורית, נתגלה כנואם מחונן ותרם הרבה מאד להקמת מוסדות ולני־הולם. שתי דוגמאות מוכיחות באיזו מידה היה מקובל על הציבור:

א. בשנת 1904, כשהגיעה הידיעה על מותו הפתאומי של הרצל החליט חוג הציונים באקרמן לערוך אזכ־רה בבית הכנסת ואם כי הד"ר שפירא לא נימנה עם אנשי החוג הציעו דווקא לו להיות הנואם היחידי באזכרה זו לאחר הטקס הדתי.
ב. כשהוקמה באקרמן, בעזרת העיריה ובחסותה, ספריה צבורית גדולה (ברח' מיכילובסקיה) בחרו בו להיות יושב־ראש הספריה, אם כי מרבית הקוראים והמנויים היו לא־יהודים.

הוא היה הרופא הראשי (ללא שכר) של בית־החולים היהודי בעיר וגם כיהן כיושב־ראש הועד המנהל של בית החולים. בתפקידו זה יזם את הקמת בית החולים החדש והמודרני ושיכנע את הנדבן מקס קרוליק – יליד אקרמן ותושב אמריקה – לתרום את הכסף למטרה זו. היה גם בין יוזמי הקמת ה"בנק היהודי" ושנים עמד בראש הנהלתו.

עם פרוץ המהפכה הרוסית התארגנה האוכלוסיה היהו־דית והקימה אירגון־גג שייצג אותה, ינהל את עניניה וישא באחריות לקיום כל מוסדותיה. בבחירות חפשיות, בהן השתתפו כל יהודי אקרמן, נבחר ועד הקהילה הראשון והדוקטור שפירא נבחר כיו"ר הקהילה.

אמרתי רק מקצת שבחו של האיש שעמד במרכז חייה הציבוריים של יהדות אקרמן במשך זמן רב. משהתחילה הסערה, שראשיתה בכניסת הצבא האדום לבסרביה, הצליח להגיע לאודיסה, אך מחמת גילו המופלג לא היה מסוגל להמשיך ולנדוד מזרחה ולנסות להציל את חייו. בהעריכו נכונה את הצפוי לו – החליט להזריק לעצמו את הזריקה אשר שמה קץ לחייו.

אלכסנדר שפירא

מנדל גלמן (שוחט) ז״ל

שוחט היה אבי לפי מקצועו, ולפיכך קראו לו כולם מנדל שוחט. מקצועו זה עבר אליו בירושה מאביו, אך הוא ״ירש״ גם אם וחמישה ילדים שנשארו בחוסר כל לאחר מות אביו ופרנסתם היתה עליו. הוא היה אחד השו״בים והמוהלים המעולים ביותר בעירנו. זכור לי כי בשנת 1926 ערך ברית־מילה לנער בן 11, שעקב נסיבות שונות לא נימול בשעתו, בבית החולים המקומי בנוכחות הרופאים שפירא, שורצמן, פלדשטיין והמנתח זוברבסקי. בגמר טכס המילה חייך המנתח שהיה מרוצה מאד מעבודתו של אבי ואמר: ״מזלנו הוא שאינך מנתח״...

אבי למד עברית, משנה, תלמוד ועוד מקצועות, אך כישוריו העיקריים נתגלו דווקא במקצוע המתמטיקה. בימי הבחינות בגימנסיה פנו אליו תלמידים רבים של הגימנסיה בבקשה שיסייע להם בפתרון בעיות מתמ־טיות מסובכות.

התחתן בגיל 19, נולדו ילדים, ובהיותו צעיר לימים היתה כבר עליו מעמסה כבדה של הזנת 10 נפשות. המצב הכלכלי בבית היה חמור, ואמנו, נכדתו של הרב צדוק צוקרמן, לא היתה רגילה לתנאים כאלה ששררו בבית, אך היא עשתה הכל כדי להתגבר ולסייע בהחזקת הבית. למרות בריאותה הרופפת לא נמנעה משום עבו־דה, הכינה ארוחות צהריים כשרות למורי הגימנסיה העברית, קיבלה לפנסיון תלמידים שבאו מהחוץ ללמוד באקרמן ובדומה לאלו עבודות. תודות לעזרתה זו יכלו כל ילדיה לקבל השכלה תיכונית ושלשה מהם (בסה״כ היו לה 6 ילדים) גם השכלה גבוהה.

כשרונותיו המיוחדים של אבי נתגלו גם בתחום שאין לו כל קשר עם מקצוע השחיטה – היה משרטט תוכניות לבנינים שמהנדסים מדופלמים אישרו אותן ללא כל הסתייגות. הוא גם השתתף בבנין בית החולים היהודי שאני עבדתי בו שנים רבות. פרט לזה היה פעיל במוס־דות שונים של הקהילה היהודית, ודעותיו ועצותיו היה להן משקל רב. אפיזודה אחת ראוייה לציון: באחת הישיבות של הועד לבנין בית החולים הובאה הצעה של הקבלנים והמהנדסים על כמות הלבנים שיש לקנות לצורכי הבנין. אבי, שידע כי בית החולים ניבנה בתרומות של יהודים מאמריקה והיה משוכנע כי יש לנהוג בחסכון בכגון זה, הגיש הצעה נגדית שלפיה אפשר להסתפק בהרבה פחות לבנים. לאחר בדיקה הוכח שהוא צדק. המהנדס שהיה אחראי לבנין אמר אז בזעם: אינני מוכן לעבוד עם ״המהנדס״ מנדל השוחט... נפגעה היוקרה של המהנדס, אך אבי המשיך לפקח על הבנייה עד שבית החולים עמד על תלו.

הוא ניחן בכתב יד קליגרפי, היה סופר סת״ם ותיקן ספרי־תורה שאותיות שונות נפגמו או שובשו בכשרון רב. כשרונו זה בלט לאחר מלחמת העולם השניה כשבהרבה ערים ברוסיה נמצאו ספרי תורה קרועים. הם הובאו לאבי שהצליח לשקמם ללא רבב. בשעות הפנאי היה מרבה לקרוא בספריהם של טולסטוי, צ׳כוב, דוסטוייבסקי ויתר הקלסיקונים הרוסיים.

לאחר ארבע שנות עקירה חזרנו לעירנו, ובתנאי המשטר הסובייטי לא יכול היה להתפרנס ממקצועו – השחיטה הכשרה. התחיל איפוא לגדל בחצרו גפנים ולאחר בציר הענבים הפיק כמויות ניכרות של יין. בו בזמן ריכז סביבו את ״שארית הפליטה״, היהודים שחזרו לאקרמן לאחר המלחמה, כדי לשמור על הגחלת, על הניצוץ היהודי, לבל תדעך. קלמן פרכטר העמיד את ביתו לרשות הציבור וזה שימש כבית־כנסת, קנו ספר תורה ואבי היה ה״בעל קורא״. הם הורשו ע״י השלטונות להתפלל רק בימי חג ומועד. אבי התקין גם לוח־שנה, שהיה מעודכן לחמש־עשרה שנים קדימה ועשרים שנה אחורה. בלוח זה צויינו כמובן כל החגים היהודיים, אך מחמת מחלתו וזיקנתו לא הספיק להש־לים את הלוח. תקוותו לראות את ארץ ישראל לא התגשמה. השלטונות הסוביטיים לא הרשו לו לבקר בארץ אפילו כתייר. נפטר ב־1973 בגיל 93. אחד מתושבי העיר התבטא לאחר פטירתו: ״נפטר הכהן הגדול של עירנו, ועם פטירתו אבדה יהדותנו״.

ד״ר רחל גלמן-נייגר

שמואל גבר

דמויות

פסיפס רחב ומגוון מאד של דמויות מאקרמן מלווה אותי גם היום לכל אורך דרכי. ביניהן דמויות מעוררות חיוך או רוגזה, מזכירות צלילים שנשכחו, מראות שנטשטשו במרוצת הזמן וכד'. לעתים, כאשר הדמויות האלו עולות בזכרוני, אני מנסה לשחזר אירועים ומעשים שהיו, אך לא תמיד עולה הדבר בידי. אנסה להעלות רק כמה קווים לזכרן של הדמויות האלו, ואני בטוח שיוצאי אקרמן, תוך כדי קריאת השורות האלו, ייזכרו בהן ואולי יעלו גם קווים נוספים.

מוסירי הג'ינג'י. חרותות בזכרוני המלים האחרונות ששמעתי ממנו ביום עליתי ארצה. "אתה היחידי שמסוגל לזרוק אותי מעבר לים" - כך אמר לי עם פרידה כשדמעות מנצנצות בעיניו. נמוך־קומה היה ובמבטו היה מבע של כניעה. הוא היה מוכן תמיד לכל עבודה. היה עוזר לתורן בניקוי הקן ולכל חבר שנזקק לעזרה כלשהי. בגלל קומתו הנמוכה עמד תמיד אחרון בשורה והוא השלים עם גורלו זה, אך בשום אופן לא הצליח להשתלב איך־שהוא בתרגילי־סדר. זה היה למעלה מיכלתו.

שורה ווליביץ. הופעתו בתנועה היתה בשקט ובצנעה, אך היה תמיד בין אנשי המעשה. דומה, כי גם הסתלקותו מהחיים היתה בפשטות ובצנעה. לא קשרו לו כתרים אם כי היה ראוי להם. זכור לי אותו יום כשנבחר שורה לתפקיד ראש הסניף של "גורדוניה". הוא התבודד במשך כמה ימים עם ספרי א.ד. גורדון שעיין בהם, כאילו עמדו הם להכשירו לתפקיד, ולאחר מכן התחיל להכנס לענינים ולנהל את הקן. היתה לו תמיד ארשת פנים רצינית ורק לעתים נדירות, בשעות הצלחה, עלה חיוך על פניו. היתה ידידות רבה בינו ובין אחותי חוה ז"ל, שהיתה מפעילות "גורדוניה".

יעקב ברגר. דמות מקרינה על כל מי שנזדמן בדרכו. בלבושו המהודר היה כאילו יוצא־דופן ויוצר חייץ בינו לבין המורים האחרים בגימנסיה, ולא כל שכן על התלמידים, אך כל מי שהיה מחליף אתו משפטים אחדים היה מיד מרגיש כי אין שום "דיסטאנס", שכן מנהל הגימנסיה ידע להאזין היטב לדברי הזולת, יהיה מי שיהיה, וגם תלמיד שנזקק לשיחה אתו - אם הוא נכנס לשיחה עם מתח הרי סיים אותה משוחרר לחלוטין. מפליא איך שידע לעורר האזנה מרוכזת ודומייה מוחלטת להרצאותיו מבלי שעשה כל מאמץ בכיוון זה. קו אופייני לו: בהרבה מקרים היה יו"ר של ישיבות וכינוסים שונים, אך הוא לא מש ממקומו לפני שהמבוגר מבין החברים עזב את שולחן הנשיאות.

החובש ("פלדשר") ליס. כמו בסיפורי סבתא־ליס הוא רופא־הפלא שמגיע לכל בית אשר בו יש ילד חולה ומביא את תרופת־הקסם. הוא היה בודק את הילדים, מטפטף לפיהם מבקבוק הסירופ שהיה תמיד בכיסו, ובשעת הצורך גם מאכיל מהדייסה, שאף היא כידוע סגולה לבריאות... את כל התפקידים האלה היה מבצע גם כאשר הילד נשאר לבד בבית, וכשאמא היתה חוזרת מהקניות שלה - הרגישה מיד שהפלדשר ביקר בבית, הילד החולה - כבר לא היה חולה, והדייסה אף היא איננה... פרט לתרופות היה מחזיק גם סוכריות בתיקו השחור, ואלה שימשו כדי לרכוש לבם של הילדים אשר טרם התרגלו או לא השלימו עם תרופותיו. זוכרני כי ד"ר פלדשטיין הספיד אותו לאחר מותו ואמר בין היתר, כי כל הרופאים מלווים אותו בדרכו האחרונה, שכן ממנו למדו כיצד לנהוג בילדים חולים.

הספרן-המורה שטרנשוס. הוא כאילו נועד על ידי ההשגחה העליונה להיות ספרן ואת תפקידו זה מילא בדחילו ורחימו. הוא ראה בו שליחות ממש. תמיד ידע מה להגיש למבקש ספר, ובמיוחד סייע לאלה שנזקקו לספרים מסויימים לצורך כלשהו. אנחנו, בעודנו ילדים, היינו מבקשים כמובן ספרים חדשים, אך הוא ידע להסב תשומת לבנו ל"קנקן ישן מלא חדש", כלומר לספרים שהיו מונחים כאבן שאין לה הופכין, אך לדעתו היה בהם שלל רב. הוא גם ידע לשכנע את אלה שהחליפו ספרים בספריתו מה לקרוא. המלצתו על ספרים מסויימים באה תמיד לאחר שהוא עצמו קרא אותם. לא היה ספר בספריה הציבורית אשר שטרנשוס לא לקחו תחילה לביתו לעיון. היינו משתהים בספריה למעלה מהצורך, פשוט משום שנעים היה להיות במחיצתו ולראותו ב"עבודת הקודש".

שמלקה (את שם המשפחה שלו איני זוכר). הוא היה משלומי־אמוני ספרות יידיש ובספריתו הפרטית אפשר היה למצוא גם ספרים עתיקים שנדפסו לפני 100 שנים ויותר. מי שרצה ליהנות מקריאת שלום

עליכם במקור (ביידיש) או י.ל. פרץ או סופר אחר – יכול היה למצוא אצל שמלקה את כל אשר ביקשה נפשו. כאשר החריפה המחלוקת בין "בונד" ופועלי ציון – ידע שמלקה להמציא לנו חומר־עזר שסיפק לנו ארגומנטציה בויכוחים הבינמפלגתיים. יהודי נמוך־קומה היה, מרכיב משקפיים עם עדשות חזקות מאד, פוזל קצת, תסרוקתו עשוייה למשעי והרובשקה הרו־סית, שלבש אותה תכופות, הלמה אותו. הסיגריה לא משה מפיו, אם כי לא תמיד מודלקת, ומעולם לא ראיתי אותו עצבני. כאשר משהו חרה לו בזמן ויכוח פוליטי, היה נוהג לנגוס את שפמו השחור והמטופה היטב, וזה היה סימן של התנגדות נמרצת לדעות איש־שיחו. לא היה נכנס למועדון שלנו, אך היה יוצא ונכנס תכופות בביתי כשאמתלא בפיו: מצא חומר חדש שביקשתי. אמי היתה מכבדת אותו תמיד בכוסית י"ש ודג־מלוח.

משה הלמן, ראש הקהילה. זכור לי אותו ערב כאשר הגיעה אליו ידיעה בדוקה כי תושבי אחד הכפרים הנוצרים מתכוננים לערוך שוד ופרעות ביהודים. הלמן נתגלה אז בכל כוחו ותפארתו. חיש־מהר הצליח לגייס מאות צעירים ערוכים לקרב, וביניהם גם רבים שלא נימנו עם הנוער הציוני באקר־מן, וכן גם חברי ה"בונד". הוא ידע להשליט את סמכותו ואת השפעתו. בימינו היו אומרים שהוא היה מין "בולדוזר", ואכן כך נראה מבחינה חיצונית, אך יכול היה גם לפעול כ"בולדוזר" בשעת הצורך. באותו ערב שהזכרתי לא היה צורך להפעיל את הכוחות שגייס הלמן (ועל כך מסופר ברשימה אחרת בספר זה), אך אילו היה צורך – הכל היה על מקומו. מי שהתבלטו ביותר בהכנת כלים לצורך פעולת התגוננות היו: מגזיניק, אילושע באדני, האחים רוזנטל ומשה קויטקו (מישקה), אך מי שהפעיל את כולם היה משה הלמן.

משה וידר. הוא גר בחדר אחד בחצר שלנו בודד ומבודד. לא היה שפוי בדעתו, אך איש שקט היה ולעולם לא פגע באיש. לא עלה בידי לברר מתי הגיע לאקרמן ומה מקור מחלתו. משנשאל לשלומו היה משיב, כי כל האנשים הם משוגעים ורק הוא בלבד משתדל לחיות עם כולם בשלום... היה לו קול אדיר, אהב לשיר ולעתים היה משמיע קטעי אופרות. היה נענה לבקשות ומשמיע פרקי חזנות, אך בשלושה נזהר תמיד: לא להשמיע תפילת "אל מלא רחמים" אלא רק ליד קבר פתוח, לא להשמיע "קידוש" אלא רק ביום ששי וכשהכוס לפניו ולא לשיר "שבע ברכות" אלא רק כשהחתן והכלה לפניו בטכס החתונה... בחוץ היה נראה תמיד עם לבוש נקי, מעיל כחול וכובע־קש לראשו. כשהיה מתבקש להשמיע שיר כלשהו – היה משתהה עד שהרגיש כי המבקש שלשל מטבע לכיסו, ורק אז היה פותח בשירה. כל נסיון להיפגש אתו בחדרו המבודד – העלה חרס. לכך לא הסכים אף פעם.

ראיתיו בפעם האחרונה כשהוא עומד על החומה של "המיבצר" בחוף הלימן, כשמבטו מוקפא ובוהה לחלל העולם. מרחוק היה נראה כפסל של "הטרובדור" מאקרמן.

משפחת קויטקו. בכל עיר יש בית או משפחה ששומרת על מסורת־אבות, על נכסי עבר, בית אשר בו אפשר לקבל בשעת הדחק סיוע מסויים, לגוף או לנפש, בשקט ובצנעה, מעין "מתן בסתר". רבים מתושבי אקרמן לשעבר יעידו כי בית כזה היה ביתה של משפחת קויטקו, תיזכר לטובה ולברכה. גורל מר פקד את זקני המשפחה הזו בשדות המושלגים של רוסיה הסובייטית, אך הם הורישו לבנם את הניצוץ או אולי את הלהבה שלהם. אף הוא כהוריו יודע להיות "אחיעזר ואחיסמך". דרך נדודים והרפתקאות עבר עד שהגיע למולדת, אך שמר על הניצוץ. גם היום, במולדת, ביתו פתוח לכל דורש ומאז עלה ארצה הספיק לעזור, ברוב או במעט, לכל שנזקקו לעזרתו. גם אנשים מחו"ל שמבקרים בביתו מכירים לו תודה על שיחותיו המרתקות ועל דרך הסברתו את המתרחש בארצנו. אצל קויטקו אפשר לשבת שעות רבות ולא להשתעמם. גם שיחותיו וזכרו־נותיו על "ימי אקרמן" הרחוקים מעידות כי הניצוץ נשמר.

יוצאי
אקרמן
בישראל
ובתפוצות

אורחים מארה״ב בכנס אזכרה לקדושי מחוז אקרמן מ. גינזבורג ורעיתו

ארגון יוצאי אקרמן בניו-יורק

לא היה זה אלא טבעי שהמהגרים הראשונים מאקרמן לארצות־הברית ינסו מיד עם בואם ל״ארץ הזהב״, לאתר את אלה מבני עירם שהקדימו לבוא לארץ זו, כדי לנסות בעזרתם לפלס לעצמם דרך בתנאים החדשים שחייבו למאמצים רבים: חבלי לשון, חבלי הסתגלות לסביבה החדשה, למקצועות חדשים וכו׳. כך היה עם יוצאי ערים אחרות - וכך גם עם יוצאי אקרמן.

ההתכנסות הראשונה של יוצאי אקרמן בארה״ב נערכה במנהטן אשר בניו־יורק ב־21 בינואר 1905 בביתו של מר פסח גינזבורג ברחוב פורסייט 219, ובכך מתחילה ההיסטוריה של ארגון יוצאי אקרמן בארצות־הברית. בין המשתתפים בכנס זה היו: בן ברקוב, ח. צפלין, ברנרד יוסף, חיה והרי קראוסמן, נתן פידלמן, וילי פראכטנברג, פסח גינסברג, צ׳רלס פראכטנברג, דוד גולדשטיין, מוריס גובשביץ׳, הרי גרצנשטיין, קישיניובסקי, ש. קראסנר, איסק ליטווק, עקיבא מרגולין, פרליס, איסאק רוזנבליט, לואיס שכטמן, פיליפ סייבלבנד, ח. שפצירמן, דוד טבצ׳ניק, הרי ויינצווייג. יו״ר הכינוס הזה היה בן ברקוב, המזכיר ורושם הפרוטוקול - עקיבא מרגולין.

קבוצה זו הניחה את היסוד לאירגון יוצאי אקרמן בניו־יורק וראוי ששמותיהם יוזכרו למען ההיסטוריה. הצעד הראשון היה לקרוא לכינוס מיוחד לשם בחירת חברי הועד, ואכן ב־29 בינואר 1905, בחנותו של מר שפצירמן בקאנאל סטריט 14 במנהטן, נערכו הבחירות ונבחרו בעלי התפקידים הראשונים של אירגון־הצדקה של יוצאי אקרמן: יו״ר - קישינובסקי, סגן יו״ר - ברנרד קראוסמן, גיזבר - גרצנשטיין, מזכיר - עקיבא מרגולין, מזכיר־רשם - ברקוב, נאמנים: קיפניס והרי קראוסמן.

לא עבר זמן רב מאז נוסד האירגון והוא הוכיח את זכות קיומו על ידי היענות לבקשות שונות לסיוע שהגיעו מאקרמן, ובין היתר - סיוע לנפגעי הפוגרום בעקבות מהפכת 1905.

תשע שנים לאחר מכן, בקיץ 1914, פרצה מלחמת העולם הראשונה שהשאירה באקרמן יתומים ואלמנות ומצוקה רבה. יוצאי אקרמן באמריקה ראו מחובתם להגיש עזרה. וכך היה לאחר מהפכת פברואר 1917, שהדיחה את הצאר ואת שושלת בית רומאנוב, כאשר

שוב פקדו פוגרומים את אקרמן ואנשי דניקין, פטלורה וסמיונוב כילו את חמתם קודם כל ביהודים וברכושם.

בנובמבר 1918 סופחה כידוע בסרביה לרומניה – ושוב הועמדו בנסיון מר היהודים באקרמן ורבים ברחו על נפשם, מי לארץ ישראל, מי לברית המועצות ומי לארצות־הברית. גם בשעת־נסיון זו הוכיח אירגון הצדקה של יוצאי אקרמן, או כפי שנקרא באנגלית ACKERMAN BENEVOLENT ASSOCIATION את הסולידריות שלו עם יהודי אקרמן בין אם על ידי משלוח עזרה לנפגעי הפוגרומים ובין אם על ידי סיוע למהגרים החדשים שהגיעו מאקרמן.

משימה גדולה נטל על עצמו האירגון לאחר שעקיבא מרגולין ואשתו ביקרו באקרמן ונוכחו כי יש הכרח להקים בית־חולים חדש בעיר. הארגון נחלץ לפעילות רבה, הקים קרן מיוחדת למטרה זו ומשנת 1925 עד 1932 הצליח לגייס למטרה זו למעלה מחמישים אלף דולאר, שהועברו לידי הועדה להקמת בית החולים באקרמן. בספטמבר 1934 קיבלנו הזמנה לטכס חנוכת הבנין החדש של בית החולים.

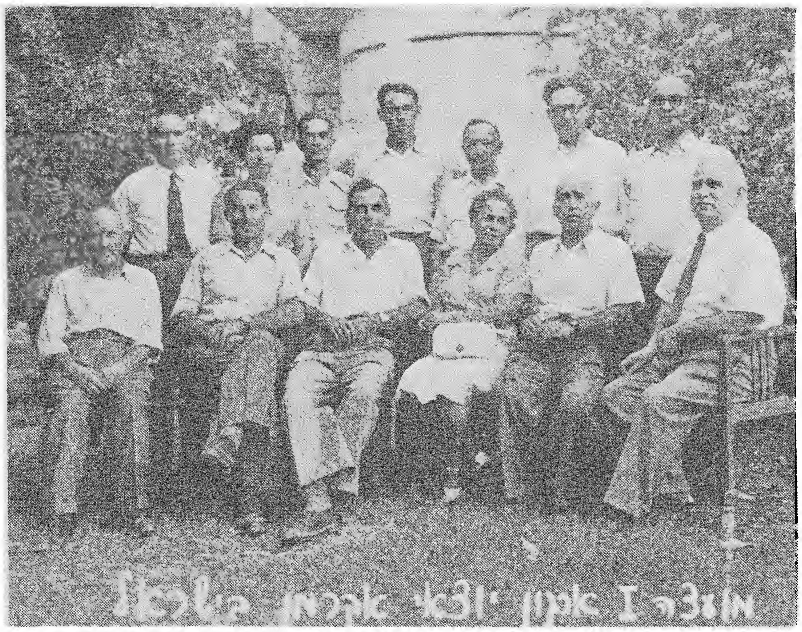
גם לאחר מכן המשכנו בפעילות הומניטארית למען מפעלים קונסטרוקטיביים שונים באקרמן, ואחד המיבצעים החשובים שלנו היה הסיוע לבנק הקואר פרטיבי היהודי באקרמן על ידי הפקדת חלק מחסכונר תינו בו.

לאחר מלחמת העולם השניה והשואה הגדולה שפקדה את יהודי העולם, ואקרמן בכלל זה, נרתמנו לפעילות ועזרה למען אלה מבני עירנו ששרדו בחיים. לאחר שאיתרנו את כתבות הניצולים שלחנו חבילות לסיביריה הרחוקה ולטורקסטן, מקום שם מצאו להם מקלט זמני בני־עירנו. עם סיום המלחמה ובשיתוף פעולה עם המועצה לעזרת פליטי המלחמה ברוסיה שלחנו כמה מאות חבילות עם צרכי־מזון ובגדים ליהודים באקרמן, אשר שמה שונה לבילגורוד דניסטרובסקי. משהתחלנו לקבל מידע על הניצולים שחזרו לאקרמן, ניצולי מחנות ריכוז ופליטים שונים, שלחנו חבילות אישיות, מזון ובגדים, לפי הכתבות שהיו בידינו, וקיבלנו אישורים ומכתבי־תודה מאלה שהחבילות הגיעו אליהם.

(מתוך חוברת היובל של הארגון 1955 – 1905)

מ. גינזבורג ורעיתו (ארה"ב) בכנס אזכרה בארץ.

ארגון יוצאי אקרמן והסביבה בישראל

על הקמת הארגון התנהלו שיחות שונות בין יוצאי אקרמן בשנים הראשונות ליסוד מדינת ישראל. מזמן הורגש צורך בהקמת אירגון זה לשם יצירת קשר בין יוצאי אקרמן, לעזרה הדדית בתחום הכלכלי, לשמירה על זכויות ראשוני התנועה הציונית וכד׳, אך הדבר יצא לפועל רק ב־1950.

השיחות על הקמת האירגון התנהלו בפגישות בין ישראל שילדקרויט, ד״ר צלרינג (עסקן ציוני שעלה לישראל ועבד כאן כרופא), לייב סטמבול (אביו של ניסן אמיתי), שרגא כהן (מהעובדים הבכירים במרכז החקלאי), אוצה כהן ואחרים. לאחר פעולת־הכנה התכנסו יוצאי אקרמן בארץ ישראל בבית החלוצות בתל־אביב (1950), ובפגישה זו הונח היסוד לאירגון יוצאי אקרמן והסביבה. יו״ר הכנס היה ד״ר צלרינג, המזכיר - ישראל שילדקרויט, וזולתם ישבו בנשיאות: לייב סטמבול, לאה קרוליק, לאה רבינוביץ׳, דינה באס, משה צוקרמן (אבי־נחום), ינצ׳יק צוקרמן מקיבוץ ניר־עם, אברהם שכטר, אביו של צבי שכטר, ומטיה ליפשיץ.

בכנס זה נבחר הועד הארצי בהרכב זה: יו״ר - ד״ר שאול צלרינג, מזכיר - י. שילדקרויט, לייב סטמבול ושרגא כהן. משה צוקרמן מהרצליה נבחר כנשיא־כבוד של האירגון. לאחר מותו של ד״ר צלרינג נבחר ישראל שילדקרויט ליו״ר האירגון וצבי (הרשל) גרניך כמזכיר. לייב סטמבול ושרגא כהן היו חברי הועד.

בשנת 1962 התפטר שילדקרויט מתפקידו ובמקומו נבחר כיו״ר המהנדס יעקב טרכטנברויט. לאחריו נבחר כיו״ר זאב קמין שכיהן בתפקיד זה עד מותו. מ־1967 ועד היום הזה (1982) מכהן בתפקיד יו״ר האירגון ברוך קמין.

בין פעולות האירגון ראוי לציין במיוחד: עזרה בקליטת עולים מאקרמן והדרכתם; עזרה כספית לנזקקים באמצעות קופת גמילות־חסדים של האירגון; אזכרות שנתיות לקדושי אקרמן; הוצאת ספר הזכרון לאקרמן והסביבה; מתן אישורים על פעילות ציונית וציבורית לעולים מאקרמן לצורכי חישוב פנסיה וכד׳.

האזכרות מתקיימות מדי שנה כשמספר המשתתפים בהן נע בין 300–200 איש.

המבצע הגדול שחייב מאמצים מירביים של ועד הארגון וכל הפעילים הוא - ספר אקרמן והסביבה. מלכתחילה היו חששות רבים לאפשרות ביצוע המשימה הזאת, הן מחמת מחסור באמצעים כספיים והן מחמת הקשיים בריכוז חומר מתאים לספר, אך הועד לא ויתר, באז־כרות האחרונות עודדו את החברים לכתיבה ומשלוח תמונות מתאימות, ולאחר שנבחר ניסן אמיתי כמרכז המיבצע הזה, ניתנה לענין תנופה רצינית והספקות והחששות נעלמו.

בכנס האחרון נבחר ועד בהרכב דלקמן: ברוך קמין, הרצליה (יו"ר); ניסן אמיתי, חדרה (מרכז ועדת הספר); ישראל שילדקרויט, ת"א; יעקב שטיינברג, ת"א; חוה ברנע, ת"א; ברוריה הר־ציון, חדרה; בנימין גירשפלד, נטעים; ראובן מנוס, כפר חיים; בנימין גיקר (טטרבונאר), חיפה; גבר שמואל, ראשון לציון; שמואל גורפיל, נורדיה (ארציז); שמואל ברילי‌אנט, ת"א (טרוטינו); מנחםביידר - פתח תקוה (ארציז); שושנה רמבה, ת"א (ביירמצ'ה); צבי שכטר, רמת גן (סרטה).

לועדת הבקורת נבחרו: שמואל נעמני - ת"א; ברודסקי אשר, רחובות; שמואל מניאלי, נתניה. לועדת גמ"ח: ברוך קמין, יעקב שטיינברג ובנימין גירשפלד.

קרן ההלוואות של יוצאי אקרמן והסביבה נוסדה בשנת 1952 ביוזמת י. שילדקרויט ול. סטמבול. סכום של 500 לירות נאסף אז במגבית פנימית בין יוצאי אקרמן, ולאחר זמן נתקבל סכום של 1000 לירות מאירגון יוצאי אקרמן בארצות הברית. הקרן נקראה ע"ש מנדל קומרובסקי, אחד העסקנים המרכזיים של יוצאי אקרמן באמריקה. לאחר זמן הוסב שם הקרן ל"קרן גמילות חסדים ע"ש מרטה", בתו המנוחה של מר גינזבורג שנדב לקרן 1000 דולר. הקרן עזרה לרבים מיוצאי אקרמן בהלוואות בריבית מינימאלית. במשך הזמן כירסמה האינפלציה בערך הכסף ובערך ההלוואות, שרק מעטים נזקקו להן, ועם התחלת הטיפול בהוצאת ספר אקרמן הסביבה החליט הועד לקנות בכספי הקרן נייר להוצאת הספר ועם זאת חדלה למעשה הקרן להתקיים, ומה שנשאר ממנה משמש לקיום האירגון ולפעולותיו השוטפות.

כנס לכבוד חלוצי אקרמן הראשונים לשנת ה־40 לעלייתם לארץ.

כנס יוצאי אקרמן: לייב סטמבול נואם

הרב אינגרלייב נואם

כים הבאים מחנכי וחניכי הגמנסיה תרבות

בנים של יוצאי אקרמן
וציירות המחוז שנפלו
במלחמות ישראל

מאיר זלצהנדלר ז"ל

נולד בכפר הס בי"ט אייר תשי"א (25.1.51) להוריו מלכה ואפרים זלצהנדלר. אמו הגיעה לכפר הס מטרוטינו בעודה ילדה קטנה יחד עם הוריה ואביו העפיל ארצה לאחר שירותו בצבא במלחמת העולם השניה. מאירקה תבע וקיבל תשומת־לב מירבית מצד הוריו, ובעודו צעיר נהירים היו לו כל שבילי המשק והכל ניבאו כי הוא יהיה חקלאי למופת. עליז, שובבני ומאיר פנים לכל אחד ויחד עם זאת רגיש לסבל הזולת. תמיד היה עסוק ופעיל. הירבה לסייר בארץ והכיר כל פינה וכל ישוב. אהב לבלות בחברת רעיו, אך אם רק נדרשה עזרתו למשק - היה מוכן לוותר על כל בילוי ולהטות כתף נאמנה.

לאחר שסיים לימודיו בביה"ס הממלכתי בתל־מונד התחיל ללמוד בביה"ס התיכון של איזור עמק חפר. לאחר מכן עבר ללמוד בביה"ס הטכני של חיל־האויר. את הזמן המועט שנשאר לו עד לחיולו לצבא הקדיש לעבודה במשק המשפחה בכפר הס, ובו בזמן עסק גם בהדרכת הנוער בכפר הס. התגייס לצבא בחודשים האחרונים של מלחמת ההתשה ושירת ביחידת הצנ־חנים. משסיים את הטירונות והגיע לקורס צניחה, הוברר כי הוא סובל מלחץ דם גבוה למרות שבמצב זה אסורה עליו הצניחה הוחלט בחייל להשאיר אותו ביחידה בתפקידי־עזר, אך מאיר בשום פנים לא הסכים לכך והועבר לחיל־האויר. עם החייל הזה השלים מאיר, אך לא עם מדיו. את מדי הצנחן שלבש ביחידה שלו בסיני הוסיף ללבוש ואף את הנעלים הגבוהות של הצנחן הקרבי. ביחידתו החדשה בחיל־האויר כינוהו משום־כך "מאיר עם בגדי הצנחן". אף אחד בבית לא ידע שום פרטים על תפקידו בצבא. היינו נוהגים להת־לוצץ על חשבון החופשות שלו והוא עצמו היה מתבדח אגב הכנת הסלט, שהוא בתפקיד מיוחד של טבח במחנה...

להיטותו לעבודה חקלאית אין לתאר. אך עבר את מפתן הבית, בכל חופשה שנזדמנה לו, היה עט מיד על העבודה במשק, רץ לפרדס, לחממות, שותל צמחי־נוי שהיו כה אהובים עליו ומוצא לעצמו תעסוקה בכל ענף חקלאי. יחד עם כל בני הבית היה מתכנן את הרחבת המשק במרוצת הימים, כאשר ישתחרר מהצבא ויוכל להקדיש את כל זמנו לפעילות במשק המשפחה. לא הוא זכה לכך ולא אנחנו.

נפל על משמרתו בט"ו תמוז, תשל"א

הוריו: אפרים ומלכה

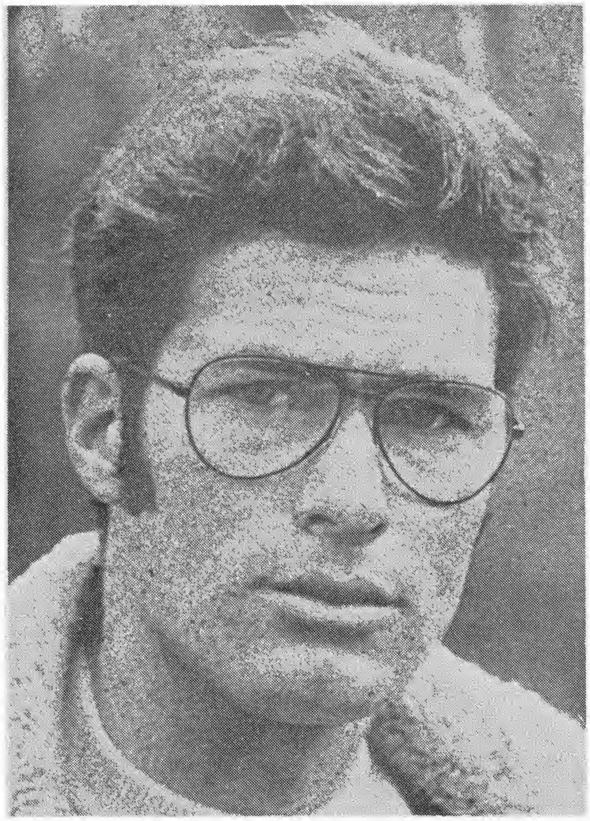
אברהם ניימן ז״ל

נולד ב־1913 בכפר רוז׳ויניץ על גבול בסרביה ובוקר־בינה להוריו יחזקאל ובלומה. בראשית מלחמת העולם הראשונה ציוו השלטונות הרוסיים להרחיק יהודים מישובים הסמוכים לגבול. המשפחה שלו עקרה איפוא לחוטין ולאחר מכן השתקעה באקרמן. אברהם למד בימי נעוריו בגימנסיה ״תרבות״ אך נבצר ממנו לסיים את חוק לימודיו, כי נאלץ לעזור להוריו כדי לקיים את המשפחה. הוא למד שענות ומדריכו באומנות זו ציין, כי הוא ממשפחת בצלאל המקראית, שכן ניחן גם הוא בתבונת־כפיים וידו רב לו במכניקה עדינה ובמנגנונים מורכבים.

בגיל 16 הצטרף לתנועת ״גורדוניה״, יצא להכשרה ובשנת 1934 עלה לארץ. תחילה עבד בחדרה ולאחר מכן עבר לביתניה שבעמק הירדן ועשה בה חמש עשרה שנה. מביתניה עבר למושבה כנרת ובמאורעות 1936 התגייס לנוטרות ושירת עד יום מותו.

כרב־טוראי היה אחראי לתחנת הנוטרים בכנרת. שנים רבות היה חבר ״ההגנה״ ומילא תפקיד של נשק של עמק הירדן. בימי מלחמת השחרור, משהחלו הקרבות הקשים בעמק הירדן, צורף למחלקה הנבחרת של משקי הסביבה, ולאחר אימונים נמרצים נשלחה המחלקה שלו להגנת תחנת הכוח בנהריים. משם עברה היחידה לצמח ועמדה בקרבות קשים נגד הסורים. הוא קיבל חופשה של 24 שעות, אך הוזעק חזרה לתפקידו כשהסורים הקיפו את צמח. אברהם הופקד על בנין המשטרה שבו רוכזו כלי הנשק והתחמושת. בעיצומה של הפגזה קשה חרף אברהם את נפשו ועלה על גג הבנין כדי להוריד את כלי הנשק שסיכנו את הבנין והמגינים עליו. שעה קלה לאחר הורדת הנשק התחילה הנסיגה מהבנין. תוך כדי נסיגה זו פגע פגז בבטנו, אך הוא לא הירפה ממכונת היריה על אף פצעיו האנושים.

נפל ב־18.5.1948 והובא לקבורה בקבר האחים בדגניה א׳. השאיר אשה, הורים זקנים ואחיות.

אברהם פלדמן ז״ל

נולד להוריו אדית ובצלאל (צולי), יוצאי אקרמן ביום י״ג ניסן תשי״א (19.4.51) בקיבוץ שמיר. נפל בשיא החרמון בכ״ג ניסן תשל״ד (15.4.74).

אברהם היה מבוגרי המוסד החינוכי של קיבוצי ״השומר הצעיר״ בעמיר. בתום חוק לימודיו התנדב להדרכה בקן ״השומר הצעיר״ בכרכור, ולאחר שנת ההדרכה - השנה הי״ג - התנדב לתפקיד קרבי. במשך שנתיים וחצי לשירותו בצה״ל השתתף בפעולות רבות ונועזות נגד המחבלים מעבר לגבול. במלחמת יום הכיפורים נלחם על החרמון. באחד הקרבות נפצע, אך לאחר שהחלים מפצעיו חזר ליחידה שלו. היה סמל ראשון בצה״ל, מפקדיו ופקודיו העריכו את רוחו העשויה ללא־חת ונכונותו לכל פעולה.

מדריכו במוסד החינוכי כותב עליו: ״נאמנותו וטוב־לבו היו ידועים לכל. איש לא היסס לבקש את עזרתו בשעורים, במיבצע של הקבוצה ובטיול. אברהם נענה תמיד, תמיד עזר, תמיד לקח על כתפיו הרחבות כל משימה - והכל בענווה ובצנעה. מעולם לא העמיד את עצמו במרכז. ברוך־כשרונות היה גם בלימודים. עבד לאט וביסודיות והתעמק בבעיות. בשיחות הקבוצה לא אהב להתבלט, הקשיב בענין, אך מיעט בדיבור. הוא לא ידע לצער איש, וכולם אהבו אותו. אם כי מסוגר היה הרגשת בו שעדיין הוא מחפש את דרכו. לקראת סיום המוסד החינוכי נדרשה הקבוצה לקבוע נציגים לשנת י״ג בתנועה החינוכית. שוחחתי עם אברהם בענין זה והתרשמתי שהוא מוכן לצאת. הוא רצה להוכיח את עצמו במציאות החדשה, הוא הרגיש שטמונים בו כוחות שלא יכלו לבוא לידי בטוי במוסד״.

אחד ממפקדיו בצבא כותב במכתב להוריו של אברהם: ״מן הרגע הראשון שקיבלתי את הצוות לידי, בלט אברהם בין חבריו. הוא היה בעל כוח פיזי רב, ניחן בטוב־לב והיה מוכן למלא כל משימה שהוטלה עליו. אף פעם לא התמרמר ואם משהו נראה לא כשורה בעיניו - ידע לבוא ולומר לי זאת ברוח טובה ולא ״לקטר״ ולצעוק כפי שחיילים עושים בדרך־כלל. כאשר הייתי צריך לבחור חיילים מהצוות לפעולה מיוחדת - לא היה לי כל ספק בקשר לשיתופו של אברהם במשימה. - - - פעמים רבות ידעו החבר׳ה שאברהם הוא הכתובת לכל מיני בעיות״.

ישראל (סרוליק) פרנק

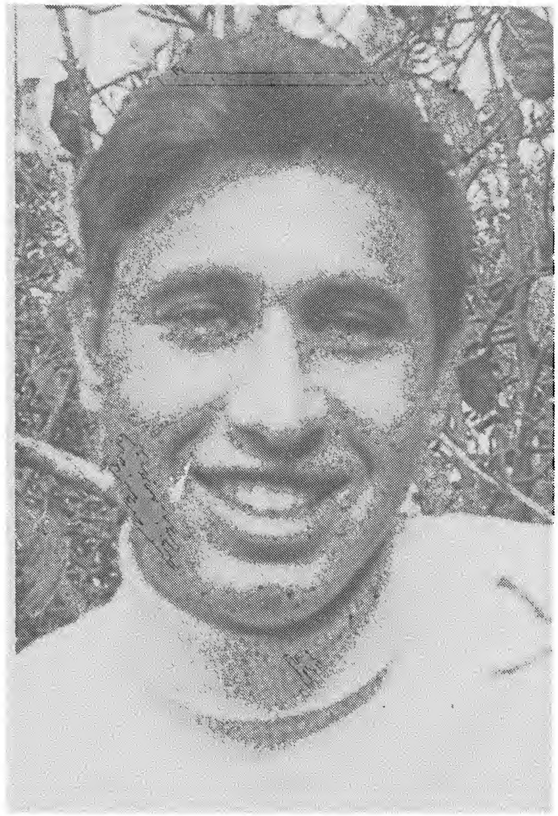
נולד ל**הוריו חיים ואסתר** בכ"א אלול תרפ"א (1921) בארציז. את השכלתו הראשונה רכש בבית הספר העממי "תרבות" בארציז. עם סיום ביה"ס המשיך לימודיו בגימנסיה "תרבות" באקרמן ובבית־ספר טכני גבוה בקישינוב, אשר בו השתלם בטכנאות־בנין.

עם כניסת הסובייטים לבסרביה הוגלה יחד עם בני משפחתו לרוסיה המרכזית וזמן־מה שהה בטשקנט, ושירת בצבא הרוסי ואף השתתף בקרבות שונים. בשנת 1946 עלה ארצה באונית המעפילים "הגנה". האניה נתגלתה על ידי הבריטים והמעפילים, ובתוכם

גם ישראל, נכלאו למשך שלושה חודשים במחנה־המעצר בעתלית.

כשהשתחרר ממחנה המעצר הצטרף לשורות "ההגנה", התגייס מיד לצבא ההגנה לישראל ועוד לפני שפרצה מלחמת השחרור השתתף בפעולות צבאיות שונות מטעם "ההגנה".

ב־13 במאי 1948, ערב הכרזת המדינה, כאשר חיילי הצבא העיראקי, התקרבו לגבולות ארץ ישראל, יצא "סרוליק" לפעולת מיקוש בדרכי החיילים האלה, ומיני אז אבדו עקבותיו.

אבינועם שכטר ז"ל

נולד להוריו רבקה וצבי, יוצאי סרטה, בכ"ב ניסן תשי"ג (7.4.53) ברמת־גן. נפל בבלימת האויב במלחמת יום הכיפורים בי"ד תשרי תשל"ד (10.10.73) בגיזרה המרכזית של תעלת סואץ.

סיים את ביה"ס היסודי "ניצנים" שבקירבת ביתו ואת לימודיו התיכוניים סיים בבתי הספר "אהל שם" ו"דביר" ברמת גן. היתה לו נטיה למקצועות הריאליים ומוריו דיברו בשבחו כבעל אינטליגנציה ותפיסה מהירה. הוכיח תושיה וגילה יוזמה בחיי יום־יום והצטיין בעבודת־כפיים. היה בעל תחביבים רבים: שייט, דייג, שחמט, בולאות ועוד. עיצב בטוב־טעם בגילופי־עץ צפורים במעופן למרומים, וגילופיו נשארו בבחינת עדים דוממים לאשר אהב בננו היקר. היה קשור בלב ונפש לנופי־הארץ המרהיבים ואהב לשוטט במרחבי הארץ. אבני הבזלת שליקט במסעותיו היו מונחות על מדפי ארון־הספרים שלו והצדפים של אילת קישטו את שולחן עבודתו. כל־אימת שהיה בבית – היו מתרכזים סביבו חברים רבים, שכן הכל הרגישו את הרוך והאהבה, הפשטות והכנות, אשר מרעיפה ישותו, ועל כן כיבדוהו ואהבוהו. הוא חש במצוקתו של כל נצרך. בחופשתו האחרונה דיבר על חיילים ממשפחות עניות ועל ההכרח לשפר את מצבן.

את שירותו הצבאי במשך שנתיים במדבר סיני מילא ללא כל דופי, או כדבר מפקדו – "באומץ רוח ובאהבה". הוא גם שכתב לי, כי "אבינועם היה איש צוות מעולה, שפעל לשביעות רצונם של מפקדיו". במוצאי יום־כפורים, הוטלה על צוות הטנק שלו לנוע למעוז "חזיון", לחלץ ממנו את כל הנפגעים ולהושיט עזרה בהדיפת גלי האויב המשתער בהמונים. שעות רבות לחמו אבינועם וחבריו בקרבות שריון קשים ואכזריים, ובקרב שהתחולל בי"ד תשרי, נפגע ונפל.

בכתבה שפורסמה בעתון צה"ל "במחנה" על צוות הטנק השחור אשר איתו נימנה אבינועם נאמר בין היתר: "התותחן אבינועם שכטר שנפל אח"כ במלחמה, פגע במטרות קשות, תוך כדי נסיעה מסחררת, וכל מי שהוא שריונאי יודע שאין זה דבר פשוט. יש לכתוב על חברי הצוות שביניהם היה אבינועם ז"ל, שהם עשו עבודה נפלאה. הם היו גדולים. חשוב שלא ישכחו את זאת".

א ב א

עיירות המחוז

על העיירה

... בכל דין ־שתדונו את הגולה ואת העיירה היהודית, בעל כורחכם אתם מודים בערכים גדולים שהיו בה, כגון: יראת־שמים, לימוד תורה, אהבת ישראל, געגועים לארץ ישראל, אמונה בגאולה ובביאת המשיח וכיוצא בזה. הרבה תרגמו את הערכים האלה ללשון אדם מודרני והשוו אותם לערכים שישנם בידינו כיום הזה. אדם מישראל בגולה, בעיירה היהודית, היה כל ימיו מצוי אצל ספר. כל אדם, לרבות עם־הארץ, היה מצוי אצל משניות, מדרש, עין־יעקב, ספר תהלים, ואין צורך לומר תלמיד־חכם, שלא פסק פיו מדברי תורה יומם ולילה שלא על מנת לקבל פרס. ואדם שעניין לו בספר, שכל מעייניו בספר, ממילא איש־מעלה הוא. כל שכן אומה שלמה. וכך כינונו: עם הספר.

ואין פלא שהיתה העיירה היהודית מרובה בכוחות רוחניים גדולים. מן העיירה יצאו הרבנים הגדולים, ראשי העם ומנהיגיו. מן העיירה יצאו המשכילים הראשונים, הסו־ציאליסטים למיניהם, שמסרו את נפשם על קידוש הגאולה והחופש, כל החולמים וחוזי חזון גאולת ישראל.

(חיים הזז)

טרוטינו

עובדות ומיספרים על היהודים בטרוטינו
(כפי שהובאו בפנקס קהילות רומניה
מאת אליהו פלדמן)

* בשנת 1897 מנתה האוכלוסיה היהודית במקום 1873 נפשות, שהיוו 36 אחוז מהאוכלוסיה הכללית בעיירה

* בשנת 1930 ירדה האוכלוסיה היהודית עד כדי 1600 נפשות – 26.6 אחוז מהאוכלוסיה הכללית.

* היהודים התחילו להתיישב בעיירה החל מ־1832 ורובם באו מפודוליה ומאוקראינה.

* עד שנת 1917 לא קמה בט' קהילה יהודית ופעלו רק כמה מוסדות יהודיים שהוחזקו ע"י העיריה מהמסים ששולמו בידי היהודים.

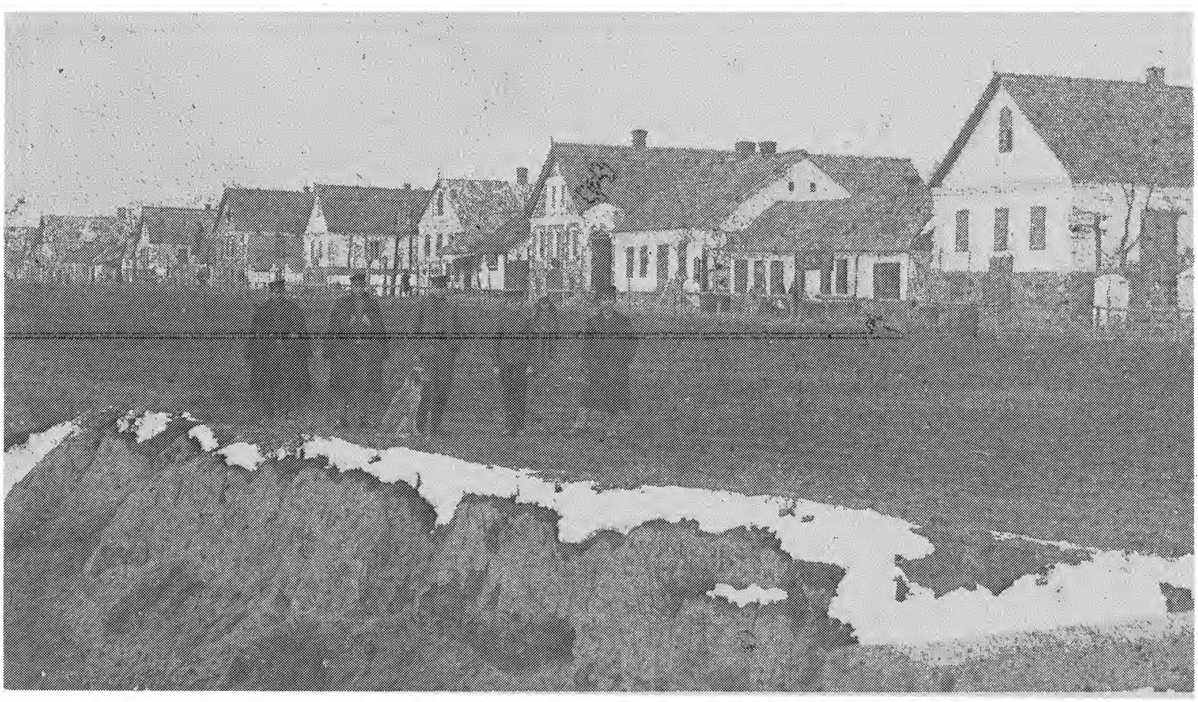
* בית קברות יהודי היה קיים החל משנת 1895 והוא שימש גם את היהודים בישובים הקטנים בסביבת ט'.

* בשנת 1910 בקירוב נוסד בי"ס פרטי ולימדו בו ביידיש, רוסית ועברית. באותה שנה נוסד בנק לאשראי שעזר במתן הלוואות לשיפור מצבם של היהודים.

* בשנת 1907 – התחלת הפעילות הציונית עם הקמת "פרחי ציון".

* מחמת המצב הבלתי יציב, לאחר מהפכת 1917, ומחשש לפוגרומים, אורגנה הגנה עצמית שקיבלה את השם ESOB – ראשי תיבות של השם הרוסי "סניף יהודי ושקט ציבורי". צעירים יהודים לבשו מדים ועברו אימונים בכלי־נשק. הקבוצה קיבלה כמאה רובים מבולגראד. קבוצה זו היתה פעילה מאד בימי הירידים שהיו בדרך־כלל מועדים לפור־ענות. עם כניסת הרומנים לבסרביה באמצע שנת 1918 נמסרו להם כל הרובים של הקבוצה היהודית להגנה עצמית

* בין שתי מלחמות העולם עלו לא"י מטרוטינו כ־60 צעירים וצעירות, חברי "צעירי ציון" ו"גורדוניה". (משום־מה לא מובא בספרו של א. פלדמן מיספרם של חניכי בית"ר שעלו אף הם לארץ ישראל).

רחוב בפרבר מגורים בטרוטינו בשנת תרע"ב (1912)

שמואל בריליאנט

עיירתנו טרוטינו

העמודים הבאים המוקדשים לקהילה היהודית בטרוטינו מחייבים הסבר כלשהו.

מלכתחילה היתה כוונתם של יוצאי טרוטינו להוציא לאור ספר מיוחד על העיירה ועל חיי היהודים בתוכה ולהציב בדרך זו ציון לזכר כל אלה שנספו בשואה. עד מהרה הסתבר לנו, כי משימה זו היא למעלה מכר חנו, רבים ניסו להניא אותנו מביצוע הרעיון הזה וטענו, כי לא נעמוד בכך, שכן שוררת אדישות בנושא זה, הדברים נשתכחו ומה שזכור אינו עשוי לעורר ענין אצל יוצאי טרוטינו. טענות אלו לא חיזקו את ידי היוזמים, ולא כל שכן לאחר שהנסיונות הראשונים לריכוז חומר העלו חרס. ברם, לא אמרנו נואש, הרגשנו חובה להנציח בדרך כלשהי את הקהילה היהודית בטרוטינו ולא נרתענו מהקשיים שנתקלנו בהם. המשכנו בליקוט החומר, ניסינו לדובב אנשים שהתקשו בכתיבה, וכך העלינו מה שהעלינו. אכן, המעט שהעלינו אין בו כדי ספר מיוחד על טרוטינו, ולפיכך נאחזנו בהצעה לכלול את החומר שרוכז במסגרת הספר ,,אקרמן והסביבה'', שהרי טרוטינו היתה שכנה של אקרמן ולא רק קירבה גיאוגרפית היתה בינה לבין אקרמן, אלא גם קירבה חברתית־רוחנית־כלכלית. יוצאי טרוטינו שאיתם התייעצנו בנושא זה, הביעו הסכמתם להצעה, וכך נולד המדור הזה שלפנינו.

יתכן כי ראוי היה להרחיב את היריעה בנושאים מסויימים, אך כאמור לא הצלחנו לגלות חומר מתאים ואף נסיונותינו להעלותו מגניזות של הספריה הלאומית ובתי־עקד לספרים העלו אף הם חרס. ראינו צורך לייחד את הדיבור על כמה אנשים שתרומתם להתפתחות החיים היהודיים בטרוטינו היתה ניכרת, ואנו רוצים לקוות כי נסיוננו זה יירצה ולא יהיו עוררין על כך. אנו מחזיקים תודה לאלמנתו ולבנו של ד"ר יוסף לרנר ז"ל, השופט אפרים לרק שהעמידו לרשותנו את הרשימות של הבעל והאב על טרוטינו וכן גם לכל אלה ששיתפו עצמם במדור זה, מי ברוב ומי במעט. יבואו כולם על התודה ועל הברכה.

הגמנסיה הגרמנית בטרוטינו, שבה למדו גם צעירים יהודים.

לאחר שלא נשאר זכר ליהודים בטרוטינו אין לנו כל עניין במחקר על תולדותיה של טרוטינו עצמה. נסתפק בכמה שורות בנושא זה. העיירה החליפה משטרים ושמות בזמנים שונים. בשכבר הימים נודעה בשם אנצ׳וקראק ולאחר מכן: נאג׳־גראג והאג־קראק על שם הנהר שעבר בעיירה וחצה אותה לשתיים. מיקומה של ט׳ הוא במרחק 198 קילומטר מאודיסה בקו הרכבת. אקרמן־בסראבסקייה, במרחק 6 קילומטר מתחנת הרכבת ברזינה. השם טרוטינו בא לה לעיירה מעיירה אחרת בשם זה במחוז קאלוגה בסביבות מוסקבה, ששימשה בסיס צבאי של הרוסים בימי המלחמה עם נפוליאון וחילותיו. הרוסים נהגו להנציח שמות ואתרים שונים שהיתה להם שייכות לקרבות שהתנהלו בני־צוחו של המרשל קוטוזוב, וכך הוסב השם העתיק לטרוטינו. יהי כן.

בשנת 1812 כבשו הרוסים את העיירה מידי התורכים ששלטו בה ואיכלסו אותה בעיקר בחקלאים גרמניים ומעטים מבני עמים אחרים. הואיל והיה קיים איסור ליישב יהודים באזורי־גבול או סמוכים לגבול נאסר על היהודים להתיישב בטרוטינו, אך האיסור הזה הופר לעתים ובטרוטינו התיישבו יהודים שהגיעו מפולין, מליטא, פודוליה ומקומות אחרים. במאה ה־19 אכלסו הרוסים כמאה כפרים ומושבות בסביבות טרוטינו באכרים גרמניים, ומבחינה זו לא היתה ט׳ יוצאת מהכלל. החידוש הוא אולי רק בכך, שהאוכלוסייה היהודית בטרוטינו גדלה בקצב מהיר יותר מאשר בישובים אחרים בדרום בסרביה להוציא את אקרמן. קרוב לוודאי שגרמו לכך התושבים הגרמנים שהצליחו לפתח את המקום מבחינה כלכלית־מיסחרית ומשום כך גדל כוח המשיכה שלו.

בשנת 1870 הותרה רשמית התנחלות של יהודים בט׳ ובראשית המאה העשרים היוו היהודים כשליש מהאוכלוסייה הכללית, שהיתה רובה ככולה גרמנית, וברבות הימים הפכה ט׳ המרכז השני לדרום בסרביה לאחר אקרמן וסייעה לקידום של העיירות האחרות בסביבה. אין ספק, שהיהודים שהגיעו לטרוטינו הושפעו מהרמה ותנופת־הפיתוח של הגרמנים ולמדו מהם לא מעט. במשך הזמן נקבעה מעין חלוקת תפקידים: הגרמנים עסקו בחקלאות ובתעשיה והיהודים במיסחר. ראוי לציין, כי בט׳ הופיע העתון היחידי בשפה הגרמנית בכל בסרביה.

בניגוד לכל מה שקרה אחר כך לא גילו התושבים הגרמנים בט׳ שום סימנים של אנטישמיות, וזה בניגוד לאנטישמיות הבולטת של הרוסים. היחסים בין היהודים והגרמנים היו תקינים ואפילו ידידותיים. כמעט כל הגרמנים בט׳ ידעו גם יידיש ולפיכך היו היהודים, בשיחות בינם לבין עצמם, זהירים ולא השתמשו במלים ביידיש ובעברית בנוכחות הגרמנים. הביטוי ,,דער ערל איז מבין כל דיבור״ היה שכיח מאוד ושימש מעין אזהרה. בשיחות בינם לבין עצמם היו שכיחים ביטויים יהודיים מובהקים, כגון; ,,בנאמנות״ ו,,אוואדי״ (בודאי) וכיוצא באלה. סיפרו אצלנו מעשה בשני גרמנים מטרוטינו שבדרכם לקישינוב סרו לפונדק יהודי והזמינו יין לשתיה. משעמדו ללכת והפונדקאי נקב את הסכום שעליהם לשלם, הגישו לו הגרמנים רק את מחצית הסכום שביקש. כששאל היהודי לפשר הדבר השיבו לו: במראזנינו שמענו איך מסרת את הזמנתנו לאשתך ואמרת לה בעברית ,,חצי מים״, ומכיוון שהגשת רק חצי־יין מגיע לך גם חצי מהתשלום...

בקיאותם של הגרמנים הטרוטינאים בעברית וביידיש נובעת גם מכך שהיו צעירים גרמניים שלמוד ב,,חדר״ יחד עם נערים יהודיים. זכורים לנו אחדים מהם;.סשה ברוס, שהיה אחר כך עורך דין, רוברט הירשקורן, בוגנר ואחרים. זכור לנו גרמני אחד שהיה מוביל סחורות מתחנת הרכבת ושמו ונקה, שהיה כותב פתקים ביידיש בתחנת הרכבת ללקוחותיו היהודיים...

הפסטור הגרמני, האזע, נהג לבוא בימים הנוראים לבית הכנסת לשמוע אל הרנה והתפילה של החזן. כאשר ניסו צעירים גרמניים, בימי משטר הנאצים, לנהל תעמולה נאצית בכנסיה, אסר עליהם הפסטור האזע את הדבר.

לא עבר זמן רב והוא פוטר ממשרתו. האיש איבד את עצמו לדעת.

התלמידים הגרמניים ב,,חדר״ היהודי למדו כל מה שלמדו התלמידים היהודיים והיו פטורים רק משני דברים: הנחת תפילין ו,,קידוש״. נראה לי, כי מבחינה זו היתה טרוטינו אחת ויחידה בבסרביה ואולי בכל תפוצות ישראל.

המיפנה ביחסים בין היהודים והגרמנים בט׳ התחיל עם עלייתו של היטלר לשלטון בגרמניה כאשר הגיעו לעיירתנו מסיתים מטרנסילבניה ומגרמניה והתחילו להדריך את הגרמנים בט׳ כיצד יש להתהלך עם היהודים וכיצד לנתק את הקשרים איתם, נוסף על אלה היו חוזרים צעירים מט׳ שלמדו בגרמניה ונדבקו שם באנטישמיות, ואף הללו היו עושים הכל כדי לנתק את היחסים בין הגרמנים והיהודים בט׳.

מרבית יהודי ט׳ התגוררו בדירות שכורות שהיו בבעלותם של גרמנים. ידוע לי, כי במקרים רבים, כאשר לא היה בידי הדיירים לשלם את שכר הדירה במועד, לא

"צעירי ציון" בטרוטינו.
יושבים בשורה ראשונה מימין לשמאל: גורפיל, לא מזוהה, לא מזוהה גדליה אימאס.
יושבים בשורה שניה מימין לשמאל: המורה בראז, יוסף גנסין, סוסיא רוזנברג, המורה קריפיץ, אידה פאליק, ירוחם קלורפלד, לא מזוהה.
עומדים בשורה שלישית מימין לשמאל: לא מזוהה, ישראל רונזברג, לא מזוהה, המורה גרש זילברמן, ששה לא מזוהים, גרשון שלוביץ, זליג ווקסלר, לא מזוהה.

נהגו אתם הגרמנים לפי הדין והסכימו ששכר הדירה ישולם להם „לכשירחיב". ברם, כל זה עבר חלף בפרוס המלחמה ב־1939. נתהדקו הקשרים עם אירגונים גרמניים בטרנסילבניה, הוקמו קואופרטיבים ובתי מלאכה גרמניים כדי לא להזדקק ליהודים, נערכו אימונים צבאיים בימי ראשון וחג. בדיבור אחד – רוח אחרת וקו אחר לחלוטין ביחסים בין היהודים והגרמנים.

כל הבתים בטרוטינו היו בתי־אבן, שלא כמקובל בעיירות, להוציא כמה חנויות בנויות עץ, ממוקמות על אחד הגשרים, ועוד אי אלו חנויות. בתי מגורים מעץ, כפי שהיו קיימים בעיירות פולין ואוקראינה, לא היו כמעט בנמצא. לעומת זה היו הרבה בתים עם כמה קומות. גם מבחינות אחרות שונה היתה ט' מעיירות אחרות. היו בה בתי בירה, קונדיטוריות, מועדון כדורת, בארים וכו'. זוכרני כי היה בעיירה מזנון אחד שבעליו היה יהודי תמיר ומזוקן ושמו זלמן וויינברג. הגלידה שבמזנון שלו יצאו לה מוניטין כמשובחת ביותר, אך הוא לא מכר אותה ליהודים לפני השעה 6 בערב, כדי להיות בטוח שלא יכשיל את מישהו שאכל בשר לפני פחות משש שעות כדת וכדין.

חינוך ותרבות

הגימנסיה הראשונה בט' נוסדה על ידי הגרמנים בשנת 1912 ושפת ההוראה בה היתה רוסית. מרבית התלמידים במוסד זה גרמנים ומיעוטם יהודים ובני מיעוטים אחרים. בשנת 1919, עם חילופי השלטונות וכניסת הרומנים שינו את שפת ההוראה בגימנסיה זו לגרמנית. ראוי לציין כי אחת הגימנסיות העבריות הראשונות נוסדה בט' על ידי המורה הדגול ואיש האשכולות גרש זילברמן עוד בעשור הראשון של המאה הנוכחית. בשנת 1919 הוקם גם בית ספר יסודי עברי – 4 כיתות כפי שהיה נהוג ברומניה. המנהל הראשון של בית ספר זה היה לוי פאניש שחזר מארץ ישראל בשנת תרע"ו לאחר שסיים שם את לימודיו בגימנסיה „הרצליה" בתל אביב. הגימנסיה העברית נסגרה על ידי הרומנים בשנת 1925, אך היא נפתחה מחדש לאחר שנה, כשמנהלה החדש הוא עו"ד שפרלינג, משפטן שזכה להוקרה רבה, ועל כך מסופר ברשימה אחרת במדור זה. המנהל

תלמידות ותלמידים בבי"ס עברי עממי בטרוטינו בש־נת תרצ"ד (1934) יוש־בים בשורה ראשונה מש־מאל לימין: קנר, זלצהנ־דלר, חריטון, זלצר, רוזי־צ'נר, לא מזוהה, סוגיטין, דוד קיסליאנסקי, אהרן מלמנט. יושבים בשורה שניה משמאל לימין: עוב־דיה קופילביץ, הרשל קרייזל, הרצל לאינזון, המורה טפרמן, המנהל לוי פאניש, המורה לילי ברונשטיין, משה שטיל־מן, יוסף שטרומברג, צבי גילדיש.

שבא לאחריו היה גדליה רוזנטל שהוגלה לסיביר בימי מלחמת העולם השניה באשמה של ציונות.

לימוד עברית לילדים היה בבחינת מושכל ראשון וגם ילדים שלא נשלחו לחדר, לפני שנוסד בית הספר היסודי, למדו עברית ממורים מיוחדים. גם כותב השו־רות האלו למד עברית עוד בהיותו בן שש שנים מפי המורה והציוני הדגול מיכאל קובלנוב, ייזכר לטוב.

לט' היו באות להקות תיאטרון מבסרביה, רומניה ופולין, מהמשובחות ביותר בזמנו. אציין רק את אלו שזכורות לי, ושהופיעו בין שתי מלחמות העולם; הלהקה הוילנאית עם אידה קמינסקה. זיגמונט טורקוב, שטיין וכו'; להקת פישזון מקישינוב, „עזאזל מבוקרשט, סידי טאל, להקות שונות מבוקובינה ועוד. היו גם להקות מקומיות שהציגו בעיקר מחזות של שלום עליכם, ועל אלו מסופר באחת הרשימות. גם בתי הספר פיתחו פעילות אמנותית־דרמאטית והיו מעלים מזמן לזמן מחזות, בעיקר תנכיים, בהשתתפות התלמי־דים, כשהבמאים הם המורים עצמם. לציון מיוחד ראויים הנשפים שנערכו על ידי הגימנסיה העברית בחנוכה ובפורים. ב„אונזער צייט" מצאנו כתבה על אחד הנשפים האלה וכך נאמר בה:

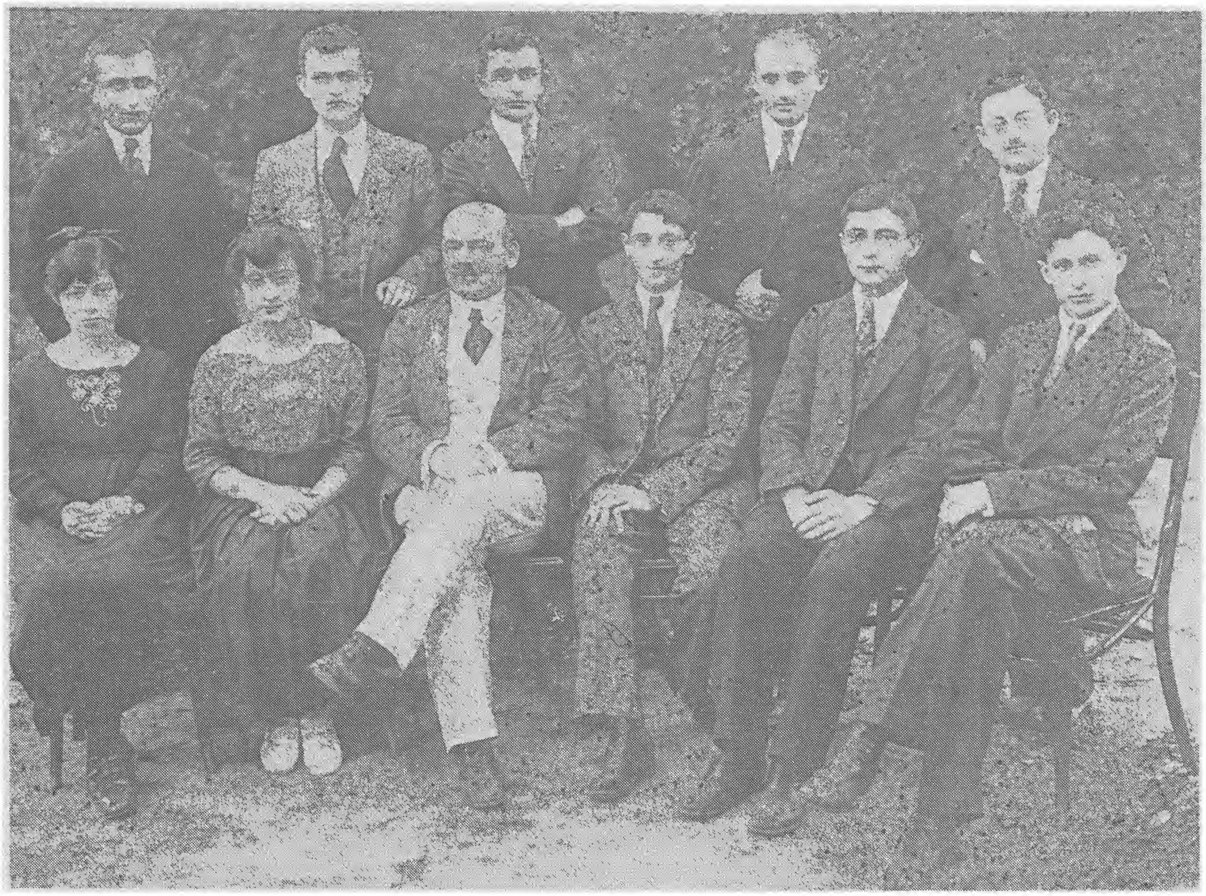
„ב־23 במרס נערך נשף מסכות לכבוד פורים על ידי הגימנסיה היהודית. בין המסכות הרבות הצטיינו בעיקר המסכה של הגב' ברכות שסימלה את הגימנסיה המקומית כמוסד חינוכי חשוב, וכן גם המסכה של הגב' ש. הלמן, שהמחישה את פעילותם של המוסדות החבר־תיים בט'. הנשף הוכתר בהצלחה חומרית רבה. התשתפו בו הגברות: מ. הלמן, ר. סירוטה, ר. שולמן פישר ואחרות. מבין הגברים השתתפו; י. הלמן, ב. שיינמן, מ. כץ, וו. לייטמן, ח. רויזן, ה. שוורצמן ובמיו־חד מר נ. סירוטה. כל אלה סייעו בפעילותם המסורה להצלחת הנשף.

ביום רביעי אחר הצהרים נערכה חגיגה לתלמידי הגימ־נסיה בהשתתפות הורי התלמידים ובאי־כוח המוסדות הציבוריים. מנהל הגימנסיה מר ג. רוזנטל פתח את החגיגה בנאום נאה בו הדגיש את ערך המוסד החינו־כי החשוב הגימנסיה מבחינה לאומית וחינוכית. בתוכנית היו גם: שירי מקהלה, דקלומים, תמונות חיות וכן גם מופעי ספורט שונים."

על הפעילות הציונית בעיירה

ראוי היה שיסופר בהרחבה על הפעילות הציונית הענ־פה בט', אך לצערנו הרב לא נשתמרו תעודות רבות בנושא זה ומהעדויות המועטות שהצלחנו לרשום לא עולה תמונה ברורה ומקיפה. דבר אחר ראוי להדגיש: הקהילה היהודית מראשית קיומה היה לה סימן־היכר בולט: ציונות.

ביומנו של ד"ר יוסף לרנר אנו מוצאים אסמכתא מהימנה ביותר לאופי הציוני של הקהילה היהודית. עוד לפני שנת 1899 (שנת הולדתו של ד"ר לרנר)

מייסדי אגודת ״צעירי ציון״ בטרוטינו, אלול תרע״ט (1919) יושבים משמאל לימין: רחל שורצמן-גורדון, יוכבד ברונשטיין, ד״ר אלי אפשטיין (גיסו של ז׳בוטינסקי) אברהם (בזיה) חכם, מרדכי חקלאי (קוריס), אברהם סופר. עומדים משמאל לימין: ישעיהו פרידמן, עוזר רוטברג, יוסף לרנר (לרון), מרדכי רוזנבלט, זאב פרידמן (וול וול)

היתה בעיירה פעילות ציונית שנישאה על כתפיהם של עסקנים חרוצים ונאמנים רבים שהזניחו עסקיהם הפרטיים והתמסרו לטיפוח הרעיון הציוני בקהילה ובין הנוער. ייזכרו בהזדמנות זו: י.ל. ברץ, יקותיאל רחנברג, דוד שורצמן, נחום סירוטה, י.ל. גרינברג, משה קופרמן, ישעיהו איצבוקביץ׳, לוי פאניש, גרש זילברמן, מ. שפרלינג, ג. רחנטל, הרב ברונשטיין, ישראל חכם, אברהם חכם, אברהם רוטברג, מרדכי חקלאי (קוריס) ואחרים. לציון מיוחד ראויה העוב־דה המאלפת שהאגודה הראשונה של חובבי ציון בבסרביה הוקמה בטרוטינו בערב יום הכיפורים של שנת תרמ״ד (1884).

בפרק על התנועה הציונית בבסרביה מספר ישראל קלויזנר על ראשית הפעילות הציונית בט׳:

,,במושבה הגרמנית טרוטינו, שישבו בה כשלוש מאות יהודים, נתארגנה בסוף תרמ״ד (1885) אגודה של חובבי ציון. בערב יום הכפורים תרמ״ה היא העמי־דה קערות בבתי הכנסת ואספה 34 רובל. היו לה הכנ־סות מדמי־חבר וגם ממקורות אחרים: מ,,תנאים״ ומחתונות, מברית־מילה ומנדרי ,,מי שברך״ בשמחת תורה. האגודה החליטה לנסות לקבל הכנסה גם מאי־סוף עצמות־בקר בעיר.

במכתב מיום א׳ דחול המועד סוכות תרמ״ה אל אגודת חובבי ציון בוורשה הודיע יהודה לייב ברץ בשם אגודתו: ,,זו מתפתחת מיום ליום, בקופתה

ראשי הציונים וועד "קרן היסוד" עם אורחים מקישינוב. יושבים מימין לשמאל: יקותיאל רוזנברג, י.ל. ברץ, מ. סגל, ד"ר י. ספיר, עז. דובינסקי (3 שליחים מקישינב) גב' קרסיוק, ד"ר קרסיוק. עומדים: מרדכי (מוניה) לויט, אברהם רוטברג, ישעיהו איצקוביץ, יוסף לייב גרינברג, אל־עזר ברגר, י.ח. רזניק. תרפ"ה (1925).

150 רובל, אבל הועד אינו יודע למי לשלוח את הכסף, האם ישר לפתח תקוה או לפטרסבורג, וארשה. כן העיר במכתבו, כי מפליא הדבר שאין מרגישים בשום תנועה לטובת הענין בקישינוב. (קלויזנר ישראל)

לקראת ועידת קאטוביץ של חובבי ציון שלחה האגודה את הצעותיה אל האגודה בוארשה. הצעותיה היו: לבחור באיש עשיר שיהיה המנהל הראשי בועד המרכזי. את כל הענינים של התנועה ינהל הועד המרכזי, ואילו האגודות צריכות רק לאסוף כסף." ועוד עובדות אחדות ראויות לרישום: נציגים של הציונים בט' השתתפו בועידה הראשונה של ציוני רוסיה שנערכה בווארשה בשנת תרנ"ח (1898); בחר־דש אב של שנת 1900 (תר"ס) השתתף נציג האגודה בט' ישראל חכם בועידה גלילית של חובבי ציון שנערכה בבנדר וגם בתשרי תרס"א השתתף י. חכם בועידה גלילית ציונית שם. הפעילות למען הקרן הקימת התחילה בראשית המאה העשרים ובתקופות מסויימות הגיעו ההכנסות מטרוטינו למען קרן קיימת וקרן היסוד לסכום שעלה על אלו שבאקרמן הגדולה פי כמה.

ברוסיה הצארית הוטל איסור על פעילות ציונית. אספות ציוניות נערכו בבתי הכנסת בלבד והאגודה היחידה שהיתה קיימת ופעילה באותו זמן בט' היתה אגודת „חובבי ציון".

בשנים 1919–1920 עלו מטרוטינו לארץ ישראל כששים חברי "צעירי ציון" וביניהם: שני האחים שורצמן (בני דוד שברצמן), ישעיהו פרפר, מרדכי קוצ'וק, חיים גולד־שטיין, בן ציון קרבר, אברהם סופר, פיבניק, יוסף רוטברג, מרדכי חקלאי, דובוביס, אפרים אוירבוך, זאב סטולר, ע. מלמוד, יעקב זלצהנדלר, אפרים פוליאקוב, טופורוב ואחרים. היו ביניהם כאלה שהשתתפו בפעילות בהקמת מושבים ובפיתוח מוסדות שונים, והיו גם כאלה שחזרו. עד סוף שנת תר"ס היו בבסרביה כולה תשע אגודות ציוניות ואחת מהן היתה בט' שלנו. ב־25.11.1906 נערכה בט' אספה ובה התחילה ההתרמה למען ק.ק.ל רבים מהמשתתפים באספה זו היו החייטים שבעיירה שבוע ימים לאחר מכן נערכה אסיפה של הזבנים בבתי המסחר ונדונה בה שאלת המס לק.ק.ל.

פרק בפני עצמו הוא פעילות האגודה „מכבי" שהוקמה בינואר 1918. בראש האגודה עמד ד"ר סטרכילביץ ולאחריו מרק שלם. בעשור השני של המאה הנוכחית הוקמו בט' עוד אגודות ספורט כגון הנצחון וקדימה. בחודש טבת תרפ"ח לציון

העשור הראשון לאגודת מכבי תרם צבי (הערש) אלצר פין 25.000 ליי למוסדות הציוניים בעיירה (לפי דיווח ב"אונזער צייט". באותו עתון (אוקטובר 1923) התפרסמה רשימת מתרימים לקק"ל בחגיגת ברית מילה אצל יהושע לייזרוביץ: ישראל רוזנברג (בנו של יקותיאל) ומיכאל קובלנוב (המורה). בבית הכנסת הגדול התרימו: י.ל. ברץ ודוד שוורצמן. בגליונות שונים של "אונזער צייט" מצאנו רשימות של תורמים ומתרימים למען הקק"ל בחגיגות בר מצווה ובמסיבות אחרות.

על פעילותה של תנועת בית"ר בט' אנו למדים מרשימה מיוחדת שמתפרסמת במדור זה מפי אליעזר שולמן

ואילו על פעילות השומר הצעיר בעיירה שמענו מפי בלומקה שורצמן־גלזר:

מייסד השומר הצעיר בט' והמדריך הראשון של הקן היה, לדבריה, זלמן יואלי (זיאמה שניאורסון), שהוא עתה תושב פתח תקוה והיה חבר מערכת דבר. הוא בא לט' בשנת 1924 לאחר שהקים את קן השו"הצ ברומ־נובקה השכנה. ראשי התנועה, שנקראו אז ראשי שבט הגיעו מקישינוב. חברי הקן היו מתאספים בערבים בחורשה שמחוץ לעיירה, שרים שירי ארץ ישראל, שומעים שיחות על החלוץ ורוקמים את החלום על עליתם לארץ. הראשונה שזכתה להגשים את משאת־נפשה לעליה היתה טמה גוכברג־נודלמן בעודה צעירה לימים. היא הצטרפה להחלוץ בו מצאה גם את בחיר ליבה ויחד עלו לארץ ישראל וחיים בקיבוץ חפצי בה. כל החברים בתנועה קנאו בה על שזכתה להגשים את חלומה. בין חברי השומר הצעיר שיצאו ראשונים להכשרה יש להזכיר את יחיאל אברבוך ויוסף קוצ'וק. ההכשרה היתה בקישינוב אך היו גם נקודות הכשרה בפראוני וברני.

אחותה הבכירה של בלומקה, רחל, שלמדה באודסה, הביאה אתה רוח חדשה בבואה לט' - רוח ארץ ישראל הנבנית. דקלמה שירי ביאליק, שרה ולימדה גם את בלומה לשיר שירים ארצישראליים. בלומה עצמה למדה בגן ילדים עברי (תופעה נדירה בימים ההם) והמשיכה בבית ספר עברי. למרות גילה הצעיר התקבלה לסמינר למורות בקישינוב בהנהלת המחנך הדגול אלתרמן (אביו של המשורר נתן אלתרמן). האוירה בביתה היתה ציונית, וכך גם בבתים רבים בעיירה. השליחים של הקרנות הציוניות היו נושאים דברם בבתי הכנסת, ולאחר הנאומים המלהיבים היו השומעים תורמים ונשים היו מתפרקות מתכשיטיהן.

היתה בט' גם אגודת נשים ציוניות („ציוניסטישער פרויען פאראיין") ובאחד מגליונות "אונזער צייט" נתפרסמה כתבה על הבזר הארצישראלי שנערך על ידי האגודה הזאת באולם מכבי. בין היתר אנו קוראים בכתבה זו, כי בפתיחת הבזר נאמה יו"ר האגודה הגב' מ. רזניק שהדגישה בדבריה את החשיבות היתירה

קן "השומר הצעיר" בשנת תרפ"ג (1923) יושבים בשורה ראשונה משמאל לימין: בלומה שורצמן-גלזר, פסיה רזניק, לאה אוירבוך, אידה רויכמן, יחיאל אוירבוך, בינה פוליאקוב, איידל רזניק, סויבל גוכברג, אוירבוך, לאה חרמוי, אידה כוגן, אידה טרדאי, שיינדל כץ (חמדה בן ישראל) גרשון לרנר, ריבה ארביטמן, אנטה לרנר, ניוסיה רויכמן, בייגלדרוט, תמה גוכברג-נודלמן, חנה אוצ'קובסקיה, לא מזוהה.

בהשתתפות הנשים בגאולת הארץ. דברי ברכה השמיעו ב. גורפל בשם הקק"ל. פאניש בשם בית הספר וי. גרוגרמן בשם תרבות והגימנסיה המקומית.

להלן נאמר בכתבה הנ"ל, כי המזכירה של איגוד הנשים השיבה על דברי הברכה והביעה תודתה לאור־חים הרבים שבאו להשתתף במסיבה החגיגית. הזכות לחתוך את הסרט הכחול לבן לפני הכניסה לאולם הבזר נמכרה לגב' דינה גרינברג תמורת 800 ליי. סה"כ של ההכנסה מהבזר היה 10,000 ליי ובימי שפל כלכלי נח־שב סכום זה בטרוטינו לסכום הגון.

על הקהילה היהודית ואירגונה

עוד בטרם התארגנה הקהילה היהודית ובטרם ניתנה לה גושפנקא חוקית היו בט' כמה מוסדות שקמו תר־דות ליוזמה עצמית של היהודים: מקווה־טהרה ובית־קברות כמובן, שלא לדבר על בית־כנסת. בשנת 1910 היה גם בית חולים. עם התארגנות הקהילה (ר' רשימה נפרדת) קמו גם מוסדות נוספים: עזרת חולים, הכנסת כלה, מעות־חטים וסומך נופלים. עובדה זו מעידה כי היתה סולידריות ועזרה הדדית ניכרת בין יהודי ט'.

ארבעה בתי־כנסת היו בט' כמספרם באקרמן: די פויילישע, די שניידערישע, די גרויסע, די הצלחה שול (את זו האחרונה כינו גם בשם „די צו להכעיס שול"..) כמספר בתי הכנסת היה גם מספר השוחטים: משה פרידמן, יצחק רוזנבלט, פאליק גרינברג ושלמה מלמוד. כל בית כנסת והשוחט שלו. הרב ברונשטיין התפלל בבית הכנסת הגדול.

לאחר מהפכת 1917 ולאחר שהוענקו ליהודים זכויות מסויימות על ידי השלטון הסובייטי הזמני היתה שמחה בציבור היהודי ואז גם הוקמה רשמית הקהילה היהו־דית. בשנים 1918–1917 היתה פעילה בט' הגנה עצמית יהודית, שכן בתקופת התוהו ובוהו שלאחר המהפכה היה חשש רציני להתפרעויות. באותו זמן קמה גם מועצה לניהול ענייני העיירה בהשתתפות רוסים, גרמנים ויהודים.

משנכנסו הרומנים לעיירה בשנת 1918 היה היעד הרא־שון שלהם – ניתוק גמור מכל מה שסימל את המשטר הרוסי הקודם, והגיעו הדברים עד כדי כך שהוטל איסור על דיבור ברוסית בבתי הספר. ההאשמה החמורה ביר־תר באותו זמן היתה: בולשביזם.

ועד נשי קק"ל בטרוטינו. יושבות בשורה ראשונה משמאל לימין: לא מזוהה, קלרה גוכברג, לא מזוהה, מטיה רזניק, מניה קושניר, איטה רוזנבלט, איטה ברכות (ברוחיס). עומדות בשורה שניה: דורפמן, פאליק, רוזה שורצמן (רצה), פרנק, גולדשטיין, קריקון, גליקמן, יוכבד ברונשטיין, ריבה שטילמן, פרידה פיישר, בתיה שטרנשוס, זילברמן, רוטברג, מוסיה קושניר.

בדפדפנו בגליונות „אונדזער צייט" בחיפוש אחרי כתבות מטרוטינו מצאנו בין היתר, כי בחודש מאי 1929 תרמה הקהילה בט' סכום של 113.000 ליי ל„הונגער קאמיטעט" ואילו יהודי הכפרים שבסביבה תרמו סך של 40.000 ליי. באחד הגליונות משנת 1928 מצאנו כתבה שמספרת על הקמת חברת גמילות חסדים בט' לפי יזמתו של יקותיאל רוזנברג וכן סופר בכתבה זו החתומה על ידי חיים פרמאן על יוזמה להקמת קהילה דמוקראטית חדשה.

מוסדות הקהילה, שהסתייעו בעזרתן של נשים מתנד־בות, ערכו לעתים קרובות נשפי־צדקה לטובת המוסדות השונים בעיירה. לעתים תכופות היתה נבחרת בנשפים אלה מלכת יופי או מלכת הנשף. הנשפים נערכו באולם תיאטרון או קולנוע. הוא הדבר גם לגבי חתונות, אשר לעתים נמשכו יומיים, בפרט אם אחד מהנשואים לא היה מקומי. ערב אחד לאחר טכס הכלולות הרשמי היו עורכים מסיבה שנקראה נאך הוכצייט.

מקובל היה שבחופה חייבת הכלה להזיל דמעות, ואם לא עשתה זאת בכוחותיה היא – היו מביאים אותה לידי דמעות על ידי מין טכס שנקרא "באוויינען די כלה" שבו נטל חלק כמובן גם הבדחן. בט' היתה תזמורת מיוחדת לצורכי החתונות, אך זולתה היתה גם תזמורת מהחוץ של חיים דער בלינדער, סומא שהיה מנגן בקלרנט להפליא ושמו הלך לפניו בכל בסרביה הדרו־מית. בין חברי התזמורת המקומית הצטיינו במיוחד פינייה לאינזון חיסיה שקולניק. רבים העלו על נס את החתונה שערכה אגודת הנשים המקומית לבתה של מקבצת הנדבות בעיירה שנישאה למצחצח הנעליים. היתה זו חתונה מפוארת ולא חסרו בה המזג, התזמורת וכל יתר סימני־ההיכר של החתונות של בני־עשירים.

כתבה אופיינית לגבי הקהילה היהודית בטרוטינו הת־פרסמה בגליון מיום 18.5.29 באונזער צייט ונביא אותה כלשונה בתרגום עברי;

„בימים אלה נערכה אספה בבית הכנסת הגדול כדי לבחור שני מועמדים לועד לייסוד הקהילה. הרב המ־קומי נשא דרשה שבה הטיף לבחירת מועמדים דתיים שיוכלו להגן על כבוד הדת וכבוד התורה. משסיים את דרשתו הציע שני מועמדים אך כששאל מי הוא נגד המועמדות של מר שטילמן (הגביר של העיירה) פרצה סערה משום שמר שטילמן עצמו נוכח באסיפה זו, ורבים מהנאספים בִיקשו מהרב שינהג כמקובל. ברם הרב שחשש לכשלונם של המועמדים שלו לא רצה לאפ־שר בחירות הוגנוֹת למרות שכמה בעלי־בתים מהצד שלו דווקא הבינו, כי לא נהג כשורה ותביעתו אינה מוצדקת. הרב עמד על שלו, טיכס ומצא דרך מקורית להעברת הבחירות, דהיינו: אלה שהם בעד המועמדים שלו חייבים לעבור לצד זה בבית הכנסת, ואלה שהם נגד נצטוו לעבור לצד שני. לא ייפלא, כי תודות לתכ־סיסים מעין אלה זכה הרב לנצחון".

מטבח לעניים (תמחוי) בטרוטינו בשנת תרפ"ג (1923) עומדים משמאל לימין בין השאר: אבר־הם רוטברג, ד"ר פוליאק, הרוקחים מוטניאק ו־קופילביץ, גב' דורפמן. מצד ימין: יונה שפיר, מרקובצקי, המורה טפרמן, חוה זלצהנדלר, קלרה גוכברג, מניה קושניר, רצה שורצמן, יונה צוקרמן, גב' קינר.

חברי תזמורת "מכבי" במדי חיילים לרגל המצעד ביום העצמאות הרומני ב–10 במאי 1932.

על המפעלים הכלכליים

בט' היו מפעלי תעשייה ובתי מלאכה רבים, ובין אלה ראוי לציין: 2 בתי יציקה למתכת, בית חרושת לנייר ביח"ר לבירה, בתי חרושת אחדים לטכסטיל, מפעלים לצביעה ואשפרת בדים, בתי דפוס, מפעלים תעשייתיים לשמן וסבון. רחוב אחד בעיירה היה תפוס כולו, משני צדדיו, בחנויות למימכר בדים. בעליהם של החנויות האלו עבדו בנעוריהם בבתי־המסחר הגדולים לבדים של משפחות רוזנברג, ברייטבורד, רזניק ואחרים, והתמחו במקצוע זה ואחר כך הקימו בתי עסק משלהם.

יש לציין במיוחד את החברה הגדולה ליצוא נוצות לגרמניה, שבעליה ועובדיה היו כולם יהודים, וכן גם את הסינדיקט לאיסוף יבולי התבואות בכפרים ולמכירתם בנמלי הדנובה. גם סינדיקאט זה התנהל על ידי יהודים בלבד. ראשי החברה ליצוא נוצות היו: ברכות (בררחיס), קריקון, שטרנשיס, האחים שוורצמן, לייטמן וצ'רקיס. ראשי הסינדיקאט לתבואות היו: קינר, שלם, אימס, שלימוביץ, ברמן ואחרים.

בשנת תרס"ו (1906) נוסדה בט' קופה שהיתה מסונפת לברית הקואופרציה היהודית בבסראביה. בשנת 1925 הוקמה קרן להלוואות עם 285 חברים; 17 חקלאים, 57 בעלי־מלאכה ו־172 סוחרים. פרט לחקלאים המעטים שהיו חברים בקרן היו יתר החברים יהודים.

המיסחר כולו בעיירה היה בידי יהודים בעשורים הראשונים של המאה ה־20, להוציא חנות אחת שהיתה בבעלות של רוסי ואחת שבעליה היה הונגרי. אחת לשבועיים נערך בט' יריד, ומאות איכרים מכל הסביבה היו נוהרים ליריד זה, איש־איש והיבול שלו.

ד״ר יוסף לרון ז״ל

רשימות מתוך העזבון

בראשית שנת 1900 (תר״ס) היתה האוכלוסיה הכללית של טרוטינו 6,000 תושבים ולפי אומדן זהיר היה שליש מהם יהודים ושני שלישים גרמנים. האוכלוסיה היהו־דית היתה משוללת זכויות פוליטיות ולא היתה להם גם זכות בחירה למועצה המקומית או לרכוש נכסי־דלאניידי. רק לאחר מהפכת 1917 הוענקו להם זכויות אלו. עד אז לא היתה קיימת קהילה יהודית מאורגנת, אלא היו אי־אלה מוסדות יהודיים שקיבלו תמיכה כלשהי מהממשלה, אך הממשלה ידעה להחזיר לעצמה את התמיכה הזאת על ידי תוספת על המסים שהוטלו על האוכלוסיה היהודית. לאחר אקרמן נחשבה אז טרוטי־נו לעיירה המתקדמת ומפותחת ביותר בדרום בסרביה.

פלג נהר, שהתורכים קראו לו בשם חג׳י קראק, חצה את העיירה לשני חלקים ועשרים גשרים חיבור ביניהם. הגשרים היו ברובם גשרי־אבן ומיעוטם גשרי־עץ. לאחר זמן קראו תושבי טרוטינו את פלג הנהר בשם צ׳יקראק או אנצ׳יקראק.

בין התושבים היהודיים כמעט ולא היו יהודיים דתיים. מגדלי פיאות ולבושים במלבושים ארוכים מסורתיים. היהודים התרכזו בעיקר במרכז העיירה. ילדיהם שיח־קו עם ילדי הגרמנים, שלמדו מחבריהם שפת יידיש. בשנים 1910–1912 חל שינוי מסויים, מעמדה של הדת גבר בין התושבים היהודיים, אך גם הדתיים היו ליבר־אליים והעיירה לא ידעה כלל על קנאות דתית.

מיפנה רציני בחיי היהודים חל כאמור לאחר המהפכה של 1917. התחילה להתארגן תנועה ציונית, הוקמו מוסדות תרבות, בית ספר תיכון ויסודי ששפת ההוראה בהם היתה עברית, ולאחר זמן גם רומנית. באותו זמן קמה גם קהילה יהודית.

היהודים עסקו במיסחר, ובשבתות ובחגי ישראל היו כל החנויות ובתי העסק סגורים. גם סבי היה סוחר, אך לפני כן היה שמש בבית הכנסת שנקרא ,,די פוילישע שול״. השם אינו צריך להטעות, כי מתפללי בית הכנסת הזה באו על פי רוב מפודוליה, אך הם היו מכונים ,,פולנים״. זוכרני, כי כשהייתי בן חמש נשרף בית הכנסת הזה ובמקומו הוקם בית הכנסת הפולני החדש שבחלונותיו היו גם ויטרז׳ים. לחנוכת בית הכנסת הזה הגיע המושל של בסרביה מקישינייב והיה זה כנראה אירוע גדול בעיירה.

מרבית היהודים השתייכו למעמד הבינוני, אולם היו גם יהודים אמידים בעלי־יכולת. מיספר העניים היה מועט. בעלי היכולת שלחו את ילדיהם ללמוד בבתי־ספר באקרמן, אודסה וקישינייב. גם התושבים הגרמ־נים שבעיירה נהגו כך.

טרוטינו שימשה כמרכז תרבותי לעיירות ולכפרים שבסביבה. בשנת תרס״ז הוקמה אגודת ,,פרחי ציון״ ואני עצמי הייתי כבר ציוני בגיל 8. בדורו של אבי נימנו על הפעילים הציוניים: יקותיאל רוזנברג , בעל חנות מכולת וגבאי בבית הכנסת הפולני. הוא היה אדם משכיל, בעל הופעה מרשימה ונואם מצויין הרב ברונשטיין,ו־י.ל.ברץ. אבי היה אף הוא פעיל במוסדות הציוניים והוא תרם הרבה להקמת המרכז התרבותי והספריה בעיירה.

"צעירי ציון" בטרוטינו נפרדים מד"ר גרבויס (ציוני כללי). עומדים משמאל לימין: ויניצקי, פנחס רוזנברג, ניסן אימאס, אברהם סופר, עוזר רוטברג, מנדל גוכברג.
יושבים משמאל לימין: ישעיהו פרידמן, ישראל רוזנברג, ד"ר יצחק גרבויס, מרדכי רוזנבלט, מרדכי חקלאי (קוריס)

הפעילות הציונית שלנו בשנים תר"ס-תר"ע התבטאה בעיקר בפעולה למען הקרן הקימת, וכן גם באיסוף כסף עבור הועד האודסאי למען הקמת מושבות בארץ ישראל. את ראשית חינוכי הציוני קיבלתי באותן אסי־פות שאירגן יקותיאל רוזנברג. כשהתבגרתי וסיימתי את לימודי האקדמאיים הייתי גם אני בין הנואמים באסיפות הציוניות, ולאחר מלחמת העולם הראשונה ייסדתי בעיירה את הפרקציה של „צעירי ציון", שרא־שיתה בועידה הציונית בקישינייב בשנת תרע"ט, שבה השתתפתי כציר טלנשט.

בשנים תרע"א-תרע"ב הגיעו לטרוטינו שני אישים חשובים: ד"ר אברהם גרבוס וד"ר אלי אפשטיין. הראשון סיים את לימודי המשפטים בברן שבשוויץ. בימי לימודיו שם הקים אגודה ציונית בשם „החבר". הוא היה נואם מצויין ובעל כושר אירגון. הוא היה הנשיא הראשון של ההסתדרות הציונית בטרוטינו.

באותו זמן בערך נוסד גם הבנק בט. בעזרת יהודי עשיר מאקרמן - מילשטיין. הבנק הזה התנהל על ידי שני גרמנים וד"ר גרבוס הנ"ל. בשנת תרע"ט יצא ד"ר גרבוס לאודסה כשמגמתו היא להגיע לארץ ישראל, אולם הוא נשאר תקוע באודיסה, ניהול שם את הבנק הממלכתי ולאחר זמן היה נשיא קונצרן ממשלתי גדול לתובלה.

ד"ר אפשטיין היה רופא וניהל את בית החולים הממשלתי בטרוטינו. אף הוא היה ציוני ונואם מעולה, אך חסרה לו השכלה יהודית. הוא היה גיסו של זאב ז'בוטינסקי שהיה נשוי לאחות אשתו.

נוסף על אלה ראוי להזכיר כמה צעירים מוכשרים התבלטו אז בט': נחום סירוטה, שהיה פעיל בהסתדרות הציונית ובמשך הזמן תפס עמדה חשובה ביותר בהסתדרות זו, אברהם חכם (בזיה) שהיה רביזיוניסט פעיל ובמשך זמן מה היה פעיל באגודת החשמונאים בבוקרשט. במשך זמן מסויים עמדנו יחד בראש „צעירי ציון" בעיירה.

שניהם עלו ארצה ונפטרו בה.

בשנת תרס"ה (1905) התארגנה בעיירה קבוצת יהודים שהתכוונה להגר לארגנטינה ולהצטרף שם לאלה שה־קימו את הקולוניות של יק"א מיסודו של הברון הירש.

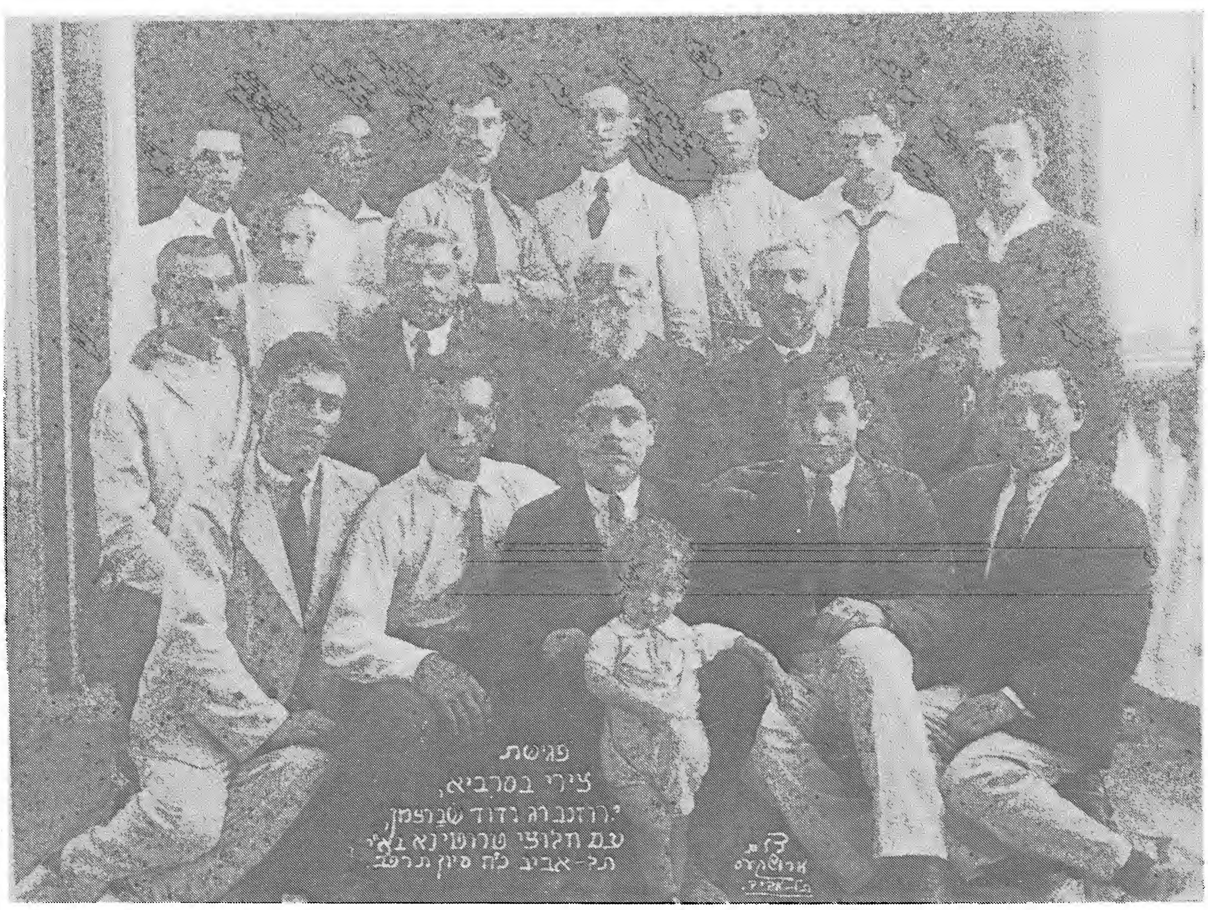
גם אבי נימנה עם הקבוצה הזו, אך בסופו של דבר התפזרה הקבוצה ואיש לא עזב את העיירה.

היהודי האמיד ביותר בעיירה היה שמואל ברייטבורד, שהיה בעל בית־מסחר גדול לבדים. הוא היה דתי וזכה להערכה של חברי הקהילה היהודית. מוצאה של משפחתו היה ממולדובה, נתגלגל לקישינייב ומשם הגיע לט'. הוא היה אחד המעטים שידע היטב את השפה הרומנית. הוא ניהל אורח־חיים של פריץ בעל נכסים, היה נוסע בכרכרה רתומה לשני סוסים, במרתף היין שלו נמצאו יינות עתיקים והוא אהב לארח בביתו נכב־דים. כשהגיע המושל של בסרביה לחנוכת בית הכנסת המחודש התארח אצל ברייטבורד. בין היתר היה לו גם אוסף של דברי אומנות יהודיים. בשנת 1910 נכנס סבי לשותפות עם ברייטבורד והם גם הקימו בנק פרטי. אשתו של ברייטבורד היתה אדוקה וצדקת. בהשפעתה ובהשפעת אבי החליט להקים לעת זיקנתו אכסנייה עבור יהודים שהיו באים לזמן־מה לט'. בהזדמנות אחת, כשנערכה ברית־מילה בביתנו, תרם ברייטבורד סכום של 10,000 רובל – סכום גדול באותו זמן – להקמת בנין לבית ספר עממי ובית ספר תיכון. הוא הקים בסמוך לבנין בית הספר גם בית חרושת למצות.

נפטר בשנת תרע"ז (1917). על קברו הוקם אוהל מצופה שיש וזהב, וזו היתה מצבה מיוחדת במינה בבית הקברות של ט'.

עוד נדבן שראוי להזכירו הוא – לייב שטילמן. הוא היה משכיל, דתי, אך לבושו היה אירופי. הגיע לט' מקישי־

חלוצים מטרוטינו בארץ ישראל בשנת תרפ"ב (1921) עם אורחים מטרוטינו מראשי הציונים.
עומדים משמאל לימין: ישראל שורצמן, יעקב זלצהנדלר, אברהם סופר, לא מזוהה, מרדכי קוצ'וק, מרדכי חקלאי (קוריס) שורצמן.
יושבים בשורה אמצעית משמאל לימין: יוסף רוטברג עם בנו הקטן אהרן (לימים מפכ"ל המשטרה, אהרן סלע), דוד שורצמן, יקותיאל רוזנברג, לא מזוהה, אהרן קוריס.
יושבים בשורה ראשונה משמאל לימין: יוסף דובוביס, יצחק שטרומברג, משה טופורוב, זאב סטוליאר, פיבניק.

נייב, חכר טחנת־קמח ולאחר זמן קנה אותה. הודות לטחנה זו הובטחה אספקת קמח לעיירה בשנות מלחמת העולם הראשונה. גם הוא ניהל אורח חיים של גביר, ולימים היתה לו גם מכונית עם נהג פרטי.

לאחר מהפכת 1917 התחילה פעילות חברתית וציונית רבה בציבור היהודי. לאחר זמן קצר נשלחו לט' כמה מאות חיילים סוביטיים שהקימו בעיירה סובייט, שבו השתתפו גם כמה גרמנים ואף כותב השורות האלו היה בסובייט הזה. התחילה חרדה גדולה בציבור היהו־די ואיש לא ידע מה ילד יום. נציגי הסובייט הזה השתתפו גם במועצה המקומית, וזה עוד הגביר את החרדה לבאות. אירגנתי אז קבוצת יהודים בשם ESOB – הסקציה היהודית לשלום הציבור, והיתה זו פלוגה להגנה עצמית שהתאמנה גם בנשק. נציגים ששלחנו לבולגרד חזרו משם עם מאה רובים, אך בשנת 1918, כשהגיעו הרומנים, מסרנו להם את הרובים האלה. תפקידם של החברים בפלוגת ההגנה העצמית היה לשמור בירידים ובמבואות לעיירה כדי למנוע את כניסתם של הכפריים. אפשר לומר כי Esob הצילה את טרוטינו מפוגרומים בימים הסוערים של חורף 1917.

הרומנים התנהגו באכזריות כשנכנסו לט'. היו אז בעירה כחמישים סטודנטים שלמדו ברוסיה וביניהם הסטודנט פישמן, שהיה המזכיר של אגודת ,,הזמיר" והיתה בידו רשימה של כל אלה שהשתתפו במקהלה זו. באחד הלילות עצרה משטרת הבטחון הרומנית את פישמן ועינתה אותו. המשטרה האשימה אותו בחתירה נגד המשטר החדש. תחת לחץ החקירה והעינויים הודה פישמן כאילו היתה אגודת ,,הזמיר" אגודה של בולשביקים. כל חברי המקהלה נעצרו, וביניהם: אברהם לרנר, הער"ד שפרלינג, סוציאליסט יליד בנדרי שהתגורר בביתנו והיה אחר כך מנהל הגימנסיה ,,תרבות". הרומנים עצרו גם אותי ושרפו את כל הספרים שלי.

על הפעילות האמנותית בעיירה יכול אני לספר, כי החל משנת 1910 היו חוגים דרמאטיים שהציגו בין היתר את ,,מירלה אפרת" ו,,השחיטה". אנשי ט' היו נוסעים גם להצגות תיאטרון באודסה ולקונצרטים של הזמרת איזה קרמר. היו גם חוגי חובבים שערכו משפטים ספרותיים וקונצרטים בחזנות מפעם לפעם. לעתים תכופות נערכו גם קונצרטים של חזנים (קוורטין, בלזר ואחרים). בשנת 1925 היתה כבר פעילה הסתדרות ,מכבי" ובראשה עמד ד"ר סטרכילביץ.

על החינוך היהודי

לפני שנת 1917 היו בט' ,,חדר" ותלמוד־תורה ושפת ההוראה במוסדות אלה היתה יידיש. זכורים לי שני מלמדים משנת 1905: אחד בעל זקן לבן שהיה מכר נה ,,ינקל סמעטענע" ושם משפחתו היה ריקנברג. השני, קרדמן, היה משכיל יותר וה"חדר" שלו היה כבר דומה לבית ספר. גם אני למדתי אצלו במשך כחצי שנה. נוסף על אלה היה גם מלמד אחד מפודוליה,

חלוצים יוצאים מטרוטינו להכשרה. עומדים מימין לש־מאל: איש בקאו, סוניה בר־מן, דבורה לאינזון, דבורה שקולניק, יהודה ברונפמן, לאה סברדליק, פירה מלמנט. יושבים: חנה גנגורסקי, לייב טופורוב, גולדה לאינזון.

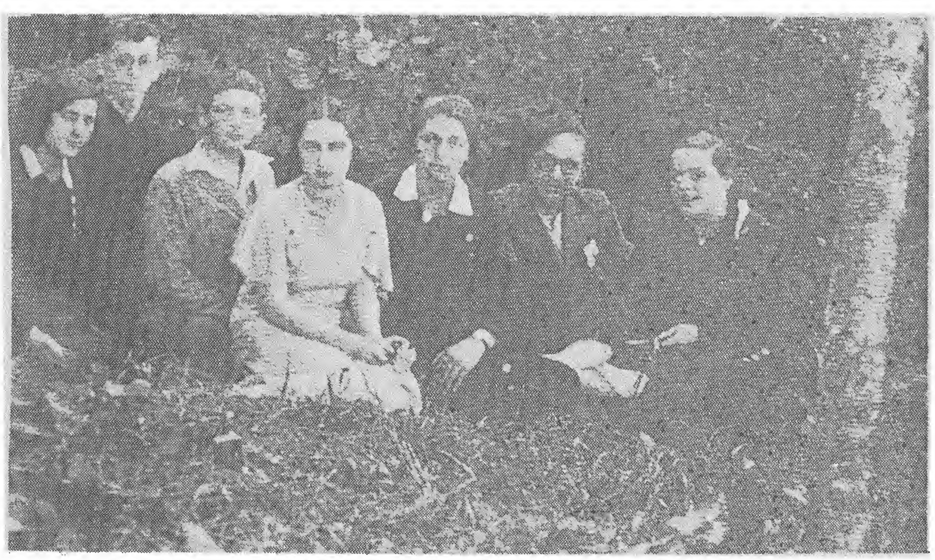
שלמד תנ"ך וידע גם רוסית. אבי היה מביא אותו יום־יום לביתנו כדי שילמד את הילדים רוסית ועברית. בשנים 1909–1907 היה קיים בט' בית ספר פרטי עם צוות של מורים ולימדו בו עברית, יידיש ורוסית. מייסדו של בית הספר הזה היה צבי (גרש) זילברמן, שפירסם גם נובלות על חיי היהודים בבסרביה. הוא היה ציוני פעיל ואיש מעניין. זכורים לי גם שני המורים לעברית בבית הספר הזה. האחד היה קריסמן, שהיה סופר עברי והגיע לט' בשנת תרס"ח מא"י, שם היה פועל חקלאי. הוא הביא לעיירתנו את רוח הציונות ולזכותו יש לרשום את החינוך הציוני בעיירה. הייתי נלווה אליו לכל אסיפה ציונית. מורה שני היה אלסקר שהגיע אלינו מגליציה ואחר כך היגר לארגנטינה. לפני זמן־מה עלה ארצה והשתקע בירושלים.

מורים נוספים בבית הספר היו: ליברמן, קריפיץ ואחרים.

בשנת 1915 היה קיים גן־ילדים שניהלו אותו האחיות זילברשטיין וגננת בשם זילברלייב. אחיותי ואחי רכשו את השפה העברית בבית ספר יסודי עברי של אגודת „תרבות". בשנת 1919 שימשתי גם אני כמורה בבית ספר זה.

חברי קן השומר הצעיר בטרוטינו בשנת 1933/4. משמאל לימין: בסיה פינקלשטיין, דוייטש, טריסטמן, גרינברג לאה. שורה ראשונה: מלמוד חנה, סוניה פרידמן, מניה, ברמן, אוירבוך חיה, שולמן דוליה, פרנק. שורה שניה: סירוטה ריווה, צוקרמן רוזליה, וסקובויניק, ויניצקי רוזנטל, ברונשטיין יוכבד, ללא זיהוי, ברץ, סירוטה לוטה. שורה שלישית: לייזרוביץ אסתר, צוקרמן רוזה, רוסטצ'ר הינדה, ארביטמן חנה, ליינזון לאה, פרפר, רוטברג צירל, כץ אתל. עומדים משמאל לימין, שורצמן יעקב, צוקרמן, רויסטצ'ר יצחק, קופרמן קלמן, ברגר גרש, זלצהנדלר משה, פישר סיומה, קוצ'וק בוריה, הלמן עלי, לייטמן ישראל. שורה אחרונה: שורצמן לייב כץ שוקה, כוגן סיומה, לרנר אלירשה, ללא זיהוי. דורפמן וועלוועל, טרכטמן חיים.

תלמידות ותלמידים אחדים בתיכון "תרבות" בטרוטינו עם המורה לילי ברונשטיין בשנת תרצ"ג (1933) משמאל לימין: אידה בריליאנט, נחמן שולמן, מלו שפיר, לילי ברונשטיין, פירה גנסין, אברהם סטולר, פייגה כץ.

שמואל רוזנברג

מזכרונותי על טרטינו

כדוגמת ישובים רבים אחרים לאחר מלחמת נפוליאון ברוסיה אימצה לעצמה העיירה אנצ'וקראק את השם טרוטינו ע"ש אחד האתרים שבו או בסביבתו הובס נפוליאון בשעתו. כך נהגו גם ברזינה, בורודינו, קרס־נויה, קולם, פרשמפונואז ועוד. טרוטינו, בחלק הצפוני־מערבי של מחוז אקרמן, היתה מוקפת משלושת עבריה רוכסי הרים גבוהים, בצפון, מצד מערב ומצד דרום. מצד מזרח היה הנהר קוגילניק.

בשנים האחרונות שלפני מלחמת העולם השניה מנתה האוכלוסיה שלה 5500 גרמנים ובערך 2500 יהודים. היו גם כמה עשרות רוסים, שרובם היו פקידי הרשות והשרותים הציבוריים. הגרמנים, ברובם הגדול, היו חקלאים, והיו ביניהם בעלי שטחי קרקע גדולים. היהו־דים היו סוחרים, צאצאיהם של יוצאי פולין, ליטא ורוסיה הישנה שהתישבו במקום. עד להופעת היטלר היו קיימים יחסי ידידות בין הגרמנים והיהודים. ראוי לציין שהתושבים הגרמנים בט' התנגדו למעבר רכבת בעיירה כדי לשמור על האופי הכפרי של הישוב, ולפיכך העבירו את פסי מסילת הברזל למרחק של כמה קילומטרים מהעיירה.

ט' היתה מרכז מסחרי ותעשיתי בשביל כל האיזור והיו בה מפעלי יציקה, תעשית בירה, נייר, טחנות קמח, מפעלים לצביעת טכסטיל ובתי מסחר רבים למכירת בדים, סדקית למיניה, חומרי ברזל וכד'. היו בעיירה בנקים, בתי מרקחת, בית חולים, שירותי דואר וטלפון, שני בתי קולנוע. בתחום החינוך היו שתי גימנסיות ואחת מהן עברית, מהראשונות בעולם. עד להקמת הגימנסיה היו שני "חדרים". הקהילה היהודית קיימה גם ספריה ציבורית גדולה. ארבעה בתי־כנסת עמדו לרשות הציבור היהודי שהיווה רק שליש מהאוכלו־סיה הכללית, ואילו הגרמנים שהיוו את מרבית האוכ־לוסיה הסתפקו רק בכנסיה אחת, להבדיל.

אחד המלמדים ב"חדר" היה יענקל "סמעטענע" ששמו האמיתי היה ריקנברג. בין תלמידיו היה גם גרמני, אלברט בוגנר, שעבר אחר כך לארציז. גם דודו, רודולף הירשקורן, למד ב"חדר" זה. שניהם המשיכו אחר כך בלימודים בגימנסיה הגרמנית יחד עם צעירים יהודיים, וביניהם כותב השורות האלו. בשעת המבחנים ברוסית היה בוגנר נעזר על ידי. היה בינינו מין "קוד" מוסכם, ואני הייתי מאותת לו בסימנים שונים כדי שידע מתי צריך להוסיף "יאד" רוסית. בוגנר, כרבים מהצעירים הגרמנים בט', ידע גם יידיש ובימי לימודי באודסה כתב לי מכתב שחציו רוסית וחציו יידיש. זוכרני, כי בין היתר כתב: "רודאלף (הדוד) איז געווארן א פאטערע־נער שיכור"...

בימי מלחמת העולם השניה שירת רודולף זה כרופא צבאי והגיע עם חיל המשלוח של רומל עד לאפריקה, נפצע ונפל בשבי הבריטים. סופר לי, כי בבסיס הרפואי ניגש רופא ארצישראלי כדי להגיש לו עזרה רפואית. הוא דחה אותו ואמר בגרמנית: איני רוצה לקבל עזרה מיהודי...

יהודה ברונפמן

בימי השואה

ה־28 ביוני 1940 היה יום מר ונמהר ליהודים בעיירה שלנו ובכל בסרביה. הרוסים שבאו „לשחרר אותנו" חוללו במשך ימים ספורים מהפכת סדום ועמורה בטרר טינו: סגרו את החנויות, החרימו את הרכוש והפכו את מרבית התושבים למובטלים ומחוסרי אמצעים ואיש לא ידע מה צפוף לו ביום המחרת. ללא משפט וללא סיבה התחילו בהגליית אנשים, והראשונים היו: צדוק גוכברג, ישראל קוצ'וק, מיכאל כץ אשר הוגלו על ידי האינקוויזיציה הסובייטית ולא נודעו עקבותיהם. הואיל ובט' היו כמה מפעלי טכסטיל החלו להגיע לעיירה פועלים מקצועיים, אורגים, מבוקרשט ומערים אחרות, שהועסקו במפעלים אלה והמצטיינים בעבודה זכו לשכר יומי של 8 רובל. הכרתי משפחה אחת שהת־גוררה בסמוך לביתי. ראש המשפחה הגיע לט' מאיזו עיירה ואשתו היתה ממשפחת גאמר מטרוטינו. היו לה למשפחה זו שלושה ילדים והקנייה היומית שלהם היתה 2 ק"ג לחם שעלו אז חמישה ורבע רובל. ראש המשפחה עבד במפעל טכסטיל ועקבתי מקרוב אחריו ואחרי בני משפחתו, שהצטמקו יותר ויותר מיום ליום. לאחר שלו־שה חודשי עבודה במפעל במשטר הקומוניסטי תלה ראש המשפחה את עצמו בביתו. עד כדי כך הגיעו הדב־רים בימי המשטר „הגואל והמשחרר".

ביוני 1941, כאשר פרצה מלחמת גרמניה־ברית המוע־צות הוכרז על גיוס כללי. יחד אתי התגייס לצבא ישראל גליקמן, שהיה מנהל חשבונות מעולה ואיש נחמד, אבל חלש בגופו. שנינו שירתנו במחלקות שונות של גדוד תותחנים רוסי. הגדוד חנה בגבול שבין בסר־ביה ורומניה ליד נהר פרוט והעיירות ליובה־קאול. לאחר זמן־מה נתקבלה פקודה לנסיגה. נסוגונו בלילות ובשעות היום היינו בחפירות. טפלנו בסוסים גבוהים ושמנים. היה עלינו להעלות את האוכפים שמשקלם היה כ־25 ק"ג על גבי הסוסים הגבוהים. לא קל היה הדבר, ובמיוחד קשה היה לישראל גליקמן החלוש למלא תפקיד זה. כל־אימת שניסה להעלות את האוכף על גב הסוס היה נופל ארצה. פעמים רבות רצתי אליו כדי לעזור לו, אך לבסוף נאסר עלי הדבר. הסמל של ישראל היה אנטישמי אכזר ובנוכחות הפוליטרוק היה צועק על ישראל בקולי־קולות: „סרוליק, ז'ידובסקייה מורדה, זריא קושאייש". למרות שהיינו במחלקות שונות הייתי משתדל לבקרו בערבים. כשראיתיו בפעם האחרונה חש ברע והתאונן שהוכה קשות על ידי הסמל למחרת היום חיפשתי אותו במחלקות השונות – ולא מצאתיו. כששאלתי את הפוליטרוק להיכן נעלם ישראל גליקמן השיב לי קצרות: אין זו השעה המתאימה לחפש אחר ישראליק'ים שונים... כל זה אירע עוד לפני שנש־מעה היריה הראשונה בחזית שלנו ולפני שהגענו לעי־מות עם הצבא הגרמני.

כמעט כל יהודי ט' נמלטו מהעיירה לפני כניסת הגר־מנים. נשארו רק כמה משפחות ועל גורלן של אלה שמעתי בשובי לט' לאחר המלחמה מפיהם של עדי־ראייה.

את ישראל בן מנחם מלמנט -כבן 21, גבור ממש) ואת אברהם בן אליעזר לייזרוביץ' תלו בכיכר העיירה ולא הורידו את גופותיהם מהתליות במשך 8 ימים. תושבי העיירה והכפרים בסביבה נצטוו לבוא לככר השוק כדי לראות מהו עונשם של יהודים.

את בנימין שיינמן ובני משפחתו (אשה ושני בנים) רצחו ביריות בחצר המשפחה. גורל דומה פקד את זוג הישישים זלמן ואלקה וויינברג, השכנים של משפחת שיינמן, שהיו בעלי מזנון בעיירה.

טראגי מאוד היה סופן של שתי האחיות בריקר, בנותיו של בעל עסק למכירת עתונים. בבוקרו של יום ראשון בשבוע בשעה 10 הביאו הגרמנים את שתי האחיות האומללות לכיכר העיריה שם התאסף קהל רב, אנשי צבא ותזמורת צבאית. הרוצחים קרעו מעליהן את שמלותיהן וציוו על האחיות לרקוד בידים מורמות למעלה והמפקד הבטיח להן כי רק בתנאי זה ישאירו אותן בחיים. הן התנגדו ולא עשו כמצוות המפקדים. האחיות החלו לרקוד כשהתזמורת שהיתה במקום מש־מיעה מנגינות, מלוות בקולות צחוק של המתקהלים במקום, אך בגילן הגבוה לא יכלו להמשיך ושמטו זרו־עותיהן. המפקד פתח בצריחות ולאחיות היה ברור איזה גורל מצפה להן. הן נעמדו ללא תנועה, חבקו האחת את

השניה ובאפיסת כוחות קראו בקול רם "שמע ישראל!", הן התמוטטו, נפלו ולא קמו עוד.

השוחט יצחק רוזנבלט, רעיתו ותינוקם, נשארו בט' אחרי הפינוי הרוסי (הבת הבכורה ניצלה ונמצאת בישראל) החיות הנאציות נכנסו לביתם וציוו עליהם לצאת לחצר. משיצאו לחצר פקד קצין הס.ס. על האם למסור את התינוק שבזרועותיה לידי החיילים. האם סרבה למלא אחר הפקודה ואימצה את תינוקה אל חזה. המפקד ציווה על שני חיילים להוציא את התינוקת מזרועות האם. האם השתטחה לרגלי הקצין והתחננה שיהרגו אותה לפני שהם יורים בתינוקת. החיה הנאצית השיבה כי אין הם מתכוונים לירות בתינוקת אלא לקרוע אותה לשתיים ותוך כדי כך ציווה על החיילים לעשות זאת. לשמע הפקודה הזאת איבדה האם את הכרתה ונורתה על ידי החיילים הגרמניים. למראה כל אלה נפלטה צעקה אדירה מפיו של יצחק השוחט שנפל על הארץ וכל חושיו חדלו לפעול. הרוצחים ציוו להקימו על הרגליים, אך הוא נפל שוב ארצה. הפקודה הבאה היתה: שני חיילים יתפסו בזרועותיו ושנים נוספים ישימו חבל ארוך על צוארו כדי להובילו לבית המטבחיים של העיירה, שם היו שוחטים את הבהמות. זה ובדומה לזה היה גם גורלן של משפחות יהודיות אחרות בעירנו. רבים נספו בדרכים, גוועו מרעב או מתו ממחלות שונות שדבקו בהם. מהצעירים נפלו רבים בשדות הקרב בשירות הצבא האדום.

כשהגעתי לטרוטינו בתום המלחמה לא הצלחתי לאתר את קברות אבותי ואבות־אבותי הדם בעורקי קפא למראה בית העלמין שנחרש כולו. לא היה כל סיכוי לגלות את הקברים והתחלתי לחפש אחרי המצבות. גיליתי כמה מהן בחצרות התושבים הנוצרים, שם שימשו כמרצפות למדרכות והאותיות שהיו חקוקות עלהן היו כמובן הפוכות. התושבים החדשים במקום לא היו מוכרים לי. רובם היו בולגרים שבאו מהכפרים בסביבה. נעצרתי באחת החצרות ואמרתי „קדיש" לזכר הקדושים. גם מארבעת בתי־הכנסת שהיו בט' לא נשאר זכר והבניינים משמשים לכל מיני מטרות. קשה להעלות על הדעת שלא נשאר סימן כלשהו לחיים יהודיים תוססים שהיו מפכים במקום הזה בעבר הלא רחוק.

התהלכתי בעיירה כשאני רואה בעיני רוחי את אשתי ובני היחיד שנשרפו בקסרקטיני אודסה ובאזני מהדהדות ההברות הראשונות של בני יקירי. אנו, אלה שנשארו בחיים, הננו המצבה החיה היחידה לזכר יקירינו. מי יתן ונדע לשמור על המורשת שהנחיל לנו בית האבות בט' ועל זכר כל יקירינו שנספו.

ראוי לציין, כי כמה מצעירי טרוטינו, מאלה שנולדו בדור האחרון, הם עתה מדענים חשובים, וביניהם: ישראל בן צדוק גוכברג, שהוא מתימטיקאי שיצאו לו מוניטין עוד ברוסיה הסובייטית והוא משמש עתה פרופסור באוניברסיטת תל אביב ואברהם בן אהרון סטולר, שהוא פרופסור לפיסיקה.

עוד מדענים יוצאי טרוטינו נמצאים באוניברסיטה העברית וברוסיה הסובייטית.

(תרגם מיידיש ש. ברילאנט)

על סופה המר של הקהילה היהודית בטרוטינו מספר **ד"ר אליהו פלדמן** בפנקס קהילות רומניה:

„בט' נכנסו יחידות של הצבא הרומני. חלק ניכר מהאוכלוסיה היהודית נשאר בעיירה ולא ברח יחד עם הצבא הסובייטי הנסוג. הימים הראשונים לכיבוש היו ימי השתוללות של החיילים הרומנים והאזרחים הנוצריים. רכושם וחייהם של היהודים היו להפקר. לאחר ששדדו את כספם ולקחו מהם דברי־ערך ומיצרכים שונים, רוכזו יהודי ט' על ידי החיילים הרומנים במגרש גדול. הם הושבו שם על ספסלים שהובאו מבעוד מועד, ונמסר להם שיצולמו לשם הכנת תעודות־זהות. במקום מצלמה עמדה שם מכונת יריה מכוסה בד גדול שחור, כדי ליצור את הרושם כאלו זה מכשיר צילום. במכונת יריה זו חוסלו יהודי ט'. הנרצחים נקברו בבור גדול לצד אחד הכבישים. קודם לכן נבחרו מיספר גברים לעבודות כפייה שונות, ביחוד להחזקת הכבישים. הגשמים הרבים, שירדו באותה עונה, חשפו את מקום הקבורה של יהודי ט' והגברים נצטוו לכסות שוב את קבר האחים, בו היו קבורים יקיריהם. אין פרטים לגבי גורל יהודים אלה".

שלום קוצ'יק מספר:

בספטמבר 1978 ביקרתי בטרוטינו, שבה לא נותר כמעט דבר מכל מה שזכור ויקר לנו. נעלמו בתי המגורים ואין זכר לבתי המסחר ולבתי המלאכה או תעשיה. טרוטינו משמשת כיום מרכז אזורי של מחוז אודסה. במקום הבניינים שנהרסו בתקופת המלחמה הוקמו בניינים חדשים על ידי הקולכוז. סמוך לבנין הגימנסיה העברית, שנשאר עומד על תלו, הוקם בית־מסחר בשם „אוניברמג". טחנת הקמח של שטילמן נשארה אף היא, ומה"פוילישע שול" נשארו הקירות בלבד. בנין הגימנסיה שלנו משמש עתה כבית־ספר תיכוני איזורי ומועדון הספורט הגרמני שהיה מוכר לנו משמש כבית־התרבות האיזורי. בנין תחנת הכוח שהוקם בשנת 1938 עומד על תילו.

נסעתי לחפש את בית הקברות שבו נטמנו עצמות בני משפחתי, אולם אין כל גישה למקום ורק מדרך ברזינה אפשר להבחין לפי שברי המצבות במקום שהיה בית הקברות היהודי. לא נשארו יהודים בעיירה ומתושבי המקום נודע לי כי בית הקברות נהרס על ידי טרקטרים. העיירה כולה נהרסה על ידי הצבא הסובייטי, ששרף כל מה שעשוי מעץ בלי הבחנה כדי להתחמם. עקרו חלונות, דלתות, רצפות, גגות למטרה אחת ויחידה - הסקה.

השוחט יצחק רוזנבלט ורעיתו ז"ל ובתם נושה תבדל לחיים ארוכים.

שולמן אליעזר

על בית״ר בטרוטינו

מה שייחד את טרוטינו מעיירות אחרות בדרום בסרביה היו, בלי ספק, היחסים הידידותיים בין התושבים היהודים ובין התושבים הגרמנים. בזמני היו רק 320 משפחות יהודיות על אוכלוסיה של 5000 נפש, וניתן לומר, כי בכל המישורים שררו יחסי ידידות וכבוד הדדי בין הגרמנים והיהודים. החברים הטובים ביותר שלי היו נערים גרמניים, ואני זוכר היטב, כי עד שנת 1939 היו גם ידידיו הטובים של אבא גרמנים. עיסקות גדולות בין גרמנים ויהודים היו מסתיימות על יסוד דיבור בלבד, בלי חוזים כתובים. לעולם לא פחדתי מגר־מנים. הייתי משוטט לבדי בשדות ללא כל חשש, ומי שעורר את פחדי היה דווקא "גרישקה רספוטין" הרוסי, ואולי עוד כמה רוסים מהמעטים שהיו בעיירה, אך איש לא העלה על הדעת שצריך להיזהר מגרמנים.

נראה לי שאנחנו, היהודים, למדנו מהם הרבה, ובעיקר סדר ומשמעת, ואילו הגרמנים למדו מהיהודים הרבה בתחום של יחסי אנוש. הם עצמם היו מעידים שה,,געמיינדע" שלהם לא יכולה להשיג הרבה דברים שהקהילה היהודית השיגה. אכן, בזמני היתה קהילה יהודית מאורגנת למופת. היתה עזרה הדדית רבה. אחת הדוגמאות: אבי, שהיה איש אמיד, שילם עבורי שכר לימוד בגימנסיה 10,000 ל"י לשנה, ובו בזמן היו תלמידים שלא זו בלבד שלמדו חינם, אלא היו גם מקבלים את התלבושת הרשמית של הגימנסיה ללא כל תשלום. ואין זו אלא דוגמא אחת בלבד.

עוד דבר ייחד את טרוטינו מעיירות אחרות: לא היה בה עוני ואף לא חוסר עבודה. הכל עבדו. אפשר לומר שכל האומנויות היו בידי יהודים: חייטות, זגגות, פחחות, צבעות, חשמלאות, כובענות, רצענות, ספרות ועוד. בין היתר היו גם בעלי מוניות יהודים ומצחצח נעלים יהודי.

בקישינייב נזדמן לי לראות מה זה דלות יהודית. ראיתי הרבה יהודים מוכרי סחבות וסמרטוטים. בטרוטינו זה לא היה.

בזמני לא היו בטרוטינו ,,חדרים", שאף הם סימן־היכר לעיירה יהודית. אצלנו היה בית־ספר וגימנסיה. בבית הספר למדו 4 שנים והמשיכו בגימנסיה. אמנם לגימנ־סיה לא היו זכויות ממשלתיות, ומי שהיה מעוניין לקבל תעודת בגרות היה צריך להיבחן אצל ועדה מיו־חדת של מורים מאקרמן, אודסה או קישינייב, והמב־חן לא היה קל כל־עיקר, שכן דרשו מהנבחנים הרבה יותר מכפי שדרשו מהתלמידים בגימנסיות הממלכ־תיות. היו גם תלמידים יהודיים בגימנסיה הגרמנית ולפי מיטב ידיעתי הם לא סבלו מגילויים כלשהם של אנטישמיות. רק בשנת 1933, לאחר שהיטלר עלה לשל־טון, התחילו לשתול את התיאוריות הנאציות גם אצלנו, ולא היה כל קושי בכך, אבל זה לא הגיע עד כדי פגי־עות גופניות נגד יהודים.

חברותי בבית"ר התחילה בדרך ,,בלתי חוקית" עוד בימי היותי ילד בן תשע וחצי. ומעשה שהיה כך היה: בבית הורי היה תלוי לוח שנה שהוצא על ידי מערכת ,,אונזער צייט". כל עמוד בלוח זה הוקדש לאירוע מסויים בתולדות ישראל או לאישיות מסויימת, בציון פרטים ביאוגרפיים, תמונה וכד'. זוכרני, כי הייתי בן חמש או שש, כשאבי הרים אותי והראה לי את תמונתו של יוסף טרומפלדור במדי הצבא הרוסי והקריא לי את אשר היה כתוב על הדף הזה בלוח השנה: ,,יוסף טרומפלדור געבוירן אין פיאטיגורסק אין יאר 1880". הדברים והתמונה נחרתו בזכרוני היטב.

לאחר כמה שנים, בחורף של שנת 1933, שמתי לב, כי בחצר של גרישה וויינסמן מתאספים צעירים רבים מדי ערב במיבנה רעוע שהיה בחצר. הדבר עורר את סקרנותי הילדותית ואי־פעם התקרבתי לצריף והסתכל־תי פנימה דרך הפשפש הבחנתי כי על הקיר מתנוססת תמונה זו המוכרת לי היטב, תמונתו של טרומפלדור. העזתי איפוא ונכנסתי פנימה. כששאל אותי גרישה ויינוסמן,, שהיה מראשי הפעילים של בית"ר, לסיבת בואי לצריף, אמרתי לו, כי גם אני רוצה להצטרף אל הצעירים האלה. בן כמה אתה? שאל גרישה. אמרתי: תשע וחצי. אם כך - אמר גרישה - תבוא בעוד חצי שנה, כי רק מגיל 10 מקבלים לאירגון הצעירים האלה. היתה זו בשבילי אכזבה, בצר לי נאזחתי בעוגן־

הצלה טרומפלדור. אמרתי לגרישה: אני יודע מי האיש שבתמונה הזאת, והתחלתי לדקלם: ,,יוסף טרומפלדור, געבוירן אין פיאטיגורסק אין יאר 1880''...

גרישה נדהם מבקיאותי זו והירשה לי להצטרף לבית"ר אך לא במעמד של חבר מן המניין... על מעמדי זה הקפידו מאוד, וזוכרני שכאשר הבאתי 10 ל"י, כמס חודשי לתנועה, כפי שהיה נהוג אז, לא הסכימו לקבל ממני את המס רק משום שלא הייתי עדיין חבר רשמי בתנועה....

כמעט כל צעירי טרוטינו היהודיים השתייכו לבית"ר. קדמה לבית"ר הסתדרות ,,מכבי'', שעסקה בעיקר בספורט והיתה לה תזמורת שעליה היתה גאוותה של טרוטינו היהודית, אך לאחר שקמה בית"ר התמזגו למעשה שתי התנועות והיו לאחת – בית"ר. לפני כן היתה גם תנועת ,,השומר הצעיר'', אך לאחר שעלו בוגרי הקן לישראל ולא השאירו ממלאי מקום להדרכה, התחסל הקן.

סניף בית"ר נהנה מאהדה ותמיכה של התושבים היהודיים, ואפשר לומר לא רק של התושבים היהודיים. זוכרני, כי בל"ג בעומר של שנת 1933 נערך מצעד של כל הצעירים במסגרת הגימנסיה לגבעה שהיתה מחוץ לעיר ושהיתה קרויה בפינו ,,הר סיני'' וקצין רומני עם פלוגת חיילים עברו דרך שער הכבוד שהוקם ועליו מתנוססת כתובת בעברית, כדי לחלוק כבוד לנוער היהודי המאורגן. בטרוטינו היה אותו יום חג ממש וכל החנויות של היהודים היו סגורות.

בימי הזוהר והשיא היו בבית"ר כ־130 צעירים מאורגנים בכל השכבות. מיפנה מסויים ביחס היהודים לתנועה זו חל לאחר רצח ארלוזורוב. עודני זוכר אותו יום כשאבא נטל לידיו את גליון ,,אונזער צייט'' שהביא את הידיעה על הרצח, התחיל לקרוא ומיד נתכרכמו פניו וצעק אלי: ,,מהיום שלא תדרוך רגלך על הסף שלהם. אני גוזר עליך!'' גם אמא אמרה באותו זמן לגרישה ווייניסמן שהבנים שלה לא יוסיפו לבוא לבית"ר. בשבילי זה היה הלם ממש, אך הורי והרבה בעלי־בתים בטרוטינו האמינו כי אם ,,אונזער צייט'' כותב שבנדיטים ממחנה הרביזיוניסטים הרגו את ארלוזורוב – אין לערער על זה, שהרי עתון זה היה העתון היהודי היחיד בבסרביה ונהגו להתייחס לכל מה שכתוב בו באמון בלתי מוגבל.

בעקבות הפרשה הזו עבר משבר מסויים על התנועה, אך הוא לא האריך ימים. והא ראייה: בבחירות לקונגרס הציוני שנערכו באותה שנה הצביעו כבר 158 אנשים מטרוטינו בשביל הרשימה מס' 5 – היא הרשימה הרביזיוניסטית – ורק 56 איש הצביעו בשביל הציונים הכלליים. הווה אומר, שהיהודים התשכנעו במשך זמן קצר, כי אין יסוד להאשמת הרביזיוניסטים ברצח.

לי זכורה במיוחד אפיזודה אחת מהימים ההם: בכסף שהרווחתי מעבודות שונות שביצעתי (אבא היה משלם לי עבור כל עבודה בבית ובחצר) קניתי שני שקלים ונתתי אותם לסבא ולסבתא כדי שילכו להצביע בבחירות לקונגרס הציוני. סבתא לקחה את השקל שנתתי לה, הלכה לקלפי בבנין הגימנסיה ואמרה: ,,איך וויל שטימען פאר נומער 5''. שאלו אותה: מה זה ,,נומער 5?'' והיא השיבה: ,,לייזער־בער (כלומר אני) אמר לי כך לעשות – וזהו זה''. לעומת זה סבא לא הלך להצביע בכלל וכששאלתיו לסיבת הדבר השיב: מה ישׂ? הגיעו כבר ימות המשיח? אין רוקדים לפני החתונה'', כלומר – אין לדחוק את הקץ בכל הנוגע לארץ ישראל וצריך להמתין בסבלנות עד שמשיח צדקנו יבוא ככתוב בספרים הקדושים...

צעירים בסניף בית"ר קיבלו חינוך ביתרי מושלם. את הביתרי אפשר היה להכיר בעיר לפי לבושו ולפי הילוכו אני עצמי הייתי מקפיד בכגון אלה ויתכן כי ההדר הביתרי אשר עליו התחנכתי הוא־הוא שחיסן אותי בשנות הגירוש הממושכות בערבות קזקסטן ואיפשר לי להתגבר על הרבה־הרבה תלאות. היו אמנם גם חניכי בית"ר שנשברו עם כניסת הסובייטים ושכחו את תורתם ואת מקור מחצבתם, והיו גם מקרים של הלשנות, אך באותו זמן נשברו גם רבים מבין המבוגרים, ,,ואם בארזים נפלה השלהבת – מה יגידו אזובי הקיר?''.

לדעתי התחילה השואה לא עם כניסת הגרמנים לטרוטינו אלא עם כניסת הבולשביקים. הם ניסו מיד להשמיד כל זכר וסימן ליהדות וציונות. פחד אחז את כל היהודים, הזהירו אותנו בכל לשון של אזהרה להפסיק כל פעילות ציונית, שהרי כל יום יכול לפרוץ פוגרום. כשנכנסו הטנקים הסוביייטים, הראשונים לעיירה ראו אותם כגואלים שלנו. הכל עטו על החיילים הסובייטים, כולל בנות העיירה, והמטירו עליהם פרחים. היה גם סוחר יהודי עשיר שפתח חנותו לרווחה והכריז כי לחיילים הסובייטיים יוגש הכל חינם אין־כסף. לא אחר אלא מפקד הקן שלי בא אלי והציע לי ללכת לקבלת הפנים של הצבא הסובייטי. אני לא יכולתי להשלים עם האווירה הזאת שנוצרה בעיירה. קמתי ונסעתי לבנדרי, במרחק 80 קילומטר מטרוטינו, ולאחר מכן לקישינייב, אך לאחר ששה שבועות חזרתי.

לא אשכח לעולם חוויה אחת. בא אלי אחד הצעירים לאחר שובי לעיירה, ואמר לי: אתה יודע? הספריה שלנו נמצאת עתה ברפת של ווייניסמן. הלכתי לשם וזוכרני שפרצתי בבכי לאחר שראיתי מה שראיתי. היתה זו אולי הפעם הראשונה שבכיתי, כי בבית"ר חונכתי שבית"רי אינו בוכה בשום מצב. עודני זוכר את שלושת הספרים בהם הבחנתי לראשונה בין כל

הספרים שהתגוללו שם ברפת. היו אלה: "הלב" של דה־אמיציס, שירי חיים נחמן ביאליק ו"הרעב" של קנוט המסון. לא יכולתי בשום אופן לעצור בעד פרץ דמעותי. זה היה מין סמל ואות אזהרה לכל מה שצפוי לנו בעתיד מידי "המשיחים" הסוביטיים.

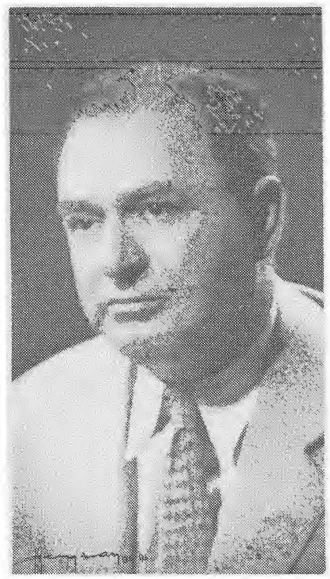
התקופה העגומה ביותר בחיי היא תקופת השלטון של הקומוניסטים. לי עצמי לא היו שום אשליות לגביהם. רציתי לברוח עם הצבא הרומני, אך יו"ר הקהילה ד"ר פולק ומנהל הגימנסיה מר רוזנטל באו לביתי ושכנעו אותי, כי עלי להישאר עם ההורים עד שתבוא ועדה בינלאומית, תערוך מירשם וכל אחד יוכל לנסוע לכל מקום שירצה בו. במקום ועדה זו באה ועדה שהוציאה דווקא את הגרמנים מטרוטינץ. ליהודים לא היה מושיע וגואל. בשנת 1941 נאסרתי והוגליתי. לא נאמר לי אפילו מהו עונשי בדיוק, אך ידעתי מה „פשעי". הייתי רשום אצלם כפאשיסט, וזהו אחד החטאים שאין לו כפרה. ואכן, לאחר שרבים־רבים שריצו את עונשם יחד אתי שוחררו וקיבלו רהבי־ליטציה – אני נשארתי עוד עצור בערבות קזכסטן שנים רבות.

אליעזר שולמן מגיש את ספרו "סדר קורות בחומש" לנשיא המדינה יצחק נבון בשנת תשמ"א

אישים ודמויות בטרוטינו

שמואל בריליאנט

ד״ר יוסף לרון (לרנר) ז״ל

נולד בט׳ בשנת תרנ״ט (1899) לאביו מאיר ולאמו שרה, בת אברהם אכר. למד בגימנסיה הגרמנית המ־קומית ולאחר שסיים את לימודיו המשיך להשתלם בעברית ובמדעי היהדות. את השכלתו הגבוהה רכש באודסה, יאסי ובוקרשט. בבוקרשט סיים את הפקולטה למשפטים בשנת תרפ״ד והתחיל בפעילות ציבורית ענפה וכן גם בעתונאות.

מילדותו היה פעיל בתנועה הציונית וייסד את אגודת ,,פרחי ציון״ בטרוטינו. בשנת תרע״ח (1918) היה פעיל כחבר מרכז ,,צעירי ציון״ בקישינוב. בשנת 1920 חזר לט׳ והיה זמן־מה מורה בבית הספר התיכון העברי. הוא נימנה עם מייסדי העתון ,,אונדזער צייט״ והיה בעל טור קבוע בעתון זה. במשך תקופה מסויימת שימש בתפקיד מזכיר מערכת העיתון. הצטיין כנואם והשתתף במסע הסברה מטעם קרן היסוד ברחבי רומניה. ביאסי הקים את ארגון הסטודנטים הציוניים ונבחר כחבר הנשיאות של ועידת הסטודנטים הראשונה שנערכה בבוקרשט בשנת תרפ״ב. בשנת תרפ״ג נשא לאשה את ד״ר רוזה מאירסון מבלץ ובאותה שנה נתמנה לתפקיד מזכיר הקרן הקימת לישראל. בתפקיד זה כיהן כשבע שנים.

קשריה של משפחת יוסף לרנר עם טרוטינו מתחילים משנת 1890. באותה שנה הגיעו שני הסבים שלו מבל־טה ומראיגורד לטרוטינו והתיישבו בה. ושניהם היו דתיים (הסבא של אביו היה רב בראיגרוד) ומשכילים. אביו של ל. עסק בתעשית הטכסטיל, וכן גם בעסקי שמן ותבואה. הוא היה בין היהודים הראשונים בט׳ שפיתחו את התעשיה בט׳ בשנת 1910. בשנת 1941 נמלט יחד עם אשתו לרוסיה ובאחד הלילות נרצח יחד עם אשתו בתורכסטן. גם אחותו חוה, שהיתה מורה ברוסטוב, נרצחה יחד עם בתה.

י.ל. עמד בראש תנועת ״צעירי ציון״ ועשה לאיחוד עם פועלי ציון, וגם בתנועה המאוחדת כיהן כחבר הנשי־אות. בבחירות לפרלמנט בשנים 1930 ו־1934 היה מועמד ברשימה, וכן גם מועמד הגוש הציוני לסגן יו״ר הקהילה היהודית בבוקרשט, סגן יו״ר המשרד הארץ־ישראלי המרכזי חבר הועד הפועל הציוני וציר לקונגרסים ציוניים רבים.

בעלותו לארץ ישראל בשנת 1938 היה מנהל סניפי חברות ביטוח ועם יסוד המדינה נתמנה כמנהל המדור לאמריקה הלטינית במחלקה הכלכלית של הסוכנות היהודית. לשירות הממשלה הצטרף בשנת 1949 כמפקד על המזונות. בשנת 1951 שימש כיועץ ונספח בצירות ישראל בוורשה. בשנים תש״ז-תש״י עשה בשליחויות ציוניות בדרום־אמריקה. בין תפקידיו הציבוריים יש להזכיר במיוחד את אלה שבתחום האמנות: כיהן כיו״ר אגודת ידידי ,,בצלאל״ והיה חבר הקורטוריון של מוזיאון ישראל בירושלים. י.ל. פרסם מאמרים בעתונים שונים בארץ ובחו״ל והיה גם כתב יט״א בשנים תרפ״ד-תרצ״א. על מאמריו היה חותם בשמות שונים: י. לערנער, י. למדן, י. למד, י. ראזין, י. שורצמן, י. לרון. מאמרים שלו על נושאי ביטוח בעתונים בארה״ב ובאנגליה.

תחביבו העיקרי היה איסוף תמונות של ציירים יהודיים. האוסף שלו נודע לתהילה וברבעון ,,גזית״ נתפרסם מאמר של יהודה האזרחי על האוסף של לרון. בין היתר מצויות באוסף שלו תמונות של איזראלס (האב והבן), שגאל, הירשנברג, איזידור, קאופמן, קיסלינג ואחרים.

נפטר בירושלים בשנת 1972 לאחר מחלה קשה.

עסקנים ופעילים בקהילה היהודית

ראויים הם עסקניה ומנהיגיה של הקהילה היהודית בטרוטינו למסה מקיפה על פעילותם המסורה והנאמנה, אשר יכולה בלי ספק לשמש דוגמא לעסקנים בימינו, ולא כל שכן שמן הראוי היה, כי יוצאי חלציהם, בניהם נכדיהם ונינינהם יכירו וידעו את מורשת אבותיהם ופעלם. לדאבוננו לא נמצא מי שיעקוב אחרי מעשיהם וינסה להעלות בכתב יריעה רחבה שתסכם את פעלם המבורך. להלן רק אי־אלה פרטים על אחדים מהם שעסקו בצרכי־ציבור באמונה ועשו כמיטב יכולתם למען היהודים בט' והקהילה היהודית.

יהודה לייב ברץ

משפחתו הגיעה לט' לפי המשוער מליטא. הוא התבלט בפעילותו הציבורית כדמות מרכזית בקהילה היהודית וכמנהיג ציוני. היה בתקופה מסויימת בעל „חדר" והוא עצמו היה מורה ומחנך. לימים היתה לו חנות סדקית. היה מראשוני „חובבי ציון" בט' ושמורה אתנו האגרת (צילום מופיע בספר זה) שלו בשם חובבי ציון בט' לאגודת „חובבי ציון" בוורשה. בה הוא כותב בין היתר על התפתחות האגודה בט'. איש משכיל היה ונואם מלהיב ובעל השפעה על הנוער במקום. בועידת „תרבות" שנערכה בקישינוב בספטמבר 1922 הביא את ברכת הסניף בט' והוא אף נבחר כחבר הנשיאות של הועידה. ניתן לומר, כי השפעתו ניכרה בכל תחומי הפעילות הציבורית בעיירה.

מ. שפרלינג

היה מנהל הגימנסיה העברית החל משנת תרפ"ו, אך לאחר כמה שנים פתח משרד של עורך דין בט' והיה מקובל מאוד בציבור וכן גם בין עמיתיו למקצוע, יהודים וגרמנים כאחד. כשהיה מופיע בבית המשפט היו דבריו שקולים ונבונים וכמעט שלא נמצא מי שיעיז לחלוק עליו. ראוי לציין לזכותו. כי לעולם לא קיבל על עצמו את הטיפול בתביעה שהיתה כרוכה בעיקול נכסים או מטלטלין של הנתבע. ישר־דרך היה ולפיכך זכה להוקרה מצד כל החוגים.

אהרון וגולדה שורצמן

אהרון בא ממשפחה מסורתית ושמר על המסורת של אבותיו. היה סוחר לפי מקצועו ושימש כגבאי בית הכנסת הגדול. נהרג ביום הכיפורים כשברח מפני הקלגסים הנאציים שהתקרבו לעיירה על ידי מטוסים גרמניים שהפציצו את ט'. אשתו, גולדה, היתה מעורבת בעניני ציבור, עמדה בראש אירגון הנשים שנקרא „דאמען פאראיין", פעילה ב„עזרת חולים", „הכנסת כלה", נהגה לתת מתן בסתר לנצרכים ועזרה למשפחות שירדו מנכסיהן. נפש פיוטית היתה,

מרדכי חקלאי (קוריס) ז"ל

נולד בט"ו בשבט תר"ס (1900) בטרוטינו ולמד ב„ח־דר", בבית ספר תיכון ובקורסים גבוהים לכלכלה באודיסה. היה מזכיר הגימנסיה „תרבות" והספריה הציבורית היהודית, פעיל באגודת „פרחי ציון", יו"ר „צעירי ציון" בט', ציר לועידות אזוריות ציוניות ופעיל למען „קרן היסוד".

בשנת 1921 עזב את טרוטינו כדי לעלות לארץ ישראל התעכב לזמן־מה בתורכיה והיה מזכיר האגודה הציונית „קדימה" של יוצאי רוסיה בתורכיה. השתקע בארץ ישראל בשנת 1921 ובשנת 1923 נשא לאשה את שרה פלדמן. מיום בואו לארץ ראה את עצמו - וכך ראוהו גם אחרים - כפטרון של יוצאי ט' בארץ ישראל וסייע לרבים על ידי קשריו והיכרויותיו בחיפוש אחרי עבודה. היה מהתושבים הראשונים בשכונת בורכוב (עתה גבעתיים) ונימנה עם ועד השכונה במשך 10 שנים. ב־1928 ייסד את הצרכניה הראשונה בארץ, השתתף בועידת היסוד של „המשביר המרכזי" ובמשך זמן מה שימש כיו"ר הסקציה של עובדי הבנקים בהסתדרות, כחבר הנהלת בנק אשראי. הרבה תפקידים מילא מ.ח. בתחום הקואופרציה האשראית ובין היתר שימש כיו"ר של המכון הארצי של מנהלי חשבונות. על תפקידיו הציבוריים יש להוסיף: חבר הנשיאות ההנהלה של „כופר הישוב" בגוש דן, חבר הנהלת מגבית ההתגיסות וההצלה, יו"ר המועצה הארצית של אגודת שוחרי האוניברסיטה בגבעתיים והסביבה, יו"ר המועצה הארצית של הועד למען החייל. בשנות החמישים כיהן גם בתפקיד יו"ר איגוד עולי בסרביה ויזם את הקמת שכונת בסרבאים „קרית ישראל", בה השתכנו עולים מבסרביה.
נפטר בט"ו תמוז תשי"ח (1958).

אוספת ורושמת בפנקסה שירי־עם יהודיים ותכופות היתה מפזמת את שירי גולדפדן ושירים אחרים שהיו שגורים אז על הבמות היהודיות. נפטרה בדמי־ימיה.

יקותיאל רוזנברג
יהודי משכיל, גבה־קומה ומזוקן. ציוני פעיל היה ומנהיג בקהילתו ונואם מחונן. שימש כגבאי בבית הכנסת הפולני („די פוילישע שול") והקפיד על כך שהחזן לא יטעה בהיגוי מלים עבריות בתפילתו. היה בעל כושר אירגוני והיה מזמין נואמים ומרצים שנשאו דברם בבית־הכנסת שלו. בשנת 1922 ביקר בארץ ישר־אל במשלחת עם ראשי ציונים אחרים בט' ונפגש עם החלוצים בני עירו. במוזיאון „בית דוד" בתל אביב מצוייה חליפת מכתבים בינוי ובין המנהיג הציוני הנודע של יהודי בסרביה י. ברנשטיין כהן וכן גם עם ש. בנדרסקי.

הרב ברונשטיין
כיהן כרבה של ט' בשנים 1910–1940, פרט לבקיאותו בספרות הרבנית היה איש משכיל וידע רוסית. היה ציוני נלהב ואירגן את היהודים הדתיים במסגרת התנועה הציונית. היה הנואם הראשון והראשי בכל התכנסות ועצרת בעיירה. בתו יוכבד היתה מורה בבית הספר התיכון למקצועות הטבע. הוא השפיע במידה רבה שיהודי ט' לא ייסחפו לאורח־חיים דתי קיצוני. יהיו לבושים בלבוש אירופי מתקדם ולא יראו במלבושים הארוכים הכרח שאין לסטות ממנו

אברהם רוטברג
איש משכיל, ממייסדי הגימנסיה העברית. פעיל בקופת מלווה וחסכון ובקרנות הלאומיות. היה חבר המועצה המקומית ומכתביו נכתבו בעברית. אחיו, יוסף, היה ממייסדי שכ' בורוכוב ומראשוני החלוצים מט' שעלו ארצה בשנת 1920, שני בניו עם משפחותיהם חיים בארץ. בת־הזקונים שלו נפטרה בארץ.
שני בניו של יוסף רוטברג היו: אהרן סלע ז"ל מי שהיה מפכ"ל המשטרה, ואלוף משנה חיים סלע ז"ל שנפל במלחמת "שלום הגליל" יחד עם אלוף יקותיאל אדם.

לוי פאניש
הגיע לט' בשנת 1919. היה בין מסיימי הגימנסיה „הרצליה" בתל אביב, במחזור ג', ומסיבות שונות נתגל־גל לט'. כאן נשא לאשה את פולה, בתו של מ. גולדנברג, ושימש כמנהל בית הספר העממי העברי. המסירות שלו לענין החינוך העברי־לאומי ראוייה לכל שבח, ורבים מאנשי ט' הנמצאים בארץ מעלים על נס את פעלו.

ראשית החינוך הלאומי שלנו – ממנו באה. הוא היה קנאי לשפה העברית ועם תלמידיו בעבר דיבר רק בעברית, ולו גם הספיק תלמיד זה לשכוח את תלמודו ואת השפה העברית. פ. לא הסכים לדבר אתו בשפה אחרת. זכורים לנו במיוחד הטיולים בל"ג בעומר ל„הר סיני" בסביבת ט' בראשותו של פ' וכן גם המשטר שהנהיג בבית־הספר. כל התלמידים היו מתאספים, לפני הכניסה לכיתות, באולם הכניסה, התפללו תפילת „מודה אני" וצעדו לכיתות לצלילי שיר־הלכת „את ארץ מולדת".

נחום סירוטה
היה פעיל בכלהמוסדות הציוניים, הקהילתיים והתר־בותיים של ט', ממייסדי הגימנסיה העברית וגזברה במשך כל שנות קיומה, מפעילי הספריה הציבורית. נולד בט' בשנת 1886. ביתו היה פתוח לכל השליחים הציוניים שהיו מתאכסנים בביתו. יש לציין במיוחד שהוא אירגן תזמורת חובבים בט' שניגנה בהתנדבות לטובת מוסדות צדקה שונים וכן גם בחתונות של עניים היה פעיל במפלגה הרביזיוניסטית. עלה לישראל בשנת 1972 ונפטר כאן.

אליעזר שולמן, חוקר התנ"ך מסיביר

אליעזר שולמן, שרשימתו על בית"ר בטרוטינו מתפרסמת כאן, הוא בלי ספק דמות מיוחדת במינה, שהנחילה פרסום וכבוד לקהילת טרוטינו היהודית. הוא שוחרר מהגירוש הסובייטי בשנת 1974 לאחר עשרות שנים של גלות והגיע עם אשתו לצ'רנוביץ. הוא היה מומחה לרכבות ומסיבלות־ברזל ובשנותיו האחרונות בגולאג הסובייטי שירת את הסובייטים בתחום המומחיות שלו, ויחד עם זאת עסק בחקר התנ"ך בכל ימי גלותו.

משהגיש הזוג שולמן בקשה לעליה פוטר מיד מעבודתו, ואשתו, שהיא רופאה לפי מקצועה, נשלחה לעבודות סבלות. לאחר ששולמן שלח מכתב לישראל ובו פרטים על התנהגות הסובייטים כלפי אשתו ניתן לשולמן ולאשתו היתר־עליה.

עם בואו ארצה זכה שולמן לקבלת פנים נלהבת, נתקבל על ידי נשיא המדינה, רואיין על ידי עתונים שונים ולאחר זמן־מה פורסם גם המחקר שלו, אשר לו הקדיש הרבה שנות עבודה בהיותו בגירוש.

ב"מעריב" מיום 26.8.1981 פורסמה כתבה של יעקב העליון בשם "חוקר התנ"ך מסיביר". להלן קטעים מכתבה זו:

בימים אלה יצא בהוצאת משרד הביטחון מחקרו "סדר הקורות בחומש". ספר יוצא דופן, שראשית לידתו, כאמור, בגולאג, אשר בו אלוהים הוא שם גנאי, ישות שאינה קיימת. מנוי וגמור היה עמו כי בנותיו תלמדנה מפיו את התנ"ך.

אחת מבנויותיו הקשתה אז: האם נוח כשמילט נפשו בתיבה, לא נטש אחריו את אביו, ואולי גם את סבו? שאלה מוסרית ממדרגה ראשונה, שמתחייבת ממנה תשובה ברורה. שאלה זו סחפה אותו אל המחקר בתנ"ך. כליו היו בקיאות אישית עמוקה, מחשב כיס, ספרי תנ"ך ופירושים שהשיג יש מאין במחתרת, בערבות השלג הנצחיות. לימים יוכל להשיב לבתו: לא, נוח לא הפקיר את מולידיו. הם הלכו לעולמם לפני שהתרחש המבול. בהמשך מחקריו ימצא עובדות מרתקות נוספות, כמו זאת, למשל, שאברהם זכה לראות את נכדיו יעקב ועשיו, כיוון שחי עוד 15 שנים אחרי לידתם.

כלולה בעבודה שושלת יוחסין מדויקת של כל הדמויות המופיעות בתורה. תמצא בה גם עובדה "פיקנטית": ההכרזה הראשונה על מדינת היהודים ניתנה אמנם בשנת 1948, אבל לפני הספירה. זו היתה השנה, אשר בה נולד אברהם, אשר לו הועיד אלוהים את כנען. יותר מכל מימצאיו המרובים - כאן הוזכרו רק אחדים בהם - הוא גאה על הטבלה הקרויה "כריתת הברית על אחוזת עולם". בטבלה זו ובציטטות המובאות עמה מצויינים המועדים המדויקים, שבהם הבטיח אלוהים לאברהם, יצחק ויעקב את הזכות על ארץ ישראל.

נעמי שמר היא מודעת ותיקה של שולמן. היא יודעת, כי בסיביר "עיבד" את שירה "ארבעת האחים" ועשה מהם ארבעה אחים יהודים בברית־המועצות. הוא מציג לפניה את מחקרו והיא כותבת לו: "זה מסמך שכולו ידע מעמיק, מחשבה בהירה וחריצות כבירה". רבנים קוראים את עבודתו ומתפעלים ממנה. רבו הראשי של חיל־האוויר מתפעל "ממסירות הנפש והדבקות שנדרשו ממך לביצוע עבודת קודש זו". איסר פרנקל, רבה הראשי של תל־אביב, תיאר את מחקרו כ"עבודה ענקית". נשיא המדינה יצחק נבון העתיר עליו לעשות הכל כדי שעבודתו תראה אור ואף ביקש ממנו לכתוב את קורותיו, "מפני שהם נס". הכל ראו בעבודתו דבר שיכול לפקוח עינים גם להדיוטות. באופן שיש לפרש כדבר שבח ניתן לומר כי הוא לעס בשביל אחרים את החומר והגישו קל לעיכול.

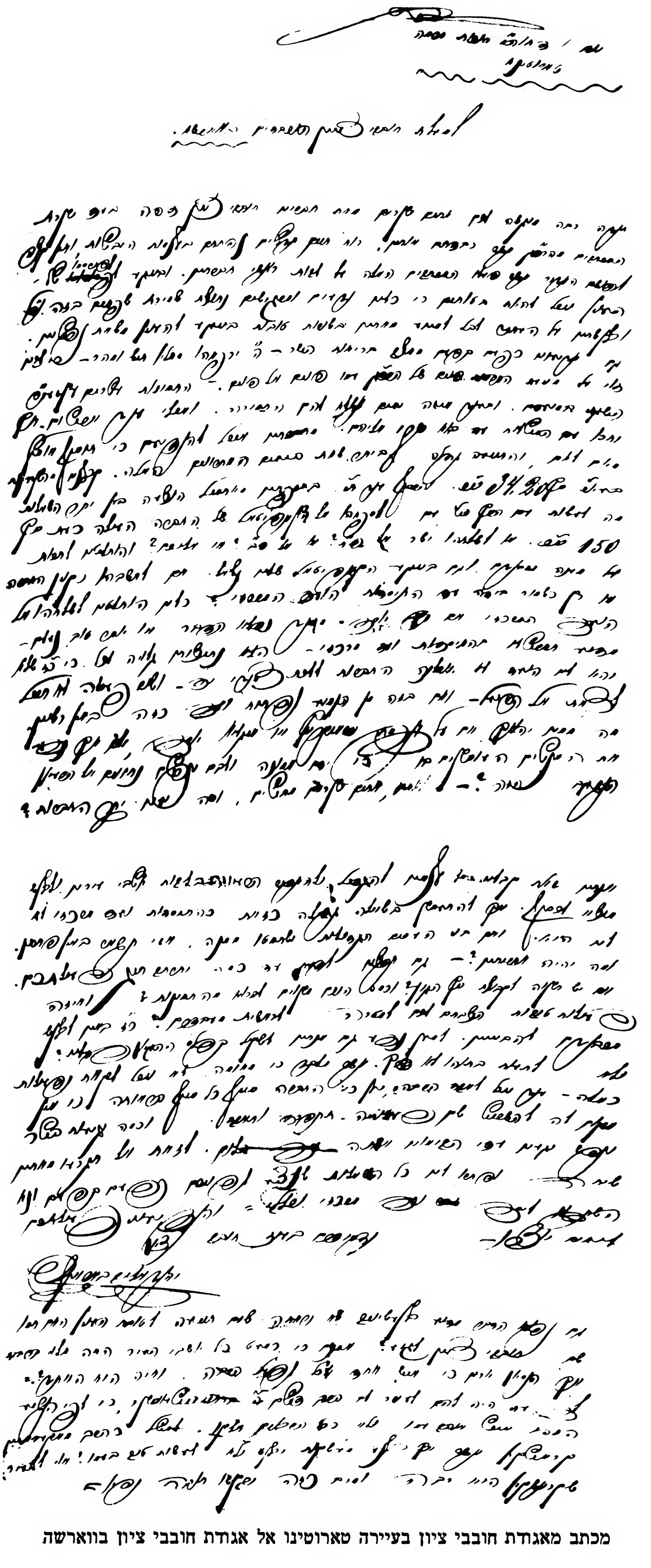
אליעזר שולמן - העולה שנקלט במהירות בארץ והועסק במקצועות, איש רכבות, שבועיים אחרי שהגיע לארץ - חש עצמו עתה ישראלי שלם יותר.

מס' 197. הגימנסיה בטארטינה, מחלקות א'—כ', תרפ"ז — 1927
במרכז, מימין לשמאל, המורים: 1) ברונשטיין. 2) ללא זיהוי. 3) המנהל גדליה רוזנטאל. 4) ישעיהו ויניצקי. 5) ללא זיהוי.

תלמידות גמנסיה "תרבות" בטרוטינו עם המורה מיכאל קובלנוב בשנת תרפ"ב (1922). התלמידה חמדה בן ישראל (שיינדל כץ) על המורה קובלנוב: "איש נחמד אבל רגזן ונחשב לרע לב. אחרי 4 שנים עמנו היתה קשה הפרידה. רק אז עמדנו על טיבו. בעת הפרידה הזיל קובלנוב דמעה. קראנו לו קובלנצ'יק או מישינקה. עומדות מימין לשמאל: פייגה שצ'יגלובה, חיה אומנסקי, ריבה שטילמן, חמדה בן ישראל (שינדל כץ) ניוסיה רייכמן. יושבות מימין לשמאל: ליזה חרמוי, לא מזוהה, המורה קובלנוב, פייגה גרינברג, בינה פוליאקוב. שורה תחתונה מימין לשמאל: איטה טרדאי בלומה שורצמן, תמה גוכברג.

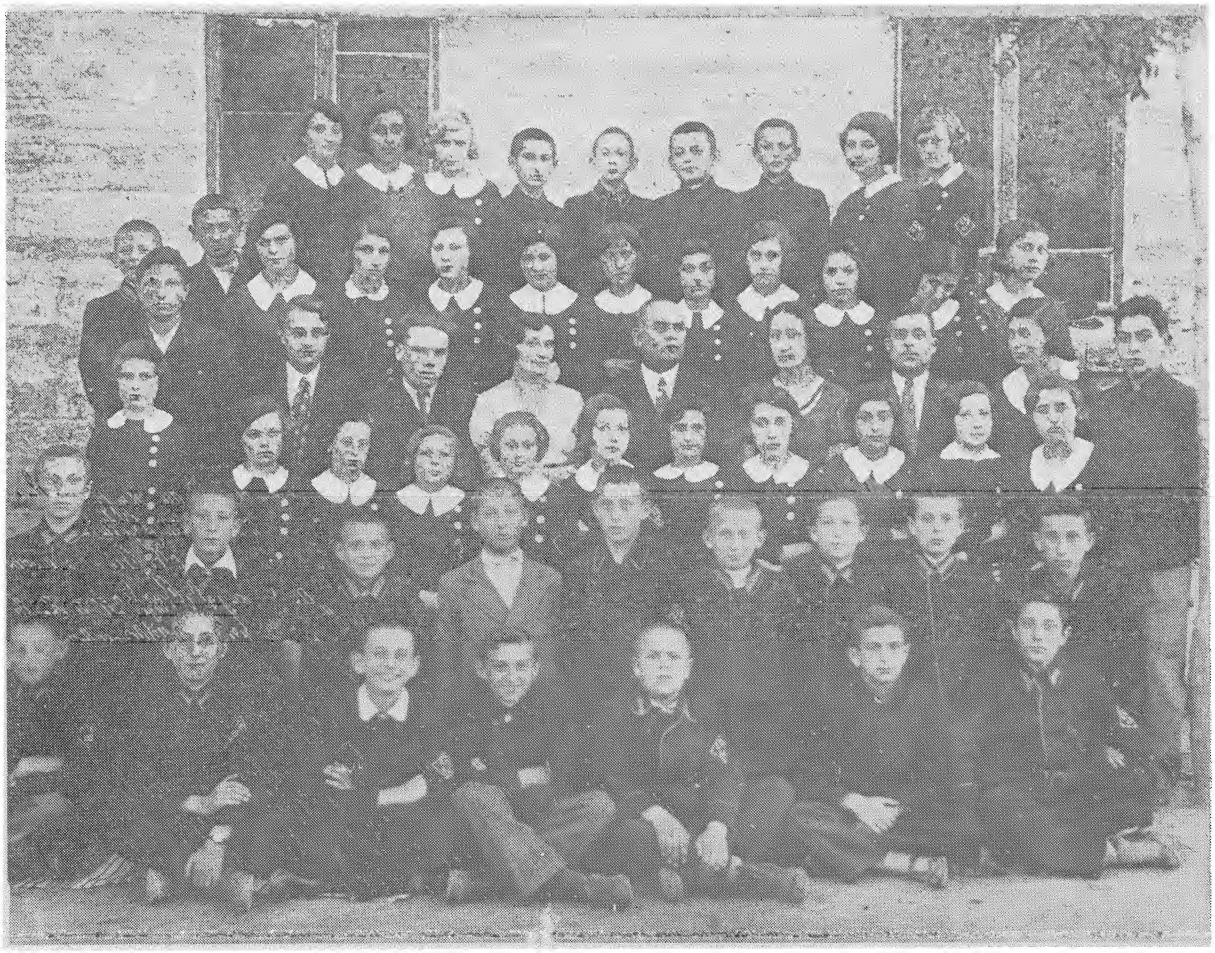
מכתב מאגודת חובבי ציון בעיירה טארוטינו אל אגודת חובבי ציון בווארשה

צירים לועידת ״השומר הצעיר״ בקישינוב בשנת תרפ״ה (1925). מימין לשמאל: דוד טבצ׳ניק, בלומה שורצמן, יוסף קוצ׳וק, ניוסיה רויכמן, חמדה בן ישראל (שיינדל כץ).

קבוצת הכנה של השומר הצעיר בטרוטינו. יושבים מימין לשמאל: ליזה חרמוי, בלומה שורצמן-גלזר, זלמן יואלי, (זיאמה שניארסון), גרשון לרנר, שיינדל כץ (חמדה בן ישראל) ג׳ניה אוירבוך, פוליה לרנר-ברבש. שורה אחורית: דוד טבצ׳ניק, בינה פוליאקוב, יוסף קוצ׳וק, יחיאל אויר־בוך. תרפ״ד (1924).

תלמידים בגמנסיה ״תרבות״ בטרוטינו עם מוריהם והמנהל גדליה רוזנטל.

תלמידות ותלמידים של ביה״ס העברי העממי בטרוטינו עם המורים והמנהל לוי פאניש בשנת 1930.

כיתה א׳ בגמנסיה ״תרבות״ בטרוטינו תרפ״ו (1926) בשורה ראשונה עומדים משמאל לימין: שמעון לויט, עלי אלמן, משה שורץ, ישראל לייטמן, יצחק רויסטצ׳ר, משה זלצהנדלר, יעקב שורצמן. שורה אמצעית משמאל לימין: קלמן קופרמן, לייבל שורצמן, סיומה כוגן, חיים טרכטמן, אילישה לרנר, לאה לאינזון, אתל כץ, מ. ברץ. יושבים בשורה תחתונה משמאל לימין: חנה מלמוד, רוזליה צוקרמן, לאה אוירבוך, רייזל שורץ, המורה ווסקובויניק, סיומה פיישר, סוניה פרידמן, דוליה שולמן, נחמה זלצהנדלר, רוזה צוקרמן, דייטש, חיה אוירבוך.

תלמידות ותלמידים מכיתה ב׳ בתי־כון ״תרבות״ בטרוטיני בשנת תרצ״א (1931). יושבים משמאל לימין בשו־רה ראשונה: אברהם סטולר, משה ברונפמן, גדליה שורצמן. שורה שניה יושבים משמאל לימין: אידה בריליאנט, פירה גנסין, המורה וול־קוביץ, חנה קנר, רוזה קינר. עומ־דים: נחמן שולמן, פייגה כץ.

חנוכת הבתים הראשונים בקרית ישראל בתשי״ב (1951/2) משמאל לימין: מרדכי חקלאי, הרב מימון (פישמן), שר הדתות, ל. קופרשטיין, הסופר שלמה הללס ורעיתו.

ארג'ל

שמואל (מיליה) גורפיל

ארציז

ארציז ספק כפר, ספק עיירה, מיקומה הגיאוגרפי – בחבל אקרמן, בדרומה של בסראביה, במרחק 7-6 שעת נסיעה ברכבת מהעיר הגדולה והמפורסמת – קישינייב. הנוסע מקישינייב לארציז היה חייב להחליף רכבת בתחנת בסרביסקה, ולאחר שעתיים של נסיעה היה מגיע לארציז. על־יד תחנת הרכבת היפה שהיתה מוקפת גדר כפרית מעץ המתינו כרגיל בעלי־עגלות שהיו מחכים לנוסעים. רובם של אלה היו יהודים. כ־500–600 מטר מהתחנה השתרע הרחוב הראשי של ארציז שנמשך לאורך קילומטרים אחדים.

רחובותיה של ארציז לא הוכתרו בשמות ועל הבתים לא התנוססו מספרים. לא היה צורך באלה. כאן הכירו כולם את כולם, לא היה כל צורך בסימני־היכר מיוחדים.

נסיעה בעגלה ברחובותיה של ארציז לא היתה בבחינת תענוג גדול. התנודות של העגלות עלולות להוציא לך את המעיים החוצה. בקיץ היה אבק מיתמר ועולה ברחובות, ואילו בחורף היו ניתזים גושי בוץ שחור מגלגלי העגלה ומפרסות הסוסים, שלא היו סוסים אבירים ומשובחים, אלא מסוג הסוסים ששלום עליכם היטיב לתארם.

מי שהזדמן לארציז יכול היה לקלוט את כל החדשות מפי בעלי העגלות. הם היו גם מעיין־לא־אכזב של בדיחות ואימרות. הם ידעו ממבט ראשון היכן יש להוריד כל נוסע, ואם הבחינו שאינך מאנשי המקום היו בלי אומר ודברים מורידים אותך ליד אחת משתי האכסניות שהיו בארציז ותמיד נמצא בהן מקום לעובר אורח, שלא ציפה כמובן למצוא בהן את המותרות והנוחיות של מלון בזמננו.

בעליהן של שתי האכסניות היו שתי אלמנות. האחת – גב׳ שרצמן שדירתה נמצאה בחצרו של זאב ינקלביץ, והשניה – של גב׳ שרה אלטשטיין בחצרו של ראובן פישמן.

מחייה וכלכלה

ארציז היתה ברובה מאוכלסת גרמנים פרוטסטנים. כמאתיים וחמישים משפחות יהודיות חיו בעיירה והיחסים בין בני שני המיעוטים – היהודי והגרמני – היו תקינים. היהודים הקימו בעיירה מרכז מסחרי עם בניני־אבן וצריפים ואפשר היה להשיג כל מיצרך בח־נויות אלו. מחוט ועד שרוך נעל, כולל מכונות חקלאיות, כלי חרסינה וכיו״ב. ירקות, פירות ודגים לשבת היו קונים בכל יום ג׳ בשבוע, שהוא יום השוק בארציז. היות ומקררים לא היו בארציז היו מאחסנים את אלה במרתפים שבחצרות הבתים, במרתפים אלה היו חביות ששימשו לכבישת מלפפונים, עגבניות ואבטיחים וכן גם להחזקת יין.

ארציז היתה משופעת בבעלי־מלאכה יהודיים מכל המינים: סנדלרים, רצענים, חייטים, פרוונים, כובע־נים, ייצרנים של מי־סודה בבקבוקים וכד׳.

שני בתי־קפה היו בעיר והם גם שימשו למישחקי דומינו ושש־בש וכן גם כמקום מיפגש לסוחרי התבואה. או לסתם הולכי־בטל.

בסביבת ארציז היו כפרים של גרמנים, רוסים, אוקראי־נים, בולגרים ומולדובנים. סוחרי ארציז היו קונים מהם ביצים, עופות ותבואה ומייצאים את כל אלה לערים הגדולות. הגדול שבין סוחרי הביצים היה אשר רזניק, יהודי בעל לב חם, פעיל בעניני ציבור וציוני (כיום מתגורר בנתניה). לאורך הרחוב הראשי היו בתי מרזח שברובם היו בידי יהודים, אך הלקוחות היו נוצ־רים מקומיים או מהסביבה. גם יהודים לא התנזרו מהטיפה המרה, ובעיקר בעלי העגלות. בימי החורף הקר והמושלג לא השיגה ידם כדי משקה ומשהו למשקה, ולפיכך היו מחזיקים אחדים מהם בכיסם איזה ראש של דג מלוח, מוציאים אותו לאחר כל לגימה ומלקקים ומחזירים לכיס לצורך „הסיבוב״ הבא. אין צורך לומר שראשו או זנבו של הדג המלוח לא היה עטוף באיזה נייר היגייני. העגלונים בארציז לא „החזיקו״ מדברים שבהיגיינה...

בבוקר, עם הנץ החמה, היתה מהדהדת בארציז צליפת השוט של רועה הבקר. שריקת הצליפה לא באה אלא לבשר לבעלי הפרות שמיעוטם יהודים, רובם גרמנים, שהגיעה שעתם לצאת לחליבת־בוקר ולהוצאת הבקר למרעה. לפנות ערב היה הרועה מחזיר את הפרות לבעליהן, והן היו מעלות ענן־אבק בעיירה. במרכז ארציז, מול הרובע המסחרי, היתה כנסיה פרוטסטנטית גרמנית שנבנתה ב־1880 ופעמון־ענק התנוסס על מגדל הצריח. בחצר האחורית של הכנסיה היה בית־קברות למיוחסים שבין הנוצרים. ולפני הכנסיה היו ערוגות פרחים מטופחות בידי גנן. מדרכה יצוקת־בטון בסמוך לכנסייה היתה משמשת כטיילת לנוער היהודי. עמוד גבוה הוצב שם ועליו היה תלוי מין מיתקן תאורה הקרוי „פטרומקס". היו ממלאים אותו בנזין ומדליקים בספירט מפוגל. במקום נורה היתה מין גרב־משי שהיה מפיץ אורו בסביבה. כאן היו מטיילים זוגות צעירים, מפצחים גרעינים של חמניות ודלעת ומשיחים בעניני דיומא. בלילות שרר חושך־מצרים, שכן החשמל טרם הגיע באותם הימים לארציז, ורק נביחות כלבים היו נשמעות בדמי־הליל.

על חינוך ומעשה צדקה

בית־כנסת גדול ויפה היה בארציז שסיפק צרכיהן הדתיים של 250 המשפחות היהודיות. היה בו ארון־קודש יפה וכמובן גם „עזרת נשים". בימי חול ובשבתות היה עובר לפני התיבה רבה של ארציז ר' ישעיהו מנדל גייזר ז"ל או השוחט ר' לייזר קולומיסקי ז"ל, ואילו בימי חג ומועד נדרשו לחזן, ועל פי רוב היה זה חזן מקומי ר' אביגדור פולונסקי, שהיה גם בעל חנות מכולת. השמש של בית הכנסת היה ר' אידל ז"ל ולאחר מותו עברה ה„חזקה" על השַמשות לידי חתנו ר' מיכאל כגנוביץ' ז"ל שלפי מקצועו היה סנדלר. במרחק 700–800 מטר מבית־הכנסת היה בית המטב־חיים לבהמה גסה ודקה ובקירבת בית הכנסת היתה גם משחטה לעופות.

היה בעיירתנו בית ספר עברי „תרבות" עם 8 כיתות וליד בית הספר - גן ילדים עברי. כל המוסדות היו מרוכזים ליד הנחל. בניין ששימש בעבר טחנת־קמח שעלתה באש, שופץ והורחב והפך לבית־ספר. מנהלת בית הספר היתה במשך כל השנים הגב' מוסיה חננובנה בילוסטוצקי ז"ל, אשת הרופא המקומי. רוב הילדים היהודיים למדו ב„תרבות" ורק יהודים מעטים שלא הגיעו לעמק השווה עם ועד הקהילה בעניין שכר הלימוד, שלחו את ילדיהם לבית הספר הממשלתי, שמרבית תלמידיו גרמנים. בית הספר העברי היה בחסותו של ועד הקהילה.

תלמידי בית הספר העברי "תרבות" עם המורים וועד ההורים

היו גם בארציז מוסדות, ליתר דיוק ועדים ציבוריים, של „עזרת עניים", ביקור חולים, הכנסת כלה, חברה קדישא ועוד. יהודי העיירה הצטיינו בתרומותיהם לקרן הקיימת ולקרן היסוד. היו לא מעט יהודים „בעלי מצוות" שפעלו בעיקר בתחום „מתן בסתר" והבולט ביניהם היה ר' אברהם גורפיל. מעולם לא היה מתדיין ומתמקח על גובה הסכום שהוטל עליו. היה שואל: כמה? וכפי שהוגד לו או הוצע לו - כך תרם.

בתחום הפעילות התרבותית־אמנותית יש לציין את אגודת חובבי ושחקני התיאטרון ותזמורת כלי־נשיפה בניצוחו של שיקה אהרונוביץ ז"ל, שיצאו לו מוניטין כמנצח מומחה לא רק בארציז, אלא גם על תזמורות בבוקרשט. לאחר שבסרביה עברה לשלטונה של ברית המועצות ניהל את התזמורת הייצוגית של הרפובליקה המולדבית.

הקהילה היתה מארגנת נשפים למטרות צדקה שונות, ובעיקר בימי חנוכה ופורים. הנשים היו תורמות דברי־מאפה, מעשה ידיהן, משקאות וכיו"ב, ואלה היו נמכ־רים במחיר מלא בנשפים. ראוי לציין כי יהודי המקום היו נענים בעין יפה למטרות־צדקה. התזמורת המקו־מית היתה מנעימה בנגינותיה בכל הנשפים. זוכרני, כי בחצוצרה היה מנגן מנהל התזמורת חיים שברצמן ז"ל, בכנור - אפריים ברוורמן ז"ל, בסקסופון - משה קלייטמן, אקורדיון - שמואל גורפיל, גיטארה - שמואל בן חיים בודייסקי, מנדולינה - פריינק שמואל, תופים -סיומה קורול, חיים פרנק - כנור ואחרים ששמם נשתכח אצלי.

שלושה רופאים יהודיים היו בעיירה: דר' בילוסטוצקי, דר' גורדון ודר' קורול. את התרופות היו מספקים שני בתי מרקחת: של ישה גמושביץ ושל פסטרנק. היו גם שני רופאי שניים (הגב' נוטוב ומר אברבוך), ולא אפסח גם על המיילדת שלנו הגב' סוחמלינובה. היא היתה נוצריה, מבנות משפחה אצילה, אך בפרוץ המהפכה הבולשביקית ברחה מרוסיה והתיישבה בעיירה. היו לה חברות יהודיות והיטיבה לדבר יידיש. ראוי לציין, כי גם דוור העיירה, גרמני בשם שמידטקה, דיבר יידיש רהוטה, ואין פלא בכך, שהרי היה לו מגע בלתי פוסק עם יהודים.

כיו"ר הקהילה שימש עד מלחמת העולם השניה ר' חיים פריינק וסגנו היה אשר רזניק. יו"ר הקרן הקיימת היה ר' יוסף ינקלביץ' ז"ל, יו"ר „עזרת עניים" - ר' אברהם גורפיל ז"ל. את המימסד הדתי־מסורתי ייצגו בעיירה, פרט לרב ושוחט הנזכרים להלן, ר' מרדכיביידר ז"ל, מרדכי ברוורמן, הלל אפלבוים, גולדינר, פבזנר, יצחק אברבוך, שמשון ז'בגורסקי ועוד.

החלוצים הראשונים

באחד מימי יוני או יולי 1941 הזעיקו השלטונות בחצות הלילה את הנכבדים היהודים בארציז והגלום למחנות הכפייה באסיה המרכזית. רובם מתו שם מרעב ומחלות.

חבר המורים עם תלמידי בית הספר העברי

תנועות הנוער הציוניות שהיו קיימות בארציז הן: גורדוניה, השומר הצעיר ובית״ר. היתה גם „חליאסטרה״ (כינוי לקומוניסטים ושמאלנים). כמי שהיה מפקד קן בית״ר במקום יכולני להעיד, כי נעזרנו לא במעט על ידי קן בית״ר בסראטה, ובעיקר על ידי צבי שכטר ויחזקאל אלטמן. קיימנו גם קשרים הדוקים עם העיירה טטארבונאר.

החלוצים הראשונים מהעיירה שלנו עלו ארצה בשנים 1924־5. היו אלה ישראל ביידר, מרדכי בודייסקי וצבי צירולניק – זכרון כולם לברכה וחיים לרנר יבל״א. עולים אחדים חזרו לאחר זמן־מה. אחרוני העולים בדרך „בלתי ליגאלית״ באניה „אסטור״ בפסח 1939 היו: מנחם מנדל כגנוביץ, (תושב אשקלון) ויוסף גורפיל (עתה בדימונה). לאחר מלחמת העולם השניה מצאו דרכם לארץ גם כמה מאנשי ה„חליאסטרה״. ראוי לציין כי הפרופסור יהודה פבזנר ז״ל, שהיה מומחה לניתוחי־לב בבית חולים „בילינסון״ ו„תל השומר״ היה יליד העיירה שלנו. את יוצאי ארציז אפשר למצוא בקיבוצים, מושבים וישובים שונים בארץ.

ארציז היתה עיירה יהודית קטנה, אך דינאמית ותוססת וציונית. עם כניסת הרוסים לעיירה בא הקץ לחיים ופעילות יהודית בארציז. תם ונשלם. רק זכרונות הימים ההם נשארו והם מאירים לנו גם עתה. יהיו הדברים האלה בבחינת נר־זכרון ליהודים ההם, לחיים ההם, להורינו והורי הורינו אשר נטעו בנו את הערכים היקרים ואשר בזכותם הגענו עד הלום.

מחלקה א׳ וג׳ של בית הספר עם המחנך י.א. ויניצקי

אריה קלייטמן

ארציז עיירתי

עיירתנו - עיירה קטנה היא היתה, ובהתאם למיפקד שערכו השלטונות הרוסיים בשנת 1897 היתה האוכלו־סיה שלה בסה"כ 1728 תושבים, ומהם 337 יהודים, כלומר - 18.4 אחוז. בשנת 1930 ערכו הרומנים, השלי־טים של אז, מיפקד כללי, והפעם נימני כבר 2951 תוש־בים וביניהם 842 יהודים, שהם 28.5 אחוז מהאוכלו־סיה. האוכלוסיה הנוצרית לא היתה הומוגנית, ואת רובה - ששים אחוז - היוו גרמנים והיתר - בולגרים, רומנים וכו׳.

הגרמנים, שהובאו על ידי הרוסים בהתחלת המאה התשע־עשרה, עסקו בעיקר בעבודת־אדמה ואילו היהודים, כנהוג בעיירות אחרות בבסרביה, עסקו בעיקר במיסחר ובמלאכה. אדמת הצ׳רנוזיום היא כידוע פוריה, אך העיבוד שלה היה פרימיטיווי. למרות זה היתה בשנים טובות מניבה עד 200 פוד גרעינים לכל הקטר. גם ירקות ופירות היו בשפע. אחת לשבוע, ביום שלישי, היה נערך "היריד" ואכרים מכל הסביבה היו נוהרים לארציז, מוכרים את היבול שלהם ומצטיי־דים באספקה שהיתה דרושה לצרכיהם, מחוט ומחט עד בהמה גסה. היהודים היו כמובן גורם חשוב ביותר בירידים האלה, וכן גם בין סוחרי התבואה והגרעי־נים שהיו מכונים צ׳ריאליסטים.

שני בתי־ספר עממיים היו בעיירה, בני שבע כיתות. האחד - רומני והלימוד בו היה חינם אין־כסף, השני - עברי, מיסודה של "תרבות" שגבה שכר־לימוד מהתל־מידים. ניתן לומר, כי בית־ספר זה היה תפארתה של ארציז וגאוותה עליו. עצם העובדה שקהילה יהודית קטנה כל כך הצליחה לקיים בית־ספר עברי, היא בלי ספק הישג חשוב, והוא נתאפשר תודות למסירותם של ההורים והציונים בעיירה ותודות למנהלת ביה"ס מוסיה חננובנה בילוסטוצקיה. בספרו של ד. ויניצקי (בסרביה היהודית במערכותיה) מובאים מיספרים על ביה"ס בארציז בשנת הלימודים 1930-31. מסתבר כי גן הילדים העסיק גננת אחת על 11 חניכים ותקציבו השנתי היה 29.000 ליי, ואילו ביה"ס העסיק 4 מורים בשש כיתות, שמיספר תלמידיהן היה 95. התקציב השנתי של ביה"ס היה 328.000 ליי. וכך כותב ד. ויניצקי: "שתי עיירות קטנות שימשו מופת לאחרים בהיערכותן לשאת בעול תקציבו של ביה"ס ובתשלום שכר מורים הגון למדי, על אף מיעוט התלמידים: ארציז שבמחוז אקרמן וראני במחוז איזמאיל. הראשונה ארציז, בת 170 משפחות (יהודיות) לערך יכלה לקיים כל השנים גן ילדים ובית ספר יסודי מקיף בן שבע כיתות־לימוד אך ורק הודות לנכונות ההורים בעלי היכולת (משפחות ינקלביץ׳, פריינק ואחרים) לשלם

חגיגת ל"ג בעומר של ביה"ס העברי בארציז מכתות א׳ עד ז׳, עם המורים והמנהלת בל־סטוצקי באמצע. בשנת 1935.

שכר לימוד בעד בניהם פי שנים ושלושה מאשר היה מקובל בשאר העיירות".

הקהילה היתה מטילה תשלום־חובה לביה"ס העברי גם על ההורים שילדיהם למדו בביה"ס הרומני. מאידך, מנהלת ביה"ס מילאה לא רק את תפקידה אלא את כל התפקידים האחרים (מזכירות, הנהלת חשבונות וכד') וכל זה בנוסף לעבודת ההוראה (מתמטיקה וגיאור־גרפיה) וההנהלה. במסירותה לביה"ס וחריצותה שימשה דוגמא לכולם.

עם סיום הלימודים בביה"ס היו התלמידים ממשיכים לימודיהם מקישינוב בביה"ס "מגן דוד" או במקומות אחרים. רבים מהם הגיעו לגדולות, וראוים במיוחד לציין, כי הפרופסור יהודה פוזנר, שנודע כמנתח־לב בבתי החולים "בילינסון" ו"תל השומר" בישראל, הוא אחד מחניכי ביה"ס בעיירתנו הקטנטונת. גם הקומפו־זיטור והמנצח שיקה אהרונוביץ, שנמצא היום בברית המועצות, נימנה על חניכי המוסד הזה. הייתי רוצה להזכיר במיוחד את אחד המורים המעולים בביה"ס – המורה ווייסמן, שנמצא עתה בישראל. הוא הגיע אלינו מקישינוב ועד־מהרה יצאו לו מוניטין כמורה ופדגוג מצויין, שרכש את לב תלמידיו והיה מקדיש תשומת לב מירבית לכל אחד מחניכיו. השעורים שלו היו מרתקים ממש ואין פלא שבמקצועות שהוא הורה לא היו מפג־רים כלל, שכן ידע לעורר עניין רב בכל נושא שהורה.

הקהילה היהודית

הקהילה היהודית בארציז נחשבה, ובצדק, כאחת הקהילות המאורגנות ביותר בבסרביה. היא הטביעה את חותמה על חיי היהודים בכל התחומים. בית־הכנסת היחיד בעיירה שנתמך ע"י הקהילה היה נוח והספיק לכל המתפללים, פרט לימים נוראים כאשר היה הכרח לארגן מקומות־תפילה נוספים בבתים פרטיים. את התפילות ניהלו תמיד הרב ר' ישעיהו־מנדל גייזר או השוחט ר' לייזר קולומייסקי, שהיו מצויים היטב בכל עניני הפולחן הדתי. לחגים היו שוכרים כחזן את אביגדור פולונסקי שהיה מחונן בטנור נעים, והוא היה עובר לפני התיבה. בשנות השלושים, שיתף גם את בנו בתפילות כמשורר, ושניהם גרמו קורת־רוח רבה לכל המתפללים. עוד היום מהדהדת באוזני תפילת "אלוהי, נשמה שנתת בי טהורה היא" שהחזן ובנו היו משמיעים בהתרגשות רבה, כשכל המתפללים עוק־בים בעירנות אחרי כל צליל שלהם. תפילה זו נחשבה כ"להיט" שלהם. למרות שחזן זה דרש תשלום גבוה מהמקובל, העדיפו אותו המתפללים בארציז על פני חזנים אחרים שהציעו את שירותיהם.

ראוי להדגיש, כי הקהילה דאגה מאד למעוטי־יכולת בעיירה והועד הנהיג תשלום מסים פרוגרסיוויים, ובעלי היכולת נתבעו לשלם מסים גדולים יותר. בין בעלי־הבתים שהיטיבו עם מעוטי־היכולת וסייעו להם בכל מיני דרכים, ובעיקר על ידי "מתן בסתר" ראוי לציין במיוחד את ר' אברהם גורפיל ז"ל. כל אימת שנודע לו על איזו משפחה ששרוייה במצוקה, מיהר לשלוח את נאמניו שהושיטו לה עזרה, ותנאי מפורש היתנה איתם – לבל יגלו את מקור העזרה. בדידי הווה עובדה: שימשתי כשליח מצוה של ר' אברהם גורפיל למשפחה אחת שעמדה להשיא את בתם ולא היו לה אמצעים כדי לערוך את החתונה. הבאתי למשפחה זו 5000 ליי, שבזמן ההוא היה סכום כסף ניכר, מבלי שהם ידעו כלל מיהו המלאך הטוב והגואל. ר'אברהם לא הבדיל בין יהודים ונוצרים, ובהרבה מקרים הושיט עזרתו לנוצרים. בימי הכיבוש הסובייטי, כשאנשי נ.ק.וו.ד. אסרו אותו ואת משפחתו כקפיטאליסטים, הלכו נוצרים רבים אל המפקד כדי להשתדל שישחררו אותו מהמאסר. "הוא הקדיש את כספו לעזרה לעניים" – טענו הנוצרים, אך גם נימוק זה לא הועיל. הוא גורש לסיביר יחד עם בני משפחתו, ואשתו נפטרה בערבות סיביר.

הקהילה בארציז השתתפה בפעילות הקהילתית הכל־בסרבאית. וכך מצאנו בספרו הנ"ל של א. פלדמן על השתתפות נציגי קהילת ארציז בכנס הקהילות היהו־דיות ברומניה שנערך בבוקרשט בשנת 1930, בכנס ועידה איזורית של קהילות דרום־בסרביה שנערך ברומנובקה באוקטובר 1935, כשעל הפרק עמדה שאלת האמצעים שיש לנקוט בהם בקשר לרעב הכבד ששרר באיזור מחמת הבצורת ובכינוּסים אחרים. בועידה הכל־בסרבית הראשונה שנערכה בקישינוב ב־3 בדצמבר 1935 השתתפו נציגי ארציז י. שוסטרמן וי. הלמן. בועידה השניה של הקהילות שנערכה ב־1936 נבחרה מועצה ובה השתתף נציג קהילת ארציז י. שוסטרמן.

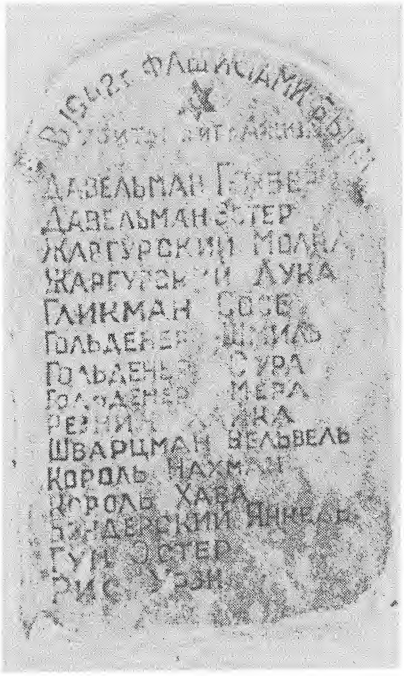
הפעילות הציונית

העולים הראשונים מארציז לארץ ישראל היו בשנות העשרים הראשונות לאחר מלחמת העולם הראשונה, אך חלק מהם חזר מחמת התנאים הכלכליים הקשים בארץ שלא איפשרו להם להיקלט. עם העולים הראשו־נים נימנו: שלמה אברמוביץ', יוסף ברנר, ברל פורטנוי ואחרים. בראשית שנות השלושים התחיל גל ציוני חדש עם התארגנותן של תנועות הנוער: "השומר הצעיר", "גורדוניה" ו"ברית טרומפלדור". רבים מבין חברי תנועות הנוער יצאו להכשרה לחווה באמברובקה, במרחק 35 ק"מ מארציז, ועם סיום הכשרתם קיבלו סרטיפיקטים ועלו לא"י. אין ספק, כי תנועות הנוער הציוניות לא צמחו יש מאין, אלא הן היו במידה רבה תוצאה של האוירה הציונית שהיתה קיימת בעיירה ופרי הפעילות הציונית של המבוגרים. מהאנציקלופדיה על יהדות בסרביה אנו למדים, כי כבר בשנת 1899 השתתף נציג של ארציז בועידה גלילית של ציונים שנערכה בקישינוב. גם בועידות ציוניות גליליות שנערכו בבנדר ובאקרמן השתתפו נציגים של הציו־נים בארציז. ידיעות יותר מפורטות על פעילות ציונית מצויות ברשותנו משנות העשרים. כך ידוע לנו על מכירת מניות של בנק הפועלים ע"י שליח מטעם מרכז צעירי ציון ב־1922. היה זה דוד רבלסקי שביקר בארציז

בשליחות זו. בדרך־כלל לא פיגרה ארציז גם בתרומות לקרנות הציוניות השונות. כך למשל בשנת 1928, שהיתה שנת בצורת בבסרביה, תרמה ארציז לק.ק.ל. 40,316 ליי ולקרן היסוד – 88,750 ל״י. בשנת 1939, כשהפעילות האנטישמית גברה ברומניה, תרמו יהודי ארציז לקרנות הלאומיות 178.028 ליי, והרי זו עליה ניכרת ביחס לשנים שלפני כן.

היחסים בין היהודים והגרמנים

עד שנות השלושים שררו יחסי ידידות ושיתוף פעולה בין היהודים והגרמנים בארציז, ברם עם עלית הנאצים בגרמניה התחילו להגיע גם לארציז חוברות הסתה בגרמנית נגד היהודים ובהדרגה נפסקו יחסי המסחר ושיתוף הפעולה בין גרמנים ויהודים במקום. הגרמנים התחילו לפתוח כל מיני חנויות והצרו את צעדיהם של הסוחרים והחנוונים היהודיים. תיאודור לביא מתאר באנציקלופדיה הנ״ל את היחסים שנסתמנו במלים אלה: ״בעיירה ארציז פנתה גרמניה אל הרופא היהודי קורול. הואיל והשתייכה ליחידה טרום־צבאית, הובאה בפני בית דין פנימי של המפלגה הנאצית שנזף בה והוריד אותה מדרגתה. כדי לחזור למעמדה הקודם במפלגה הנאצית, נאלצה הגרמניה להגיש תלונה נגד הרופא היהודי, נגד הרוקח קאושנסקי ונגד יהודים אחרים בארציז. היא טענה שהללו נתנו לה כסף כדי לנהל תעמולה נגד המדינה. היהודים נעצרו והוחזקו כמה ימים במעצר״. הער״ד ב. קלפנר שנשלח בשנת 1935 מטעם המפלגה היהודית הלאומית לבדוק את מצב היהודים באיזור דרום בסרביה מצא בארציז 225 יהודים שחיים ״בתנאי עוני ורעב״. אותות ההרס של הקהילה היהודית הסתמנו איפוא כבר אז, ואין ספק כי אלה השפיעו על הנוער היהודי בכיוון של עליה לארץ וציונות חלוצית.

מצבה לחלק מהרוגי ארציז 1942. שמות ההרוגים החרותים על המצבה: דבלמן הערש־בער. דבלמן אסתר, זבגורסקי מלכה, זבגורסקי לוקה, גליקמן סוסה, גולדנר שמואל, גולדנר שרה, גולדנר משה, רזניק חיקה, שורצמן וועלוועל, קרול נחמן, בנדר־סקי יענק׳ל, גון אסתר, ריס אהרן.

מורי בית הספר העברי והגננת שניה משמאל על רקע נוף ארציז

קבוצה מיהודי ארציז. הצלום משנת 1938.

מטבח זול בארציז בשנת 1936 (המסעדה ליד בית־הספר) עומ־דים חברי הועד. מימין לשמאל: אברהם פאוזנר, מלך מרגוליס, המורה ריטך, הלמן. נשי הועד (בצד שמאל של התמונה) מימין לשמאל: פרלמוטר, ליטמן רחל, אברמוביץ, ג. שיביץ, קוס, כץ.

אסיפת פעילי צבור בחורשה בארציז. יושבִים מימין לשמאל: בלתי מזוהה, קלוזסקי, קיפרוסר, קפלמן, בלתי מזוהה, א. פאוזנר, היתר בלתי מזוהים. שניה מש־מאל חיה איטה פאוזנר.

ביה"ס "תרבות" בארציז. יושבים המורים מימין לשמאל: חיה איטה פאוזנר, המנהלת בלוסטוצקיה, מרלין, גרישנוג, צייטין-ז'מני.

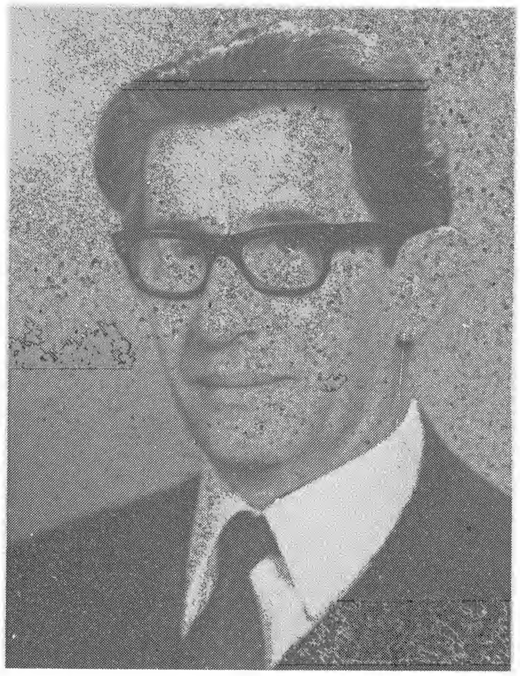
קן השומר הצעיר בארציז

בית הספר העברי בשנת 1922.

גן הילדים עם הגננת בארציז

פרופ׳ יהודה פאוזנר ז״ל

נולד ברוסיה בשנת 1910 ולאחר שפרצה מהפיכת 1917 עברו הוריו אבא־משה וחנה ז״ל, לבסרביה והש־תקעו בארציז. את לימודיו בביה״ס התיכון סיים בהצטיינות ובשנת 1929 נסע לבלגיה, למד רפואה והוסמך כרופא שם.

עלה לארץ ישראל בשנת 1936 והתחיל את הקריירה הרפואית שלו כרופא בישובי ״חומה ומגדל״ שעלו אז על הקרקע בעמק בית־שאן. לאחר מכן עבד כרופא בבית־חולים ע״ש בילינסון בפתח־תקוה והיה מראשו־ני המייסדים והרופאים של בית חולים ״תל השומר״ יחד עם ידידו פרופ׳ חיים שיבא ז״ל. בתל־השומר עבד כמנהל המחלקה לכירורגית חזה ולב עד למועד פריש־תו לגימלאות.

פרופ׳ פאוזנר היה גם ממייסדי הפקולטה לרפואה באוניברסיטת תל־אביב וראש המחלקה לכירורגיה בפקולטה זו. רופאים רבים ידועי־שם נימנו על תלמידיו בעבר. פרסומיו המדעיים הרבים הקנו לו תהילה גם באיגודים המדעיים בחו״ל והוא הוזמן תכופות לכינו־סים מדעיים חשובים.

עד שנות הששים שירת גם כרופא צבאי ואף התמנה כיו״ר הועדה הרפואית העליונה של משרד הבטחון.

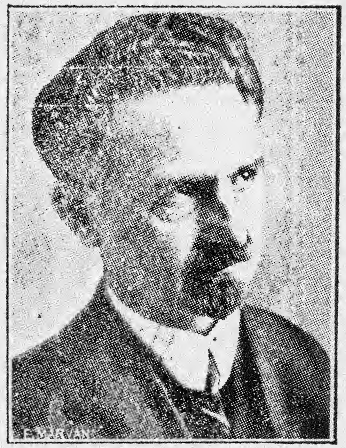
פרופ׳ פאוזנר לקה בהתקף־לב כאשר חזר במכוניתו מישיבה של צוות רפואי בתל־השומר ונפטר ב־17 בנובמבר 1978 בהיותו בן ששים ושמונה. השאיר אחריו אשה - ז׳ניה, בן - דוד ובת - חנה. שניהם רופאים.

יהי זכרו ברוך.

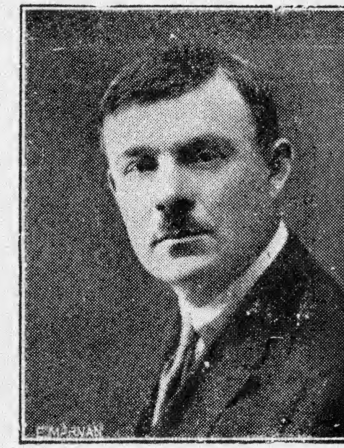
תרבות

תעודת תהלה

מדרגה א'.

ש. בן-ציון.

י. פיכמן.

חבר המורים של בית־הספר העברי מיסודה של „תרבות" בארציז —
בסרביה מרים על נס את החיל שעשתה בלמודיה ואת ההנהגה
המופתית שהצטיין בה תלמידת המחלקה ג'
פרינק חנה
במשך שנת הלמודים תרפ"ח 192 7/28.
נתנה בארציז ביום ג' לחדש טבת שנת תרפ"ט 1928
לאות תהלה.

המנהלת: [illegible]

המורים: [illegible]

י. ל. פרץ

ח. נ. ביאליק

דפוס „אונזער צייט" קישינוב.

טטרבונאר

טטרבונאר

עיירה זו אינה שייכת לעיירות שיש מאחוריהן שובל של היסטוריה ארוכה. היא נוסדה ב־1809, ובשנת 1861 נרשמה ע״י הרשות הסטטיסטית המרכזית כעיירה בחבל בסרביה. משגברה האנטישמיות ברוסיה החליטה מינהלת הפלך הבסרבי בשנת 1882, כי טטארבונאר אינה עיירה אלא כ פ ר . פירוש ההחלטה הזו היה, כי התקנות הזמניות האוסרות על יהודים לגור בתחום של 50 ויורסט מהגבול חלו גם על טטארבונאר והיהודים שגרים ב״כפר״ הזה צפויים לגירוש. כל ההשתדלויות אצל שלטונות הפלך לשנות את רוע הגזירה – לא הועילו, וכמה משפחות יהודיות שגרו בט׳ עשרות שנים – גורשו. רק בשנת 1890 החליט הסנאט לאחר עיון בבקשת היהודים לבטל את ההחלטה של מינהלת הפלך להחזיר לטטארבונאר מעמד של עיירה.

מידיעות שונות שנתפרסמו בעתונים משנות השמונים של המאה הקודמת, אנו למדים על חייהם ופעילותם של היהודים בעיירה. וכך מסופר ב״הצפירה״, גליון ט׳ 1882, על חברת ״הכנסת אורחים״ ״ששכרה בית יפה וישימו בה מיטות ושולחנות ויפקידו איש נאמן ומשגיח על צרכי הבית״. נראה, כי פעילות זאת משתלבת במסגרת פעולות רבות מסוג זה שהחלו בהן חוגי האינטליגנציה היהודית: להקים מוסדות ציבוריים ומוסדות צדקה ולהשתחרר מאפוטרופסות של גבאים שדאגו לעניינים אלה.

על ראשית הפעילות הציונית בט׳ אנו קוראים בכתבה שנתפרסמה בעתון ״רזסבייט״ (גליון 20 משנת 1882), המספרת על התארגנותה של אגודה לעליה ולהתיש־בות, שנרשמו בה 100 חברים, וכל אחד מהם הכניס 200 רובל. ברם, בגליון מס׳ 23 של אותו עתון יש תיקון טעות ״קטן״: לא 100 חברים נרשמו באגודה אלא 20, ואף אלה לא הכניסו עדיין שום תשלום. האגודה ביק־שה לשלוח שליחים לארץ ישראל כדי שיקנו אדמה. לצורך זה באה האגודה במגע עם הועד המרכזי של האגודות ליישוב א״י ברומניה, שמקום מושבו היה בגאלאץ ו״קיבלה ממנו חוות־דעת טובה על ארץ ישראל״. כן פנתה האגודה אל סיר אוליפנט (בבקשת תמיכה?) והוא השיב לה, כי כספי הועד בלונדון לתמיכה במהגרים יהודים מרוסיה מיועדים רק לאלה המהגרים לאמריקה. מטעמים מדיניים אסר השולטן התורכי על הגירת יהודים לא״י ועד אשר אוליפנט ושתדלנים אחרים יבטלו את רוע הגזירה, על היהודים בט׳ להתאזר בסבלנות.

ממקור אחר ידוע לנו על אגודה אחרת שנוסדה באותה שנה לתמיכה בעולים מחוסרי אמצעים. המייסדים היו 10 צעירים מהעיירה שאספו סכום ניכר לצרכי עליתן של משפחות עניות, אך האגודה לא האריכה ימים.

ידיעות מקוטעות משנת 1898 מספרות, כי האגודה הציונית בט׳ מכרה שקלים והעבירה את תמורתם להנהלה הציונית. באותה שנה ערכה האגודה ״דורשי ציון״ נשף חנוכה גדול בהשתתפות יותר ממאתיים איש. ציר מט׳ השתתף בועידה ציונית בוורשה שנערכה בפרוס הקונגרס הציוני השני, וכמו כן השתתף ציר מט׳ בועידה גלילית בקישינוב לקראת הקונגרס השלישי.

אגודת ״נס ציונה״ בט׳ שלחה מכתב ברכה בצורת שיר לקונגרס הציוני השני וליושב ראש הכי נכבד מר תיאודור הרצל בחתימת 20 ציונים מט׳.

בארכיון הציוני המרכזי שמור מכתב מאגודת ״זוכרי ציון״ בט׳ אל ד״ר הרצל, בו מודיעים לו, כי האגודה בחרה בו כציר לקונגרס הציוני הרביעי והעניקה לו את הסמכות למסור את המנדט למי שימצא לנכון. תאריך המכתב: 8.7.1900 בצד התאריך הלועזי נרשם גם תאריך עברי: ״מוצש״ק לסדר הנני נותן לו את בריתי שלום ולסדר איש אשר רוח בו וסמכת את ידך עליו.״ בין החותמים על המכתב היו: היו״ר חיים גליקמאן, סגנו אברהם גרינברג והמזכיר צבי זילברמן.

בשנת 1902 נערכה ועידת ציוני רוסיה במינסק והזכות לשלוח צירים לועידה זו ניתנה לאגודות הציוניות שמכרו שקלים. מסתבר, כי ציוני ט׳ מכרו שקלים במידה מספקת, מה שאיפשר להם לשלוח ציר שלהם לועידה זו. לאחר ועידה זו החלה פעילות נמרצת של הציונים בבסרביה שהתבטאה גם במכירת בולי הקרן הקימת לישראל. מט׳ הזמינו בולים ב־26 רובל.

ציוני ט׳ כאבו מאד את ענין הפילוג שאיים על התנועה הציונית בקשר לבעיית אוגנדה, וכשנתבשרו כי בישיבת הועד הפועל הגדול בוינה (אפריל 1904) הושג הסכם בין ״ציוני ציון״ ובין הרצל – שלחה האגודה הציונית ״זוכרי ציון״ בט׳ מכתב עידוד והוקרה לד״ר הרצל.

(לפי ספרו של א. פלדמן על בסרביה)

ב„חדרים'' של רבי נוטע, וישראל שוסטרמן התחיל מסלול הלימודים שלנו. לאחר מכן המשכנו לימודנו בבית הספר היהודי אצל המורים רוזנפיין וטיטינש־ניידר. רבים מאתנו המשיכו גם בגימנסיה, שנסגרה בשנת 1922, בית הספר העל־יסודי היחיד שנשאר, היה „שקולה מדיע'' וכל הלימודים התנהלו בו ברומנית בלבד. רק מעטים מבני העשירים יכלו להרשות לעצמם להמשיך בלימודים במוסדות להשכלה גבוהה בערים הגדולות. הנוער שנפלט מהלימודים נקלט בעבודה, רובו בזבנות.

ברם ראוי לציין, כי למרות התנאים האלה ולמרות שכל האיזור הוזנח על־ידי הצאר וגם על־ידי השלטון הרומני, גדל בטטרבונאר נוער אינטליגנטי, אוהב ספר ושוחר קידמה. חוגי־קריאה היו שכיחים מאוד, נערכו משפטים ספרותיים, הרצאות על נושאים פוליטיים ומדעיים והיתה פעילות עניפה בכל המישורים, שבה נטלו חלק פעיל גם הנשים.

לאחר הצהרת בלפור הנצו ניצניה הראשונים של תנועה ציונית, שהניבה בשנת 1920 את הפרי הראשון – קבוצת חלוצים ראשונה שעלתה לארץ.

לא ייתכן לדבר על ציונות בטטרבונאר מבלי להזכיר את הרוקח הירש זילברמן, שהיה הרוח החיה של ההסתדרות הציונית במקום. הוא עצמו עלה ארצה בשנות השלושים בעקבות ילדיו. הגורל לא האיר לו פנים בארץ . . .

וכן, ראוי להזכיר במיוחד את דוד אויפה אשר חרף המצב החמור במשפחתו עשה רבות למען חינוך הדור הצעיר לציונות ולחלוציות. רבים מחניכיו עלו לארץ והשתרשו בה.

ברבות הימים קמה בטטרבונאר תנועה קומוניסטית במחתרת, והיא שחוללה את המרד נגד השלטון הרומני בראשותו של סמיון בטישצ'ב ב־16 בספטמבר 1924, אשר דוכא למחרת היום על ידי הצבא הרומני. אמנם רווחה אז סברה, כי כל המרד הזה לא היה אלא פרובוקציה של השלטונות על מנת לגלות את מנהיגי הקומוניסטים. ואכן רבים מהם נאסרו, נכלאו במרתפי הז'נדמריה, ועונו בכל מיני עינויים. בין האסירים האלה היו גם צעירים יהודיים, ששוחררו לאחר זמן קצר תודות לטיפול נמרץ של עסקני הציבור היהודי, במיוחד ראוי להזכיר את יפים באטר, פרט לאחד שנהרג ואחד שנעלם. משפטם של המנהיגים הקומוניסטיים נערך בקישינייב ונמשך זמן רב למשפט זה הוזמן העורך־דין המפורסם מפאריס טורז. עבר זמן רב עד ששוחררנו מהטראומה שליוותה אותנו במשך כל ימי המשפט והרוחות נרגעו.

אירוע אחר שזעזע בזמנו את הציבור היהודי והלא־יהודי היה רצח הרופא הצעיר וולודיה ויסמן, בדרך בין סראטה לטטרבונאר. עלם חמודות היה הרופא הצעיר הזה, התמסר לטיפול רפואי במעוטי־יכולת והכל רחשו לו אהדה. לא אחת היה הוא עצמו גם מביא את התרופות לחולים והוא עצמו גם שילם את מחירן.

התזמורת של טטרבונר

יצא לו שם בכל הסביבה, וכנראה שזה גרם בסופו של דבר לכך שהרוצח עצמו, נוצרי מבוגר, בא אל אביו של הרופא שנרצח, נחום וייסמן, הודה במעשהו, הביע חרטה ונכונות לשאת בכל עונש שיוטל עליו. הוא טען, כי עשה זאת בשגגה וכוונתו היתה לשדוד את הסוחר־מיור לדיז'ינסקי, אשר במקרה נשאר אותו לילה בסארטה ודר' וייסמן הצעיר נסע במקומו בדרך זו.

את הנוער היהודי הנפלא של טטרבונאר נזדמן לי לפגוש בפעם האחרונה בפרוץ מלחמת העולם השניה באחת העיירות בתחומי הטריטוריה הסובייטית. הייתי אז מגוייס יחד עם קבוצה מהעיר בולגרד, מקום מגורי בשנים האחרונות. כולנו שמחנו לפגישה זאת. איש לא ידע אז מה ילד יום. העתיד היה לוטה בערפל. הם הפצירו בי, וביניהם היו גם חברים שלי לספסל הלימודים, שאצטרף אליהם ויחד נתחלק בכל מה שיהיה לנו. לא יכולתי לעזוב את הקבוצה שלי ובצער רב נפרדתי מהם – ויותר לא ראיתי אותם. רבים מהם נפלו בקרבות ואלה שנשארו בחיים מפוזרים ברחבי ברית־המועצות.

אומרים כי טטרבונאר שלאחר המלחמה שונה תכלית שינוי בחיצוניותה, ודווקא לטובה, מזו שהכרנו. יתכן, אולם טטרבונאר זו שבה גדלנו עם האוכלוסיה היהודית הססגונית, עמלי־כפיים, פשוט־עם ונשואי־העדה – לכל אלה אין ולא יהיה המשך. תם ונשלם.

גן הילדים הראשון בטטרבונאר

בית הספר (הגימנסיה) בטטרבונאר

אריה שוחט

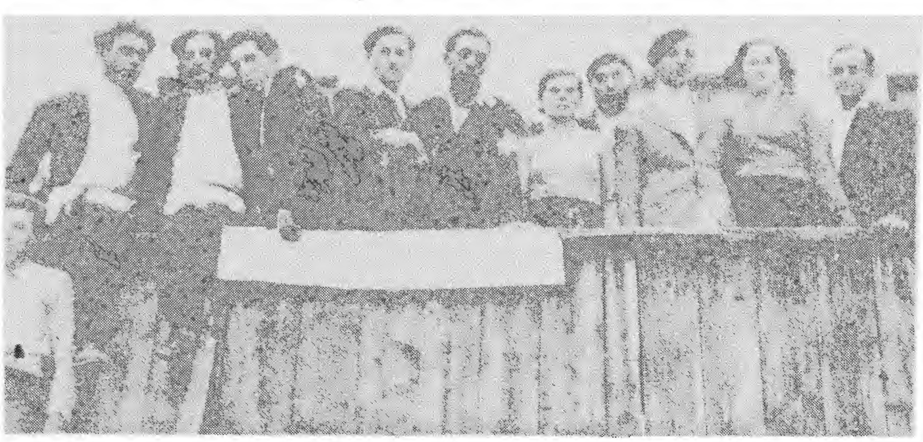
על סניף "גורדוניה" בטטרבונאר

הפעילות הראשונה לאירגון נוער ציוני בעיירה שלנו התחילה לאחר הצהרת בלפור. כעשרים צעירים התארגנו אז במטרה לעלות לארץ ישראל ורובם עלו אמנם בשנים 1920־21 לאחר מכן היתה תקופה של 7 שנים בערך של אי־פעילות בתחום זה. לא היתה כל יוזמה לאירגון נוער במסגרת ציונית והפעילות הציבית של יהודי ט' התבטאה בעיקר בתרומות לקרן הקיימת ולקרן היסוד.

בשנת 1929, לאחר מאורעות־אב בארץ ישראל התארגנה קבוצת חברים ובראשם גולדמן יצחק, שוחט אריה (לייבל), זילברמן יוסף, ספקטרמן יוסף, גיקר ישראל, זילברמן ריבה, פניה גרדנציק והתחילו לטפל בריכוז צעירים מהמקום ובהקמת מסגרת לחינוכם ברוח ציונית והגשמה אישית. בעזרת „גורדוניה" באקרמן הקימונו את סניף „גורדוניה" בטטרבונר. מרבית החברים באו משורות הנוער העובד, שמחמת המצב הכלכלי הקשה בביתם נאלצו להפסיק לימודיהם ולהתחיל בעבודה בגיל צעיר. בשביל אלה היה סניף „גורדוניה" מעין בית־אולפנא, שכן בסניף השלימו את השכלתם, הרחיבו את ידיעותיהם בתולדות עם ישראל, לימדו אותם עברית וכו'. ועד הקהילה העמיד לרשות „גורדוניה" אולם לצורכי פעילותו, וחברי הסניף היו פעילים בהתרמת מבוגרים למען הקרנות והמגביות הציוניות.

קב' חלוצים מטטרבונר בהכשרה (אורהיוב)

קב' הכשרה (אורהיוב) ביניהם חברי טטרבונר

חברים בוגרים של סניף גורדוניה בשנת 1931

סניף "בוסליה" בטטרבונר

ד"ר סולומון שלם

הוא היה רופא ידוע בטטרבונאר, אך קודם כל היה אדם במלוא המשמעות של ההגדרה הזאת. נועם הליכותיו וגישתו האבהית לכל חולה נטלו מהחולה חלק ניכר ממכאוביו ומיחושיו. היה נענה לכל קריאה, ביום ובלילה, גם כשהיה בטוח, כי לא צפוייה לו שום תמורה עבור טירדתו. יתירה מזו: לא פעם היה מכסה בעצמו את מחיר התרופות כשנוכח כי החולה הוא חסר אמצעים. ריפוי חולים היה בשבילו בראש וראשונה **שליחות הומאנית.** הכל הכירו אותו וכשהיה מהלך ברחוב עם מגבעתו רחבת השוליים בקיץ או עם מצנפת הפרווה בחורף, נשען על מקלו העבה, חלקו לו כבוד ודרך־ארץ.

ידיו היו תמיד מלאות עבודה, שכן היה משמש כרופא של האוכלוסיה היהודית והנוצרית גם יחד, וביחוד בימי ראשון וימי חגא של הנוצרים, לאחר שהיטיבו לבם ביין ובתגרות והתנגשויות יצאו לא מעטים בריסוק איברים... לעתים תכופות היה משמש כבורר בסכסוכים בין יהודים ליהודים ובין יהודים ולא־יהודים, כי רבים כיבדו את שיקול דעתו ועל פסיקתו לא היו עוררין. גם על הבוררויות שלו לא קיבל תמורה כלשהי.

הספריה שלו היתה גדושה ספרי רפואה וספרי אמנות, והוא קיים מצוות "והגית" בספרים האלה בכל שעת פנאי. רבים נעזרו בספריה שלו ובצוואתו הוריש אותה לרופאים במקום ולספריה הכללית של הקהילה.

ראוי להזכיר גם את רעיתו, אישה אינטליגנטית שהקדישה לא מעט מזמנה לפעילות ציבורית וציונית באירגונים שונים. שני הבנים שלהם, ליוניה ומארק, שניהם בעלי השכלה גבוהה, שימשו כמורים, ובתו היחידה, שהיתה חברה שלי ולמדה אתי בגימנסיה, חיה עדיין בברית המועצות בודדה וערירית.

בנימין גיקר

ועד הנשים (דאמען פאראיין) בטטרבונר. התמונה צולמה לרגל חזרתה של הרבנית פוסק מבקור בארץ ישראל.

קבוצת חברי "גורדוניה"

ריבה צוקרמן - זילברמן

בית אבא בטטרבונאר

הקהילה היהודית בטטרבונאר היתה קהילה תוססת, ברוכת פעילות ומרבית היהודים בעיירה - ציונים. אבי ז״ל, צבי זילברמן, נולד באקרמן ובמשך זמן־מה היה מורה בטרוטינו. משחר נעוריו היה פעיל בתנועה הציו־נית וייצג את העיירה בכינוסים ציוניים בקישינוב. עוד בשנת 1902 השתתף בועידת ציוני רוסיה שנערכה במינסק, בהשתתפותו של ד״ר הרצל. הוא היה אחד משני הצירים שהשתתפו בועידה היסטורית וחשובה זו מכל בסרביה הדרומית. לאחר שהתחתן עם פייגה גליקמן מטטרבונאר עבר לעיירת אשתו ועד למועד עליתו ארצה בשנת 1934 היה פעיל בכל התחומים בעיירה זו.

אבי ניחן בכשרון כתיבה והיה מפרסם כתבות בעתונים של הימים ההם. הוא היה עד־ראייה לפוגרום בעיירה בירמצ׳ה בראשית המאה הזאת ובסיפורים אחדים נתן ביטוי למראות הזוועה שראה במו־עיניו. את פרי־עטו פירסם בעתון הרוסי ,,נאשה רץ׳ ״ שהופיע בבוקרשט, בעתון ,,אונדזער צייט״ שהופיע בקישינוב וכן גם שלח כתבות לעתון יהודי שהופיע בעיר חרבין הרחוקה, אשר שם התרכזו הרבה פליטים יהודיים שברחו מרוסיה לאחר המהפכה של שנת 1917. הרשימות והסי־פורים שלו היו חדורים אהבת ציון ועם ישראל.

בית אבא היה פתוח לרווחה לכל דורש ושימש מקום מיפגש לכינוסים ציוניים. הוא היה מארח שליחים שבאו מהמרכז בקישינוב והואיל והיה בין מייסדי בית הספר העברי וגן־הילדים בעיירה נערכו בביתנו תכופות דיונים בעניני החינוך היהודי בהשתתפות מורים ופעילי חינוך. הצגות שונות שנערכו בבית־הספר בשביל התלמידים ובשביל הקהל הרחב התבססו על מערכונים שכתב אבא ושלוו במנגינות של לדיז׳נס־קי. המורה טיטינשניידר היה הבמאי של המערכונים האלה, שחינכו רבים וטובים לציונות ולארץ ישראל.

בשנת 1922, כאשר פורסמה הצהרת סן רמו המאשרת את המנדט הבריטי על ארץ ישראל קיבל אבא מברק מהמרכז הציוני בקישינוב (המברק שמור אתי עד היום) והוא אירגן את התהלוכה החגיגית בעיירה לציון המאורע הזה. כל יהודי טטרבונאר יצאו לרחוב לבושים חגיגית עם דגלי תכלת לבן, רקדו ברחובות וחילקו פרחים לכל. אבא נאם בפני הנאספים והוא לא נזקק לרמקול כדי שישמעו את דבריו. השלטונות הרר מניים נהגו אז בליבראליות ואיפשרו פעילות ציונית ללא הגבלות.

בשנת 1932 נוסדה בטטרבונאר תנועת ,,גורדוניה״ וכל הצעירים במשפחתנו הצטרפו לתנועה זו. גם אבא עזר לתנועת הנוער והיה מרצה בסניף על תולדות הציונות. אחי, יוסף זילברמן, הלך בעקבות אבא, היה פעיל מאוד ב,,גורדוניה״ ואף הקים את הסניף של התנועה בעיר קילייה. כתבה של אבא על כינוס של ,,גורדוניה״ מחוז אקרמן בקיץ של 1933 התפרסמה בעתון ,,בסרב־סקייה סלובו״ שהופיעו בקישינוב, והיא מתפרסמת בספר זה.

ארבע שנים חי ופעל אבא שלנו בארץ ישראל, הוא סייע לפעילותו של הסופר יעקב פיכמן ואף פעל להפצת ,,מאזנים״, בטאון אגודת הסופרים בעריכתו של המשורר י. פיכמן.

קב׳ חברי ״גורדוניה״ בבטרבונרי יושבים מימין לשמאל: משה קוגאן, זאב בינגבוים (מאקרמן) ספקטרמן יוסף. עומדים מימין לשמאל: שוסטרמן, פרץ, ריבה זילברמן, אריה שוחט, שושנה זילברמן, אליק ליבמן, רוז׳ה.

כינוס הגורדונאים

בבית־העם בטטרבונרי , התקיים השבוע כינוס "גורדוניה" בדרום בסן־ביה (גליל ה'). בכינוס השתתפו 90 נציגים של הסניפים: אקרמן, בירמצ'ה סרטה, טטרבונרי, קיליה, איזמאיל בולגדרד, צ'דר־לונגה, קומרט, רומנובקה וליאובה. וכן – 140 חלוצים חניכי "גורדוניה". אחד מהנציגים, חיים ינקלביץ' מקיליה, אחר את המשאית שנסעה לכנס במקום מושבו – הלך ברגל 50 ק"מ עד לטטרבונרי, והגיע למועד פתיחת הכינוס, – בדיוק.

יושב־ראש הכינוס היה הח' **בנימין גרשפלד** מאקרמן. נציגי המוסדות הציבוריים בטטרבונר, וכן נציגי ההסתד־רות הציונית בעיר – ברכו את הכינוס: ד"ר וולמן, ד"ר פישמן, וייסמן, גרדנצי'ק הרב פוסק, ד"ר קומרובסקי, שורין וצבי זילברמן . . . .

הח' **אלקנה מרגלית,** חבר ההנהגה הראשית של "גורדונ־יה" ברומניה – הרצה על הנושא: "בין כפיה לחירות". בהרצאתו הוכיח המרצה ידע רב וכשרון כנואם.

הפתיחה החגיגים של הכינוס ננעלה בשירי־ציון ובריקודי־עם חלוציים. לאחר הפתיחה החגיגית, שהיתה עבור הקהל הרחב – החלו הדיונים המעשיים, שנמשכו 3 ימים רצופים. דנו בבעיות האירגוניות של התנועה, הושמעו הרצאות והתקבלו החלטות. בסיום הכינוס – נשא הח' א. מרגלית הרצאה בנושא: "בירובידג'ן – או ארץ־ישראל". ההרצאה השאירה רושם עמוק על כל השומעים הנוכחים בכנס. מלאי התלהבות וסיפוק התפזרו כל באי הכינוס, הגורדו־נאים, לבתיהם ולמקום מושבם, כאשר בליבם רחשי תקוה ועידוד לעתיד התנועה החלוצית.

(מתוך כתבה של **צבי זילברמן**
(בעתון הרוסי ,,בסרבסקוייה סלובו", **1937**)

תלמידי הגמנסיה בטטרבונר

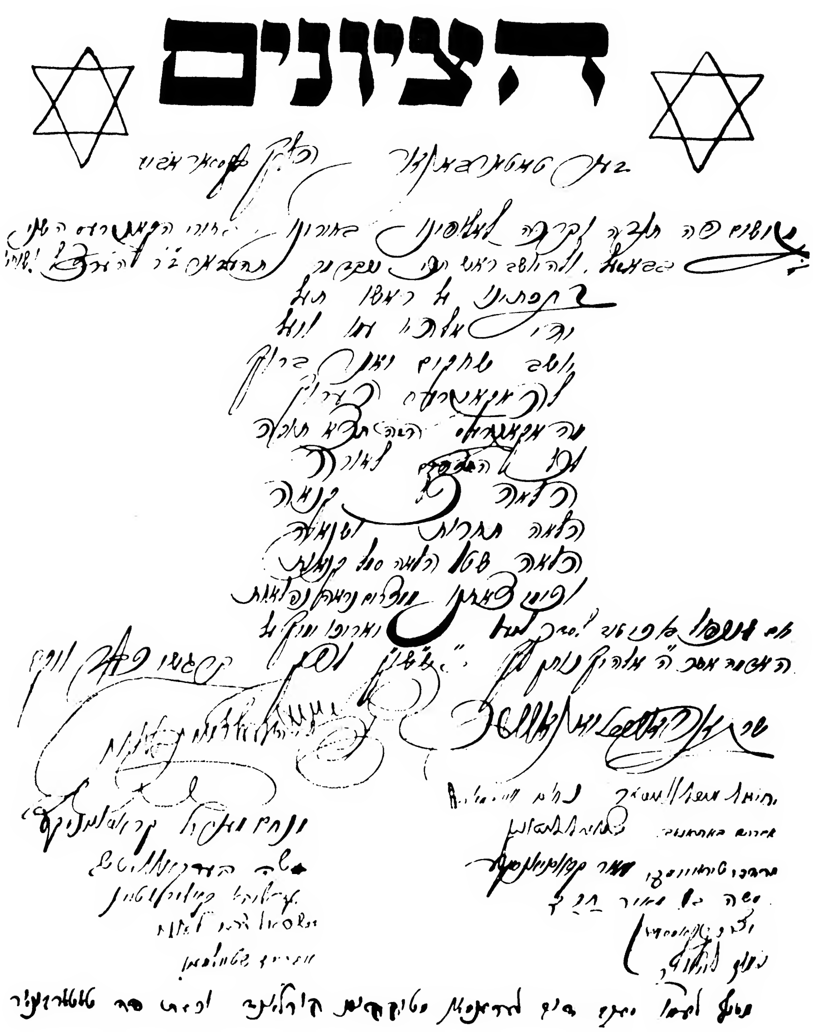
לקראת הקונגרס הציוני השני שנערך בבאזל בשנת 1889 שלחו 20 ציונים מטרבונאר את אגרת הברכה הזאת לקונגרס ולד״ר הרצל.

הציונים בעיר טטרבונאר פלך בסרביה

מגישים פה תודה וברכה לאלופנו בחורנו, בחירי הקונגרס השני 1889 בבאזל ולהיו״ר הכי נכבד תיאר דור ד״ר הרצל.

ברכתנו על ראשו תעל
יהי אלוהיו עמו ויעל
יושב שחקים יאמר ברוך
להקאנגרעס הערוך.
מהקאנגרעס הזה תצא תורה
לכל המצפים לאורה.
הלאה כל קנאה.
הלאה תחרות ושנאה
הלאה שטן, הלאה סמל קנאות
וכימי צאתנו ממצרים נראה נפלאות.

יאריכו ימיך על האדמה אשר ה׳ אלוהיך נותן לך.

מכתב ברכה בצורת שיר מאגודת ״נס ציונה״ בבאנדאר — להרצל

ברוריה הר-ציון

שומרי הגחלת (לזכר מחזיקי הנר הדועך בקהילת טטרבונאר)

בשת 1966 נסעתי יחד עם בעלי לביקור ברוסיה. כשהג־ענו לקישינוב באו דודי אברהם ודודתי בתיה מטטר־בונר כדי להיפגש אתנו. דודי היה אז חולה מאוד וסבל מלחץ דם גבוה מאוד. הפצירו בו שלא יעשה את הדרך הארוכה של 12 שעות מטטרבונאר לקישינוב, אך הוא עמד על שלו וטען: רק פעם אחת בחיים מתים. יתכן כי זו הפעם, אך יתכן גם שאזכה לראות את הילדים שבאו מישראל וכדאי הטירחה וכדאי ההימור.

עמדה לו זכותו והוא נפגש איתנו. הואיל ונאלץ לשכב במיטה בגלל מחלתו הייתי יום־יום יושבת לידו ומשיבה לשאלותיו על קרובים ומכרים שעלו מטטרבונאר לארץ ישראל. לשמחתו לא היה גבול. הוא הודה מאוד על המתנות שהבאנו ובפגישתנו הראשונה, כשהיינו לבד, שאל אותי בלחש: אני מקווה שהבאת גם מה שביקשתי במיוחד שתביאי. רעד עבר בגופי. לפני שנסענו מישר־אל קיבלנו מכתב ובו בקשה מאת הדוד שנביא לו סידור תפילה. הסברתי לדוד, כי רבים הזהירו אותנו שלא נסתכן ושלא נביא דבר שעלול לסבך אותנו ואת קרובי־נו. דודי לא קיבל את ההסבר וכך אמר לי:

חבל מניצ׳קה, חבל. את צריכה לדעת, כי מעולם לא הייתי חסיד ואדוק. רק בימים נוראים הייתי בא לבית הכנסת. עכשיו הגיעו זמנים אחרים. עברנו את השואה האיומה והזדקנו. אספנו בעיירה קצת כסף כדי לרכוש בית־כנסת. 20 איש נתנו „דווצטקה" כל אחד. העמידו לרשותנו חדר קטן שצריך לשמש בית־כנסת, בעצם לא רק בית כנסת, אלא גם מקום לפגישה של יהודים בינם לבין עצמם, לשמוע חדשות מהרדיו על ישראל, לשמור על הניצוץ היהודי, להסיח את דאגותינו וצרותינו, להיות יחד. בין היהודים שחיים עדיין ישנם גם שני יהודים שזוכרים את הסידור בכריכת כסף ואת האתרוג ששלחתם לי בזמנו, לפני המלחמה. כשסיפרתי להם שאני נוסע לקישינוב כדי לפגוש קרובים מארץ ישראל, אמרו לי: אברום, אנו מקווים שה„פלמניצה" שלך תביא לנו סידור־תפילה. אמנם יש בינינו אחד שזוכר את כל התפילות בעל פה ויש לו גם איזה סידור ישן וקרוע, אך מה יהיה חלילה אם אותו יהודי המכונה „זלמן דער רויטער" ישבוק ימים לכל חי באחד הימים? אז יקיץ הקץ גם על זה המעט שנשאר לנו מיהדותנו. תם ונשלם. הכל ייגמר. עכשיו את מבינה למה ציפיתי כל כך – ולא רק אני – לבואכם ולסידור שתביאו לי? והנה באתם ולא הבאתם סידור –––

ועד נשים
(דאמען פאריין)
בטטרבונר

כך דיבר דודי, ודבריו היו כמדקרות חרב בשבילי. ראיתי בדודי את אחד משומרי הגחלת האחרונה, „גחלת לוחשת בערימת הדשן" כדבר המשורר, בושתי ונכלמתי על שלא מילאנו את בקשתו. החלטתי: יעבור עלי מה ואני מוכרחה למלא את בקשתו, שהיא משאלת האחרונה של היהודים ששרדו לפליטה בטטרבונאר.

לאחר שסיים דבריו הנוגים, אמרתי לו: אל תתיאש, דודי, אעשה הכל כדי למצוא את הסידור בשבילכם. אשאל בין חברינו, שמא מישהו הביא סידור וקרוביו מסרבים לקבלו, ואולי יצליח שמואל במוסקבה בענין זה ונשלח לכם את הסידור משם. אל תדאג, הסידור בוא יבוא.

כשסיפרתי לשמואל בעלי על השיחה עם הדוד בענין הסידור הרגיע אותי והבטיח כי יעשה כמיטב יכולתו. השגריר כתריאל כץ הוא ידידו, ואם יהא צורך בכך ינסה להעזר בו למטרה קדושה זו. ואכן, כשביקרנו במוסקבה קיבלנו בשגרירות טלית, שני זוגות תפילין, שני „מחזורים" ושמונה מזוזות. התרגשנו מאוד ועם זאת היינו חרדים: איך נצליח להחביא את כל הדברים האלה במלון שלנו לבל תראה אותם עין זר. אמרתי לחדרנית הרוסית שאני מרחמת עליה על שהיא עובדת כל כך קשה וביקשתי שלא תסדר את החדר שלנו, שהרי רק שני אנשים אנחנו בחדר ואין מי שילכלך. הוספתי גם שאיש לא ידע על כך והענקתי לה גם גרביים כמתנה. היא לא ידעה איך להודות לי. כתבתי מיד מכתב לבני דודי שיהיו בתחנת הרכבת ביום ובשעה מסויימים, שכן צריכה אני להחזיר להם איזה חפץ שלקחתי בשוגג. כשהגענו לתחנת הרכבת בקישינוב נדהמנו לראות מאות אנשים, שבאו שוב כדי להיפרד מהישראלים ולשמוע מפיהם את השיר „הבאנו שלום עליכם". התחבקתי עם נלי, בת דודי, ומסרתי לידיה חבילה שהיתה עטופה בעתון "פרבדה", שהוא כשר למהדרין, אבן ירדה מלבי.

זמן רב חכיתי לסימן כלשהו שיעיד כי החבילה הגיעה למען הנכון, אך הסימן הגיע אם גם באיחור. כתבה דודתי בתיה: „ילדים טובים אינם שוכחים את אמם־הורתם אפילו בהיותם במרחקים. גם אחרים נהנים. שלום רב לבנים הטובים אשר מבטיחים ומקיימים".

לנו היתה הרגשת סיפוק רב על שעלה בגורלנו ובזכרתנו למלא שליחות זו ליהודי טטרבונאר, שומרי הגחלת

כנוס יוצאי אקרמן בחיפה

ברוריה הר-ציון

הנס הכפול

בביקורנו בקישינוב בשנת 1966 נזדמן לנו לשמוע כמה סיפורים מפי דודתנו בטיה ווילק מטטרבונאר. להלן אחד הסיפורים האלה, שראוי, לדעתי, להביאו לידיעת הרבים.

וכך סיפרה הדודה;
הדבר היה בשנות המלחמה. בעלי אברהם היה מגוייס, ואני עם שלושת ילדיי גרנו בקולחוז אזבקיקובה צוט־קובסקי, במחוז רוסטוב. חיינו היו קשים ומייגעים. כמעט כל האוכלוסיה במקום היתה מורכבת מנשים וגברים זקנים שלא גויסו. היינו יוצאים מדי בוקר לשדות ללקט עשבים ושרשים שנשארו מיבול השנה הקודמת, ואני הייתי מוכנה גם לכל עבודת־פרך, ובלבד שיהיה לי במה להזין את הילדים.

באחד הימים הופיעו כמה חיילים גרמנים ופקודה בפיהם: כל האנשים המצויים בקולחוז חייבים לצאת לתחנת הרכבת לקראת מסע. לא היה לנו ספק לגבי טיבו של המסע הזה, אך לא היתה ברירה והתחלנו גם אנחנו, אני וילדיי, להיגרר אחרי כל הצועדים. הבנות היו בגיל 16 ו־18, אך הבן איזיה היה צעיר וחולה באותו זמן ועם חום גבוה. צעדנו לאטנו עד שהגענו לשדה־תירס. אותה שנה היה יבול טוב וגבעולי התירס הגיעו עד לקומת אדם. תוך כדי צעידה התמוטט איזיה נפל והתעלף. החלטנו להישאר יחד אתו, כי ידענו שאין לנו מה להפסיד. העייפות הגדולה הכריעה את כולנו. התרחקנו מהשיירה ו־נרדמנו. אמי הופיעה בחלומי (והייתי מודעת לכך שהיא נפטרה כבר) ואני פרצתי בבכי־תחנונים: אמא, הצילי את הילדים שלי, מובילים אותנו להשמדה. אמא הסתכלה בי במבט שלעולם לא אשכחנו, ואמרה: לכו ישר עד שתגיעו לעץ גבוה מאד. משם תמשיכו ללכת בכיוון שמאל, לעולם אל תלכו ימינה, רק שמאלה" אמרה ונעלמה, ואני התעוררתי בצעקות־בכי שהעירו גם את הילדים משנתם.

שתינו קצת מים, לעסנו גבעול תירס עסיסי והתחלנו ללכת. עד־מהרה הגענו לעץ גבוה מאד, ובהתאם להור־אות אמא בחלומי, פניתי שמאלה. לפי ההוראות שהש־אירו החיילים היה עלינו להמשיך ימינה, אך הוראות אמא היו עדיפות בעיני על הוראות החיילים.

המשכנו לצעוד גם משהחשיך היום ולאחר שעלטה היתה מסביב. הילדים אמרו שתעינו בדרך, ואני עצמי לא ידעתי היכן אנו ולאן אנו הולכים. משהאיר היום נתגלה לעינינו איזה ישוב. פנינו לעבר הישוב הזה וצעדנו בשביל שהוביל אליו. לאחר כמה שעות הגענו חזרה לקולחוז אשר ממנו יצאנו. כמה אנשים שראו אותנו התחילו להצטלב, לא האמינו למראה עיניהם. "איך ניצלתם?" - שאלו אותנו - "הרי את כולם הוציאו להורג". מה יכולתי להסביר להם?

המשכנו לחיות בין "הגויים" המעטים שנשארו, שרויים בפחד ובפחת. לא עבר זמן רב ואני מקבלת הודעה, כי עלי לבוא באופן דחוף לדואר. מחפשים אותנו. המחשבה הראשונה היתה: הנה נתגלה הדבר. חסרה הייתי כנראה ברשימת ההרוגים יחד עם שלושת הילדים, ועתה יקיץ הקץ על כולנו.

החלטתי ללכת לדואר לבד, בלי הילדים. משהגעתי לדואר, נאמר לי כי עלי לחתום על איזה מיסמך. הגיעה חבילה בשבילי. הייתי נבוכה והמומה. חבילה - ממי? מי יודע היכן אני נמצאת? רק מישראל יכול משהו להגיע אלי. פתחתי את החבילונת ואורו עיני: מחטים, חוטים לתפירה, סיכות בגודלים שונים, סכיני גילוח, שרוכי־נעלים, לחצניות וכד'. הבזיק רעיון במוחי. לקחתי רק מחט אחת מהחבילה, נכנסתי לביתה של שכנה והראיתי לה את המחט. "הרי זה אוצר בימים אלה" - אמרה השכנה - "איך זה הגיע לידייך?" בקיצור, עשינו עיסקה: תמורת כמה מחטים וכמה מטרים של חוטים קיבלתי קצת חלב, כמה תפוחי אדמה, סלק, חתיכה של דלעת. וכך, במשך זמן רב, הצלחנו להחזיק מעמד בזכות העיסקות האלו, בזכות האוצר שהגיע מישראל.

"רואים אתם - סיימה דודתי את סיפורה - נס כפול אירע לנו. בזכות ההוראות של אמא בחלומי, ובזכות החבילה ששלחתם, אנו חיים עד היום".

הטרס

סרטה

צבי שכטר

סרטה

סרטה טבולה במרחבי שדות ירוקים של חיטה ותירס, המשתרעים עד לאופק. עצי פרי מלבלבים מעבר לגשר, שהיה מקום מפגש לנוער ולזוגות צעירים, המתבשמים מהנוף המקסים מעבר לגבעה הקטנה, ומריח החציר והשדה. העיירה שכנה על־יד תחנת הרכבת, ובה ישוב יהודי בין איכרים גרמנים, מוקף כפרים רוסיים בולג־רים ומולדובנים. ראשיתו של היישוב היהודי בסרטה – בימי פרעות 1905. היהודים הראשונים היו פליטי חרב שניצלו מן הפוגרום המשתולל באקרמן ובברמצ'ה, ובמנוסתם הגיעו לסרטה.

האיכרים הגרמנים, תושבי המקום, התנגדו לקבל לכפ־רם את היהודים שנמלטו מחרב הפורעים. הפליטים פנו לוועד יהודי קישינוב, ובהשתדלותם של אלה התערבו השלטונות וניתנה הוראה למתישבים הגרמנים לאפשר ליהודים לגור בעיירה.

בעיירה היתה אוכלוסיה גרמנית אמידה, בעלת רכוש חקלאי רב. הבתים היו בנויים בסגנון כפרי נאה, מוק־פים בחצרות גדולות מאוד, מספרם הגיע ל־400 בערך. בכל חצר היו בארות ארטיזיניות. את המים היו שואבים במשאבה. בחצר – לול, רפת, אורווה ומכלאות לצאן, וערימות תבן גדולות.

גם בסביבה היו כפרים חקלאיים שהיו מביאים תוצרתם החקלאית לשוק המקומי, החנויות בשוק היו בידי היהודים.

בעיירה היה כביש עפר. בחורף, בימי הגשמים, היו דרכי העפר הופכות לבוץ. האדמה היתה כבדה, ובימי גשם – גם דביקה, ולא פעם נשארו מגף או ערדל תקוע בעומק הבוץ הדביק. המדרכות היו בחלקן סלולות באבנים.

יהודי סרטה היו יהודים עמלים וישרים בריאים בגופם ובנפשם, חדורי רגש לאומי.

החיים בעיירה, בסביבה חקלאית, השפיעו על אורח חייהם והגבירו את כמיהתם הלאומית. ארץ־ישראל היתה מזוהה עם עבודה חקלאית מאומצת, שכמותה ראו היהודים סביבם.

בסרטה היו 150 משפחות יהודיות, שהתגוררו בדירות שכורות. מעטים מהם היו בעלי־בתים. התושבים הגר־מנים נמנעו מלמכור דירות או מגרשים ליהודים. הם לא ראו בעין יפה שאלמנט זר יתפוס חזקה על נכסים וישכון ביניהם.

החל בשנת 1923 גדל היישוב היהודי במקום. יהודים רבים מהסביבה נקלטו במקום, ונשארו. הם הרגישו טוב באווירה היהודית החמה והלבבית, ששרה בקרב משפחת יהודי סרטה.

פרנסות

רוב יהודי סרטה הרוויחו לקיומם, והתפרנסו יפה ממס־חר ומעבודות הקשורות בתוצרת חקלאית. החל בשנת 1935, גדל מספר היהודים בעיירה מיום ליום. נוספו משפחות יהודיות מעיירות הסביבה, וגם מקישינוב ומערים אחרות הגיעו סוחרים לרכישת תוצרת חקלאית שבחלקה נועדה לייצוא.

סרטה וסביבתה היתה מרכז חקלאי עשיר בדגנים, מוצרי חלב, בשר, ביצים, צמר, ועורות. במקום היה גם מרכז אדמיניסטרטיבי, בית משפט שלום, מחלקה לגביית מסים וכו'.

במרכז העיירה היה שוק, ומסביבו רוכזו כל החנויות לסיפוק הצרכים היום־יומיים של האיכרים. היו שם בתי־עסק לממכר מכולת, בדים, חמרי בנין, מחסני עץ וברזל, כלי בית, אטליזים לבשר כשר, מאפיות, בתי־קפה וכו'. חנויות השוק היו רובן בנויות לבנים ואבן, וחלקן – צריפים מטויחים.

פעם בשבוע היה יום השוק, „יריד". ביום זה באו איכ־רים רבים מכפרי הסביבה למכירת תוצרת ולקניות. סוחרים יהודים מן העיירות הקרובות התקינו דוכנים במקומות קבועים שנשמרו להם, ומכרו מרכולתם:

בדים וסדקית. ה,,יריד" היה מתמקם בשוק וברחובות הסמוכים. היה לנו ידיד, מוכר סדקית, שבמשך שנים היה בא אלינו הביתה ערב יום ה,,יריד", פורש את הס־חורה שהיתה מונחת בארגז, ממיין כל סוג למינהו, סלילי חוטים, מסרקים. לצורך הכנת הסחורה ל,,יריד" היה משתף את אנשי הבית. קרוב אחר היה בא פעם ב־10 ימים, לשווק צורכי טבק לחנויות. על טבק היה מונופולין ממשלתי.

רבים היו סוחרי תבואה, שהחזיקו באסמים את התבו־אה שקנו, עד שהצטברה כמות מספיקה לטעינה.

תחנת הרכבת היתה המרכז לשיווק התוצרת. רבים מצאו מחייתם בכבוד סביב בית־הנתיבות. פה היתה תנועה מתמדת של פעילות ומאמץ. יהודים סוכנים חכרו את מחסני הרכבת ודאגו לקבלת מטעני התבואה מהסוחרים. הם דאגו גם להטענת התבואה בקרונות ולשילוחם ליעדם.

רבים עסקו בהובלת דגנים למחסני הרכבת בעגלות רתומות לסוסים. היתה זו עבודה קשה, אבל משתלמת. היו גם רוכלים שקנו תוצרת חקלאית, עורות ובהמות בכפרים הסמוכים, כדי למכרם לסיטונאים. אחדים מן הרוכלים סחרו בבדים ובקונפקציה, או היו סוכני מכר־נות תפירה.

סוכנים מיוחדים היו נוסעים ברכבת הלוך ושוב, ודאגו לקשרי המסחר עם קישינוב ועם ערים אחרות. תפקידם היה להעביר מכתבים מסחריים דחופים, הזמנות דחו־פות של חנויות, וגם להביא או להחליף פריטים חסרים. בדרך לעיר לקחו אתם תוצרת חקלאית מקומית – חמאה, ברווזים צלויים ונקניקיות – כדי למכרם בעיר. את סחורתם ארזו בחבילות, ונקראו, על־כן, ,,סוכני חבילות". ברכבת חייבים היו לעמוד על המשמר כדי שלא יגנבו מהם חבילה. את מוליכי החבילות הכירו הכול, ובתא הקרון שבו ישבו, היו מצטופפים כמניין יהודים, והנסיעה היתה הופכת למפגש מרתק של בדיחות וסיפורים.

הקהילה היהודית

הקהילה היהודית התארגנה לאחר שהאוכלוסיה גדלה. יהודים מכפרי הסביבה ומעיירות סמוכות באו לסרטה, שבה היתה אפשרות להתפרנס. החל בשנת 1923, הורגש צורך במוסדות דת וחינוך. במרכז העיירה היתה דירה שכורה ששימשה מקום תפילה לימי־חול. אך בחגים צר היה בה המקום; בימים הנוראים שכרו מחסן גדול למקום תפילה.

התחילה התארגנות לבניית בית־כנסת לחגים, ובכל ימות השנה יוכל לשמש אולם לפעולות תרבות ולמפג־שים. בין היוזמים הפעילים היו נחמן אלטמן, שהיה גבאי בבית־הכנסת, ומלך לובלינסקי. הם קנו מגרש במקום מרכזי, בסביבה שבה גרו יהודים, והבניה התחי־לה. הבניין היה די גדול אך התרומות לא הספיקו אלא להקמת הקירות, שנשארו ללא גג במשך מספר שנים. היה חשש שהגשם והרוחות יהרסו את הבנין, והחשש היה די מבוסס.

כעבור כמה שנים הושלם בנין ,,בית העם", ששימש בית־תפילה לימים נוראים ולמועדים, באולם התרבות התרכזה הפעילות הציונית והתרבותית נערכו אספות הקהילה, נשפים והצגות. בחירות לוועד הקהילה ולקו־נגרסים הציוניים, הרצאות שליחים ממוסדות ציוניים ותנועות נוער. גם להקות תיאטרון, שהיו מציגות באי־דיש, ערכו בו הצגותיהן.

לימי חול שכרו דירה במרכז העיירה, ששימשה כמקום תפילה ובית־ספר עברי לילדי העיירה. הקהילה דאגה לשוחט שהיה גם עובר לפני התיבה בימים הנוראים. השוחט שלנו היה חיים ברוך, ולאחר שחלה מילאו אחרים את מקומו.

חינוך

יהודי סרטה השקיעו מאמצים רבים לחינוך ילדיהם ברוח יהודית לאומית עד כמה שידם השיגה. הם דאגו להביא מורים קבועים שלימדו את הילדים בבית הכנסת השכור, שהיה בשוק העיירה.
מאמציהם של המורים היו מכוונים להקניית ידע יסודי במנהגי היהדות ובלשון העברית, קריאה וכתיבה הכנה ל,,בר־מצווה". היו זמנים שבעיירה היתה גם גננת שטיפלה בילדים שטרם הגיעו לבית־הספר הממש־לתי. תמיכת הקהילה במורים היתה מוגבלת. היו הורים שהביאו ביוזמתם ועל חשבונם מורה פרטי. המורים היו חדורים בהכרה לאומית ועבדו קשה למרות משכורתם הזעומה, כי ראו בעבודתם שליחות לאומית. היו הורים שהתקשו מבחינה כספית ובכל זאת שלחו ילדיהם לגימנסיות עבריות ,,תרבות" באקרמן ובקישינוב.

ספריה

בהרבה בתים היו ספריות פרטיות ברוסית באידיש וגם בעברית. כל מי שרצה לעיין בספר - יכול היה להשיגו. בשנת 1933 נוסדה ספריה על ידי ועדת התרבות שעל־יד הקהילה בשפות אידיש ורוסית בהתאם לרצון הקור־אים. מעונה הראשון של הספריה היה בביתה של הגב' חפץ, אשה נבונה ותרבותית שברצון החליפה ספרים לכל הבא לביתה. אחר כך העבירו את הספריה ל,,בית העם". הספרניות היו מתנדבות, חניכות תנועות הנוער בית"ר ו,,גורדוניה". הן הקפידו מאוד על התורנות והחלפת הספרים.

וועד הנשים

,,דאמען־קאמיטעט'' – היה אירגון הנשים שהקיף את כל נשי העיירה ונתן יד לכל מפעל חברתי ולאומי בעיירה: אירגון נשפים, ביקור בבתים לאיסוף תרומות לקק"ל או לצדקה, מתן בסתר, וכד'. תרומתן היתה רבה גם ביתר וועדות הקהילה, ובפרט במחלקת התרבות.

בין הנשים הפעילות היו: הגב' בת־שבע גרצברג, הגב' אלנזון, הגב' קרסנוב, הגב' פלדמן.

הקהילה דאגה בעיקר לעניני דת, שוחט, אחזקת ,,בית העם'', סעד לנצרכים. הכנסותיה באו מה,,קערות'' שהוצגו בערב יום כיפור בבית־הכנסת. כל יהודי שילם את הסכום המוטל עליו מטעם הקהילה בהתאם ליכול־תו. פעילי הקהילה היו: חיים חפץ, פלדמן ג. חסיד מ. לובלינסקי, א. שכטר, נ. אלטמן. נ. אלטמן נבחר באופן קבוע לגבאי בית הכנסת.

בידור ושעשועים

למטרות בידור היה בעיירה חוג דרמאטי, שסיפק את החלק האמנותי לנשפים שיזמה הקהילה בעזרת וועד הנשים. ההכנסות היו קודש לצרכי תרבות וצדקה. נערכו גם נשפים שהכנסותיהם היו למען קק"ל. כל יהודי סרטה היו באים להצגות אלו. זו היתה גם ההזדמ־נות להפגין את שמלות האופנה. בנשפים אלה היתה נערכת הגרלה והיה גם מזנון משופע בכל טוב – תרומת וועד הנשים.

הקהל נהנה והתמוגג מרוב נחת והורגשה האוירה העליזה והאינטימית. לעיתים השתתף קהל הצופים בשירה שבוצעה על הבמה כעין שירה בציבור. נערכו גם משפטים ספרותיים על ,,בונצ'ה שווייג'', ,,אנקל מאזעס'' ונושאים אחרים.

ציונות

הרעיון הציוני הגיע לסרטה יחד עם בוא המשפחה היהודית הראשונה. כשגדל היישוב היהודי גברה גם הפעילות הציונית שהתבטאה באיסוף תרומות לקרנות הלאומיות ובמבצעים שהוכרזו על ידי ההסתדרות הציונית: הפצת שקלים, בחירות לקונגרסים וכד'.

מרכז הקרנות והפעילות המקומית, החל משנת 1928, היה אבי ז"ל אברהם יצחק שכטר, שעשה נפשות לציונות. ביתנו היה פתוח לשליחי המרכז.

בין הפעילים העיקריים היו: ג. חסיד, י. רבינוביץ, יהודי סרטה היו חדורים ברוח לאומית ותרמו לכל המגביות ביד נדיבה.

ב־1929 קיבלה הפעילות הציונית תנופה. אז נוסדו תנר עות הנוער בית"ר ו,,גורדוניה'', שבראשה עמד אלקנה אלטמן. השוני בתפישות הרעיוניות לא השפיעו על הידידות שהיתה בין כל הצעירים. אחד היסודות

קב' נוער מסרטה. יושבים מימין לשמאל: ח. פויגל, ש. אלטמן, לא מזוהה ל. שוורצמן, הרשל צירולניק. עומדים: מימין לשמאל א. אוסטרוב־סקי, מ. קורול, פ. שוורצמן.

העיקריים שלנו בחינוך הנוער היה – **אהבת ישראל.** ב־1940, עם הכיבוש הסובייטי הקיץ הקץ על הפעילות היהודית הציונית.

אנטישמיות

הקנאה והשנאה ליהודים בסרטה הורגשה כבר בתחילת שנות השלושים. הורגשה פעילות רבה של גרמנים, שהקימו גשר וקשר הדוק עם ברלין והפיצו את הרעל האנטישמי. העיירה, שגרו בה איכרים גרמניים שלווים ואמידים, נהפכה למאורת־נחשים של שנאה פראית נגד היהודים. הגרמנים בסרטה קיבלו בשלמות את תורת היטלר עם כל המשתמע ונובע ממנה.

מאז 1933 הורגש היטב החרם שמטרתו היתה לנשל יהודים מעמדותיהם ולפגוע במעמדם הכלכלי. התנהלה תעמולה עקבית בין הגרמנים ושאר המיעוטים בסביבה, שיימנעו מקניות אצל יהודים. תעמולה זו לוותה דברי נאצה ברוח הנאצים.

הגרמנים פתחו חנויות בכל ענפי המסחר ורווחו שמרעות שיש מי שמסייע להם בכסף. הם הסיתו גם את הכפריים בסביבה, ושנאת ישראל גברה מיום ליום. אחד מפעילי הנאצים, שלמד רפואת שיניים בגרמניה, נמוך־קומה וגיבן, לבש מדים נאציים ושוטט בבתי־עסק גרמניים ומפיץ שנאה ומשטמה נגד היהודים. כל הרע רוכז בבעל מום זה, שהיה גמד פיזי ורוחני.

הנוער הגרמני התגנדר בלבוש שהיה דומה לזה של הנאצים. הם היו מאוגדים באיגוד „העמית הטוב", אך בתעלוליהם היו רחוקים מאוד מהמושג טוב. פעם תפסו ילד יהודי והכריחו אותו להצדיע ולהגיד בקול רם את ברכת הנאצים. תכופות היו מיידים אבנים לניפוץ שמשות בבית הכנסת, בשוק ו„בבית העם".

הסתה אנטישמית פרועה התנהלה גם בין איכרי הסביבה שמנעו מלא־יהודים להכנס לחנויות של יהודים. יהודי סרטה ראו את המציאות בעיניים פקוחות. להבות הסכינים המושחזים לקראת הפתרון הסופי היו תמיד מול עיניהם.

נזכיר להלן כמה מהיהודים הפעילים בחיי הציבור:

צפורה אלטמן – ביתה היה מקום מפגש ופעילות לתנועות הנוער בית"ר ו„גורדוניה". בניה, זיניה ויחזקאל, היו פעילים בבית"ר ובנה אלקנה ב־„גורדוניה". הושיטה עזרה בחפץ־לב לפעולות הנוער, ארחה שליחים מהתנועות והבית היה תמיד שוקק צעירים. בעלה, ר' ישראל אלטמן, חינך ילדיו ברוח לאומית לעבודה ולמעשים טובים, הוא עצמו שימש להם לדוגמה. ונהנה מהפעילות הציונית בביתו.

גב' חפץ – אישה אצילה ותרבותית. היתה רגישה לקידום החברה והתרבות בין יהודי המקום. פעלה רבות בועדת התרבות של הקהילה והיתה בין היוזמים של הספריה. זמן־מה נמצאה הספריה בביתה והיא היתה גם הספרנית. היא ובעלה **חיים,** שהיה מפעילי הקהילה בסרטה, גידלו ילדיהם ברוח לאומית בגמנסיה העברית „תרבות" באקרמן.

נ. גרינברג – בעל בית־מרקחת ובעל אמצעים, עזר לכל נצרך, תמך בכל מפעל ציוני ותרם ביד רחבה גם לתנועות־נוער.

ג. חסיד – מפעילי הקהילה היהודית. עניני יהדות וציונות היו קרובים ללבו. כ"כ דאג לענייני תרבות במקום: מורה, ספריה ואירועים תרבותיים. היה כתב מקומי בעתון הרוסי "נאשא רעץ' ".

פלדמן – אחד הבעלים של תחנת הקמח; איש ישר והגון, בעל הופעה נאה. נתן ידו לפעילות בקהילה ואהב לעזור לזולת. מכובד על תושבי העיירה.

נחמן אלטמן – בעל לב טוב ונפש יהודית. בין הראשונים שהתמסר בהתלהבות לבנין „בית העם", השקיע הרבה מאמצים עד שהביא לידי גמר את הבנין שהיה נכס ליהודי סרטה. הוא גם היה הגבאי הקבוע של בית־הכנסת.

נציק פרלמן – יהודי לבבי וחם. חונך על ברכי התרבות הרוסית, אוהב ספר, ובביתו ספריה גדולה ברוסית. היה בין מחברי הפטיציה ברוסית. הזדהותו עם הכתוב היתה מלאה. הוא ומשפחתו חוסלו במחנות העינויים של הגרמנים.

ר' ישראל גלפרין – „דער ארץ ישראל ייד". יהודי דתי עטור זקן בלבוש חסידי. דבריו היו מתובלים בדברי תורה. התרחק מדברים בטלים. תמיד היה עסוק בעבודה או בעיון בספר, קבע עתים לתורה. גם בחנותו הקטנה לממכר קמח וסובין היה מעיין בספר. תור קונים לא הזדנב ליד חנותו. בבית עבד קשה והתמסר למשק הבית שהיה בחצרו. את כנויו „יהודי ישראלי" קיבל על שהחזיק בחצרו משק לתצרכתם. רעייתו **דבורה** היתה אשת חייל ועם שחר היתה עסוקה במשק הבית, בחליבת העז ובאיסוף ביצים. גם דבריה היו משופעים באמרות חז"ל. סופם נספו על ידי הנאצים.

דוד'ל זלצר – בעל מבט חם ולבבי, תמיד שמח „להכעיס כל שונאי ישראל" (שיתפקעו). עבד במסחר בדגנים ובהובלתם. לא חסרו לו דאגות פרנסה, אך היה תמיד שופע בטחון ועליז. אהב לשיר על מרחב ודרור והיה אומר „החיים הם צרים, ובלי ריקוד וזמר המה גם מרים". היה פעיל בחוג הדרמטי. בשעת החתמת הפטיציה (עצומה לפתיחת שערי הארץ לעליה), נשאל על ידי כותב שורות אלו אם יחתום על הפטיציה? הוא השיב: „ודאי, ברצוני לעלות לישראל". הוא לא זכה להגאל. נספה יחד עם אשתו המסורה.

י. בן-חור (אלטמן)

סרטה

ימי ילדותי עברו עלי בעיירה פריול במחוז קישינוב, בה רוכזו ברחוב ארוך מאד מאות משפחות יהודיות, על דירותיהן ועסקיהן.

שני המורים בבית הספר העברי, שכונו לפי צבע שערותיהם, האדום והשחור, החדירו בנו אהבת ציון. מדי שנה בל״ג בעומר היו מארגנים את כל ילדי העיירה, ולפעמים גם הרבה הורים, ליציאה לחיק הטבע, ליער ארוך ורחב־ידיים, ושם בילינו בשירה וריקודים עבריים.

אי־פעם השתהה בעיירתנו נשיא ההסתדרות הציונית נחום סוקולוב ז״ל אגב נסיעה ברכבת ממלכתית לכיוון קישינוב. הרכבת נעצרה לזמן ממושך כדי לתת שהות ליהודי המקום לראות את הנשיא. דודי, שמואל טב־קמן, עלה איתי לקרון של סוקולוב ושאל אותו איך יגיעו איכרים יהודים לארץ־ישראל? שיחה זו נחרתה בזכרוני.

את משפט שוורצברד ליויתי בעירנות תוך כדי קריאה בעתונים על מהלך המשפט. גבור המשפט זכה כמובן למלוא הערצתי.

לאחר זמן קמה הכשרה חלוצית בעיירו. יהחלוצים גרו מיספר קילומטרים מהעיירה במבנים של יהודי עשיר שגר בקישינוב ושמו בלבן, הוא היה בעל חווה רחבה עם הרבה אדמות ובמיוחד שטחים נרחבים של כרמים וסיפק לחלוצים־ות את מקור הכנסתם העיקרית ואת המבנים להקמת המחנה שלהם. הייתי מבלה במחנה זה ימים שלמים, בפרט בשבתות, ועוקב מקרוב אחרי צורת התארגנותם וסדרי חייהם.

העיירה לא היתה ציונית ממש, אך הנוער היה ציוני. רובו ככולו, כמעט כל בני העיירה חיו בהרגשה כאילו הם בני משפחה אחת גדולה.

לרגל עבודתו של אבא ז״ל, שהיה ספק של מזון ותבואה לצבא, עברנו זמן קצר לפני הבר־מצוה שלי לקצה (הדרומי) של בסרביה וכך הגענו לעיירה **סרטה**.

בעיירה זו, שבמחוז אקרמן, גרו מרבית היהודים בבתי האכרים הגרמניים, שהיו רוב תושבי העיירה. לאחר זמן־מה התרכזו היהודים בצפונה של העיירה והקימו שם שכונות יהודיות.

גם בעיירה זו היו היהודים בעלי החנויות והסוחרים הנוצרים, ובעיקר הגרמנים, היו בעלי הקרקעות, והיו מעבדים אותן גם בעזרת הבולגרים והנוצרים האחרים שגרו בסביבה. עיבוד האדמות נעשה באופן פרימיטיבי ביותר בעזרת בהמות־עבודה ובעבודה מפרכת ביותר, ובעיקר בעונת הגשמים הרבים.

עוד בהיותי בפריוול הייתי קשור לעבודת האדמה. הייתי מסייר עם הדוד יעקב פיכמן (בן־דוד של הסופר יעקב פיכמן) בכפרים, והתלהבתי מאד משדות החמניות הענקיות משטחי התירס העצומים ושדות השעורה והחיטה.

גם לאחר שהגעתי לגיל בר־מצוה הייתי נוסע בימי פגרת־הקייץ ובכל יום של חופש מלימודים עם האכרים לשדות והשתתפתי איתם בכל עבודה קלה או קשה בחריש, זריעה, קציר, דייש פרימיטיבי בחצרותיהם הפרטיות, וכו׳.

אחת העבודות שזכורות לי במיוחד הוא הניקוי של קלחי התירס שהאיכרים היו מביאים לאסמים גדולים. עשרות צעירים גרמנים היו עובדים בצוותא בהורדת התירס מהקלחים תוך כדי שירה בציבור, ואני נלוויתי תכופות אליהם.

מבחינה יהודית ולאומית היתה העיירה רדומה ולא היה בה כל פעילות עברית־תרבותית. גם הקשר בין הנוער בעיירה היה רופף ביותר. פרט לחבורות קטנות בודדות שנפגשו בעיקר בבתים פרטיים לריקודים או לשיחות־חולין, לא היתה כל פעילות. בראשית תרפ״ט–1929 – חל שינוי יסודי. היה זה צבי שכטר עם משפחתו שבאו לגור בסרטה והם־הם שחוללו את השנוי. לאחר כמה שיחות עם הנוער בביתו הוחלט לארגן סניף בית״ר ״ברית תרומפלדור״ בעיירה, ומני אז התחילו מפכים חיים תוססים בעיירה, ובעיקר בין הצעירים.

רובם התלכדו סביב בית"ר וזכינו לכך שנציב בית"ר בארץ בא לבקר בסניף הצעיר בעיירה סרטה. בימי הביקור היה לו שיח קשה עם אחי הגדול אלקנה (ניונה) וזה גרם לכך שכמה חברים מבית"ר עזבו והקימו את סניף "גורדוניה" בעיירה וכך קמו שני מועדוני נוער בעיירה. יש לציין שלמרות חילוקי הד־עות בין בית"ר וגורדוניה הויכוחים שלעתים היו מגיעים לטונים גבוהים, לא פגה הידידות בין חברי התנועות השונות והחברות נשתמרה גם בין בית"רים וגורדוניסטים.

עם הקמת תנועות הנוער קמו גם מוסדות תרבות שונים: ספריה עברית ששירתה את שתי המפלגות בעיירה, חוג דרמטי שהעלה מחזות שונים, ועוד.

במרוצת הזמן התחלתי להתכונן ליציאה להכשרה. הבית"רי הראשון שעלה לארץ היה יצחק הרשקוביץ ז"ל. כל אנשי העיירה ליוו אותו לרציף הרכבת, וכעבור זמן־מה בא עם אישתו הצברית, ילידת רחובות, לביקור קצר, בעיירה שהשאיר רושם רב על כולנו.

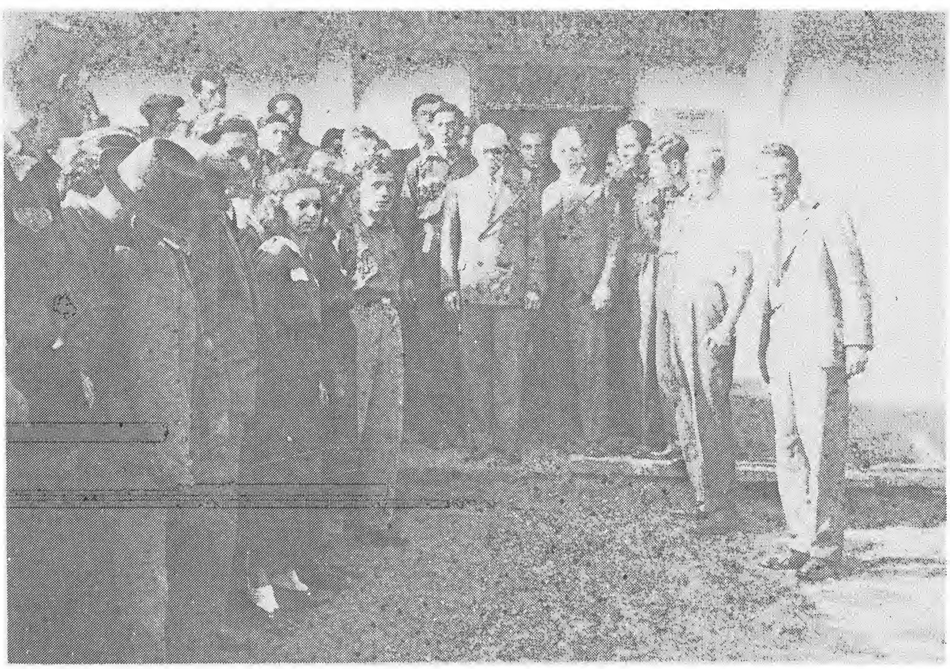
לאחר שהקן שלנו התבסס, התחלתי לבקר בעיירות שבשכנותנו כדי לייסד שם סניפי בית"ר. הייתי הולך ברגל מעיירה לעיירה, תחילה בגפי ואחר כך בלוויית מיספר קטן של חברי הקן. עשינו כמיטב יכלתנו כדי לעודד את הצעירים להצטרף לבית"ר.

בעיירה ארציז, שהיתה ידועה כמרכז לפעילות עניפה של קומוניסטים, יהודים, הרביתי לבקר והצלחנו לפתוח במקום סניף בית"ר. לעיירה זו אני חייב תודה על שעליתי לארץ הוקדמה. ומעשה שהיה – כך היה: באחד הערבים, כשבאתי להרצאה בקן, נשארתי לישון אצל חבר מהקן. התעוררתי כאשר הבולשת החשאית ריכזה את צעירי העיירה למכלאה אחת גדולה והת־חילה למיין את הקומוניסטים לפי סוגיהם. נכלאתי גם אני יחד עם חברי בית"ר של העיירה.

כל ההסברים שלי באזני מפקח הבולשת כי אין כל קשר בין בית"ר והקומוניסטים לא הועילו, ואף לא האישו־רים שהיו בידינו ממשרד הפנים לנהל את הקנים באופן חוקי. הקצין היה קשוח מאד ומה שהעלה את חמתו נגדי היתה העובדה שאני לא מקומי. רק לאחר שאבי ז"ל בא למקום בשעות הצהרים עם הוראה ממשטרת המחוז לשחרר – יצאתי לחפשי. לאחר מקרה זה נקראתי לנציבות בית"ר לבוקרסט וזו הקדי־מה את עליתי ארצה.

בתחילת שנת התרצ"ג – 1933 יצאתי להכשרה בבלץ. בבלץ היה לי בן־דוד שבזמנו היה בהכשרה בכרמי פריוול ומשום־מה לא עלה ארצה. בבלץ היתה גם נקודת הכשרה של חלוצים מגורדוניה בקצה האחר של העיר,

ז'בוטינסקי מבקר בקב' הכשרה ביתרית בזסטבנה, השישית משמאל הביתריה ר. שינפלד מסרטה.

ואני הייתי מבקר אותם לעתים כדי ללמוד את סדרי החיים שלהם ולהשוותן עם אלה שבהכשרה שלנו.

בתום תקופת ההכשרה שלי, שקוצרה מחמת שנפצעתי ברגליי, ניסיתי לעלות בדרך בלתי חוקית. נסעתי לעיר הנמל גלץ ובעזרת קרובי משפחה של אבא ז״ל הכרתי כמה מלחים יגוסלביים ואיתם הייתי צריך להפליג לא״י כמלח. הם העלו אותי על סירה שהיתה צריכה להפליג בחצות בכיוון לאניה שלהם, אך משעליתי על הסירה שדדו ממני המלחים את כל כספי והורידו אותי הרחק הרחק מנמל גלץ. מדוכא ועייף הגעתי בשעות הצהרים לקרובי המשפחה שלי בגלץ, שהת־קשרו להורי, ואחותי נשלחה כדי להביא לי כסף. חזרתי איפוא הביתה לאחר נסיון־הנפל של עליה בלתי חוקית.

הצה״ר ובית״ר בבחירות לקונגרס הציוני. עומדים, מימין שורה ראשונה ש. קפרישנסקי, צבי שכטר, י. גרינבלט שורה שניה עומדים: מיליה אורבוך, ד. גרצברג.

כפיצוי על הרפתקאה זו שלחה אותי אמא הי״ד למש־פחת אחיה בקיליה. יתכן שמטרתה היתה למנוע בעדי נסיון נוסף לעליה בלתי חוקית ארצה. כאשר חזרתי הביתה מקיליה מצאתי הזמנה לבוא לנציבות בית״ר בבוקרשט, על מנת לעלות ארצה. הייתי בטוח שאני נוסע רק כדי לברר את הסידורים הטכניים לעליה, אך כאשר הגעתי לנציבות בית״ר בבוקרסט, הודיע לי מיד נציב בית״ר דאז שיבר, שעלי לעלות על האניה הראשונה שתפליג לארץ, ולא נתן לי לחזור כדי להפרד מהורי ומחברי, שלא זכיתי יותר לראות.

בין כסה לעשור של שנת התרצ״ה עליתי ארצה עם אניה בולגרית ״בורגס״ והגעתי לחיפה למרכז הקליטה בבת־גלים.

בית״ר סרטה 1932. שורה ראשונה, יושבים (מימין): ג. גלייזר, א. זלצר, ו. קפרישנסקי, ש. שכטר, ב. קרסנוב. יושבים שורה שניה: א. קורול, ש. אלטשטין, צ. שכטר, ל. שוורצמן, ס. חסיד עומדים שורה שלישית: ר. גרשטין, ב. אלטשטין, ח. קפיישנסקי, ר. זלצר. שורה רביעית, עומדים: ח. פויגל, א. וסרמן, א. אוסטרובסקי, א. פינקלשטין, ל. גלפרין, ש. סויבל, א. גולדנברג מ. אלטמן.

צבי שכטר

סניף בית"ר בסרטה

בשנת 1929 נוסד קן בית"ר בסרטה ע"י כותב שורות אלו. עד־מהרה מצא הקן שביל אל הנוער הסרטאי וכבש את ליבם של רבים מיהודי סרטה. חלק ניכר מבין הנוער והמבוגרים מצאו עניין ותוכן בין כותלי בית"ר. ההורים של חניכי בית"ר, יהודים בריאים בגופם ובנפשם, הזדהו בשלמות עם ילדיהם, וראו בציונות התגשמות שאיפתם וכמיהתם.

ליהודי סרטה היתה הרגשת ניכור בין התושבים הגרמניים במקום. הם קראו נכון את אותות הזמן והסימנים הבולטים של ההיטלריזם המקומי ושל זה האכזרי יותר המתקרב ובא. כולם שלחו את ילדיהם להסתדרויות נוער ולא היו מתנגדים לציונות בסרטה. פעולות ההסברה של הנוער בקרב המבוגרים הרחיבו את חוג ההורים שרצו לחנך ילדיהם חינוך יהודי לאומי.

מגמותינו החינוכיות היו: עיצוב דמות של חלוץ־לוחם; הכשרה לבנין הארץ ולמאבק הצפוי; השלמה והרחבה של ידע על הארץ ותולדות העם והציונות; תרגילי סדר (ת"ס) ושירי מולדת על הארץ ונופה.

באחת החגיגות שלנו העלינו תסכית שכלל את השירים "ים כנרת שלי" "חרמון חרמוני". אכן, בסרטה הכינרת והחרמון היו שלנו, גדלנו עליהם. הנוער שלנו שגדל באיזור כפרי ספג לתוכו את ריח השדה, אהבת העבודה והרצון לחיות חיים בריאים במולדת.

החל מ־1935 נתקלה פעילותנו בקשיים בגלל היחס העוין של האוכלוסייה הגרמנית שסרבה להשכיר דירה לפעילותנו. הירבו להתנכל לנו במילים גסות ובצעקות "יודה". לעיתים קרובות, בשעת פעולותינו בשדות, היו נערים גרמניים עומדים בקירבת מקום ומאותתים במקלות בחלל האויר צורת צלב־הקרס ההיטלרי. ב־1937 התאמנו בת"ס בחצר ביתה של משפחת גלפרין. הנוער ההיטלראי הזעיק ג'נדרמים בטענה שאנו "מפירי סדר" **ומפריעים למנוחת התושבים**. הבית"רים נאסרו והוטל עליהם קנס כספי. האוכלוסייה הגרמנית והשלטון המקומי עשו הכול להצר צעדיהן של בית"ר ו"גורדוניה", אך התנועות המשיכו בפעילותן החינוכית לאומית במשנה מרץ.

הפעילות בקן

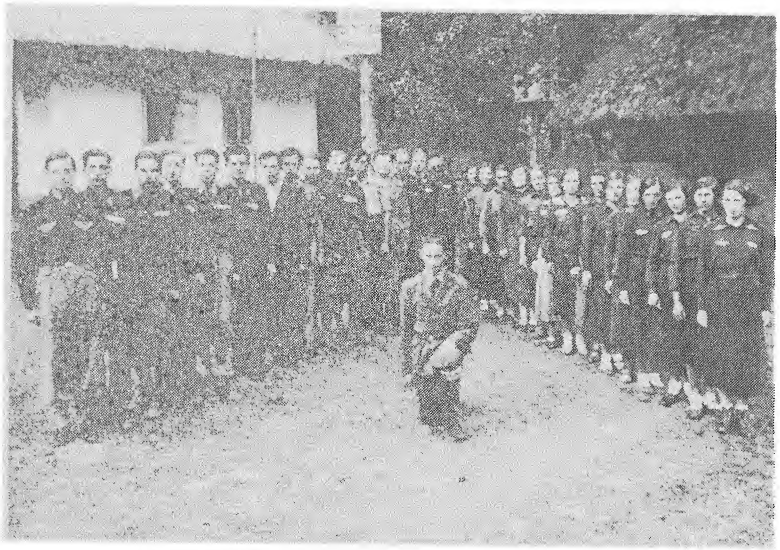
בקן בית"ר סרטה היו מתכנסים לפעילות בדירות שכורות תמורת תשלום דמי־שכירות. ההוצאות לאחזקת האולם נגבו מחסכונות החברים. התורנים בקן באו לפני השעה המיועדת לנקות ולהסיק את התנור בתבן. זכור לי מקרה שהיתה דליפה חזקה של דו־תחמוצת־הפחמן מהתנור שגרמה לכל הבית"רים שנכחו במיפגש כאבי־ראש והקאות.

ליום חנוכת הדגל שהתקיים בכל שנה החל מ־6 בינואר 1930 היתה נערכת תוכנית עשירה שנתנה ביטוי להישגי הקן וכן גם אפשרות לאיסוף תרומות כדי למלא את החסר בקופה. בחגיגה זו הופיעו בית"רים מכל השכבות: בלשון העברית ובשירי מולדת. כל יהודי העיירה היו מוזמנים לחגיגה וההשתתפות היתה ערה.

פעולות ההסברה בין יהודי המקום התנהלו ע"י הפצת עיתונים שהגיעו מהמרכז, כרוזים ואירגון אסיפות.

הבית"רים השתתפו גם בפעילות ציבורית כגון: תורנות בספרייה המקומית מטעם הקהילה היהודית. רבות מהבית"ריות השתתפו בחוג הדרמאטי שמופעיו הוקדשו למטרות תרבות וצדקה. בית"ר והצה"ר נתנו ידם לפעילות ציונית ע"י השתתפות במגביות למען הקרנות והגישו עזרה לשליחי המוסדות הלאומיים שבאו לבקר בסרטה. השליחים היו מעוררים ענין רב ושתו בצמא את דבריהם. אחד השליחים האהודים עלינו היה שמואל גבר, שהיה בא לסייע בעבודתנו ועל הזכות לארחו בבית היו רבים.

הפעילות הבית"רית לא הצטמצמה רק בסרטה. נוצרו קשרים חברותיים עם הבית"רים של סניפים קרובים, טטרבונר וארציז, ונערכו ביקורים הדדיים ומסיבות משותפות. הבית"רים מטטרבונה ארחו את עמיתיהם מסרטה בקייץ 1937 במחנה שהקימו על אם־הדרך בין

קב׳ הכשרה בית״רית (רדאוץ) עם
חלוצה מסרטה ר. שינפלד.

חוות בית״ר, זאב ז׳בוטינסקי הראשו־
נה מימין ר. שינפלד, הראשון
משמאל ס. פרנק,

שני הישובים. הקשרים עם סניפי בית״ר הקרובים הרחיבו את הפעילות והביאו להרגשת הזדהות משותפת של משפחה אחת גדולה. ז'בוטינסקי ביטא את ההרגשה בבקורו בשנת 1938 בקן בית״ר באקרמן בדברים אלו: ״הריני בא להביא לכם ד״ש ואיחולי הצלחה בעבו־דתכם, מקנני בית״ר מרחבי העולם, גם מהקננים הנידחים שלא בקרתי. הנני בטוח שכל בית״רי מרגיש כמוכם: כולנו משפחה אחת גדולה.״ להזמנתו ואירגון ביקורו של ז'בוטינסקי לאקרמן סייעו גם בית״רי סרטה ומשלחת גדולה שלנו השתתפה בקבלת פניו.

בראש דאגתנו היתה העליה לארץ ישראל. בית״רים הכשירו עצמם בחוות הכשרה ביתרייות (זסטוונה, רדאוץ, קומרה, גורה, הומורולו וכו), שנועדו לפתח הסתגלות לתנאי הארץ, והכנה למיבחנים ולמאבק הצפויים. החל מ־1930 נסעו בית״רים מסרטה להכש־רה. שערי הארץ הנעולים מנעו מרבים לממש רצונם לעליה. מיכסת הסרטיפיקטים היתה מוגבלת, ולעיתים אפסית, והסיכויים לקבלם היו קלושים.

בית״ר בסרטה נעזרה ע״י חוג הרוויזיוניסטים ובוגרי בית״ר, שסייעו להצלחת עבודתנו. ביוזמתם ארגנו עצרת לזכרו של שלמה בן יוסף ביום עלייתו לגרדום, השתתפנו בעבודה הקשורה בבחירות לקונגרסים הציוניים, העברנו את הפטיציה, בה נדרשה בריטניה לפתוח את שערי הארץ וכד'. רוב יהודי סרטה ראו את ההיטלריזים המשתולל וחתמו על הפטיציה. בין הפעילים נמנו: נציק פרלמן, מיליא אורבך ודוד רבינוביץ'.

כמה מילים על שני בית״רים שאינם בחיים:

לייבל גלפרין

היה מבית דתי לאומי, נרתם לפעילות בית״ר במסירות רבה, והיה מוכן לעשות כל עבודה שהוטלה עליו, דאג לכל הקשור לצד האדמיניסטרטיבי: מציאת אולם, אחזקתו ודאגה לחברים. היה תוסס ומלא חיים ואהב בדיחות והלצות, אך בעבודתו המסורה בקן בית״ר היה רציני, לא התחשב בזמן ותמיד היה מוכן לכל קריאה למען הרעיון ולמען חבריו. הוא קיפח את חייו בנסי־בות טרגיות על־ידי טשקנט.

דוד גרצברג

למד בגימנסיה עברית, חדור היה ברעיון הלאומי, היה פעיל בקן במרץ וכשרון, ידע לצייר והוזמן ע״י נציבות בית״ר לעבודה. יותר משנה קישט באיוריו את כל החומר החינוכי, שנשלח לכל קיני בית״ר. נבצר ממנו לעלות ארצה ונפל בקרב מול הפולש הנאצי.

* *
*

בית״רים בארץ

רצון חזק ומסירות לאומית שהתלכדו יחד הניבו את הנוער הבונה והלוחם. בלהט חלוצי מילאו הבית״רים מסרטה את שליחותם בבנין הארץ ובמאבק לשחרורה. לכל מקום שנשלחו לחמו באומץ ובגאון. נזכיר אחדים מהם:

יחזקל בן-חור (אלטמן)

בדרך בלתי לגלית והרת סכנות הגיע לישראל ב־1935. נמנה עם חברי ״פלוגת הכביש״ של בית״ר שהתמקמה לא הרחק מפיסגת הקסטל. בדצמבר 1937 בעיצומן של רציחות יהודים ע״י ערבים הגיב יחזקל בירִיות על אוטובוס עם נוסעים ערבים ונידון למות. פסק הדין הומתק למאסר עולם. ב־1944, השתחרר מהכלא ולאחר שהשתתף בכיבוש יפו. נמנה עם חטיבת אצ״ל בירו־שלים, ובין מקימי הישוב ״רמת רזיאל״ בפרוזדור ירושלים הקים את כפר הנוער ע״ש יוהאנה ז'בוטינסקי יחד עם נציבות בית״ר.

יצחק גרשקוביץ'

הביתרי הראשון מסרטה, שעלה לארץ בשנת – 1931. התיצב לפלוגות הגיוס בראש־פינה. על התנגדותו הפעילה למיפקד האוכלוסיה נידון ל־30 ימי מאסר ונכלא בכלא עכו. לאחר סיום השירות בפלוגה עבר לרחובות והמשיך עם משפחת הלוחמים את המאבק על המדינה. יצחק נמצא על הכוונת, והשלטון הבריטי כלא אותו שוב ל־11 חודשים במזרע ולאחר מכן ישב בכלא לטרון. נפטר בשנת 1976 בנתניה.

רבקה שינפלד

עברה הכשרה בחוות זסטוונה, עלתה לארץ ב־1935. התיצבה לפלוגות הגיוס בזכרון ו״הכתל״ וסיימה שרותה ב־1937 ב״פלוגת הכביש״ שבמבואות ירושלים. עבדה במשק הפלוגות, השתיכה לאצ״ל, העבירה ״כלים״ מירושלים לעיר העתיקה והשתתפה בהבאתו של השופר אשר בו תקעו ביום הכיפורים ע״י הכותל.

ישראל לובלינסקי

עבר הכשרה בזסטוונה ורדואץ, ב־1939 עלה ארצה בעליית ״אף על פי״. בבואו ארצה התיצב בפלוגת הגיוס בראשון לציון ואח״כ במשמר הירדן. ביסוד־המעלה לקה בקדחת. לפי צו התנועה התגייס לבריגדה ונלחם בנאצים בחזיתות איטליה, בלגיה והולנד. השתחרר ב־1946.

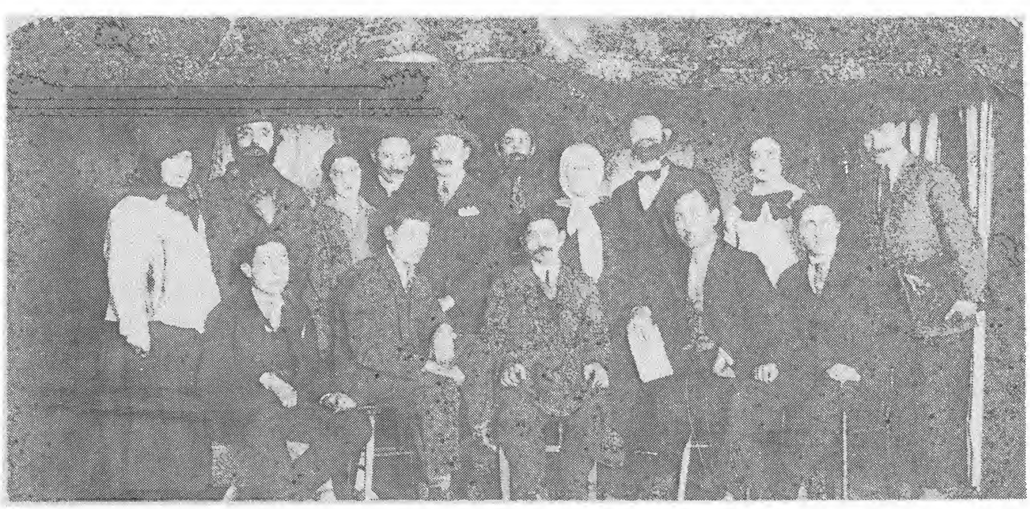
אלקנה אלטמן

על "גורדוניה" בסרטה

גדלתי והתחנכתי בעיירה סרטה, שמרוחקת בערך 60 ק"מ מעיר המחוז אקרמן. כמאתים וחמישים משפחות יהודיות היו בעיירה שרוב תושביה היו גרמנים, ועצם העובדה הזו הטביעה את חותמה על אורח החיים בסראטה. מבחינת מקורות הפרנסה לא היה כמעט כל הבדל בין סראטה והעיירות האחרות, ללמדך, שהיהו־דים עסקו בעיקר במסחר. הם ידעו היטב מהם צרכיהם של האכרים בסביבה והשתדלו לספק להם את הצרכים האלה. אחוז ניכר מהמפרנסים היהודיים עסק גם במלאכה, וראוי לציין את היחסים הטובים שהיו קיימים בינם ובין הלא־יהודים.

מה שמפליא הוא שמבחינת הנוף המפלגתי־פוליטי היתה סראטה הקטנטונת כמעט זהה עם זה של הערים הגדולות, כלומר - כל המפלגות והתנועות שהיו קיימות באקרמן או בקישינוב היו קיימות גם אצלנו: ציונים כלליים, רביזיוניסטים, צעירי ציון, פועלי ציון וכו', כל גווני הקשת, ובדרך הטבע, בהתחשב עם האוכ־לוסיה הקטנה, היו מפלגות ותנועות שאת מספר חבריהן אפשר היה למנות על אצבעות שתי ידים... מה שאין כן - תנועת "גורדוניה", שבתוכה התרכזו כמעט כל הצעירים בעיירה הקטנטונת. אני עצמי הצטרפתי ל"גורדוניה" בהיותי בן 13, ובגיל 16 כבר הספקתי לכהן בתפקיד מזכיר הסניף במקום. בהיותי בן 18 נמסרה לידי הנהלת סניף "גורדוניה" בסראטה והסביבה וייצגתי אותו בהנהלת הסניף המרכזי של "גורדוניה" באקרמן. בזמני היו פעילים בהנהלת סניף אקרמן: ברוך וזאב קמין, הירשפלד, שפטל צוקרמן ואחרים.

רישומה של פעילותנו היה ניכר היטב בעיירה, בין אם במגביות הציוניות השונות, בין אם ב"החלוץ" ובכל יתר מישורי הפעולה שכל תנועות הנוער לקחו בהם חלק אקטיבי. מה שראוי להדגשה מיוחדת - פעילותנו באירגון העליה לארץ ישראל, וביתר הדגשה - העליה הבלתי חוקית. השקענו מאמצים מרובים כדי להעלות מכסימום של חברים, ואין זה מקרה שמצויים עתה בישראל צעירים! (כלומר, אז היו צעירים...) רבים מסראטה.

תיאטרון חובבים בסרטה

צבי שכטר

השואה

ביוני 1941 התחילה פלישת הנאצים. כשהידהדו רעמי־התותחים, שמעו יהודי סרטה את פעמוני־האזעקה – אות־אזהרה, שעליהם לקחת בידיהם שוב את מקל־הנדודים. אותו מקל שהיה שמור בפינה חבויה מאז 1905, עת נמלטו לסרטה מרדיפות ופרעות, שהתחוללו באיזור אקרמן, בירמצה.

הנוער היהודי גוייס למלחמה בנאצים ודאגה עמוקה קיננה בלבבות. יהודי סרטה לא חיו באשליות, את הנאצים הכירו זה־כבר. כן הכירו את הסביבה ומקצת מן הכפריים. הם ידעו כי הללו יהיו הראשונים לשדוד ולרצוח, בפרט כשהיהודי ורכושו הפקר. היהודים חשו את הצפוי להם. אפשר היה למשש באוויר את שנאת ישראל, ידיעות שהגיעו מהחזית לא בישרו טובות. הן אותתו על הסערה המתרגשת לבוא.

יהודי סרטה התחילו לפנות את העיירה. התחילה דרך הנדודים הגדולה בכביש מסרטה לאקרמן ובמעברות הדניסטר, בכיוון אודיסה ולאזורים אחרים ברוסיה. תחילה פונו נשים וילדים והגברים נשארו במקום. נער שורות ארוכות יומם ולילה, עגלות מלאות מטלטלין ועליהן נשים וטף כשמעיניהם נשקפו עצב ודאגה לבאות. במקצת מן העגלות העביר השלטון הסובייטי חומרים ומכונות.

משהחשיך, הכרתי באחת החניות שבדרך, זוג נשים, שפניהן מרוחות בפיח, כדי שלא יבחינו כי הן יהודיות. פניתי אליהן ודרשתי בשלומן. הן ענו לי בשפה האוק־ראינית. הן עמדו מייד על המציאות החדשה. הזוג היה חינקה וניורה גורביץ, מוכרות היטב בסרטה ובאקרמן.

באמצע יולי 1941 פינו את סרטה היהודים הנותרים, פרט לכמה בודדים. כבר בבוקר יום הפינוי נראו חנויות פרוצות והחלה הביזה, ביזת רכוש יהודי שנשאר בבתים.

אודיסה במצור

כשנודע על התקדמות קלגסי היטלר, כבר אי־אפשר היה להבקיע את הדרך ולהמשיך בנסיעה. אודיסה היתה נצורה והדרכים ממנה נותקו. לא כולם הצליחו להמשיך את דרכם לעומק רוסיה. הנאצים הקיפו את אודיסה וסגרו את כל הדרכים. מעטים הצליחו בהתח־לת המלחמה להסתנן בדרכי־היבשה ולהתחמק מן המצור בדרכי־הים. אודיסה נהפכה למקום מקלט זמני לרוב יהודי דרום־בסרביה.

הנאצים הפגיזו והפציצו את העיר יום ולילה. נהרסו הרבה בניינים, בתים התנועעו מעוצמת ההפצצות. פצצות־תבערה ולהבות אש של בניינים בוערים האירו כל הלילה את שמי אודיסה. יהודים רצו מבוהלים ממקום למקום לחפש מקלט. לעתים התרכזו הפצצות כבדות במשך יממות רצופות, ברובעים יהודים, בלי שתהיה שם כל מטרה צבאית. רק כדי להשמיד יהודים. חלק מהרוסים באודיסה הושפעו מההסתה הנאצית וחיכו ליום של פרעות וחלוקת־השלל. רוסי אחד סיפר לנו בחודש אוגוסט, כי הגרמנים מחסלים יהודים ומח־רימים את רכושם, שמועות אלו נפוצו בין תושבי העיר.

באחד מלילות החורבן וההרס של ההפצצות, עברנו ליד בית של רוסי, ראינו בחצר מקלט. ביקשנו רשות להיכנס למקלט למחסה, ממטר ההפצצות. תשובתו היתה שלילית: „אי־אפשר! במקום שנמצאים יהודים, נופלות הרבה פצצות".

באודיסה התמקמו יהודי האיזור, לרבות יהודי סרטה, תחת כיפת השמים, בגני־ציבור, על הטיילות שעל שפת הים. היו יושבים וישנים על חבילות, שקים ומזוודות. מראה עלוב של נודדים ללא קורת־גג. יומם ולילה המטיר עליהם ברצחנות הצורר הנאצי פצצות מאווירו־נים ותותחים. בנינים קרסו תחתיהם, בתי־תרבות, בתי כנסת נחרבו. אודיסה כותרה על־ידי חיל הנאצים. ניטש קרב במבואות העיר. יהודי אודיסה השתתפו במאמץ המלחמתי לבלימת האוייב ולחמו בחירוף־נפש להדיפתו.

הנאצים באודיסה

בחודש אוקטובר 1941 נכנס הצבא הנאצי לאודיסה.

התחילה שפיכת־הדמים של היהודים. נתנה הוראה שכל יהודי אודיסה חייבים להתייצב לרישום ולקבלת תעודות. כשהתייצבו הובלו לקראת המוות במחנה צבאי בדלניק. כעבור חודש שוב נתקבלה פקודה בעלת תוכן זהה; השמדתם של יהודי אודיסה. ידה הכבדה של החיה הנאצית לא הרפתה מקרבנותיה. מיספרם של יהודי סרטה פחת והלך.

כעבור מיספר שבועות, התחילו הגירושים ההמוניים למחוזות בסביבות אודיסה. אציקוב, ברזובקה, בוגדנר־בקה. בדרכם ראו המגורשים קבוצות יהודים המובלים לחיסול. עברו ליד כפרים, ראו יהודים חופרים בורות. ידוע לאיזו מטרה. אין הנאצים מנסים להסתיר את הפשע. מברזובקה הוציאו כ־34,000 יהודים לעבוד בקולחוזים. קצתם אינם מגיעים ליעד. מתים בדרך, מתוך עינויים קשים מהנוגשים הנאצים.

המכונה הרצחנית פעלה יום ולילה. בסערות החורף, בשלגים, בימי־קייץ בהירים, לעיני העולם כולו. הכרי־חו יהודים לחפור קברם והגרמנים רצחום. כדי לענותם בעבודה קשה, גירשו הנאצים את היהודים בסביבות אודיסה. תשושי־כוח, רעבים ובאפיסת־אונים חוסלו.

רבים מיהודי סרטה, שנרצחו בידיהם הזדוניות של הנאצים, טרם נודעו פרטים על סופם המר ומקום־קבר־רתם. בדחילו ורחימו אנו מרכינים ראשינו על קברם. יהיו שורות אלו זכרון־נצח ליהודים אלה, שהיו מצויי־נים בגאווה לאומית, במסירות־נפש למשפחתם ובאומץ־לב, בחייהם ובמותם.

אזכרה לקדושי אקרמן. השני מימין א. שכטר מסרטה.

יוסף קפרושנסקי ואשתו לא יכלו לעמוד בסבל, שעבר על יהודי אודיסה. רתם סוסיו ועגלתו וחזר לסרטה. על יד הכפר הבולגרי קמצ׳יק נרצחו.

ישראל ודבורה גלפרין ובנם **דוד** – יהודים שומרי דת נרצחו בסביבות אודיסה.

צפורה (פייגה) אלטמן, מניה אלטמן ותינוקתה ניספו בסביבת אודיסה.
בטי צירולניק זוניה גליה והבת אנה ניספו בסביבת אודיסה.
נחמן ופוליה אלטמן ניספו בסביבת אודיסה.

משפחת חפץ האם, בוסיה ומיקה. בוסיה היה רופא, בעוברו במחנה המגורשים, ראה נוגש גרמני מכה נער עברי וחובט בו במגפיו. המעשה הרצחני הרתיח את דמו. גאוותו הלאומית התקוממה נגד ההשפלה והדיכוי. הוא ניגש לרוצח ובמכת־אגרוף הפילו. בפעולת־עונשין רצחו הנאצים את כל המשפחה לעיני מגורשי המחנה.

גרישא גרצברג ואשתו, סוחר עשיר ובעל־נכסים, הגיע לאודיסה, גורש לבוגדנובקה ומשם לקולחוז נטוש, אחמצוטקה. הם הוכנסו לדיר חזירים הוא ואשתו גוועו מרעב. שתי בנותיהם **ניצלו**.

נציק וחנה פרלמן ושתי בנותיהם חוסלו באחד המחנות בסביבות אודיסה, לאחר עבודה קשה, השפלה ורעב.
יעקב קולפקצ׳י ומשפחתו חוסלו בקירבת אודיסה.
נשיל קולפקצ׳י ומשפחתו חוסלו בקירבת אודיסה.
יוסף קילפקצ׳י חוסל בקירבת אודיסה.
יעקב גלייזר אשתו ובנו דוד ניספו בקירבת אודיסה.
חנה קפרושנסקי ומשפחתה – היד הרצחנית של הצורר השיגתם בקאווקז, שם חוסלו.
יוסף קורנבליט ומשפחתו ניספו בקירבת אודיסה.
בריל שטרייכר ואשתו ובתו **צילה גרשטיין** ושתי בנותיה חוסלו בקירבת אודיסה.
שמעון גרשקוביץ ואשתו חוסלו בקירבת אודיסה.
מוניה גרשקוביץ ואשתו חוסלו בקירבת אודיסה.
אברהם פלץ, אשתו ובתו ניספו.
דוד רבינוביץ, אשתו ובתם ניספו בסביבת אודיסה.

בדרך לישראל

הנאצים נכנסו לסרטה בחודש יולי. הכפריים מהסביבה פשטו לגזול ולשדוד בתי־היהודים, ולא רק את תכולת הבתים. הם הורידו חלונות ודלתות ולקחו אבני קירות הבתים. בית בנוי אבנים של משפחת אלטשטין, נהרס כליל, אבן לא נשארה. גם את יסודות הבניין עקרו. מצבות בית־הקברות וגדר האבנים מסביבו הרסו ואת האבנים לקחו לצרכי בנייה.

משה לייב לובלינסקי, יהודי בגיל 70, שקשה היתה לו דרך הטילטולים. רוב ימיו עבד בין גרמנים תושבי סרטה, ולא עלה על דעתו שחייו בסכנה. הנאצים לאחר שרצחוהו בחצר ביתו, מנעו מספר ימים להטמין את גופתו.

שמואל לובלינסקי, כבן 30, בנו של משה לייב. נרצח באכזריות באחד מכפרי הסביבה. בחור טוב־לב עם חיוך תמיד.

צילה, בחורה שנבצר ממנה לעזוב המקום, נרצחה בסרטה.

צבי הלפרין, בחור ישיבה, בלבוש מסורתי, לאחר עינויים קשים והתעללות בחלקי גופו, עד שהוציא נשמתו בטהרה, נרצח על־ידי שכנו, אוקראיני צעיר.

ועלוויל שווארץ, יהודי זקן. נספה בסרטה.

פני שטינברג, ביתה **מיה וקרצ׳יבסקי** ניספו בשאבא במוות אכזרי, מסמר שערות.

כמה משפחות, שבאו אחרי המלחמה לסרטה, לאחר ששמעו את מה שקרה ליקיריהם, עזבו את המקום בדרך לישראל.

רבים מיהודי סרטה ניספו, בסבל ובעינויים שילמו מחיר יהדותם. רוחם ליוותה את צאצאיהם, שהגשימו את שאיפתם בחיים, ומשאלתם האחרונה – הקמת מדינת ישראל.

הלוחמים

מאודיסה ועד סטאלינגרד, ומשם עד לכיבוש ברלין לחם הנוער היהודי מסרטה באומץ ובגבורה בנאצים, בהדיפתם עד כניעתם. חלק מהם, ביניהם נכים, חזרו מהמערכה עטורי אותות הצטיינות. אחרים נפלו בשדות הקרב.

תהילת־נצח לגיבורים אלה:
לובלינסקי איזיק; לובלינסקי גדליהו; רידר דני; י. טומשפולסקי; ד. גרצברג; מ. אלטמן; ד. רויזמן; מוטיל אוסטרובסקי; יצחק שטריכר; שלמה ברונפמן; אברהם פינקלשטיין.

צבי שכטר

סיפורו של איזיה

בדרך, בין גידולי תירס צהוב וגבוה, בחודש יולי 1941, משתרכת עגלה רתומה לסוסים בתוך שיירה ארוכה של עגלות. החל מהבוקר יצאה העגלה מסרטה לדרכה הארוכה בכיוון הגשר שעל נהר הדנייסטר. טירטור של טראקטורים, הגוררים תותחים שנפגעו וכלי־מלחמה כבדים, מתמזג ברעש גלגלי העגלות העמוסות. מהלכות שמועות, כי אתמול הפציצו אווירונים גרמנים את השיירה. האווירונים הצניחו חיילים למטרות־חבלה. כלי־המלחמה שבשיירה מובלים מהחזית המתקרבת והנוסעים נמלטים מעיירות בסרביה. הכול אומר תבוסה. הדרך היא במורד ההר. סוסים עייפים סוחבים בכבדות את העגלות. השיירה מתקדמת לאט.

על העגלה, שיצאה מסרטה, יושבים ארבעה אנשים חיוורים ומודאגים, אחד מהם האוחז במושכות הסוסים, הוא דוידל זלצר. זה לא אותו דוידל העליז. הפעם ארשת פניו נוגה. מכונס הוא בתוך עצמו. דוידל נוסע למשפחתו, לאשתו זניה וילדיו התאומים, איזיה ודורה. הם מחכים לו באודיסה. שני חיילים רוסים העומדים על הכביש, עצרו את העגלה והודיעו: ,,אין כניסה לאודיסה''. הם ציוו עליו להסתובב לדרך המובילה לאוקראינה. דוידל מסביר לחיילים, כי הוא מוכרח לנסוע לאודיסה לאשתו וילדיו הקטנים, המחכים לו אך ללא הועיל. החיילים עומדים בסירובם. הוא מחליט לנסוע בדרך עקיפה והוא פונה לאובידיופול ומשם מגיע לאודיסה.

את מה שקרה לדוידל ולמשפחתו באודיסה, מספר בנו איזיה, אחד הבודדים מניצולי בור־הרצח של מחנה הגירושים. עדות מזעזעת, ספוגה דמם של יהודים מעונים, שעל סף המוות שמרו על דמותם האצילה.

בחודש אוקטובר 1941 נכנס הצבא הגרמני לאודיסה. ניתנה הוראה שעל כל היהודים להתייצב לרישום ולקבלת תעודות במקום הנקרא פונטניה. למקום באו כ־60,000 יהודים. המון גדול, ביניהם זקנים וטף. מכאן הובילו אותנו לדלניק, מחנה צבאי נטוש, ובו בניינים וצריפים. בדרך, הכו אנשי ,,הגסטפו'' בהולכים והאיצו בהם במקלות ובכתי־רובים. פרץ בכי מר של תינוקות שבזרועות האמהות. הגרמנים האיצו בהולכים חסרי־האונים, ירו עליהם ללא סיבה, ההמון הגיע לדלניק. אנשי ,,הגסטפו'' הכניסו אותם בכוח לתוך הבניינים הממוקשים שבמחנה. נשמעו צווחות־אימים, צפיפות ודחק אין אוויר לנשימה, הודחסו רבבות, איש על רעהו. התליינים הפעילו את המוקשים ופוצצו רבבות היהודים שבמחנה הצבאי. קולות־נפץ אדירים, יחד עם קולות יאוש, עשן וריח דם מילאו את חלל האוויר.

אנחנו – אבי, אמי ואחותי – התקרבנו למקום. כפשע היה בינינו ובין המוות. אותו יום דחו הנאצים את המשך פעולת ההשמדה. אנחנו חזרנו לדירה. גרנו בדירה שהתרוקנה.

בחודש נובמבר 1941, פירסם ,,הגסטפו'' פקודה לכל הנשארים מבין יהודי אודיסה, שעליהם להתייצב בבית־הסוהר המקומי לעבודה. לאבי נודע, שכל המתייצב במקום נרצח.

אבי לא התייצב. הורי באו בדברים עם אוקראיני, נתנו לו מעיל פרווה ותכשיטי זהב של אמי, והוא הבטיח להסתירנו. האוקראיני הכניס אותנו בפינה מוסתרת בעליית גג ביתו. ממקום־מחבואנו היינו קשובים לתנועות ,,הגסטאפו''. ראינו אותם עוברים מבית לבית ומוציאים באכזריות יהודים. שוב ניתנה הוראה, שכל היהודים חייבים להתייצב על הסלובודקה. מכאן גירשו את כולם למחוזות אצ'יקוב, ברזובסקה, בוגדנובקה. כעבור שלושה שבועות, מאז לקח האוקראיני את תכשיטנו, הלך והביא את אנשי ,,הגסטפו'' למקום־

מחבואנו והסגיר אותנו לידיהם. איזיה הרים עיניו, התמונה המזעזעת הופיעה לפניו, רטט עבר בגופו.

הנאצים גירשו אותנו עם עוד יהודים רבים למחוז ברזובקה, 28 ק''מ מאודיסה. שם היה מחנה מגורשים, שבו הצטופפה שארית יהודי אודיסה והסביבה. המוני יהודים, רבבות מובלים ברגל בימי חורף, בסופות שלג וקור. הלכו בכבדות בשלג וברפש. בכי מר וצעקות ילדים קורע לב. אין כוח ללכת מרעב ומסבל, מיסורים

שעברו על רבים באודיסה, שחלק מיקיריהם נספו. רבים פצועים, בגדיהם מרופטים ומגואלים בדם מהמכות שקיבלו ממקלות ושוטים של הגרמנים, המאו־צים בנו, רבים נופלים ואינם קמים. הנאצים יורים ומחסלים את תשושי־הכוח. מברזובקה גירשו את היהו־דים לכפרים, גוליבקה, סופייבקה זלטאוסטבה. פיזרו אותנו בקולחוזים, מתנת־חיים לזמן קצר, השטן הגרמני חישב בקפדנות את מלאכת ההשמדה ומכונת הרצח דייקה בלוח־הזמנים.

אנו נשלחנו לעבודת חקלאות בקולחוז בסופייבקה. אבי הביא לקולחוז אנשי סרטה שנמצאו בסביבה, את פישל וצירנה רידר וכלתם ריבה ותינוקה, יהושע הרש אפתיקר אשתו ובנם סיומה. עבדנו בקולחוז בסופייבקה. משפחתנו גרה בבית אכרים אוקראיני, בני הכת הבפטיסטית, גם הם סלדו מהנאצים. הכפריים סיפרו על זוועות הרצח שראו בעיניהם, על היריות ללא־הרף ביהודים. ידענו, שגורל היהודים נחרץ והרצח מבוצע בשיטתיות גמורה. האיזור מאוכלס בגרמנים, המשתפים פעולה עם הנאצים. גם חלק מהאוקראינים נתנו ידם לרוצחים. אנו שרויים בקולחוז, ערים לכל רישרוש, לנביחת כלבים, לקול צעדים הנשמעים בלילות החורף הארוכים. קשה לשאת סבל כבד כל־כך על שכמנו הדלים.

באביב בחודש מאי 1942, בהנץ השחר, הקיפו אנשי „הגסטפו'' את סופייבקה. „האקציה'' קרבה, מייד יתחילו לחפש בבתים ולהוציא את היהודים. אנו הילדים והאמא הסתתרנו בערמת התבן שבחצר. אבי נשאר בבית. הנאצים הפכו את הבית חיפשו אותנו, ירו גם בערימת התבן, אך לא פגעו בנו. את אבי ועוד רבים הוציאו אל מחוץ לקולחוז. כבר היו מוכנים בורות. לפני־כן הוציאו מבין היהודים כמה בעלי מקצוע אבי, פישל, רידר, ואפתיקר אמרו שהם בעלי־מקצוע, רצענים. הם היו מבין הספורים שנשארו בחיים „מהאקציה'' הזאת. האחרים – כמה אלפים – חוסלו.

משחזר אבי הביתה, שמע מאחוריו טירטור בלתי־פוסק של יריות. עם רדת הלילה בא עלינו הפחד. כל קול צעדי מגפים, כל רחש מעורר דאגה, כל רגע הם עלולים לבוא. ארוך הוא הלילה שלנו בסופייבקה. הנאצים הפכו גם יומנו לליל.

ביום קייץ חם, בחודש אוגוסט 1942, שוב הקיפו הגרמ־נים את המקום. במקום נשארו כ־3,000 יהודים. אנחנו נמצאנו אצל המשפחה האוקראינית מהכת הבפטיסטית. הנוצריה נכנסה והודיעה לנו על ה„אק־ציה'' שהתחילה. היא ביקשה להשאיר אצלה את אחותי התאומה, דורה. אין הנאצים יכולים להבחין בילדה, אם היא יהודיה. היא הלבישה את דורה בלבוש אוקריאני טיפוסי לאיזור. אותי פחדה לקחת, כי הנאצים היו בודקים את הבנים. הם היו מורידים את המכנסיים.

הגרמנים הקיפו אותנו. בבוקר השכם הוציאו את כולם מהבתים, הנחיתו מכות רצח על כל אחד מאתנו ובדקו כל פינה נסתרת. הם התמחו ב„ציד יהודים''.ירו בכמה יהודים, שניסו להימלט מידיהם האכזריות. מצעדי מוות ודרכי יסורים לא מעטים עלו בגורלו של איזיה ועכשיו הוא יושב מולי בריא ושלם, אך בלבו פנימה נשאר הפצע הפתוח על אובדן יקיריו, שם בגיא־ההריגה.

אני, אבי ואמי ואתנו פישל וצירנה רידר, ריבה רידר ותינוקתה, יהושע הרש אפתיקר ואשתו ובנו סיומה, הובלנו בבוקר השכם, אל מחוץ לכפר במקום מגודר לבהמות. בקרבת המקום היו תעלות. אנשי הגספטו הביאו לפני־כן יהודים, שהעמיקו את התעלות. הנאצים ציוו על כולם להתפשט לשם השפלה ואולי לרצוח ולרשת את הרכוש הדל של הבגדים שנערמו. ערומים, מדוכאים ומושפלים עומדים אנו ואיננו יודעים מדוע מתעללים ויורים בנו. השמש שולחת את קרניה ומאירה את התמונה העגומה. קול האמהות נשמע מרחוק. אני עמדתי וראיתי בעיני את כל הקטל. ראיתי את הנאצים ואת פניהם המרוש־עות מלאי סיפוק והנאה, שגרמה להם פעולתם הרצח־נית.

כשהגיעה לבור ריבה רידר, ביקשה רחמים על התינוקת שבזרועותיה. גרמניה מה„גסטפו'' לבושה מדי נאצים, עטורים סמלים נאציים, עם קסדת פלדה לראשה, במכת־מקל שבקצהו ברזל הנחיתה מהלומה על ראש התינוקת. זעקת אימים פרצה מפי האם שהושתקה בכדור. קולות האם והתינוקת נדמו. השקט שהשתרר, הופר. מכונת הרצח המשיכה. שוב נשמעו יריות. התקרבו יהושע הרש אפתיקר, אשתו ובנם סיומה. אפתיקר חיבק את אשתו על פי הבור ונשק לה, אהבה מול רצח. על סף המוות שמרו על דמותם האצילה. כדורי התליין שמו קץ לחייהם. הבן סיומה בן ה־14 נורה והושלך לבור כשעודנו חי.

קרוב לשעת השקיעה שולחת השמש קרניה האחרונות, הרצח הגדול נמשך. מספר היהודים שהיו כ־3,000 הולך ופוחת. ערומים, חלושים ומלאי סבל. הם יודעים את הצפוי להם בכל רגע. רבים השלימו עם המציאות המרה הרוב עומד ומחריש.

מעל פי הבור נשמעו צעקות נואשות, צווחות קורעות לב של אמהות המבקשות רחמים על ילדיהן, מה חטאו הילדים, מה פשעם? אבל אין בכוחו לזעזע את לב החיות הנאציות. אני עומד כ־5 מטרים במרחק מן הבור. ורואה את השטן בשיא רצחנותו. אבי ואמי מתקרבים. אמי אוחזת בחזקה בידי ומבקשת ומתחננת על חיי.

היא נאבקת בשארית כוחותיה, שלא יוציאו אותי מידיה. מולה כיתת „גסטפו" היורים בהנאה סדיסטית. יריה אכזרית פילחה את האוויר, והשתיקה את זעקת האימים, שפרצה מפיה כשהיא גוררת אותי בידיה, ובגופתה סוככה עלי. נפלתי איתה לבור. שמעתי יריות וניטלה ממני הכרתי. וכך הצילה אותי אמי ממוות.

פני איזיה סמקו ורעד עבר בגופו.

כשהתעוררתי מצאתי את עצמי בין ערימות נרצחים בין הגופות. עוד אחדים גוססים, אנחות קורעות־לב, אנחות אחרונות, קצתם נקברו חיים. כולי כאב ומגואל בדם. כדור שפגע ברגלי בעת שהושלכתי, הסב לי כאבים חזקים. בשארית כוחותי ניסיתי לעלות מן הבור בזחילה, לאחר מאמצים מרובים עליתי.

דימדומי בוקר. מבין הערפל מפציעות קרני־השמש הראשונות. אני רואה לפני את סיומה אפתיקר, הוא פצוע קשה בגופו, מפיו נשמעות אנחות, אין בכוחו לעלות. אני זוחל ומושיט לו יד עוזרת יחד עם אברהשה. אברהשה, נער כבן 14 שנה מאודיסה, שגם הוא ניצל מהכדורים, שירו עליו בבור. אנחנו מצליחים להוציא את סיומה הפצוע.

כשעלינו, התחילו לירות עלינו חיילים נאצים, שהופקדו לשמור על מקום־הרצח. סיומה אפתיקר פצוע קשה, אינו יכול לרוץ, נפגע שנית מכדורי הרוצחים. נפל ולא קם. אני ואברהשה רצנו לכיוון החורשה הסמוכה. הנאצים יורים עלינו, כדורים שורקים מכל עבר, הגענו לחורשה. בבוקר ראינו מתוך החורשה גרמנים, ששפכו בנזין אל הבור ושרפו את הגופות.

אני ואברשה שהינו בחורשות ובדרך כ־12 ימים. פחדנו לצאת. באיזור גרו איכרים גרמנים והם היו מסגירים כל יהודי לידי הנאצים, וגם ירו ביהודים. רעבנו מאוד וגם הצמא הציק לנו. היו ימים חמים. התייבשנו מחוסר מים. אכלנו מן המעט שמצאנו בשדות, תפוחי־אדמה רקובים, סלק.

האוקראיני מן הקולחוז שבדירתם גרנו, בא ליער והביא לנו בקבוק חלב ולחם. הוא אמר לנו שניזהר, כי באיזור שורצים נאצים ועוזריהם. הוא סיפר לנו שבמחנה מוסטוביה נמצאים יהודים מגורשים מרומניה, בהם אין יורים.

אנו מסתתרים בין עצי החורשה. הסביבה עויינת. פעם בפעם נשמעות יריות. מרחוק אנו רואים אנשים חופרים בורות. כל האיזור זרוע קברים המוניים. האם דרכנו מובילה אותנו שוב לידי הנאצים? תשושי־כוח, עטופים בסמרטוטים, עייפים ורעבים אנו הולכים רק בלילות, וביום אנו מסתתרים בין התירס. אנו באפיסת כוחות, איך נגיע למוסטוביה?

מבין התירס ראינו עגלה רתומה לסוסים, עמוסה מספוא ירוק נוסעת בכיוון מוסטוביה. עלינו מהצד האחורי של העגלה ובלי שבעל העגלה ירגיש בנו.

איכר גרמני שעבר במקום תפס אותנו, עלה על העגלה ואחז בנו. באותו זמן הגיע מולנו רוכב אופנוע. מרעש המנוע נבהלו הסוסים, התפרעו והתחילו לדהור. העגלה טולטלה בחזקה. הצלחנו להשתחרר מידי הגרמני, שהחזיק בנו וקפצנו מהעגלה. רצנו בשארית כוחותינו לשדות התירס והתחבאנו. האם נצליח להתחמק? הגרמני מיהר להגיע לכפר הקרוב וכפי ששיערנו הזעיק איכרים גרמניים. חמישה רוכבים יצאו לחפשנו. הם רכובים בין התירס. רק מרחק קטן מפריד בינינו. הם אינם מרפים. שוב ושוב עוברים על ידינו, הם קרובים מאוד. אנו עוצרים נשימותינו, הם לא גילו אותנו, כך ניצלנו שוב ממוות בטוח.

אנו חיים בפחד תמיד ובאימת מוות. אבל הישועה עדיין רחוקה. אנו נרדפים מכל עבר. האמונה, שנצליח להגיע למקום־הצלה הולכת ופוחתת. כל דרך ושביל לידי התליין מוביל. ממרחק לא־רב נראים יהודים חופרים בורות חדשים. בכל האיזור יורים. אבל יצר־החיים, אפילו אצל נערים בני 12 נפוחים מרעב, יצר החיים ממריצם קדימה, אולי בכל־זאת תבוא הישועה. אומרים, כי במחנות יהודי רומניה רק מרעיבים.

אנו כבר מתחבאים שוב יומיים. יומיים של שרב. צמאים רעבים ועייפים. בצידי הדרך רואים אנו כפר של בתים בודדים. לילה, נביחת כלבים. אנו נמצאים בחורשה סמוכה לכפר. היציאה מהחורשה כרוכה בסכנת נפשות, והרעב מציק. באין ברירה, אנו מסתכנים ונכנסים למרתף אחד הבתים מהכפר. במרתף מצאנו גבינה, חלב חמוץ. אנו אוכלים ושותים. אין באפשרותנו לעכל את המזון. יצאנו מהכפר, לקינו בשלשולים חזקים. מי יודע – הנצליח לעמוד בקשיים אלו שהם למעלה מכוחנו? אנו ממשיכים ללכת בלילות בדרך למוסטוביה. גם ביום בשבילים צדדיים ובין חורשות.

כחצי קילומטר לפני מוסטוביה, שוב ראינו שורת יהודים שיורים בהם, אחר כך נודע לנו, שבין המומתים היו גם צוענים. אנו רואים מרחוק את הנאצים צמאי הדם, ומזהים אותם לפי מדיהם. נשמעות צווחות ובכי מר. אנו נזכרים ביקירנו, דמי רותח בי. כשהתקרבנו למוסטוביה, פגשנו באיכר רוסי שאמר לנו, כי חיינו בסכנה ועלינו להיזהר עד שנגיע למוסטוביה.

איזיה ממשיך בסיפורו. הוא מתנשם כנושא משא כבד

על שכמו. בזמן השיחה עם האיכר הרוסי, הופיע ג'אנדארם רומני ושאל אותנו ברומנית ,,מי אתם"? עניתי ברומנית. אברהשה לא ידע רומנית. הג'אנדארם לקח אותנו על עגלה והביא אותנו למפקד הז'אנדאר־מיה במוסטוביה, ששמרה על מחנה היהודים המגור־שים מרומניה. מפקד הג'אנדארמים שאל אותנו, מאין באנו. סיפרתי לו שהורי נרצחו ואנחנו נמלטנו מבור ההריגה, והוספתי: ,,אנו בידיכם, תעשו בנו מה שתרצו". הז'אנדארם שאל, ,,מה יהיה אם אירה בכם"? והוסיף: ,,אל תפחדו, פה תקבלו בגדים ומזון ולא יאונה לכם כל רע".

הז'אנדארם הכניס אותנו למטבח. נתנו לנו אוכל, בגדים ללבוש ונעלי צבא. הז'אנדרם אמר לנו, שיש הוראות לירות ביהודי רוסיה ובסרביה, אבל בנו לא יגעו לרעה. בערב בא אלינו ראש ועד יהודי רומניה במחנה, ואמר לנו שניצלנו. אנו נשלחנו לעבוד במטבח. אנחנו סופחנו למחנה יהודי רומניה. הם היו כ־600 יהודים. במקום שהינו כ־7 חודשים.

ב־1943 נתקבלה הוראה מ,,הצלב האדום" מרומניה לשחרר אותנו. בעזרת ,,הצלב האדום" ובחסותו נסעתי לסופייבקה, לקחת את אחותי דורה שנמצאה אצל המשפחה האוקראינית. כשראתה אותי הבפטיסטית שהסתירה את דורה, והיא ידעה את מה שאירע לנו ב,,אקציה", נבהלה. חשבה שקמתי מקברי ,,תחיית המתים". יחד עם דורה חזרתי למוסטוביה. ,,הצלב האדום" העביר אותנו יחד עם שאר הילדים לטירספול. בטירספול הוכנסו כ־1,200 ילדים בהסגר, למניעת התפשטות מחלות. סיפרו שער ראשינו, הלבישו אותנו בגדים חדשים, ונשלחנו ברכבת לעיר יאסי, בסוף שנת 1943.

ביאסי קיבלו אותנו היהודים בסבר־פנים יפות. כשהתקרבה חזית המלחמה העבירו אותנו לערים אחרות ברומניה. בכל מקום דאגו לנו היהודים. התאר־חנו אצל המשפחות היהודיות. אחר־כך הועברנו לעיר בוקראסט. בבוקראסט חיכינו עד בוא הרוסים. הרוסים לקחו את הילדים שמוצאם מרוסיה, ושלחו אותם לדונבאס, מקום של מכרות־פחם. אני עבדתי בבית־חרושת ללבני בניין. לא מצאתי מנוחה בדונבאס. רציתי לפגוש בקרוב משפחה, מכר, ולספר את אשר ראו עיני, על סופם המר של הורי ורבבות יהודים שקבריהם פזורים בשדות טרנסדניסטריה. עקרתי מדונבאס ובאתי לכמה ימים לסרטה. במקום מצאתי כמה משפחות יהודיות, שהתכוונו לעזוב את העיירה ההרוסה.

נסעתי לאודיסה, שחזרה שוב לידי הסובייטים. הודעתי לשלטונות על האוקראיני שמסר אותנו לידי נאצים. הוא נידון ל־25 שנות מאסר.

כשאיזיה נזכר באוקראיני, שהסגירם לנאצים, עיניו בלטו ונוצצו, דיבורו נעצר, נשימתו כבדה. הכול אמר נקום. המשכתי לנסוע ובאתי לדודי לקישינוב.

איזיה לוגם מים מהכוס ומפסיק סיפורו לרגע קט. הזוועות עולות לנגד עיניו, זיעה כיסתה את פניו. כמה חיוניות, מרץ, ומאבק על הקיום של נער יהודי. על יד השולחן ישב בנו של איזיה, הדומה לסבתו שנשארה שם. לו, זה לא יקרה, הוא במדינתו.

ביירמג'ה

משה שוחט (נהריה)

עיירתי ביירמצ׳ה

שמה הרשמי של העיירה בתקופת רוסיה הצארית היה **ניקולייבקה נובורוסיסקייה**, אך הרומנים שינו את שמה **לביירמצ׳ה**, וזהו בעצם השם שהיה לה בזמן התורכים. ביירם – פירושה חג או יום טוב. ב־1945, משעברה העיירה לידי הרוסים, חידשו שמה כקדם, והריהי עתה שוב ניקולייבקה נובורוסיסקייה.

העיירה נמצאת במרחק 35 קילומטר מאקרמן ו־10 ק״מ מתחנת הרכבת של קולבצ׳ה. כשהתחילה רוסיה הצא־רית ליישב ולאכלס את האדמות הפוריות של ה״בוד־ז׳אק״, יישבו את ביירמצ׳ה בקוזאקים, כדוגמת הכפרים קאזאצ׳ה, קונסטנטינובקה, מיכאילובקה ואחרים. ברבות הימים התישבו בביירמצ׳ה גם בני לאומים אחרים שרכשו את אדמותיהם של הקוזאקים, שעבודת האדמה לא היתה לפי רוחם והטיפה המרה לא משה מפיהם. התושבים החדשים (רוסים, אוקראינים, מולדובנים, יהודים) נחשבו ברוסיה הצארית כתושבי־חוץ ובאסיפות היתה זכות ההצבעה שמורה רק לקו־זאקים. זכורני, כי בימי ראשון בשבוע, כשהנוצרים היו הולכים לכנסיה, היו הקוזאקים מהלכים במדיהם הרשמיים. אחד מהם היה שומר בית־הקברות היהודי, סבא גורדיי קראו לו, וביום־כיפור היה עובר בבתי־הכנסת של היהודים ותפקידו היה לשמור שהנרות לא יכבו. מדי שנה, בפרוס חג הפסח, היו מוכרים לסבא גורדיי את החמץ, ולטכס המכירה היה מופיע לבוש במדי הקוזאקים כשעל חזהו מתנוססים כל אותות ההצטיינות והעיטורים שקיבל בימי שירותו בצבא של הצאר, ירום הודו. ועוד אירוע נחרת בזכרוני מימי העבר הרחוק: בשנת 1913, כאשר חגגו את יום מלאות 300 שנה לשושלת הרומנובים ברוסיה, חילקו על יד בית המועצה יין לכל דורש חינם אין־כסף, למען להגדיל את השמחה. גם אז הופיעו כל התושבים הקוזאקים במדיהם ובעיטוריהם הססגוניים.

הפוגרום ב־1905

כ־1200 חצרות היו בביירמצ׳ה והאוכלוסיה היהודית מנתה 280 משפחות. הפוגרום של שנת 1905 נתן אותות קשים באוכלוסיה היהודית. חברי ״המאה השחורה״ תשטו על פני בתי היהודים, שדדו ובזזו והציתו את הבתים והחנויות. על הפוגרום הזה שמעתי מפי דוד שור שהיה איש אקרמן, אך התגורר עם מש־פחתו בביירמצ׳ה. כשחזר לכפר אחרי הפוגרום לא היה לו אפילו כר כדי לשים עליו את ראשו. הכל נשדד. בחירוף־נפש ובגבורה נלחמו עם הפורעים גבריאל וולמן וישראל בוגנוב, אך הם נהרגו והשאירו אחריהם אלמנות ויתומים. גבריאל וולמן הובא לקבורה באקרמן יחד עם הקרבנות האחרים של הפוגרום שם והקימו לזכרו מצבה נאה. באותו מקום הוטמנו גם גווילי ספר תורה שחוללו.

על הפוגרום בביירמצ׳ה כותבים באנציקלופדיה של גלויות ישראל ברמן ודוד ויניצקי: ״בהכנות לפרעות נטלו חלק רב ה״אוריאדניק״ (קצין משטרה זוטר) שהיה מסייר בכפרים ומזמין את האכרים ליום המיועד לפורענות, וכן גם הכומר המקומי שהיה נוהג להקריא בפני המתפללים בכנסיה את עלוני השיטנה של קרושיוואן. ב־22 באוקטובר, ארבעה ימים לפני פרוץ הפרעות, הוזמנו נציגי היהודים לחנוכת כנסיה חדשה במקום, והם הגישו תרומה של 25 רובל לכיסוי הוצאות החגיגה. וראה גם ראה, זו שימשה עילה נוספת להגב־רת ההסתה. ירייה באויר היתה אות לפתיחה. צלצול פעמוני הכנסייה – הזמנה לאיכרים שעמדו בצפייה מאחורי העיירה. ה״פריסטאוו״ (קצין משטרה בכיר) שערב הפרעות הציע ליהודים לארגן הגנה עצמית, חמק אותה שעה מהמקום והשלטון עבר לידי ה״אורי־אדניק״ הנודע. בהתחלה נעצרו כמה בריונים ע״י ההגנה והובאו למשטרה, אבל הם שוחררו מיד ואף צוידו מחדש בכלי־משחית למען ימשיכו בפעולתם. מנהל הסמינריון לפרחי־כמורה ניסה לעצור בעד הפורעים, אך לא הצליח. בכתבה מביירמצ׳ה שנתפר־סמה ב״הצפירה״ מיום 7.11 לשנת 1905 נאמר בין היתר: ״ביום 26 באוקטובר החל בעירנו פוגרום על כל פחדיו המלווים אותו ונמשך גם ביום ה־27 עד לפנות ערב. הפורעים ברובם הם מאיכרי העיר. בקר־דומות כשילים, בולי־עץ ושאר מכשירי ההריסה יצאו והרסו את כל החנויות. כל הסחורות שודדו והובלו על ידי האכרים שבאו למטרה זו. כאשר הורקו החנו־

יות שפכו עליהן נפט ויציתון באש. אחרי כן התחלקו הפורעים לפלוגות, ויעברו בכל העיר. על כל בית נוצרי פסחו וכל בית יהודי העלו באש, אחרי אשר שברו ונפצו את כל רהיטי הבית לרסיסים. - - - רבים מן היהודים נמלטו אל הקולוניות האשכנזיות הסמו־כות, אבל גם בין האשכנזים נמצאו רבים שלא הניחו להם לבוא אל קולוניותיהם, באמרם שהם יראים בעצמם, ויש שהצדיקו עלינו את הדין. כה נדו משפחות לעשרות עם יונקי־שדיים מכפר אחד אל משנהו, עד שלבסוף הוכרחו ללון על אם־הדרך תחת כיפת השמים, נרטבים מגשם ורועדים מפחד ומקור הלילה. - - - הנזק עולה עד שלוש מאות אלף רובל. עשירים נהפכו בין־לילה לעניים. חמש מאות ושבעים נפש נשארו בעירום ובחוסר־כל, מבלי מקום ללון ורעבים לפת לחם. עזרה נחוצה מאד. נודע הדבר שמסדרי הפוגרום הודיעו לאיכרי הכפרים הסמוכים שיבואו בעגלותיהם ביום המיועד לבוז בז. שעות ארוכות חיכו האכרים מאחורי העיר עד אשר חוליגאנים אחדים החלו לצלצל בפעמוני הכנסיה לאות כי יבואו העירה והפריסטאוו נסע לו באותה שעה - - - את העזרה הראשונה ישלחו הנדיבים ע״ש הרב מ. רבלנסקי, ביירמצ׳ה, חבל בסרביה״.

חתום על הכתבה הזו - זגג

לפני מלחמת העולם הראשונה בנתה רוסיה הצארית מסילת־ברזל שחיברה את אקרמן עם העיירה. בהתאם לתוכנית צריכה היתה הרכבת לעבור דרך ביירמצ׳ה, אבל באסיפת הקוזאקים ותושבי העיירה החליטו להתנגד שהמסילה תחצה את שדותיהם מתוך חשש שהרכבת תפגע בעדרי הבקר שלהם בזמן המרעה. לאחר זמן הרגישו כי שגו בהחלטה זו, אך לא יכלו כבר לתקן את המעוות ולפיכך היתה תחנת הרכבת במרחק 10 ק״מ מהעיירה. ברם זה לא מנע מביירמצ׳ה להיות מרכז לעיירות שבסביבה וחוליה מקשרת בין תחנת הרכבת בקולבצ׳ה והים השחור. כל אכרי הסביבה הובילו את התבואה שלהם למכירה בביירמצ׳ה, ומשם - לתחנת הרכבת בקולבצ׳ה.

היהודים עסקו במסחר, בקניית ומכירת התוצרת החק־לאית. היו ביניהם גם בעלי מלאכה ובעלי חנויות לבדים וסדקית. תעשיה לא היתה במקום. האוכלוסיה היהודית לא היתה עשירה ולא מעט עניים היו בין יהודי המקום. רבים היו נוסעים במשך כל השבוע עם המרכולת שלהם לירידים ורק ביום ששי היו חוזרים

קב׳ הכדורגל בבירמצ׳ה משותפת ליהודים ולנוצרים

לבתיהם ומשפחותיהם. העיירה שימשה מרכז לסחר בעורות־גולמיים. סוחרים יהודיים היו מרבים לנסוע לכפרי הסביבה ומגיעים עד וולונטירובקה וקונים אצל האכרים את העורות. אחרים היו קונים בהמות, עופות, ביצים ומעבירים אותם לגאלאץ. מקצתם היו קשורים עם בנקים באקרמן ומסתייעים בהלוואות בעיקר לשם ניהול המסחר בצמר ובגרעיני־תבואה.

מוסדות יהודיים

עוד בשנת 1915 הוקמה בעיירה קופת מלווה וחסכון יהודית והיו״ר שלה היה ב. ברודצקי ואחריו ב. דרוז מאקרמן. כשהאחרון עזב החליפו לייב הלמן שכיהן בתפקיד זה עד שנת 1940. קופה זו הביאה תועלת רבה לציבור ובזמן האחרון הגיע כבר מכסימום ההלוואה ליחד עד כדי 30.000 ליי, ולעתים אף ליותר.

שני בתי־כנסת היו בעיירה, אחד מול השני, ברחוב היהודי: בית הכנסת הישן והחדש. שניהם – בניני אבן נאים מאד. משפחתנו הגיעה למקום בשנת 1910 וכבר אז היה כאן בית־ספר עברי. בין המורים היו גם בעלי ידע רב, כגון: דנילקה, רוזנברג, שוכן, גלזניק, מגזיניק ואחרים. לרב העיירה רבלסקי ז״ל יש זכויות רבות בקיומו וביסוסו של ביה״ס. הוא היה חבר מפלגת ״המזרחי״ ונטל חלק אקטיבי מאד בפעולות למען קרן היסוד ואף היה נואם בעצרות וכינוסים שנערכו בקישינוב ובערים אחרות. לאחר שהרב עזב את ביירמצ׳ה בא למלא את מקומו הרב בונימוביץ׳ מליטא, איש־אשכולות ומלומד, שבין היתר שלט גם בשפה האנגלית. איש־ספר היה והיתה לו ספריה עשירה מאד. כשעזב את העיירה הפקיד בידי מ. פיק את ספריתו למשמרת, אך היא לעולם לא הגיעה אליו ובתהפוכות הזמנים נעלמו עקבותיה. לפני מהפכת אוקטובר הוזמן הרב ע״י קהילת אודסה לכהן שם כרב והשמועה אומרת, כי לאחר מכן נסע לאמריקה.

עם עזיבתו של הרב רבלסקי ירדה היוקרה של ביה״ס המקומי ומיטב המורים עזבוהו. אבי ז״ל קיבל על עצמו את הדאגה לביה״ס, נסע לטולצ׳ין והזמין משם 2 מורים, ליפמאן ופרפל, אשר שימשו בהוראה בביה״ס עד שנת 1918 – מועד סיפוח החבל לרומניה. לאחר מכן חזרו המורים לטולצ׳ין וביה״ס עבר לידי הממשלה שמינתה כמנהל את צ׳יצ׳לניצקי, ואף הוא עזב לאחר כמה שנים ועבר לנהל את התלמוד־תורה באקרמן. לאחריו נתמנה כמנהל מר פורמן, אך הוא לא האריך ימים בכהונה זו כי ביה״ס נסגר.

גם בי״ס תיכון טוב רוסי היה בעיירה עד שנת 1923, אך לאחר שהשלטונות הרומניים התחילו להתנכל לבתי הספר ששפת ההוראה בהם אינה רומנית – עברה הכוס גם על מוסד זה. הבולשת הרומנית העלילה כאילו קיים בביה״ס תא קומוניסטי ואסרו חמישה מתלמידי ביה״ס בתואנה שהם משתייכים לתא זה. הובילו אותם לחקירה לאקרמן, אך באמצע הדרך ירו בהם והרגום באמתלא שהם ניסו לברוח. בין ההרוגים היו אברמוביץ וקצ׳רגה. כשנכנסו הרוסים לביירמצ׳ה נאסרו אלה שהיו מעורבים בענין זה.

את בית החולים הממשלתי שהיה בעיירה ניהל ד״ר יעקב בילוסטוצקי, ציוני מסור שהיה חבר ״פועלי ציון״. אשתו היתה מנהלת ביה״ס העברי בארציז. בין הצעירים שחזרו למקום מאודסה לאחר מהפכת אוקטובר היו רבים שראו במשטר החדש את נושא הגאולה, אך היו גם לא מעטים מהסטודנטים האלה שהיו חדורי רוח ציונית והתחילו לעשות נפשות לציונות. ביניהם היו: אלכסנדר קיפר, קומרובסקי ואחרים. קיפר נסע לארץ ונפטר בתל־אביב. הפעילים הציוניים הקימו בכוחות עצמם אירגון ציוני, הוציאו לאור כתב־עת מקומי וריכזו סביבם את צעירי המקום, וביניהם: חנה קורול, צ. רבינוביץ (גסר) שגר עתה בצרפת, ליזה גלר (חיימוביץ׳) שעלתה לארץ עם בעלה ב־1925 וכיום גרה ברחובות, א. גרינמן, רוזה שור ויעקב פלדמן. הם הפיצו בין היהודים את קופסאות הקרן הקיימת ואף הגיעו לצורך זה ליהודים שבכפרי הסביבה. בראש ועדת הק.ק.ל. עמד ש. פרסקי שאירגן גם נשפים, הגרלות וביקר בכל שמחה יהודית והתרים את הנוכחים ואף דאג להרשמות בספר הזהב. ראוי לציין כי בדרך כלל נענו היהודים בעין יפה ותרמו איש־איש כיכלתו.

מחברי התזמורת היהודית של בירמצ׳ה

בשנת 1925 החלטנו לארגן סניף של "מכבי" והיעד הראשון שלנו היה – תזמורת כלי נשיפה. לצורך זה ערכנו מגבית בין התושבים ולאחר שהגענו לסכום ניכר נסעתי יחד עם א. הלמן לקישינוב וקנינו כלי־נשיפה. א. הלמן, שהיה מוסיקאי, היה המנצח על התזמורת ומנהלה עד שנת 1940. הבחורים שניגנו בתזמורת התמסרו בכל מאודם לנגינה והלמן שימש להם מופת ודוגמא במסירותו הוא לענין. עוד בפורים של אותה שנה השמיעה התזמורת מנגינותיה והרנינה את לב התושבים בנשף שנערך לטובת הקרנות הלאו־מיות. במשך הזמן התפרסמה התזמורת גם בסביבה והתחילו לקבל הזמנות להופעות באירועים ובטכסים שונים בסביבה, יהודיים ונוצריים, וכל ההכנסה היתה קודש למטרות ציוניות. עם כניסת הרוסים ב־1940 עברה התזמורת לידי השלטונות שצרפו אליה גם נגנים נוצריים.

המיבצע השני שלנו היה – ספריה ציבורית. עד אז היה ענין השאלת ספרים לקריאה בידי יענקל גולדשטיין שלפי מקצועו היה חורת אותיות על מצבות, אך היו ברשותו גם ספרים שונים ומשונים, שאבד עליהם כלח, והוא היה משאילם תמורת תשלום לכל דורש. גם למטרה זו ערכנו מגבית בין התושבים היהודיים וכשהצטבר בידינו סכום ניכר נסענו (אברהם גרינמן, רוזה שור וכותב השורות האלו) לקישינוב ורכשנו כמות ניכרת של ספרים ביידיש, רוסית ורומנית. במרוצת הזמן גדלה הספריה וגם מספר המנויים גדל במידה ניכרת. הבולשת הרומנית היתה אורחת קבועה בספריה, בדקה את טיב הספרים ונברה גם בחשבונות. ב־1930 העברנו את הספריה לבעלותה של קופת מלווה וחסכון היהודית, שמעתה היתה אחראית לניהול הספריה. ראוי לציין כי בין המנויים של הספריה היו גם נוצרים.

חברי "מכבי" (הסתדרות הספורט) בבירמצ'ה

הפעילות הציונית

בין הארגונים הציוניים יש לציין קודם כל את הסתד־רות הציונים הכלליים שבראשה עמדו ב. ברודצקי, א. גלדשטיין וז. אוצרטינסקי. כל הישיבות נערכו בביתו של האחרון. שלושת הנ"ל היו מסייעים לכל שליח שהגיע מהערים הגדולות לצורך העברת מגבית למען קרנות ציוניות.

את הפעולה בין הצעירים ריכזה הגב' פייגה ברגר, רופאת שינים לפי מקצועה. היא הקימה את סניף "גורדוניה" במקום כשהיא נעזרת במידה רבה ע"י חנה קורול. בכ' תמוז היו עורכים מדי שנה בבית הכנסת אזכרה למנהיג הציוני שהיתה מלווה בנטיעת עצים ביער הרצל. בשנות השלושים עלתה פייגה עם שני ילדיה לארץ. אחיה עלה עוד בשנת 1920 ונפל בארץ. זוכרני כי בביירמצ'ה דיברו עליו כעל "גבור בן גבור", שהרי אביו נהרג בפוגרום של 1905 כפי שסופר לעיל. בנה של פייגה, דב, נפל אף הוא, ואשתו שושנה, חיה בתל־אביב. בראשית שנות השלושים עלו לארץ גם רחל, בתו של א. גולדשטיין, שמתגוררת ברחובות וא. גרשקוביץ.

אני כשלעצמי פעלתי למען החדרת הרעיון הציוני בחוגי הנוער והשתתפתי בכמה כינוסים שנערכו בבס־רביה: בקישינוב בהשתתפותו של מ.מ. אוסישקין ז"ל, בכינוס שני בהשתתפותו של נחום סוקולוב ז"ל ובכינוס שלישי בקישינוב בהשתתפותו של נשיא ההסתדרות הציונית חיים ויצמן ז"ל. שהייתי שב מהכינוסים האלה הייתי מוסר דו"ח לשולחי על כל אשר דובר והוחלט בכינוסים האלה. (משנת 1927 עד 1932 התגוררתי בבנדרי, הצטרפתי למפלגה הרביזיו־ניסטית ונבחרתי גם להיות יו"ר הסניף בבנדרי).

הקהילה היהודית

עקב המצב הכלכלי הקשה במקום נאלצו רבים מיהודי ביירמצ'ה לאחוז במקל הנדודים ולהגר לארצות שונות, כגון ברזיל, ארה"ב, מקסיקו, בחיפושים אחרי פרנסה. משפחות שלמות עקרו ממקום הולדתם: משפחת חיים חיימוביץ, הערש ופ. פרסקי, קלמן חיימוביץ, מוטל גצולסקי, ד. דובריש, שלום קופר, משה גלר, פ. קומרוב־סקי, חורול דניאל ונח ועוד. עד כניסת הרוסים לא פסקה ההגירה של יהודים מביירמצ'ה.

בשנת 1934 אורגנה לראשונה הקהילה היהודית במקום שאושרה ע"י השלטונות. מועצת הקהילה נבחרה בבחירות. אני נבחרתי ליו"ר הקהילה, המזכיר היה רופא השינים קפלנסקי, גזבר־שקולניק ומנהל החשבונות – אהרון גולדמן. במועצת הקהילה השתתפו גם גבאי בתי הכנסת י. קלניצקי וש. בלינוביץ. הרב מטעם מ. קולקר היה ממונה על רישום האוכלוסיה היהודית במקום והארכיון וכל ההכנסה מהרישום וכן גם מתעודות שונות שהוצאו ע"י הקהילה נמסרו לגזברות הקהילה. במועצת הקהילה היו 15 חברים, נציגי כל הסיעות וכל תושב יהודי שילם דמי־חבר. אפיית המצות לפסח היתה בידי הקהילה ויהודים מהכפרים הסמוכים קנו אצלנו את המצות, וסראטה בכלל זה. זה היה מקור הכנסה רציני בשביל הקהילה. יתומים, חולים וסתם עניים היו מקבלים הקצבה מהקהילה וד"ר גולדנברג, שקיבל שכר חדשי מהקהילה חייב היה להגיש עזרה רפואית לחולים עניים.

בידור, חזנים וכיו"ב

בשנת 1918 התארגן אצלנו חוג דרמאטי לחובבים בהנהלתם של חיים אוצרטינסקי וש. פרסקי. החוג ערך הצגות שונות, וביניהן זכורה לי הצגת "השחיטה". חברי החוג היו מבוגרים ולאחר שהם פינו את הבמה מילאו את מקומם צעירים יותר. החוג המשיך בקיומו עד 1940 יהודי ביירמצ'ה היתה להם זיקה יתרה למשק ולתיאטרון ושחקנים רבים ידועי־שם פקדו אותנו לעתים מזומנות וביניהם השחקן הרוסי הנודע ורונסקי שברח מהמשטר הבולשביקי. השחקנים התאכסנו בדרך כלל בבתים פרטיים מחמת שלא היו אצלנו מלונות מתאימים. כשביקרה אצלנו הלהקה הוילנאית והציגה את "הדיבוק" של אנסקי או את "ביינאכט אויפן אלטן מארק" של י.ל. פרץ, אירחתי את השחקנים אלקסיי שטיין ורעיתו בביתי במשך שבועיים.
החזנים הנודעים ביותר בבסרביה ביקרו אצלנו והמו־נים היו נוהרים לבית־הכנסת לשמוע אל הרינה והתפי־לה הזכורות לי במיוחד תפילותיו של החזן לייבלה גלאנץ. לעתים קרובות היינו עורכים משפטים ספרו־תיים. בין אלה זכורים לי המשפטים על "בונצ'ה שווייג", "מוטקה גנב", "בעיניים מושפלות". המשפ־טים האלה אורגנו כהלכה וזכו תמיד לקהל רב.

הפעילות הפוליטית בעיירה

עיירתנו הקטנה מילאה תפקיד גם בחיים הפוליטיים הכלליים. היו נציגים פוליטיים בפרלמנט שקיבלו את מלוא תמיכתנו. כך, למשל, תמכנו בעו"ד פיטר וור־ביצקי מהמפלגה הליבראלית הרומנית ובעו"ד פופוביץ' נציג מפלגת האכרים הלאומית הרומנית. כשהחליטו היהודים להעמיד מועמד שלהם בבחירות לפרלמנט – והיה זה מר מ. לנדאו – נתנו לו את תמיכתנו המלאה. אני עצמי נמניתי עם חמשת המועמדים ברשימה ממחוז אקרמן. היו לי אחר כך, עם כניסת הרוסים, צרות צרורות על ששמי היה כלול ברשימה זו. אנשי ה"קולטור ליגע" והקומוניסטים הופיעו נגד הרשימה היהודית. להערכה מיוחדת זכה ציר הפרלמנט מהמפל־גה הליבראלית הער"ד פיטר וורביצקי, שהצליח להביא

כתה בבית הספר העממי בבירמצ׳ה

למצב של ידידות בין הנוער היהודי והנוצרי. עזר לו בענין זה מזכיר הקהילה ז. קפלנסקי. הם אירגנו גם קבוצת כדורגל משותפת לנוצרים ויהודים שערכה תחרויות עם קבוצות מטטרבונאר, קיליה, בולגראד, איזמאיל ומקומות אחרים. לא היה זה פשוט ליצור אוירה של ידידות בין יהודים ונוצרים בזמן שהחיטל־ריזם השתולל כבר מסביב. לא מעט יהודים ניצלו מפורענות תודות לידידות זו.

בשנת 1938, כשעלתה כבר לשלטון מפלגת קוזה־גוגה האנטישמית נערך בעיירה דיביזיה יריד ביום המיועד לירידי יום שלישי בשבוע. סוחרים יהודים היו נוהגים לצאת מבעוד לילה כדי להגיע בבוקר ליריד. יום אחד לפני היריד, ביום שני, הודיעו לי בסודיות שאצל נפח הכפר בדיביזיה הכינו שרשרות ומוטות ברזל ומתכוונים לערוך פוגרום על היהודים ביום היריד. הזעקתי מיד את חברי הקהילה והחלטנו להודיע לסוחרים שלא יבואו ליריד. ברם היו סוחרים שיצאו כבר לדרך ואותם אי אפשר היה להזהיר, ובדיביזיה עצמה גרים גם כן יהודים. התקשרתי מיד עם הבורסה המסחרית באקרמן והשגתי שם את ש. בארג ואת ק. גולדמן וסיפרתי להם על הצפוי. לאחר שעה טילפן אלי משה הלמן, יו״ר הקהילה באקרמן, והודיע לי כי מושל המחוז הבטיח שינקוט באמצעים כדי למנוע התפרעויות. בלילה נשלחו מהעיר לדיביזיה חיילים מגדוד הרגלים 35 שחנה באקרמן ומנעו מהאנשים להיכנס לכפר. היריד בוטל והיהודים ניצלו מפורענות. זמן קצר לאחר מכן נפלה ממשלת קוזה־גוגה. הדבר אירע בליל פורים ובשביל היהודים היה זה ״נס פורים שני״.

ב־1933 היה רעב בבסרביה שלא דלג גם על עיירתנו. הוקם ועד למלחמה ברעב ע״י הקהילה. קיבלנו עזרה מה״ג׳וינט״ באמצעות הועד המרכזי לנפגעי הרעב בקישינוב. ״הצלב האדום״ קיבל מצרכים עבור המטב־חים הזולים, ואנו פתחנו מטבחים כשרים ליהודים ומאות יהודים היו באים למטבחים אלה ומקבלים ארוחות. היו גם כאלה שהתביישו לקחת ארוחות, ולאלה הענקנו עזרה כספית עד שישתפר מצבם.

לאחר המהפכה הבולשוויקית לא היו רבנים בביירמצ׳ה ואת מקומם מילאו שני שוחטים. בהתאם לחוק הרומני הם נחשבו כרבנים רוחניים של העדה היהודים והיו פטורים מחובת השירות הצבאי.

עם כניסת הרוסים ב־1940 נתמנה כיו"ר המועצה הכפרית אנטישמי מובהק שהתעלל ממש בשוחט ב. גורביץ שהואשם כי לא ערך תפילות מיוחדות לשלום המדינה בימי חג לאומיים רומניים. כשהתחילה המלחמה נגד היטלר גייסו את כל הצעירים החל משנתון 1904. רבים מתושבי העיירה נפלו במלחמה, ומבין אלה זכורים לי: חיים ברוורמן, ישראל רבינוביץ', משה לייזרוביץ, יצחק רבינוביץ, חיים (פימה) שור, יענקל לאביץ, זליג רבינוביץ, בילוסטוצקי, גולדנברג. התחיל פינוי של האוכלוסיה בכיוון אקרמן, אך רבים נתקעו באודסה והושמדו שם ע"י הנאצים. בביירמצ'ה נשארו רק כמה משפחות שלא רצו להתפנות כיוון שסבלו מרדיפות הסובייטים. מספרים, כי כשנכנסו החיילים הגרמנים והרומנים לעיירה עמדו במבואות הכפר יחד עם המוני הנוצרים גם יהודים שקידמו את הכובשים בלחם ומלח. עוד ביום הראשון לשלטונם אסרו את כל היהודים, הפרידו בין הנשים והגברים כשאת הגברים הוציאו מהכפר בכיוון הדרך המובילה לקפרו. שם חפרו תעלה וירו בהם. בלילה יצא השוחט ב. גורביץ, שהיה רק פצוע, מערימת הגויות, חזר לכפר ונכנס לביתו של הנגר גורצ'נקו, שסיפר אח"כ כי קיבל את גורביץ, חבש פצעיו והאכילו. לאחר מכן הלך גורביץ לווליצ'קו, אביה של נינה שהיתה עוזרת בביתו, שהצטרף אל גורביץ בלכתו לביתו. שם, לפי המסופר, קיבל ווליצ'קו מידי גורביץ דברי־ערך רבים וזהב, שעברו בירושה מדורי־דורות, אך ווליצ'קו לא הסתפק בכך והסגיר את הורביץ אחר כך לידי הרוצחים. הנוצרים סיפרו, שרבים בעיירה, ובכללם הכומר הנוצרי, השתדלו שישאירו את הורביץ בחיים, אך מאמציהם עלו בתוהו. מה בדיוק עלה בגורלו – לא ידוע עד היום. את הנשים היהודיות ריכזו בביתו של ק. גורלצ'ב והתעללו בהן ואח"כ הובילו אותן לאקרמן. בין הנספים היו אמי, שתי אחיות ושלושת ילדיהם. סיפרו לי שאלוף־מישנה רומני לקח שנים משלושת הילדים והעבירם לרומניה, אך כל חיפושי אחרי הילדים האלה לא העלו דבר. בסיום המלחמה מסרו התושבים הרוסים בביירמצ'ה לשלטונות על מעלליו של ווליצ'קו הנ"ל. הוא הוזמן לחקירה ואח"כ חזר לביתו ואיבד עצמו לדעת בתליה.

לא נשאר זכר מהישוב היהודי בבירמצ'ה ואפילו בית הקברות היהודי נהרס כליל ואדמתו נחרשה. ד' יקום דמם של כל הנספים.

מאיר ברגר ז"ל

מאיר ברגר, אביו של דב הררי, נולד לאביו דב ברגר, והיה אחד מעמודי־התווך של הקהילה היהודית בבירמצ'ה. הוא נפטר בהיותו צעיר לימים ובעתון הרוסי־גרמני שהופיע בבירמצ'ה נתפרסמו עליו דברי־הספד אלה:

ב־4 במאי הלך מאתנו בטרם־עת, בגיל 33, ולאחר מחלה קשה העסקן הידוע ומורה הגימנסיה מאיר בוריסוביץ' ברגר. הוא היה פעיל בכל המוסדות הציבוריים בבירמצ'ה, הירבה בנסיעות ברחבי מחוז אקרמן בתור מדריך מטעם הועד המרכזי של הארגון הציוני בבסרביה והשתתף בפעילות רבה במערכת הבחירות לקונגרס היהודי הכל־רוסי.

המנוח היה היוזם והרוח החיה של הבטאון היהודי המקומי וכיהן עד יומו האחרון כמזכיר המועצה של הקהילה היהודית. השתתף בפעילות רבה בבית הדין של האספה המכוננת, אולם את עיקר מאמציו וזמנו הקדיש בימי חייו הקצרים לציונות. הוא נימנה עם ראשי הפעילים הציוניים באיזור.

ביום הלווייתו היו סגורים כל המוסדות וכל החנויות וליוו אותו למנוחת־עולמים מורי הגימנסיה והתלמידים פשוטי־עם ונכבדי הציבור, צעירים ובוגרים – העיירה כולה. ליד הקבר נישאו דברי הספד והערכה על אישיתו הסגולה של המנוח והעלו על נס את מסירותו לעניני הציבור. הקהילה היהודית בבירמצ'ה התיתמה. מאיר הטוב והנאמן יחסר לכולנו.

על החתום – צ'וזוי

kake

אהרון קמינקר

עיירתי שאבא

יצאו מוניטין לשאבא, אך ספק אם ניסה מישהו לחקור את תולדות העיירה וכל אשר עבר עליה. יש יסוד לסברה, כי שאבא נוסדה לפני 200 שנה בערך. כל הסביבה לא היתה מיושבת ומאוכלסת. הנוף היה פראי, ומסביב – מדבר. את הצעדים הראשונים להפרחת השממה עשתה ממשלת רוסיה הצארית, שהזמינה גרמנים להתיישב בסביבה, חילקה להם אדמות והעניקה הטבות ניכרות כדי שיעשו לפיתוח האיזור, שהיה נחשל ומפגר. בכך מסתברת העובדה, שתושבים גרמנים רבים היו מצויים במחוז, ובתקופות מסוימות הגיע מספרם עד כדי 750,000 איש בערך.

שלושה איזורים היו בשאבא. האיזור הצפוני, בכיוון לעיר אקרמן הסמוכה, נקרא בשם **קולוניה**. באיזור זה גרו בעיקר מתיישבים צרפתיים, גרמניים, שווייצרים ואולי גם בני לאומים אחרים. היו ביניהם אנשים אמידים ובעלי נכסים, ורובם – אנשי עבודה חרוצים ושקדנים. במרוצת השנים הקימו תושבי האיזור הזה משקים חקלאיים גדולים, יקבים לדריכת ענבים, בתים מפוארים, חצרות מרווחות, רפתות, אורוות וכו׳.

בעלי המשקים בקולוניה העסיקו איכרים רוסיים בפי־תוח משקיהם והעבידו אותם בתנאי־שכר ירודים למדי, אם כי יום עבודה רגיל של השכירים התחיל עם עלות השחר ונגמר עם שקיעת השמש.

איזור קולוניה היה מטופח כראוי וקסם לכל עין. הבתים הנאים עם גגות הרעפים האדומים היו מוקפים גינות־נוי, ששיוו להם מראה נאה, הרחובות היו מרווחים עצי־נוי שונים היתמרו בצידי הדרכים ונוף כרמים וְשדות מרשימים נשקף מרחוק. זוכרני, כי בימי ילדותי חלמתי תמיד, כי בארץ־ישראל נבנה את מושבותינו לפי דוגמת קולוניה ובמתכונתה.

תושבי האיזור הזה ראו את עצמם כ,,מיוחסים״ והקפי־דו על כך שלא יחדרו לתוֹכו בני לאומים נחותים כביכול . . . במיוחד דאגו לכך שלא יחדרו, חלילה, יהודים לאיזור מגורים זה, אך למרות זה חדרו לשם אחינו בני־ישראל בהמוניהם בעונת הקייץ. הואיל ואקלימה של קולוניה היה נוח ומבריא, ,,אימצו״ היהודים לעצמם את האיזור כמקום קייט והבראה לעצמם. בפרוס הקייץ היו תושבי קולוניה המיוחסים משכירים ליהודים דווקא חדרים בדירותיהם וכן גם היו מספקים להם מיצרכים מתנובת משקיהם, תוצרת־חלב טרייה, ענבי־מאכל מזנים משובחים שהיו מצויים בשפע בסביבה וכד׳. המחירים לא היו שווים לכל נפש, אך הואיל ויצאו מוניטין טובים לאקלימה של קולוניה – היו רבים להוטים לנופש וקייט באיזור זה דווקא ושילמו ביד רחבה.

לעומת קולוניה המפוארת היו תושבי האיזור הדרומי, בכיוון לים השחור, בעלי משקים קטנים ונחשלים. רובם היו איכרים אוקראינים ואי־פה – אי־שם היו גם כמה משפחות יהודיות בודדות. האיזור כולו היה, כפי שהיו אומרים אצלנו, ,,בסימן דלות״. הבתים – דלים ונמוכים מחמר והגגות מכוסים קש. המשקים לא היו מבוססים ולא היה בהם כדי לפרנס את בעליהם אפילו בדוחק, ולפיכך נזקקו לעבודות־חוץ עונתיות ולכל הכנסה נוספת ממקורות שונים כדי להשיג את צרכי המחיה ההכרחיים ביותר. התהום בין האיזור הצפוני והדרומי היתה איפוא גדולה וניכרת מאד.

בין האיזור הצפוני והדרומי השתרע איזור שלישי שנקרא בשם ,,פסאדא־שאבא״, ובו גרו אוקראינים, גרמנים ואחינו בני ישראל איש על מחנהו ואיש על דגלו. . . באיזור זה היו מרוכזים גם כל מוסדות הרשות המקומית, השירותים הציבוריים, השוק הגדול, בתי־מלאכה, חנויות, בתי המיטבחיים וכד׳.

לאורך שלושת האיזורים, מצד מזרח, זרמו מי הלימן (פלג של הדניסטר) שמשתפך אל הים השחור, במרחק 10 ק״מ. כמימי השילוח ההולכים לאט היו גם מימי הלימן מי־מנוחות, צלולים ושקטים, משרים רוח טובה ונעימה ומרגוע על כל הסביבה.

לעומת נהר הלימן נראה היה הדניסטר עצמו כנהר עצמאי בעל גוון משלו, קצב וזרם משלו, חזק לאין־שיעור מזה של הלימן, ובעיני אני נראו היחסים בין הדינסטר והלימן כאלה שבין הירדן וים כנרת שלנו...

חוף הנהר קסם לנו מאוד בימי נעורינו והיינו מבלים לידו שעות רבות־רבות תוך התפעלות מיופי הסביבה והוד־הקדומים המרחף עליה.

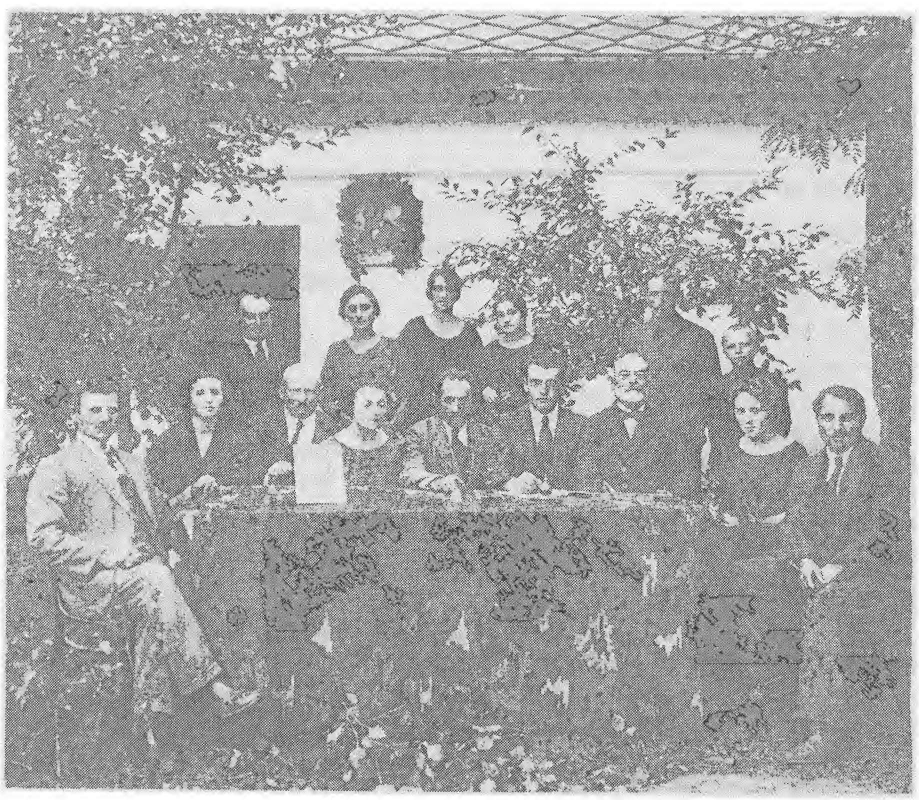
ראוי לציין, כי הלימן התברך גם בדגים רבים וטובים מכל הסוגים, שהזינו את האוכלוסייה שבסביבה ואף שימשו לצרכי ייצוא והיו עולים על שולחנות תושבי אודיסה בכבודה ובעצמה, שהיתה מרוחקת כחמישים קילומטר בערך משאבא.

בזכות האקלים הצח והטוב, מימי הלימן השקט, מרחבי השדות והכרמים ותנובתם הדשנה, סוגי הדגים המרו־בים והנוף מרהיב־העיין התפרסמה שאבא בכל רחבי רוסיה הגדולה. דומה היה, כאילו הטבע עצמו הועיד את המקום הזה כמקום מרפא ומרגוע. משום־כך ניתן באמת למקום שם־לווי נוסף „קור־אורט'' (מקום־מרפא). עונת הקייט במקום נפתחה בפרוס האביב, מיד לאחר חג הפסח, והיא נמשכה חמישה־שישה חודשים, עד עונת הסתיו, בשלהי עונת בציר הענבים. כאמור היו הקייטנים בעיקר, ואולי רק, יהודים ורבים באו מאודיסה. היו ביניהם אמידים ובעלי יכולת, אך גם פשוטי־עם מצאו דרך „לעשות חיים'' בשאבא ולהחליף כוח בקולוניה. במשך עונת הקייט היו מגיעים לכאן כאלפיים איש מהחוץ, שהיו מוצאים כאן מיפלט מהחום המציק בעיר הגדולה והיו חוסים בצל החורשות שבסביבה, באויר צח וצונן.

רבים מבין המבריאים סבלו מכל מיני מיחושים ומחלות והיו באים לשאבא לפי עצת הרופאים שלהם. זוכרני, כי בין הקייטנים היו גם אנשי־שם וידועים לתהילה מבין הסופרים, כגון: ביאליק, טשרניחובסקי, רבניצקי, צ'רנוביץ (רב צעיר), פרוג, צ'ודנובסקי ואחרים. פרט לרווחה הכלכלית שהביאו איתם האור־חים־הקייטנים – העניקו לנו גם אווירה תרבותית, חוויות רבות וזכרונות נעימים.

הקהילה היהודית בשאבא

מתי באו היהודים הראשונים לשאבא? – נבצר ממני לענות על שאלה זו. קרוב לודאי שהיהודים – כמתייש־בים ראשונים – הסתננו לעיירה כבר עם ראשית ההתי־שבות בה. הם באו מכל קצווי רוסיה הגדולה, מליטא, פולין, מאוקראינה, קווקז וכו'. דבר הלמד מענייננו, כי המהגרים הביאו איתם דפוסי־חיים שונים, מנהגים שונים, אורח־חיים שהתגבש במקומות מוצאם, נוסחי־תפילה מיוחדים וכו', אך במשך השנים נתמזגו כל אלה יחד ונתגבש משהו משותף לקהילה היהודית כולה.

חברי מועצת ההסתדרות הציונית בשאבא, 1922 לרגל עליתם ארצה של החלוצים הראשונים: שלמה וצילה לר־נר ופנינה סיטנר (ברכיהו) יושבים מימין לשמאל: דוד סיטנר, פנינה סיטנר (ברכי־הו), יואל מאירזון, שלמה לרנר, ברל קישיניובסקי, צי־לה לרנר, נחמה וידיס, ס. לרנר, קמינקר, יצחק מאיר־זון. עומדים מימין לשמאל: דוד מאירזון, פסיה ניפומני־שצ'ן, אלקה שטרנברג, מניה שטינברג, יחנה שטינברג סשה מאירזון.

בימי נעורי היו בקהילה היהודית בשאבא כששים משפחות. מועטות מביניהן היו בעלות נכסים. רובן נאבקו קשה על קיומן הצנוע. רבים מבין בני הקהילה היהודית עסקו במסחר, אך היו גם בעלי־מלאכה, עובדי שירותים שונים, עגלונים, קצבים - כדרכם של יהודים מאז ומתמיד בעיירות הגולה. יש לציין במיוחד, כי סחר־היינות שהיה מפותח בשאבא העסיק גם לא מעט יהודים בדריכת ענבים בגת ובענפי המסחר השונים בתחום זה.

כבכל העיירות היו גם אצלנו שומרי־דת מובהקים ומחמירים בקלות כבחמורות, שכל חייהם התנהלו לפי התורה והמסורה, אך היו גם משפחות חילוניות שניכרו בלבושם, שלא היה הלבוש האופייני לבני המשפחות הדתיות, ובכל סיגנון חייהן. ראוי לציין, כי גם החילוניים לא התנכרו למורשת אבות והיה להם יחס למסורת היהודית ולקדשי ישראל מדור־דור. ניתן לומר, כי אווירה יהודית לאומית היתה בכל בית יהודי בעיירתנו. בערבי שבתות וחגים עטתה הקהילה היהודית **שבת־וחג**. נרות השבת דלקו בכל בית בליל שבת, שולחנות ערוכים עם מאכלי חג ושבת היו בבחינת חוק ולא יעבור, לבית הכנסת הישן היו נוהרים כמעט כל היהודים בערבי שבת ובחגים. היהודים הפשוטים, העממיים, היהודים מכל ימות השנה, היו הופכים ליהודים אחרים, יהודים של שבת וחג, בפרוס השבתות והחגים. כך בכל עיירות בסרביה ואוקראינה - וכך גם אצלנו.

בעונת הקייט היה בית הכנסת שלנו צר מלהכיל את כל המתפללים, וביחוד הורגש הדבר בחגים ובימים נוראים. היה הכרח לשכור אולמות וחדרים מרווחים בבתים פרטיים לשם עריכת תפילה בציבור במקומות שונים.

זכור לי היטב בית הכנסת הישן ברחוב המרכזי באזור ה,,פאסאד". היה זה המרכז הרוחני, מעין מיקדש - מעט, של הקהילה הקטנה, קיר מבדיל היה חוצה בין המדור המיועד לנשים (,,עזרת נשים") ובין רובו של האולם שנועד לגברים, עם פולוש ארוך, לצד הפונה מזרחה, בו עמד ארון־הקודש, שהיה בנוי בתוך הקיר, ובו הופקדו ספרי־התורה וכל תשמישי הקדושה הנוספים למישמרת. מעל ארון הקודש התנוססו, כמקובל בבתי־כנסת אחרים, כרובים פורשי־כנפיים. פרוכת עם אותיות־זהב רקומות כיסתה את הארון אשר לידו בלט ה,,עמוד" של בעלי התפילה או החזנים. במרכז בית הכנסת ניצב שולחן גדול ומרובע, ומשני צידיו, ליד הבמה עליה הניחו את ספרי התורה לפני הקריאה, היו עומדים זה לעומת זה שני הגבאים המכובדים, נבחרי הציבור: ר' ברל שטיינברג ור' יואל מאירזון ז"ל, שהיו מכריזים את שמות העולים לתורה, מי לעלייה ,,שמנה" (מפטיר או שלישי) ומי לעליה רגילה. ליד שולחן הקריאה עמד על מישמרתו ה,,בעל קריאה" ר' בנימין קמינקר ז"ל - שהיה גם השו"ב של שאבא.

פרט לצרכי תפילה שימש בית הכנסת גם מקום לעריכת טכסי חופה וקידושין, לחגיגות בר־מצווה, לימי אזכרה (יאר־צייטן) שיהודי שאבא הקפידו על עריכתם כדת וכדין. בית הכנסת היה מוסד שליכד את הציבור היהודי במקום, נערכו בו גם אספות והרצאות שונות, מיפגשים חברותיים שונים, וכל יהודי המקום נזקקו לו. עד היום שמורה בזכרוני זיקה מיוחדת לבית כנסת זה שלנו, וחושבני כי כל יוצאי שאבא זוכרים מרכז רוחני בזעיר־אנפין זה בחיבה וביקר.

שנים רבות תיכננו עסקני הציבור בשאבא לבנות בית כנסת גדול ומפואר ואף אספו תרומות למטרה זו אך לא נסתייע הדבר ולכלל ביצוע לא הגיע.

בצל גזירות ופרעות

אם תיארתי לעיל את מי־המנוחות של נהר הלימן - אל נא יסיק הקורא בדפים אלה, כי חיינו התנהלו על מי־מנוחות. ההפך מזה הוא הנכון. מימי ילדות מלווים אותי זכרונות על רדיפות. פוגרומים וכל מיני פורענויות שפקדו את תושבי שאבא. הכוס עברה עליהם כפי שעברה על הרבה קהילות יהודיות גדולות ועתיקות ממנה. לא זכורים לי כמעט ימי שלווה ומרגוע, אך שמורים בזכרוני ימי־אימים, פחד ומגור--- הד הפוגרום בקישינייב, ששימש רקע ליצירתו הגדולה של המשורר הלאומי ח.נ. ביאליק (,,בעיר ההריגה") מצלצל באזני תמיד, אם כי הייתי ילד כשהתחולל הפוגרום הזה שנכנס להיסטוריה היהודית העקובה מדם, באותה עיר לא רחוק ממקום מושבי־שאבא.

משטרים עולים ויורדים, חילופי שלטונות וכד' הטביעו חותמם על חיי הקהילה היהודית הקטנה. כל תמורה בשלטון הרעידה קודם כל את לבות היהודים, שלא ידעו מה צפוי להם מהשלטון החדש ואיזה פורענויות יביא איתו. זכורים לי במיוחד רגעי האימה והמתיחות המתמדת שתקפו אותנו בימי הפוגרום של 1905. רואה אני לפני עתה את עליית הגג, אשר בה מצאנו מחבוא אז: אבא ז"ל, אחי משה, אני וכן גם פליט יהודי אחד שנמלט מהפוגרום שערכו הגויים ביהודי העיירה אובידיופול, הסמוכה לאודיסה. בעיירה זו נרצחו באחד הימים האפלים 38 יהודים, ואותו פליט שנמלט והצטרף למשפחתנו גולל בסיפורו המחריד את מגילת הפורענויות האיומה - והסיפור שלו כאילו רק תמול־שלשום התרחש הדבר, חי בזכרוני גם כיום הזה, שעה שאני כותב את השורות האלו.

וזוכר אני ליל עלטה סתווי, כשאני ובני משפחתי נמלטנו מרוצחים רוסיים צמאי־דם וליבנו מפרפר מאימה. בעיצומו של לילה הגענו אז לחוף הלימן ובדרך נס ניצלנו ממוות בטוח.

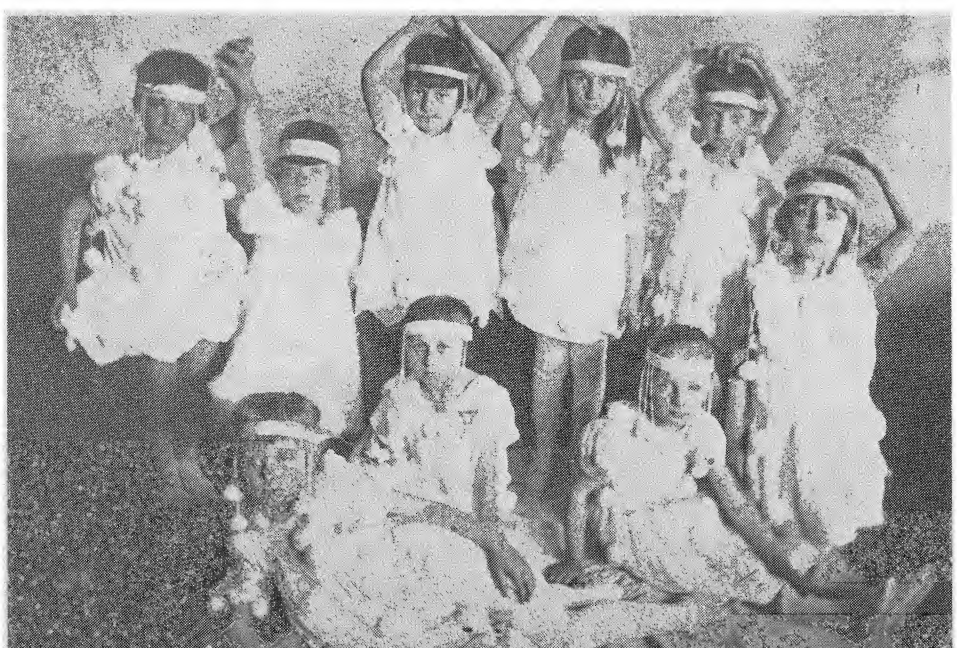
השינאה ליהודים לא פסקה אף פעם. לעתים היתה מקבלת ביטויים דרסטיים ביותר, ולעתים היתה כאילו סמוייה מן העיין, אך תמיד היתה קיימת. כל מאורע מדיני חיצוני היה מגביר ומעמיק את האנטישמיות הגלוייה והסמוייה שמצאה לה מקום וביטוי לא רק בערים הגדולות אלא גם בעיירות ויישובים קטנים ביותר, ושאבא בכלל זה.

עוד מצלצלים באזני ההדים לתבוסה הרוסית במלחמ־תם עם יפאן. רבים ניסו אז לתלות את הקולר על תבוסה זו ביהודים... וממילא נמצא כבר מי שפרע את החשבון בפרעות. בשנת 1909, כאשר סטודנט יהודי התנקש בחייו של השר סטוליפין – סערו הרוחות בכל הארץ, אך יותר מכולם הזדעזעו היהודים, כמובן, מתוך ביטחון, כי יטפלו על כל הקהילה היהודית את העוון הזה וינסו לעשות בה שפטים. וכך היה.

משפט ביילים בעקבות עלילת הדם הידועה בשנת 1911 הצית שוב תבערה גדולה. כעלה נידף ברוח רעדו אז יהודי שאבא יחד עם יהודי כל רוסיה. לא ידענו מה ילד יום. אפשר היה לקרוא מפניו של כל יהודי באותה תקופה את חדשות המישפט הזה. ממש ,,חיל ורעדה יאחזון''. כפי שנאמר באחד הפסוקים, והכל ציפו לגל פוגרומים אכזריים נוסף.

לאחר מכן, בפרוץ מלחמת העולם הראשונה העקובה מדם ב־1914, שגרמה הרס וזרעה מוות בכל אירופה, שוב היו היהודים **הקרבן** הראשון כי יותר משבכל הלאומים פגעה בה יד המלחמה הארוכה והרצחנית. עוד מהדהדים באזני קטעי שיחות וויכוחים שנערכו בכל בית יהודי בימים ההם. דומה, כי אז בשלה מתחת לסף ההכרה התודעה הציונית בלב יהודי הקהילה שלנו. אז נתגבשה ההכרה, שאין לנו מיפלט בגולה ואנו נדונים בה להשמדה וכלייה ללא רחם. אכן, רק מעטים הסיקו אז את המסקנות מחוייבות המציאות הטראגית הזאת, כי מפעם לפעם ניסו היהודים להוליך את עצמם שולל ולהשליך את יהבם על משיחי־שקר שונים ולהיתפס לאשליות שונות, שנתבדו חיש־מהר.

גן הילדים בשאבא

אחת מאלו היתה אז מהפכת קרנסקי בפברואר 1917. בתקופת שלטונו הקצרה (מפברואר עד אוקטובר 1917) של קרנסקי ראו אז רבים אות לטובה, מעין סימן לת־מורה. משב־רוח חדש עבר אז בקהילות ישראל שנשמו לרווחה ורבים נתפתו להאמין, כי הנה תור המנוחה והשלווה הגיע. . . עד שפרצה המהפכה החדשה (האוקטוברית) והביאה איתה תוהו ובוהו, אנדרלמו־סיות, התמוטטות כל יסודות הקיום, הרג רב וכו'. ושוב היה היהודי השעיר לעזאזל, ושוב ראה בו המישטר החדש, משטר השויון והצדק כביכול, את האוייב מספר א', אשר מצווה ללחום בו עד חרמה.

כשפורסמה בנובמבר 1917 הצהרת בלפור עם בשורת הבית הלאומי ליהודים נתעוררו שוב תקוות ואמונות. התנועה הציונית, שפעולתה היתה משותקת לחלוטין בתקופת המלחמה העולמית, נתעוררה לחיים חדשים וגל של התעוררות ציונית עבר את הגולה היהודית. גל זה עבר גם על יהדות רומניה ובסרביה: ועידות מחוזיות ואיזוריות ובעקבותיהן ויכוחים סוערים על מטרות הציונות, תסיסה התחילה בערי הגולה היהודית, סניפים הופעלו מחדש, הוקמו מוסדות ואירגונים ציוניים, נפתחו אפקים חדשים – חבלי גאולה הגיעו.

אך ראוי לציין, כי ממש באותה תקופה נתעורר גם הצד שכנגד. אלה שהאמינו במהפכה עולמית אשר תביא את הגאולה גם לישראל ללא כל צורך בבית לאומי יהודי – אף הם הגבירו את פעולתם ותעמולתם ברחוב היהודי הסוער והתוסס באותם ימים. אנחנו, צעירי ישראל באותם ימים, נאלצנו לעמוד במערכות קשות וויכוחים חמורים עם הסוטים, שראו בכל פעילות ציונית „קונטר־רבולוציה'' והאשימו אותנו בהסחת דעתו של הציבור היהודי מן העיקר – המהפכה הגדולה . . .

כשאני נזכר עתה בויכוחים האלה שניטשו גם בעיירה הקטנה שלנו – אני מחייך לעצמי. כמה תמימות היה בהם?! וכמה התלהבות?! וכמה אשליות?! כמה עוז־רוח? וכמה מורך־רוח?! אכן, היו ימים ---

ההסתדרות הציונית בשאבא

כאמור לא פסחו כל הרוחות הסוערות והמתסיסות על עיירתנו הקטנה. יד הציונים היתה על העליונה אצלנו. אנחנו, הצעירים, וכן גם הדור המבוגר יותר, הושפענו בעיקר מהרעיונות הלאומיים. נפתחו לבבות להסברה הציונית שנפלה על קרקע דשנה ונרתמנו לעלייה ציונית ולעשיית נפשות לרעיון הציוני. זכורה לי במיוחד הפעילות להפצת מניות של הקולוניאל – בנק הציוני. ביראת־כבוד מרובה הסתכלנו במניות אלו, שראינו בהן את הביטוי הממשי לציונות, אות־כבוד לכל רוכשיהן.

כיושב־ראש סניף ההסתדרות הציונית בשאבא בחרנו את ר' יואל מאירזון, שהיה כבר אז בעל עבר ציוני וזכה ליחס של כבוד והערכה בציבור שלנו. הבא אחריו בתפקיד זה היה קישיניובסקי, וברבות הימים זכה לכהונה זו, שנחשבה ככהונה רמה, אייזיק קמינקר.

כשאני סוקר עתה את הימים ההם, אני מגיע לכלל מס־קנה, כי העסקנים הציוניים בימים ההם עשו רבות להגברת הזיקה הלאומית והתודעה הציונית בקרב היהודים בשאבא. הם עשו לילות כימים, עבדו שלא על מנת לקבל פרס, האמינו אמונת־אומן בדבריהם וברעיו־נותיהם, הפעולה הציונית לא היתה בידיהם „קרדום לחפור בו'', הם נדלקו והדליקו אחרים למען הרעיון הציוני. הרצאות רבות נערכו באותם הימים להסברת מצב היהודים בגולה לאחר המלחמה העולמית, להוכ־חת האמת שבפיתרון הציוני לשאלת היהודים והרמייה שבפתרונות האחרים, המדומים, של השמאל והשמאל־נים וכל הדוגלים במהפכה האוקטוברית הגדולה. היו מגיעים אלינו מרצים ומסבירים מהערים הסמוכות, בעיקר מאקרמן, אך גם אנחנו עצמנו, בני שאבא, לא טמנו יד בצלחת, התווכחנו, שיכנענו, הסברנו לעצמנו ולזולתנו – והכל בהתלהבות רבה ובנאמנות. השתתפות הציבור בכל האספות היתה רבה וערה. זה היה „תור הזהב'' של הציונות בשאבא עיירתנו.

סניף ההסתדרות הציונית בשאבא עמד יפה במיבחן הוא הידק את הקשרים עם המוסדות הציוניים שבעיר **אקרמן** הסמוכה ותיאם גם את פעולותיו עם המוסדות המרכזיים שבאודיסה, ששיגרו אלינו לעתים תכופות מרצים על נושאים אקטואליים בימים ההם וכן גם ספרות ציונית במידה שהיתה קיימת אז. ועד הסניף תוך כדי שיתוף פעולה עם תנועת הצעירים, דור ההמ־שך, יזם ואירגן שעורי־ערב ללימוד עברית וכן גם איר־גנו חוג חובבי־הבמה ופתחו גן־ילדים, שעליהם ארחיב את הדיבור בפרקים הבאים, שהכניסו רוח־חיים לעיירה והעלו את קרן הציונות בה.

ראוייה לציון מיוחד הפעולה למען הקרנות הציוניות השונות, אשר בה הצטיינו במיוחד בני המישמרת הצעירה, שהלכו מבית לבית ולא הסתפקו רק בהתר־מה, אלא תוך כדי התרמה הסבירו את העניינים העומ־דים על הפרק בתנועה הציונית, וכך העמיק הזרע הציו־ני והבשיל פרי־הילולים.

המשמרת הצעירה

בעידן הזרמים המהפכניים שהטיפו לתיקון עולם והעלו סיסמאות מהפכניות רבות שקסמו לנוער וגררו המוני צעירים יהודיים לדגל המהפכה, היו אלה צעירי שאבא שעמדו בפרץ, לא נגרפו עם הזרם הכללי ולא ויתרו על הערכים הלאומיים והתודעה הציונית תמורת

נזיד־עדשים של המהפכה הגדולה. עד היום איני יודע מהיכן היו לנו הכוחות לעמוד מול הזרם הכללי שהיה אז הזרם השליט בחוגי הצעירים. עובדה היא, כי מרבית בני הנוער בעיירה ידעו לבורר מוץ מתבן והצטרפו דווקא למישמרת הצעירה, הציונית, הלאומית. אפשר להגיד, כי רק בודדים נתפתו לסיסמאות הקומוניסטיות והלכו שבי אחריהן. לא העמקנו לחקור, לא היה שגור בפינו הדיבור המהפכני הריק, לא עמדו לרשותנו כל הבשורות שהיו שגורות בפי בני הנעורים בערים הגדולות, אך היה לנו אינסטינקט, איזו תחושה תת־הכרתית, שהובילה אותנו בדרך הישר. היאוש מהגולה, ההתבדות של כל האשליות והפתרונות הלא־ציוניים עשו את שלהם וההכרה הלאומית גברה והלכה בשורותינו.

החיים והפעילות במשמרת הצעירה היו מלאי עניין ותוכן. חוויות רבות ומרשימות נשארו לנו מהימים ההם. כבר אז תבענו מהחברים הגשמה ולא מִילמול פראזות שאינן מחייבות למאומה. כבר אז תבענו מעצמנו יותר מכפי שתבענו מזולתנו. בכך היה כוחנו. כנראה שזה היה הנשק הסודי שלנו. היהודים בעיירה ידעו, כי אנו נכונים למעשה וגם לקרבן אם יהא צורך בו. בכך ניתן גם להסביר את העובדה שכבר בשנת 1920, עם ראשית העליה השלישית, נמצא הגרעין הראשון שפילס לו דרך ארצה. לגרעין זה נמצאו ממשיכים ברבות הימים. יוצאי שאבא המרובים שנמצ־אים איתנו בישראל – הם ההוכחה המובהקת לטיב פעילותנו ולצידקת דרכנו אז.

ידה של המישמרת הצעירה בשאבא היתה בכל הפעו־לות הציוניות והחברתיות שיזמו וביצעו בעיירה. חבריה היו תמיד בראש העושים. זוכר אני באיזו מסירות והתלהבות טיפלנו אז בייסוד ספרייה וחדר־קריאה מתוך מגמה להחדיר ערכי־תרבות ולהקים מרכז לבני־הנעורים ולהסתדרות הציונית בכלל. היינו חוז־רים על הפתחים, פוקדים כל בית בעיירה כדי לרכוש ספרים או תרומות למען הספרייה. ראינו בכל המיבצע הזה **שליחות** לאומית, וראוי לציין, כי תושבי העיירה היהודיים נענו לנו בעיין יפה, אחד המרבה ואחד הממעיט.

ייזכר לטובה יחיאל שטיינברג, בנו של ר' ברל שטיינברג, אשר תרם את כל ספריו בשפה הרוסית לספריה שיזמנו. בכך הרים את המוראל שלנו ושימש דוגמא נאה לאח־רים. בכסף שאספנו רכשנו הרבה ספרים בעברית, יידיש ורוסית, ובעיקר השתדלנו להשיג ספרים שיש בהם כדי לסייע לחישול ההכרה הציונית ולהעמקת התודעה הלאומית בקרב הצעירים. גם לחדר הקריאה דאגנו והכנסנו לתוכו הרבה עתונים בשלוש השפות שהיינו מצויים אצלן. זכור לי כיצד נפתח ,,בית עקד ספרים'' (כפי שקראנו לו) בטכס חגיגי וזכורה לי גם הרגשת הסיפוק שליוותה את כולנו עם השלמת המיבצע הזה. חילקנו בינינו את כל התפקידים, קבענו שעות להחלפת ספרים ותורנות בחדר הקריאה ובספ־רייה. התורן חייב היה לדאוג לנקיון, להדליק את המנו־רות (עששיות – בלשוננו אז) ולעמוד על מישמרתו במשך כל השעות שהספרייה וחדר הקריאה היו פתוחים לקהל. זוכרני, כי היינו מאוכזבים קצת למראה מספר הבאים לחדר הקריאה ורוחנו נפלה קצת, אך לעומת זה גבר והלך מספר המזדקקים לספרייה. תענוג היה לראות את העומדים בתור לקבלת ספרים. הרגשנו, כי על ידי מפעל זה החדרנו דעת והשכלה לעיירתנו הקטנה – והיתה זו הרגשה נעימה ומעודדת.

יצויין כאן, כי בקשיים לא מעטים השגנו חדר הקריאה וחדר הספרייה שנמסרו לנו על ידי ר' בנימין קמינקר ואחר כך הועברו לבית פרנה.

אלה היו, כמובן, רק חלק מפעולותינו הרבות ויזמותינו השונות. קשה עתה להעלות את כל אשר עשינו אז, אך דבר אחד ראוי לציון: רוח התנדבות גדולה שררה אז בשורותינו, רוח טובה וגדולה.

חובבי הבמה – חוג דרמאטי

בין המיבצעים התרבותיים השונים ראוי לציין במיוחד את קיומו ופעילותו במשך שנים רבות של החוג הדרמאטי בשאבא. חוג זה הכניס רוח־חיים לעיירה, תושבי המקום היהודיים היו גאים עליו ומתפארים בו וסביבו היתה פעילות רבה. החזרות של החוג, ההתכנ־סויות התכופות, הכנת הבמה והתפאורת, בחירת האנשים לתפקידים – כל אלה נעשו ,,בעסק גדול'' והיו מלווים תכונה רבה. היה זה מיבצע של הצעירים, אבל גם המבוגרים ראו אותו בעיין יפה וגילו עניין רב בפעי־לותו של החוג.

החוג היה בבחינת אבן שואבת ובמשך הזמן הצטרפו אליו יותר ויותר צעירים. יהודים מכל הגילים היו נוהרים לכל הצגה שנערכה באולם שלמה מאירזון, ולאחר ההצגה היו מרבים לשוחח ולבקר: מי הצליח בתפקידו ומי נכשל, מי מגלה כישרון רב ומי עתיד להיות ,,כוכב'' בשמי האמנות. . . צריך היה להסתכל בפניהם של הצופים בהצגות כדי לראות את האור הזרוע עליהן. הכל שאבו נחת ממעשה־ידינו.

בעיר גדולה עתירת אפשרויות ואמצעים לפעולה אין זה מן החידוש הרב לקיים חוג כזה במשך שנים רבות, אך אל נא נשכח את גודלה של עיירתנו, את הישוב היהודי הקטן שהיה בה והאפשרויות המוגבלות מאוד שעמדו אז לרשותנו. בתנאי הימים ההם היה בקיומו של חוג כזה משום **אתגר** רציני ועמדנו בו בכבוד. אכן, לא סיפקנו ,,כוכבים'' רבים לבמה העברית וגם אלה שהצטיינו במישחק וניבאו להם גדולות – לא קיימו את כל התקוות שתלינו בהם אז, אך ספק אם באיזו שהיא עיירה בעלת אוכלוסיה של כמה מאות איש (מדובר על הישוב היהודי כמובן) הצליחו לקיים חוג מעין זה במשך שנים רבות.

החוג הדראמטי בשאבא

יוסף קורן

הכפר קרוכמז

במרחק 35 ק"מ מאקרמן שכן הכפר קרוכמז על גדות נהר הדניסטר שרוחבו באיזור זה מגיע ל־150 מטר.

רובם המכריע של תושבי הכפר הזה היו יהודים ומול־דובנים שקיימו יחסי שכנות טובה וחיו בשלום אלה לצד אלה. היהודים התפרנסו ממסחר, מלאכה ועבודת־אדמה. היו להם חלקות־אדמה של מאות דונאמים, והיו מגדלים חיטה, שעורה וגידולי־דגן אחרים, וכן גם עצי־פרי וגפנים. לכל משפחה יהודית בכפר היו גם סוסי־רכיבה ועגלות שהיו משמשים לתחבורה בין הכפרים השכנים והעיר אקרמן. כמעט כל היהודים בכפר זה היו שומרי־מסורת ובית־הכנסת שימש כמובן מרכז דתי בכפר, אך התפילות בו נערכו רק בשבתות ובימי חג. על הניצוץ היהודי השתדלו לשמור ככל הניתן והיו מביאים במיוחד מורים מהעיר כדי שילַמדו את הילדים עברית ויידיש, ורק לאחר שהילדים גדלו היו שולחים אותם ללמוד בבית־ספר של ממש באקרמן.

במרחק 7 ק"מ מקרוכמז שכן כפר בשם אולינישט. אחת לשבוע היה נערך בכפר זה יריד, שהיו נוהרים אליו סוחרים ואכרים מכל הסביבה. תושבי הכפר קרוכמז היו להם קשרי־מסחר ופרנסה עם אולינישט, ובימי היריד היו מביאים לשם פירות, ירקות ובקר למכירה, ומצטיידים שם במצרכי מכולת, בדים וכד'.

הואיל ותושבי הכפר ברובם היו „אנשי מידות", כלומר יהודים מגודלים ובעלי־גוף, נאלצו לתפור חליפות לפי מידותיהם ולא יכלו לקנות מן המוכן. הקשרים של תושבי הכפר עם אקרמן היו הדוקים מאוד. אקרמן שימשה להם מרכז כלכלי ומסחרי וכן גם מרכז תרבותי־רוחני.

בשנת 1910 עברו הורי מהכפר לאקרמן, אך ברזמנית המשיכו לעבד את אדמותיהם ואת כרמיהם בקרוכמז ואת התוצרת היו משווקים לאקרמן. המעבר העירה איפשר לתת לילדים חינוך עברי במסגרת בי"ס „תרבות".

אבי עבד עם אחת החברות המסחריות ליצוא שהיו קשורות עם בנק מולדובה שסניפיו היו באקרמן ובגלאץ, וריכז את ענף הייצוא. בעונת הקיץ היינו עוברים לקרוכמז ושוהים בכפר עד לסיום האסיף של היבול.

בפרוץ מלחמת העולם השנייה ברחו הורי מרוסיה ונדדו עד לאלמהאטה שבחבל קזקסטאן. במרידיהם הקימו בתי־חמר למגוריהם בירכתי אחד ההרים וגרו בהם עד לסיום המלחמה. כשחזרו בסיום המלחמה לקרוכמז נוכחו לדעת, כי אדמותיהם נמסרו לקולכוז.

יוצאי אקרמן ועיירות המחוז בישראל

עוד לפני מאות שנים, כפי שמסופר באחד מפרקי הספר הזה, הובילו דרכים מאקרמן לארץ־ישראל, אך היו אלה דרכי יחידים או שיירות של צלבנים. הדרך לעליה של ממש לארץ־ישראל, כדי לחיות בה ולבנות את העתיד, נפתחה בשנת 1920, כאשר עלו ראשוני החלוצים מאקרמן והסביבה ואף על עליתם מסופר בספר שלפנינו. מני אז הובילו׳ הרבה דרכים לארץ־ישראל: הבית, הגימנסיה העברית, תנועת הנוער, התנועה החלוצית, כל האירגונים הציוניים. בכל המקומות האלה הושחלו החוטים הראשונים וסומנה הדרך.

גם כאשר שערי העליה לארץ ישראל היו נעולים על שבעה בריחים – הבקיע הנוער החלוצי דרכים לעליה. היו אלה דרכים "בלתי לגאליות", אך בעיני הנוער והציונים על כל אירגוניהם לא היה דבר יותר לגאלי מאשר העליה "הבלתי לגאלית". לפי אומדן זהיר עלו מאקרמן ועיירות המחוז לארץ ישראל החל משנת 1920 מאות אנשים. מלחמת העולם השניה סתמה את הגולל על תקוותיהם של רבים מבני עירנו להגיע למולדת, אך היא נשארה הכתובת היחידה לרבים מניצולי השואה, אשר גם בשעותיהם החמורות ביותר הוסיפו לחלום, לחשוב, לחתור למולדת, ורבים מהם אמנם הגיעו לחוף־מבטחים זה.

את יוצאי אקרמן ועיירות המחוז אפשר לפגוש בהרבה ישובים בארץ ישראל. רבים מהם אמנם הגיעו כבר לגיל הפרישה מהעבודה, אך כל אחד מהם השתלב בזמנו בבנין המולדת, איש־איש בתפקידו ואיש־איש על משמרתו. רצינו להביא בקובץ זה רשימה מלאה של יוצאי אקרמן בישראל, ועיירות המחוז כפי שידוע לנו והסליחה עם אלה ששמותיהם אינם כלולים ברשימה, שלא באשמתנו.

ה מ ע ר כ ת

יוצאי אקרמן בארץ

משפחה	שם	כתובת
אברהמנזון	יוסף	מושב כנרת
אברמוביץ	נסיה	תל־אביב
אדליס	אבנר	זכרון־יעקב
אדליס	ארנה	תל־אביב
איידלמן	מניה	נתניה
איכט	לובה	כרמיאל
איכט	מלכה	ירושלים
איצקוביץ	קלרה	חולון
אמיתי (סטמבול)	ניסן	גשר הזיו
אספיס	יוסף	חולון
אספיס	ליובה	בת־ים
ארביט	דב	קרית טבעון
ארביט	וולודיה	חיפה
ארביט	יצחק	כרמיאל
ארביט	שלמה	חיפה
בדני	אליהו	נתניה
בוטושנסקי	אסתר	תל־אביב
בוטושנסקי	שורה	נתניה
בויוקנסקי ד״ר		חיפה
בורוך	אליעזר	רחובות
בילר	גיטה	קב׳ שמיר
בינגבוים	אבא	פרדס חנה
בינגבוים	בלומה	נצרת עלית
בינגבוים	גרישה	דימונה
בלום	מרים	זכרון־יעקב
בנדרסקי	אליהו	חולון
בסט	זרח	תלמי אליעזר
ברונשטיין (אינגרלייב)	שרה	תל־אביב
ברייאר (לפידה)	אסתר	חולון
ברנד	אהרון	תל־אביב
ברנע	חוה	תל־אביב
ברקוביץ	יעקב	ק. אתא
גבר	שמואל	ראשון־לציון
גברי	יעקב	קב. ניר עם
גרזמן	צבי	תל־אביב
גרזמן	שלמה	חיפה
גריכמן	יצחק	באר־שבע
גולדנברג	צפורה	אבן יהודה
גונצמכר (גורדון)	סוניה	נהריה חניתה
גור אריה (אינגרלייב)	אליעזר	תל־אביב
גור אריה (אינגרלייב)	יוסף	תל־אביב
גור אריה (אינגרלייב)	ישראל	ירושלים
גור אריה (אינגרלייב)	משה	תל־אביב
גורפילד	משה	תל־אביב
גיא (ברקוביץ)	עטיה	יפו
גלבוע	סיובה	חיפה
גלונסקי	ויטיה	קרית בנימין
גלעדי	צבי	קב׳ מסריק
גרביץ (אינגרלייב)	שושנה	תל־אביב

משפחה	שם	כתובת
גרטנר	עדה	חדרה
גרינפלד	פירה	נהריה
גרשפלד	בנימין	נטעים
גרשפלד	ברוך	ראשון לציון
דבורין	אהרון	אשקלון
דבורין	חיים	שדרות
דולב	עטיה	גבעתיים
דורפמן	אפרים	תל־אביב
דורפמן	עמליה	תל־אביב
הדר (קהלסקי)	נחמה	קב׳ מסדה
הורוביץ	אריה	קרית חיים
הורוביץ (אלישקביץ)	שפרה	קרית חיים
הלפרין (ברנד)	דבורה	חיפה
הרציון	ברוריה	חדרה
וולושין	שלמה	תל־אביב
וויצמן	גולדה	רחובות
וויצמן	רוזה	חניתה
וינינגר	מורה	אבן יהודה
וינשטיין	משה	חיפה
ויסמן (כהן)	תשורה	קב׳ ניר עם
ויסמן	ג׳ורג׳	בנימינה
ויסמן	צבי	בנימינה
וליצקו (קליימן)	רותה	חולון
וסרמן עו״ד	פיליפ	בת־ים
וקסמן (שטרמברנד)	דבורה	נתניה
ורשבסקי (וינשטין)	איטה	יבנה
זיגלווקס	יהודה	חיפה
זיגלווקס	יעקב	קרית אתא
זלצר	אליהו	אזור
זלצר (מנוס)	חנה	כפר ויתקין
זסלבסקיה (קוגן)	זינה	ראשון לציון
זף ד״ר	שבח	נהריה
חודס	אסיה	קב׳ שמיר
טוירמן	יצחק	פתח תקוה
טרופ (אלישקביץ)	מרים	חדרה
ישע (רבינוביץ)	רעיה	תל־אביב
ישראלי (קורן)	לאה	כפר אתא
כהן (ניימן)	לאה	קב׳ מסדה
כהן (בויוקנסקי)	שושנה	קב׳ מסדה
כהן	שרגא	נתניה
כפרי (דורפמן)	אברהם	כפר הס
כרמי (פרנקל)	יהודית	תל־אביב
לב	אליהו	חיפה

משפחה	שם	כתובת
לב	יעקב	חיפה
לב	נחמן	חיפה
לבובסקי	מנדל	קרית טבעון
לבובסקי	שרה	קרית טבעון
להב (ברנד)	זאב	קב׳ ניר עם
לויט	שלמה	נתניה
ליטמן (גכט)	צביה	תל־אביב
ליפסקי (ברגר)	לאה	ראשון לציון
לנדאו	יוסף	פתח תקוה
מולדבסקי	אברהם	תל־אביב
מלינסקי	אהרון	גבעת שמואל
מנואלי (מיניאלי)	צבי	חולון
מנואלי (מיניאלי)	שמואל	נתניה
מלל (ברקוביץ)	לאה	תל־אביב
מנוס	ראובן	כפר חיים
מנוס	ישראל	תל־אביב
מסטרמן	נסיה	פתח תקוה
מרגלית	אברהם	זכרון יעקב
מַרְכוס (קוצ׳וק)	פרימה	פתח תקוה
נובוברוצקי (מוצ׳ניק)	רחל	גבעתיים
נוטוב	משה	רחובות
נוימן (וסרמן)	לאה	רמת־גן
נייגר (גלמן) ד״ר	רחל	חיפה
נעמני (צוקרמן)	ברוך	קב׳ מסדה
נעמני (צוקרמן)	שמואל	תל־אביב
סגל	שמחה	זכרון יעקב
סודק (גלמן)	שרה	קרית חיים
סוכר (אוירבוך)	אסתר	רמת גן
סופר	דבורה	ראשון לציון
סטרולוביץ (טוירמן)	מלכה	פרדס חנה
ספקטור	יוסף	חדרה
ספקטור	רחל	חדרה
עיניס	פרומה	נתניה
פוקס	זליג	תל־אביב
פייגנבלט	חביבה	ירושלים
פינקל	ישראל	פתח־תקוה
פישמן ד״ר	לב	חיפה
פלדמן	אמנון	חדרה
פלדמן	בצלאל	קב׳ שמיר
פלדמאוז	שרה	נתניה
פליישר (גוכברג)	מניה	כפר־סבא
פת לח	גיטה	חולון
פרלמוטר (קמינקר)	שושנה	תל־אביב
צוקרמן	חיים־אברהם	חיפה
צוקרמן	נח	כפר הס
צוקרמן	צדוק	הרצליה
צוקרמן	שפטל	קב׳ חולדה

משפחה	שם	כתובת
צור	ניסן	קב׳ ניר עם
ציטרון	מרדכי	נתניה
צמיר	חיה	ג׳סי כהן חולון
צמיר (צ׳מרינסקי)	חיים	חולון
צמיר (צ׳מרינסקי)	מרים	חולון
צ׳פלין	אליעזר	חיפה
צ׳פלין	יוסף	קב׳ מסדה
צ׳רנילוב	יצחק	מושבה כנרת
צ׳רנילוב (ניימן)	מלכה	מושבה כנרת
קבש	אהרון	ראשון לציון
קויטקו	מיכאל	תל־אביב־יפו
קורנבליט	אברהם	רחובות
קורן	יוסף	ק. חיים
קושניר	ויקטור	בת־ים
קושניר	רחל	בת־ים
קומורוב	פניה	פרדס־חנה
קליימן	מירון	בת־ים
קליימן	רוזה	ירושלים
קמין	ברוך	הרצליה
קפלן	אהרון	קב׳ רוחמה
קפלניקוב	מנשה	קב׳ רוחמה
קפלניקוב	ארנולד	ירושלים
ראדק	רעיה	ראשון־לציון
רבינוביץ	אסתר	
רבינוביץ (אלישקביץ)	כרמלה	ק. מוצקין
רבינוביץ (ספרבר)	סטלה	קב׳ חניתה
רבינוביץ	פסיה	ק. מוצקין
רבינוביץ	רחל	גבעתיים
רוזנברג (קפלאוך)		חולון
רוזנטל (ליכט)	קלרה	קב׳ מסדה
רויזמן	כתריאל	קבוץ חניתה
רזניק	אשר	תל־אביב
ריסנזון	דוד	תל־אביב
רנן (ריבלניק)	עמנואל	תל־אביב
שורצמן	ליאוניד	ירושלים
שושק	יוחנן	נצרת עלית
שחורי (שורצמן)	יהודה	נתניה
שטינברג	חיים	קב׳ רוחמה
שטינבק (צוקרמן)	לאה	ירושלים
שיין (צוקרמן)	נסיה	קב׳ מסדה
שילדקראוט	דב	באר־שבע
שילדקראוט	ישראל	תל־אביב
שילדקראוט	חנה	תל־אביב
שכטר (אלישקביץ)	טובה	פתח־תקוה
שלייזר (קוגן)	טובה	פרדס־חנה
שמואלביץ	בת־ציון	באר שבע
שמואלי (אינגרלייב)	רבקה	תל־אביב
שפירא	אלכסנדר	תל־אביב
שפירא (ברנד)	שרה	ירושלים
שקולניק	סיומה	קב׳ חניתה

יוצאי טרוטינו

משפחה	שם	כתובת
אימס (גקר) ד"ר	נחמה	חיפה
אויברוך	יחיאל	נתניה
אויברוך	חנה	אשקלון
אנטלזון	יוסף	רמת־גן
ברילאנט	שמואל	תל־אביב
בלנק	יעקב	נצרת עילית
ברונפמן	יהודה	חיפה
בן ישראל	חמדה	רחובות
בוביס	חנה	רחובות
בלכר	ישראל	ירושלים
ברמן	זאב	תל־אביב
בכמן	אברהם	תל־אביב
בלומנפלד	סימה	תל־אביב
ברש	פוליה	ירושלים
גורפיל	יוסף	רחובות
גורפיל	בנימין	רחובות
גורביץ	חיים	ק. אתא
גורפברג	קלרה	רעננה
גולדברג	יוסף	חדרה
גוכברג ד"ר	פני	אשדוד
גוכברג	חנה	תל־אביב
גליזר	בלומה	נתניה
גלפרין (רוזנברג)		תל־אביב
דוברישמן	בנימין	ראשון־לציון
דרורי (פרידמן)	חנה	רמת־גן
הדר (רזניק)	ז'ניה	נתניה
הוכברג (מלמנט)	אסתר	חיפה
הרנשטראוס (ברורמן)		חדרה
זהבי (רוזנברג)	חיה	נתניה
זינגר (שטרנשוס)	מניה	בת־ים
זלצר	איסר	פרדס כץ
זלצהנדלר	אפרים	כפר הס
זלצהנדלר	דורה	
זלצהנדלר	מיכאל	פרדס כץ
חקלאי (קוריס)	שרה	גבעתיים
טובבין	יוסף	בת־ים
ינקו	לאה	חולון
יעבץ (סירוטה)	זלטה	חיפה
כוגן (רוזנבלט)	נרשה	חולון
כוגן	שמואל	אור־יהודה

משפחה	שם	כתובת
לויט	גרש	פתח־תקוה
לויט (שורצמן)	יהודית	תל־אביב
לוצקר	ראובן ולאה	קרית ים
ליבמן (סופר)	חנה	גבעת שמואל
ליפשין	זיסל	פרדס כץ
ליכטיגר	חוה	נתניה
לנגבר	מיליה	אשקלון
לנדאו	ליפה	פתח־תקוה
לרר (קריקון)	אידה	חולון
מוטניאק	מוניה	יפו
מילמן (דורפמן)	מינצה	באר־שבע
מלמנט	יוסף	נתניה
מלמנט	יעקב	ראשון־לציון
מסטרמן	משה	רמת־גן
מנדל (שטרנשוס)	זינה	חדרה
מרגלית	אהרון	עין ורד
מרגלית	אלחנן	תל־אביב
מרלין	רוזה	רחובות
נודלמן (גוכברג)	טמה	חפציבה
ניסנמן	בלה	ראשון־לציון
סולומונוביץ (שורץ)	רוזה	בני־ברק
סופר	סויא	תל־אביב
סורקיס	ליובה	אשדוד
סיגלית	רוזה	חיפה
ספירשטיין שטרנשוס	מרים	הרצליה
פזי (רוטברג)	מוסיה	תל־אביב
פסטרנק (מוטניאק)	פרומה	תל־אביב
פרלסון (רוזנברג)	פירה	חולון
פרפר	אפרים	הוד השרון
פרפר ד"ר	תל־אביב	
ציפרין (זאיאץ)	שפרה	תל־אביב
קבקוב	עטיה	תל־אביב
קופרמן	פרידה	
קופרמן	קלמן	אור־יהודה
קוצ'וק	יוסף	רחובות
קוצ'וק	פוליה	חדרה
קוצ'וק	שלום	רחובות
קיסליאנסקי	דוד	תל־אביב
קושניר	יצחק	בת־ים
קליימן ריסיס	גולדה	רמת־גן
קסלר	אריה	ערד
רבינוביץ קושניר	זינה	רמת־גן
רבינוביץ רוזנברג	טוסיה	חיפה

משפחה	שם	כתובת
רוזין	לוי	באר־שבע
רוזיצ׳נר	אברהם	נתניה
רוזנברג׳	דוד	תל־אביב
רויסטצ׳ר	יצחק	תל־אביב
רויסטצ׳ר	בוריס	פתח־תקוה
רוסיס	צבי	יבנה
רוזנברג	שמואל	יד אליהו
רוזנברג	סוניה	ירושלים
רוזנבו״ג	שולמית	ירושלים
רוטברג	עוזר	גבעתיים
רוטברג	משה	אפעל
שולמן	אליעזר	בת־ים

משפחה	שם	כתובת
שולמן	דבורה	כפר אתא
שולמן	נחמן	ירושלים
שורץ	יצחק	תל־אביב
שורץ	משה	צפת
שורצמן	ברנה	גבעתיים
שורצמן (גרש)	צבי	יבנה
שטיין פינקשלטין	בתיה	רמלה
שטרומברג	יוסף	קרית־ים
שטרומברג	יוסף	באר־שבע
שטרומברג	ישראל	נתניה
שטרנשוס	בתיה	בני־ברק
שטרנשוס	יעקב	חיפה
שלימוביץ	יוסף	קרית־ים
שקולניק	דבורה	קבוץ דליה

יוצאי ארציז

משפחה	שם	כתובת
אברבוך (שטיינמץ)	חייקה	תל־אביב
אברמוביץ (בראז)	ליובה	תל־אביב
אברמוביץ (בן־יוסף)		חדרה
אברמוביץ	מרים	בת־ים
בודייסקי	שמואל	נתניה
ברודצקי	אהרון	בת־ים
ברודצקי	אוליה	בת־ים
ברודצקי	מרה	בת־ים
ביידר	מנחם	פתח־תקוה
ביידר	סוניה	פתח־תקוה
בראז	יעקב	תל־אביב
ברנר	צפורה	חיפה
ברנר	רבקה	חיפה
ברנר	רוזיקה	חיפה
ברנר	יוסף	נתניה
ברנר	משה	חדרה
גצולסקי	שמואל	באר־שבע
גולדינר (גולן)	מנדל	ק. טבעון
גמשיביץ	אניה	גדרה
גורפיל	אריה	חדרה
גורפיל	יוסף	דימונה
גורפינקל	יעקב	רמת־גן
גורפיל	שמואל	מושב נורדיה
גייזר	יוכבד	פתח־תקוה
גייזר	יענטה	פתח־תקוה
גלייזר	מניה	חיפה
גלייזר	שמואל	חדרה
גמשיביץ	מניה	גדרה
גרשברג (גליקמן)	צפורה	דימונה

משפחה	שם	כתובת
דורפמן	שלמה	דימונה
וולמן	פניה	קבוץ מגן
ז׳בגורסקי	בוריה	בת־ים
ז׳בגורסקי	ליוסיה	בת־ים
זייצב	מרינה	בת־ים
זיסליס	פרידה	קריות
טוקר	שרה	נתניה
ינקילביץ (גצולסקי)	בלומה	באר־שבע
ינקילביץ	זלמן	גבעתיים
ינקילביץ (ברונשטין)	זניה	תל־אביב
ינקילביץ	יהודה	תל־אביב
ינקילביץ	מוניה	תל־אביב
ינקילביץ	מישה	רמת־גן
ינקילביץ	פרידל	קבוץ יקום
כהנוביץ	מנחם מנדל	אשקלון
ליסובסקי (רויטמן)	לאה	באר־שבע
לרנר (גלעדי)	אסתר	קבוץ מסריק
לרנר	הינדה	קבוץ עברון
לרנר (למדן)	חיים	עכו
מושקוביץ	אטל	פתח־תקוה
מושקוביץ	ריבה	הוד־השרון
מילשטר		רחובות
מנדלביץ	פרידל	חולון
מסטרמן (בנקוביץ)	חיה	רמת־גן

משפחה	שם	כתובת
סטקולשצ'יק (פישמן)	בתיה	ירושלים
סטקולשצ'יק	מוניה	ירושלים
פאוזנר	גניה	חולון
פאוזנר	מתוס	פתח־תקוה
פאוזנר	רליה	חולון
פאוזנר	רפאל	חולון
פולינובסקי (טוקרו)	אטל	אשדוד
פולונסקי	רחלה	פתח־תקוה
פולק	ליובה	באר־שבע
פילביץ (דורפמן)	פירה	אשקלון
פילביץ	שייקה	אשקלון
פישמן (ברוורמן)	סוסל	לוד
פישמן	ראובן	לוד
פקר (יורמן)	אסיה	בת־ים
פקר	חסיה	בת־ים
פקר	נחמה	בת־ים
פרידמן (קישיניובסקי)	אטל	אשדוד
פרידמן	ליוניה	
פרנק	אסתר	רמת־גן
פרנק (אדלשטין)	חיה	רמת־גן
פרנק	חנה	קבוץ רבדים
פרנק	יוסף	רמת־גן
פרנק	יעקב	חדרה
פרנק (שוורצמן)	קריינה	יהוד
פרנק	שמואל	חדרה
צור (צרולניק)	חיים	גבעתיים

משפחה	שם	כתובת
צרולניק	חוה	גבעתיים
צרולניק	צפורה	בת־ים
קולומייסקי (בן דב)	ריבה	רמת־גן
קולומייסקי (אלעזר שי)	שייקע	טבריה
קושניר (יודקוביץ)	רחל	בת־ים
קיפרווסר	עקיבא	נהריה
קישינובסקי	משה	חיפה
קולוז'נסקי		באר־שבע
קלייטמן	אריה	באר־שבע
קלייטמן	מלכה	בת־ים
קלייטמן	משה	חיפה
קלייטמן	צ'רנה	בת־ים
קפלמן (ליסובסקי)	רבקה	באר־שבע
רושקובן	בוזיה	ראשון־לציון
רזניק	אסתר	גבעתיים
רזניק	אשר	נתניה
רזניק	הרשל	קרית אתא
רזניק (זיסליס)	חיה	קרית־אתא
רזניק	מוסיה	נתניה
רזניק	עקיבא	נצרת
רזניק	ריבה	נתניה
שוסטרמן	בומה	בת־ים
שורצמן	קריינה	אור יהודה
שטיידמן	יצחק	תל־אביב

יוצאי טטרבונר בארץ

משפחה	שם	כתובת
אוטשיטל (בלכמן)	אסתר	חיפה
אוטשיטל (זידמן)	חנה	חיפה
אלברט	איטה	אפעל
אלברט	בוריה	ק. מוצקין
אלברט	מיליה	תל־אביב
בידנו (שטריכר)	אסתר	חיפה
בידנו (קוסובסקי)	רוזה	חיפה
בקר (מצבקר)	גיטה	פתח־תקוה
ברגוטין (ויינר)	טניה	חיפה
ברודסקי	יוזיה	פרדס־חנה
ברקוביץ	אידה	קרית־ים
ברקוביץ	זלטה	תל־אביב
ברקוביץ	חנה	נצרת
ברקוביץ (גליקמן)	סוניה	רחובות

משפחה	שם	כתובת
גולדמן	איסר	נהלל
גולדמן	יצחק	יבניאל
גולדמן	ישראל	ק. אתא
גיקר	בנימין	חיפה
גלבינסקי (גיטלמן)	טובה	תל־אביב
גליקמן	רונית	חיפה
גלפרין (חכם)	מניה	חיפה
גלפרין (בויאט)	גולדה	תל־אביב
גרדנצ'יק (רבין)	פניה	פתח־תקוה
וינר	אברהם	חדרה
וינר	לייבל (אריה)	תל־אביב
זילברמן	בלומה	נתניה
זילברמן	יוסף	חיפה

משפחה	שם	כתובת
זילברמן (צוקרמן)	ריבה	חולדה
זף	שרה	קרית חיים
חכם	בלה	חולון
חמודיס	מניה	גבעתיים
ליטוין	איזיה	חיפה
לסקין	אסתר	חיפה
לסקין	גניה	חיפה
מריסיס	נחום	נס־ציונה
סטריליץ		ק. חיים
סלוצקי	בן־ציון	רמת־גן
ספקטרמן	יוסף	רחובות

משפחה	שם	כתובת
פוסק	זליג	תל־אביב
קלימן	שיפקה	תל־אביב
קרמר	משה	נתניה
רויזמן (מיכיליבורץ)	אסתר	ירושלים
רויטמן (גולדפרב)	רוזה	אשדוד
רויטמן	שרה	תל־אביב
רויכמן	יחזקאל	רמת־גן
שוחט	אליק	כפר־סבא
שוחט	אריה	ראשון־לציון
שירין	יוסף	תל־אביב

רשימת יוצאי סרטה

משפחה	שם	כתובת
אורבוך	פניה	ראשון־לציון
איצקוביץ	רעיה	כפר־סבא
אלטמן	אלקנה	חולון
אלטשטין	זלוטה	ראשון־לציון
אלטשטין	שיינדל	מושב שואבה
אלנזון	לייב	באר־שבע
בבנסקי	גיטה	חולון
בן חור (אלטמן)	יחזקאל	מושב שואבה
ברדוב	לילי	אשדוד
גרינברג זף	ליוסיה	נהריה
גרצברג	בת שבע	בת־ים
גרצברג	אברהם	בת־ים
גרצברג	יעקב	
גרשטיין (מונדיוק)	ריבה	באר־שבע
גרשקוביץ	אסתר	נתניה
גרשקוביץ	מריאנה	בת־ים
דויטש	זאב	
וודווז	רבקה	פרדס־חנה
ויסביין	זוניה	באר־שבע
ונקרט (שיינפלד)	ריבה	ירושלים
זלצר	איזיה	בת־ים

משפחה	שם	כתובת
לובלינסקי	ישראל	ראשון־לציון
לובלינסקי	לאה	חולון
ליטוין	איזיק	באר־שבע
ליפשין	מוטל	חיפה
לובלינסקי	ריטה	
מינץ	ישראל	
פישלביץ	ריטה	תל־אביב
פויגל	חונה	פתח־תקוה
קורול	אניקה	
קורול	משה	כרמיאל
קורול	שרה	
קוואש	בטיה	רמת אליהו
קורול	ליבל	נתניה
קליטמן	צרנה	בת־ים
רויטמן	מלכה	
שוורצמן	רחל	
שכטר	צבי	רמת־גן
שכטר	משה	ראשון־לציון
שכטר	שמואל	תל־אביב
שטילווסר	פאולינה	אזור
שמולביץ	בוניה	שדרות
שמואלי	צילה	בית שערים
שמעונוביץ	פרידה	חולון

יוצאי ביירמצ׳ה בארץ

משפחה	שם	כתובת
אלינזון (גרשקוביץ)	לאה	באר־שבע
גסר (רבינוביץ)	צביה	עפולה
גצולסקי	קלמן	עכו
גרשקוביץ	פישל	בת־ים
חימוביץ	לאה	רחובות
נהרי (גולדשטיין)	רחל	רחובות
צוקרמן (אוצ׳רטינסקי)	חיה	הרצליה
קיפר	מרים	תל־אביב
קירז׳נר (גצולסקי)	רבקה	
קליימן	דניאל	ירושלים
קפלנסקי (פיק)	עטיה	טבריה
רבינוביץ	נתן	באר־שבע
רוזנשטוק		כרמיאל
רמבה (ברגר)	שושנה	תל־אביב
שוחט	וולף	נהריה
שוחט	טובה	נהריה
שוחט	זהבה	נהריה
שוחט	משה	נהריה

יוצאי שאבא

משפחה	שם	כתובת
נור	מלכה	חיפה
קמינקר	אהרון	חיפה
שטינברג	יעקב	תל־אביב

עם חתימת הספר

עתה, לאחר שזכינו לברך על המוגמר והשורות האחרונות נמסרו לדפוס, יורשה נא לי כיו״ר אירגון יוצאי אקרמן, להביע את רחשי תודתנו והוקרתנו לכל אלה שעמדו לצידנו ולא חסכו מאמצים למען שהספר הזה, גלעד לקהילה היהודית באקרמן, יראה אור. בראש ובראשונה ראוי לתודה, **ניסן אמיתי**, הוא ניוסיה סטמבול, בן עירנו ובנו של העסקן הטוב והנאמן לייב סטמבול, שזכור לרבים מיוצאי אקרמן. ספק אם היינו יכולים לבצע עד תום את השליחות שהעמסנו על כתפינו בלי מסירותו ומאמציו. הוא האיש שריכז את כל החומר לספר, המריץ ודובב רבים מיוצאי אקרמן שלא האמינו כי אחרי כל כך הרבה שנים ואחרי שעלה הכורת על הקהילה היהודית באקרמן, אפשר עוד להוציא את הספר הזה. הוא גם האיש שכיתת רגליו יום־יום לדפוס, זירז את העושים במלאכה, טיפל גם בדפי ההנצחה ושקד על כך שמרבית המשפחות היהודיות בעירנו לשעבר תונצחנה בקובץ זה. ייזכרו לתודה ולברכה אנשי העיירות שבסביבת אקרמן ששיתפו עצמם במפעל זה: שמואל בריליאנט **מטרוטינו**, שמואל גורפיל **מארציז**, בנימין גיקר **מטטרבונאר**, אהרון קמינקר **משאבא**, צבי שכטר **מסרטה**, שושנה רמבה **מבירמצ׳ה**.

אנו רוצים לקוות, כי התרומה והמאמצים של כל אלה יירצו ומעתה ידעו גם הבנים והנכדים של יוצאי עירנו את השרשים של הוריהם וסביהם וזכרה של הקהילה היהודית באקרמן לא יסוף.

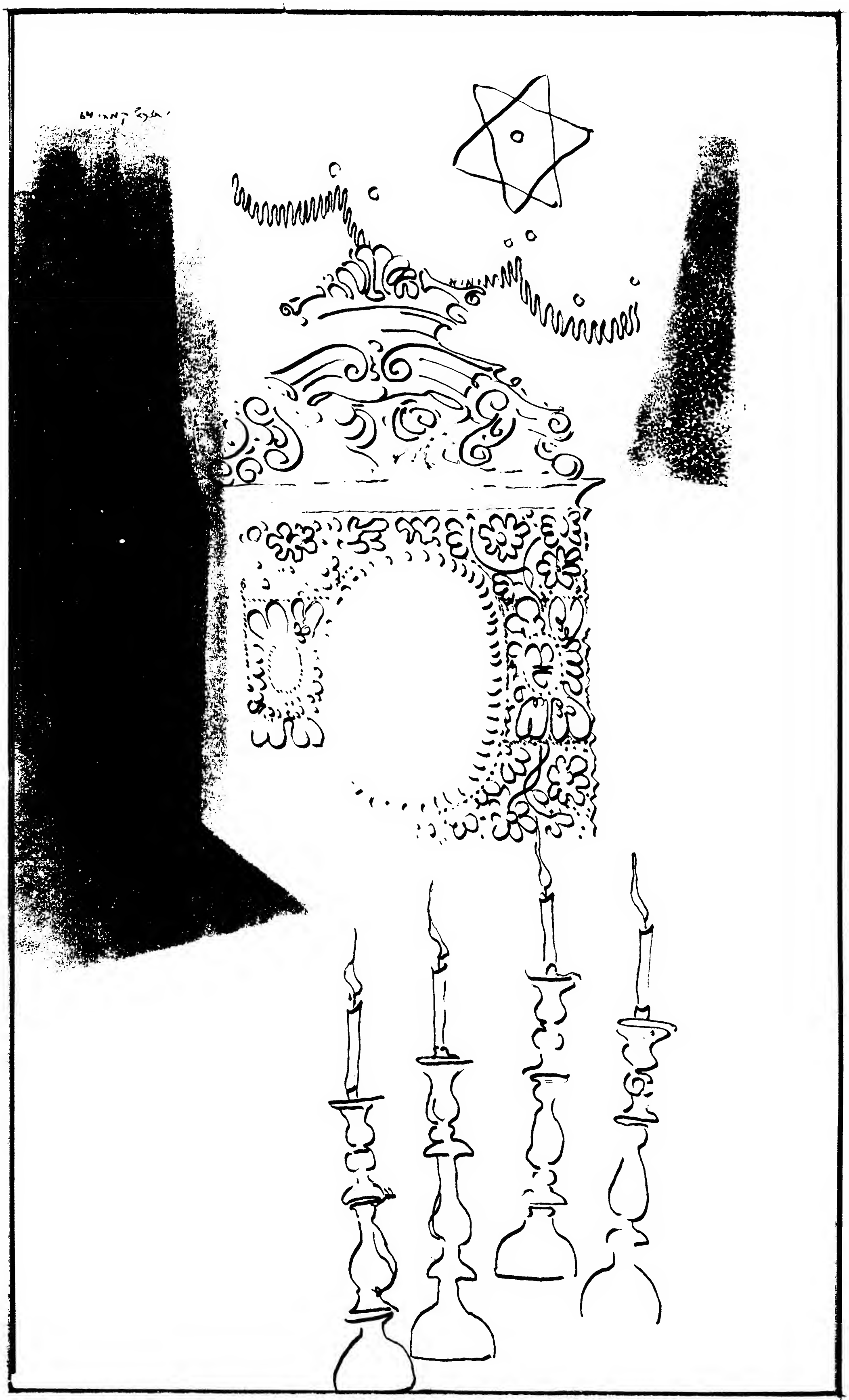
ברוך קמין, יו״ר ארגון יוצאי אקרמן

יזכור

בעמודים הבאים מבכים יוצאי אקרמן והעיירות שבסביבה את יקיריהם שרובם לא זכו להגיע לקבר ישראל. עמודי-הנצחה אלה וכל הספר הזה, הם מעין מצבה על קברם הבלתי ידוע, ג ל ע ד . זכרם לא יסוף מלבנו, ובהעלותנו מדי שנה את נרות הזכרון לעילוי נשמתם אנו חיים מחדש את הימים הרחוקים ההם, רואים בעיני רוחנו את כל יהודי אקרמן ועיירות המחוז שנספו על ידי קלגסים נאציים ורומניים, ודבקים במורשת ובערכים שהנחילו לנו, ואשר לאורם נוסיף ללכת.

נזכור את יוצאי אקרמן ועיירות המחוז אשר נפטרו בארץ־ישראל, כשכל אחד מהם נושא עד יומו האחרון את זכר הקהילה בגולה, אשר בה גדל והתחנך, המעיין אשר ממנו שאבו גם האחים המומתים.

בין יהודי אקרמן ועיירות המחוז שנספו היו גם כאלה שלא השאירו אחריהם קרובים שינציחו זכרם. עמוד זה הוא קודש גם לזכרם.

אקרמן

שלום בן אברהם וסימה אדליס ז״ל
נולד באקרמן ב־1 בינואר 1907
נפטר בישראל ב־26 ביולי 1979

שלום אדליס אַקרמן – תל אביב 1979 – 1907

נולד באקרמן (Cetatea Alba) שבבסרביה ב־1.1.1907 בן אברהם וסימה אדליס (מוגילבסקי), מהעיר אובידיופול (Avidiopol) למד באקדמיה לארכיטקטורה בבוקרשט וסיים בתואר ארכיטקט מדופלם. בעל דרגת קצין בחיל הנדסה הרומני.

התחתן ב־31.12.1933 עם ארנה פרייס (מצרנוביץ). שם התגורר עד 1941 עת הוגלה לרוסיה ועבד כפליט באזור קרסנוגוארדיסקייה. שרת כחובש בצבא הרוסי ממנו השתחרר ב־1945. בשנה זו חזר לרומניה (בהיותו אזרח רומני) ומשם עבר עם משפחתו (אשה ושני ילדים) דרך וינה לאזור הכיבוש האמריקאי של גרמניה. שימש כמנהל ביה״ס אורט בערך עד שנת 1949 שנה שבה עלה לישראל. בישראל עבד כמהנדס כבישים ב.מ.ע.צ. (תל־אביב) ולאחר מכן במשרד השיכון בשנת 1963 עבר יחד עם משפחתו (אשתו ו־4 ילדים) להתגורר בחיפה והמשיך בעבודתו במשרד השיכון כמהנדס פיתוח סביבתי. נודע בכושרו התכנוני ויכולת עבודתו הרבה. יצא לגימלאות בשנת 1972, אך המשיך בעבודה חלקית ובצע תכנונים גם לאחר מיכן. בשלב זה התמסר גם לפעולות חברתיות ציבוריות ומפלגתית. נפטר ב־26.7.79 (ב׳ באב תשל״ט) ממחלה חשוכת מרפא (תל אביב). עד ימיו האחרונים לפני פטירתו המשיך בעבודתו המקצועית ולמרות חולשתו המשיך אף בנסיעות לצרכי עבודתו.

אביו אברהם (נפטר 1940) ואימו סימה נפטרה (1930) נפטרו ונקברו באקרמן. אחיו יעקב מהנדס, נפל בחזית בשנת 1945 – ימים מספר לפני הפסקת האש. אחיו פיליפ (פישל (- Fisha) עו״ד במקצועו נהרג בתאונה ברוסיה 1977, אשתו מוסיה לבית מולמן מהעיר בנדר (Bender) האח הצעיר דויד עו״ד במקצועו חזר לאחר המלחמה לצרנוביץ ושמש בהוראת שפות (נפטר 1978) ממחלה ממארת. אחותו צרנה בלינדר ובעלה משה בלינדר (ילדים דוסיה, כסניה) נשרפו חיים בעיר אודיסה בתקופת הכיבוש הנאצי.

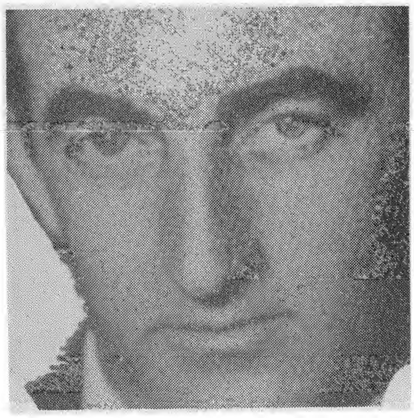
אחותו הצעירה יוליה לב ובעלה אברשה מהעיר (בנדר – Bender) בסרביה וילדיהם מוסיה ומרה נהרגו במחנה הריכוז ווטובקה שבאוקראינה.

אשתו ארנה מתגוררת בבית אבות ״משען״ בגבעתיים.

ה מ נ צ י ח י ם

ארנה אדליס (לבית פרייס) – אשתו
סימה מושקוביץ (אדליס) – בתו ומשפחתה
יהושע אדליס – בנו ומשפחתו
יעקב אדליס – בנו ומשפחתו
יוסף אדליס – בנו ומשפחתו

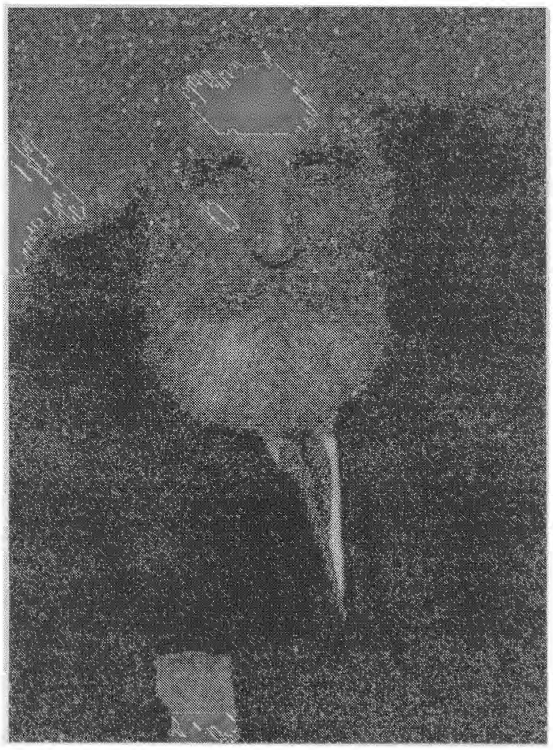
אדליס סימה (לבית מוגיליבסקי) ז״ל
מהעיר אובידיופול
נפטרה בשנת 1930 באקרמן

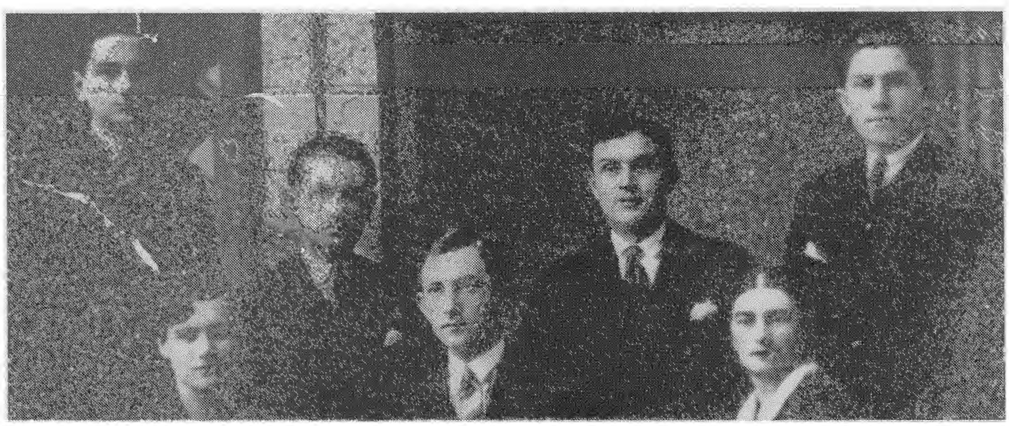
יעקב בן אברהם וסימה ז״ל
נפל בחזית במלחמת העולם השניה
מספר ימים לפני הפסקת האש ב-1945

אילנה אדליס (אשת יעקב) ז״ל
נפטרה ב-1979 בלנינגרד - רוסיה

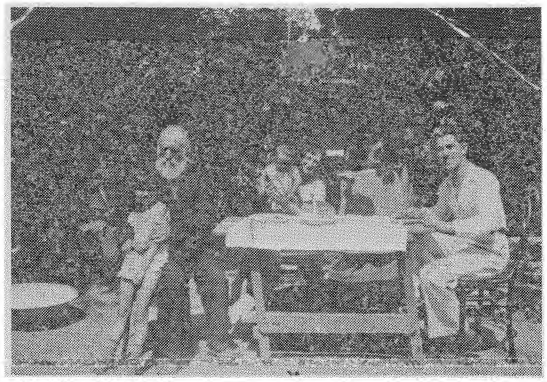
אדליס אברהם ז״ל
נולד 1860 נפטר 1940
באקרמן בגיל 80

מימין לשמאל:
דוד בן אברהם אדליס (עו״ד) ז״ל נפטר בצ׳רנוביץ 1978, צרנה בת אברהם (אדליס) בלינדר ז״ל נשרפה חיים באודיסה ע״י הנאצים ימ״ש ב-1942, משה בלינדר ז״ל נשרף חיים באודיסה יחד עם שני ילדיו דוסיה וכסניה ע״י הנאצים ימ״ש באודיסה ב-1942 פיליפ (פישל) אדליס ז״ל נהרג בתאונת דרכים ברוסיה ב-1977, שלום אדליס ז״ל, מוסיה (לבית מילמן) אדליס (אשת פישל פיליפ) מבנדר תבדל לחיים ארוכים.

המנציחים:
ארנה (לבית פרייס) אדליס, אשתו
סימה מושקוביץ (אדליס) בתו ושמפ׳

יהושע אדליס - בנו ומשפ׳
יעקב אדליס - בנו ומשפ׳
יוסף אדליס - בנו ומשפ׳

צרנה וילדיה דוסיה וכסנייה

מניה אדליס ז״ל
אשת דוד אדליס
הושמדה בשואה

דוד בן אברהם וסימה אדליס ז״ל
נולד באקרמן ונפטר ב־1978 בצרנוביץ

אברשה לב מעיר בנדר ז״ל
הושמד בשואה במחנה רכוז
ווטובקה 1942

יוליה (אחות שלום) לב ז״ל
הושמדה בשואה במחנה רכוז
ווטובקה 1942

מוסיה ומרה ילדיהם ז״ל
הושמדו יחד אתם במחנה ווטובקה

המנציחים:
ארנה (לבית פרייס) אדליס, אשתו
סימה מושקוביץ (אדליס) בתו ומשפ׳
יהושע אדליס – בנו ומשפ׳
יעקב אדליס – בנו ומשפ׳
יוסף אדליס – בנו ומשפ׳

נר נשמה
לזכרם הקדוש של הורי ובני משפחתי היקרים שנספו בשואה ומקום קבורתם לא נודע.
ההורים: ר׳ דוד וחיה ברנד ז״ל
האחיות: מלכה ובני משפחתה ז״ל, אסתר ובני משפחתה ז״ל, צפורה (פייגה) ובני משפחתה ז״ל
האחים: ישראל ובני משפחתו ז״ל, וחיים ז״ל
יהי זכרם ברוך ולעולם אזכרם

המנציחה: דבורה (ברנד) הלפרין ומשפחתה

יצחק ארביט נולד 1888
בורשינה ליד אקרמן
הושמד ע"י הנאצים 1942

יהודית (לבית קושניר) ארביט
נולדה 1888 באובידיופול
הושמדה ע"י הנאצים 1942

לדמותם של הורינו יהודית ויצחק ארביט ז"ל

את סיבת ההדבקות של הורי ב"חיידק" הציונות יש לייחס בעיקר לפוגרומים של תחילת המאה הנוכחית.

פעילותם הציונית של הורי מתחילה ממש עם כניסתם של הרומנים לבסרביה. הורי היו בין מייסדי גן הילדים הראשון, העברי, של אקרמן ולאחר מכן של הגימנסיה העברית "תרבות".

זכור לי, עדיין, ספורה של אמי איך שנמלטה עם משפחתה, בחשיכת לילה מהפורעים באובידיאופול ואילו אבי סיפר לי כיצד ירה והרג פורעת מאחד הפרברים של אקרמן אשר עסקה בביזת החנות של סבי.

אמי שמשה תקופה כיו"ר של ועד הנשים והיתה בכל תקופת קיום הגימנסיה מארגנת את ההגרלות (טומבולות) שמטרתן היתה לאזן את תקציבה הדל של הגימנסיה. אבי שמש תקופה כיו"ר ועד ההורים שהיה כעין חבר נאמנים של הגימנסיה ותרם הרבה הן במרצו והן מכספו לקידום מוסד חנוכי וציוני זה.

הורי ידעו אז היטב כי לעם היהודי בתפוצות אין עתיד ואין תקומה והאמינו שאת הציונות יש להגשים הלכה למעשה.

הן אחי דב והן אנוכי למדנו בגימנסיה "תרבות". אחי סיים אותה ואילו אנוכי עברתי לבית ספר ממשלתי עקב סגירתה של הגימנסיה ב־1936 בפקודת השלטונות. לאחר סיום למודינו התיכוניים עלינו ארצה בזכות הסרטיפיקטים שהעניק הטכניון. הורי בקרו בארץ תכופות. אבי ביקר בה 3 פעמים ואילו אמי פעמיים וב־1939 חסל אבי את רכושו ובקש סרטיפיקט לעליה ארצה.

הסרטיפיקט של הורי הגיע אליהם כשהרוסים נכנסו לבסרביה. הורי נתקעו ונשלחו כ"בורגנים" לאחד מהכפרים הנדחים בסביבה. כעבור שנה כבר לא היו בחיים. המולך הנאצי שם קץ ליהדות אקרמן.

המנציחים:
דב (בוסיה) ארביט ומשפחתו
שלמה (מוסיה) ארביט ומשפחתו.

בלה הוכברג ז"ל
נולדה ב-1881
נפטרה ב-1954 בישראל

רחל (הוכברג) שוכמן ז"ל
נולדה ב-1912 באקרמן
נפטרה ב-1952 בישראל

רחל היתה חברה בסניף גורדוניה באקרמן, עלתה לארץ ב-1933 והצטרפה לקב' גורדוניה בחדרה. יצאה לחופש זמני לעזור ולממן יחד עם אחותה מניה את עליתה של אימם לארץ. עבדה בבית אריזה ושם הכירה את בעלה ויחד עברו להתישבות בגן־חיים. במושב היתה פעילה בחיי הציבור והחברה. חלתה במחלת דם קשה ונפטרה בדמי ימיה והיא אם לשלשה ילדים רכים. יהא זכרה ברוך.

האם בלה עלתה ב-1935 והצטרפה לרחל במושב גן־חיים ואחרי מותה במושב משמר השלשה אצל בתה מניה. סחבה בעול יחד אתם והיתה חלוצה למופת בעבודה ודוגמא לכל מכיריה.
יהי זכרה ברוך.

המנציחים:
מניה וזיסו פליישר ומשפחתם

שמואל בן שלמה
בטושנסקי ז"ל
נולד באקרמן 1923
נספה בשואה 1942

חיה (קלרה) בטושנסקי ז"ל
נולדה בטרוטינו 1884
נספתה בשואה 1942

שלמה (סיומה) בטושנסקי ז"ל
נולד באקרמן 1886
נספה בשואה 1942

הורינו היקרים שלמה (סיומה) וחיה (קלרה)
ואחינו היקר שאול בוטושנסקי
שנספו בשואה הגדולה
זכרם לא יסוף מלבנו

נזכור תמיד!

* את המורשת והערכים שהנחלתם לנו;
* את האוירה החמה בבית בימי חולין ובימי חג;
* את ניגוניו של אבא שהשתלבו והתחרו באלה של אמא;
* את זמירות ערבי ששי וימי שבת שהקרינו אור וחום;
* את סעודות פורים שהיו רוויות שירה של כל בני המשפחה לרבות אורחים שבאו להתבשם ממנה;
* את ה"סדרים" של פסח שנמשכו עד אור הבוקר;
* את חיקוייו שלה"מזוניק" שאול שהרנינו לב ונפש;

את כל אלה, והרבה יותר מאלה
נזכור ולא נשכח לעולם

נר זכרון ויד לקרובינו - יקירנו שנספו בימי השואה

רבקה, שלמה, מניה, שולים (שלום), בוניה, משה, ליזה, רוזה, דוליה
לבית משפחת פליקוב מאקרמן

סויבה, אברהם, נלי שרה **לבית משפחת גרזון מאקרמן**

רוזה ובן-ציון וסילבסקי **אקרמן**

חנה, דוד, ישעיהו, נינה, סויה, אליעזר **לבית משפחת פרידמן - אימס- טרוטינא**

יוסף, פולה, ישראל, פניה, משה **לבית משפחת גנסין - טרוטינא**

יהי זכרם ברוך

המנציחים:
מאיר (מירה) בטושנסקי בנם, ארה"ב
אסתר בטושנסקי, בתם, ישראל

ל ז כ ר ו

היה היה איש ואיננו עוד
היֹה היה סבא ואבא ודוֹד,
היֹה היה, איש תם וישר
היֹה היה איש ונרו נגמר.

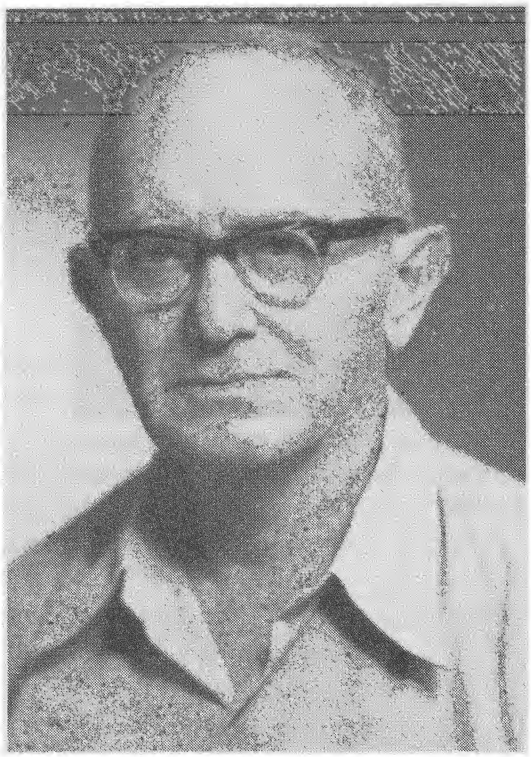
נרו זה נגמר ולא משנתו
משנת החיים וכן חִיוּתו,
היוֹת האדם רֵע ואח
לקרוב, לרחוק לֶחָלָש וְלַדָּך.

בעולם של טרשים ושל חתחתים
הִתְהַלֵּך הוא זקוף במאור פנים,
על אף העֶצב, השכוֹל והרַע
ידע לנחם לְיַבֵּש הדמעה.

אודים אחרונים של גזע הנפילים
אִתם גם אָשֶׁר בין הנאֱלָמִים
נָטשו החיים לעולמם הלכו
ולנו לשמור על גחלת צוו.

היֹה הָיָה אִיש
וְאֵינֶנוּ עוֹד

שלום לנדס
קבוצת ניר - עם

אשר ברודסקי
בן צבי ועטיה ברודסקי
נולד באקרמן בסרביה
בשנת 18.1.1910
נפטר ונקבר ברחובות
ביום 23.12.82

המנציחים
אשתו לאה
בתו תמר ומשפ׳
בתו צביה ומשפ׳
קרובי המשפחה וידידיו

ר׳ ברודסקי צבי ז״ל
נולד בשנת 1881 באקרמן
נרצח ע״י הנאצים באודיסה
1942

ברודסקי עטל ז״ל
נולדה 1884 בטרוטינה
נרצחה ע״י הנאצים באודיסה
1942

זלצגנדלר חיה ז״ל
ילידת טרוטינה
נפטרה בטרוטינה

אבי צבי ז״ל היה יהודי משכיל, דתי, וליברלי מאד. ציוני מסור מנעוריו אשר הבין והסתגל לתהפוכות הזמנים אך ידע לשמור על מקוריותו. לכן התחבב על הדור הצעיר הן במשפחתו והן על צעירי העיר. עקרון ראשון – שתמיד אהב להדגיש – כי לכל יהודי ישנה נשמה יהודית ותהיינה דעותיו והשגותיו אשר תהיינה, הנשמה היהודית שבו נשארת בו תמיד (דאס פינטעלע איד). עקרון שני שהיה קדוש בשבילו שכל יהודי חייב לבא לקבר ישראל והאסון הגדול ביותר למשפחה ולעם כשיהודי משתמד או מתרחק מיהדותו ע״י נשואי תערובת. אבי היה איש צבור מובהק פעיל מאד בגמנסיה העברית ״תרבות״, בועד הקהילה והבנק היהודי. לפעולתו הצבורית היה נאמן ומסור בלב ונפש. יחסי הורי ביניהם ולילדיהם היו נהדרים.

יהי זכרם ברוך

המנציחים את שמם: בנם אשר ברודסקי ומשפחתו.

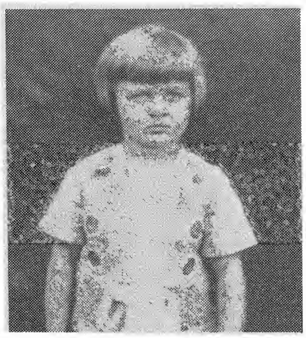
ברכה (בוסיה) ברודסקי ז״ל
נולדה 1878
נספתה בשואה בשנת 1942

לייב ברודסקי ז״ל
נולד 1873
נספה בשואה באודיסה
בשנת 1942

שרה לינדנבאום ז״ל
לבית ברודסקי
נולדה באקרמן 1.5.1910
נרצחה ע״י הנאצים
בשנת 1944 בלבוב.

ישראל לינדנבאום ז״ל
נולד באקרמן
בחודש מאי 1932
נרצח ע״י הנאצים
יחד עם אמו בלבוב 1944.

המנציחים:
גולדה ווייצמן (ברודסקי) ומשפ׳

אקרמן כרוכה במחשבותי קשר אמיץ בזכרו של אבי ז"ל, שהרבה לספר באזני בהתרגשות חוויות ילדות ונעורים. לרוע המזל לא זכה אבי, אליהו ברג ז"ל, להיות שותף בשמחת הוצאת ספר זה לאור.

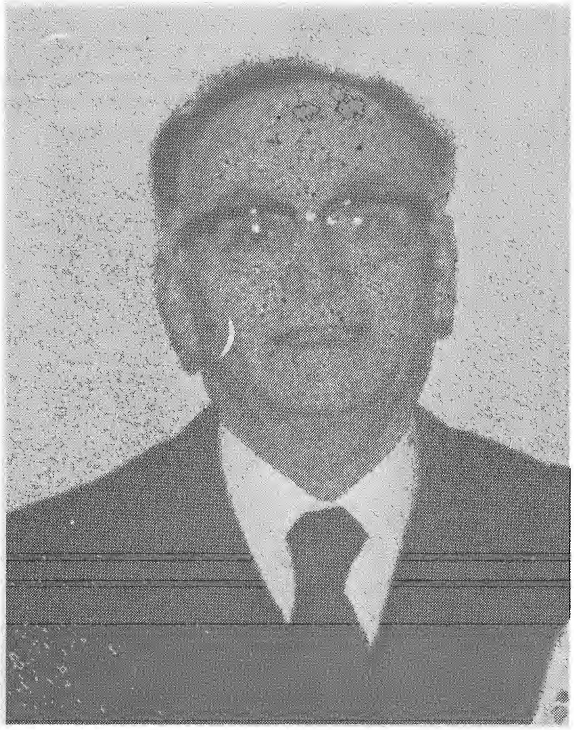
שתי משפחות חיו באקרמן בסמיכות זו לזו ולהן חצר משותפת - משפחת מרדכי (מוטיה) ברג ומשפחת הדודה גיטל, אלמנת אייזיק ברג. ארבעה ילדי המשפחות גדלו והתחנכו יחד, שני הבנים אליהו (אליק) וישראל (סוניה) לבית מוטיה, ושתי הבנות רוחה'לה ואטיה לבית גיטל ואייזיק.

ההורים תמכו בהקמת גן הילדים ואח"כ ביה"ס העברי "גימנסיה תרבות", שם התחנכו ילדיהם יחד עם עוד ילדים ממשפחות יהודיות אחרות. במסגרת זו נתהדק הקשר עם "המשפחות האקרמנואיות", קשר שהלך והתחזק בחגיגות ובחיי היום־יום הרגילים. יחסים מיוחדים אלו לא התרופפו מעולם. כשהקשבתי לספורים היתה לי הרגשה שהמשפחות היהודיות באקרמן היו קשורות זו לזו קשרי ידידות וקשרי דם: בניהם נשאו זה לזו וכולם יחד הוו שרשרת הדוקה ומרכבת. כמעט כל אחד משמות בני העיר שהוזכרו בבית היו קרובי משפחה שלנו בצורה זו או אחרת.

במלחמת העולם השניה נכחדה משפחתו של אבי: סבי, מרדכי ברג ז"ל, נאסר בגין היותו סוחר אמיד וציוני; ביתם ורכושם הוחרם. סבתי, אבי ואחיו היחיד ישראל גורשו אל מחוץ לאקרמן והגיעו לבירמצ'ה, שם חלה האח ונפטר בזרועות אבי. מיד לאחר מכן, כשמטר פגזים גרמניים בעקבותיהם, התקדמו אבי ואמו על גבי עגלה רתומה לסוס, בתנאי רעב ומחסור, בעקבות הצבא הרוסי לעומק רוסיה, יחד עם המוני פליטים יהודיים אחרים. כל זה בגלל הרצון העז ליצור קשר עם האב, ששום מידע אודותיו לא הגיע אליהם.

באחד הקולחוזים שבדרכם גוייס אבי לצבא הרוסי, כשהוא נאלץ להשאיר את אמו לבדה במקום. מכיוון שבדרכונו צויין שהוא בנו של קולאק, נשלח אבי לעבודת פרך במכרות פחם בסיביר. שם נתבשר על מות אמו, (בתו של שמחה ברעם מקישינוב, דור חמישי לבעל שם־טוב), ממנה שאב את ערכי יהדותו. היא נמצאה, מאוחר יותר, קבורה בבית קברות נוצרי.

בודד ועריִרי, יהודי יחיד במפעל ענק, הכיר את אמי, מעולם לא שכח להצטייד בטלית ובתפילין, ולא פסח

אליהו בן מרדכי ברג ז"ל
נולד באקרמן ב-1912
נפטר בי"ז טבת תש"מ
6.1.1980 בישראל

על שום תפילה או מצווה. בתקופה אומללה זו של חייו האמונה היא שהעניקה לו את הכח להמשיך.

במשך כל זמן שהותו ברוסיה היה מלא תקווה שיוודע לו דבר מה אודות אביו. אך מכתביו מעולם לא נענו, עד שבשנת 1946, חדשיים לפני שעזב את רוסיה הודיעו לו: 'אביך נפטר ביום י"א בחשוון, לאחר שריצה את תקופת המאסר שנקבעה לו'. שום פרטים נוספים לא צויינו.

בשנת 1949 עלה אבי ארצה מאושר על שנפלה בחלקו הזכות לבנות בית במדינת ישראל. כשיוצאי אקרמן מהווים עבורו תחליף למשפחה שאיבד.

עד יומו האחרון נשארו טבועים בו חותם החנוך היהודי והציוני, יסודות האמונה, הענווה, הצניעות והכבוד לאדם באשר הוא - ערכים שרכש בשחר ילדותו בעיר מולדתו אקרמן, עליה היתה גאוותו.

המנציחים:
שרה ברג - אשתו
עדה ארן (ברג) בתו
עליזה מילר (ברג) בתו
ומשפחותיהם.

גיטל ברג ז״ל
נפטרה בקישינוב
בשיבה טובה

ישראל (סוניה) ברג ז״ל
נולד 1916 באקרמן
נפטר 1941

ר׳ מרדכי ברג ז״ל
נפטר בגרוש ברוסיה

אליהו ברג ז״ל

יורה ברג ז״ל
נפטרה ברוסיה 1942

עטיה (ברג) קוטשוק ז״ל
נולדה 1914 באקרמן
נספתה באושויץ יחד עם בתה
חודשים מספר לפני השחרור
ע״י צבאות בנות-הברית.

רחל (רוחה) ברג גרינברג ז״ל
נפטרה בזמן המלחמה
ברוסיה

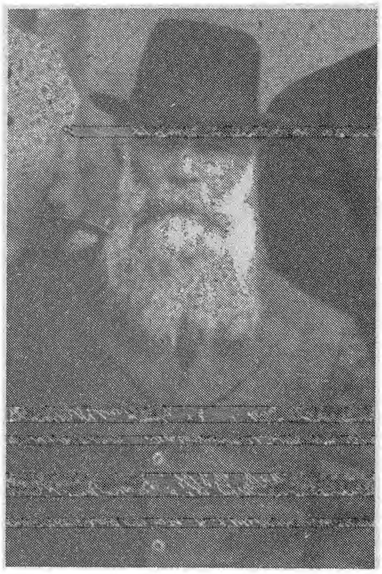
המנציחים:
אשת אליהו שרה ברג ומשפחתה

ר׳ דוד בן ישראל ברקוביץ
נולד בשנת 1876
נפטר ט׳ בשבט תשכ״ג
ינואר 1963
בישראל

דוד בן ישראל ברקוביץ, מאקרמן (1876 - 1963), ציוני בלב ונפש. ילדיו עלו לארץ ישראל בשנות ה-30. הוא עצמו עבר את תלאות המלחמה, וב-1955 זכה לעלות לארץ ישראל, משאת נפשו, וחי בה את שארית שנותיו אצל בתו סויבה גלבוע.

המנציחה
סויבה ברקוביץ-גלבוע ומשפחתה

ר' שמואל ברגר ז"ל
נפטר באקרמן י'
בשבט תרצ"ו 1936

חיה רוזה ברגר
נפטרה י"ד אדר
תרצ"ה 1935

משמאל לימין: איטה (ברגר) אלפר (בת שמואל וחיה רוזה)
נולדה באקרמן 1897
נספתה בשואה 1942

מירה בת איטה אלפר
נולדה 1925
נספתה בשואה 1942

שרה בת איטה אלפר
נולדה ב-1931
נספתה בשואה 1942

ברוך בן שמואל וחיה-רוזה
ברגר ז"ל
נולד באקרמן 1901
נספה בשואה 1942

חנה ברגר (אשת ברוך)
נולדה 1903
נפטרה 1939

המנציחים
לאה ליפסקי (ברגר) אחותו ומשפחתה
שרה צרפין (ברגר) אחותו ומשפחתה
חנה פיקו (ברגר) אחותו ומשפחתה
ניצה ברוך (הררי) בתו ומשפחתה
אברהם (רמי) הררי בנו ומשפחתו
אליעזר (לוסי) הררי בנו ומשפחתו
דוד בן ברוך ברגר (אחיינו) ומשפחתו

יעקב בן שמואל וחיה-רוזה ברגר ז"ל
נולד באקרמן 1892
נספה בשואה ב-1942

חיים נחמן בן יעקב ופוליה ברגר
נספה בשואה עם הוריו ב־1942

יעקב ברגר ציוני משחר נעוריו, אדם משכיל בעל ידיעות רחבות שולט בכמה שפות אירופיות וערבית, עסקן צבורי פורה, מייסד הגימנסיה העברית באקרמן מנהלה במשך כל השנים. חינך דורות של צעירים לציונות ואהבת המולדת, הכשירם וחינכם לחיים בארץ־ישראל ובעצמו לא זכה להגיע לארץ משאת נפשו.

יהי זכרו ברוך.

פוליה ברגר אשת יעקב ז"ל
נספתה בשואה 1942

המנציחים:
לאה ליפסקי (ברגר) אחותו ומשפחתה
שרה צרפין (ברגר) אחותו ומשפחתה
חנה פיקו (ברגר) אחותו ומשפחתה
ניצה ברוך (הררי) גבעת־חיים
רמי (אברהם) הררי אשקלון
לוסי (אליעזר) הררי פרדס־חנה
דוד בן־ברוך ברגר

יהושע הררי ז״ל
בן שמואל ורוזה
נולד בחנוכה תר״ס 1900
נפטר בשבט תשמ״ב 1982

עמליה הררי ז״ל
בת אסתר ואברהם רובין
נולדה 26/8 1903
נפטרה י״ג אייר תשל״ט
11/5 1979

על מצבתו של אחינו ואבינו יהושע הררי (ברגר) זצ״ל חרתה המשפחה את הציון ״חלוץ ישר דרך״ וכזה היה. חלוץ בן העליה השלישית היה יהושע. יפה תואר וטהור לב הוריו הקנו לו השכלה מסורתית עברית ועוררו בו את הכמיה לציון. הוא למד גם את השפה הרוסית, רכש השכלה כללית ועזר להוריו בניהול עסקיהם. האוירה בבית היתה ספוגה רוח ציונית. הימים הם אחרי הצהרת בלפור. אחי הבכור יעקב ז״ל, יסד את גן הילדים העברי הראשון בעיר. בבית דיברו גם עברית, לכן אין פלא שיהושע נמנה עם חבורת החלוץ הראשונה שהתארגנה בעיר במטרה להכשיר עצמה לעליה ארצה. בשנת 1920 ניתק עצמו ממשפחתו האוהבת ועלה עם קבוצת חבריו לארץ הנכספת להג־שים בפועל את חזונו. הקבוצה התמקמה במושבה זכרון יעקב. יהושע עבד ביבוש ביצות כברה (מטעם פיקא)שנים רבות. לזכרון יעקב שמר עד ימיו האחרו־נים את חסד התערותו בארץ, בה הקים את משפחתו בנשאו לאישה את רעיתו האהובה עמליה מבית רובין מקאליש פולין – חלוצה אף היא שהיתה חניכת השומר הצעיר בעירה – ובה נולדה בתם ניצה, ביתם בזכרון יעקב היה בית ועד לחלוצים ואנשי רוח. בעוזבו את זכרון יעקב הורעו חייו ונאלץ היה לנדוד בארץ עקב עבודתו בבנין ובקידוח בארות. (באר יבניאל 1932).

בשנת 1935 נמנה עם מיסדי מושב עין־עירון בו הקימו הוא ורעיתו עמליה ז״ל את ביתם וחנכו את שלושת ילדיהם ליושר וחיי עבודה. שותפתו לנדודים היתה עמליה רעיתו ולמרות תנאי החיים הקשים במושב היתה כתובת לכל חולי ומדוה. כחברת ועדת התרבות ומועצתה אירגנה חוגים ללימוד עברית תרבות וספורט. ביתם היה פתוח לכל. לשיא פעולתה בעניני סעד ועזרה לזולת הגיעה עמליה ז״ל בעבודתה במחנה עולים בפרדס חנה כעובדת סוציאלית, בכל ליבה התמסרה לתפקיד מבלי להתחשב בזמן. העולים החדשים שטיפ־לה בהם זכרו לה את התמסרותה ועמדו איתה בקשר כל השנים.

מטיבעו ומדעתו היה יהושע ז״ל אישיות מחנכת לבני משפחתו בגלותו אהבה סבלנות ואפוק אין קץ ביחסו לבני ביתו. היה חרוץ, ואהב עבודת אדמה, עצים נטע וטפחם ויחד איתם הכה שורש בארץ שאהב והאמין שאחיזתו בה ניצחית. יהושע ז״ל היה אוהב ספר והשתדל להשכיל ולהיות מעורב בנעשה בארץ על אף תנאי החיים הקשים בהם היה נתון. את הכחדת אחיו, יעקב וברוך ואחותו הבכירה איטה ומשפחותיהם ז״ל ביכה יום יום ואת בן אחיו דוד בן ברוך העלה ארצה ואמצו לבן. בר מזל היה זכה לאהוב ולהיות אהוב על הנכדים והנינים וכל בני המשפחה. הדור הצעיר הקשיב לדבריו והעריכו כראוי לאישיותו.

יהיה זכרו וזכר רעיתו ברוכים.

המנציחים

לאה ליפסקי (ברגר) אחותו ומשפחתה
שרה צרפין (ברגר) אחותו ומשפחתה
חנה פיקו (ברגר) אחותו ומשפחתה
ניצה ברוך (הררי) בתו ומשפחתה
אברהם (רמי) הררי בנו ומשפחתו
אליעזר (לוסי) הררי בנו ומשפחתו
דוד בן ברוך ברגר (אחיינו) ומשפחתו

מאשא ברסקי ז"ל
נספתה בשואה בהפצצת
אודיסה ע"י הנאצים

אהרן ברסקי ז"ל
ליובה ברסקי ז"ל

יהודה ברסקי ז"ל
נספה בשואה
בהפצצה על אודיסה ע"י הנאצים.

אהרן ברסקי ז"ל
בן יהודה ומאשא
נולד ב־1912
נפטר בישראל 1975

אהרון סיים בית־ספר תיכון עברי "תרבות" באקרמן, אליה עברו הוריו לגור במלחמת העולם הראשונה. את השכלתו האקדמאית רכש באוניברסיטה בצרפת ע"י הוסמך כאגרונום. היה זה טבעי שבחר במקצוע זה, כי משחר נעוריו היה פעיל בהסתדרות נוער ציונית, והמ־טרה היתה עליה ארצה, לכן אין כמקצוע זה הנדרש ביותר כדי להפרות את אדמת הארץ, ואמנם מיום עליתו ארצה בשנת 1938 ועד יומו האחרון עבד במקצועו והת־ייחס אליו כאל עבודת־קודש.

אהרון גילם באישיותו את כל התכונות הטובות והנע־לות שאדם יכול להתברך בהם. יושר אישי נדיר, ידע מקצועי מעולה. מסירות לעבודה ללא לאות, חוש ארגוני. בעבודתו מלא הרבה תפקידים בכירים, ייצג את המדינה בכבוד כישראלי גאה בהרבה כנוסים בין־לאומיים. שנים רבות היה נציג המדינה ב־.I.S.M.A ארגון בין לאומי של יצרני דשנים, והודות לידיעותיו, שליטתו בשבע שפות ובתכונותיו האישיות היה מאד אהוד על כל נציגי הארגון, ומעל לכל בעל ואב נהדר, מסור, טוב לב, רגיש וענו.

רצה הגורל שאצטרך אני להנציח את זכרם של כל בית ברסקי שלא הכרתים וכה אהבתי אותם. אהרון היה מרבה לספר על ביתם היהודי החם, על אבא, אמא, על אחותו היחידה הטובה, היפה והכשרונית, על בעלה והילדים שכה היה גאה בהם והתגעגע אליהם.

כשהגרמנים התקרבו לאקרמן, הוריו, כרוב יהודי העיר, ברחו לאודיסה ובאחת ההפצצות של הגרמנים נספו הוריו. אחותו ומשפחתה הוגלו ע"י הרוסים לסיביר עם ילדה קטנה ותינוק ימים ספורים אחרי ה"ברית". שנים חיתה במקום רחוק. הילד לא החזיק מעמד ונפטר מתת־תזונה בהיותו בן שנתיים. את בעלה אסרו על לא עוול בכפו ואנו לא ידענו מה עלה בגורלו. האחות והבת עברו אחר כך לגור בטולה, בה למדה הבת בהצטינות והתחילה לעבוד כמורה.

המסירות והדאגה של אהרון לאחותו לא ידעו גבול. שנים תמכנו בהן בכל הדרכים האפשריות כדי שיוכלו להתקיים, להחזיק מעמד עם התקוה הגדולה בלבנו שיום יבוא והן תעלינה ארצה. אבל זה לא קרה! זה שנים שאין לנו שום ידיעה מהן. הגלויה האחרונה הגי־עה אלינו כשאהרון היה כבר על ערש דוי. וזה בדיוק שבע שנים! אני תפילה ותקוה שעוד תתן סימן חיים, ואם חס וחלילה איננה בין החיים, תהא רשימתי זו כמצבה לזכרון הורי אהרון היקרים יהודה ומשא ברסקי שלא זכו לבוא לקבר ישראל, לאחותו ליובה שטולמן שכה אהב והשתוקק לראותה, לבעלה ישה שטולמן ולתינוק, למשפחה יהודית טובה, חמה וישרה שנגדעה בידי החיה הנאצית.

המנציחים בכאב,
אשתו: בתיה
הבת: יהודית

נר נשמה לזכר

חוה בת שרה ודוד-צבי גבר ז"ל
נולדה באודיסה ב-1914
נפטרה באיזמאיל ניסן תרצ"ג - 1933
יהי זכרה ברוך.

שרה (רפופורט) גבר ז"ל
נולדה 1887 בדוסטוינו (פולין)
נספתה בשואה באקרמן ב-1942
יהי זכרה ברוך

דוד צבי גבר ז"ל
נולד ב-1881 בקונטאקוזוב
נפטר בבריחה לבסרביה
בשנת 1918
יהי זכרו ברוך.

המנציחים:
שמואל גבר ובני משפחתו.

יד ונר
זכרון
לזכר
הורינו
היקרים

אברהם בן יצחק טוירמן ז"ל
נולד 1869
נפטר 1929 באקרמן

פרידה טוירמן ז"ל
נולדה ב-1873
נספתה בשואה 1941

מניה בת אברהם ופרידה טוירמן ז"ל
נולדה ב-1941
נספתה בשואה ב-1941

ריבה בת אברהם ופרידה טוירמן ז"ל
נולדה 1909
נספתה בשואה ב-1941

המנציחים:
יצחק טוירמן ומשפחתו

גודל גורדון ז״ל
נולדה ב־1884 בקרוכמאז
נפטרה 1966 בחניתה
עלתה לארץ ב־1956

ר׳ אברהם גורדון ז״ל
נולד ב־1884 בלטביה
נפטר באקרמן ב־1935

מוניה גורדון ז״ל
נולד בשנת 1909
באקרמן
נפטר ממחלה באקרמן
בשנת 1931

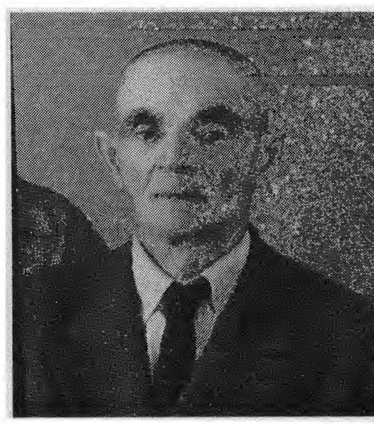
מניה (גורדון) יקיר ז״ל
נולדה 1913 באקרמן
עלתה לארץ ב־1934
נפטרה בחדרה (ישראל)
ממחלה ב־1941

אידה (גורדון) בוצמינסקי ז״ל
נולדה באקרמן 1913
נפטרה מתאונת דרכים
חיפה 1973

ביילה גורדון
נפטרה ב־1937

ולול (וולף) גורדון ז״ל
נולד בלטביה 1885
נפטר בגולת צ׳יקמנט 1977

שרה זוניס
נולדה ב־1846
נפטרה באקרמן 1931

ד״ר שמרל גורדון ז״ל
נולד בלטביה
חי בארציז כרופא
נפטר באקרמן

המנציחים: רוזה (גורדון) ויצמן ומשפחתה - חניתה
סוניה (גורדון) גונצמכר

רחל גכט
נולדה ב-1889 ברוסיה
נספתה בטרנסניסטריה ב-1942
בגיל 53 יהי זכרה ברוך

ברוך גכט ז״ל
נולד בשנת 1886 ברוסיה
נפטר בארץ ישראל בשנת 1936
בגיל 50 יהי זכרו ברוך.

פוליה גכט ז״ל
נולדה באקרמן 1910
נפטרה בבוקרסט 1980

ברוך גכט ז״ל היה עסקן צבורי, חבר הקהילה באקרמן, פעיל במועצת הבנק היהודי. חבר הועד של הגמנסיה העברית תרבות, ציוני מסור בלב ונפש. כל שנותיו שאף לעלות לארץ כסופיו. עמד בראש קבוצת יהודים ששאפה לעלות לארץ, והיה בין מארגניה, וכשהתבטל הרעיון של עליה לארץ דרך קפריסין תכנן את עליתו לארץ. חינך את ילדיו ברוח הציונות והאהבה לארץ ישראל, עלה לארץ בשנת 1934 כשבנו שלמה מחכה לו בנמל. קשה היתה הסתגלותו כאדם מבוגר לתנאיה הקשים של הארץ, אך אמונתו ותקוותו לימים טובים יותר לא נחלשה, תמיד התפעל ממראות הארץ, התפתחותה, ומהנוף האנושי שבה, נפטר בגיל 50 כשהוא במלוא אונו.

יהי זכרו ברוך.

שלום טפליצקי ז״ל
נפטר בגיל 80
יהי זכרו ברוך.

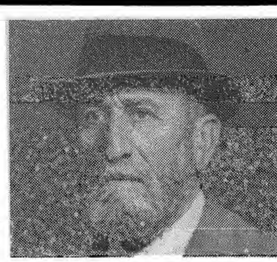
המנציחים:
בתו צילה ובני משפחתה

עטיה מרגלית
בת משה חיים
נולדה 1910 באקרמן
נפטרה חודש יוני 1970
אחות במקצועה היתה מנהלת
בית הספר לאחיות בהדסה
ירושלים

צפורה מרגלית ז״ל
נולדה בפשמישלינה
גליציה
נפטרה 1980 ה׳ אייר
בישראל - בנימינה

משה חיים מרגלית
נולד 1870 באוקראינה
נפטר בישראל ג׳ כסלו תשט״ו
29.11.1954

בתיה מרגלית
נולדה באקרמן 1874
נפטרה בישראל ט׳ אייר התשכ״ג
3.5.1963

המנציחים: אברהם מרגלית ומשפ׳

שלמה (סיומה) גכט ז"ל
בן ברוך ורחל
נולד באקרמן ב־1.5.1912
נפטר בישראל – ר"ג 4.11.82

סיומה נולד להוריו ברוך ורחל. גדל בבית אמיד כשאביו סוחר בחומרי בנין וברזל. אביו עסקן צבורי וציוני נטע בו את שאיפתו לעליה לארץ. התחנך בגימנסיה העב־רית "תרבות" וכבר בנעוריו התחיל לעבוד כאחראי במטעי גפנים. הצטרף לתנועת "גורדוניה" ובמסגרתה יצא להכשרה. בשנת 1932 עלה לארץ. מטרתו היתה להעלות את משפחתו לארץ ואכן בסוף שנת 1934 העלה את הוריו ואחותו ציליה תבלח"א.

סיומה היה בעל לב טוב מסור למשפחתו אהוד על חבריו ומכיריו ומוכן להושיט עזרה לזולת. ביתו היה פתוח לכל הבא אליו. מיטב ימי חייו הקדיש להגנת הארץ ולבנינה. עקב אהבתו לארץ ומסירותו קבל עליו תפקידים לאומיים והיה נענה לקריאות המוסדות הלאומיים. בימי המאורעות של שנות השלושים נענה לעזרת המשקים ועבד בכפר ויתקין מסדה ואלומות. בשליחות המוסדות הלאומיים שרת בתור נוטר 4 שנים כולל שרות בתי הסוהר עד שפוטר ע"י שלטונות המנדט בגלל העברת מכתבים לאסירי המ"ג, חברי ההגנה שנאסרו וישבו בכלא עכו. במלחמת העולם השניה התנדב לצבא הבריטי ושרת בחיל האויר המל־כותי במחלקה הימית במשך 6 שנים. עד ליציאתו לגמלאות עבד בקופת חולים של ההסתדרות במסי־רות רבה.

אשתו נדיה תבלח"א היתה תמיד עזר כנגדו, נאמנה ומסורה בדרך חייו. סעדה אותו במחלתו שתקפתו בסוף ימיו. הקים משפחה וזכה לנכדים.

המנציחים את שמו:
אשתו: נדיה
בנותיו: בתיה ומשפ', רחל ומשפ'
אחותו: צביה ליטמן ומשפ'

צבי גרניק ז"ל
נולד ו' תשרי תרע"ו 17.9.1915
נפטר כ"ו אלול תש"מ 7.9.1980

נר זכרון לאבא

ו' תשרי תרע"ו - כ"ו אלול תש"מ
14.9.1915 - 7.9.1980

חלפו שנתיים מאז הלך אבא לעולמו בפתאומיות והשאיר חלל ריק מאחוריו. עדיין מתקשה אני לעכל את העובדה שלא אשוב לראותו שנית.

אבא היו עבורי מחנך, מורה דרך ובפשטות "אבא". כחומת ברזל בצורה היה מסוכך ומגונן עלי, משקיט ומרגיע בעתות צרה ומבוכה. נקודה מרכזית בחינוך שהקנה לי אבא היה "הצנע לכת" ואכן אבא חי חיים פשוטים וצנועים התרחק מפרסום ומכיבודים ועזר לזולת.

לאחר הסתלקותו מאתנו התחלתי להבין את המושג "יתמות" שעד אז היה לגבי מושג מופשט ובלתי נתפס, לא עוד ייעוץ בשעת הצורך בכל תחום ובכל נושא לא עוד כתף שניתן להשען עליה בעת כלות הכוחות ולא עוד חיוך חם ואבהי רק ריקנות ויתמות.

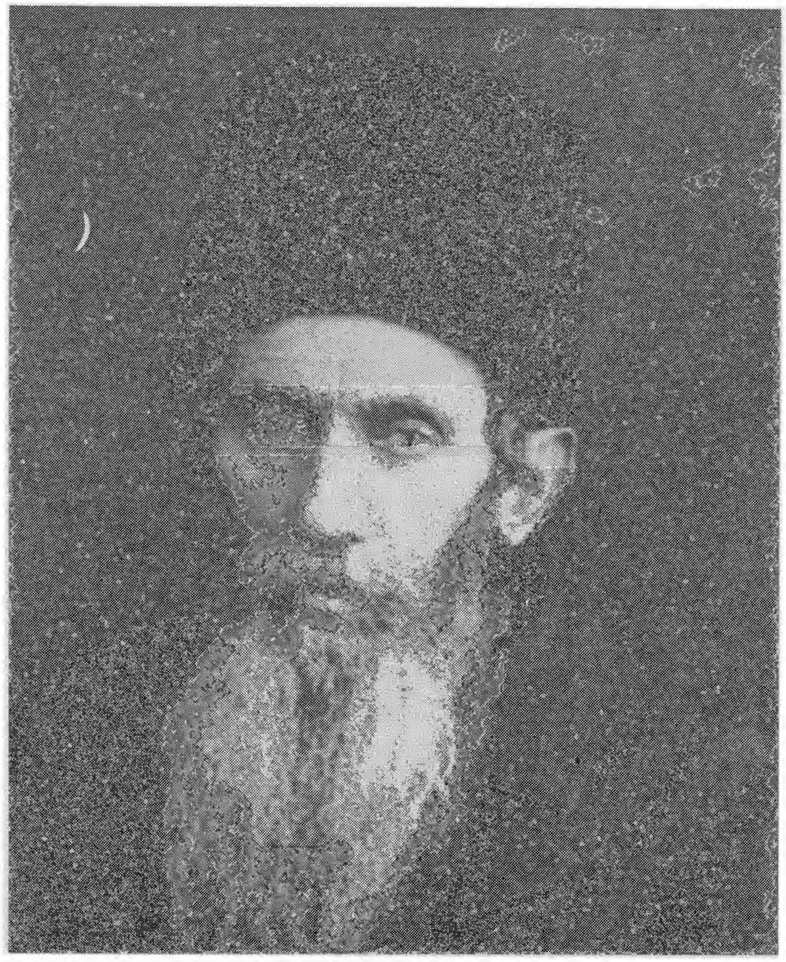
למרות שאבא היה נחבא אל הכלים הרי שאת זמנו הפנוי ומרצו הקדיש לצרכי ציבור ושימש כמנהל חשבונות בבית הכנסת וכגזבר ארגון יוצאי אקרמן.

בהתרפקות ובגעגועים היה מספר על עירו אקרמן ועל בית אבא שהיה בית יהודי חם של אנשי תורה ועבודה.

על המצבה נחרטו פסוקים מתהילים פרק ט"ו ופרק כ"ד המשקפים את תכונותיו של אבא

נקי כפיים ובר לבב
הולך תמים ופועל צדק
ודובר אמת בלבבו.

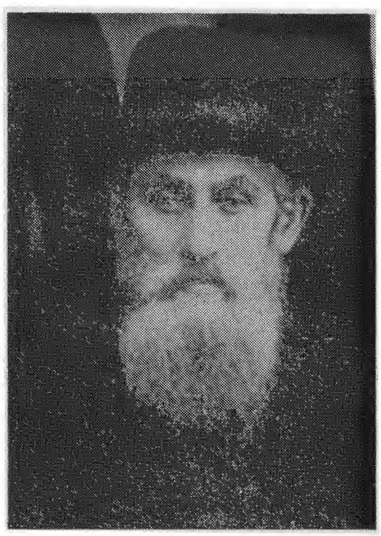
המנציחים:
אשתו - רחל
בנו - מאיר גרניק ומשפ'

ר׳ יהודה לייב שו״ב הירשפלד ז״ל
נולד באוקראינה
נפטר באקרמן 1919

מרדכי בן יעקב ובת שבע (מוטילה)
גרשפלד ז״ל
נולד באקרמן 1916
נספה בשואה באודיסה 1942

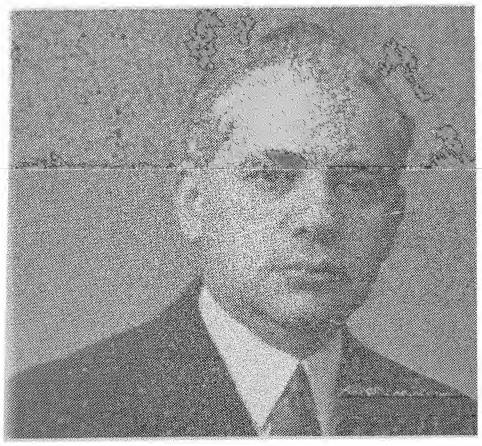

ר׳ יעקב (שו״ב) גרשפלד ז״ל
נולד באוקראינה 1869
נפטר באקרמן כסלו הת״ש
דצמבר 1941

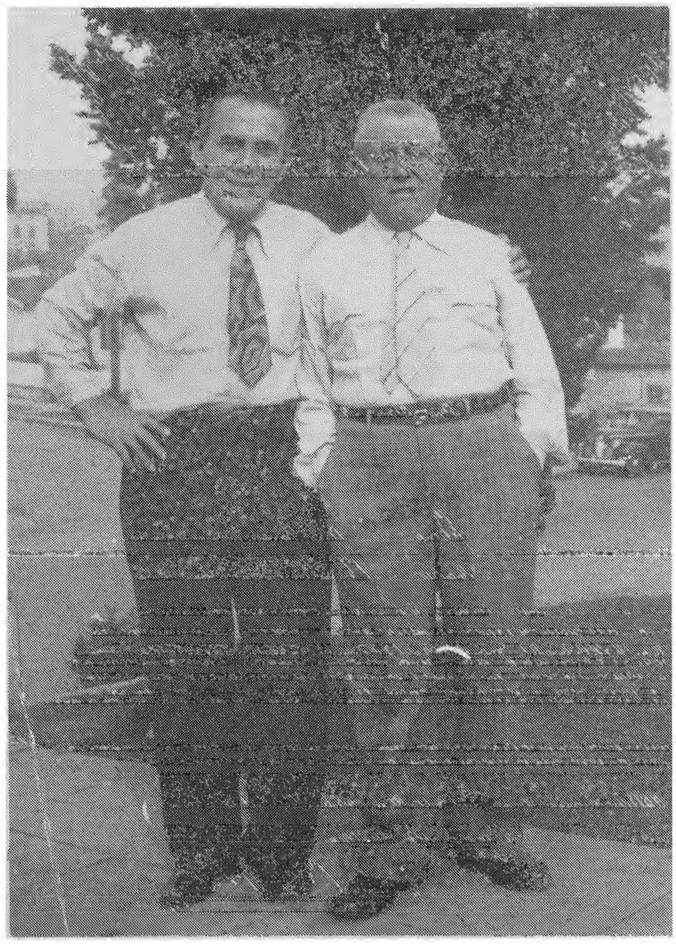

בת-שבע גרשפלד ז״ל
נולדה באוקראינה
נספתה בשואה באודיסה 1942

המנציחים: בנימין גרשפלד ומשפ׳
ברוך גרשפלד

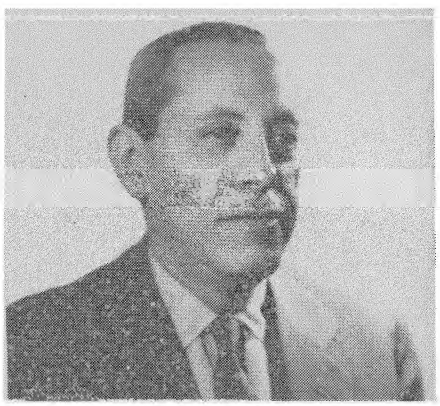

יוסף בן יעקב גירשפלד ז״ל
נולד באוקראינה 1901
נפטר בארגנטינה 1977

אשר בן יעקב גרשפלד ז״ל
נולד באוקראינה
נפטר בקליפורניה 1978

שמואל בן יעקב הירשפלד ז״ל
נולד באוקראינה
נפטר בקליפורניה 1962

משה בן יעקב הירשפלד ז״ל
נולד באקרמן 1903
נפטר בארגנטינה 1968

מלכל׳ה ז״ל
בת ברוך וחוה גרשפלד
נולדה 1931 בבירמצה
נרצחה ע״י רוצחים רוסים
ב–1941 הי״ד

חוה גרשפלד ז״ל
נולדה 1905 בבירמצה
נרצחה ע״י רוצחים רוסים
ברוסיה ב–1941 הי״ד

המנציחים: בנימין גרשפלד ומשפ׳
ברוך גרשפלד

יד ונר נשמה לזכר הורינו היקרים
שמקום קבורתם לא נודע.

אבי
א ב ר ה ם
בן בן ציון דבורין
נולד בקאושני 1891
נרצח ע״י הנאצים
בעיר אודיסה
ד׳ חשון 1942

אמי
ע ט י ה
בת אהרון דבורין
נולדה באקרמן 1895
נרצחה על ידי הנאצים
בעיר אודיסה ד׳ חשון 1942

המנציחים:
אהרון דבורין ומשפחתו
חיים דבורין ומשפחתו

אברהם דורון ז״ל
נולד בטוזלה 1908
נפטר בת״א בכ״ו חשון תשמ״א
16 בנובמבר 1979

אברהם דורון, שהיה ידוע בכינויו ניומה, נולד בעיירה טוזלה שבבסרביה בשנת 1908 להוריו יעקב ואיטה דודלזק. בהיותו בן 22 עלה ארצה כחלוץ והחל לעסוק בעבודות בנין מגוונות. עבודתו הגדולה הראשו־נה היתה הקמת מחנות צבא לבריטים ברצועת עזה. בתום העבודה חזר לעיר שבה קבע את מושבו מימיו הראשונים - תל־אביב. הוא הצטרף לשורות ההגנה והיה פעיל בה.

בשנת 1932 נשא ניומה לאשה את חביבה רבינוביץ ויחד ניהלו בית תרבותי חם ואוהב, פתוח לידידים וקרובים. עם הקמת המדינה עבד ניומה במערכת הבטחון, בתע״ש שהיה אז בחיתוליו. עם סיום תפקי־דו זה עבר לעבוד בתה״ל - תכנון המים לישראל. בחברה זו קיבל לידיו פרוייקט ראשוני ביחודו ובהיקפו באותם ימים - הקמת הסכר והאגם בעין כרם ליד ירושלים. לאחר מכן עבר להקים את חוות מיכלי הדלק באילת. אחרי כן עסק, במשך שנים, בהקמת מוביל המים הארצי מן הכנרת אל הנגב. במסגרת המוביל הארצי היה ניומה אחראי על כרייתה ובנייתה של מינהרת המים בעילבון. לפני פרישתו לגימלאות הביא ניומה לידי ביטוי את הידע המקצועי שצבר במשך השנים במלאו את התפקיד של מפקח על הבניה במשרד השיכון.

ניומה היה מחונן בקול עמוק ובתחושה מוסיקלית מפותחת. בצעירותו היה חבר בתזמורת הפועל. הוא אהב לשיר וידע לשיר ובעיקר אהב לשיר בחברותא. כאיש עמל אהב ניומה את עבודת הכפיים וכשרונו בתחום זה היה רב. הוא אהב לבלות את זמנו בתכנון ובבניית רהיטים וכלים.

ניומה וחביבה גידלו את בתם אורנה אשר ברבות הימים הפכה לרופאת ילדים. אורנה נישאה לאבנר שמואלביץ, ולבני הזוג ארבע בנות.

ניומה הלך לעולמו בכ״ו חשבון תשמ״א 16 בנובמבר 1979 והובא למנוחת עולמים בבית העלמין שבקרית־שאול.

המנציחים: חביבה (רבינוביץ) דורון - רעיתו
אורנה (דורון) ואבנר שמואלביץ - בתו וחתנו.

מרים דורפמן ז״ל
נולדה ב-1873
נפטרה 1939 בת״א ישראל

אמנו מרים דורפמן

עלתה ארצה מאקרמן בשנת 1931 יחד עם שלוש בנותיה ובזה הגשימה את חלומה להצטרף לשלושת בניה המבוגרים שעלו ארצה בשנות העשרים ושוב לאחד את המשפחה.

חייה בגולה לא היו קלים. התאלמנה בשנת 1918 בהיותה בת 42 שנה ונשארה באלמנותה כל ימי חייה, עם שבעה ילדים כאשר נאלצה ליטול על עצמה את עול המשפחה אותו נשאה בעוז ובתבונה ואף ברגעים הקשים ידעה לנווט את הספינה ולהתגבר על הקשיים.

תחנתה הראשונה בארץ היתה המושבה בנימינה בה התגוררו שנים מבניה.

המעבר החריף בין התנאים בהם הורגלה באקרמן לאלה שבבנימינה של שנות השלושים היה קשה ומשברים שונים פקדוה בביתה החדש. למעשה התרחש לנגד עיניה שנוי דרסטי בכל מושגיה והשקפת עולמה אולם, חיש מהר הסתגלה למצב, השכילה למצוא את דרכה בתנאים החדשים וכל זאת הודות לשכלה, ראיה מפוקחת למתרחש סביבה.

ר׳ דוד דורפמן ז״ל
נולד 1870 באובידיופול
נפטר ב-1918 באקרמן

כעבור שנה עברה לתל־אביב ובמשך זמן קצר הפך ביתה להיות מרכז למפגשים של בני אקרמן.

יחסה החם והעדין, דיבורה השקט והנעים, התנהגותה הנבונה כלפי הזולת היו נר לרגליה ואין פלא שכולם כבדוה ואהבוה.

היתה לה תכונה מיוחדת במינה לקרב רחוקים ואין פלא של״מצטרפים״ למשפחה ידעה לנטוע בהם את ההרגשה של חמימות משפחתית כך, שתוך זמן קצר נהיו לחלק ממנה.

עקבה בעירנות למתרחש בארץ, אהבה להתוכח על עניני דיומא ושמחה לכל הצלחה והתקדמות בכל שטחי החיים בארץ.

היתה מאושרת להמצא בקרב ילדיה ונכדיה ולא היה קץ לשמחתה בהתאסף המשפחה בביתה בחגים.

לצערינו לא זמן רב זכינו להמצא במחיצתה בארץ, מחלתה, ממנה סבלה, הלכה וגברה וכתום שמונה שנים בערך, נפרדה מכולנו, בביתה בתל־אביב, לנצח. היה זה בשנת 1939 והיא רק בת 66.

דמותה החביבה והמלבבת, מסירותה עד כלות הנשמה לכל בני ביתה, דמות של ״ידישע מאמא״ במובן הנעלה של המילה ישארו חרוטים בלב כולנו לעולמים.

המנציחים:
הבת ברנע (דורפמן) חוה ומשפחתה
הבן כפרי אברהם ומשפחתו
הבן דורפמן אפרים ומשפחתו

פרומה דורפמן (שמואלביץ) ז"ל
נולדה 1898
נספתה בשואה באודיסה 1942

פסח דורפמן ז"ל
נולד 1896
נספה בשואה באודיסה 1942

אחינו פסח דורפמן ומשפחתו

אחינו פסח נולד באקרמן בשנת 1896. היה הבכור במשפחתנו.

בילדותו למד בחדר למודי קודש וחול והיה בקיא בלמודי היהדות.

מקור הפרנסה שמשה החנות למנופקטורה שהיתה להורים ועם פטירת אבינו, בשנת 1918, עשה מאמציה רבים כדי לעזור לאמנו בניהול החנות.

על אף היותו טרוד בעבודתו, הקדיש הרבה זמן לקריאה ולמודים.

בשעות הפנאי היה פעיל בהתנדבות בספריה העברית שבעירנו ושעות רבות היה מקדיש ביעוץ לנוער ולילדים, בבחירת ספרי קריאה.

כן תרם רבות להצלחת החגיגות שיזמה הגימנסיה העברית "תרבות.

בשנת 1927 נשא לאשה את פרומה לבית שמולביץ מהעיר איזמאיל בסרביה.

דוד דורפמן ז"ל
נולד 1928
נספה באודיסה 1942

רחל דורפמן ז"ל
נולדה 1934
נספתה באודיסה 1942

במשותף בנו את ביתם, בית מאושר ומצליח כאשר פרומה אשתו הנבונה והמשכילה מטביעה את חותמה על דרך ניהול עניני הבית וחינוך הילדים.

בשנת 1928 נולד להם הבן הבכור דוד, שנקרא ע"ש אבינו המנוח, וכעבור 6 שנים נולדה הבת רחל.

הילדים היו מאד מוצלחים, כשרוניים, יפים ומחונכים למופת, כתוצאה מהיחסים היפים ששררו בין ההורים, היתה לילדים ילדות מאושרת.

בין כל בני המשפחה שעלו בזמנים שונים ארצה היה אחינו פסח ובני ביתו היחידים שנשארו בעירנו והמשיכו לחיות את חייהם המאושרים.. אם כי חלומם היה להצטרף באחד הימים למשפחתנו בארץ, אבל כניסת הרוסים בשנת 1940 לבסרביה ולעירנו שמה קץ לחלומם זה. הם אחרו את המועד כרבבות רבים של יהודים בתפוצות אירופה.

עם פלישת הגרמנים לברית־המועצות ולעירנו, הם ברחו לאודיסה הסמוכה, בחשבם ששם יעלה בידם להציל את נפשם, אבל היד הזדונית של הצוררים הנאציים ובני בריתם הרומנים השיגה אותם והם ניספו באופן טרגי ואכזרי.

הלב דואב וכואב על אבדן הנפשות היקרות.

תשמשנה שורות צנועות אלו כמצבת זכרון; ליקירינו פסח, אשתו פרומה ולילדיהם דוד ורחל דורפמן.

יהיה זכרם ברוך לעדי עד.

המנציחים:
האחיות: חוה ברנע,
האחים: אברהם כפרי
אפרים דורפמן.

מרים דורפמן (מינה) ז״ל
נולדה 1909 במונסטרזיסקה (פולין)
נפטרה 1970 בת״א ישראל

אהרון דורפמן ז״ל
נולד 1899 באודיסה
נפטר 1971 ת״א ישראל

הורינו מרים (מינה) ואהרן דורפמן

אבא היה אדם שמח וטוב־לב, אוהב שירה ויודע שיר. תמיד שכנה בעיניו התכולות בת־צחוק, שנעלמה רק כאשר נעשה עוול למישהו. אז ״הפך את העולם״ למען הצדק.

הוא התידד עם אנשים בקלות והטה אוזן לבעיותיהם. לא פעם העדיף את טובת הזולת על טובתו. בראש וראשונה דאג למשפחה. עם מות אביו עזב את ה״חדר״ ונשכר לעבודה, כדי לעזור בפרנסה.

כשעלה לארץ אחיו הבוגר ממנו, אברהם - לא נח ולא שקט עד שאיחד מחדש את המשפחה. הוא עלה לארץ ויחד עם אחיו אפרים הכין בית לאמו ולאחיותיו, כדי שתעלינה גם הן. גם את אחיו הבכור, פסח, רצה להעלות, אך לפסח היה קשה להנתק ממקומו ולא הצליח לברוח לפני השואה.

לבנותיו הקטנות נהג לומר: ״על שלושה דברים העולם עומד - על התורה, על העבודה ועל גמילות חסדים״. ואכן, כל ימיו עסק בגמילות חסדים. על כך אמר עליו גיסו ראובן ברנע: ״היה לו לב אנושי פתוח, רגיש, משתדל להבין את הזולת. כל מי שרק פנה אליו - ורבים בין חבריו בעבודה פנו אליו - מצא בו לב פתוח, אזן קשבת ורצון כן ועז לעזור, בלי כל חשבונות וחישובים. תמיד מצא דרך לעזור לזולת, גם כשזה לא היה בהישג ידו. נשמתו הטהורה באה על ביטויה באמונה ללא סייג באדם באשר הוא אדם״.

אמנו היתה ניגודו והשלמתו. ככל שהוא היה נלהב היא היתה מפוכחת. לא פעם צננה את התלהבותו התמימה בהומור המיוחד שלה. היתה לה אינטליגנציה טבעית. אמנם לימודיה בביה״ס הופסקו כדי לעזור לאמה בגידול האחים הקטנים, אך היא לא הפסיקה לקרא ולהתפתח. היא קראה הרבה ממיטב ספרות העולם, ופיתחה הבחנה בין המעולה, האמיתי והערכי בספרות ובאמנות לבין הקיטש. היא אהבה מאד סרטים והצגות והשתתפה שנים בחוג ללמוד תנ״ך. גם עירנות פוליטית היתה בה, והיא השתתפה באספות המפלגה (מפא״י). כמעט כל נושא עניין אותה.

אבינו התענין בתחום הפוליטי בלבד. קורא עתונים מושבע היה, ולא דילג על שום ידיעה פוליטית או ציבורית. באופן טבעי נמשך אחרי מפלגות שחיפשו צדק חברתי. לכן היה בצעירותו מקורב למפלגה הקו־מוניסטית. אך משנתברר בשנות החמישים שהסוציאליזם הרוסי אינו ממלא את הציפיות שתלו בו, התרחק אבינו ממנו והתקרב בדעותיו למפלגות הפועלים המתונות, ועד למפא״י הגיע.

סך הכל עברו ימיהם של הורינו בחיי עמל צנועים. אבינו עבד משחר נעוריו, ועד יומו האחרון. עוד בגולה פנה לעבודה, ולא למסחר, כמקובל אז אצל רבים. ובארץ - מאז עלה ב־1927, בימי הקיץ הלוהטים ובימי החורף הקרים והגשומים, היה נראה בכבישי ת״א או בשבילי תחנת החשמל רידינג, בה עבד כ־15 שנה, על עגלתו עמוסת חמרי הבנין, כאשר חדוות היצירה מחפה על עבודתו הקשה והמפרכת.

גם אמנו - מילדותה עזרה בבית. בזמן מלחה״ע הראשונה, בהיותה ילדה בת 7-8, עזרה בתבונת־כפים וטעם לפרנסת אמה (האב גוייס) ע״י עשיית עבודות ריקמה ותחרה. עם עלותה לארץ, בראשית ימי העליה החמישית, עבדה בעבודות חלוציות: בחקלאות - בעבודהת הפרדס וכפועלת בנין בת״א המתפתחת. לאחר נישואיה גידלה את בנותיה ודאגה למשק הבית, ובכך המשיכה עד לימיה האחרונים ממש. לנכדים שנולדו להם היו הורינו סבים מסורים ואוהבים.

שניהם נגדעו במחלה טרם עת. עוד לא אפס כוחם, עדיין לא שחה קומתם, עדיין לא שבעו ימים ולא עייפו מהחיים. חבל על דאבדין.

המנציחים
בנותיהם: אביבה (דורפמן)לוי ומשפחתה
אילה (דורפמן) רובה ומשפחתה
תמימה דורפמן

חנה דורפמן-פינקוביץ ז"ל
נולדה 1910 אקרמן
נפטרה 1952 הרצליה - ישראל

אמנו חנה לבית דורפמן-פנקוביץ

אמא נולדה בשנת 1910 בעיר אקרמן אשר בבסרביה. נפטרה לאחר מחלה ממושכת - בשנת 1952 בהרצליה.

בילדותה בקרה בגן הילדים העברי שבמקום ואחרי כן למדה בגמנסיה "תרבות".

אמא נאלצה, לדאבון לבה, לנטוש את ספסל הלמודים ולהרתם לעזרת המשפחה, עקב פטירת האב והמצב הכלכלי הקשה בבית.

אמנו מצאה בנקל עבודה כתופרת, ורכשה לה מקצוע והצטינה בכל מעשי ידיה.

אהבה מאוד מוסיקה ויחד עם למוד מקצוע התפירה למדה נגינה בפסנתר אצל המורה סופיה אדליס.

היתה חברה בתנועת "גורדוניה". כחברה בתנועה שאפה להגשים חלום ישן, לצאת להכשרה ולעלות ארצה כשאר חבריה, אך עקב המצב הקשה בבית נאלצה לעמוד לצד אמה ולנטוש גם רעיון יקר זה לזמן מה.

בשנת 1931 כמיהתה לעלות לארץ ישראל התגשמה. עמה עלו אמה ושתי אחריותיה.

בארץ התכוונה להגשים את חלומה משכבר הימים ולבנות את ביתה וחייה בקבוצה. גם כאן לא היתה דרכה סוגה בשושנים. לדאבונה, נאלצה לצאת ולעזור לקיום המשפחה.

למרות הקשיים הרבים לא התאוננה מעולם ובשעת מצוקה השתדלה להסתיר את צערה ממשפחתה ובעיקר מאמה האהובה עליה.

בערבים, לאחר שעות עבודה רבות, למדה ושפרה את הלשון העברית. את שעות הפנאי הקדישה לקריאת ספרות קלסית בעברית וברוסית.

בזכות קולה הערב התקבלה לשיר במקהלה שפעלה בבית ברנר, בנצוחו ובהדרכתו של המנצח סמבורסקי.

לאמא היה חוג ידידים רחב אשר אהב אותה בזכות מזגה הנוח ויחסה האישי לזולת.

תמיד ידעה להתגבר על מכשולים שנקרו בדרכה ע"י מציאת מוצא, אשר הביא לה ספוק בחיים.

בשנת 1937 התחתנה עם בחיר לבה, אבינו אריה פנקוביץ, שיבדל לחיים ארוכים.

ביחד בנו את ביתם בהרצליה.

הצליחה מאוד בחיי הנשואים, היתה מאושרת, פרחה כפרח, מלאת מרץ, רצון עז לחיים חדשים.

אמא היתה אשה יפה, חן מיוחד היה משוך על פניה, לחיוכה היה קסם מיוחד, מלבב, היוצא מטוב לבה.

היתה עקרת בית למופת. ביתה היה תמיד מטופח. השרתה אוירה נעימה ושלווה על כל הסובבים אותה.

אמנו התכוננה יחד עם אבא לחתן אותנו, לצערינו ולדאבון לבנו, לא ניתן לה להגשים את חלומה.

הגורל התאכזר אל אמא, ובעודנה צעירה ופורחת חלתה ונפטרה בהשאירה אותנו מיותמים - אני ישראל, בן 10 1/2 ואחותי - מירה, בת 4 1/2.

יהי זכרה ברוך.

המנציחים:
הבת: מירה ברזילי (פינקוביץ)
הבן: ישראל פינקוביץ (פלג)

פסיה דורפמן
נולדה ב-1907 באורודוק
נפטרה בישראל 1982

אמנו פסיה דורפמן אשת אפרים יבל"א בת אייזיק בורר נולדה באורודוק, עיירה קטנה בביאליסטוק שבפולין בשנת 1907 להורים ציוניים, שומרי מצוות ויראי שמים, היתה הבת השלישית במשפחה בת שבעה ילדים. הסב היה סופר סת"ם (מקצוע שעבר במשפחה מאב לבן) מקובל ומכובד בקהילתו.

אורודוק, מקום הולדתה, עיירה יהודית טיפוסית, חינכה את בניה לציונות מגשימה, בניה יצאו להכשרה בפולין לקראת עליתם ארצה.

ואמנם אחיה דוד בורר מהכשרת גרוכוב היה ממייסדי קבוץ מחניים ובוניה, אחותה יפה מניצולי השואה התחנכה בצעירותה בתנועת החלוץ שהיה אחד מתנועות הנוער בעיירה.

אמנו פסיה עלתה ארצה בשנת 1932 מתוך הכרה ציונית, לאחר שהייה קצרה בהכשרת גרוכוב.

בארץ שרר משבר כלכלי קשה, למרות הבדידות וקשיי הכלכלה לא נפלה בה רוחה, כתבה מכתבים מעודדים למשפחתה, לא התלוננה ומלאה אחר צואת אביה "לדבר עברית" ו"לעלות ארצה".

בשנת 1935 נישאה לאפרים דורפמן מראשוני פועלי הבנין בתל־אביב (ואמנם כיום בשנתו ה־80 עדיין עובד בבנין כבימים עברו). כל חייה היה בצניעות ביושר ובהגינות גידלה את שלשת ילדיה לטוהר מידות למרות קשיי הפרנסה.

בטרם התרופפה בריאותה, נוהגת היתה לעסוק בגמילות חסדים. בסתר ליבה הנדיב חסה על מוכי הגורל ובכך המשיכה מסורת בית אביה שהיה בית פתוח.

אמא היתה אשה יפה, עיניה הכחולות היו צלולות כטהר השמים.

בית אפרים דורפמן בשכונת עובד בתל־אביב נבנה ע"י אפרים ופסיה ובעזרת ילדיהם, כמעט ללא פועלים, כאשר אמא מטה שכם. היתה זו עבודה פיזית קשה. עצם נכונותה לכך היתה התקוה לעתיד טוב יותר. היתה אשה מסורתית.

נפטרה בד' בשבט תשמ"ב 28.1.82 בחדש בו חל יום הולדתה ה־75.

יהי זכרה ברוך

המנציחים

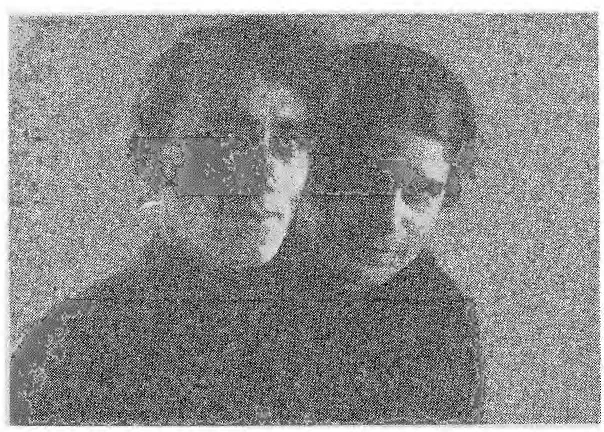
בעלה – אפרים דורפמן
בתה – עזה שוארץ ומשפחתה
בנה – דוד דורפמן ומשפחתו
בתה – אהובה ומשפחתה

פייגה בת שמואל גורדיון ז"ל
נולדה 1875
נפטרה 1963 בירושלים

ר' שמואל גורדיון ז"ל
נולד 1875 באובידיופול
נפטר 1936 באקרמן

המנציחים:
מיקה רביד ומשפחתה

עמליה (גורדיון) וינר
נולדה 8.12.1912
נפטרה ט"ז אדר א' תשכ"ב
20.2.1962

יוסף-חיים בן אריה וינר
נולד 31.5.1909
נפטר י' אדר א' תשכ"ב
14.2.1962

אמא עמליה וינר - גורדיון

עמליה היתה אשה נאה עדינת פנים, שחורת שיער. שערה הארוך מאד היה קלוע צמות יפהפיות שעטרו את ראשה. היא היתה שקטה, רצינית, מסורה ואחראית. דיבורה היה שקט וצחוקה היה מתגלגל אך עדין. היה בה מין הדרת כבוד מעודנת ואצילית והרבה גאוה.

בארץ הולדתה הספיקה עמליה לסיים לימודיה בבי"ס תיכון מסחרי עם תעודת בגרות; ובבחרותה בחרה לעלות לארץ כרב הצעירים באותה תקופה.

עם נשואיה ליוסף הקימה בית בישראל. הבן הבכור שמואל - נולד ב־1938 והבן - דני נולד ארבע שנים לאחר מכן.

עמליה היתה אשה נבונה וחכמה - בגאוותה ובפקחותה השכילה להסתיר את הקשיים ומצוקות החיים שבהם היתה נתונה המשפחה. מעולם לא התלוננה ולא חשפה את הבעיות האישיות או קשיי היום־יום. והיו קשיים. קשי הפרנסה היו קושי של ממש במשפחת וינר. זו גם היתה הסיבה שבגללה לא הגשימה עמליה את עצמה למרות הפוטנציאל העצום שהיה לה הן השכלי והן האינטלקטואלי. מדי פעם היא עבדה מחוץ לבית, בעיקר בטיפול בילדים, כדי לשפר מעט את המצב הכלכלי. אך את כל מרצה הקדישה לביתה, לטיפול באמה הזקנה שגרה עמהם ולטיפוח שני בניה המוכשרים מאד.

←

יוסף בעלה הקיף אותה בהרבה הערכה ותשומת לב והיו ביניהם יחסי כבוד ואהבה מיוחדים במינם.

בתקופת חייה האחרונה כשאושפזה עקב מחלתה - חלה לפתע בעלה יוסף ונפטר באופן פתאומי, כשהוא מותיר אותה כואבת ותוהה: מדוע אינו מבקר יותר. שבוע אחריו הלכה לעולמה. נצטרפה אליו.

"הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו".

מיקה רביד

אבא יוסף חיים וינר

יוסף היה איש צנום בעל בלורית בהירה, סוערת,מוסטת הצידה ועינים יוקדות בלהט אידיאליסטי. הוא היה פעיל, דינמי, עסקן, איש המאמין ללא סייג באמונתו ומעשיו.

בגליון על המשמר מ־17.2.63 כותב יעקב עין דור במדור לזכר נעדרים: "... יוסף היה מותיקי מפ"ם ומנאמני סניף ירושלים. למפלגה הגיע כפועל בנין בעל הכרה מעמדית יחד עם חבריו מפועלי ציון שמאל. היה מעורה בציבור הפועלים ואהוב על חבריו. בשנות חייו האחרונות שירת את חבריו הפועלים כעובד בקרן הביטוח לפועלי הבנין, הוא עסק בצרכי ציבור באמונה, מתוך הכרה עמוקה, שהטיפול בבעיות הקטנות היום־יומיות של הפועל שלוב במאבקו הכללי על הבעיות הגדולות של המעמד העובד".

בין היותו פועל בנין ובין עיסוקו בקרן הביטוח, עבד יוסף בספרית הפועלים בהפצת ספרים.

הוא היה צרוף של פועל גאה, סוציאליסט ואיש ספר מעמיק. בעיקר הרבה לקרוא ספרים פילוסופיים כמו של מיאקובסקי, בונין, נרודה ואחרים. הוא תהה וחקר הרבה בשאלות הפילוסופיות על מהות העולם, על הסוציאליזם והמרכסיזם, על הציונות ועוד.

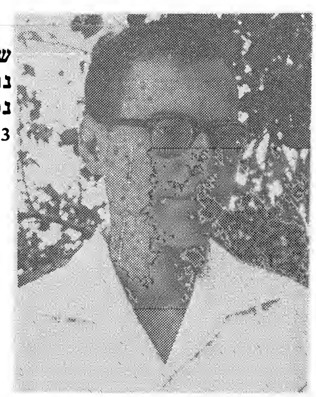
ברשימות שהותיר אחריו בכתב יד נאה ובעברית צחה ועשירה מתגלה אישיות פילוסופית רומנטית בעלת נפש רגישה ואף נאיבית.

יוסף היה איש משפחה מסור. במיוחד היה גאה בשני בניו. הם היו חכמים ומוכשרים והוא טיפח אותם מאד ועודדם להמשיך בלימודיהם. ואכן הם היו תלמידים מצטיינים.

יוסף היה צנוע וישר וגם גאה. כמו עמליה אשתו נשא בגאווה ובשתיקה את עול הקשיים הכלכליים.

ליד ביתם טיפח יוסף גינה עם עצי פרי בעיקר שזיפים. עצי הפרי המשיכו להניב פירות עוד שנים רבות לאחר מותו הפתאומי.

המנציחה:
מיקה רביד

שמואל בן יוסף ועמליה וינר
נולד 24.7.1938
נפטר כ"ב אלול תשל"ג
9.9.1973

שמואל וינר

שמואל היה מדען בתחום האסטרופיזיקה.
מילדותו היה טיפוס של תלמיד חכם, רציני ומצטיין בכל המקצועות, החל מביה"ס היסודי ועד האוניברסיטה.

היה בהיר שיער, ממושקף, בעל מבנה גוף עדין ורזה, וחזות נבונה. היה שקט, נחבא אל הכלים, צנוע ללא שום יומרנות. היה אמין וישר עד כדי קיצוניות. מוכן לעזור לחבריו גם בלימודים וגם בכספים למרות שלא היה משופע בהם.

מבחינה חברתית היה שמואליק סגור, בישן, רגיש ומוזר. מעטים האנשים שניסו להתקרב אליו ולהגיע עדיו. הוא הסתפק בחברים מעטים ונאמנים. העדיף שיחות אינטלקטואליות בחברה מצומצמת על פני מסיבות סוערות.

מתוך בישנותו ואפיו הסגור ניתן גם להבין את העובדה ששמואליק נשאר רווק. היו לו אמנם מספר "רומנים" קצרים עם בחורות, אך הם לא נשאו פרי.

יחד עם כל זאת היתה בו פתיחות לנושאים רבים ומגוונים. עוד בתקופת ביה"ס גילה מעורבות פוליטית

←

וכמו אביו היה גם הוא בעל נטיות סוציאליסטיות. בבגרותו, אף שבחר בעולם המדע, עסק בהרבה נושאים אחרים: היה מבקר בקונצרטים ומאזין הרבה למוזיקה קלאסית. ביקר בתערוכות אמנות והרבה לראות סרטי קולנוע. בשנים האחרונות הוא התענין ביוגה, אהב ילדים והם אהבו את קרבתו.

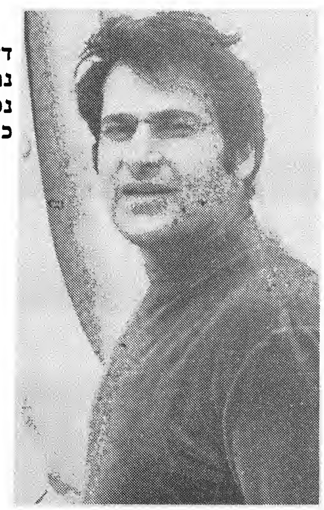
לאחר ששמואליק סיים תאר שני באסטרופיזיקה – "פיזיקה של הכוכבים" – הוא התמסר לעבודת הדוקטורט באוניברסיטת ת"א. נושא הדוקטורט היה: "האם השמש הינה יציבה בהפקת כמות האנרגיה – האור והחם שלה, בכל השנים והעידנים". בחירת הנושא היתה עקב העובדה שגילו שהשמש מפיקה כמויות שונות של חם ואור (מינימום או מכסימום) בהבדלים של 100,000 שנה.

הפרופסור גיורא שביב שהנחה את שמואליק בעבודתו תאר אותו כבחור שקט וקפדן שדרש מעצמו הרבה ובחר לרב בדרך הקשה. את החישובים והנסיונות בעבודת הדוקטורט ניסה לעשות בצורה המדויקת ביותר, דרך כל האספקטים האפשריים והמורכבים גם אם היקשה על עצמו בכך.

בשנים האחרונות בחייו סבל שמואליק ממחלת האסטמה ומחלה זו היא שקיפדה את פתיל חייו בעודו באמצע פיתוח עבודת הדוקטורט שלו.

שמואליק היה בן 35 במותו וגם עבודתו לא הושלמה.

מיקה רביד

דן בן-יוסף ועמליה רביד (וינר)
נולד 12.7.1942
נפטר 7.7.1977
כ"א תמוז תשל"ז

דני רביד (וינר)

את דני, בעלי, תמיד אזכור כטיפוס מיוחד במינו. היו בדמותו שילוב של ניגודים כה רבים שקשה להאמין שכולם אכן היו באדם אחד.

דני היה גבה קומה, רחב כתפים וחסון, אך בעל תווי פנים עדינים ונאים. הוא היה בעל נפש עשירה, מוכשר מאד בתחום האינטלקטואלי ויחד עם זאת בעל כח וכישורים פיזיים גופניים.

דני היה שקט ומלא שלווה, לעתים נראה סגור ואדיש, אך מאחורי כל אלה היתה רגישות מופלאה עם כושר ניתוח ואבחנה מדהימים. ופועל יוצא מכל זה יחד עם טוב הלב שלו – היו הסבלנות והסובלנות ביחסו לבני אדם. אי אפשר היה להתעלם מיכולת ההקשבה שלו, ולאחר מכן העצה, העידוד או אפילו הביקורת שנתן בצורה ענינית ושקולה מתוך השקט והשלוה האופייניים לו. חבריו הרבים אהבוהו בזכות תכונותיו אלה. ידע להיות חבר למופת.

בהמשך הכרותנו נוכחתי להפתעתי שדני ניחן גם בחוש הומור דק שבו היה משתמש במצבים מביכים וקשים. ומדהים כמה זה היה מקל ופותר בעיות לכולם.

דני היה לי חבר ובעל כאחד. הוא היה בן זוג נפלא. יותר ויותר הוא נתגלה לי כבעל אחריות ומשמעת עצמית; יעיל ובעל כושר החלטה וביצוע.

אף כי החל את למודיו באוניברסיטה במתמטיקה ופיזיקה, החליט לאחר שנתיים של למודים לעשות הסבה לפסיכולוגיה. בכך עשה מעשה אופייני לו – הוא לא התפשר ולא ויתר ובחר ללמוד את הנושאים שאותם אהב ובהם מצא סיפוק אינטלקטואלי.

דני ואני נישאנו ב־1969 ונולדו לנו 3 ילדים. נועה כיום בת 12; עופר כיום בן 9 1/2 וירון כיום בן 7.

עם לידת הילדים, נפתח דני לגמרי והפתיעני בתכונות וכשרונות נוספים.

את שלבי גידול הילדים עברנו יחד והתחלקנו בנשיאת העול. דני לא נמנע מלעזור לי כדי להקל עלי בנהול הבית. יחד עם זאת, במקביל לגידול הילדים המשכנו שנינו לעבוד. דני עשה חיל בעבודתו בנציבות מס ההכנסה במחלקת ארגון ושיטות. העובדים והמנהלים סביבו העריכו את כשרונותיו. הם ייעדו אותו לגדולות, ולאחרונה הגיע לשמש כמנהל מחלקת הארגון שם וחזו לו המשך מזהיר.

ידעתי: דני הוא דמות של מחנך. יש לו התכונות לכך – סבלנות אין קץ לשמוע ועוד יותר מכך – להסביר ולשכנע. זאת ידעתי מהתקופות שבהן לימד. בתור מורה בתיכון למקצועות הריאליסטים, וגם בתור אסיסטנט לפסיכולוגיה באוניברסיטה; אך בעיקר זכרתי את התקופה בה לימד שעורים פרטיים והכין

←

תלמידים לבגרות במתימטיקה. הוא אהב ללמד ותלמידים אהבו ללמוד אצלו. בזכות כושר ההסבר שלו הצליחו רובם לעבור את המבחנים.

דני טיפל בילדינו, היה משוחח אתם ומסביר, מתלוצץ ומצחיק אותם. לעיתים משתולל בתרגילי התעמלות אתם. הוא היקנה להם רבות בתחום האינטלקטואלי וגם בתחום הפיזי־מוטורי. וכשדרש מהם דברים או אסר עליהם - ידע לעשות זאת תמיד בגישה חיובית.

במהלך השנים הראשונות של חיינו בעוד אנו בונים את מסגרת המשפחה והבית, דני שוב הפתיע. לא היה תחום שלא היתה לו ידיעה: תיקונים באינסטלציה; עבודות חשמל; עבודות נגרות - הכל התקין במו ידיו. עדיין שמור עמנו שולחן הטלויזיה המקורי שדני עיצב ובנה. דני היה איש אשכולות.

כחובב צילום השאיר מאות תמונות של צלומי טבע, של החי, ושל הצומח ואפילו בדומם הצליח להכניס נשמה דרך צלומיו.

דני שיחק שחמט ובעיקר אהבברידג'.

דני היה טיפוס ספורטיבי. בתקופת נשואינו השתדל לשחק כדורסל במעט הפנאי שעמד לרשותו. בילדותו, בגיל ביה"ס, זכה בפרסי ספורט על השגים בענפים שונים.

בשנה האחרונה לחייו כאשר חלה בסרטן הלבלב חזר תחביבו הישן שהזניח מחוסר זמן - קריאת ספרים בעיקר ספרי בלש ומדע בדיוני. הוא גם שלח ידו בציור וניסה לפתח כשרון רדום זה שהיה בו.

דני ואני עברנו יחד את כברת הדרך הקשה של בנית התא המשפחתי, וכשנראה האור בקצה המינהרה ועמדנו להגיע את המנוחה והנחלה - עזב אותנו דני והוא בן 35 - ולא זכה.

יהי זכרו ברוך.

אשתו מיקה רביד
(לבית רוטנברג)

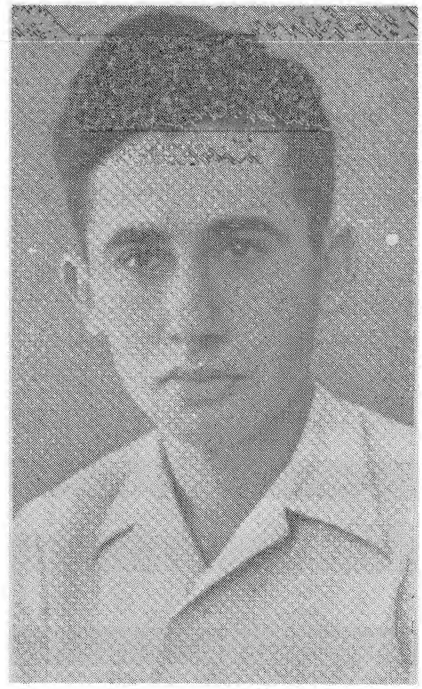

עמליה דורפמן
נולדה אחרון של פסח 1905
נפטרה בת"א ב-3.18.1983

אחותנו, עמליה למדה באקרמן בבי"ס של קופמן ואח"כ בבי"ס מסחרי, אך מסיבות משפחתיות נאלצה להפסיק לימודיה ולהתמסר לעזרת המשפחה. התמסרה לקריאת הספרות הרוסית הקלסית. שאיפתה לעליה לארץ התגשמה ב־1931. 27 שנה עבדה בחב' החשמל ונודעה במסירותה לעבודה ובמזגה הנוח. ב־1969 פרשה לגמלאות. מחלה קשה שפקדה אותה מנעה ממנה תכניות רבות שהיו בליבה. 13 שנים עמדה באומץ בסיבלותיה. עדינת נפש, חברותית, מלאת מרץ ואהבת החיים היו מתכונותי.

יהי זכרה ברוך!

המנציחים:
האחים: אברהם כפרי ומשפ'
אפרים דורפמן ומשפ'
האחות: חוה ברנע ומשפ'

עמירם דרורי ז״ל
בן יהושע דרורי ז״ל ושושנה
נולד ב-19.1.1937 בחדרה
נפטר באילת ב-י״ז ניסן 1959
והוא בן 22 אביבים
הוטמן בחדרה

חיים וולביץ
נספה בשואה
1942

דבורה (דורה) וולביץ
בת חיים ומרים
נספתה בשואה 1942

מרים וולביץ
נפטרה בבוקרסט
1934

יהושע דרורי (וולביץ)
בן חיים ומרים
נולד 1913 באודיסה
נפטר ב־1975 בחדרה
בגיל 62

בני מחמדי

נולדת ב־19 לחודש ינואר 1937. גדול היית בהיוולדך. גדלת אצלנו בזמנים קשים, אבל לא חסרת דבר. השת־דלנו לספק לך את כל צרכיך. כשהתחלת לדבר וזה היה בהיותך בן 9 חדשים. כמה נעימים היו מילותיך התי־נוקיות הראשונים, וכמה אושר מלאו את לבנו. - - -
כשבגרת. היית נאמן לנו גם בדרכך לתנועת הנוער. בגיל צעיר בנוער העובד ובגיל הבגרות חבר נאמן למפלגתנו. - - -
היית ילד עדין נפש וישר ושונא שקר, החברה הכי טובה שלך היו הספר והרדיו, גדלת והתפתחת יפה מאד.
למדת בבית ספר תיכון - ועמדת בבחינות הבגרות ובגיל 17 1/2 התגייסת לצה״ל. במכתביך מהצבא ציינת תמיד ״משפחת דרורי חסר אחד... כשסיימת את שרותך בצה״ל נכנסת לאוניברסיטה.
מי יכול היה לחזות מה צפוי לך בני היקר.

המבכה אותך אמא

יקירי, מחמל נפשי

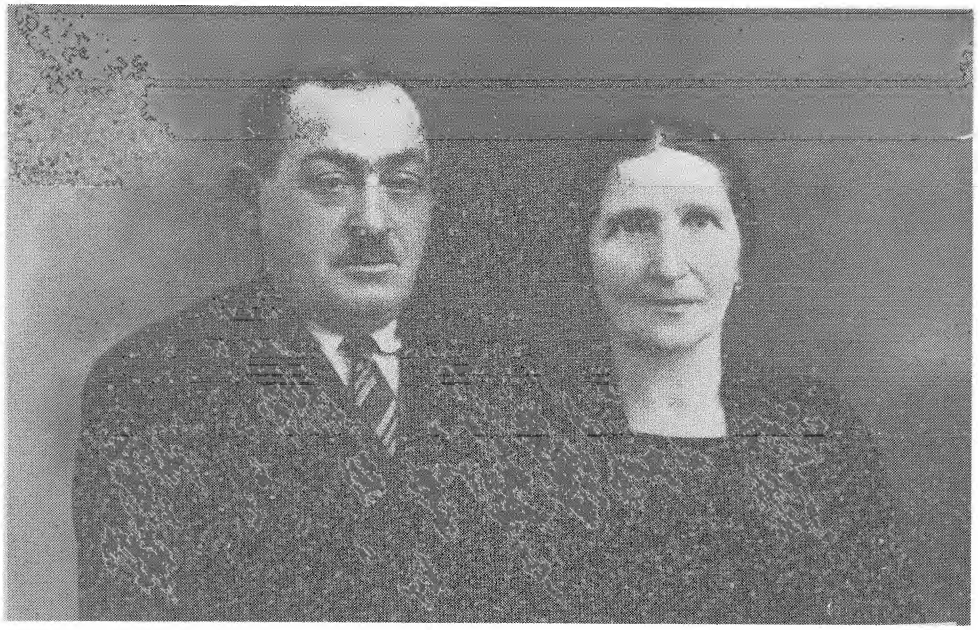
1946 ואתה אז בן 9, יחד בקרנו בירושלים בכל המקו־מות הקדושים. היינו ע״י הכותל המערבי במגדל דוד ועלינו להר הצופים. כמה נהנית מהבקור הזה. חלפו שנים. גדלת בגרת ומאחוריך הגימנסיה והשרות בצבא. והנה אנו עולים שוב לירושלים. עולים לרשום אותך לאוניברסיטה אליה כ״כ נכספת.

... כמה גאה לבי בראותי את ירושלים הנבנית וקרית האוניברסיטה ההולכת ומתפתחת ללא הפוגה. ואתה המוביל ומראה לי את כל המקומות נפרדתי ממך ולבי מלא גאוה על בני שהגיע להיות סטודנט... ולא איכזבת אותנו בני... עדים לכך עבודותיך הרבות השמורות אתנו. עדים לכך דברי מוריך.״אבדה זו מורגשת בצער עמוק ע״י כל מוריו וחבריו ללמודים. **עמירם** היה סטודנט ער ומבטיח, בעל יוזמה רבה ומקובל על חבריו״.

באם עסקת במשהו עשית זאת בצורה היסודית ביותר. כמה אהבת מוסיקה, מוסיקה קלסית וגם מודרנית, להקשיב לקונצרטים לקרוא ספרות מתאימה.

התיתמנו בני. התיתם גם החדר בו כה אהבת לשבת. אבל בלבנו נשארת חרות לנצח נצחים.
מדברי אביו יהושע ז״ל.

המנציחים: שושנה דרורי - האם
אחותו גילה (דרורי) ערד ומשפ׳
אחותו נירה דרורי

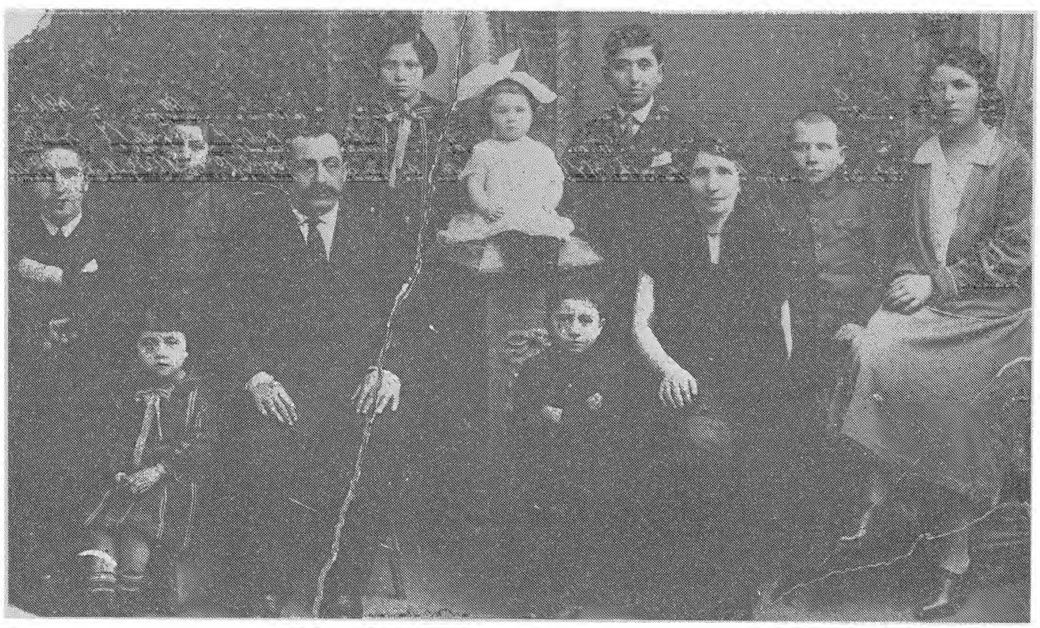
זיגלווקס חיה בת אשר ז"ל
נולדה 1884 בלז'יץ נספתה בשואה בינואר 1942
בינואר 1942 באודיסה
בת 58

זיגלווקס יצחק משה בן-פייבל ז"ל
נולד 1882 בלז'יץ נפטר באקרמן 1941
בן 59

חנה זיגלווקס ז"ל
נולדה באקרמן ב-1924
נספתה במחנה השמדה
באודיסה ב-1942.

דן זיגלווקס ז"ל
נולד באקרמן 1914
נפל בשבי הנאצים
ונהרג ב-1942

זכריה זיגלווקס ז"ל
בן יצחק משה
נולד 1904 בבלז'יץ פולניה
נפטר בבוקרסט 1974

אשר זיגלווקס ז"ל
נולד באקרמן 1921
נספה במחנה השמדה
באודיסה ב-1942

סלובה זיגלווקס ז"ל
נולדה באקרמן ב-1921
נספתה באודיסה ב-1942

המנציחים:
זיגלוקס יהודה ומשפ'
זיגלוקס יעקב ומשפ'
אברמוביץ (זיגלוקס) נסיה ומשפ'

אהרן כהן ז״ל
נולד באקרמן 1881
נפטר ב–1935 באקרמן

בר־אורין, משכיל רחב אפקים, בקיא בספרות התורנית והציונית. עוזר לכל דל ונדכא, ברוח טובה ובמתן בסתר. פעיל בקהילה היהודית, מקובל על היהודים וגם על הגויים. רבים נעזרו בו כבורר, בקבלם את פסיקתו בלי עוררין, בידעם שהצדק והיושר מנחים את שיקוליו.

אהבתו ומסירותו למשפחתו היו לשם־דבר. את ילדיו חינך על פי ערכי היהדות והמסורת, לאהבת עם־ישראל וארץ־ישראל. לא זכה לעלות ארצה.

בן 54 היה בפטירתו. על מצבתו חקוקות המילים: נפש יקרה, צנא מלא ספרא.

לאה כהן ז״ל
נולדה ב–1889 בקאושני
נפטרה 1946 בקב׳ מסדה ישראל

אשת־חיל, בעלת אמץ בלתי רגיל. הצטיינה בטוב לבה, ובמאור פנים כלפי כל אדם.

כל השנים היתה לעזר לאבא, והדאגות לילדיה, ולכל מי שנמצא במצוקה הנחו את מעשיה.

אחרי פטירת אבא, עלתה ארצה, ושהתה אצל אחינו שרגא, כעבור כמה שנים, עברה אל בנותיה בקבוצת מסדה, בעמק־הירדן.

בעלותה ארצה, הביאה אתה מהבית את שהיה יקר מכל לאבא, את הספריה העברית. גורלה המר לה, וכעבר עשר שנות חיים בארץ, חלתה ונפטרה בגיל 57.

שרגא כהן ז״ל
בן אהרן ולאה
נולד 1909 באקרמן
נפטר 1966 בישראל

רחל (אוצה) בת אהרן ולאה ז״ל
נולדה 1914 באקרמן
נפטרה ב־1969 בקב׳ מסדה

המנציחים:
צ׳רנה (כהן) הררי ומשפ׳
פרומה כהן ומשפ׳

שרגא כהן ז"ל
בן אהרן ולאה כהן ז"ל
נולד 1909 בחודש מרחשון
נפטר 1966 בחודש מרחשון

שרגא איש המרכז החקלאי

ישנם שמות שהם נרדפים למוסד. כזה היה השם שרגא ביחס למרכז החקלאי.

שרגא. לעתים רחוקות - שרגא כהן. לא היה צורך לקרוא בשם המשפחה כדי שהכל ידעו במי מדובר.

שרגא בא למרכז החקלאי בחודש נובמבר 1936, שנ־תיים לאחר עלייתו לארץ מהעיר אקרמן שבבסרביה, רומניה.

הוא בא ממועצת פועלי רחובות, לפי החלטה של מזכירות מחלקת המושבות של המרכז החקלאי, שמו־עצת פועלי רחובות היתה מסונפת אליה.

וזאת לדעת: המרכז החקלאי באותם הימים היה בעל סמכות גבוהה ביותר, ושתי מחלקותיו - מחלקת ההתישבות ומחלקת המושבות - היו בבחינת המוציא והמביא בשני המגזרים האלה. לכבוד גדול נחשבה העבודה במרכז החקלאי באותן השנים.

שרגא נקרא לעבודה במרכז החקלאי כאיש שבתקופת עבודתו הקצרה במועצת הפועלים שמו הלך לפניו בשל סגולותיו כעובד ציבור מעולה.

הוא בא עם מטען תרבותי יהודי גבוה, כחניך הגימ־נסיה "תרבות" בעיר הולדתו, ועם הכרה תנועתית עמוקה כחניך תנועת "החלוץ".

התפקיד שהוטל עליו היה מן החשובים במחלקת המו־שבות: מבקר של מועצות הפועלים שהשתייכו למרכז החקלאי. בגדר תפקידו זה היה עליו לבוא במגע הדוק עם באי־כוח מועצות הפועלים והקבוצים והארגונים שישבו במושבות והכשירו את עצמם לקראת עלייתם להתישבות.

עד מהרה היה שרגא העובד הבכיר של מחלקת המוש־בות, המעורה היטב בבעיותיהן המשקיות־כספיות של מועצות הפועלים ובפעולתן החברתית גם יחד. הוא שלט באופן יסודי בחומר ובמספרים, הכיר את המצב בכל מקום ומקום, ועבודת ראשי המחלקה - נטע הרפז, שלמה ברגר ויצחק שפירא, זכרונם לברכה, ויבדל לחיים ארוכים דב שפריר - נשענה לא במעט על ידי־עותיו ובקיאותו.

בסוף שנת 1955 נבחר שרגא לתפקיד הגזבר של המרכז החקלאי. היתה זו בחירה טבעית ומקובלת על כל החברים הנבחרים של המוסד, לאחר שקודמו בתפקיד זה פרש מהעבודה.

תפקיד הגזבר במרכז החקלאי אינו מצטמצם לתחום הכספי בלבד; הנושא בתפקיד זה אחראי למעשה גם לניהול האדמיניסטרטיבי של המוסד.

שרגא יצק לתפקידו החדש תוכן רחב וגישה ציבורית־מוסרית, שבזכותם היחס אליו, מצד ראשי המרכז החקלאי ומצד מנהלי מוסדות כאחד, ומה שחשוב לא פחות - מצד עובדי המרכז החקלאי, היה כאל סמכות גבוהה מאד.

שרגא שלט במספרים ללא מצרים, והוא נתן להם פירוש ותוכן, כאשר מזכירות המרכז החקלאי דנה בנושא התקציב ובענינים כספיים אחרים. הרצאתו היתה בהירה ויסודית ותמיד נשמעה בקשב רב.

בניהול הענינים הוא הקפיד על חוק וחוקה, ונזהר בקטנות כבגדולות. אולם, בכל אלה, הוא שם דגש על הגישה האנושית לענינים וחיפש תמיד את הסעיף המקל ולא המחמיר.

והוא תמיד נשאר נאמן לערכי תנועת העבודה וההס־תדרות. העבודה במרכז החקלאי היתה בעיניו לא קרדום לחפור בו, כי אם שליחות.

הוא היה ה״אורים והתומים״ של המרכז החקלאי בכל הנוגע לבחירות לועידות החקלאיות ולהרכב המוסדות. היה זה עיסוק קשה ומסובך, שדרש גם התמצאות ובקיאות במעשי מרכבה בין־מפלגתיים וגם תבונה וטקט. ושרגא הטיב לעשות בכל אלה.

המטען התרבותי־היהודי, שהיה אצור בקרבו, בא לידי ביטוי גם בעבודתו וגם בשיחת רעים. הוא אהב את המסורת היהודית ואת הניגון היהודי, ולעתים קרובות, בהיותו שקוע בעבודה, היה נשמע קולו המפזם ניגון מסורתי.

היתה לשרגא מעלה, שאינה שכיחה בבני אנוש: על אף תפקידו הסמכותי הרם, הוא לא התנשא. היתה בו המידה הטובה של צניעות וענוה.

קשרי עבודה וחברות קרובים במיוחד נוצרו בינו לבין יצחק שפירא ז״ל, שהיה מזכ״ל המרכז החקלאי במשך תקופה ארוכה. שיתוף הפעולה ההדוק ביניהם סייע רבות לפעולתו המוצלחת של המרכז החקלאי.

שרגא מילא את תפקיד הגזבר במשך 11 שנה. גם כשחלה במחלתו הקשה המשיך לשקוד על עבודתו, מתוך התגברות מופלאה על סבלו. הוא פרש מעבודתו כאשר כלו כוחותיו, וזמן קצר לאחר מכן הלך לעולמו.

בשנים האחרונות לעבודתו הוא טיפל, לצידו של יצחק שפירא, בהשגת המגרש מאת קרן הקימת לישראל לבנינו החדש של המרכז החקלאי בשדרות שאול המלך. בכך הוא הניח את היסוד לביתו החדש של המרכז החקלאי, והוא עצמו לא זכה להיכנס לתוכו.

דצמבר 1981 — א. גורדון

המנציחים: רעיתו פרומה כהן
בתו עפרה ליאון ומשפ׳

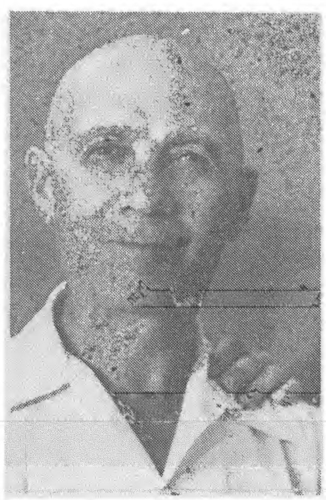
לזכר הורינו וסרמן צבי ודבורה ז״ל

הורינו וסרמן גרישה (צבי) ודורה (דבורה) התגוררו וחיו מאז ימי נעוריהם באקרמן.

הודות למאמציו, מסירותו והתמדתו בעבודה, עלה בידי אבינו להיות לבעל חנות לטקסטיל שנחשבה לבין המפוארות בעיר.

אמנו דורה ז״ל סייעה בידי אבינו לכל אורך הדרך בעצה טובה ובתמיכה מוסרית.

הורינו השקיעו את מיטב מרצם והונם כדי להקנות לנו חינוך פורמלי וכן ערכי מוסר ואידאלים ובפרט עזרה לזולת.

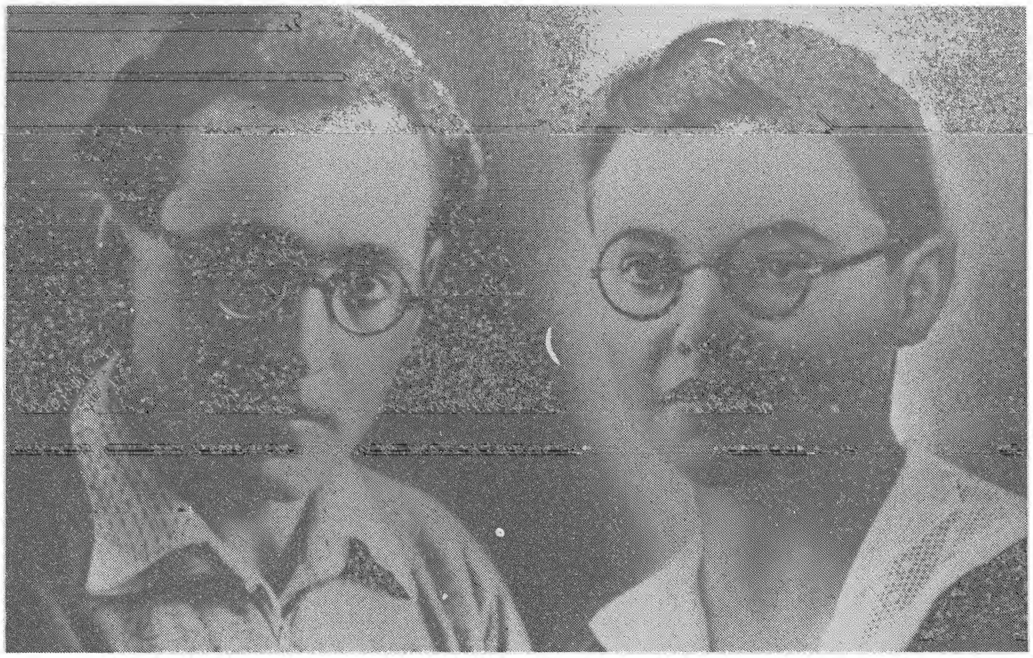

צבי (גרישה) וסרמן ז״ל
נולד באקרמן 1890
נפטר בנובמבר 1967 בישראל
יהי זכרו ברוך

דבורה (דורה) וסרמן ז״ל
נולדה בקאושני 1890
נרצחה בדצמבר 1943
ע״י הנאצים באוקראינה
יהי זכרה ברוך.

המנציחים:
בנם וסרמן פיליפ, עו״ד ומשפ׳
בתם נוימן לאה (וסרמן) ומשפ׳

רבקה (ריבה בן־דרור ז״ל
לבת אהרן ולאה כהן
נולדה ב־1912
נפטרה בקב׳ מסדה
ב־8 לספטמבר 1982

משה בן דרור ז״ל
נולד ב–1910
נפטר בקבוצת מסדה
בכ״ו תמוז תשמ״ב
17 ליולי 1982

ריבה כהן - בן-דרור ז״ל

ריבה נולדה ב־1 לינואר שנת 1912, להוריה לאה ואהרן כהן ז״ל, בבית יהודי וציוני חם זה קיבלה את יסוד חינוכה העברי והיהודי. לימודיה בבית־הספר ״תרבות״ השלימו וביססו את חינוכה העברי והצטרפותה ל״גור־דוניה״ החישו החלטתה לעלות לארץ־ישראל. בשנת 1932, עלתה לארץ עם אחותה הצעירה אוצה ז״ל, לקיבוץ ״מסדה״, ששכן עדיין בחדרה. בקבוצה הכירה את בעלה לעתיד, משה בן־דרור ז״ל, והם קשרו את חייהם יחד בעבותות אהבה שלא נותקו עד מותם.

בשנת 1935 נולדה בתם הבכורה ארנה, שנקראה בשם זה על שמו של סבה אהרן.

בשנת 1937 עלתה ריבה עם הקבוצה להתיישבות בעמק הירדן. כאן נולד בנה השני, גדעון. למרות האקלים החם ובתנאים הקשים שפגעו בבריאותה, עבדה ריבה במשך שנים במטבח הילדים. לאחר מלחמת השחרור נולדה בתה לאה, אשר נקראה על שם אמה ז״ל. בכל השנים הללו השתתפה ריבה בכל הפעילויות התרבו־תיות והחברתיות בקבוצה ובייחוד בלטה בקולה הערב במקהלה.

לאחר שנים נטלה על עצמה משימה חינוכית והיתה למורה לילדים אשר התקשו בלימודיהם.

בחמישים שנות חייה בקבוצה רכשה לה ידידים, שהו־קירו את סגולותיה האנושיות ואת יפי נפשה, מסירותה למשפחתה לא ידעה גבולות. היא העניקה להם מאה־בתה ומחוכמתה. כאשר חלה משה, אשר כה דאג לה ושמר על בריאותה הרופפת, סעדה אותו במחלתו הקשה בלא שירפו ידיה. לאחר פטירתו ב־17 ליולי 1982 לא עמד עוד לריבה הכוח לחיות. ביום 7 לאוק־טובר 1982 הלכה לעולמה.

תהי נשמתה צרורה בצרור החיים!

משה בן - דרור

נולד ב־1910 במשפחה מתבוללת, בצ׳רנוביץ, אולם מימי נעוריו נמשך לתנועה הציונית, ובמשך הזמן נעשה אחד מפעיליה ומנהיגיה של תנועת הנוער ״גורדוניה״ ברומניה. עלה ארצה ב־1931, בעליה בלתי־לגלית.

היה מראשוני קב׳ ״מסדה״ בחדרה, שאחר־כך עלתה להתיישבות בעמק־הירדן במתכונת ״חומה-ומגדל״.

היה פעיל כל חייו בתנועה, מתוך דבקות ולהט לאידי־אלים שבהם האמין בכל לבו. ייסד את קב׳ כפר־רופין.

השקיע הרבה ממרצו בשטח החינוכי בהיותו מנהל בית־הספר המקצועי בעמק־הירדן.

בשנותיו האחרונות משך גם בעט־סופרים, בכתבו שני ספרים: ״אחרון הותיקים״, ו־״בשליחות המות״

נפטר במסדה בכ״ו תמוז, 17 ביולי 1982.

מדברי אשתו ריבה ז״ל

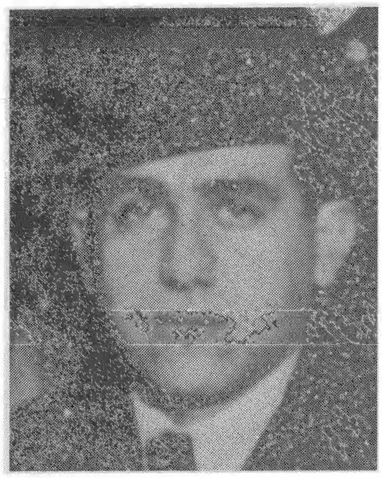
המנציחים: ארנה גולן (בן־דרור) ומשפ׳
גדעון בן־דרור ומשפ׳
לאה גונן (בן־דרור) ומשפ׳

ר׳ משה לקר ז״ל
נולד באוקראינה
נרצח ע״י הנאצים
ב-1942

ציפה לקר ז״ל
נולדה באוקראינה
נספתה בשואה
ב-1942

ראובן לקר ז״ל
נולד באקרמן 1912
נפטר ברוסיה 1979

אייזיק טרכטנברג ז״ל
נולד בשאבא
נפטר באקרמן 1945

מניה הורביץ (בסקין) ז״ל
נולדה באקרמן
נפטרה בפילדלפיה ב-1971

נחום הורביץ ז״ל
נולד בטולצ׳ין
נפטר ב-1964 בישראל

רחל לקר בת משה ז״ל
נולדה באקרמן
נספתה בשואה ב-1942

פייגה לקר בת משה ז״ל
נולדה באקרמן
נפטרה באקרמן

המנציחים:
לקר שלמה בריסל - בלגיה,
הורוביץ שלמה

פרידה מנוס ז״ל
נולדה 1876 באקרמן
נפטרה 1960 בקב׳ יפעת בארץ.

נפתלי יעקב מנוס ז״ל
נולד 1867
נפטר 1930 באקרמן

יחזקאל בן נפתלי־יעקב מנוס ז״ל
נולד 1904 באקרמן
נפטר יח׳ אייר תשי״ג 1953
בקב׳ השרון - יפעת בארץ

יונה דנאי (לבית מנוס) ז״ל
נולד 24.3.1902 באקרמן
נפטרה 16.4.1976
בקב׳ יפעת בארץ

ליובה עובד (מנוס)
נולדה 1900 באקרמן
נפטרה 15.6.1979
בקב׳ יפעת בארץ

המנציחים:
ראובן מנוס ומשפ׳
רבקה מנוס
חנה זלצר (מנוס) ומשפ׳
ישראל מנוס ומשפ׳

יהושע ניר (קושניר) ז״ל
נולד באקרמן 1912
נספה בתאונת עבודה
בקב׳ מסדה ז׳ אלול תש״י

נולד באקרמן ב־1912. למד בגימנסיה העברית ועוד בשבתו על ספסל הלימודים ניכרו בו אותות המרד במוסכמות.

בגיל 17 נטש את לימודיו ויצא להכשרה, בה מצא פור־קן לנפשו הסוערת והכמהה לפעולה. מההכשרה לקבוצה באו״ץ - דרכו סלולה לפניו, עלה לארץ והצטרף לקבוצה בחדרה בשנת 1932. עבד ופעל מתוך עקרונות מוצקים וערכי חיים שרכש בכוחות עצמו. למרות אימ־פולסיביותו, ידע לשקול כל דבר במאזני ההגיון הקר. דבריו נשמעו בקשב וברצון. על אף קשיחותו החיצו־נית - פעם בו לב חם.

נאמנותו היתה למופת, חלוציותו ללא פגם ומסירותו ללא סייג. נאמן בית הקבוצה עד יומו האחרון.

נספה בתאונת עבודה בז׳ אלול תש״י.

יוסף גל (גליקמן) ז״ל
נולד בביירמצ׳ה ב-1913
נפטר בקב׳ מסדה 1978

נולד בביירמצ׳ה ע״י אקרמן ב־1913. בילדותו עבר עם הוריו לאקרמן שם למד בבי״ס למלאכה. בן 17 יצא להכשרה לחוות ״מסדה״, בו עשה מספר שנים עד עלותו ארצה. בלט בכושרו החברתי והחקלאי, התחבב על כל חבריו החלוצים, בהיותו חבר ומדריך. עלה לארץ ולקבוצה בשנת 1933, לקבוצת גורדוניה ב׳ מרומניה. עבד במנחמיה, בביתניה ובמשקי עמק הירדן, עד לאיחודה עם קבוצתנו בחדרה.

יוסקו היה עם הראשונים שעלה להתישבות בשנת 1937 למקומנו הקבוע בעמק הירדן במסדה של היום. כאן התגלה כל מרצו ותפונותיו כחקלאי מעולה, בהתחלה כנהג ולאחר מכן כעובד במטע הבננות וכמ־נהל הענף במשך השנים.

הענף הזה היתה גאוותו הגדולה והוא היה גאוות הענף. הוא אהב ודבק באדמה זו בכל חושיו החקלאיים שנחן בהם בשפע והעניק לה ממיטב אונו ואהבתו. אורח חייו שימש מופת לחבריו בחיים ובעבודה, כבעל שורשים עבותים ועמוקים בחיי הקבוצה. נפטר ב־1978.

ריבה דורי (לבית רויזמן) ז״ל
נולדה באקרמן 1912
נפטרה 1966 בקב׳ מסדה

נולדה ב־1912 באקרמן. סיימה את הגימנסיה העברית ויצאה להכשרה. שם גילתה את כשרונה החינוכי בלמדה את חבריה וחברותיה, עברית, הסטוריה, תנ״ך וידיעת ארץ־ישראל.

עלתה לארץ ולקבוצה בשנת 1938 הישר להתנחלותנו בעמק הירדן. גם כאן עסקה בחינוך הדור הצעיר תוך התמכרות מלאה ליעודה.

עבודתה בבית החינוך המשותף היתה ברוכה ורבת הישגים, הן כמזכירה והן כספרנית. התחבבה מאד על חבר המורים והתלמידים כאחד.

גם בקבוצה רכזה לה מעמד של כבוד בין המבוגרים והחניכים. נפטרה ב־1966 ממחלה ממארת במיטב שנותיה.

רחל (אוצה) רולל לבית כהן ז״ל
נולדה באקרמן 1914
נפטרה בקב׳ מסדה 1969

נולדה באקרמן ב־1914. למדה וסיימה את הגימנסיה העברית. עלתה לארץ ולקבוצה ב־1932 לחדרה. עבדה בפרדסים ועם הולדת הילדים הראשונים עברה לשדה החינוך, בהתחלה כמטפלת ולאחר מכן כמורה בבית החינוך המשותף בעמק הירדן.

קדמה לזה יציאתה ללימודים באוניברסיטת בר־אילן, בו הצטיינה כתלמידה ולאחר מכן כמורה. היתה מחנכת דגולה, מוכשרת ובעלת כישורים פדגוגיים מעולים. אוצה היתה אהובה על תלמידיה ומורים בביה״ס דברו תמיד בשבחה. חינכה דורות של תלמידים שזוכרים לה עד היום את שעוריה המאלפים בכל תחום בו לימדה. זכתה להערכה גדולה בין חבריה בקבוצה, כחברה וכאישיות. נפטרה ב־1969.

המנציחים: חברי קב׳ מסדה והמשפחות

אריה זאב (לייב) סטמבול ז״ל
בר׳ ניסן ז״ל
נולד כ״ו כסלו (נר שני של חנוכה)
1886 באקרמן
נפטר א׳ טבת (נר שביעי של חנוכה)
שנת 1966 בישראל בן 80
יהי זכרו ברוך.

שרה סטמבול ז״ל
לבית קליימן
נולדה באקרמן ב-1894
נפטרה באקרמן י״ט בסיון 1929
בגיל 35 לחייה
יהי זכרה ברוך

פוליה (פנינה) סטמבול ז״ל
בת זאב רויזמן ז״ל
נולדה 1901 באקרמן
נפטרה 1961 בישראל
בשנה 60 לחייה
יהי זכרה ברוך

אסתר אמתי ז״ל
בת צבי וחיה ויינשטיין ז״ל
נולדה 25 לדצמבר 1912
נפטרה י״ד ניסן תשל״ט
11 באפריל 1979
יהי זכרה ברוך

בית הורינו

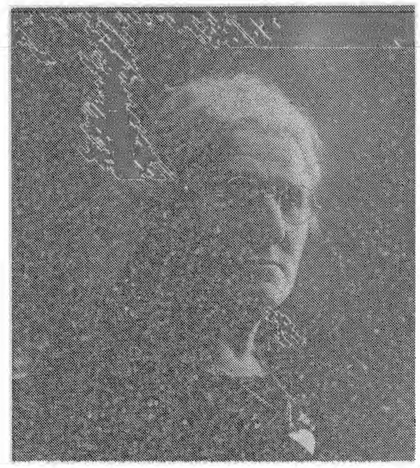
התדע מאין נחלתי את שירתי
ח.נ. ביאליק

את השקפותינו ודרכינו בחיים נחלנו בבית הורינו. טיפין טיפין נוסכו לתוך נשמותינו האוירה ששרה בבית. בית עמל, אבינו מקצועו חיט, בוגר בית ספר הגבוה לגזירה ותפירה באודיסה ובבית מלאכתו תמיד עובדים כמה פועלים. ובימי העבודה ״הבוערים״ (תקופת חגי היהודים והנוצרים) לאחר שהתפנה מהלקוחות והגזירה של בדי החליפות התיישב לפנות ערב לעזור לפועליו. שמחת העבודה היתה ניכרת בו והיה נושא קולו בשירי אידיש עממיים, שירי אהבה וערגה, שירי עמל ועבודה שירי ערש ושירי ציון והעובדים מלווים אותו בשירתו. כמה אהבנו, אנו הילדים, להרדם לצלילי קולו אלו כשהם נקלטים עמוק עמוק בנשמותינו. ובערב החגים עם גמר העבודה הרמת כוסית עם הפועלים ומעטפות ובהם שכר הפועלים בתוספת מענק נכבד (מעין פרמיה) על המאמץ שהשקיעו בעבודתם. כמה כבוד רחש לאדם העובד והעמל וגאה היה בעבודתו. היה גאה ושמח להדריך את עובדיו ולהוציאם, מבית מלאכתו כבעלי מקצוע עצמאיים. עסקן צבורי פורה, כמעט ולא היה מוסד בעיר שלא היה פעיל בו, חבר ועד הקהילה ונאמן מטעמה בועד ״מתן בסתר״ ובכל מקום היה מייצג את בעלי המלאכה והפועלים. ציוני משחר נעוריו וממיסדי הגימנסיה העברית ״תרבות״ וחבר הועד כל השנים ושולח את ילדיו להתחנך וללמוד בין כתליו. חבר ועד קרן היסוד ומשתתף פעיל בכל המגביות ומגביות הקרן קיימת לישראל. שמח על הצטרפות ילדיו לתנועת נוער ציונית. את אימנו עודד תמיד לפעולה צבורית בועדות הנשים. מסור למשפחתו ועוזר לכל נצרך שפנה אליו. כל אלה השפיעו עלינו והדריכונו בחיים ושירת חייו עמוק בליבנו.

עם עלות ניסן בנו לארץ מתגשם חלומו. לקריאת בנו מחסל בלי הסוס את עסקיו ועולה לארץ משאת נפשו.

יהי זכרם ברוך.

המנציחים:
ניסן אמיתי (סטמבול) ומשפ׳
עטיה דולב (סטמבול) ומשפ׳
צביה קנדל ומשפ׳

שרה ביילה סטמבול ז״ל
(לבית גלדשטין) אשת ניסן
נפטרה בגיל 79 1930
אמו של לייב סטמבול

ר׳ ניסן סטמבול ז״ל
(אביו של לייב סטמבול)
נפטר באקרמן 1900

משה סטמבול ז״ל
(בן ניסן ובײלה סטמבול)
נפטר בגיל 21

צ׳רנה טוכמן ז״ל
(לבית שמואל קליימן)
נולדה באקרמן
נפטרה במוסקבה 1964.

מוטיה (מרדכי) טוכמן
בן צ׳רנה ורפאל ז״ל
נולד 1923 באקרמן
נפטר בדרכי הבריחה בשואה
ב־1942

רפאל טוכמן ז״ל
נולד בבנדרי
נפטר במוסקבה

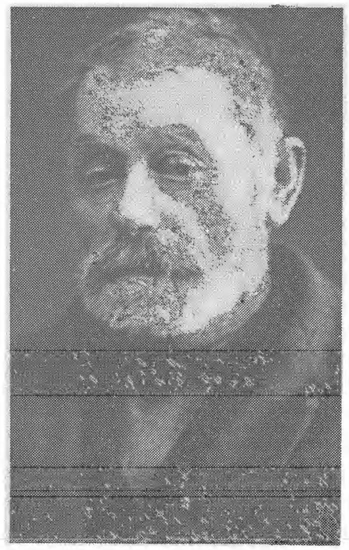

רחל (קוקה) באקר ז״ל
נפטרה בארציז

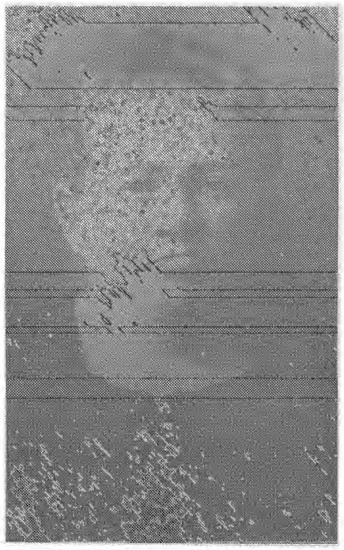
רחל זוניס ז״ל
בת שמואל וגיטל קליימן
נולדה באקרמן
ונפטרה בצרנוביץ 1964

נר זכרון לזכרם של יקירנו
אסתר (אספיר) שאו-סטמבול ז״ל
נפטרה בארה״ב - סינסינטי
מנשה בן ניסן סטמבול ז״ל נפטר
בארגנטינה - בואנוס-איירס
רבקה (ריבה) ויטורגן - סטמבול
נפטרה בארגנטינה - בואנוס איירס

המנציחים; ניסן אמיתי (סטמבול) ומשפ׳
עטיה דולב (סטמבול) ומשפ׳

שמואל (שמעלקא) קליימן ז״ל
(אבי שרה סטמבול)
נפטר באקרמן בשנת 1936

גיטל קליימן
(אשת שמואל שמעלקא) ז״ל
נפטרה באקרמן בשנת 1924

פסח קליימן ז״ל
בר׳ שמואל (שמעלקא)
נספה בשואה בדרכים 1942

מעני קליימן ז״ל
לבית וילדרמן
אשת פסח קליימן

אבא (אוביש) גרשמן
נספה בשואה 1942

ינטה גרשמן ז״ל
בת שמואל וגיטל קליימן
נספתה בשואה 1942

גיטל נדיצקיה ז״ל
לבית אבא וינטה גרשמן
נפטרה בבנדרי
14.10.1980

המנציחים:
ניסן אמיתי (סטמבול) ומשפ׳
עטיה דולב (סטמבול) ומשפ׳

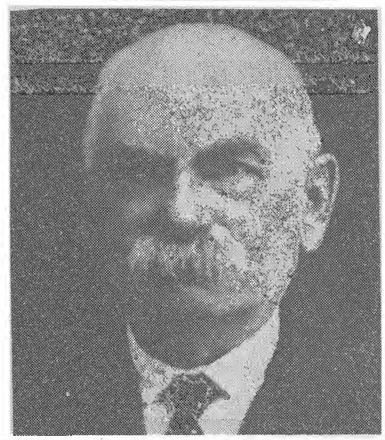
אפרים (רם) ספרבר ז״ל
נולד 1886
נפטר באקרמן 1937

מניה ספרבר ז״ל
לבית שפירא
אשת אפרים ספרבר
נולדה 1885
נספתה בשואה באודיסה 1942

צבי (זורז׳ק) ספרבר ז״ל
בן אפרים ומניה ספרבר
נולד באקרמן 1928
נספה בשואה באודיסה ב־1942

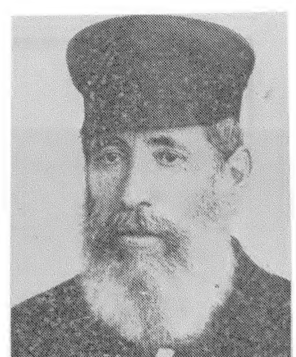

ד״ר יצחק־ראובן (איסק) שפירא ז״ל
בן יוסף ז״ל
נולד באקרמן ב־1866
נספה בשואה באודיסה ב־1942

פרדריקה שפירא ז״ל
אשת ד״ר יצחק שפירא
נפטרה באקרמן

מוסיה גרינברג ז״ל
לבית שפירא
נולדה באקרמן ב–1915
נפטרה בבלגיה (בריסל) 1970

ר׳ יעקב (יענק׳ל) שפירא ז״ל
נולד באקרמן 1850
נפטר באקרמן בשנת 1928

מינה שפירא ז״ל
(לבית מליכזון) אשת יעקב
נולדה בנובוסליץ 1859
נפטרה בת״א בשנת 1959

אסתר שפירא ז״ל
אשת גרש שפירא
נספתה בשואה באודיסה 1942

גרש שפירא ז״ל
נולד ב־1881
נפטר באקרמן 1921

המנציחים:
סטלה רבינוביץ (ספרבר) ומשפ׳
אלכסנדר שפירא

דוד (דודיק) שפירא ז״ל
נולד באקרמן 1902
נפטר בבלגיה 1956

מישה שפירא ז״ל
נולד ב־1905
נספה במחנה נאצי
במלחמת העולם השניה

מירה שפירא ז״ל
נולדה באקרמן ב־1912
נספתה בשואה במלחמת
העולם השניה.

רבקה (ריבה) שפירא ז״ל
בת יעקב ורחל
נולדה ב־1890 באקרמן
נפטרה באקרמן 1932

יעקב שפירא ז״ל
בן משה שפירא
נולד באקרמן 1897
נספה בשואה בקרסנודר 1941

רחל (רעיה) שפירא ז״ל
בת יעקב ורבקה שפירא
נולד 1916 באודיסה
נספתה בשואה בקרסנודר ב־1941

ד״ר ישעיהו (שעיה) שפירא ז״ל נולד 1886 נספה במלחמת העולם השניה בלבוב. מניה שפירא ז״ל נולדה 1887 נספתה בשואה במלחמת העולם השניה בלבוב. ז׳ניה שפירא ז״ל בן ישעיהו ומניה נולד ב־1917 נספה במלחמת העולם השניה בשואה

המנציחים:
סטלה רבינוביץ (ספרבר) ומשפ׳
אלכסנדר שפירא

נולד באודיסה 1906
נרצח ע״י הסובייטים
בכלא וולודקה 15.2.42

אחינו שמעון נולד באודיסה למשפחה של ציוני משכיל וגדל ללא הורים באקרמן. בנעוריו התקשר לתנועה הציונית ובגמנסיה הרומנית פעל בחשאי לארגון חוג תלמידים ללמוד השפה העברית. כשלמד בבוקרסט וביאסי פעל בין הנוער הציוני, וארגון הסטודנטים ״החשמונאי״. סיים שתי פקולטות וידע כמה שפות. שקד על למוד השפה ביסודיות ובסיום למודיו התמסר לחנוך העברי. היה מורה בבתי ספר ״תרבות״ בטרוטינר, רומנובקה ובגאלאץ. בגאלאץ פעל בין הנוער שמחוץ לביה״ס היהודיים. כן פעל בארגון בעלי המלאכה הציוני ״העובד״.

בקיץ 1940 התארח באקרמן אצל משפחתו ונשאר בעיר עקב כניסת הסובייטים לביסרביה. ביולי 1941 נאסר כציוני ואחרי כמה שנים נודע כי ב־1942 נפטר בכלא הסובייטי. מוקירי זכרו יזכרו את המורה העברי והעסקן הציוני המסור, יפה התואר ובעל המידות הטובות.

המנציחים:
אחיו: צבי מנואלי ומשפ׳
אחיו: שמואל מנואלי ומשפ׳

ר׳ שלמה סרפר ז״ל
בר׳ אריה לייב ז״ל
נפטר באקרמן

חוה סרפר ז״ל
אשת ר׳ שלמה סרפר
נפטרה באקרמן.

סוניה סרפר ז״ל
לבית הלמן
נולדה באקרמן
נפטרה 1938 באקרמן

אברהם סרפר ז״ל
בר׳ שלמה סרפר ז״ל
נולד באקרמן 1899
נפטר בארץ 1979

לזכרו של אברהם סרפר ז״ל

אברהם ז״ל נולד ב־1899 להוריו שלמה וחוה סרפר, אברהם התחיל לעבוד בצעירותו בהנ״ח בבית מסחר באקרמן והצליח מאד בעבודתו. כששמע שמתארגנת קבוצה לעלות לארץ ישראל הצטרף אליה. ב־א׳ בחנוכה תרפ״א 5 בדצמבר 1920 הגיע לחיפה ומשם לזכרון יעקב. אברהם ז״ל עבד בכל העבודות המפרכות שהיו בחלוקתה של לשכת העבודה. ייבש את ביצת כאבארה, בנה תחנת רכבת שהתחילו בבניתה, עבד בחצץ ובחציבה בכבישים. כשנסתימה העבודה בזכרון יעקב עבר לתל־אביב והתחיל מבראשית ע״י התמדתו ויושר כפיו עלה מהר בסולם הפקידות. הוא שאף לעצמאות ופתח עם שותף עסק ביפו ובזה הצליח מאד. מאורעות הדמים של שנת 1936 הרסו הכל ופגעו במעופו. ב־1931 התחתן עם זוגתו רחל תבדל לחיים ארוכים. היה מאושר וגאה על בקורו עם רחל באקרמן, וסיפר רבות על קבלת הפנים הנלהבה שערכו לכבודו. השתתף בחנוכה תשל״א לציון 50 שנים לעליתו ארצה. היה זה מפגש חגיגי של אלו שעלו ארצה בשנת 1920ועבדו בזכרון יעקב, שנת התחלת העליה השלישית הגדולה לארץ, אברהם ז״ל היה חלוץ של העליה הזו, שעשתה כה רבות להפרחת השממה ולבנין הארץ. זכרו לא ימוש מאתנו, יהיה זכרו ברוך.

עו״ד יוסף סרפר ז״ל
בר׳ שלמה סרפר
נספה בשואה באודיסה
ב–1942 ולא בא לקבר ישראל

המנציחים:
רחל סרפר אשת אברהם
בנם המהנדס יצחק סרפר
פרופ׳ אריה סרפר
בנם של דוד ופוליה

עו״ד ברוך סרפר ז״ל
בר׳ שלמה סרפר
נולד באקרמן
נספה בשואה ב־1942
ולא בא לקבר ישראל

עו״ד משה סרפר ז״ל
בר׳ שלמה סרפר
נולד באקרמן
נספה בשואה באודיסה
ב־1942 ולא בא
לקבר ישראל

רוזה פרנק ז״ל
לבית ר׳ שלמה סרפר
נספתה בשואה באודיסה
בשנת 1942 ולא באה
לקבר ישראל

דוד סרפר ז״ל
בר׳ שלמה סרפר ז״ל
נולד באקרמן 1896
נפטר בארץ 1970

פוליה סרפר ז״ל
אשת דוד סרפר
נפטרה בארץ ב־1966

המנציחים:
פרופ׳ אריה סרפר
בנם של דוד ופוליה
רחל סרפר
מהנדס יצחק סרפר

אהרן פינקל ז"ל
בן מאיר
נולד ב-1885
נרצח ע"י הנאצים ב־9 באוגוסט 1941
נקבר בקבר אחים 20 ק"מ מאודיסה

חנה פינקל ז"ל
נולדה ב־1886
נרצחה ב־9 באוגוסט 1941
נקברה בקבר אחים 20 ק"מ מאודיסה

בלה פינקל ז"ל
בת אהרן וחנה
נולדה באקרמן 1931
נרצחה ב־9 אוגוסט 1941

פיה פינקל ז"ל
בת אהרן וחנה
נולדה באקרמן 1929
נרצחה ב־9 באוגוסט 1941

יוסף פינקל ז"ל

המנציחים: ישראל פינקל ומשפחתו

פיילנד צבי (גרגורי) ז"ל
בן מרדכי (מרקוביץ)
נולד בשנת 1887
נפטר בשנת 1922
בן 35 במותו.

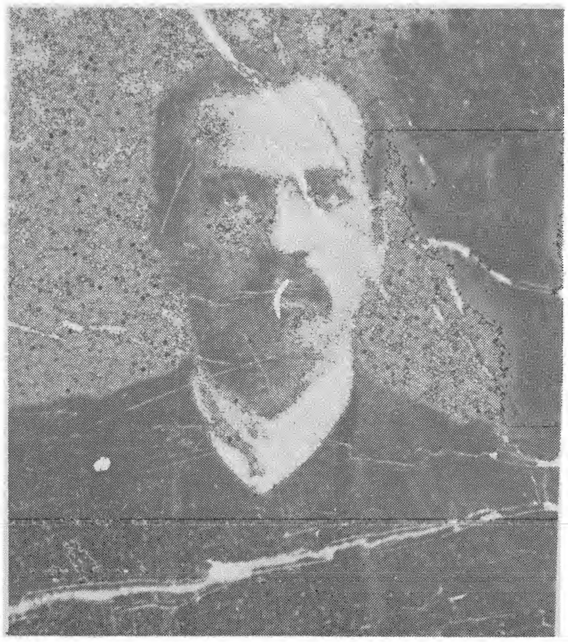
גריגורי מרקוביץ פיילנד
היה אדם נוח לבריות.
גמר בית ספר לרוקחות
והיה אחראי על בית
המרקחת הממשלתי באקרמן
נפטר בצעירותו בעיירה
וולונטירובקה כשהיה
בשליחות מטעם הממשלה

פרימה פיילנד ז"ל
נולדה באקרמן ב-1888
נפטרה בישראל (אבן־יהודה)
ז' כסלו תשמ"ג 23.11.82

פרימה פיילנד היתה אחת השחקניות המוכשרות בתיאטרון החובבים היהודי באקרמן. גמרה בית ספר לדרמה ועצבה הרבה דמויות נשים תיאטרליות. עברה את השואה והצליחה לעלות לארץ ולחיות בקרבת בתה מורה. בארץ, בידיה המוכשרות – עשתה כל מיני דברים אמנותיים לטובת השוקים של הועד למען החייל. כמעט עד ימיה האחרונים, גם במחלתה הקשה, לא הניחה ידיה מעשיה לטובת החיילים. כל שנה ביום העצמאות היו באים נציגי החיילים (מגדוד השריון שאומץ ע"י מושבת אבן-יהודה) לברכה ובהלווייתה השתתפו רבים מחיילי היחידה. נפטרה בשיבה טובה.

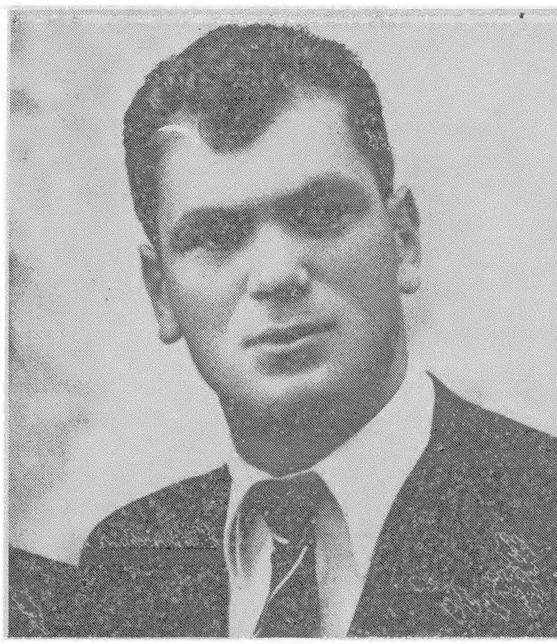
המנציחים: מורה וינינגר (פיילנד) ומשפ'

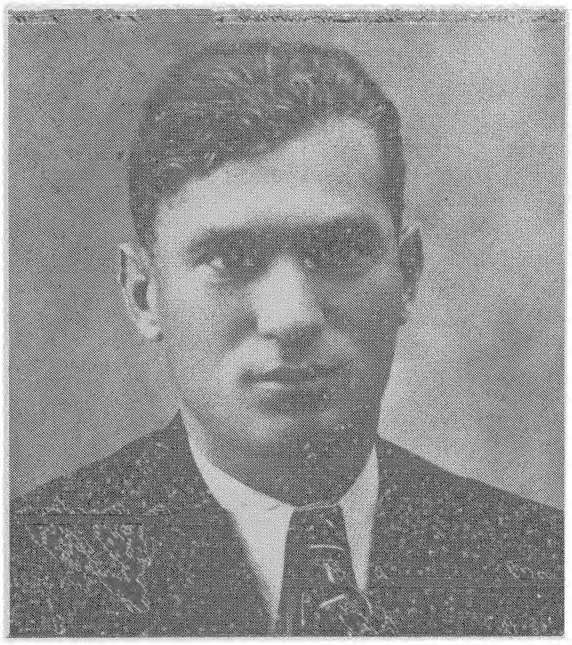
זוסיה בן נתן פלדמן ז"ל
נולד 1886 בקמיניץ - פודולסק
הגיע לאקרמן לפני מלחמת העולם ה־1
ונפטר ב-1915

מרים-בתיה ז"ל
לבית ברצלבר
נולדה באקרמן 1886
נפטרה באופא (בשקיריה-אורל)
בשנת 1951

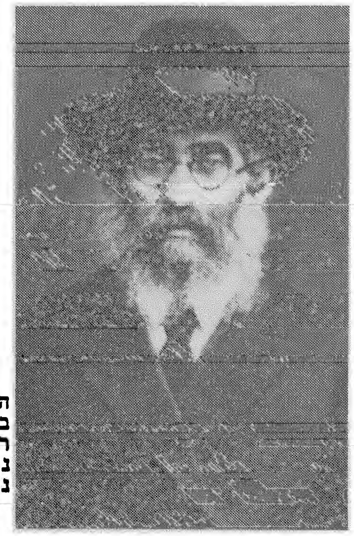

אברהם פלדמן ז"ל
בן זוסיה ומרים-בתיה
נולד באקרמן בשנת 1907
נלחם בכובש הנאצי
בשורות הצבא האדום, נפל
ומקום קבורתו לא נודע.

שמואל פלדמן ז"ל
בן זוסיה ומרים־בתיה
נולד באקרמן־ב־1911
נפטר באופא (בשקיריה-אורל)
בשנת 1975

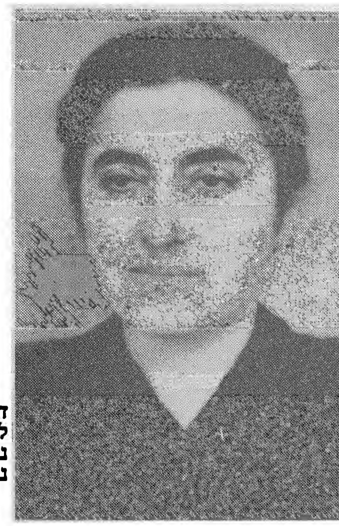
המנציחים:
בנם בצלאל פלדמן ומשפ'

הרב ר׳ משה צוקרמן ז״ל
בר׳ הרב צדוק ולאה ז״ל
רבה של העיר אקרמן
נולד ב־1878 באזר בפלך פודוליה
נפטר בכ׳ סיון תש״ג 1943 בטשקנט שבאוזבקיסטן.

הרבנית ברכה צוקרמן ז״ל
בת חיים וחוה צייטל ז״ל
נולדה ב־1878 באודיסה
נפטרה בי״ב חשון תש״ח 1947 באקרמן

ד״ר איידה רויטמן
לבית הרב ר׳ משה וברכה צוקרמן
נולדה באקרמן 1902
נפטרה בירושלים 1969.

ישראל (שרואליק) צוקרמן ז״ל
בן הרב ר׳ משה וברכה
נולד באקרמן 1906
נפל במלחמת העולם השניה ב־1941
היה רופא בוגר הפקולטה בלייז׳ - בלגיה

זאב ((ווייק) צוקרמן ז״ל
בן הרב ר׳ משה וברכה ז״ל
נולד באקרמן 1904
נפטר בסיביו 1936
סטודנט לרפואה בקלוז׳

צדוק (צודיק) צוקרמן ז״ל
בן הרב ר׳ משה וברכה ז״ל
נולד ב-1908 באקרמן
נפל במלחמת ספרד 1936/7
בוגר האוניברסיטה בגנט - בלגיה
מהנדס טקסטיל

המנציחים:
בנם ואחיהם: צוקרמן חיים ומשפ׳
בתם ואחותם שטינבק (צוקרמן) לאה ומשפ׳

נר זכרון לזכר הורינו היקרים

נחום צוקרמן (שו"ב) ז"ל
בן הרב ר' צדוק
רבה של אקרמן
נולד בשנת 1870
נפטר באקרמן
כ"ח באלול תרפ"ה 1925

חנה צוקרמן ז"ל
נולדה ב־1874
נפטרה בארץ
בכ"ו תמוז תשי"ח 1958

המנציחים:
נח צוקרמן ומשפ'
זאב צוקרמן ומשפ'
שמואל נעמני־צוקרמן ומשפ'
צדוק צוקרמן ומשפ'
נסיה שיין (צוקרמן) ומשפ'
שפטל צוקרמן ומשפ'
נעמני ברוך

צוקרמן זינה ז״ל
לבית גוטליב
נולדה באוקראינה
נספתה בשואה באודיסה 1942

אליעזר צוקרמן ז״ל
בן הרב ר׳ אפרים צוקרמן
נולד 1890
נספה באודיסה ב־1942

זינה בת החזן גוטליב נולדה בשנת 1888 באוקראינה. גמרה בית ספר תיכון רוסי והמשיכה להשתלם בסמינר רוסי למורים. עם גמר השתלמותה למדה כמורה בבית ספר עממי. בשנת 1912 נשאה באקרמן לבעלה אליעזר צוקרמן.

לאחר מלחמת העולם הראשונה עם ייסוד גן הילדים ובית הספר ״תרבות״ שמשה כגננת. היתה כשרונית והיתה פעילה בחוג הדרמטי. כציונית בהשקפתה היתה פעילה בתנועה ובציבוריות הציונית. עם התקדמות הנאצים לאקרמן ברחה לאודיסה מבלי אפשרות להמשיך. נשרפה עם בעלה ע״י הנאצים. יהי זכרה ברוך.

אליעזר צוקרמן בן הרב אפרים צוקרמן ששימש בתרמ״ב בתור מורה-צדק באזרניץ ובתרמ״ד כרב במעזירוב ונכדו של הרב

צדוק צוקרמן מאקרמן, נולד בשנת 1890 באוקראינה. בצעירותו למד בישיבה ואח״כ למד בבית ספר אקסטרני, סיים בית ספר תיכון והמשיך ללמוד רוקחות באודיסה. ב־1912 נשא את זינה גוטליב לאישה. לאחר מלחמת העולם הראשונה פתח בית מרקחת והיה עצמאי. ע״י מעשה רמאות נושל ממקור פרנסתו – בית המרקחת.

בצעירותו הושפע מתנועות השמאל והסתפח לס״ר. אך בזמן המהפכה ברוסיה לאור הפרעות האיומות על היהודים חזר לציונות ובסתר ליבו היה מאוהדי זאב ז׳בוטינסקי. עם התקרבות הנאצים ברח יחד עם אשתו זינה לאודיסה ונספה בשריפה ע״י הנאצים. יהי זכרו ברוך.

המנציחים: בנו יעקב גברי (צוקרמן) וב״ב
בתו בלה (צוקרמן)

זלמן צרנילוב ז״ל
נולד בשנת 1890
נספה בשואה בשנת 1942

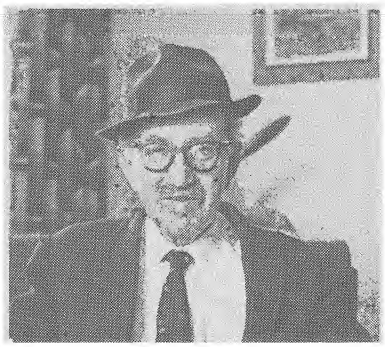

חנה צרנילוב ז״ל
נולדה בשנת 1889
נספתה בשואה בשנת 1942

זלמן צרנילוב היה אחד הסוחרים הבולטים באקרמן. היה יהודי עם לב פתוח וחם. ידו היתה פתוחה לתרומות למוסדות הציוניים והמקומיים. השתייך לחוג של לייב סטמבול ז״ל וברוך גכט ז״ל

המנציחים:
יצחק ומלכה צרנילוב ומשפ׳

קליינר קלמן ז״ל
נולד באקרמן 1891
נפטר בירושלים 1977

קליינר ברנה ז״ל
נולדה באקרמן 1900
נפטרה בקזקסטן 1942

המנציחים:
פיגנבלט חביבה ומשפ׳

מיסיונז׳ניק משה ז״ל
נולד 1876 באקרמן
נפטר 1935 באקרמן
יהיה זכרו ברוך

מיסיונז׳ניק מלכה ז״ל (לבית רשקובצקי)
נולדה 1883 באלקסנדרובקה מחוז אודיסה
נספתה בשואה 1942 באודיסה
יהי זכרה ברוך

המנציחים: צבי גלעדי ומשפחתו

נר זכרון להורי היקרים

קויטקו יוסף ז״ל
בן ברוך
נולד בוויניסנסק ב־1869
נפטר בגרוש בסיביר 1943

קויטקו גיטל ז״ל
בת משה פקר
נולדה 1874
נפטרה בגרוש בסיביר 1942

המנציחים: קויטקו מכאל (מישה) ומשפ׳

אהרן אלימלך קוצ'וק ז"ל
נולד ברומנובקה 1881
נפטר בתל אביב 1949

אסתר קוצ'וק ז"ל
נולדה ברומנובקה 1887
נפטרה בפתח־תקוה 1968

הורינו נולדו ברומנובקה ועברו לאקרמן והקימו בית בעיר וחיו בה עד עלייתם ארצה.

הם נמנו על אותם יהודים אשר החינוך העברי והציוני היה חשוב ויקר בעיניהם. הם היו בין הראשונים ששלחו את ילדיהם ללמוד בבית הספר העברי "תרבות". על אף שהחנוך בבית הספר לא היה מן הזולים שלחו את כל ילדיהם ל"תרבות" החל מהגן עד גמרם את הגימנסיה. כציונים שאפו לעלות לארץ ומשאת נפשם התגשמה עם עלית בתם לארץ. יהי זכרם ברוך.

עליזה קוצ'וק ז"ל
בת עטיה ז"ל ומאיר י.ל.א.
נולדה בפריס ב־10.9.1939
נספתה באושוויץ יחד
עם אימה ב־1944

עטיה קוצ'וק ז"ל
לבית ברג
נולדה באקרמן ב־25.1.1914
ונספתה בשואה באושוויץ
בשנת 1944

קלרה קוצ'וק ז"ל
בת משה אשת צבי ז"ל
נספתה בשואה באודיסה 1942

צבי קוצ'וק ז"ל
בן אלימלך ואסתר
נולד ברומנובקה 1908
נספה בשואה באודיסה ב־1942

משה קוצ'וק ז"ל
בן צבי וקלרה
נולד בבוקרסט ב־30.11.1930
נספה בשואה באודיסה
עם הוריו ב־1942

המנציחים:
ד"ר מאיר קוצ'וק ומשפ' טרואה – צרפת
פרימה מרכוס (קוצ'וק) פ"ת ומשפ'
חנה רודרמן (קוצ'וק) ומשפ'
אינטנאטון ניו־גרסי ארה"ב

יהושע קמינקר ז"ל
בן חיים קמינקר
נולד באקרמן 1894
נפטר בישראל 1970

לזכר אבינו יהושע וסבינו חיים לבית קמינקר.

אבינו יהושע בן חיים קמינקר נולד באקרמן בשנת 1894 למשפחת רבנים, סבו וולוול היה רבה של העיר זבוקריץ באוקראינה ואביו חיים, אחד הדמויות הססגוניות והבולטות של העיר אקרמן. דמותו של סבי חרוטה בלבי משחר ילדותי בהדור פניו זקנו השחור ועיניו השחורות השופעות חכמה ורכות נפלאה. כי שופע חיים וחדוה היה סבא, שופע אהבה. גדול בתורה, חריף בשכלו בעל זכרון פנומינלי, (ארכיונה של העיר), איש האמת, נאמן לדעותיו, דוגל בעקרונותיו, רודף צדק.

איש סגולי היה, התבלט בחברה בגין חכמתו וסגולותיו הכריזמתיות, ואכן היה לאיש צבור מובהק. חבר ועד הקהילה, נוח לבריות, קל להתרועע אך גם בר־פלוגתא ונחוש בדעתו ובאמונתו. המייחד אותו – זיקתו ודבקותו ב"האמת" ו"האני המאמין" שלו.

זכור לנו בית סבא וסבתא בחמימותו ושאננותו. אהבת נעורים שכנה במעונם, כי זוג נאהבים ונעימים היו לאורך כל חייהם ובמידת אהבה והרחמים נהגו גם בילדיהם, על אף שדרכיהם התפתלו ברוח הזמנים המשתנים. ועוד יצויין לזכותו, כי היה מיחידי דורו שנאות לבשורת התחיה הלאומית.

בפרוץ המלחמה ב־1941 ובהתקרב האויב היה זה הסבא שהעיץ בנו לעזוב את העיר ולמלט על נפשינו, אף שהוא מאן להצטרף, לא רצה לעזוב את אחיו הבכור בנימין, ונספו על קדוש השם הי"ד.

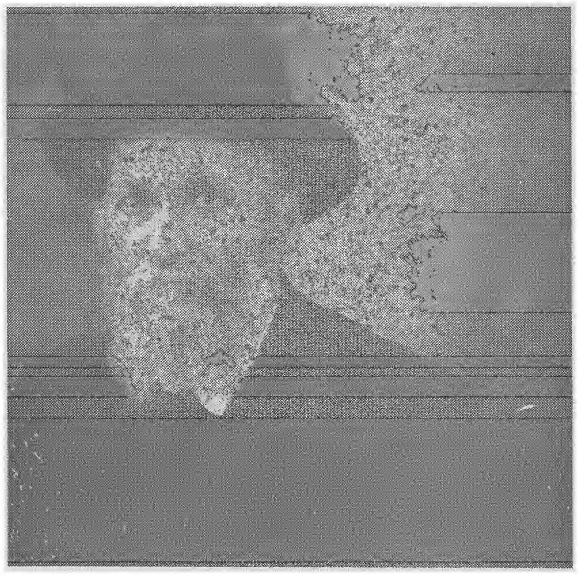
אהבת נפש אהב אבינו יהושע (שיקה) את אביו חיים, לסמל ולדוגמה היה בעיניו, אך גם קרבה ואחוות רעים היו ביניהם. היה בו באבינו הרבה מן הדמיון לסבא הן בחיצוניותו והן בקווי אופיו ומדותיו למיניהן. ישר לבב היה, פיקח, נחן בחוש הומור קולח. מן ליצנות ובדיחות דעת, שלוותה אותו לאורך כל חייו. איש שיחה ואיש רעים.

אחרי גמר למודיו בגיל צעיר התחיל עוסק במסחר, יוזמתו חכמתו וכשרונותיו עמדו לו ודרכו צלחה, ביד נדיבה סייע לקרובי משפחתו וכל חייו תרם ביד רחבה לצרכי ציבור.

בשנת 1920 נשא לאשה את אמי צפורה (פייגה) נ"י לבית צ'פלוק וחי עמה חיי אהבה וכבוד. שניהם נסחבו עוד משחר נעוריהם, בזרם הציונות. אמי נ"י היתה מהחברות הראשונות ב"פועלי ציון" ואבא מפעילי הציונים הכלליים ועבודתם קודש למען קרן הקימת, קרן היסוד, תורמים ומתרימים. אך עיקר פעולם וגאוותם היתה על הגימנסיה העברית "תרבות', שראו בה את עמוד התווך להפצת התרבות העברית.

צמא־דעת ותרבות היה אבא, אוטודידקט, הרבה בקריאת ספרות עברית, רוסית אידית ומכל הבא לידו, היה מנוי על עתון "הצפירה"? ו"העולם" וביתינו היה ער בוויכוחים וחלופי דעות והלך רוחות.

לאחר תלאות המלחמה שעברו עלינו ברוסיה, זכה לעלות ארצה. נפטר ב־1970 והובא למנוחות בקרית שאול בתל־אביב. יהיה זכרו ברוך.

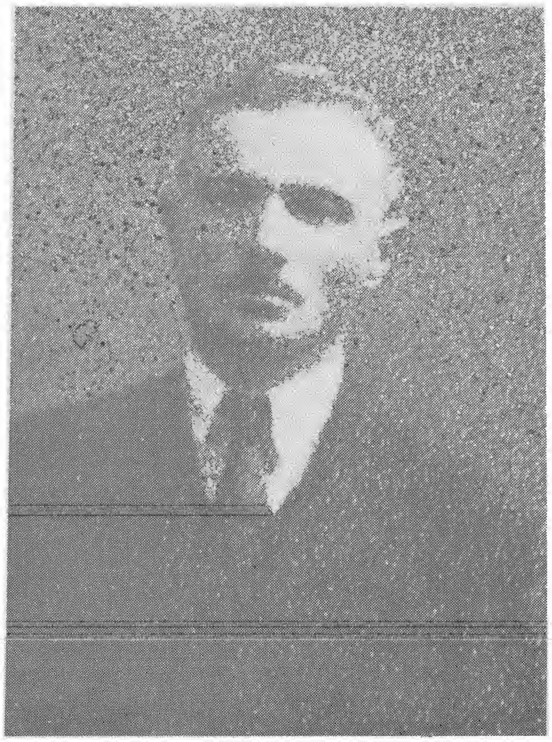

חיים בן זאב קמינקר ז"ל
נספה בשואה 1942

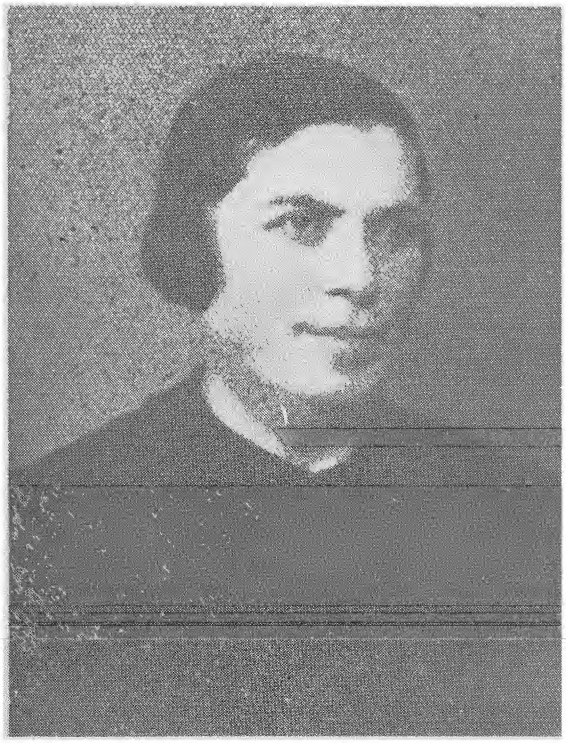

צפורה קמינקר ז"ל
אשת חיים
נספתה בשואה 1942

המנציחים:
אשתו וכלתם: פייגה קמינר
בנותיהם ונכדותיהם: שושנה פרלמוטר ומשפ'
חוה שמידט ומשפ'

מרדכי קמינקר ז"ל
בן בנימין
נולד בזבוקריץ (אוקראינה) ב-1888
נספה בשואה במחנה אבידיובקה
בשנת 1942

ברנה קמינקר ז"ל
בת אייזיק בלנק
נולדה בבלטה (אוקראינה) 1892
נספתה בשואה באובידיובקה ב־1942

אבי מרדכי למד בישיבה באודיסה אצל "רב-צעיר". היה ציוני והשתייך למפלגת הציונים הכלליים. היה מנהל של קואופר-טיב באקרמן ומזה התפרנס. היה יהודי מסורתי וביתו התנהל בהתאם לכך. אהב שירה ולמד לשיר אופרות.

אימי ברנה גמרה את הגימנסיה בבאלטה ולמדה באוניברסיטה שנה רפואה. היתה ציונית וכשהתגוררה באודיסה השתיכה לחוג ציוני שבראשו עמדו הסופר בן-עמי, יחזקאל קויפמן, ב. וינשטין ושכטרמן.

המנציחים: ברוך ואוריאלה קמין ומשפ'

שולר קלרה ז"ל
נולדה בסדיגורה שבבוקובינה
נפטרה ב־1.11.66 בישראל

קלרה שולר היתה אשתו של עסקן יהודי ועל שמו נקרא מועדון הסטודנטים היהודיים בבוקרסט.

המנציח: ברוך קמין ומשפ'

זאב (וובצ'יק) קמין (קמינקר) ז"ל
בן מרדכי וברכה
נולד באקרמן 1920
נפטר בארץ כ"ד באדר ב' תשכ"ז
5 באפריל 1967

זאב קמין

את זאב פגשתי לראשונה בהיותו נער, תלמיד הגימנסיה העב־רית בעירו, אקרמן שבבסרביה, והוא כבר מדריך סניף "גור־דוניה", מתבלט על פני חבריו בלשונו השנונה, במוחו החריף ובפעילותו התוססת. עלייתו בסולם המנהיגות בתנועה היתה מהירה. היה פעיל בסניפי תנועה בבסרביה, רומניה הישנה וטרנסילבניה, ונבחר למועצת התנועה ולהנהגתה הראשית.

זאב החליט ללמוד רפואה בסורבון שבפאריס, אך עם פרוץ המלחמה נאלץ להפסיק את לימודיו וחזר לביתו – תנועתו. ב־1940 עלה לארץ והצטרף לקבוצת חניתה. גם כאן היה פעיל בקבוצה, ב"הגנה", בנוטרות ועוד. מכאן עבר עם משפחתו – אשה ובת, לפתח־תקוה. בעבודתו החינוכית בבית־הספר החק־לאי הוכיח יכולת בלתי־רגילה בהדרכת נוער ישראלי ונוער עולה.

במלחמת השיחרור שירת בתפקיד בכיר בחיל־הים, ועם תום השירות עבד במשרד הבטחון, בשיקום חיילים משוחררים. לאחר מכן עבר למשרד החקלאות לתפקידים בכירים שונים שמילא אותם בלהט, במסירות ובידע.

הוא לא סמך רק על הכוח הדינמי שבו אלא חתר להעשיר ידיעותיו להצלחת תפקידיו שמילא ולא פסק מלימודים.

איש תנועה היה כל שנותיו בארץ. פעיל במפא"י ומזכיר סניף המפלגה ביד־אליהו. בהופעותיו בפני הצבור כבש אותו בכוח דיבורו, בחום לבו ובלהט האמונה שבו. בשנת 1961 יצא בשליחות התנועה הציונית למשך שנתיים לנהל את ההסתדרות הציונית בברזיל.

נעים הליכות היה ונעים שיחות. האיר פנים לכל.

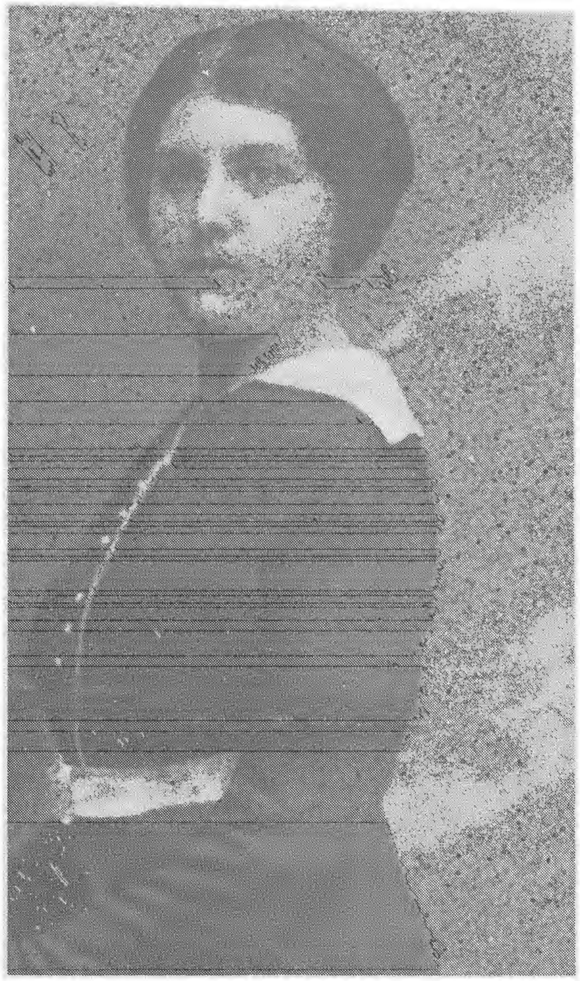
יגון ירד על ביתו, משפחתו, חבריו לעבודה וידידיו ותמיד־תמיד תישאר בלבם פינה חמה לזכרו.

מ.ר.

המנציחים:
אחיו: ברוך ואוריאלה קמין ומשפ'
אשתו: צפורה (גלפרין) קמין
בתו: נורית (קמין) בלסקי
הנכסים: זיו וגיל

אברהם ארליך ז״ל
בן שלמה וקלרה (מבית רייס)
נולד בקוזובה גליציה המזרחית ב־14.11.1885
נספה בשואה בשנת 13.8.1942

יוזפינה בטי ארליך ז״ל
מבית הירשהורן פיליפ וברתה
נולדה 30.9.1891
בעיירה יזורנה גליציה המזרחית
נספתה יחד עם בעלה 13.8.1942

אבי אברהם היה הצעיר בין חמשת ילדיהם של סלומון (שלמה) ארליך וקלרה מבית רייס. בגיל רך נתיתם מאביו וזמן קצר לאחר מכן עברה משפחתו לעיר לבוב, שבה חי עד יומו האחרון. למד בבי״ס תיכון ריאלי ובטכניון בפקולטה לבנית גשרים וסלילת כבישים. בפרוץ מלחמת העולם הראשונה גויס לצבא האוסטרו-הונגרי. בשנת 1917 נשא לאשה את יוזפינה מבית הירשהורן. אחרי המלחמה פנה להוראה ולמד באוניברסיטה את השפות הגרמנית והאנגלית, שאותן הורה בביה״ס התיכון היהודי כל ימיו. כאשר הוקם בית הספר היה הוא בין מוריו הראשונים. היה מורה קפדן ומחמיר, אך ידע להגיש לתלמידיו חומר יבש בצורה מענינת. ביוזמתו הכינו תלמידיו ״ספר-זכרון״, שבו היו אישים יהודיים ידועים, המבקרים בלבוב, רושמים קטעי פרוזה או שירה וחותמים את שמותיהם. היו ביניהם ז׳בוטינסקי וביאליק, המשוררת אלישבע ורבים אחרים. הספר הענקי, בכריכת עור מפוארת, מקושטת בעבודת פיליגרן מכסף, היה פרי עמלם של תלמידים, אשר כסו את דפיו בציורים נפלאים. הספר - כמו האנשים - אבד בשואה.

אבי היה יהודי גאה וציוני נלהב. היה חבר ״חשמונאי״ ובין מיסדי המפלגה הרויזיוניסטית בלבוב. כל חייו חלם על ארץ ישראל ועל מלחמת קודש לשחרורה. השקפתו היתה, שאין לקנות חרות בכסף, אלא בדם.

גילה ענין רב בפולקלור היהודי ויזם הקמת מוזיאון לאמנות יהודית עממית, וגם אסף מוצגים רבים, כגון חנוכיות, פרוכות וכו׳. היה איש ספר ובעל כשרונות רבים ומגוונים. כתב שירים וספורים, שחלק מהם פורסם (כמו ספור בשם ״רמון הפלא״) תרגם בעיקר מיצירות משוררים גרמניים. ידע שפות רבות, צייר יפה והיה בקי בכל שטחי האמנות. היתה לו ספריה עשירה, בת אלפיים כרכים בשבע־שמונה שפות וביניהם ספרים עתיקים ויקרי ערך. חלומו הגדול היה לתרום את ספריתו לאוניברסיטה העברית בירושלים, אך לא זכה להגשים שאיפה זו.

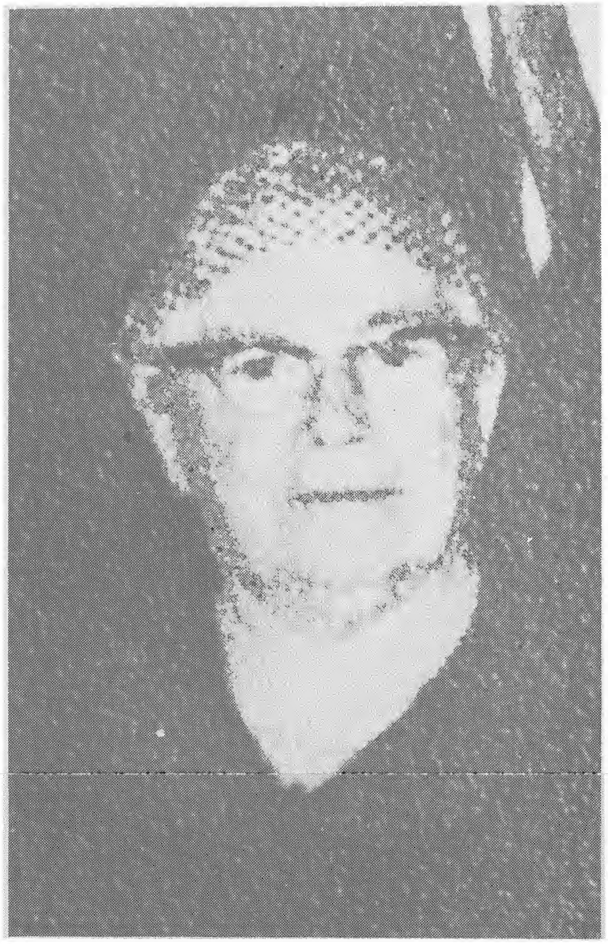
עם בוא הנאצים, הופסקה עבודתו כמורה. בתקופה הראשונה עבד בקהילה היהודית והשתדל כמיטב יכולתו לעזור לנצרכים, ועודד את המיואשים. הוא עצמו לא התיאש עד הרגע האחרון והאמין בנצחון הצדק ורוח האדם. היה איש אמיץ־לב ושמר על קור רוחו. הוא נלקח יחד עם אמי בעת ״האקציה הגדולה״ ב־13.8.42 ומאז נעלמו עקבותיהם. בודאי מצאו את מותם יחד עם אלפי יהודים אחרים ב״חולות״ הידועים לשמצה בפרברי לבוב.

אמי יוזפינה בטי היתה בתו של רופא פיליפ הירשהורן וברטה מבית וולקן. היתה אישה יפה ואינטליגנטית ובעלת אופי ומזג נעימים. היתה לה גישה והבנה לנוער והיתה פעילה בועד ההורים של הגימנסיה העברית בלבוב. נספתה יחד עם בעלה ב״אקציה הגדולה״ שהיתה בלבוב.

המנציחה: בתם אוריאלה (ארליך) וברוך קמין ומשפ׳

יהודה הלפרין ז״ל
נולד ב־1891
נפטר ב־1980 בישראל

לאה הלפרין ז״ל
נולדה ב־ 1893
נפטרה ב־1979 בישראל

יהודה וליזה (לאה) הלפרין ילידי בסרביה הקימו ביתם בעיירה ידינצי. יהודה קבל את השכלתו באודיסה וגמר רוקחות. בידינצי פתח בית מרקחת ומזה התפרנס. ביתם היה בית תרבותי מודרני ששילב בתוכו את המסורת היהודית והתרבות הכללית. את המסורת היהודית קבלו מבית הוריהם והשפעת התרבות וההשכלה הרוסית נכרה בבית.

ליזה עבדה יחד עם בעלה בבית מרקחת וגידלה את בתם צפורה. הקדישה הרבה מזמנה לפעולה צבורית בקהילה היהו־דית ובמיוחד התמסרה לפעילות ציונית עניפה, ב״ויצו״ וקרנות הציוניות. לפני פלישת הרוסים הצליחו לעזוב את בסרביה ומטרתם להגיע לארץ. אחרי תלאות רבות הגיעו בעליה הבלתי לגלית כמעפילים והצטרפו לבתם צפורה אשת זאב קמין ז״ל. נפטרו בשיבה טובה. יהיה זכרם ברוך.

המנציחים:
בתם: צפורה (הלפרין) קמין
נכדתם: נורית (קמין) בלסקי
הנינים: זיו וגיל
ברוך ואוריאלה קמין

MOLLIE (MALCA) CARTON
daughter of FEIGA and
MOSHE SHINCAROVSKI
Born October 7 1892
passed away on May 15 1981

HYMAN (CHAIM) CARTON
Son of Echael and Esther
was born as Chaim Krutianski
July 21 1892 in Pischana Russia
Passed away on May 5 1981

MALKA CARTON

Malka Carton, formerly Shinkarovsky, was born in Ackerman on October 6,1892 to Faige and Moshe, the scholar who was known in the city as Moshe Aaron Gezes.

She was the third among Feige's nine children. The mother, Feige, had a sister named Batya who was barren When Malka was 3 years old Batya came to Ackerman who lived with her husband in the village of Fishkan in the Ukraine. With tears in her eyes she asked for mercy from her sister Feige, that she should give her Malka as her daughter, and she would be her mother.

She told her: "God took from me the pleasure of having children, and my husband and I haven't any peace of mind. Give me your daughter Malka, and as a result of this you will have many more sons and daughters." Faige, had mercy and gave her Malka as her daughter.

Time went by Malka grew up to be a beautiful young lady, and she met Chaim. In 1913 they married and their first son, Joseph, was born. In 1914, Chaim immigrated to America, and Malka returned with her son to Ackerman, where she waited until 1920. When she also went to America with her young son. In America 2 more sons were born — Irving and Bernard. Irving was born in January 1923 and Bernard was born in January 1927. They settled in Baltimore Maryland, where they lived their lives.

This branch of Malka and Chaim Carton grew to a family of 36 — brides, grandchildren, great-grandchildren.

Malka and Chaim lived a life of happiness and honor and deep love until their last day, and were rewarded by being loved and honored by all their offspring.

They passed away at a ripe old age in 1981, 10 days apart.

Malka died on May 5, and Chaim on the fifteenth of the same month.

It is said of them: They were lovely and pleasant in their lives and in their death they were not divided.

JOSEPH CARON and Fam.
IRVIN CARTON and Fam.
BERNARD CARTON and Fam.

מלכה קרטון לבית שינקרובסקי נולדה באקרמן ב־7 לאוקטובר 1892 לפייגה ולמשה בן הלמדן ה"מתמיד" הידוע בעיר בכנויו משה אהרון געצים. היא היתה השלישית בין תשעת הילדים שילדה פייגה.

לאם פייגה היתה אחות בשם בתיה אשר היתה עקרה וגרה עם בעלה בעיירה פישקאן אשר באוקראינה. כשמלאו למלכה שלש שנים באה בתיה אחותה של פייגה לאקרמן ובדמעות בעיניה ביקשה כי תתן לה את מלכה לבת והיא תהיה לה לאם. וכך אמרה בתיה: "אלהים מנע ממני פרי בטן ותענוג גידול ילדים ולי ולבעלי אין מנוחה. תני לי את בתך מלכה ובזכות זה תלדי עוד הרבה בנים ובנות". נכמרו רחמי פייגה על אחותה ומסרה לה את מלכה לבת.

לימים גדלה מלכה לריבה נאה והכירה את חיים בעלה לעתיד ובשנת 1913 התחתנו ונולד בנם הבכור יוסף. בשנת 1914 נסע חיים לאמריקה ומלכה חזרה עם בנם לאקרמן וחיכתה עד שנת 1920 כשנתנה לה ההזדמנות להצטרף לבעלה באמריקה. באמריקה נולדו להם עוד 2 בנים אירווינג בינואר 1923 וברנרד נולד בינואר 1927. הענף המשפחתי של מלכה וחיים קרטון גדל והתפשט ל־36 נפשות כלות נכדים ונכדות, נינים ונינות.

מלכה וחיים חיו חיי אושר וכבוד ואהבה עזה עד יומם האחרון וזכו לכבוד הערכה ואהבה מיוצאי חלציהם. הם נפטרו בשיבה טובה בשנת 1981 בהפרש של עשרה ימים. מלכה נפטרה ב־5 למאי 1981 וחיים ב־15 למאי 1981.

חל עליהם הפסוק: "הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו".

המנציחים:
יוסף קרטון ומשפ'
אירוינג קרטון ומשפ'
ברנרד קרטון ומשפ'

פוליה צ׳פלין ז״ל
נולדה באקרמן בשנת 1887
נרצחה ע״י הנאצים
באודיסה בשנת 1942.

פוליה אמנו היתה בוגרת
בית ספר לאחיות ומילדות באודיסה.

בנימין צ׳פלין ז״ל
נולדה בשנת 1886 באקרמן
נרצח על ידי הנאצים
באודיסה בשנת 1942
יחד עם אשתו.

המנציחים:
בנ׳הם: יוסף צ׳פלין ומשפחתו
אליעזר צ׳פלין ומשפחתו.

קטיה רשפון (לבית שמואל ושרה גילבורד)

נולדה באקרמן ב־23.8.1913. התחנכה בגימנסיה העברית ״תרבות״ וסיימה את לימודיה בשנת 1931. השתייכה לתנועת הנוער ״גורדוניה״ ועברה את ההכשרה במסגרתה. עלתה לארץ בשנת 1932. בארץ למדה בביה״ס החקלאי בנהלל.

ב־1935 נשאה לצבי גרינשפון (רשפון) ויחד היו ממייסדי מושב בית שערים בעמק יזרעאל. היתה חברת המושב עד שנת 1955 כשעברה להתגורר בירושלים עם משפחה.

מספר חדשים עבדה כמורה לחקלאות בבי״ס יסודי. אח״כ החלה ללמוד בקורס טכנאי רנטגן של בית החולים ״הדסה״ בירושלים בשנות 1956–1957 והמשיכה לעבוד כטכנאית רנטגן בבית חולים זה. בזמן עבודתה עזרה רבות לחולים שונים ובעיקר לחולי סרטן אשר זקוקים היו לעידוד וסעד רוחני. חלתה ויצאה לפנסיה מוקדמת ב־1969 מסיבות רפואיות. נפטרה ב־6.6.1977 בגיל 64. השאירה ארבע ילדים ודאגה שלכל אחד יהיה מקצוע בחיים. הבת הבכורה פרופסור לרפואה באוניברסיטת באר־שבע, הבת השניה מנהלת מח׳ במשרד הבריאות, הבת השלישית מורה לחנוך מיוחד בקב׳ נחל־עוז והבן הרביעי רופא בחיפה.

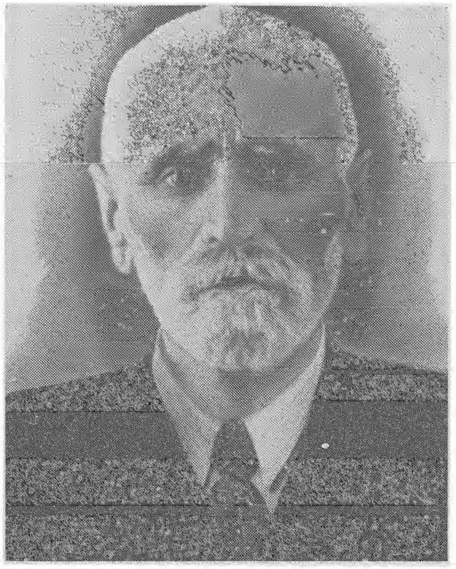

קטיה רשפון ז״ל
לבית גילבורד שמואל ושרה
נולדה באקרמן ב־23.8.1913
נפטרה בישראל ירושלים 6.6.1977

המנציחים:
בעלה צבי רשפון
בתה פרופ. נעמי מאירשטיין (רשפון) ומשפ׳
בתה יהודית אביאל (רשפון) ומשפ׳
בתה חנה דותן (רשפון) ומשפ׳
ד״ר שמואל רשפון

חיה קהלסקי ז״ל
נולדה ב־1868
נספתה בשואה בשנת 1942
בת 74
יהי זכרה ברוך.

קהלסקי יהודה ז״ל
נולד ב־1866
נפטר באקרמן ב־1926
בן 60 במותו
יהי זכרו ברוך

המנציחה:
נחמה הדר (קהלסקי) ומשפ׳

פייגה רויזמן ז״ל
נולדה באקרמן 18.3.1881
נפטרה באקרמן 18.7.1931

כתריאל רויזמן ז״ל
נולד באקרמן 8.2.1870
נפטר באקרמן 28.12.1918

אברהם קליינר ז״ל
נולד באקרמן 1.10.1893
נפטר בניקולייב ברה״מ
ב־8.6.1977

לאה קליינר ז״ל
לבית רויזמן
נולדה באקרמן 10.10.1899
נפטרה בניקולייב ברה״מ
ב־8.4.1949

אליהו קפלון ז״ל
נולד באקרמן 13.10.1904
נספה בשואה באודיסה
ע״י הגרמנים והרומנים
ב־10.6.1942

חנה קפלון ז״ל
לבית רויזמן
נולדה באקרמן 25.10.1905
נספתה בשואה באודיסה
ע״י הגרמנים והרומנים
ב־10.6.1942

אברשה רויזמן ז״ל
נולד באקרמן 6.8.1912
נפל בחזית האוקראינית
בברה״מ במלחמה נגד
הצורר הנאצי ב־15.7.42

מליה רזניקובה ז״ל
לבית קליינר
נולדה באקרמן 24.1.1925
נפטרה בניקולייב 12.5.1949

המנציחים:
כתריאל (קסיה) רויזמן ומשפ׳

יעקב רבינוביץ ז״ל
בן יהושע
נולד באקרמן 1894
נפטר בישראל - ת״א 1945.

לאה רבינוביץ ז״ל
לבית נחום צוקרמן שו״ב
נולדה באקרמן 1896
נפטרה בישראל ת״א 1978

אבינו יעקב רבינוביץ גמר את הישיבה הגדולה בקישינוב וקיבל סמיכות לרב. בעירו היה עסקן צבורי וציוני פורה וחבר במוסדות צבוריים וציוניים שונים. חבר עירית אקרמן, חבר ועד הקהילה וחבר ופעיל בחברת ״תרבות״ להפצת התרבות העברית בגולה ופעיל בועד הגמנסיה העברית ״תרבות״. היה חבר ועד אגודת הספורט הציונית ״מכבי״. וחבר בועדים של קרן היסוד וקרן הקיימת. חבר במועצת הבנק היהודי. ״קופת מלוה וחסכון״ באקרמן. באקרמן השתייך למפלגת הציונים הכלליים אך בעלותו ארצה היה חבר נאמן לתנועת העבודה. בעירו אקרמן לא חסך מזמנו וכספו לקדום עירו וקהילתו.

רבים מבני משפחתו נספו בשואה ולבו נשבר בו. לא זכה לראות בקום המדינה משאת נפשו.

אמנו לאה רבינוביץ היתה ציונית, ובת נאמנה לעמה ולארצה. היתה במשך שנים פעילה בארגון יוצאי אקרמן וגידלה את בתה היחידה לארץ והעם.

המנציחים: בתם ישע ואליהו רבינוביץ ובנ״ב

שלמה (מוניה) שרירא ז״ל
בן שאול ולאה
נולד באקרמן 10.10.1908
נפטר בישראל - חיפה 5.8.82

שאול שרירא ז״ל בן שלמה
יליד אקרמן
נספה בשואה ותאריך מותו
ומקום קבורתו לא נודעו

ד״ר יצחק שרירא ז״ל
בן שאול ולאה
נולד באקרמן
נספה בשואה ותאריך מותו
ומקום קבורתו לא נודעו

לאה שרירא ז״ל בת יצחק
לבית שפיצרמן
נולדה במיאקי שעל הדניסטר
נספתה בשואה ותאריך
מותה ומקום קבורתה לא נודעו

המנציחה: גניה שרירא ומשפ׳
אשת שלמה שרירא

שנדל פרל שוורצמן ז״ל
בת יוסף וטובה קרביץ
נולדה בטטרבונר ב־1890
נפטרה בחדרה ט׳ בחשון תשל״א

יוסף (יוזיה) שוורצמן ז״ל
בן שמעון ושנדל־פרל
נולד 1913
נפל בחזית במלחמת העולם השניה
ב־22.8.1941

בצעירותו למד יוזיה בתלמוד תורה ואח״כ למד את מקצוע התפרות. היה אדם שקט עדין ומנומס. שאיפתו היתה לעלות לארץ אך לא זכה. בנו אשר זכה ועלה לארץ.

לזכר אמנו שיינדל פרל שוורצמן

אמנו נולדה בטטרבונר ליוסף וטובה קרביץ. בית הוריה היה בית אדוק. למדה את מקצוע התפירה היתה בת צנועה ואשה יפה. נשאה לשמעון שוורצמן מאודיסה כשביקר בעיירה. במקצועו היה פחח מומחה לכסוי גגות מקומרים ועגולים. עד מהרה התברר כי היה שייך לקבוצות מהפכנים ועקב היותו מן הפעילים היה נעדר לעיתים קרובות מהבית. אמא אף פעם לא ידעה את פשר העדרויותיו ומפעם לפעם היה צריך לברוח מהעיר לעיירה טטרבונה. הזמן חלף ובינתיים נולדו 2 ילדים הבכורה מניה (ברוריה) והשני יוסף (יוזיה). יום אחד הגיע הבעל והודיע כי עוברים לאקרמן. אמנו שמחה להצעה אך הצטערה על אי הצלחת נישואיה ולהתגרש התבישה. מפעם לפעם היה מופיע לביתנו ברח׳ איזמאילובסקיה בזמן שהותו בבית היו מופיעים כל מיני אנשים משונים ומוזרים עם חבילות וכרוזים, מתאפרים ומשנים צורה, אמנו לא הכירה אותם ופחדה לשאול לזהותם. פרצה המהפכה ולעיר נכנסו הרומנים באמתלה כל שהיא הודיע כי הוא נוסע לאודיסה, הגבול נסגר ויותר לא ראינו ולא שמענו ממנו ואמנו בת 28 שנים. נשארה אם עגונה, עם שני ילדיה ובהריון עם השלישי. כעבור זמן מה נולד יהודה בן הזקונים. מפחד חפושים השמידה כל מיני תעודות וניירות ולי נתנה אקדח שמצאה בבית עטוף בסמרטוט ובקשתני לזרוק אותו בבית השימוש שבחצר.

החיים זורמים ויש לקיים את המשפחה, פרסמה בין השכנים כי היא תופרת. לימים הגיעתה הידיעה כי בעלה שמעון נהרג. אנו הילדים שכחנו את דמותו ואם בכתה אמנו אז בכיה היה על מר גורלה. אחותה נחמה שבארצות הברית תמכה בה לעיתים. השתדלה לתת לנו חינוך טוב. אני גמרתי את הגימנסיה ״תרבות״ ואחי למדו מקצוע. שמחה שנכנסתי לתנועת נוער וקוותה שעם עליתי תעלה גם היא לארץ. ב־1933 עליתי ארצה ואחרי חצי שנה נשאתי לבעלי שמואל. כעבור שנתיים וחצי העלנו אותה לארץ יחד עם אחי יהודה. לאושרה לא היה גבול. התיישבנו בעין עירון ובמהרה נעשתה פעילה בחברה ונהנתה לראות אנשי עבודה ועמל אכרים יהודים והיא מנהלת את הבית ולאושרה אין גבול. עברנו לחדרה, נולדו נכדים והיא באושר מובילתם לטיפת חלב ומטפלת בהם. ודמותה צעירה עד שתוהים אנשים וחושבים כי תינוקיה הם. רוקמת מפות לבזרים של ארגון אמהות עובדות ויוצאת לימי סרט ברחובות חדרה. ולא חשוב למי, לדעתה כולם צריכים. באה עליה והיא תופרת בגדים לילדי העולים. בבני ברית היא פעילה ומפעילה. במלחמת העולם השניה מקבלת ידיעה כי בנה יוזיה שגויס לצבא האדום נהרג, והוא בן 28. השכול יורד עליה, בקשה כי בבוא יומה יציינו על מצבתה גם את שמו. זכתה לשמוח בנשואי נכדיה ולזכות לנינים. הודתה לאלוהים על האושר והנחת שהעניק לה על כל הסבל שסבלה בצעירותה. הגיעה לגבורות ונפטרה ב־ט׳ בחשון התשל״א 1971.

המנציחים: הבת והאחות ברוריה הרציון ומשפ׳
הבן והאח יהודה שחורי ומשפ׳
הנכד והבן אשר (ליוניד) שורצמן ומשפ׳

נר זכרון לבני משפחת שילדקרויט

ר׳ בן ציון שילדקרויט ז״ל
בר׳ יצחק ז״ל
נולד באקרמן
נפטר באקרמן אחרי
מחלה ממושכת בגיל 43

ר׳ בן-ציון היה למדן מופלג בקיא בכל ספרי ש״ס ומפרשיו. לא פסק מלמודי התורה עד יומו האחרון. היה איש ישר מאד ושמר מצוות התורה קלה כחמורה. נפטר עטוף טליתו ומסכת ברכות מהגמרא מונחת על ידו במיטתו.

ביילה שילדקרויט ז״ל
בת ר׳ ישראל קיפניס ז״ל
אשת ר׳ בן ציון
נולדה בעיר טולצין (אוקראינה)
ונפטרה באקרמן בגיל 65

משה שילדקרויט ז״ל
בן ר׳ בן-ציון וביילה ז״ל
נולד באקרמן בשנת 1890
ונפטר בשנת 1923 בן 33
אחרי מחלה ממושכת.
משה היה מייסדה ומנהלה המסור של הסיפריה העברית-יהודית באקרמן, מיסודו של ״תרבות״ במשך 5 שנים עד יום מותו. השתייך לציונים הכלליים ופעיל במפלגה זו וכמו כן היה פעיל למען הקרנות הלאומיים-ציוניים.

חנה זוניס
בתם היחידה של ר׳ בן ציון וביילה ז״ל שילדקרויט
נולדה באקרמן ונספתה באודיסה בשואה ב-1942
יחד עם בעלה משה ובנם יחידם בוסי ולא הובאו לקבר ישראל

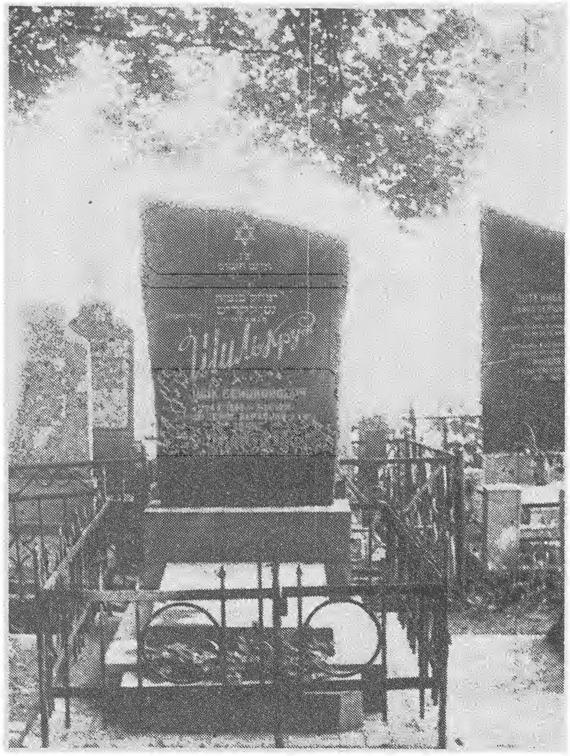
יצחק שילדקרויט ז״ל
בכורם של ר׳ בן-ציון וביילה ז״ל
נולד באקרמן ב-1886
נפטר בצרנוביץ ב-1971
בגיל 85
יצחק שילדקרויט היה כל ימיו מסור לרעיון הציוני. בימי שבתו באקרמן היה בין פעיליה הנאמנים של מפלגת הציונים הכלליים. פעל עבור הקרנות הציוניים בפעילות מבורכת זו המשיך גם בימי שבתו בעיר גלץ.

קיילה שילדקרויט ז״ל
בת ר׳ בער-דב ברשטיין ז״ל
נולדה בזאבוקריץ ב־1897
נפטרה בצרנוביץ ב־1974
בגיל 77

בוסי זוניס ז״ל
בנם של חנה ומשה זוניס ז״ל
נספה עם הוריו בשואה
באודיסה בשנת 1942

המנציח:
ישראל בן ר׳ בן-ציון וקיילה
שילדקרויט צעיר בניהם
בהיותו בגיל 84
פרופ. דב שילדקרויט
בת ציון שמואלביץ (לבית שילדקרויט)

מצבה של יצחק שילדקרויט
יליד אקרמן ואשתו קיילה ז״ל
בבית העלמין בעיר צרנוביץ

תוכן המצבה

פ.נ.
איש טוב
יצחק בר׳ בנציון
שילדקרויט
נולד ב־24.11.1886
נפטר ב־5.12.1971
אשתו קיילה בת בר-דב
נפטרה 16.4.1974

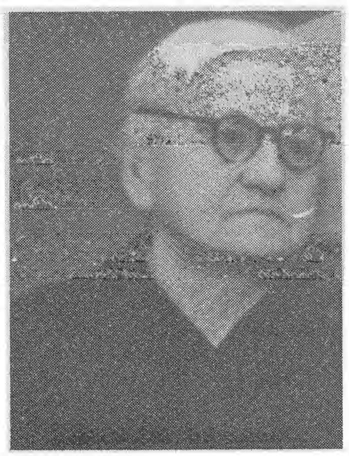
למצבה צורפה לוחית זכרון:
חנה זוניס לבית שילדקרויט
ובעלה משה ובנם בן ציון (בוסי)
שנספו בידי הנאצים באודיסה
בשנת 1942 ולא באו
לקבר ישראל

המנציחים:
פרופ׳ דב שילדקרויט
בת ציון שמואלביץ לבית שילדקרויט

ר׳ מנדל קליימן ז״ל
בן ר׳ יחיאל ז״ל
נולד בטרוטינו
נפטר בגלות סיביר
ולא הובא לקבר ישראל

ר׳ מנדל קליימן גר רוב ימיו בעיירה רומנובקה. היה פעיל מאד בועד של מפ׳ הציונים הכלליים במוסדות והקרנות הלאומיים קרן היסוד וקרן הקיימת לישראל. היה חבר ברוב ועדי המוסדות הצבוריים בעיירה ובקהילה היהודית. היה בועד של ״תרבות״ ופעל למענה. בשנת 1941 הוגלה ע״י השלטונות הסובייטיים לסיביר בגלל פעילותו הציונית ונפטר שם. לא הובא לקבר ישראל.

מלכה קליימן ז״ל
בת ר׳ בער-דב ז״ל
(לבית פישטיין)
אשת ר׳ מנדל נולדה בקלרש
ונפטרה בקישינוב
בשנת 1980 בגיל 90

מלכה קליימן אשר גלתה יחד
עם בעלה מנדל יצאה בשלום
מגלות סיביר והתישבה אחרי
המלחמה בקישינוב ונפטרה שם

המנציחים: חנה שילדקרויט
גולדה דאך (לבית קליימן)

דוד קורן ז״ל
בן משה-יהודה
נולד ב־1884 בקרוכמז
נפטר ב־1948 בגיל 64
נטמן בבית הקברות אולינשט
עבר לגור באקרמן בשנת 1910
מעיירה קרוכמז

המנציחים: קורן יוסף ומשפ׳

אריה (לייב) שקולניק ז״ל
נולד בשנת 1885
נספה בשואה באודיסה 1942

סלובה שקולניק ז״ל
נולדה באקרמן ב-1890
נספתה בשואה באודיסה
ב-1942

נמנציח:
בנם סיומה שקולניק ומשפ׳

עמנואל - דן (דני) קליימן ז״ל
נולד באקרמן 1905
נפטר בישראל 1980

ד״ר מרים-בתיה בטושנסקי ז״ל
נולדה ב־1890
נפטרה בישראל 1976

המנציחים:
קליימן רוזה
קליימן מירון ומשפ׳
גרומן אדלה ומשפ׳
ויליצקו חנה
ויליצקו רותה ומשפ׳

טרוטינל

ריבה בוירסקי (איצקוביץ) ז״ל
נולדה בטרוטינו
19.8.1910
נפטרה בישראל ב־1971

שפרה איצקוביץ ז״ל
נולדה בטרוטינו 20.5.1884
נפטרה בישראל
אוגוסט 1968

שפרה איצקוביץ ז״ל

שלום (שוקה) איצקוביץ ז״ל
נולד בטרוטינו 1907
נפטר בישראל 1981

ישעיהו איצקוביץ ז״ל
נולד בטרוטינו יליד טרוטינו
ביוני 1875
נפטר בגרוש
בברית המועצות ב-1942

ישראל איצקוביץ ז״ל
נולד בטרוטינו ביוני 1905
נפטר בצרנוביץ 1970

המנציחים: הבת - סוניה איצקוביץ-רוזנברג
הנכדה - שולמית רוזנברג

משה בריליאנט ז״ל
בן שמחה ז״ל
נולד בשנת 1885
נפטר י״ד אדר תשכ״ב
בתל-אביב ישראל

חוה בריליאנט ז״ל
בת אפרים (פרוים) גרינברג ז״ל
נולדה ב-1892
נספתה בגירוש טרנסניסטריה
י״ח תשרי 1941

אידה בריליאנט ז״ל
בת משה וחוה
נולדה בטרוטינו אוגוסט 1920
נספתה בשואה ב-1941 בקישינב

המנציחים: הבן והאח
שמואל בריליאנט ומשפ׳

צבי הרשל שטרנשוס ז״ל
נולד בטרוטינו נפטר בארץ 1956

מניה דוליצקי ז״ל
לבית פרידמן
נולדה בטרוטינו 1912
נפטרה בארץ בתשמ״א 1981

אסתר ליזרוביץ ז״ל
נולדה בטרוטינו
נספתה בשואה

צירל רוטברג ז״ל
נולדה בטרוטינו 1913
נפטרה בארץ כ״ז אדר ב׳
תשל״ח

מניה בירון ז״ל
לבית ברמן
נולדה בטרוטינו 1913
נפטרה בארץ ה׳ חשון תשכ״ו

סוניה שטרנשוס ז״ל
לבית פרידמן
נולדה בטרוטינו 1914
נפטרה בארץ שנת תש״מ

המנציח:
שמואל בריליאנט

ספור עצוב על צדוק (צודיק) גוכברג ז״ל

צדוק (צודיק) גוכברג היה אחד מחשובי העיירה טרוטינו. היה בעל בית דפוס. נטל חלק פעיל בפעולות הקהילה ובשנת 1940 (השנה האחרונה לקיומה) היה גזבר הקהילה.

מיד עם כניסת הסובייטים נאסר צדוק יחד עם שני תושבי טרוטינו אחרים (י. קוצוק ומ. כ״ץ) בהאשימם אותו בניצול פועלים (אף על פי שעבד לבדו בבית הדפוס שהיה שייך לו, וביחס לקשריו עם הקהילה היהודית ומציאת קופתה ברשותו.

הוא נדון ״בשלישיה״ ומשפחתו - אשתו וילדיו יותר לא שמעו עליו ולא ראוהו לעולם. ב־1944, בשלהי המלחמה, בחקירה נמרצת של אשתו קלרה גוכברג מסר לה שליח מיוחד בעל־פה שנודע כי גוכברג צדוק נפטר במחנה הסגר בשם פאצ׳לאג

ב־1964 זוכה צדיק גוכברג - לפי בקשת אשתו - מכל אשמה (שלא הוכחה) אך ב־1974 כשהמשפחה עלתה לישראל וצריכה היתה תעודת פטירה על מותו נתקבלה תשובה רשמית מהשלטונות הסוביטיים כי באף מקום אין רשום ותעודה - של הנדונים במשך כל שנות קיום השלטון הסובייטי - שבו יופיע השם המבוקש. זהו סיפורו העגום של צדיק גוכברג.

משפחתו של צדיק גוכברג - אשתו קלרה וילדיו ישראל ופיה - עלו עם משפחותיהם לארץ. ישראל גוכברג הוא פרופסור למטימטיקה באוניברסיטת תל־אביב. פיה גוכברג היא רופאה-מנתחת בבית החולים הממ־שלתי באשקלון.

צדיק גוכברג נולד בטרוטינו ב־1902 במשפחה דתית. אביו, יצחק גוכברג, היה בעל בית מסחר למכשירי ניר וכתיבה, והיה גבאי בית הכנסת בעיירה. בתו, תמה נודלמן, אחותו של צדיק, עלתה לארץ בשנת 1928 וחברה עד היום בקבוץ חפצי־בה.

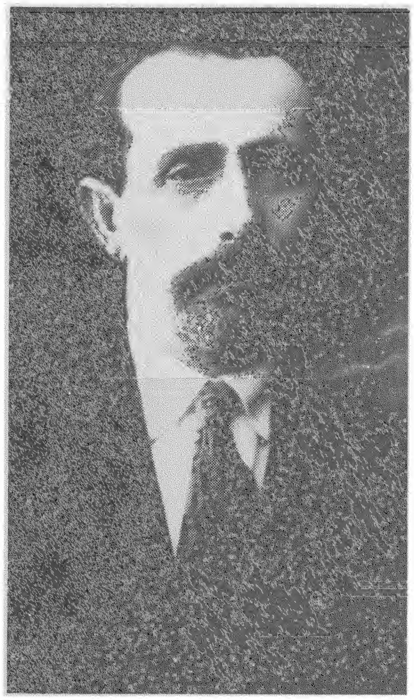

צדוק גוכברג ז״ל
נולד בטרוטינו 1902
נספה בגרוש בסיביר
במחנה הסגר פאצ׳לאג
יום פטירתו לא ידוע
ולא הובא לקבר-ישראל

המנציחים:
אשתו קלרה גוכברג
בנו פרופ. יצחק גוכברג ומשפ׳
בתו ד״ר פיה גוכברג ומשפ׳
אחותו תמה נודלמן (גוכברג) ומשפ׳

חוה זלצהנדלר ז״ל
בת מאיר ושרה לרנר
נולדה בטרוטינו בשנת 1904
נספתה עם בתה מירה
בשואה בשנת 1942
חוה היתה מורה לשפה הגרמנית
בגימנסיה העברית בטרוטינו

מאיר לרנר היה תעשיין
ושמש כגבאי בית הכנסת
ה״פוילישע שול״ 30 שנה
היה פעיל במוסדות הקהילה
והמוסדות הציוניים

שרה לרנר ז״ל
נולדה בטרוטינו ב־1882
נפטרה בטרוטינו ב־1933

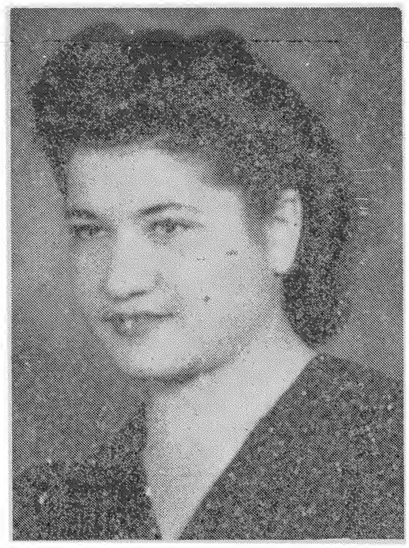
רוזה לרנר ז״ל
נפטרה בטרוטינו
בשנת 1946

ישראל לרנר ז״ל
בן מאיר ושרה
נולד בטרוטינו 1908
נפטר בטרוטינו בשנת 1945

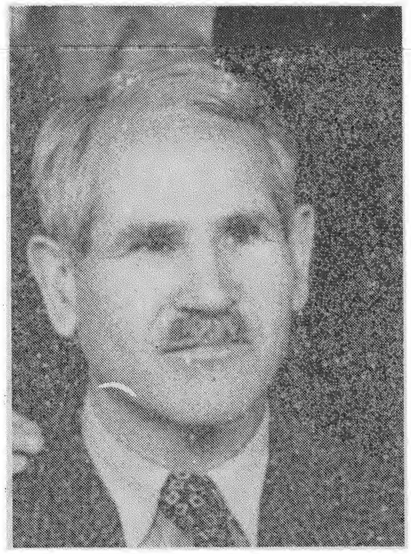

ריבה גולדברג ז״ל
לבית לרנר
נולדה בטרוטינו 1910
נפטרה בישראל 1971

המנציחים:
פוליה ברש (לרנר) ומשפ׳
ד״ר שושנה (רוזה) לרון (לרנר)
השופט אפרים לרון ומשפ׳

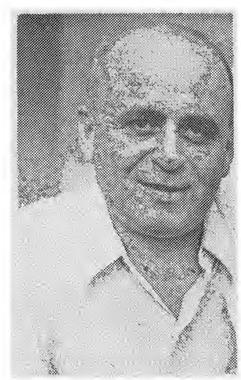

מורה גורביץ' ז"ל
בת רבקה ונחום סירוטה
נולדה בטרוטינו 25.1.1920
נפטרה בישראל 19.2.1978

רבקה סירוטה ז"ל
נולדה בגרודנה 1892
נפטרה בישראל
בשנת 1972

נחום סירוטה ז"ל
נולד בטרוטינו 1886
נפטר בישראל
בשנת 1972

המנציחים: חיים גורביץ – בעלה
אלה וודקה (גורביץ) ומשפ'
זלטה יעבץ (סירוטה) ומשפ'

אליעזר ברון ז"ל
נולד בבלץ
נפטר כ"ב תשרי 1966

מרים (מניה) ברון ז"ל
לבית ברמן
נולדה בטרוטינו
נפטרה בת"א
ה' חשון תשכ"ז
1966

המנציחה:
הבת זלצמן רינה (ברון) ומשפ'

מרדכי חקלאי ז"ל
נולד בטרוטינו 1900
נפטר בישראל
ט"ו תמוז תשי"ח 1958

המנציחים:
אשתו שרה חקלאי
הבנים דוד חקלאי ומשפ'
משה חקלאי ומשפ'

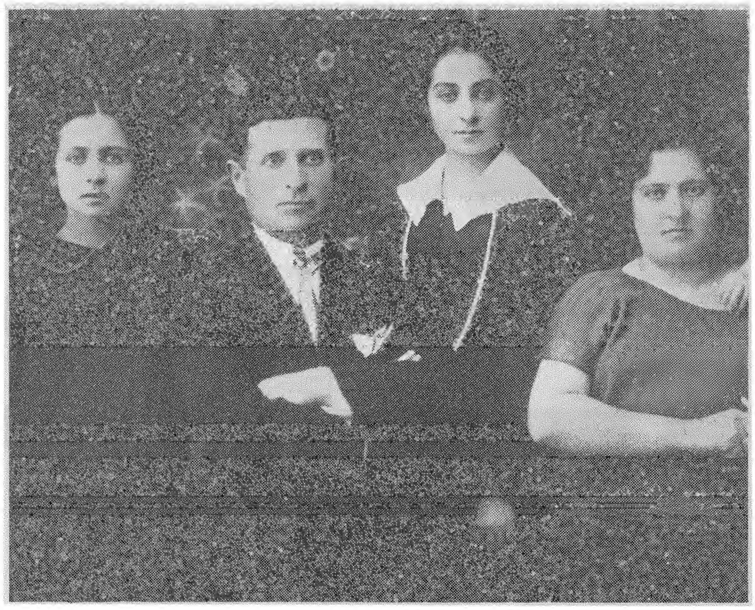

נר זכרון לנפטרים:
עומדים מימין לשמאל שורה ראשונה:
ברוך פרידמן, עטל פרידמן, לייב בלכר,
רייזל בלכר, אברהם פרידמן בתיה
פרידמן

שורה שניה יושבים מימין לשמאל:
משה פרידמן, שפרה פרידמן, סבא
וסבתא, סוניה שטרנשוס-פרידמן, מניה
פרידמן, בזיה פרידמן

מניה דוליצקי ז״ל
לבית פרידמן
נולדה בטרוטינו 1912
נפטרה בארץ בתשמ״א 1981

מימין לשמאל: עטל פרידמן ז״ל נולדה 1892 נפטרה בת״א 13.3.1980. מרים (מניה) פרידמן-דוליצקי ז״ל נולדה בטרוטינו 22.6.1912 נפטרה בת״א 3.3.1981. ברוך פרידמן ז״ל נולד ב־1885 נפטר בגירוש סיביר ב־16.1.1962. סוניה פרידמן שטרנשוס ז״ל נולדה בטרוטינו 16.2.1914 נפטרה בת״א במאי 1980.

המנציחים: הבת והאחות אניה דרורי ומשפ׳

מסטרמן דלה ז״ל
מבית נתנזון
נולדה בעיר רני 14.5.1885
נפטרה בת״א בשנת 1966

שלמה מסטרמן ז״ל
בן חיים-יעקב
נולד בטרוטינו 26.3.1876
נפטר בת״א ב-31.12.1962

בפרוץ מלחמת העולם השניה
עקרו לרוסיה ואחרי המלחמה
היו בין הראשונים שקבלו היתר
יציאה לישראל

המנציחים:
בתם עטיה קנקוב-מסטרמן ומשפ׳
בנם משה מסטרמן ומשפ׳

שלמה מונסטירסקי ז״ל
בן מלך ז״ל
נולד בטרוטינו 1870
נפטר בגולת אוזבקיסטן 1942

חוה מונסטירסקי ז״ל
בת חיים סופר ז״ל
נולדה בטרוטינו 1871
נפטרה בגלץ 1931

שלמה מונסטירסקי יליד טרוטינו היה סוחר מצליח ובעל חנויות בכמה יישובים בדרום בסרביה וברומניה. בטרוטינו היו לו שתי חנויות אחת לבדים ושניה לבגדים מוכנים וקונפקציה. היו לו סניפים בכמה עיירות. בארציז חנות לבגדים מוכנים, בצ׳דרלונגה חנות לבדים, בקיליה ובאיזמאיל היו לו ג״כ חנויות בשטח זה. אך עם כניסת הרוסים חייב היה לברוח והגיע עד אוזבקיסטן ושם נפטר בשנת 1942. יהא זכרם של הורי ברוך.

המנציחים:
בנם פתחיה מונסטירסקי ומשפ׳
נכדתם טניה מרום ומשפ׳

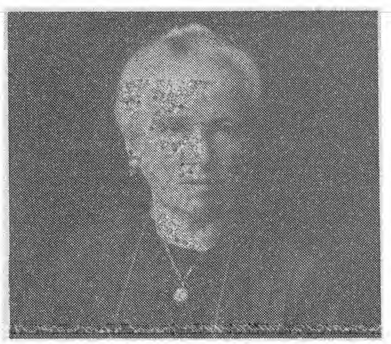
שמואל קריקון ז"ל
נולד ב-1885
נספה בשואה 20.7.1942

שיינדל קריקון ז"ל
נולדה במרץ 1890
נספתה בשואה 13.8.1943

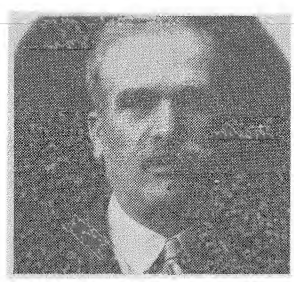
המנציחים:
הבת אידה לרר (קריקון) ומשפ'

יהושע רזניק ז"ל
נספה בשואה ב-1942

דבורה רזניק ז"ל
נספתה בשואה ב-1942

נטע רזניק ז"ל
נולד ב-1883
נפטר ב-1944

מתיה רזניק ז"ל
נולדה ב־1882
נפטרה בישראל
ב־1972

בנימין (נזומה) רזניק ז"ל
נולד בטרוטינו בשנת 1914
נפטר בנתניה - ישראל 1963

המנציחים:
בתם ואחותו הדר (רזניק) זניה ומשפ'

יושבים מימין לשמאל: רחל בלה רוזנברג ז"ל נולדה תרל"ב 1868 נפטרה תרצ"ה 25.5.1935; סימה רוזנברג-וינברג תל"א
שלום רוזנברג בן שמחה ז"ל נולד 1872 נפטר 1923; פוליה רוזנברג תל"א נולדה 1906; חיה רוזנברג-זהבי תל"א נולדה
1906; קטיה רוזנברג תל"א נולדה 1897: אדלה רוזנברג ז"ל נולדה 1900 נפטרה 1979; עומדים מימין לשמאל: שמואל
רוזנברג יל"א נולד 1902; אברהם רוזנברג ז"ל נולד 1895 נפטר 1939: דוד רוזנברג ז"ל נולד ב-1899 נפטר ב-1924; שמחה
רוזנברג ז"ל נולד 1896 נספה בשואה; מתתיהו רוזנברג ז"ל נולד 1904 נפטר 1966; שלום רוזנברג ז"ל נספה בשואה 45-
1940; רוזה ובנה שלום רוזנברג.

זינה רוזנברג ז"ל
ובנה שלום ז"ל
נספו בשואה 45-1940

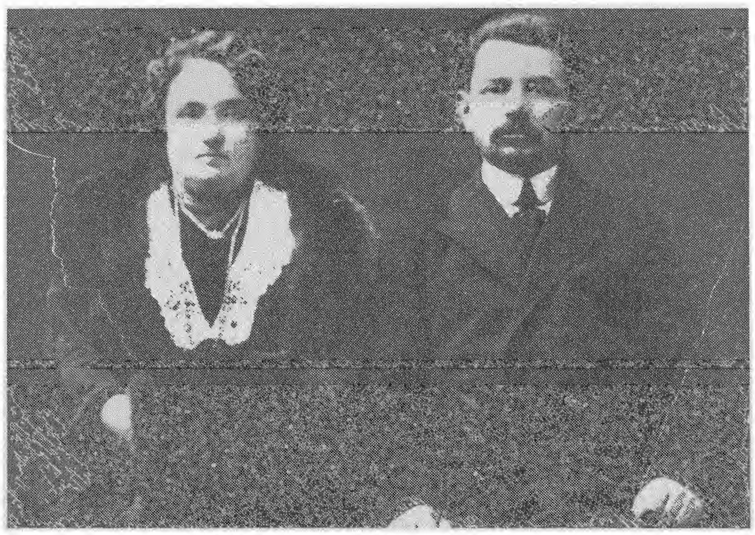

שמחה רוזנברג ז"ל
נספה בשואה 45-1940

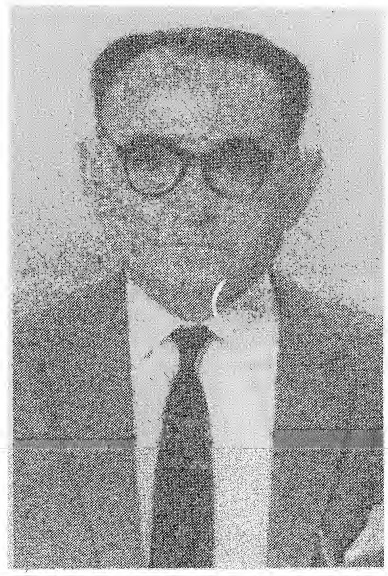
שלום שוקה רוזנברג ז"ל
נספה בשואה 45-1940

המנציחים:
קטיה, שמואל, פוליה, חיה, סימה, פירה רוזנברג

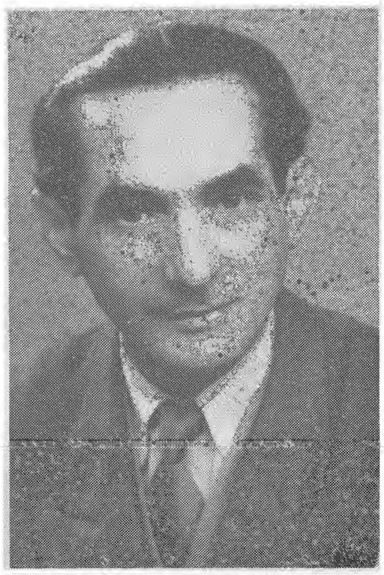

לייב רוזנברג ז״ל
נולד ב–1873
נפטר כ״ט תשרי תרצ״ח
1937

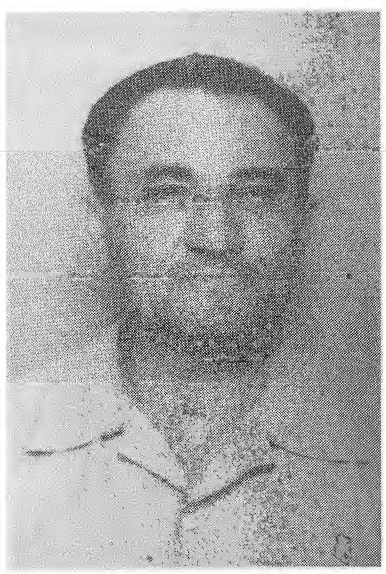
פרל רוזנברג ז״ל
נולדה ב–1873
נפטרה ב–1946

שמחה רוזנברג ז״ל
נולד בטרוטינו ב–1900
נפטר בישראל 31.8.1970

יצחק רוזנברג ז״ל
נולד 1907
נפטר בינואר 1963

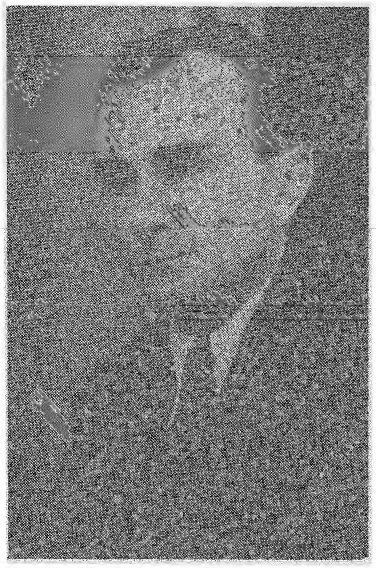

שלמה (סיומה) רוזנברג ז״ל
נולד בטרוטינו 1905
נפטר בישראל ב–4.5.1969

המנציחים:
ליוסיה גלפרין – רוזנברג
סימה בלומנפלד – רוזנברג
דוד רוזנברג

לוי רוטברג ז״ל
נולד בטרוטינו 1895
נפטר בגרמניה
באוגוסט 1954

רפאל רזניק ז״ל
נולד בטרוטינו 1913 תרע״ג
נספה בתאונה בכפר־סבא
14.10.1969

לזכר יקירינו
הילד מישה רזניק ז״ל
היושבים מימין לשמאל:
לובה רזניק ז״ל, עדה קובל ז״ל
עומדים מימין לשמאל: רוטברג לוי ז״ל
נפטר 1954, יצחק רזניק ז״ל
נספה בשואה באודיסה ב־1942
סוניה רזניק ז״ל נספתה בשואה
באודיסה ב־1942, בנימין
צוקרמן ז״ל נפטר בישראל.

ציליה ברודסקי ז״ל
לבית רוטברג
נולדה בטרוטינו
ט״ז אב תרע״ב 29.8.1912
נפטרה בתל־אביב
כ״ז אדר ב׳ תשל״ח
1978

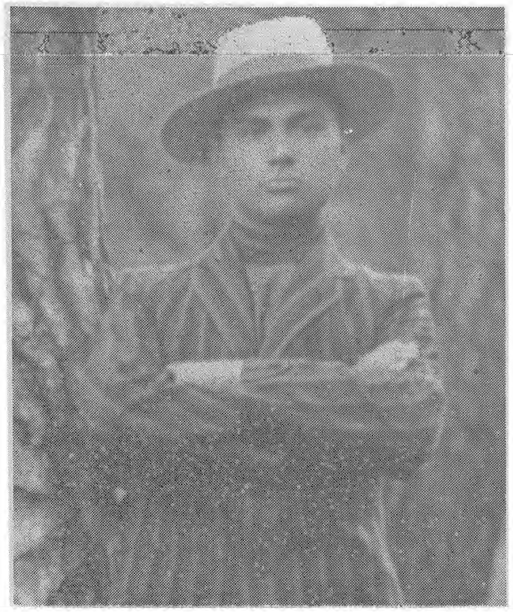
יצחק ברודסקי ז״ל
בעלה של ציליה ז״ל
תאריך פטירתו
ומקום קבורתו לא ידועים

המנציחים משפחות:
פזי (רוטברג) מוסיה
שנקר אהרון
צוקרמן נחמה
רוטברג זויה
רזניק שלמה

נר זכרון לזכרם של: לוי רוטברג ז״ל
הערש רוטברג ז״ל לאה רוטברג ז״ל
בן ציון לנדמן ז״ל ציליה רוטברג ז״ל

המנציחים משפחות:
פזי (רוטברג) מוסיה
שנקר אהרון ובנותיו
צוקרמן נחמה
רוטברג זויה
רזניק שלמה

רוטברג יוסף ז״ל
נולד בטרוטינו 20.12.1892
נפטר בקבוץ בארי
כ״א ניסן תשל״ט
19.4.1979

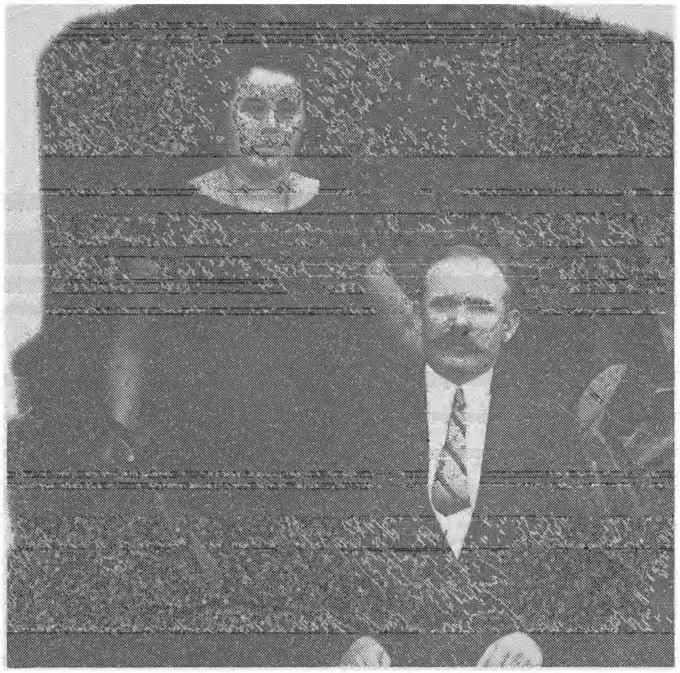
רוטברג ציליה ז״ל
נולדה 29.8.1912
נפטרה בתל-אביב
כ״ז אדר ב׳ תשל״ח 5.4.1978

המנציחים:
הבן והאח רוטברג עוזר ומשפ׳
הבן והאח רוטברג משה ומשפ׳
בעלה של ציליה שנקר אהרן

רוטברג אברהם ז״ל
נולד בטרוטינו 1873
נפטר ברוסיה 1945

רוטברג לאה ז״ל
נולדה בטרוטינו 1872
נפטרה ברוסיה 1957

אליהו שולמן ז״ל
נולד בבנדרי ב־1887
נפטר בסיביר 1955

חבר ועד הקהילה היהודית
יושב ראש ועד ההורים של
הגמנסיה העברית וגבאי בית
הכנסת הפולני בטרוטינו

רבקה שולמן ז״ל
נולדה בארציז ב־1892
נפטרה בדרך לישראל
בשנת 1975

המנציחים:
הבן אליעזר שולמן והכלה שר

לייב רויסטצ׳ר ז״ל
נולד בבנדר 1882 – תרמ״ב
נפטר כ״ה תמוז תשכ״א
21.7.1960 ברומניה

רויסטצ׳ר שרה ז״ל
נולדה בטרוטינו 1887
נפטרה ח׳ בניסן תשל״ץ
23.3.1972 בישראל

הינדה רויסטצ׳ר ז״ל
נולדה בטרוטינו בספטמבר 1912
נפטרה בטרוטינו בפברואר 1931

המנציחים **הבנים** – האחים:
רויסטצ׳ר יצחק ומשפ׳
רויסטצ׳ר בוריס ומשפ׳

נפתלי שטרנשוס ז"ל
נולד 1880
נפטר ברומניה 25.3.46

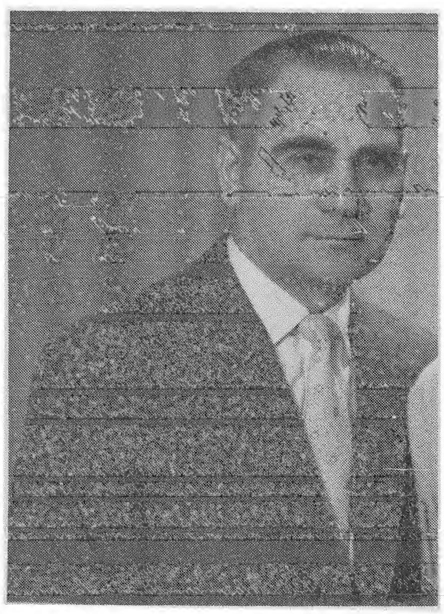

ינטה שטרנשוס ז"ל
נולדה ב־1884
נפטרה בארץ
ט"ו ניסן תשל"ו
25.4.1976

צבי (הרשל) שטרנשוס ז"ל
נולד בטרוטינו 16.2.1912
נפטר בישראל 17.2.1956

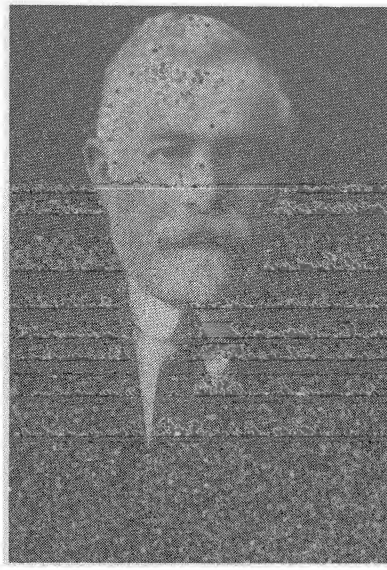
סוניה שטרנשוס ז"ל
לבית פרידמן
נולדה ב־25.1.1914
נפטרה בישראל בתש"מ
מאי 1980

ישעיהו (שיקה) שטרנשוס ז"ל
נולד 16.2.1903
נפטר בישראל 25.1.1968

המנציחים:
בתם, אחותו והרעיה בתיה שטרנשוס ומשפ'
בתם ואחותו מניה זינגר (שטרנשוס) ומשפ'

אהרן שורצמן ז״ל
נולד ב–1869
נפטר ב־1941

גולדה שורצמן ז״ל
נולדה בטרוטינו ב־1875
נפטרה כ״ו תשרי תרע״ט
19.9.1918

המנציחים:
בתם יהודית (אידה) לויט ומשפ׳
בתם בלומה גלזר ומשפ׳

סופר מוטיה ז״ל
נולד בינואר 1910 בטרוטינו
נפטר בשנת 1940

המנציחים:
אחותו חנה ליברמן-סופר ומשפ׳

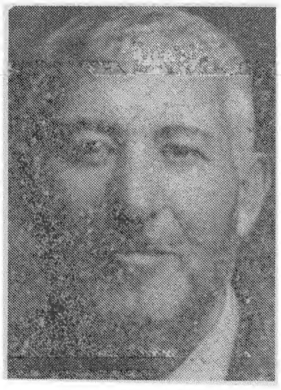
דבורה זאיאץ ז״ל
בת יעקב יוסף הכהן גסר ז״ל
נולדה ב־1896
ונפטרה בישראל ב־30.3.1978

ישראל זאיאץ ז״ל
בן הרש־צבי ז״ל
נולד בטירספול 18.4.1896
נפטר בישראל י״ח אב תש״מ
30.7.1980

ישראל זאיאץ היה פעיל בבי״ס ״תרבות״
בשנת 1929 בטרוטינו כשהבי״ס היה
בהנהלתו של לוי פאניש. והיה פעיל
מאד בבית״ר. עלה לארץ עם משפחתו.

המנציחה:
שפרה ציפרין (זאיאץ) ומשפ׳

קופרמן יהודה ז"ל
בן יעקב פנחס
נולד בטרוטינו 1885
נפטר בטרוטינו 1945

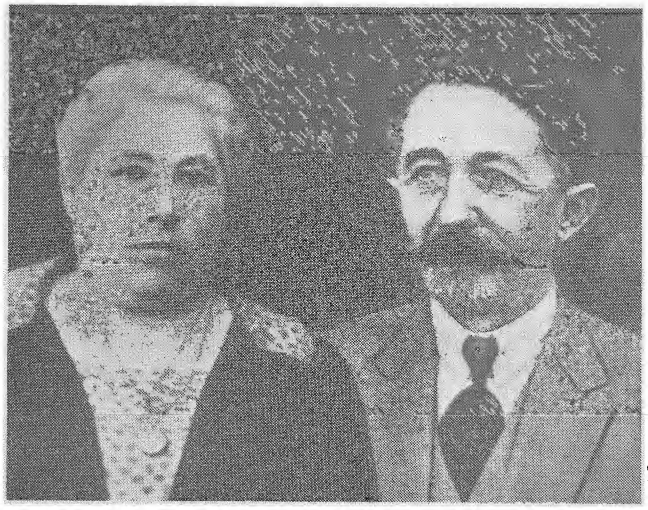

חיה קופרמן ז"ל
בת ישראל דוקטורוביץ
נולדה בדובוסאר (בסרביה)
בשנת 1888
ונפטרה בגירוש בתחנת הרכבת
אורסטבסק-אוזבקיסטן
בשנת 1942

המנציחים:
מלכה וקלמן קופרמן ומשפ'

ארציז

א מצבה פאר מיינע עלטערן, שוועסטער
אין ברידער וועלכע זענען אומגעקומען
אויף קדוש-השם.

מרדכי יצחק אורבוך ז״ל
בן משה-צבי ופריידע-ליפשע ז״ל
נולד בבנדרי 1877
נפטר בגלות רוסיה באסיה התיכונה
בג׳ מנחם-אב 1942

בתיה אורבוך ז״ל
בת דוד ודבורה
נולדה בבנדרי 1880
נפטרה בגלות רוסיה
י״ח תמוז 1947

בלומה ז״ל (אחותנו)
נולדה ב-24.8.1904
בבנדרי
נפטרה בטשקנט
ג׳ אלול 11.8.1964

שמואל (מיקה)
אורבוך ז״ל
בן מרדכי יצחק
ובתיה ז״ל
נולד 8.8.1906
נפטר בברית המועצות
25.5.1942

יענטע אורבוך ז״ל
אשת שמואל ז״ל
נולדה ב-14.1.1900
נפטרה בדימונה כ״ב
תמוז 1978

ריבה קפלנסקי ז״ל (אחותנו)
בת מרדכי-יצחק ובתיה ז״ל
נולדה 10.4.1909
נפטרה באסיה התיכונה
ט״ז בחשון 3.11.1963

שרה קצבמן ז״ל (אחותנו)
בת מרדכי יצחק ובתיה ז״ל
נולדה 20.8.1921
נפטרה ט״ז בסיון 15.6.1967
באסיה התיכונה

המנציחים:
בתם: שטינמץ חיה
חתנם: שטינמץ יצחק
בנו: יוסף אורבוך

אבי מרדכיביידר ז״ל נולד ב–1876 בעיירה זיגוב־קה שבאוקראינה. למד בחדר אצל מלמדים טובים תנ״ך, תלמוד, דקדוק והלשון העברית, השכלה כללית רכש כאוטודידקט. בבחרותו בגיל 18 יצא לאודיסה שהיתה מרכז תרבותי וציוני. שם השלים את השכלתו העברית והכללית. ב–1902 חזר הביתה ובא בברית הנשואים עם אמא ז״ל, הת־פרנס מהוראה.

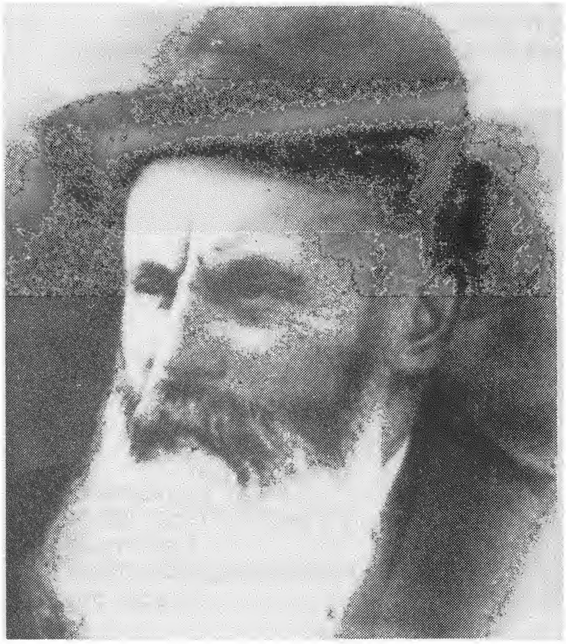
רבים היו תלמידיו שחינכם ברוח דתי–לאומי. אבא היה שומר מצוות, אולם אדם ליברלי שהבין את רוח הזמן: קרא את העתונות העברית היה מנוי על הירחון ״ההד״ שיצא בירושלים. עם המהפכה הבולשביקית ב–1918, עברנו לגור לבס־רביה שעברה אחרי המלחמה לרומניה. התישבנו בעיירה ארציז שבה גרו כ–300 משפחות יהודיות, שפרנסתם היתה בשפע. כאן התחיל לעסוק במסחר והצליח, אחי ישראל ז״ל עזר לו עד עליתו ארצה בשנת 1925, ואחרי עליתו ארצה אחי שמשון ז״ל ואני עזרנו לו.

הקדיש הרבה מזמנו במסירות לעבודה ציבורית: היה הגיזבר וחבר ההנהלה של בנק ג״ח במקום. וביחוד פעל הרבה למען ארץ ישראל והתרבות העברית. עזר לעסקני קרן היסוד שבאו מקישינוב להתרים לקרנות.

בשנת 1921 הוקם בי״ס עברי בשם ״תרבות״. מורים עם תעודות להוראה לא היו אז. כמה משכי־לים, אחד בשם קילימניק, הרב ישעיהו מנדל גייזר, ואבא ביניהם היו בוחנים את המורים ולפי חוות דעתם נתקבלו מורים הראויים להוראה לבית הספר.

עם פרוץ מלחמת העולם השניה חבל בסרביה נכבש ע״י הסובייטים, הוחרם כל רכושנו שרכשנו בעמל רב במשך 20 שנה. והגלו את כל משפחתנו בחוסר כל לאסיה התיכונית. מצבנו החמרי היה קשה מאד עד חרפת רעב. אבא חלה ונפטר בשנת 1942 ונקבר בעיר דז׳מבול בחבל אוזבקיסטאן. אמא ז״ל הצטרפה לאחותי שנמצאה באזור בלכש, ושחזרו לצרנוביץ הלשינו על אמא שהיתה מהאז־רחים שהוגלו מקודם החזירו אותה למקום גלותה הקודם ומחמת המצוקה החמרית הקשה נפטרה ונקברה ב״סובחוז״ פחטרץ. בשנת 1947 אנו עם סוניה אשת אחי שמשון ז״ל ובנה צבי אז בן ה־6 עלינו ארצה. גיסתי סוניה עבדה כמורה בבתי ספר תיכוניים הבן צבי למד וגמר אדריכל. בעל משפחה. אחותי מסיה עלתה ארצה עם ביתה נירה בעלה ושני ילדיה בשנת 1972.

נר זכרון לנפטרים:
אחי ישראל בן מרדכי ז״ל
אחי שמשון בן מרדכי ז״ל

ר׳ ביידר מרדכי (מוטיל) ז״ל
בן ר׳ משה–שלמה ז״ל
נולד ב–1876
נפטר ב–1942 באסיה התיכונית

ביידר בלומה ז״ל
בת טודרוס
נולדה ב–1876
נפטרה ב–1948 באסיה התיכונית

המנציח: מנחם ביידר ומשפחתו

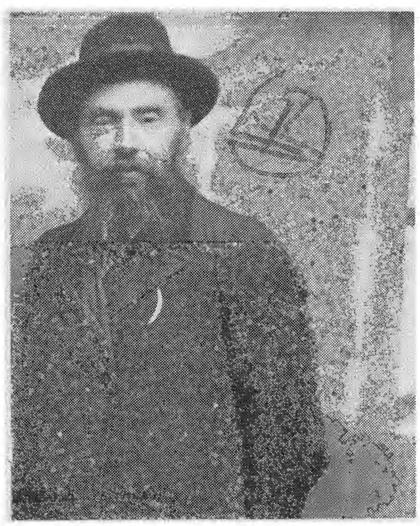

גורפיל אברהם ז"ל
נולד בבנדרי 11.1.1882
נפטר בישראל יז' תמוז 1965
נטמן בנתניה

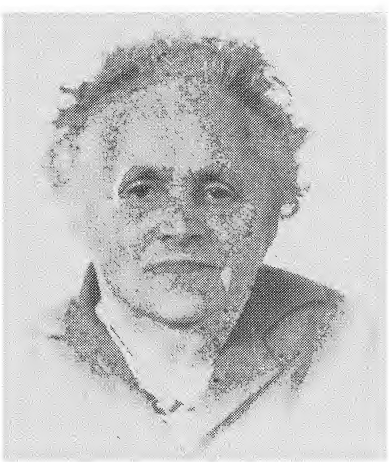

גורפיל איידי ז"ל
נולדה בטרוטינו
בפורים 1891
נפטרה בגלות סיביר
בי"ד טבת 1942

המנציחים:
גורפיל שמואל ומשפ'
גורפיל יוסף ומשפ'
גורפיל אריה ומשפ'

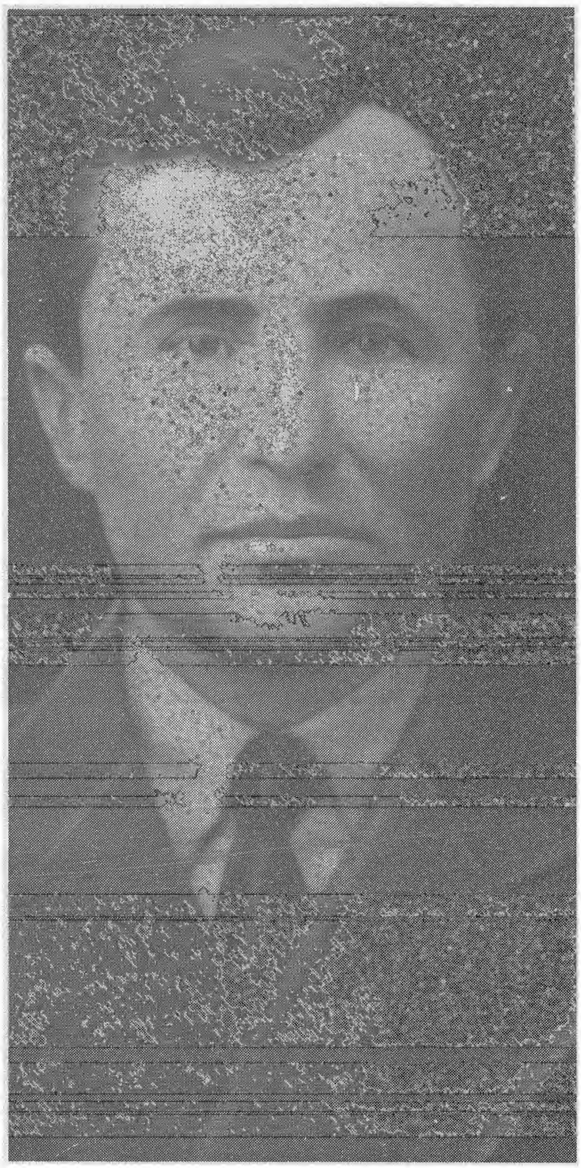

אליעזר קולומייסקי ז"ל שו"ב
נולד שאריבקה-אוקראינה
בשנת 1890
נפטר בקישינוב 1948

שיינדל קולמייסקי ז"ל
נולדה בקאמיניעץ - פודולסק 1890
נפטרה בישראל ר"ג ב-1976

המנציחה:
בתם ריבה בן דב (קולומייסקי) ומש'
בנם ד"ר שי אלעזר

אברהם פאוזנר ז"ל
בן משה וחנה ז"ל
נולד בשנת 1893 ברוסיה
ונפטר ב-ט' בכסלו
18 לנובמבר 1942
ולא הובא לקבר ישראל.

במקום מצבה

אבי, אברהם פאוזנר, נולד ברוסיה הלבנה ב־1893, הוא הלך לעולמו בגיל צעיר (בן 49) - ב-1942.

כל משפחתו: הסבא משה, הסבתא חנה, האחות חייה־איטה והאחים מתתיהו, צבי ויהודה ברחו מרוסיה בזמן המהפכה בגלל הרדיפות והגיעו לארציז ב־1917. אח אחד אליהו נשאר ברוסיה.

אבי אשר היה בשבי הגיע לארציז ב־1918 וכך התאחדה משפחתו. סבי משה פאוזנר ז"ל הלך לעולמו ב־1939 ונקבר בארציז.

אבי היה פעיל מאד בענייני ציונות וציבור, הוא היה המזכיר וגזבר הקהילה, ואחד המייסדים של בית הספר העברי "תרבות". היה פעיל בקרן הקיימת לישראל, ארגן את הספרייה בעיירה וכשהשלטון הרומני סגר את הספריה בגלל הספרים הרוסיים וציווה להשמיד חלק גדול מהם הוא העביר את רובם בלילה על "הבוידם" שלנו. הוא היה ממייסדי המסעדה ע"י בית הספר לילדים מעוטי יכולת. במסעדה הזאת היו באים לאכול גם יהודים עניים.

אבי אף פעם לא שאף להיות עשיר, ומצא את סיפוקו בעבודה ועזרה ציבורית לזולת, היה מסור לכל עבודה שהיה מבצע. בזמן המלחמה הוא עבד כמנהל חשבונות בתחנה לאיסוף סלק לבתי חרושת. בהתחלת נובמבר 1942 הוא חלה בקדחת ועם חום עד 40° ישב וגמר את הדוח החודשי ומגבת רטובה לראשו עד שאיבד את הכרתו שלא חזרה אליו והוא נפטר ב־18 לנובמבר 1942 (ט' כסלו). בגלל יושרו ומסירותו נתנו האנשים בו אמון ומספיקה היתה הבטחתו בעל־פה כדי שכל דבר כספי או צבורי יתבצע.

הוא היה ציוני פעיל ושאף לעלות ארצה. חלומו לא התגשם בגלל סיבות משפחתיות ואחרות.

את חלום העליה הגשימו האחים שלו, ב־1921 עלה ארצה אחיו צבי ז"ל, ב־1936 עלה מתתיהו ילח"א, והאח יהודה ז"ל לעתיד פרופסור פאוזנר.

אבי ואמא שלו חנה נפטרו ב־1942 ונקברו על גיבעה בין האוזבקים ונוצרים. את האחות חייה־איטה הרגו ושדדו ב־1945, אחרי שחזרנו לארציז.

אני מקדיש דברי אלה ליהודי פשוט, ישר, לאומי ומסור שעשה הרבה דברים טובים לאנשים שסובבו אותו ומי שהכיר את אברהם פאוזנר בארציז זוכר אותו רק לטובה. יהיו דברי אלה במקום מצבה על קברו שלא זכה לה.

המנציחים:
פאוזנר רפאל ומשפ'
ז'ניה פאוזנר ומשפ'
פאוזנר מתתיהו ומשפ'
סלוצקי בן ציון ומשפ'

חיים פרנק ז"ל
בן יוסף ז"ל
נולד בקלרשי 1885
נפטר בישראל ר"ג ב-1980

חיים פרנק היה מניצולי הפוגרום בקישינוב (נפצע קל בראשו). בשנת 1913 עבר לגור בארציז, שם הצליח בעסקיו ונעשה אחד מנכבדי העיירה. היה פעיל בכל מוסדות הקהילה והיה נדבן גדול. כציוני נאמן תרם לכל הקרנות ונתן חנוך עברי לילדיו בבית הספר של "תרבות" בארציז.

עם כניסת הרוסים לבסרביה נושל מכל רכושו, הוגלה עם כל משפחתו לסיביר. ב-1946 הצליח להגיע עם משפחתו לרומניה וב-1947 עלה לארץ והתיישב ברמת גן. נפטר בשיבה טובה בשנת 1980.

המנציחים: אשתו אסתר פרנק
הבנות: קרינה (פרנק) שורצמן
חנה פרנק ומשפ'
הבן: יוסף פרנק ומשפ'
הבת חיה (פרנק) איידלשטין ומשפ'

פרידה פרנק ז״ל
בת ברכה ודוד – יצחק ינקלביץ ז״ל
נולדה בארציז בשנת 1917 –
נפטרה בארץ ביום כפור תשמ״א 1981

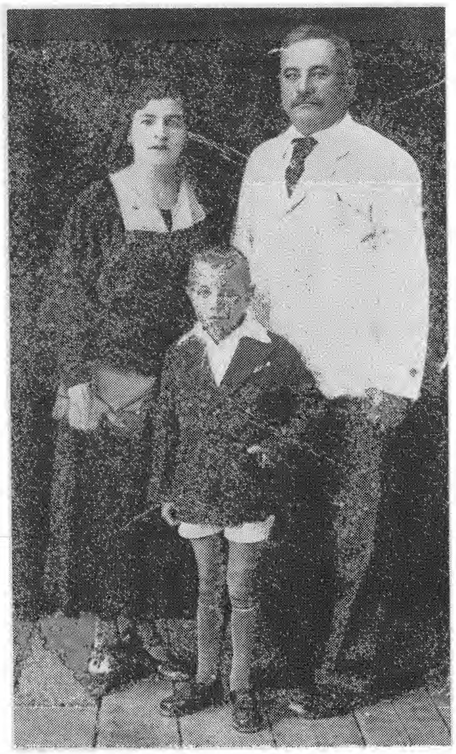
פרידה ז״ל גדלה וחונכה בבית מסורתי ציוני אמיד, סיימה את ביה״ס העממי ״תרבות״ ואח״כ למדה בגימנסיה ״תרבות״ באקרמן, כמו כן היתה חברה בתנועת הנוער הציונית ״גורדוניה״. באפריל 1940 נישאה לבח״ל יוסף פרנק מארציז. האושר, לא ארך זמן רב וחודשיים אחר כך החלו הצרות. האיזור נכבש ע״י הרוסים והמשפחה הצעירה גורשה מביתה ועברה לגור בדירת חדר בלבד. כעבור שנה נוספת הוגלו לסיביר ברכבת משא ביום השמיני לנסיעה, נולד בנינו הבכור ישראל. לאחר שבוע תלאות נוסף הורדנו מהר־כבת בקאזכסטן, תחת כיפת השמיים. משום הועברנו אח״כ למחנה כפיה והחיים בו היו קשים מאד ברחנו מהמחנה והתערבבנו עם האוכלוסיה המקומית ואני גויסתי לעבודה במכרות הפחם. אח״כ גויסתי לשרת בצבא האדום. בתקופה זו נאלצה אשתי ז״ל לעבוד לפרנסת המשפחה שכללה אף את הוריה הזקנים והחו־לים שבמשך זמן רב היו מרותקים למטה. בגמר המלח־מה שוחררתי מהצבא ובדרך לא דרך הצלחנו להגיע לרומניה, לאחר שנה וחצי ברומניה יצאנו באמצעות ניירות מזויפים כשפנינו מועדות כביכול לונצואלה. בחיפה בעת חניית הביניים ירדנו בעזרת הסוכנות והמשפחה לסיור בעיר והצלחנו להשאר בארץ, זה היה באוקטובר 1947. ברוב תלאותינו ודרכנו בחו״ל היה צמוד אלינו אחי הצעיר ישראל ז״ל, שאשתי היתה מאד קשורה וקרובה אליו. הוא הגיע לארץ זמן מה לפנינו, אך זמן קצר לאחר בואינו, עם התאחדותינו מחדש הוא נהרג במסגרת שרותו בפלמ״ח, יום לפני הכרזת המדינה ביום ד׳ באייר תש״ח. בארץ התחלנו לבנות מחדש את ביתנו והקימונו בית מאושר. באותה תקופה אף התרחבה המשפחה עם הולדת בתנו רותי באוגוסט 1951. במשך כל תקופת המלחמה בחו״ל ואח״כ בכל שנותיה בארץ עבדה פרידה ז״ל הן לטפוח ביתה ומשפחתה ועזרה בפרנסת המשפחה. היא המשי־כה לעבוד אף לאחר שהגיעה לפרישה. ביתנו היה בית פתוח והמה קרובים, חברים ומכרים לרוב. אולם ביום כפור תשמ״א, עזב האושר שוב את מעוננו כאשר פרידה נפטרה לאחר מחלה קצרה.

יהי זכרה ברוך.

המנציחים:
בעלה יוסף
הבן ישראל ומשפ׳
הבת רותי
והנכדות

טאטארבונאל

גדליה ברגוטין ז״ל
נולד ב-1890
נספה בשואה באודיסה ב-1942

ז'ניה ברגוטין ז״ל
נולדה ב-1895
נספתה בשואה באודיסה 1942

רבקה שורצמן ז״ל
נולדה 1860
נפטרה בטטרבונר 1940

גרישה ברגוטין ז״ל
נולד ב-1917
נהרג במלחמת העולם
השניה בשנת 1941

המנציחים:
מירמן טניה ומשפחתה

ישראל גיקר ז״ל
נולד בטטרבונר ב-1910
נפטר בישראל בשנת 1974.

אברהם גיקר ז״ל
בן משה ז״ל.
נולד בשנת 1872
נספה בשואה
באודיסה בשנת 1942

רייזה גיקר ז״ל
בת ראובן ז״ל
נולדה בשנת 1876
נספתה בשואה
באודיסה בשנת 1942

ישראל, אחי, היה ציוני מימי נעוריו וכל ימיו חלם לעלות לארץ ישראל. בגלל סיבות שונות לא הצליח לעלות לארץ, וימי הפורענות והשואה השיגוהו.

5 פעמים הובל ע״י הנאצים - הרוצחים להורג וכל פעם ניצל בדרך נס. גוי אחד הסתירו במשך 49 יממות בתוך בור ודאג לכלכלתו. אחרי דרך ארוכה של תלאות עבר את תקופת השואה. רק ב-24.12.1964 הצליח להגיע לארץ משאת נפשו. מאושר היה שחלומו מאז ומתמיד התגשם. אך תלאות חייו, הצרות, הפחדים והמתח של ימי השואה החלישו את לבו וב־1964 נפטר.

טאובה גיקר ז״ל
נולדה בטטרבונר בשנת 1904
נספתה בשואה
באודיסה בשנת 1942

ראובן גיקר ז״ל
נולד בטטרבונר ב-1906
נפטר בלבוב ב-1980

המנציח בנם ואחיהם:
בנימין גיקר ומשפחתו

לזכר בטיה ואברהם ווילק מטטרבונר

אברהם ווילק נולד באיזמאיל אוקטובר 1895; בטיה בת טובה ויוסף קרביץ נולדה בטטרבונר בדצמבר 1900. אחרי נשואיהם השתקעו בטטרובנר . הוא היה סוחר דגים. בטיה עקרת בית טובה.

נולדו להם 3 ילדים: רוזה, ז׳ניה ואיזיה (יצחק) . שניהם אנשים טובים, אהבו לעזור לקרובים ורחוקים. בשנת 1941 בפרוץ המלחמה המצב הלך ורע. בחדש ספטמבר עזבו את טטרבונר, רתמו סוסים לעגלה לקחו עמם ההכרחי. נפרדו משכנים כל אחת התנדבה לקחת חלק מהרהיטים ובגדים לשמירה. בעזרת השם תחזרו הכל מחכה לכם. הגיעו לתחנת הרכבת ארציז. בלי לדעת לאן היא מובילה, ימים רבים נסעו עד שהגיעו לקולחוז אנרבקיקובה צ׳רטקובסקי מחוז רוסטוב. אברהם תכף גויס. כעבור זמן קבלו הודעה שנפצע ברוסטוב ושוכב בביה״ח, ולהגיע אליו אי אפשר. ככה חיו 5 שנים קשות. בחודש אוגוסט 1946 חזרו לטטרבונר בתקוה שרכושם מחכה להם.

לדאבון לבם לא ככה זה היה. השיגו דירה לא איפה שגרו. אף אחת מהשכנות לא באה לראותם, והם בעצמם פחדו להכנס לאיזה שכן פן יראו את רכושם שבזזו. הילדים גדלו, הסתדרו עברו לגור לקישיניוב . בטיה ואברהם המשיכו בטטרבונר. באוקטובר 1971 אברהם נפטר בטטרבונר. בטיה עברה לילדים לקישיניוב. רוזה ואיזיה גרים בקישיניוב. ז׳ניה הגיע ארצה וגרה עם בעלה בזכרון יעקב.

בטיה ווילק ז״ל
בת טובה ויוסף קרביץ ז״ל
נולדה בטטרבונר בדצמבר 1900
נפטרה בקישינוב ב–21.2.1982

אברהם ווילק ז״ל
נולד באוקטובר 1895 באיזמאיל
נפטר באוקטובר 1971 בטטרבונר

המנציחה: ז׳ניה ויזל ומשפ׳

אליהו בידנו ז״ל
נולד בנקודימו
בשנת 1871
נספה בשואה בטטרבונר
בשנת 1941

בילה בידנו ז״ל
נולדה באוקראינה
בשנת 1876
נספתה בשואה
בטטרבונר בשנת 1941

המנציחים: רוזה קוסובסקי (בידנו) ומשפ׳

גלפר זנויל ז״ל
נולד בשנת 1866
נספה בשואה ע״י אודיסה
ב–1942

מלכה גלפר ז״ל
נולדה בשנת 1866
נספתה בשואה באודיסה
ב–1942

זנביל ומלכה גלפר ז״ל

איש צנוע וירא שמים. לא על גבירי עירו נמנה - פתוחה היתה ידו תמיד למעשי צדקה ומתן בסתר, לא פעם על חשבון רווחת בני ביתו. הושמד עם מגורשי עירו.

מתוך ששת ילדיהם נותרו בחיים מניה חכם וגולדה בויטו בישראל, נינה אשפיז בברית המועצות.

המנציחים, מניה חכם ומשפ׳
גולדה בויטו ומשפ׳

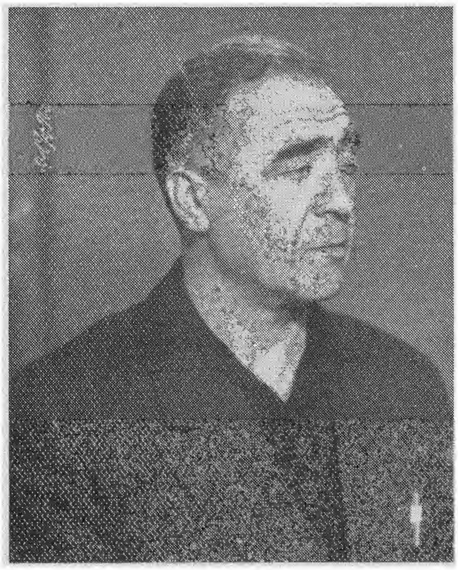
שמואל גרודנצ׳יק ז״ל
נולד ב–1886
נספה בשואה באודיסה
ב–26 לאוקטובר 1914

ברטה גרודנצ׳יק ז״ל
נולדה ב–1886
נספתה בשואה באודיסה
ב–26 לאוקטובר 1941

שמואל וברטה גרודנציק התגוררו בטטרבונרי משנת 1930 והיו פעילים מאד בחיים הצבוריים בעיירה. שמואל היה פעיל בועד הקהילה המקומי וברטה היתה פעילה בכל ארגוני נשים ציוניות. בשנת 1941 הם ברחו לאודיסה ושם מצאו את מותם. ב–26 לאוקטובר 1941 כשנשרפו חיים עם עוד יהודים ע״י הנאצים. הם לא המשיכו במנוסתם, היות וקבעו את פגישתם באודיסה עם בניהם נוסיה ויאשה. יאשה נספה במלחמה, ולא נודעו עקבותיו, אחרי המלחמה נוסיה התחתן עם עטיה צבוטר בת טטרבונרי והם גרו באיזמאיל, נוסיה נפטר בשנת 1980 משבץ לב בגיל 63 ואשתו וילדיו ממשיכים לגור באיזמאיל.

ישה גרודנצ׳יק ז״ל
נולד ב–1920
נספה במלחמת עולם השניה

מוסיה גרודנצ׳יק ז״ל
נולד בשנת 1917
נפטר ב–1980 באיזמאיל

המנציחים:
פניה גרודנצ׳יק ומשפ׳

פייגה זילברמן ז"ל
נולדה ב-1880
נפטרה בטטרבונר ב-1930

יוכבד זילברמן ז"ל
נולדה בטטרבונר ב-1906
נפטרה בטטרבונר ב-1931

צבי זילברמן ז"ל
נולד ב-1877
נפטר בארץ בשנת 1937

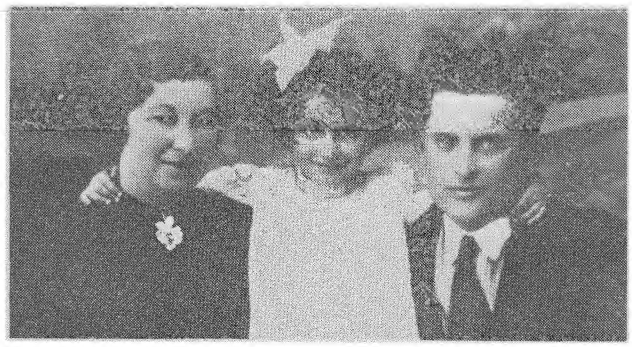
המנציחים:
בנם והאח - יוסף זילברמן ומשפ'

בנותיהם ואחותם:
שושנה שבתאי ומשפ'
ריבה צוקרמן ומשפ'

רבקה מצבקר ז״ל
געבוירן אין 1885
אומגעקומען פון די פאשיסטישע
מערדער אין 1941
פארן אומקומען האט צו געשריגען
צו די מערדער אז אירע קינדער
וועלן נקמה נעמען פאר איר.

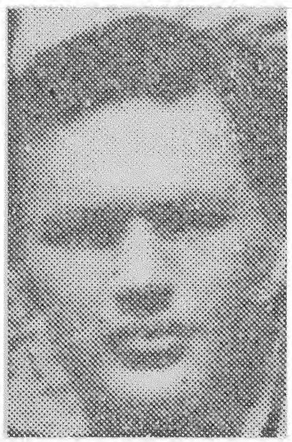
ברוך מצבקר ז״ל
געבוירן אין 1876
געשטארבן אין 1932

יוסף קורנבליט ז״ל
געבוירן אין 1905
אומגעקומען אין 1941
פון די נאצישע מערדער.

סימה קורנבליט (מצבקר) ז״ל
געבוירן אין 1907
אומגעקומען אין 1941
פון די פאשיסטישע מערדער.

די טאכטער ז״ל
פון יוסף און סימה קורנבליט
געבוירן אין 1932
אומגעקומען מיט אירע עלטערן
אין 1941

שבח מצבקר ז״ל
געבוירן אין 1911
אומגעקומען אין דער צווייטער
וועלט מלחמה אין 1942.

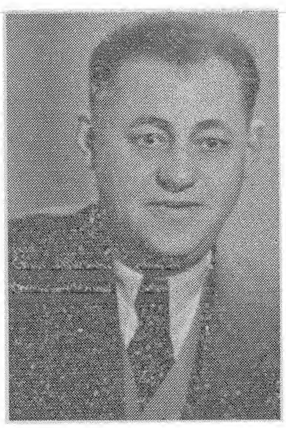
דאצע מצבקר ז״ל (מאנוס)
געבוירן אין 1913
פרוי פון שבח מצבקר
אומגעקומען מיט זייער
זיהן (1938) אין 1941

סיאמע בן ברוך מצבקר ז״ל
געבוירן אין 1915
געווען אויפן פראנט
געגען די נאצישע מערדער
געפאלען אין פלען און
געהרגעט געווארן פון די
נאציעס און נישט געבראכט
געווארן צו קבר ישראל

יענטע ריזשי מצבקר ז״ל
געבוירן אין 1913
אומגעקומען פון די פאשיסטישע
מערדער אין 1941
צוזאמען מיט איר טאכטער
בלומה ז״ל געבוירן אין 1938

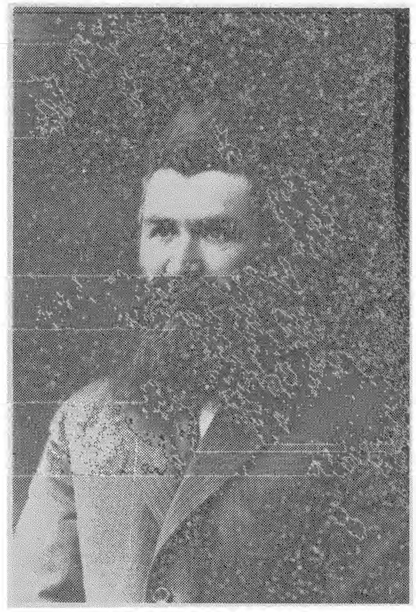

זאב יוסף (שבחוביץ׳) ז״ל
געבוירן אין אקרמן 1903
געשטארבן אין לבוב 1967

קפרישנסקי ישעיהו (שיה) ז״ל
געבוירן אין סרטה 1908
געשטארבן אין אקרמן 1970

המנציחים:
שרה, רחל, גיטה, און משה מצבקר
מיט זייער משפחות

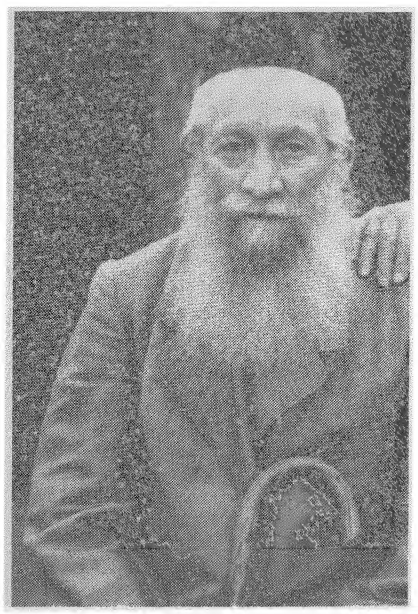
אהרן זלמן סלוצקי ז״ל
בן מתתיהו ז״ל
נולד 1876 במוהילוב
נפטר בטטרבונר
י״א אלול תרפ״ט 1929

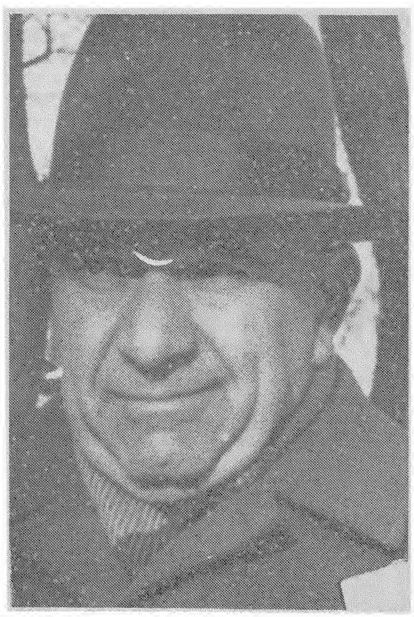
נחמה זלטה סלוצקי ז״ל
בת אברהם יהודה ליפוביץ
נולדה במוהילוב 1878
1975 נפטרה בישראל

מטליה סלוצקי ז״ל
בת אהרן זלמן ונחמה ז״ל
נולדה 1904 בארציז
נפטרה 1920 בארציז

אברהם יהודה ליפוביץ ז״ל
נולד באוקראינה 1861
נפטר בפתח תקוה בשנת 1966
בגיל 99

שלמה ליפוביץ ז״ל
בן אברהם יהודה
נולד בארציז
נפטר באוסטרליה בגיל 72

שמואל ליפוביץ ז״ל
בן אברהם יהודה
נפטר בגיל 85

המנציח: בן ציון סלוצקי ומשפ׳

סרטה

ישראל אלטמן ז״ל
בן חונא ז״ל
נולד בשנת 1874
נפטר בסרטה בשנת 1937.

צפורה אלטמן ז״ל
בת איסר ז״ל
נולדה בשנת 1886
נספתה בשואה ע״י
אודיסה בשנת 1942 הי״ד

רבים היו באי ביתם והיו אהודים על כולם, ביתם היה מקום מפגש להסתדרויות הנוער הסרטאי, בית״ר ו״גורדוניה״.

לא היה אורח או שליח שלא בקר בבית אלטמן וכולם נתקבלו בידיים פתוחות ולמעלה מזה, בהושטת עזרה בעבודה, בארגון אירועים, טיולים וכל פעולה חשובה שהעבירו הסתדרויות הנוער, שבמסגרתן פעלו רבות בינהם אלקנה, זיניה ויחזקאל.

לפני השואה תקפו אותם געגועים עזים לעלות לישראל, ארץ כמיהתם, שם נמצאו ידידיהם הרבים וילדיהם שנאבקו למען המדינה והניחו יסודותיה. אבל הדבר נבצר מהם. יהא זכרם ברוך.

המנציחים:
שיינדל אלטשטיין (אלטמן) ומשפ׳
אלקנה אלטמן ומשפ׳
יחזקאל בן חור (אלטמן) ומשפ׳

הרץ (גרישה) גרצברג ז״ל
נולד באחד במאי 1900 בסרטה
נספה בשואה במחנה אחמיצ׳טקה
טרנסניסטריה באוגוסט 1942

אסתר (אספירה) גרצברג ז״ל
נולדה בבלצי ב-1 במאי 1902
נספתה בשואה במחנה אחמיצ׳טקה
טרנסניסטריה באוקטובר 1942

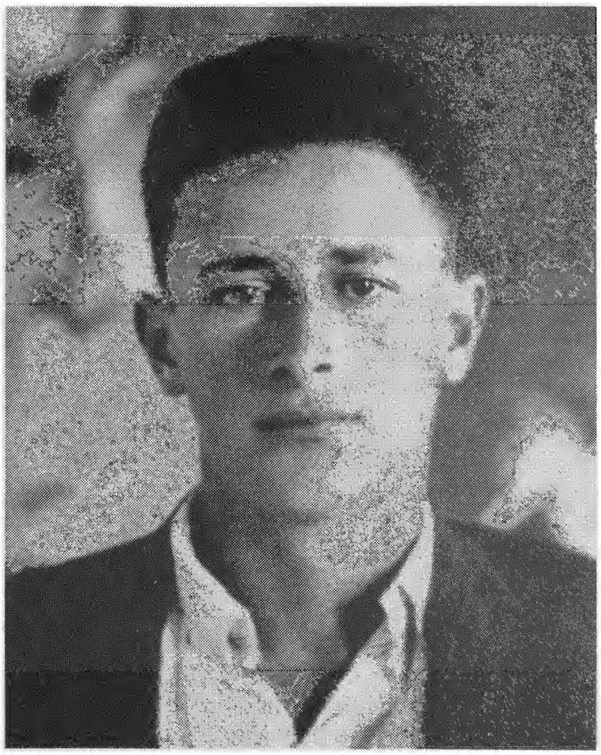
המתים נשארים צעירים

תמונות תמונות,
נשארו מהורי...
פניהם צעירים, טהורים
הם תמיד נגד עיני.
תמונות של הורי היקרים!

אתם הנבחרים, המאושרים,
עם החיוך המתמיד על הפנים,
דעו! - גם לי משהו בחיים:
גם אני מתגאה בהורים!
הורי לעד צעירים ויפים!...

מה אתם מבינים?!
מה אתם מבינים?!
גם לי משהו בחיים:
המתים נשארים צעירים!

המנציחה:
בתם לילה הרץ ברדב ומשפ׳

ישראל גרשטיין ז״ל
בן צבי ז״ל מסרטה
נולד בשנת 1923 בסרטה
נפטר בשנת 1979 ברוסיה

בשנת 1941 לחם ישראל ז״ל בשורות הצבא האדום, להדפת הצבא הנאצי שפלש לרוסיה.

השתתף בקרבות על הערים רוסטוב, סטלינגרד וקניגסברג.

בקרבות העקובים מדם על רוסטוב, נפצע ונשלח לעורף. לאחר החלמתו מהפצעים, לא נרגע עד שהתנדב שוב להכות ברוצחים הנאצים ולנקום את דמם השפוך של זקנים נשים וטף.

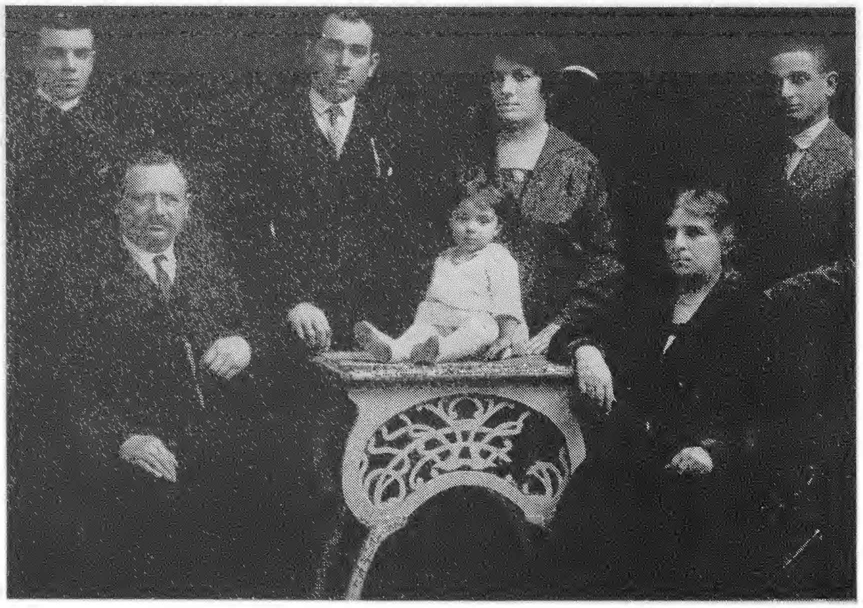
בקרבות המרים על העיר קניגסברג נלחם בגבורה ונפצע קשה. נאלצו לקטוע ידו השמאלית. באותו זמן חלה במחלה חשוכת מרפא שגרמה למותו. אנו כואבים את פטירתו בטרם עת של יקירנו ישראל.

המנציחה:
מונדיוק (גרשטין) ריבה ומשפ׳
שמעונוביץ (גרשטיין) פרידה ומשפ׳

יצחק גרשקוביץ ז״ל
בן שמעון וצפורה ז״ל
נולד בשנת 1911
נפטר בשנת 1976 בישראל

בן למשפחה מכובדת. אוהב עבודה ודואג לזולת. קבל בזרועות פתוחות כל הבא לביתו. מיטב נעוריו הקדיש למאבק למען המדינה ובנינה.

הוריו צפורה ז״ל ושמעון ז״ל
נספו בשואה ב־1942
אחותו שרה הלמן ז״ל ובתה זויה ז״ל נספו
בשואה ב־1942
אחיו מוניה גרשקוביץ ז״ל ואשתו
נספו בשואה בקרבת אודיסה ב־1942

המנציחה: אשתו אסתר גרשקוביץ ומשפ׳

דני רידר ז״ל
בן פישל וצ׳ורנה ז״ל
נולד בשנת 1909
נפל בקרב נגד הנאצים
בשנת 1941

רבקה (ריבה) רידר ז״ל
בת יצחק וולצר
נולדה בשנת 1919 בקישינוב
נספתה בשואה ב־1942
בסופייבקה שבאוקראינה.

דני נולד להורים שהיו יהודים טובים חדורים רגש לאומי עמוק, פישל וצ׳ורנה רידר שנספו בשואה ב־1941 בסביבת אודיסה.

דני היה נעים הליכות וחיוך תמידי על פניו אהוד על כל חבריו. נתן יד לפעולות ציוניות בסרטה.

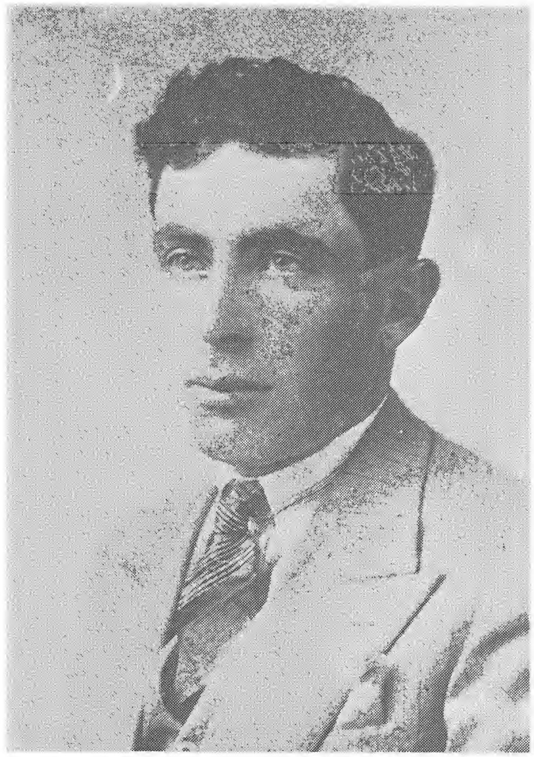
ב־1941 בפרוץ המלחמה היה בין הראשונים שהתגיסו לשורות הצבא האדום, לחם בחרוף נפש נגד הפולש הנאצי ונפל בקרב.

יהי זכרו ברוך.

ריבה בת יצחק וולצר נולדה במשפחה לאומית מסורתית. ריבה היתה מלאת חן וטובת לב, נהגה בסבר פנים יפות לכולם. היתה אהודה על כל מכריה וחבריה. יחד עם תינוקתה היתה בין קרבנות הרצח האכזרי בסופייבקה שבאוקראינה

המשפחה

המנציחים
וולצר מנדל ומשפ׳

שמחה שיינפלד ז״ל
בן ישראל ז״ל
נולד בשנת 1901
נפטר בשנת 1930 בסרטה.

אברהם שיינפלד ז״ל
בן ישראל ז״ל
נולד בשנת 1904
נפטר בשנת 1980
בישראל

שמחה בן ישראל שיינפלד ז״ל

שמחה בא מהעירה פטרובקה לסרטה, בה עסק במסחר. עד מהרה רכש הרבה ידידים ועורר אהדה אצל כל מכריו.

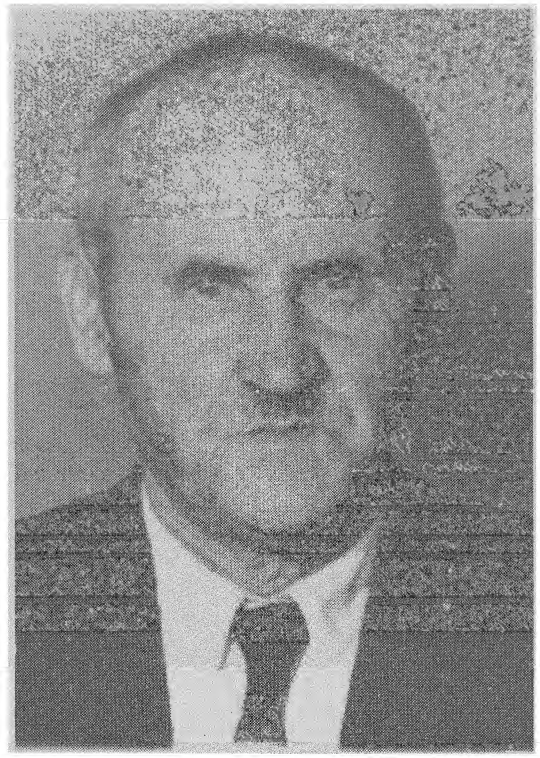
שמחה היה בעל לב טוב דואג לידידים ולבני משפחתו. כ״כ נתן ידו לכל אירוע יהודי בסרטה.

מקטנותו בבית הוריו ספג בלבו את אהבתו לארץ ישראל, ודובר תכופות על רצונו העז לעלות לישראל. אבל מחלתו האנושה מנעה ממנו להגיע למחוז חפצו ונלקח ללא עת לדאבון ליבם של משפחתו וידידיו שכל כך אהבוהו.

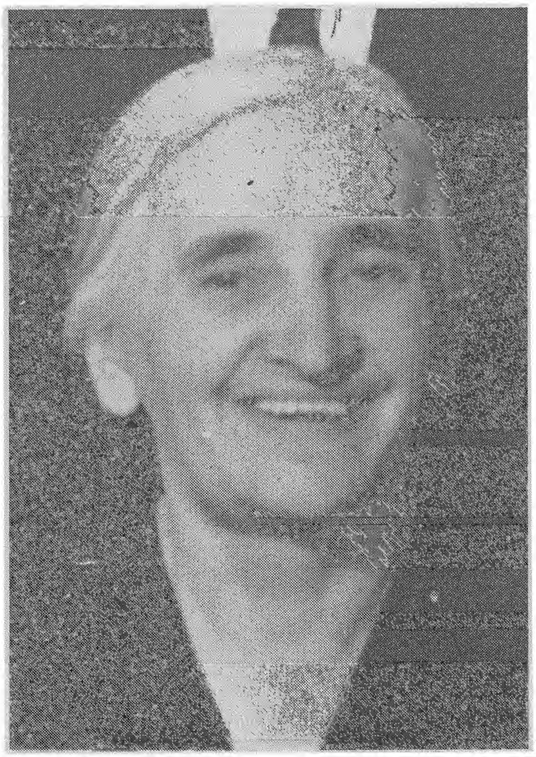
אברהם היה איש נוח לבריות ומכובד על תושבי עירו, בגלל דאגתו לזולת. כל ענין יהודי ולאומי היה קרוב לליבו. דאג לאחותו ריבה שתעלה לישראל מה שנבצר ממנו עצמו.

רק בשנת 1973. הצליח לעלות ארצה עם משפחתו. כאן נהנה מאוירה יהודית שחסרה לו ברוסיה. שני בניו שעלו אתו נקלטו והתערו בארץ, הקימו משפחות והולידו נכדים אשר מלאו את לבו אושר.

המנציחה
ריבה ונקרט (שיינפלד)

אברהם יצחק שכטר ז"ל
נולד באובידיופול 1888
נפטר בישראל כ"ח בניסן תש"ך

מינדל שכטר ז"ל
נולדה בקאושני (בסרביה) ב-1892
נפטרה בישראל ט"ו אדר א' תשל"ג

אברהם שכטר

משחר נעוריו וכל חייו, עסק בפעילות ציונית. אחרי הצהרת בלפור היה מופיע באודיסה על בימות עץ מאולתרות באספות רחוב, להפצת הרעיון והמעש הציוני.

ב־1922, בדרך מסוכנת יחד עם משפחתו חצה את לימן־הדניסטר הקפוא מאובידיופול לאקרמן, לסביבה יהודית חמה, שאפשרה לו להמשיך את פעילותו הציבורית והלאומית. החל מ־1928, היה המורשה בסרטה מטעם המוסדות הלאומיים לריכוז הקרנות הלאומיים והפעילות הציונית במקום. היה כתובת ישירה לשליחי המוסדות הציוניים, נתן ידו לכל אירוע ציוני פעילות הנוער בעירה. היה פעיל בוועד הקהילה.

בבוא הסוביטים סבל מהטרדות תכופות של הנ.ק.וו.ד. ונקרא לחקירות על פעילותו הציונית. מבעוד מועד התחמק מידיהם ועקר לאקרמן.

במלחמת העולם השניה עברו עליו ועל משפחתו שנות סבל ונדודים כשבראשו מחשבה אחת, להגיע בהקדם עם משפחתו לארץ כיסופיו, ישראל.

לישראל הגיע בעליה בלתי חוקית, באנית "כנסת ישראל", למרות שהוזהר כי למעפילים צפוי מאבק נגד חיילים בריטיים. ואמנם היה מאבק אלים ואכזרי ומעפילי האניה הוגלו לקפריסין.

בקפריסין פעל בין קבוצות מעפילים ציונים כלליים והנוער הציוני, ומטעמם נבחר בוועד הנהלת המחנה בקפריסין, שניהל את המאבק לעלית המעפילים, עד שזכה לעלות לישראל. גם בישראל המשיך בפעילותו הציונית והציבורית, במסגרת וועד יוצאי אקרמן והסביבה, במפלגת הציונים הכלליים, היה חבר ב"ברית ראשונים".

כל ימי חייו היה שליח ציבור והתמסר בכל נפשו ומאודו לשרות העם.

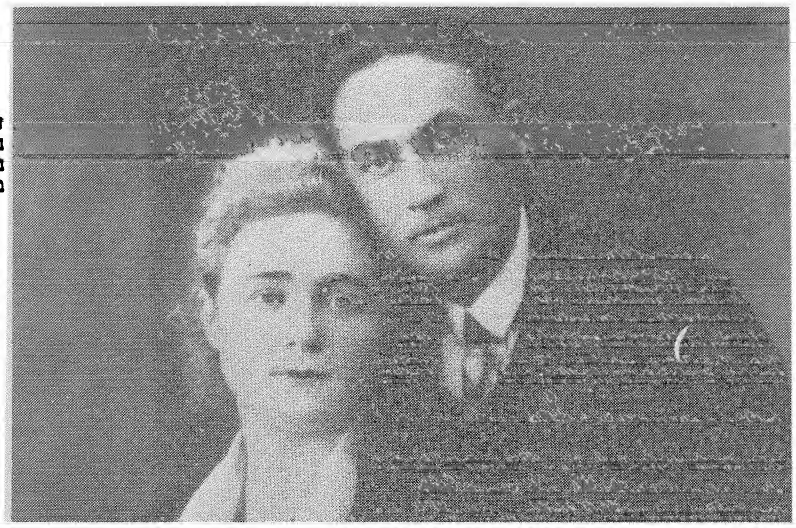
הושפע הרבה מגדולי הציונים באודיסה: אוסישקין, ביאליק, קלויזנר, ז'בוטינסקי והיה מבקר בהרצאותיהם באופן קבוע, ולאור משנתם חנך את שלשת ילדיו צבי שמואל ומשה הנמצ־אים בישראל.

מינדל שכטר

היתה שותפה לרעיונות בעלה ומסייעת לו בפעילותו. בכל עת ומועד ארחה שליחים שבאו להעביר פעילות ציונית במקום ונהנתה שסייעה ונטלה חלק בעבודה זאת. לעתים קרובות השתתפה בעבודה למען קרן הקיימת מטעם וועד הנשים במקום.

המנציחים בניהם:
צבי שכטר ומשפ'
שמואל שכטר ומשפ'
משה שכטר ומשפ'

דוד זלצר ז״ל
נולד בסרטה ב־1905
נספה בשואה בשנת 1942

ז׳ניה זלצר ז״ל
נולדה ב־1907
נספתה בשואה עם בעלה
בשנת 1942

דוד היה איש נוח לבריות השתתף בפעילות צבורית וציונית. לקח חלק פעיל בכל הארועים למען הקרנות הלאומיים ומטרות צדקה, הוגלה ע״י הנאצים לסופיבקה-אוקראינה ושם נספה

זניה היתה אשה עובדת ועזר כנגד בעלה הוגלתה ע״י הנאצים לסופייבקה - אוקראינה ונספתה שם.

המנציחים:
איזיה זלצר ומשפ׳

דוד גרצברג ז״ל
בן יצחק ופני גרצברג ז״ל
נולד בסרטה בשנת 1911
נפל בקרב ברוסיה בשנת 1942

בנם של יצחק ופני גרצברג. אנשים תרבותיים ולאומיים וברוח זו חנכו את ילדיהם. דויד׳קה היה מטובי הנוער בסרטה. למד בגמנסיה ״תרבות״ באקרמן וכן השתלם באוניברסיטה בצרפת. היה מלא חדוות חיים ומרץ נעורים. חדור ברגש לאומי עמוק התמסר במלוא מרצו לפעילות ציונית בשורות הנוער הבית״רי בסרטה. ניחן בכשרון לציור ועבד בנציבות בית״ר בבוקרסט ואיוריו קשטו חוברות ההדרכה מטעם הנציבות.

למרות רצונו העז לעלות לישראל ולהצטרף לאחותו צילה, הדבר נבצר ממנו. ב־1941 בפרוץ המלחמה היה בין הראשונים שהתגיסו בשורות הצבא האדום להכות במרצחים הנאצים שנואי נפשו. לחם נגדם בחרוף נפש ונפל בקרב בשנת 1942 ברוסיה.

יהא זכרו ברוך.

המנציחים:
צילה שמואלי (גרצברג) ומשפ׳

יוסף תמיר
(טריטנברויט-טריטיאנו) ז״ל
נולד בשנת 1906 בביירמציה
נפטר בשנת 1954 בתל-אביב

את בית הספר העממי גמר, יוסף תמיר, בעיירה ביירמצ׳ה ואח״כ למד בגמנסיה ״תרבות״ באקרמן שבע שנים ואת השנה האחרונה בגמנסיה בקישינוב.

את השכלתו הגבוהה קיבל ״באקדמיה הגבוהה ללמודי מסחר ותעשיה״ בבוקרשט. היה בעל כח אנליטי רב, בעל מחשבה עמוקה חרוץ, בקיא בתחום הכלכלי והפיננסי ובעל כשר ארגוני רב.

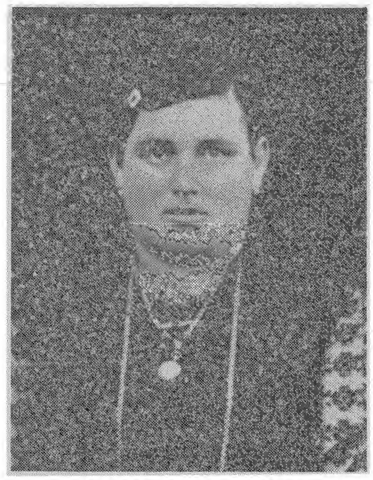
שמש כמנהל בנקים בבוקרשט ועם עליתו ארצה בשנת 1949 היה בתפקידים שונים במרכז הקואופרציה ובשנת 1953 היה מנהלו הראשון של בנק למלאכה בתל־אביב.

היה בעל מזג נח, ידידותי וחביב לגבי כל אלה שבאו אתו במגע ותמיד היה מוכן לעזור לזולתו.

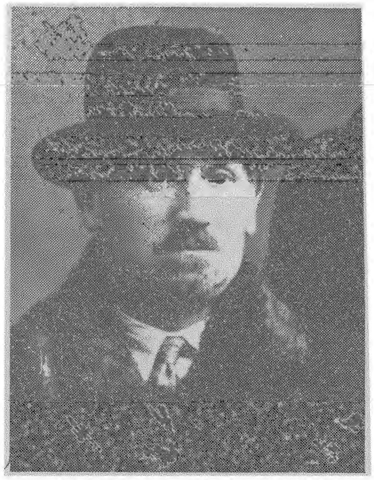
חבר טוב ונאמן ובן אדם ישר. נפטר בשנת 1954 בתל־אביב.

המנציח חברו יסלסון חיים

ביירמצה

מלכה אוצרטינסקי ז״ל
נולדה ב־1884
נפטרה ב־1924 בגיל 40

קלמן (זיידל) אוצ׳רטינסקי ז״ל
בן משה ז״ל
נולד 1880 נספה בשואה 1941

רבקה אוצ׳רטינסקי
נספתה בשואה ב־1941.

חוה גירשפלד ז״ל
לבית אוצ׳רטינסקי
נהרגה בשואה ב־1941
בגיל 37

מלכה גירשפלד ז״ל
בת חוה וברוך
נהרגה בשואה ב־1941
בגיל 10

גיטל אוצרטינסקי ז״ל
בת יוסף ז״ל
נולדה ב־1933
נספתה בשואה ב־1942

אבי ז״ל, קלמן בן משה אוצ׳רטינסקי (שכנויו היה זיידל) נולד בשנת 1880 בעיר נמירוב – אוקראינה.

בשנת 1902 הוא עבר לעיירה – בירמצ׳ה, מחוז אקרמן והתחתן עם אמא ז״ל, מלכה בת שו״ב לוי גליקמן. נולדו להם 3 ילדים, שתי בנות ובן: חוה, חיה ויוסף. אחותי הבכורה חוה עם בתה מלכה נהרגו בשנת 1941 יחד עם אבי ואשתו רבקה בת אהרון, 4 נפשות ביום אחד ובמקום אחד ע״י שודדים אוקראינים ששדדו והרגו אותם.

אבי ז״ל היה איש צבור פעיל, איש מכובד וטוב לב שעשה רבות לטובת האחרים. הוא היה הרבה שנים מנהל הבנק ״הלואה וחסכון״ וגבאי בבית הכנסת הגדול ופעיל בקרן הקימת וקרן היסוד. ביתו היה בית מכניס אורחים וכל אורח חשוב שבא לעיירה היה מתארח בביתנו.

אבא ז״ל היה גובה קמחא דפסחא ומעות חטים וידע למי מתושבי העיירה צריך לתת מתן בסתר ולתמוך לקראת החגים. הוא גם דאג להביא כל שנה מקישינב, חזן לביהכ״נ לימים הנוראים.

בשנת 1920–21 היתה בצורת בבסרביה והג׳וינט שלח מזון ובגדים. אבי היה סוגר את חנות הגלנטריה שלו ויוצא לחלק את המשלוחים לנזקקי העיירה. אבא וסבא היו גם תורמים סכומים גדולים מכספם ומחלקים בסתר לעניי העיירה.

בנו אצלנו בנין להלין את העניים ״לינת הצדק״, בית זה נבנה על שם סבתא שלי גולדה גליקמן ז״ל ואבי דאג בזמן בנית הבית והשגיח על הכל.

בשנת 1941, כשנכנסו הרוסים אלינו, החרימו ולקחו את חנותו, אך את הבית השאירו כי תושבי העיר הנוצרים השתדלו בשבילו ואמרו שהיה איש הגון וטוב לב.

בשנת 1924 נפטרה אמי ז״ל מלכה בת לוי ממחלת לב ובשנת 1927 התחתן אבי עם אשה טובה ומכובדת, רבקה, שעזרה לידו גם בעסקים.

יוסף קלמני (אוצ׳רטינסקי) ז״ל

המנציחים:
צוקרמן חיה וצדוק ומשפ׳
משפחת אוצ׳רטינסקי
יוסף קלמני ז״ל

צפורה (פייגה) ברגר ז"ל
נולדה בביירמצ'ה ב-1896
נפטרה בישראל ת"א ב-1979

מאיר ברגר ז"ל
נולדה ב-1889
נפטר בביירמצה ב-1922
בגיל 33

צפורה ברגר בת גבריאל לבית וולמאן נולדה בבירמצ'ה ב־1896, נישאה למאיר בוריסוביץ ברגר, נפטרה בתל אביב 3.5.79. שני ילדים שושנה ודב נולדו בבירמצ'ה.

לאחר מות בעלה, המשיכה וסיימה את לימודיה בקישינוב רפואת שיניים, על מנת שתוכל לפרנס את משפחתה בכבוד.

בשנת 1932 עלתה לישראל עם שני ילדיה.

צפורה היתה שייכת לדור שעובר מן העולם. דור שחייו הפרטיים התמזגו מזיגה מלאה עם חיי האומה. עם בואה ארצה נאבקה קשה על עצם הקיום. (כי לא הסתייע לעבוד בתור רופאת שיניים), עם יסורי קליטה ודאגה לחנוך ילדיה. לה היה ברור שכל אדם צריך להקדיש את חייו למען הכלל. וכך היא קבלה במלוא ההבנה פעולות ילדיה במסגרות המחתרות השונות. ביתה של צפורה היה מקום ועד ומפגש של חברים הן של הגנה והן של אצ"ל. צפורה היתה בסודותיהם של שתי המחתרות והחברים סמכו כי צפורה יודעת לשמור סוד. לפרנסתה עבדה כל השנים בסולל בונה כפקידה, מנהלת חשבונות וכתבנית לסירוגין. היא ידעה לשאת דאגה וכאב בלב מבלי לתת לו ביטוי כל שהוא כלפי חוץ. כך היא קבלה בהבנה את גיוסו של הבן דוב לצבא במלחמת עולם השניה. המפליא והמעורר הערצה כיצד היא קיבלה את התנדבותו של הבן לצנוח מאחורי קווי האויב לרומניה בזמן המלחמה, ואף הבן קבל את הסכמתה השקטה ואת ברכתה לתפקיד מסוכן זה. היא היתה בין הבודדות ששותפה בסוד מפעל הצניחה, אך בחרדה שמרה את הסוד, עד אשר ניתן פרסום לדבר. אך מותו של הבן (באסון מעגן) שבר אותה וחייה איבדו במידה רבה את משמעותם הקודמת. רק למען ילדותיו של הבן המשיכה בחיים. באיזה גאווה קבלה את גיוסם של הנכדים ליחידות קרביות בצה"ל ואף עודדה אותם להתנדב לפעולות מסוכנות. **יהי זכרה ברוך.**

דב הררי (ברגר) ז"ל
עם אמו צפורה ברגר ז"ל

המנציחה:
בתם ואחותו שושנה רמבה

שאלא

בת שבע קמינקר ז"ל
בת פסח ויונה (ברייטמן) ז"ל
נולדה 1868 בעיירה ברשאד
אוקראינה
נפטרה בעיירה שאבא ב-1939

ר' בנימין קמינקר (שו"ב) ז"ל
בן זאב וחיה-בלומה ז"ל
נרצח בשואה ע"י הנאצים ימ"ש
בשנת 1941

אבי בנימין קמינקר נולד להורים הרב וולויל (זאב) וחיה בלומה קמינקר ז"ל בעיירה זבוקריץ - אוקראינה. הוא עבר לגור לעיירה שאבא שם כהן כרב ושוחט והיה בעל סמכות דתית ורוחנית.

בשנת 1941 בתקופת השואה, נאלץ אבי לנטוש את שאבא ולברוח לאקרמן. היה יושב ב"קלויז" ולומד ומלמד תורה וגמרא. לפי עדותו של צ. מיניאלי התפרץ ל"קלויז" רוצח נאצי והרג את כל היהודים שהיו בבית הכנסת ובתוכם גם אבי ז"ל. ד' יקום דמו.

משה קמינקר ז"ל
בן ר' בנימין ובת שבע ז"ל
נולד בקוריטנה ב-1894
נספה בשואה באודיסה 1942

אסנת קמינקר ז"ל
אשת משה קמינקר ז"ל
נספתה יחד עם שני ילדיהם
פייגה ז"ל וזאב ז"ל
באודיסה בשנת 1942

המנציח: הבן האח אהרון קמינקר ומשפ'

פסיה (קמינקר) קושניר ז״ל
בתם של ר׳ בנימין ובת שבע
נולדה בשאבא בשנת 1905
נפטרה בסיביר בשנת 1963

צפורה קמינקר ז״ל
אשת אהרן יבדל לחיים ארוכים
בת חיה-רבקה ויונה פופקין ז״ל
נולדה בסייהדק (הקולוניות
היהודיות בדרום רוסיה)
נפטרה בחיפה בשנת 1975
לאחר 49 שעות חיים משותפים
יהי זכרה ברוך.

פרץ קמינקר ז״ל
בן ר׳ בנימין ובת שבע ז״ל
נולד בשאבא 1900
נרצח ע״י הנאצים בשנת 1941
כשנאסר בצרפת עם יתר
היהודים.

דן קושניר ז״ל
בעלה של פסיה ז״ל
נפטר בסיביר ב-1944

סובל (קמינקר) לרנר ז״ל
נולדה בקוריטנה ע״י בלטה
בתם של ר׳ בנימין ובת-שבע ז״ל
בזמן השואה ברחה ממקום מגוריה בולגרד
יחד עם בעלה פייבוש ז״ל
ושני ילדיה אהרן ז״ל וזאב ז״ל
ונעלמו בנסיבות לא ידועות ולא
הובאו לקבר ישראל. יהא זכרם ברוך.

המנציח: הבן האח אהרון קמינקר ומשפ׳

שטינברג שרה ז״ל
נולדה ב-1886
נספתה בשואה ב-1942
בשיגרין מחוז קטוב

שטינברג אלישע ז״ל
נולד 1872
נפטר בשאבא 1932

רחל שטינברג ז״ל
נהרגה עם האם שרה
בשנת 1942 בגיל 3

המנציחים: יעקב שטינברג ומשפ׳

משפחה ושם	עמוד

משפחה ושם	עמוד

טרוטינו

ארציז

טטרבונאר

סרטה

ביירמצ'ה

שאבא